

C.No- 3840

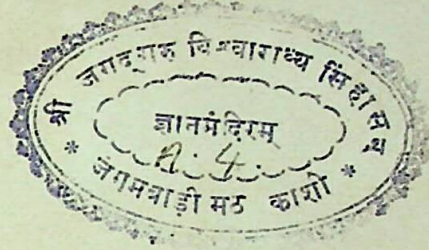
SRI JAGADGURU VISHWARADHYA
JNANA SIMHASAN JNANAMANDIR
LIBRARY

Jangamawadi Math, Varanasi

Asc. No.

~~1786~~

१३८

अथर्ववेद-संहिता ।

अनेकवैदिकानां साहाय्येन विविधप्राचीनलिखितपुस्तकपाठानुसारेण च
संशोध्य

सांतवलेकरकुलजेन दामोदरभट्टसूनुना श्रीपादशर्मणा
संपादिता

सा च

औन्धराजधान्यां

भारतमुद्रणालये मुद्रयित्वा स्वाध्यायमण्डलद्वारा प्रकाशिता ।

विक्रमीयसंवत् १९९९; शालिवाहनशकः १८६५; ख्रिष्टाब्दः १९४३

मूल्यं रुप्यकपञ्चकम् ।

Q14:21

15113

~~1786~~

मुद्रकः प्रकाशकश्च-

वसन्त-श्रीपाद-सातवळेकरः

भारतमुद्रणालयम्, औध-नगरम्, सातारा-प्रदेशे, मुंबई-प्रान्ते ।

Acc No-

SRI JAGADGIJRU VISHWARADHYA
JNANA SIMHASAN JNANAMANDIR
LIBRARY.

Jangamwadi Math, VARANASI,

Acc. No.

3840

अथर्ववेदविषयकः प्रस्तावः ।

यस्मादृचो अपातक्षन्, यजुर्यस्मादुपाकषन् ।
सामानि यस्य लोमानि, अथर्वाङ्गिरसो मुखम्
स्कम्भं तं ब्रूहि, कतमः स्विदेव सः ॥

(अथर्ववेदे १०-७-२०)

अथर्ववेद-नामानि ।

अस्व श्रीमतोऽथर्ववेदस्य १ अथर्ववेदः, २ ब्रह्मवेदः, ३ अङ्गिरोवेदः, ४ अथर्वाङ्गिरसां वेदः, ५ भृग्वङ्गिरसां वेदः, ६ क्षत्रवेदः, ७ भैषज्यवेदः, इत्येवमादीन्वनेकानि नामधेयानि तत्र तत्र भूयन्ते । यथा-

१. अथर्ववेद इति गोपथे ' शं नो देवीरभिष्टय ' इत्यारम्भ, ' अथर्ववेदमधीयते ' (१।२९) इत्यत्र ।
२. ब्रह्मवेद इत्यथर्ववेदे ' तमृचः सामानि यजुषि ब्रह्म चानुग्यचलन् ' (१५।६।८) इत्यत्र ।
३. अङ्गिरोवेद इति क्षतपथे ' सा उपदिशति अङ्गिरसो वेदः ' (१३।४।३।८) इत्यत्र ।
४. अथर्वाङ्गिरसां वेद इत्यथर्ववेदे ' सामानि यस्य लोमान्यथर्वाङ्गिरसो मुखम् ' (१०।७।२०) इत्यत्र ।
५. भृग्वङ्गिरसां वेद इति गोपथे ' एतद्वै भूषिष्ठं ब्रह्म यद्भृग्वङ्गिरसः ' (३।४) इत्यत्र ।
६. क्षत्रवेद इति क्षतपथे ' उक्थं... यजुः... साम... इ... वेद ' (१४।८।१४।२-४) इत्यत्र ।
७. भैषज्यवेद इत्यथर्ववेदे " ऋचः सामानि भैषजा । यजुषि होत्रा ब्रूम " (११।६।१४) इत्यत्र ।

एतेषु चादितः पञ्च नामानि प्रायः सर्वत्र प्रयुज्यन्ते, तद्वन्त्यामि तु क्वचिदेष । तत्र ' अथर्वा-ब्रह्म-अङ्गिरा ' इत्यादीनि नामानि द्विषेष्टमुपयुज्यन्त इति तेषां निर्वचनविषयेऽपि किञ्चिद्विधात्र विचार्यते ।

नाम्नां निर्वचनानि ।

१ अथर्ववेदः ।

अमीषां अथर्वादीनां नामधेयानां निर्वचनानि गोपथादि-ब्राह्मणग्रन्थेषु निरुक्तादिषु च बहुस उपलभ्यन्ते । यथा-

" अथर्वाणोऽथर्वणवन्तः । अथर्वाणिरतिरुक्ता तत्प्रातिषेधः " इति निरुक्ते (निरु० द्वे० ११।२।१७); तथा गोपथ-ब्राह्मणे तु " अथ अर्वाण् एनं अन्विच्छेति, तद्यदब्रवीदथावाङ्मेतास्वेवाप्स्वन्विच्छेति तदथर्वा-ऽमवत् " इति (१।४) निर्वचनं दृश्यते ।

*

यास्कीयनिर्वचनेन चित्तवृत्तिनिरोधात्मकः समाधिर्ह्यपश्चित्तस्यैसाधको योगो लक्ष्यते । गोपथीयव्युत्पत्त्या तु समीप-
स्थत्वात्मनोऽर्वागैवान्वेषणं भवितुं योग्यमिति सूच्यते । श्रूयन्ते चैतयोर्निस्तयोरनुगतार्थताप्रत्यायकाः केचिन्मन्त्रा अस्मिन्वेदे,
वशा-

मूर्धानमस्य संसीव्य, अथर्वा हृदयं च यत् । मस्तिष्कादूर्ध्वः प्रैरयत् पवमानोऽधि शीर्षतः ॥२६॥
तद् वा अथर्वणः शिरो देवकोशः समुद्भिजतः । तत् प्राणो अभि रक्षति शिरो अन्नमथो मनः ॥२७॥
ऊर्ध्वो नु सृष्टास्तिर्यङ् नु सृष्टाः । सर्वा दिशः पुरुष आ बभूव ।
पुरं यो ब्रह्मणो वेद यस्याः पुरुष उच्यते ॥२८॥ (अथर्व० १०।२।२६-२८)

इत्यादिषु मन्त्रेषु प्राणनिरोधपूर्वकेण हृदयमस्तिष्कसामञ्जस्यानुष्ठानेन ब्रह्मपुरःप्रवेशनं सुस्पष्टं समान्नातम् । तत् पूर्वोक्ताभ्यां
व्युत्पत्तिभ्यां सुतरां विज्ञेयमिति । अथ चाथर्वणिकानां निर्मध्याग्निनिर्माणं तद्द्वारा यज्ञपथसन्ताननं च स्पष्टं वेदेषु । तथा हि-

तमु त्वा दध्यङ्घ्रिः पुत्र ईधे अथर्वणः । (ऋग्वेदः ६।१६।१४; वा० य० ११।३३)
अङ्गिरसो नः पितरो नवगवा अथर्वाणो भृगवः सोम्यासः ॥

(ऋग्वेदः १०।१४।६; वा० य० १२।५०; अथर्व० १८।१।५८)

इत्यादिषु दध्यङ्घ्रिर्वाणो भृगवश्चेति ऋषय आङ्गिरसगोत्रीया इत्युक्तम् । ते चाथर्वणोऽग्निं मन्थनेन प्रथमं समुत्पाद्य, यज्ञपथं
समतनितेति श्रूयतेऽन्वयः—

अग्निर्जातो अथर्वणा । (ऋ० १०।२१।५)

इममु त्यमथर्ववदग्निं मन्थन्ति वेधसः । (ऋ० ६।१५।१७)

अथर्वा त्वा प्रथमो निरमन्थदग्ने । (वा० य० ११।३२)

त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत । मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः (ऋ० ६।१६।१३; वा० य० १५।२९)

यज्ञैरथर्वा प्रथमः पथस्तते ॥ (ऋ० १।८३।५)

इत्यादिषु मन्त्रेषु यज्ञमार्गस्य प्रथमप्रवर्तकत्वादेव च यज्ञे माननीयतमं ब्रह्मत्वमथर्ववेदविदेवार्हतीति निष्पाद्यते । प्रज्ञस्यते च
तस्यैवमृत्विक्त्वमुत्तररुचिरफलोपवर्णनेन—

तद् भद्राः समगच्छन्त वशा देभूथो स्वधा । अथर्वा यत्र दीक्षितो बर्हिष्यास्त हिरण्यये ॥

(अथर्व० १०।१०।१७) इति ॥

२ ब्रह्मवेदः ।

‘ बृहत्त्वाद् बृहणत्वे द्वा ब्रह्मोति ’ निर्वचनेन ब्रह्मपदेन साक्षात्परं ब्रह्मैव गम्यते, तत्प्राप्तिरेवास्य वेदस्य साध्यामिति तत्तन्मन्त्रवर्णैः
स्फुटतरं बोधव्यमिति । यथा—

न वै तं चक्षुर्जहाति न प्राणो जरसः पुरा । पुरं यो ब्रह्मणो वेद यस्याः पुरुष उच्यते ॥३०॥

अष्टाचक्रा नवद्वारा देवानां पूरयोध्या । तस्यां हिरण्ययः कोशः स्वर्गो ज्योतिषावृतः ॥३१॥

तस्मिन् हिरण्यये कोशे ध्यरे त्रिप्रतिष्ठिते । तस्मिन् यद् यक्षमात्मन्वत् तद् वै ब्रह्मविदो विदुः ॥३२॥

(अथर्व० १०।२।३०-३२)

इत्येतेषु मन्त्रेषु यथावद्ब्रह्मणः स्वरूपवर्णनं वेदस्यास्य ब्रह्मवेद-संज्ञाया अन्वर्थतां प्रथयतीत्यतिरोहितमेव । अतएव—

श्रेष्ठो हि वेदस्तपसोऽधिजातो ब्रह्मब्रह्मणां हृदये सं बभूव ॥ (गो० ब्रा० १।९)

एतद् वै भूयिष्ठं ब्रह्म यद् भृग्वङ्गिरसः । योऽङ्गिरसः स रसः । येऽथर्वणस्तद् भेषजम् ।

यद् भेषजं तदमृतम् । यदमृतं तद् ब्रह्म (गो० ब्रा० ३।४)

इत्यादौ गोपथब्राह्मणेऽयं वेदो ब्रह्मवेद इत्येव शब्दद्विष्यते आख्यायते च ' ब्रह्मविद् ब्रह्मैव भवति ' इति । अत एतद्विद् ब्रह्मैवस्युच्यते ।

३-५ आङ्गिरसः; ७ भिषग्वेदश्च ।

आङ्गिरसं मन्यन्तेऽङ्गानां हि यद् रसः । (छां० १।२।१०)

आङ्गिरसोऽङ्गानां हि रसः ॥ (बृ० १।३।८)

प्राणो वा अङ्गानां रसः । (बृ० १।३।१९)

अङ्गेषु गात्रेषु यो रसः सप्तधातुमयो वर्तते, तमधिकृत्य या चिकित्सा साङ्गिरसानां चिकित्सा । सास्मिन्नस्तीत्ययं वेदोऽङ्गिरसवेदः सन्नेषाङ्गिरसवेद इत्याख्यायते परोक्षेण । अस्याश्चिकित्सायाः प्रतिपादका मन्त्राश्चार्थवेदे बहवः श्रूयन्ते । तेषामेकोऽनेकविधचिकित्साः धावयति यथा—

आथर्वणीराङ्गिरसीर्देवीर्मनुष्यजा उत । ओषधयः प्र जायन्ते यदा त्वं प्राण जिन्वासि ॥

(अथर्व० ११।४।१६)

इत्यादिषु हि मन्त्रेषु आथर्वणीः, आङ्गिरसीः, देवीः, मनुष्यजा ओषधयः चिकित्साकल्पाद्व वर्णिता दृश्यन्ते । एष चाङ्गिरसवेद एव ' भिषजां वेदः ' ' भैषज्यवेदः ' इति वा प्रसिद्धः ।

६ क्षत्रवेदः ।

क्षत्र-वेद इति संज्ञा चात्र राज्यरक्षणार्थं युद्धादिकस्य समाप्नानेनान्वर्थैव । यद्यप्येता निरुक्त्य आर्षत्वादादरणीयतमा एव सर्वेषां, तथापि ' अवाच्यः सर्वः स्वमतिपरिणामावधि गृणन् ' इति न्यायेनास्मदीयायां धियां प्रतिभातामभिनवां कांचन निर्वचन-सरणिमपीह सङ्कलयितुमुत्सहामहे । यथा—

अथर्ववेदस्यास्य पर्यालोचनायां स्फुटतरं प्रतीयते, यदस्मिन् षट्सहस्रमन्त्रसङ्घात्मकेऽथर्ववेदे ऋषेरथर्वणो मन्त्रसंख्या १७६८, ऋषेर्ब्रह्मणः ९६७, भृग्वङ्गिरसां च ६७० वर्तते । अन्येषामृषीणां मन्त्रसंख्या त्वितोऽल्पीयस्त्वैव । यथा यमस्य १४६, सूर्यायाः १३९, शुकस्य १०६ । एवमन्येषामप्यनेकेषां क्षुद्रसूक्तानां ज्ञातव्या । अतोऽथर्ववेदमन्त्रसंख्याभूयिष्ठवान्मन्त्रसंघतस्यास्य प्रथमं मुख्यं च नाम ' अथर्ववेदः ' इति । तेनैव पथा यथाक्रमं द्वितीयं ' ब्रह्मवेदः ' इति, तृतीयं च ' आङ्गिरसां वेदः ' इति । एवं ऋषिप्राधान्य-मनुरुध्य प्रसिद्धानामानि नामानांति युक्तमुत्पदयामः । दृश्यन्ते च ऋग्वेदेऽपि माधुच्छन्दस-गार्त्समद-वैश्वामित्र-वामदेव्यादयो मण्ड-लानां संज्ञा ऋषिप्राधान्येनैवेति, नात्र किञ्चनासामयिकं मन्यामहे ।

त्रयी ।

यत्तु कैथिदुच्यते— वेदसमवायस्य त्रयीति नाम त्रयाणां ऋग्यजुःसाम्नामेव बोधकं भवत्यतस्त्रयी संज्ञकेषु वेदेष्वथर्ववेदस्य संग्रहो न भवितुं योग्य इति, तदसमञ्जसमेव प्रतिभाति, त्रयीतिसंज्ञाया वेदगतमन्त्रत्रैविध्यनिदानत्वात् । ऋग्वेदेऽप्यथर्वणो वर्णनात् । तथाहि—

चत्वारि शृङ्गा त्रयो अस्य पादाः । (ऋ० ४।५।८।६)

इत्यत्र ' चत्वारि शृङ्गाश्चत्वारो वेदा एव चत्वारि शृङ्गाणी '— त्यागभाषे भगवान् पतञ्जलिः । यास्कोऽपि ' वेदा वा एते उक्ताः ' (निरु० परि० १।७) इति निरबोचत् । एवमन्यत्रापि—

ऋचां त्वः पोषमास्ते... गायत्रं त्वो गायति... ब्रह्मा त्वो वदति० (ऋ० १०।७।१।११)

यज्ञैरथर्वा प्रथमः पथस्तते । (ऋ० १।८।३।५)

इस दिषु ऋग्वेदेषु अथर्ववेदकृतकार्ष्णिज्यकर्तृत्वविशिष्टस्य ब्रह्मणोऽथर्वणस्य समादेरणोत्कीर्तनं दृश्यते, उपपन्न्यते च ऋग्वेदेऽथर्वण इदं प्रथमतया निर्मध्याग्निनिर्माणपूर्वकं यष्टपथप्रचनमिति दर्शितमेव पुरस्तात् ।

एतेन पुराथर्ववेदस्य यष्टे समवाधो नास्ति विद्याधुनिकानामनुमानमपि पराहतम् । निबन्धे चास्मिन् सुबहुवक्तव्येऽप्यवसराभावात्-
दन्यत्र नक्षयामः ।

अथर्वपरिमाणम् ।

१. अथ यत्किञ्चिदुच्यतेऽयमथर्ववेदो दशकाण्डात्मक इति, तच्च विचारसहम्, प्रमाणाभावात् ।

२. अन्यैरुच्यतेऽथर्ववेदोऽष्टादशकाण्डात्मकः, तत्रान्येष्टिर्कर्मणः पितृमेधस्य वा समापनात्, इति । अस्मिन् पक्षेऽन्त्ययोः काण्डयोः प्रक्षिप्तत्वं परिशिष्टत्वं वा निष्पादितं भवति ।

३. अन्यैः कैश्चिदेकोनविंशतिकाण्डात्मकोऽथर्ववेद इति मन्यते । एकोनविंशस्य काण्डस्यान्ते—

आयुरस्मासु धेह्यमृतत्वमाचार्याय । (अथर्व० १९।१४।४)

स्तुता मया घरदा वेदमाता प्रचोदयन्तां पावमानी द्विजानाम् ।

आयुः प्राणं प्रजां पशुं कीर्तिं प्रविणं ब्रह्मवर्चसम् ।

मह्यं दृष्ट्वा ब्रजत ब्रह्मलोकम् ॥ (अथर्व० १९।७।११)

यस्मात् कोशादुदभराम वेदं तस्मिन्नन्तरघ दध्म एनम् ।

कृतमिष्टं ब्रह्मणो वीर्येण तेन मा देवास्तपसावतेह । (अथर्व० १९।७।११)

इत्येतेषां मन्त्राणां समाप्तिस्त्वक्त्वादत्रैव वेदोऽयं समाप्तिमगमत् । खिलवर्जं विंशस्य काण्डस्य त्ववैक्येन ऋग्वेदादेवो-
द्धृतास्मात्परिशिष्टत्वमेवेत्यमीषां मतम् ।

अथर्ववेदस्य सर्वानुक्रमण्यमप्येकोनविंशकाण्डपर्यन्तमेव ऋग्वेदादि सङ्कलितम्, विंशस्य काण्डस्य तु ऋग्वेदसर्वानुक्रमणीत एवोद्धृतम् ।
दृश्यते च तत्रैकोनविंशकाण्डस्यान्ते ' भृग्वक्त्रिसां ब्रह्मेति भृग्वक्त्रिसां ब्रह्मेति ' इति द्विरुक्तिः पर्यवसानसूचिका । विंशस्य च
काण्डस्यारम्भ एव ' ऋषिदैवतछन्दास्याश्चलायनानुक्रमानुसारेणानुक्रमिष्याम ' इति वचनेन तस्य परिशिष्टत्वं ऋग्वेदात्
संगृहीतत्वं च सूचितम् । अतोऽयं पक्षः समीचीन इव भाति । विचारणीयेषां विचारसरणिर्विद्वद्भिरिति विज्ञापयामः ।

४. अन्ये विद्वांसो विंशतिरेव काण्डान्यस्य वेदस्येति मन्यन्ते । ब्रह्मणो विंशतिर्ऋग्वेदः सम्बभूवुस्तैर्विंशति-काण्डानि दृष्टानीति
गोपधेऽनुवर्णनात् (गो० ब्रा० १-५) । अस्मिन् पक्षेऽपि विंशं काण्डं ऋग्वेदादेव संगृहीतामिति समानमेव । अत
एकोनविंशतिकाण्डात्मकोऽयमथर्ववेद इति पक्ष एव ह्योदक्षमः ।

५. दृश्यते च पैप्पलाद-संहितायां काण्डानामेकोनविंशतिरेवेति पर्याप्तमुपबृंहणमत्र ।

अस्माभिस्त्वत्र काण्डानां विंशतिरेव मुद्रिता, यतो विंशं काण्डं भवतु नाम परिशिष्टकम्, अस्तु वा कुतश्चनं सङ्गृहीतम्,
तस्याविच्छिन्नाध्ययनपरम्पराबलात्, गोपथ उपबृंहणदर्शनात्, वैतानसूत्रादिष्वत्रत्यमन्त्रविनियोगसत्त्वात्, भाष्यकारैः पृथग् व्याख्यात-
त्वाच्चास्य शौनकसंहिताया अवयवत्वं स्पष्टमेव ॥

शाखाभेदाः ।

अथर्ववेदाध्यायिनो हि नवधा भिद्यन्ते- पैप्पलादाः, तौदाः, मौदाः, शौनकीयाः, जाजलाः, जलदाः, ब्रह्मवदाः, देवदर्शाः,
चारणवैद्याश्चेति । एषु पैप्पलादादि-शाखानामसु बहवः पाठभेदा वर्तन्ते । केचित् तु वेदस्यास्य पञ्चदश शाखा इति वदन्ति, परन्तु
तासां नामानि नोपलभ्यन्ते । निर्दिष्टनवशाखास्त्रिदानीं पैप्पलादानां शौनकीयानां चेति द्वयोरेव संहिते संप्राप्येते । अभ्याः शाखासंहिता
पूर्वं छुप्तप्राया एव, तासां प्राप्तये नैदिकैर्यतो निधेयः । तत्रैषा शौनकीयानां संहिता प्रकाश्यत इदानीमहमाभिः ।

अथर्वप्रोक्तानि कर्माणि ।

अस्याः शौनकीय-संहिताया गोपब्रह्मण्ये कौशिक-वैतान-माध्व-आङ्गिरस-शांति-कल्पानुसारेणानुवाकसूक्तमन्त्राणां दृश्यते विनियोगो विविधेषु शांतिकेषु पौष्टिकेषु च कर्मसु । तथा-मेधाजननम् (११११), अध्यात्मम् (१३११-९), ब्रह्मचर्यसंपादनम् (१११५), ग्रामनगरदुर्गराष्ट्राणां शत्रुतोऽभिरक्षणम् (१२११), पशुपुत्रधनधान्यप्रजाकरितुरगादिसंपत्साधनम् (२१२६; ३१२०; ३११४; ३१२३; ५१११), प्रजानामैकमत्यसंपादकं सामनस्यम् (११३०; ६१०३), राजकर्म, संग्रामजयसाधकं शत्रुसेना-संमो-हनोद्देजनस्तम्भनोष्ठाटनादिकम् (३११-२; ५१२०-२१), स्वसेनोत्साहामयरक्षणम् (१११९-११), संग्रामे जयपराजयपरी-क्षणम् (४१३१-३२), सेनापत्यादिबिजयसाधनम् (५१३), सत्रूत्सादितस्य राष्ट्रः पुनः स्वराज्यप्रवेशनम् (३१३; ४१८), नवशालानिर्माणम् (३११२; ५१२६; ९१३), विविधमैषज्यनिर्माणम्, कृमिनाशनम्, हृद्रोगकामलाश्वित्रादिदोषनिवारणम् (३११२; ५१२६; ९१३), विवाहगर्भाधानादिसौभाग्यसंबन्धनम् (२१३०; ५१२५; ६१११; १४११-२), बाणिज्यलामसम्पादनम् (३११५), स्वस्त्ययनम् (६१९३), दीर्घायुष्यसम्पादनम् (२१४; ५१२८) इत्येवमादीनि जनानामैहिकामुष्मिकफलप्राप्तिसाधकानि सन्ति वेदेऽस्मिन् सुबहुनि कर्माणि ।

अथर्ववेदे न केवलं ज्वरादिन्याधीनामपि तु सर्वेषामार्थानामपि निवारणोपायदर्शनात्प्रतीयते यद्वेदोऽयमशेषस्य मानुषजातस्य परमोपकारकत्वेन धरीवर्तति ।

अथर्ववेदस्योपवेदाः ।

पथोपवेदा भवन्त्यथर्ववेदस्यास्य । 'पथवेदाभिरमिमांसा सर्पवेदं पिशाचवेदं असुरवेदं इतिहासवेदं पुराणवेदं चेति (गो० १११०) । एष्वितिहासपुराणे एषोपलभ्येते हृदानीम्, अन्ये तूपवेदा लुप्तप्रायास्ते संशोधकैरन्वेष्टव्या इति । उपवेदविषये च शातपथीयं वचन-मिदं दर्शनीयमत्र—

(१) मनुर्वैवस्वतो राजेत्याह । तस्य मनुष्या विशस्ते... गृहमेधिनः, तानुपदिशत्युच्यो वेदः... (२) यमो वैवस्वतो राजे-त्याह । तस्य पितरो विशस्ते ... स्वधिराः ... तानुपदिशति यजूर्वि वेदः ... । (३) बहण... आदित्यो राजेत्याह । तस्य गन्धर्वा विशस्ते... युवानः ... तानुपदिशति अथर्वाणो वेदः ... । (४) सोमो वैष्णवो राजा ... तस्याप्सरसो विशः ताः शोमना युषतयः... ता उपदिशति अङ्गिरसो वेदः... । (५) बभ्रुदः काद्रवेयो राजा... तस्य सर्पा विशः ... तानुपदिशति सर्प-विद्यावेद इति । (६) कुबेरो वैश्रवणो राजेत्याह । तस्य रक्षांसि विशः... तानुपदिशति देवजनविद्यावेद इति । (७) असितो धान्वो राजेत्याह । तस्यासुरा विशः, ते इमे... कुसीदिन उपसमेता भवन्ति तानुपदिशति मायावेदः ... । (८) मत्स्यः सामदो राजेत्याह । तस्योदकेचरा विशः ते मत्स्या मत्स्यह्वन... तानुपदिशति इतिहासो वेदः... । (९) ताक्ष्यो वैपश्यतो राजेत्याह तस्य वयांसि वयोविधिकाश्च विशः तानुपदिशति पुराणं वेदः । (१०) धर्म इन्द्रो राजेत्याह । तस्य देवा विशः... तानुपदिशति सामानि वेद इति । (शतपथब्राह्मणम् १३।४।३।३-१४)

अत्र ऋग्यजुःथर्वाङ्गिरःसर्पविद्यादेवजनविद्यामायेतिहासपुराणसामेत्येतेषु दशसु वेदेषु चतुर्णां वेदानां षण्णामुपवेदानां चोल्लेखोऽस्ति । एतेषु पार्थवर्णे पश्चानामुपवेदानां संग्रहो दृश्यते । किन्त्वेत उपवेदाः प्रायो नैवोपलभ्यन्त इदानीम् । अतस्तद्विषये किञ्चिदपि वक्तुं न शक्नुमः । मामाविषप्राचीनविद्योद्धरणबद्धपरिकरैर्धीरधीरैर्येस्तदन्वेषणेऽध्ययने च विधेयः प्रयत्न इत्याशास्महे ।

अथर्वपाठभेदाः ।

ऋग्वेदे यजुर्वेदस्य तैत्तिरीयसंहितायां बाजसनेयिसंहितायां वा नैव पाठभेदाः समुपलभ्यन्ते, अथर्ववेदे तु बहवः पाठभेदा दृश्यन्ते । किंबहुना, अस्याः संहिताया नैकमपि काण्डं पाठभेदरहितं दृश्यत इदानीम् । सर्वे च पाठभेदा ग्रन्थस्यास्यान्ते परिशिष्टे दत्ता-

स्तत एव च सुधीभिरनुसन्धेयाः । अस्य हेतुरेक एव सम्भाव्यते— यदृशां यजुषां चाविच्छिन्नः पठनपाठनसम्प्रदायोऽद्यावधि वर्तते, तयोहिं संहिता-पद-जटा-शिखा-माला-रेखा-ध्वज-दण्ड-घनादि-प्रकृति-विकृति-पाठकास्तत्र तत्र परिदृश्यन्त इदानीमप्यनुचानाः; न तु तथाथर्ववेदस्येति संप्रविष्टास्तत्र पाठभेदा इति नैव चित्रम् ।

ये त्वङ्गुलीनिर्देश्याः काश्यामथोध्यायां वा केचनाथर्ववेदिनः सन्तीदानीम्, ते प्रायशो महाराष्ट्राया मूलतः ऋग्वेदिन एवाथर्ववेदे कृतपरिश्रमाः । सर्वात्मनाऽननुकूलेऽप्यस्मिन्समये प्रणष्टप्रायाया अथर्ववेदाध्ययनपरम्परायाः पुनः प्रवर्तकास्ते सर्वेषामेव धन्यवादानर्हन्तीति मन्महे । आशास्महे च यदेतैः पुनरुद्धृतोऽथर्वसम्प्रदायो न चिरादेव प्रसरिष्यतीति । तथापि पूर्वमेव ये पाठभेदा वेदेऽस्मिन्समाविष्टाः सन्ति, ते कथं नामैकपद एवापसर्ष्यन्ति ? एष हि परम्परालोपादुद्भूतो दोषः । समग्रस्याथर्ववेदस्य घनपारायणं कर्तुं शक्तो नैकोऽपि विद्यत इदानीं वैदिकः । अस्यास्तु शौनकीय-संहिताया अध्येतारो यत्र तत्रोपलभ्यन्तेऽपि, परन्तु पिप्पलाद-संहितायायां न कश्चन भ्रवणपदवीमप्युपयति । अतएव यत्प्रभूताः पाठभेदा उपलभ्यन्तेऽत्र, तन्निदानमध्येतुवैरल्यमेवेति भाति ।

आस्तां तावद्वेदकाध्येतृप्रमादजन्यमथेतृवर्गव्युत्पत्तिजन्यं वा पाठभेदजातमत्र वेदे । अवकाशाभावाच्च तत्सर्वमधिकृत्यास्माभिरत्र किञ्चिदालोच्यते । परन्त्वस्याथर्ववेदस्य चतुर्दशे काण्डे द्वितीये सूक्ते सप्तदशाष्टादशयोर्मन्त्रयोर्मध्ये दृश्यमान एकः पाठभेदो वैवाहिक-मन्त्रगतत्वाजोपेक्षणमर्हतीति तद्विषये किञ्चिदिवान्न विनृशामः ।

सर्वं चतुर्दशं काण्डं विवाहविषयकम् । तत्तु प्रायः ऋग्वेदादेबोद्धृतं संवर्धितं च भवितुमर्हति । ऋग्वेदाये हि दशमे मण्डले पञ्चाशीतितमं 'सत्येनोत्तभितेति' सूक्तं सूर्यासावित्रीदृष्टं विवाहविषयकं वर्तते, तत् सप्तचत्वारिंशन्मन्त्रात्मकं दृश्यते ऋग्वेदे । तदेव चैकोनचत्वारिंशदधिकशतमन्त्रात्मकमस्मिन्नथर्ववेदे दृश्यते । उभयत्र सैव सूर्यासावित्री ऋधिका, विवाहस्य मुख्यः प्रतिपाद्यो विषयः । अस्मिन् माङ्गलिके विवाहकर्मणि विनियुज्यमान आशीर्वचनपर एको मन्त्रः ऋग्वेद एवं दृश्यते—

(१) ऋग्वेदीयः पाठः ।

अघोरचक्षुरपतिष्येधि शिवा पशुभ्यः सुमनाः सुवर्चाः ।

वीरसूदैवकामा स्योना शं नो भव द्विपदे शं चतुष्पदे ॥ (ऋ० १०।८५।४४)

एष एव मन्त्रो द्विधाभूतो दृश्यतेऽथर्ववेदे—

(२) अथर्ववेदीयः (पिप्पलादसंहिता—) पाठः ।

अघोरचक्षुरपतिष्येधि स्योना शग्मा सुशेवा सुयमा गृहेषु ।

प्रजावती वीरसूदैवकामे—ममग्निं गार्हपत्यं सपर्य ॥ ८ ॥

अदेवृच्यपतिष्येधि स्योना पशुभ्यः सुमना सुवीरा ।

वीरसूदैवकामा सं त्वयै—धिषीमहि सुमनस्यमाना ॥ ९ ॥ (अथर्व-पिप्पलाद १८।८८-९)

(३) अथर्ववेदीयः (शौनकीयसंहिता—) पाठः ।

अघोरचक्षुरपतिष्ठी स्योना शग्मा सुशेवा सुयमा गृहेभ्यः ।

वीरसूदैवकामा सं त्वयै—धिषीमहि सुमनस्यमाना ॥ १७ ॥

अदेवृच्यपतिष्ठीहैधि शिवा पशुभ्यः सुयमा सुवर्चाः ।

प्रजावतीवीरसूदैव(वृ)-कामा स्योनेमग्निं गार्हपत्यं सपर्य ॥ १८ ॥ (शौन० अथर्व० १४।२।१७-१८)

(४) गृह्यसूत्रोक्तः पाठः ।

अघोरचक्षुरपतिष्येधि शिवा पशुभ्यः सुमनाः सुवर्चाः ।

वीरसूदैवकामा स्योना शं नो भव द्विपदे शं चतुष्पदे ॥

(मानवगृह्यसूत्र १।१०।६; पारस्करगृह्यसूत्र १।४।१५)

(१)

अघोरचक्षुरपतिद्वयेधि

ऋग्वेद १०।८५।४४^१
 अथर्ववेद पिप्पलाद १।८।८।८^१
 आपस्तम्ब यन्त्रपाठ १।१।४
 साममन्त्रब्राह्मण १।२।१७
 गोभिलगृह्यसूत्र टीका २।२।१६
 पारस्करगृह्यसूत्र १।४।१६
 आपस्तम्बगृह्यसूत्र २।४।४
 हिरण्यकेशीगृह्यसूत्र १।२०।२
 मानवगृह्यसूत्र १।१०।६
 बौधायनगृह्यसूत्र १।१२।५

(प्रतीकं) अघोरचक्षुः

शांख्यायनगृह्यसूत्र १।१६।५
 कौशिक सूत्र ७।७।२२
 बृहदेवता ८।१।३७

अघोरचक्षुरपतिद्वी स्योना

अथर्ववेद शौनकीय १४।२।१७^१

(२)

शिवा पशुभ्यः सुमनाः सुवर्चाः ।

ऋग्वेद १०।८५।४४^१
 साममन्त्रब्राह्मण १।२।१७
 पारस्करगृह्यसूत्र १।४।१५
 हिरण्यकेशीगृह्यसूत्र १।२०।२
 मानवगृह्यसूत्र १।१०।६

शिवा पतिभ्यः सुमनाः सुवर्चाः ।

आपस्तम्बमन्त्रपाठ १।२।४

शिवा पशुभ्यः सुयमा सुवर्चाः ।

अथर्ववेद शौनकीय १४।२।१८^२

(३)

वीरसूदेवकामा स्योना

ऋग्वेद १०।८५।४४^३
 पारस्करगृह्यसूत्र १।४।१६
 मानवगृह्यसूत्र १।१०।४

वीरसूदेवकामा सं त्वया

अथर्ववेद पिप्पलाद १।८।८।८^३
 अथर्ववेद शौनकीय १४।२।१७^३

वीरसूर्जीवसूदेवकामा स्योना

साममन्त्रब्राह्मण १।२।१७

[१] वीरसूर्जीवसूर्जीवपत्नी स्योना

[२] वीरसूर्जीवसूदेवसूदेवकामा स्योना

गोभिलगृह्यसूत्र (टीकायां पाठभेदौ) २।२।१६

जीवसूदेवकामा स्योना

आपस्तम्ब मन्त्रपाठ १।१।४
 हिरण्यकेशीगृह्यसूत्र १।२०।२

प्रजावती वीरसूदेवकामा

अथर्ववेद शौनकीय १४।२।१८^३

(४)

शं नो भव द्विपदे शं चतुष्पदे ॥

ऋग्वेद ७।५४।१; १०।८५।४४--४४^४
 अथर्ववेद शौनकीय १४।२।४०
 मैत्रायणी सं. १।५।१३; ८।४।१४;
 ४।१२।४; १९०।१०
 आश्वलायन श्रौतसूत्र २।९।१०
 शांख्यायनगृह्यसूत्र १।७।९; ३।४।२; ८।३
 साममन्त्रब्राह्मण १।२।१७--१८; २।६
 पारस्करगृह्यसूत्र १।४।१६
 आपस्तम्ब मन्त्रपाठ १।१।४
 मानवगृह्यसूत्र १।१०।६

अधोरचक्षुरपातिज्येधि शिवा पतिभ्यः सुमनाः सुवर्चाः ।

जीवसूदेवकामा स्योना शं नो भव द्विपदे शं चतुपदे ॥

(आपस्तम्बमन्त्रपाठः १११४; बौधायनगृह्यसूत्रं १११२५)

गृह्यसूत्रकाराणां संमतः पाठः ।

न कस्मिन्नपि गृह्यसूत्रे मन्त्रेऽस्मिन्माङ्गलिके कर्मणि विनियुज्यमाने 'देवुकामा' इति पाठः केनापि सूत्रकारेण स्वीकृतः । सर्वैश्च गृह्यसूत्रकारैः 'देवकामा' इत्येक एव पाठोऽस्मिन्संस्कारे साधीयानिति मत्वा वैवाहिकेऽस्मिन् कर्मणि संप्रयुक्तो दृश्यते ।

अथर्ववेदस्य पिप्पलादसंहितापाठः ।

अथर्ववेदस्य पिप्पलादशाखायाः संहितायां अष्टादशकाण्डस्याष्टमे सूक्ते नवमे मन्त्रे सर्वेषु काश्मीरदेशे शारदालिप्यां विद्यमानेषु, भारतवर्षे च देवनागरीलिप्यां विद्यमानेषु च लिखितग्रन्थेषु 'देवकामा' इत्येक एव पाठो दृश्यते । पिप्पलादशाखाया वेदपाठका इदानीमस्मिन्देशेऽन्यत्र कुत्रापि नैव सन्ति । अतो लिखितग्रन्था एव प्रमाणत्वेनोररीकर्तुं योग्या इति नात्र संदेहस्थानं विद्यते ।

अथर्ववेदस्य शौनकीयसंहितापाठः ।

अथर्ववेदस्य शौनकीयसंहितायां पैप्पलादमन्त्रा एव व्युत्क्रमेण व्यवस्थिता दृश्यन्ते । अतः पिप्पलादशाखामनुसराङ्गिः आथर्वणिकैः शौनकाशाखिभिरस्मिन्मन्त्रे 'देवकामा' इत्येव पाठः स्वीकृत आहतश्च भवेदिति शक्यते वक्तुम् । तेनैव लिखितग्रन्थेषु शौनकांयेषु पाठद्वैविध्यं दृश्यत इदानीमपि । केषुचिद्ग्रन्थेषु 'वीरसूदेवकामा' इति; अन्येषु केषुचित् 'वीरसूदेवुकामा' इति च । पिप्पलादांयेषु ग्रन्थेषु नैवं पाठद्वैविध्यं दृश्यते, शौनकीयेष्वेव ग्रन्थेषु केवलं पाठद्वैविध्यं दृश्यते । एतेनैवानुमातुं शक्यते यत् पिप्पलादशाखानुमतो गृह्यसूत्रादतो 'देवकामा' इत्येक एव पाठः साधीयानस्मिन्मन्त्र इति ।

अस्मिन्निषये प्रमाणान्तराप्यपि बहूनि सन्ति, तानि सर्वाण्यपि अविशेषणैव 'देवकामा' इत्येकमेव पाठं पोषयन्ति । पश्यन्तु सङ्गृह्यताः पाठकाः ।

अत्र प्रमाणानि ।

अत्र चोक्तं लिखितपुस्तकेषु 'देवकामा' इति 'देवुकामा' इति च पाठद्वैविध्यं दृश्यते । वेदपाठका अपि देवकामेति पाठः क्वचित्कः, देवुकामा इति तु बहुमत इति वदन्ति । एवं पाठद्वैविध्ये कः श्रेयानिति महत्तयत्र विचिकित्सोदेति । अस्माभिस्त्वत्र 'देवकामा' इत्येव पाठोऽङ्गीकृतः, परं तत्र प्रत्यवतिष्ठन्ते केचन पुरोभागिनः । पैप्पलादसंहितायामपि 'देवकामा' इत्यस्य समुपलभ्यमानत्वात् 'देवकामा' इत्यस्यैव श्रेयस्त्वं संवर्धते । अतो निश्चयनीयोऽसौ पाठ इति तदुपस्तम्भकानि कानिचित् प्रामाण्यान्यत्र संगृह्यन्ते—

१. ऋग्वेदे दशमे मण्डलेऽस्मिन्निवाहसूक्ते 'वीरसूदेवकामा' इत्येक एव पाठो भारतीयैः सर्वैरध्येतृभिः प्रमाणभूतैर्लेखकैश्च समस्वरमेवोररीक्रियते, न हि तत्रान्यपाठसंशयलेशोऽपि कस्यचित् स्फुरति । एवं सामवेदीय-मन्त्र-ब्राह्मणमानवगृह्यहिरण्यकेशि-गृह्यपारस्करगृह्यादिष्वपि 'देवकामा' इत्येव पठ्यतेऽस्मिन्मन्त्रे ।

२. भारतमुद्रिते यूरोपमुद्रिते च ऋग्वेदे, ऋग्वेदपदसूच्यां, सभाष्ये ऋग्वेदे, अमेरिकामुद्रिते वेदसमन्वये (Vedic Concordance) च सर्वैरेव ऋग्वेदे 'देवकामा' इत्येकमेव पदमङ्गीकृतम् । केवलं सेन्टपीटर्सबर्गकोशे ऋग्वेदपाठो 'देवुकामा' इति लिखितः तमनुसृत्यैव च जर्मनमुद्रितायां शौनकीयाथर्वसंहिताभूमिकायां पाठभेदप्रकरणे 'देवुकामा' इति पाठः सूचितः ।

तमनुसरद्भिरजमीर-वैदिक-यन्त्रालयस्थ-पण्डितैर्मुद्रिते ऋग्वेदे संस्कारविधौ च 'देवुकामा' इत्येव पाठः स्वीकृतः । किन्त्वसमीचीन एष पाठ इति कृत्वा नान्यैः कैश्चिदप्यङ्गीकृतः । इदानीं तु सर्वैरपि 'देवुकामा' इति पाठ ऋग्वेदे तिरस्क्रियते, ऐकमत्येन स्वीक्रियते च 'देवुकामा' इत्येक एव पाठ ऋग्वेदे ।

३. मोक्षमहर्मुद्रिते ऋग्वेदपाठे, कुम्भकोणमुद्रिते निर्णयसागरमुद्रिते च पदपाठे 'देवुकामा' इत्येक एव पाठः स्वीकृतः । भट्टमोक्षमुद्धरेण ऋग्वेदपदपाठविषये महती गवेषणा कृता, परन्तु पदस्यास्य विषये न कोऽपि पाठभेदः प्रदर्शितः । स्वीकृतश्च तेन ऋग्वेदे 'देवुकामा' इत्येक एव पाठः ।

४. म० मोनियर विल्यम्निर्मिते संस्कृताङ्गकोशे ऋग्वेदे. 'देवुकामा' इत्येक एव पाठो दर्शितः ।

५. मुम्बय्यां निर्णयसागर-यन्त्रालयेऽनेकवारं मुद्रितो दृश्यते ऋग्वेदः । तत्र 'देवुकामा' इत्येव पाठः स्वीकृतः । एवमेव गणपतकृष्णाजी-मुद्रितेऽपि ।

६. पुण्यपत्तनमुद्रिते सायणभाष्यसहिते ऋग्वेदे 'देवुकामा' इत्येव पाठोऽङ्गीकृतः । पं० मोक्षमुद्धरेण द्विवारं ओक्सफोर्ड-नगरे मुद्रित ऋग्वेदः, तत्राप्ययमेव पाठस्तेन स्वीकृतः ।

७. म० विल्सन-महोदयेनानुवादिते ऋग्वेदे 'देवुकामा' इति पाठमुररीकृत्य (Be devoted to Gods) देवान्कामयमाना भव इत्येवानुदितम् । म० ग्रिफिथ महोदयोऽपि स्वीये ऋग्वेदानुवादि 'देवुकामा' इति पाठं स्वीकृत्य (Loving the Gods) देवान्कामयमाना इत्यनुक्तवान् ।

८. सामवेद-मन्त्रब्राह्मणे 'देवुकामा' इति पाठो दृश्यते ।

९. पारस्करगृह्यसूत्रे (१।४।१५ इत्यत्र) 'देवुकामा' इत्येक एव पाठोऽङ्गीकृतः । (पं० लघारामशर्मासम्पादितं मुम्बय्यां १९४५ ख्रिस्ताब्दे मुद्रितं द्वितीयं वृष्टं द्रष्टव्यम् ।)

१०. हिरण्यकेशीये गृह्यसूत्रे (१।१।४ इत्यत्र) 'देवुकामा' इत्येव पाठः स्वीकृतः ।

११. आपस्तम्बीये मन्त्रपाठे (१।१।४ इत्यत्र) 'देवुकामा' इत्येव पाठो दृश्यते ।

१२. मानवगृह्यसूत्रे (१।१०।६ इत्यत्र) 'देवुकामा' इत्येव पाठ उपलभ्यते (भारतवर्षमुद्रितं वा डा० फ्रेड्रिक क्रौरद्वारा सम्पादितं सेन्टपिटर्सबर्गमुद्रितं सूत्रं द्रष्टव्यम् ।)

१३. एवं सर्वत्र धर्मसूत्रे, गृह्ये ब्राह्मणग्रन्थे वा वैवाहिके प्रकरणेऽन्यत्र वा प्रयुक्तः पाठो 'वीरसूदेवुकामा' इत्येक एव दृश्यते । नैकत्रापि धर्मसूत्रे, गृह्ये ब्राह्मणग्रन्थे वा 'देवुकामा' इति केनाप्यङ्गीकृतः पाठः ।

एवं यदि वैदिकसूत्रादिग्रन्थप्रामाण्यं विचार्येत, तर्हि सर्वैरेतैर्ग्रन्थकृद्भिर्वैवाहिके कर्मणि 'देवुकामा' इत्येक एव पाठः समाहत इति स्पष्टम् ।

अथ तमिमं प्रबलतमं ऋग्वेदपाठोपस्तम्भमवलम्ब्याथर्वणपाठमधिकृत्य किञ्चिच्छिष्यते—

१. अथर्ववेदस्य लिखितपुस्तकानि द्विविधानि समुपलभ्यन्त, तत्र केपुचित् (१४।२।१७-१८) 'देवुकामा' इति पाठो दृश्यते, केपुचित्तु 'देवुकामा' इत्यपि । अथर्ववेदाध्येतारोऽपि 'देवुकामा' इति काचित्कः पाठः 'देवुकामा' इति तु बहुमतः इति वदन्ति । न चैष पाठभेदो देशभेदप्रयुक्तो भवितुमर्हति, अविशेषेणौत्तरेषु दाक्षिणात्येषु च पाठद्वयस्याप्यस्य समुपलभ्यमानत्वात् ।

२. खर्गीयैः शङ्करपाण्डुरंगपण्डितैः संशोधिते मुम्बय्यां मुद्रिते सायणभाष्यसहितेऽथर्ववेदे 'देवुकामा' इत्येक एव पाठो दृश्यते । नैतैः कोऽप्यन्यः पाठभेदः प्रदर्शितोऽत्र । अतोऽनुमीयते यदेतेषां मिकटे येऽथर्ववेदग्रन्थाः संगृहीतास्तेषु 'देवुकामा' इत्येव पाठ आसीदिति ।

३. श्री० विहटने महोदयेनानूदितेऽथर्ववेदे अस्य मन्त्रस्य टिप्पण्यां (In some manuscripts देवकामा) कतिपयेषु ग्रन्थेष्वत्र 'देवकामा' इति पाठो दृश्यते ' इत्युक्तम् । अथर्वकाण्डे १४।२।१७ इति मन्त्रस्य टिप्पण्यां स एव (पृ० ७५६) पुनः [Our manuscripts are divided in C between देवकामा and देवृकामा. The majority (not BP, BS, PM, C. O. D.) having with RV and Ppp; the latter which is therefore more probably the true reading.]

“ अस्माकं सन्निधौ यान्यथर्ववेदसंहिता-पुस्तकानि सन्ति तानि द्विविधपाठयुक्तानि सन्ति, कतिपयेषु 'देवृकामा' इति अन्येषु च 'देवकामा' इति पाठो दृश्यते ” इति लिखित्वा स्वयिऽनुवादे देवृकामा इति पाठं स्वीकृत्य (Loving brothers-in-law ?) देवरं कामयमाना (?) इति संदेहचिह्नेन सहानूदितमङ्कितवान् । स्वयि देवनागराक्षरैर्मुद्रितेऽथर्ववेदे तु स्वयमेव 'देवकामा' इति पाठं च स्वीकृतवान् । अतस्तस्यैतत्पाठविषये संदेह एवेति स्पष्टं प्रतीयते ।

अथर्ववेदे तु म० ग्रिफियेन द्वयोरपि मन्त्रयोः स्थाने 'Love thy husband's father' स्वपतेः पितरं कामयेत्यनुवादः कृतः । अत्रानुमीयते यत् Brother (भ्रातृ-) स्थाने Father (पिता) इति पदं मुद्रणाशुद्धिजन्यमिति । अनुद-त्वाच्चैतदप्रामाणिकमेवेति नास्ति सन्देहलेशोऽपि ।

४. लिखित-ग्रन्थेषु द्विविधं पाठं पश्यद्भ्यामपि आर. रोथ-डब्ल्यू. डी. विटनी महोदयाभ्यां जर्मन्यां बर्लिननगरे ख्रि० १९२४ मुद्रितेऽथर्ववेदे (कां० १४।२।१७-१८ इत्यत्र) 'देवकामा' इत्येव पाठो मुद्रितः ।

५. भारते शिलामुद्रितेऽथर्ववेदे 'देवकामा' इत्येव पाठो मुद्रितः ।

६. पिप्पलाद-संहितायां त्वथर्ववेदस्य 'देवकामा' इत्येव पाठोऽस्ति निश्चितः । प्रमाणं चैतत्प्रबलमस्य पाठस्योपादेयत्वं इति मन्यामहे ।

७. धर्मं तु ऋग्वेदीय-मन्त्र इव सर्वात्मना तदभिजेऽत्र मन्त्रे 'देवकामा' इत्येव पाठो युक्त इति प्रतीतिः ।

अर्थनिर्णये तदनुसारिणि पाठनिश्चये च सूक्ष्ममतिभिरालङ्कारिकैरौचित्यां स्मरद्भिरत्र मन्त्रार्थं विमृशद्भिरस्माभिश्च वैवाहिकमङ्गले बन्धास्तत्प्रथमपतिगृहप्रवेशनविधौ, सम्मिलितैः सम्बन्धिभिरिष्टैश्च शिष्टैः स्त्रीपुरुषैर्दम्पत्योर्मङ्गलं कामयद्भिर्दायमान आशीर्वचने 'देवृकामा भव' इत्याशंसनं युक्तमिति नैव मन्तुं शक्यते । देवरं कामयेति सर्वात्मनानुचितार्थकात् 'देवृकामा' इति पदान् देवान् उपास्वेति भावदर्शकं 'देवकामा' इति पदमेव प्रसङ्गानुगुणमिति नः प्रतिभाति ।

किञ्च, अत्रोच्यमानं देवकामाया गार्हपत्याग्निसंपर्थाकरणमनतिव्यवहिते मन्त्रान्तरे 'सुमङ्गल्युपसीदेममग्निं सं पत्नीं प्रति भूषेह देवान् । (अथर्व० १४।२।२५) इति पुनः स्पष्टतरं श्रूयमाणं सूक्ष्मया धिया विभावयन्तः, अस्पष्टानां मन्त्राणां स्पष्टैर्मन्त्रान्तरैरर्थविधारणं सीमांसासम्मतमित्यभ्युपगच्छन्तः, देवरं कामयितुं गार्हपत्यसंपर्कोपदेशस्य च सुतरामसंगतत्वमिति जानन्तश्च न कोऽपि विप्रतिपद्येरजत्र सहृदया इति विश्वसिमाः ।

अस्मिन्नेव च मन्त्रे 'अदेवृष्मि' इति पदं पश्यतां साहित्यसारविदां हृदयमुद्देश्यप्रतिनिर्देश्यत्वाद्यभावेऽपि देवृपदस्य पुनः प्रयोगं कथमिव युक्तं मन्येत ?

एवं 'देवकामा' इति पाठस्य प्रामाणिकत्वसाधनेन 'देवृकामा' इति पाठस्यासारता स्वत एव सिद्ध्यति । न च दुर्जनपरितोषन्यायेनात्र स्वीकृतेऽपि 'देवृकामा' इति पाठे नियोगसाधकानामभिमतार्थसिद्धिर्भवितुं शक्या । धर्मशास्त्रेषु 'अपुत्रां गुर्वनुज्ञातो देवरः पुत्रकाम्यया ।' (याज्ञ० १।६८) इत्यादिना अपुत्राया विधवाया एव देवरेण नियोगस्यानुज्ञानात् । श्रूयते च मन्त्रेऽपि 'को वां शयुत्रा विधवेव देवरं (ऋ० १०।४०।२) इति ।

किन्तु विवादास्पदेऽस्मिन् मन्त्रे सूक्ते च सर्वत्रावैधव्यं पतिलोकप्राप्तिश्चाश्रयते । बधूश्चैवं न केवलं प्रजावर्ती, अपि

तु वीरसूरिति । कथं नामात्र नियोगविधानस्य गन्धोऽपि सम्भवेत् ? उक्तं च स्पष्टमेव वेदपारावारपारदृशना भगवता मनुना 'नोद्वाहिकेषु मन्त्रेषु नियोगः कीर्त्यते क्वचित् ।' (१।६५) इति ।

तदस्य देवकामा-पदस्य पुत्रकामा-पदस्येव देवराणां सत्तामिच्छन्तीत्येवार्थः प्रत्येतव्यः । 'प्रतीक्षन्ते श्वशुरो देवरश्च' (अथर्व० १४।१।४९) 'सम्राड्येधि श्वशुरेषु सम्राड्युत देवेषु ।' (अथर्व० १४।१।५५) इत्यादिमन्त्रलिङ्गान्यप्यत्र निर्दिष्टार्थोपोद्बलकानीति सर्वथा वृथैवात्मायास्यतेऽत्र नियोगविधिसाधकैर्मृगतृणिकानुधावनेनेत्यास्तां तावत् ।

एवमुपलभ्यमानेऽस्मिन् पाठद्वये यावद् बुद्धिबलं विमृश्य 'देवकामा' इति पाठ एवाश्रितोऽस्माभिः । इतः परं तद्युक्तत्वायुक्तत्व-निर्धारणं तु गुणगृह्येण सहृदयेष्वेवायतते ।

सर्व एवात्रत्याः पाठभेदा एवमेव सूक्ष्मेक्षिकया निरीक्ष्य परीक्ष्य चावधारणमर्हन्तीति जानीमहे । जिघटिषामहे च तद्विषये यावन्म-नीषमन्त्रसरान्तरे महोदयानामनुग्रहेणेति सविनयं निवेद्य प्रकृतमनुसरामः ।

संशोधकानामभिनन्दनम् ।

अथार्थर्ववेदस्यास्य संशोधनकर्मणि महाभागैर्यैरथर्वविद्भिः साहाय्यं कृतं तेऽमी-

- १ श्री वेदमूर्तयो रामचन्द्रभट्टाः रटाटे आहिताम्रय ऋग्वेदार्थर्ववेदिनो दरभंगापाठशालाचार्याः । काशीस्थाः ।
- २ ,, ,, सखारामभट्टवैयाः अथर्ववेदिनो गौयन्काविद्यालयाथर्ववेदाध्यापकाः । ,,
- ३ ,, ,, नारायणभट्टा घुले अथर्ववेदिनः । ,,
- ४ ,, ,, रामचन्द्रभट्ट-गोपीनाथभट्ट-आठवले श्रौतभूषणा वैदिकरत्नाः ऋग्वेदार्थर्ववेदिनः । ,,
- ५ ,, ,, कृष्ण-विद्याधरभट्टाः-दीक्षिताः लेले अथर्ववेदिनः । अयोध्यावासिनः ।
- ६ ,, पं० अमृतरामाचार्याः पण्ड्या याज्ञिकभूषणा उपाध्यायाः धर्मशास्त्राचार्याः । मथुरावासिनः ।

एतैर्विद्वद्भिरैरस्याथर्वसुद्धानस्य पत्राणि संशोध्य समये समयेऽस्माकं संशोधनकाठिन्यमपसारितम् । एतेषां धर्मधुरीणानां कृपयैतद्वेदस्यास्य प्रकाशनं सारल्येन समाप्तिमगमत् ; अतस्ते सर्वे सविशेषं सम्माननीया अभिनन्दनीयाश्च । यदि हि तेषामकृत्रिमं साहाय्यं नाभविष्यत्, तर्हि दुष्करमेवाभविष्यदथर्वण आविष्करणमिति ।

अथर्ववेदस्य बृहत्सर्वानुक्रमणिका ।

अथर्ववेदीया बृहत्सर्वानुक्रमणिका श्रीमद्भिः पण्डितैः लाहोरनिवासिभि रामगोपालशास्त्रिभिः संशोध्य प्रकाशिता इदानीमुपलभ्यते । द्वितीया लघुसर्वानुक्रमणिकाऽपि वर्तते । एतामेवार्थर्ववेदबृहत्सर्वानुक्रमणिकामाश्रित्यात्र ऋषिदैवतच्छन्दांसि लिखितानि ।

एषा सर्वानुक्रमणिका चतुर्वेदभाष्यकारैः सायणाचार्यैर्नोपलब्धा बोधेक्षिता वेति न निश्चीयते । तैस्तु स्वीये भाष्येऽथर्ववेदस्य ऋषि-देवताच्छन्दांसि नैव निर्दिष्टानि, इत्यतोऽनुमीयते, सैषा सर्वानुक्रमणी तत्समये नासीदिति; संमानयोग्या वा नाभवदिति वा अत एव तैरुपेक्षिता नाहता वा ।

यदि पुनरियं सर्वानुक्रमणिका भाष्यविरचनादूर्ध्व निष्पन्ना भवेत्, तर्हि नियतं भाष्यमनुसरेत् । न च तथा इदयते ।

यतः प्रथमकाण्डे द्वितीयं सूक्तमधिकृत्य भाष्यकारा वदन्ति 'अस्य सूक्तस्येन्द्रदेवताकत्वात् ।' (१।२।२) इति । अनुक्रमण्यां तु 'द्वितीयं चान्द्रमसं पार्जन्यम्' (१।४) इत्यन्यथैवोपलभ्यते । अतः सर्वानुक्रमणीकारेण भाष्यं नावलोकितमिति सिद्धयति । प्रादुर्भूतस्यापि भाष्यस्यानवलोकनमनादरणं वा नोपपद्यते । अतः संभाव्यते सैषा सर्वानुक्रमणी भाष्यात् पूर्वतनैवेति । भाष्येऽनुल्लेखस्त्वस्या अनादरादेव । तथा हि—

ऋग्वेदस्य शुक्लयजुर्वेदस्य च कात्यायन-निर्मिता सर्वानुक्रमणी यथा व्यवस्थिता दृश्यते न तथैषा । अत्र नैव समीचीना परिभाषा, नापि आर्षां भाषा, न पदलाघवं, न च काचिद्विशिष्टा परिपाटी दृश्यते । अनावश्यकपदानां समाश्रेडनमस्या अनार्थत्वस्य द्योतकत्वे पर्याप्तं प्रमाणमस्ति । यथा गायत्रीछन्दसो नित्यत्रिपादत्वेऽपि अत्रानेकत्र 'त्रिपदा गायत्री' इत्येवोक्तम् ।

अनावश्यकपदानामाश्रेडनेन, स्वयमुद्दिष्टानामपि परिभाषाणां स्वैरमुल्लङ्घनेन, तत्र तत्र मन्त्रलिङ्गविसंवादि-देवताकल्पनेन, अन्यैश्च बहुविधैर्दोषैराविलेयं नार्ण्यवलोकनसमकालमेव प्रतीयते । अस्यां मुद्रणदोषा अपि प्रभूततमाः, यथा (२०।२।११ इत्यत्र) 'षट्-त्रिशोक' इति वक्तव्ये 'षट्त्रिंशद्' इति मुद्रितम्; (२०।२।११ इत्यत्र) 'सव्य' इति वक्तव्ये 'सद्य' इत्येव मुद्रितम् । एवमेवानेकेषु स्थलेषु प्रमादबाहुल्यं दृश्यते ।

अनार्षेऽप्यस्मिन् ग्रन्थेऽनेकदोषबहुलेऽपि शुद्धतरस्यान्यस्य ग्रन्थस्याभावादेनमाश्रित्यैवात्र ऋषिदेवतच्छन्दांसि समुल्लिखितानि । तेषु बहूनि पुनर्विचारार्हाणि सन्ति । तत्संशोधनं तु श्रीमद्भिः पण्डितवरैर्वेदाभ्यासतत्परैरनन्तयज्ञेश्वरधूपकर इत्येतैः क्रियत इदानीम् । यदा तत्संपत्स्यते, तदा तदित एव प्रकाशीभविव्यति ।

आदर्शग्रन्थाः ।

अस्याथर्ववेदस्य मुद्रणकर्मणि सहायीभूता आदर्शग्रन्थास्त्वेते— (१) स्व० शंकरपाण्डुरंगपण्डितैः संशोध्य प्रकाशितः सायणभाष्य-सहितो निर्णयसागरमुद्रितोऽथर्ववेदः, (२) जर्मन्यां बर्लिननगरे म० रोथ-विहटने महोदयाभ्यां संपादितो मुद्रितश्चाथर्ववेदः, (३) शिलायन्त्र-मुद्रितोऽथर्ववेदः, (४) काशी-संस्कृत-महाविद्यालय-(कालेज) ग्रन्थालयस्थो लिखितो डा० मंगलदेवशास्त्रिणां कृपया प्राप्तोऽथर्ववेदः, (५) पुण्यपत्तनस्थ-भाण्डारकर-प्राच्यविद्यासंशोधकसंस्थानस्थ- (ओरिएण्टल रीसर्च-इन्स्टीट्यूट-स्थ) लिखितग्रन्थाः, संहिता-पद-पाठ-ग्रन्थाश्चाथर्ववेदस्य, (६) अष्टे-नगरात् श्री शम्भुराव गोविंदराव लिमये इत्येतेषां संग्रहाल्लब्धोऽथर्ववेदः, (७) काशी, अयोध्या, मथुरा इत्यादिस्थानेभ्यो लब्धानि वैदिक-पठनपाठनपद्धत्या संशोधितानि लिखितपुस्तकानि अथर्ववेदस्य । सर्वैरप्येतैर्ग्रन्थैः पाठसंशोधनकर्मणि महत्साहाय्यं सम्पादितम् ।

एवमीश्वरकृपया संशोध्य मुद्राप्य च प्रकाशिता शौनकीयैषाथर्ववेदसंहिता वैदिकधर्मश्रद्धावतामादरस्थानं प्राप्स्यतीत्याशास्ते ।

औन्ध-नगरे
शके १८६५ चैत्रस्य शुद्धनवम्याम् ।

सातवलेकरकुलजो दामोदरभट्टसूनुः श्रीपादशर्मा ।

विषयसूची ।

(१) अध्यात्मप्रकरणम् ।

अध्यात्मम् ११८; १३२-९
अध्यात्म-प्रकरणम् १३१; १५१-१८
अनङ्गवान् ४११; अमृतत्वम् ७१०६
अमृतप्रदाता ६१; अमृताद्युः ५११
आत्मगोपनम् ६३-४; आत्मनोऽहिंसनम् ७१०२
आत्मरक्षा ५१०; आत्मविद्या ४१२
आत्मा ५१९; ७१-३, ५, ६७, १११; ९१९-१०; १९१५१
उच्छिष्टब्रह्म १११७; एको विभुः ७१२१
जगतो राजा १९१५; जगद्बीजः पुरुषः १९१६
ज्येष्ठं ब्रह्म १०८; ज्योतिः ७१२२; दैव्यं वचः ७१०५
परमात्मा १९१७२; परमं धाम २११; प्राणः १११४
ब्रह्म ७१६६; ब्रह्मविद्या ४१२; ५१६; ब्रह्मप्रकाशनम् १०१२
ब्रह्मा १९१२२, ४३; भुवनस्पतिः २१२; भुवनेषु ज्येष्ठः ५१२
मधुविद्या १३४; ९११; महद्ब्रह्म १३२; मार्गस्वस्त्य-
यनम् ७५५; मृत्युञ्जयः ६१३३; मृत्युसंतरणम् ४३२
विराट् ८१९-१०; विश्वकर्मा २३५; विश्वजित् ६११०७
विश्वप्राणः ७१४; विश्वलष्टा ६१६१; व्यापको देवः ७१८७
शान्तिः १९१९-१६; सत्यानृतसमीक्षकः ४११६
सर्वाधारवर्णनम् १०१७; सौमनस्यम् ६१५५, १२३
संतरणम् ७११०७; संग्रोक्षणम् ६११०
स्वर्ज्योतिःप्राप्तिः ४११४; स्वस्ति ७१२८

ब्रह्मचर्यप्रकरणम् ।

अध्यापकविघ्नशमनम् ७१५४; ब्रह्मकर्म ५१२४
ब्रह्मचर्यम् ११५; ब्रह्मयज्ञः १९१४२
मेखलाबन्धनम् ६, ३३; मेधा १९१४०; मेधाजननम् ११
मेधावर्धनम् ६११०८; वाक् ७१४३; वेदमाता १९१७१

गृहस्थप्रकरणम् ।

अतिथिसत्कारः ९१६; आनृष्यम् ६११७-११८
कामः ९१२; १९१५२; कामस्य इषुः ३१२५
कामात्मा ६१८-९; कामिनीमनोऽभिमुखीकरणम् २३०
कुलपा कन्या ११४; केवलः पतिः ७३८
गर्भाधानम् ५१२५; ६१८१; जायाकामना ६१८२

तृतीयो नाकः ६१२२; दम्पत्यो रयिप्राप्तये प्रार्थना ६१७८
पतिलाभः ६१६०; पतिवेदनम् २३६; पुष्टिकर्म ११५
पुंसवनम् ६१११; ब्रह्मजाया ५११७; रम्यं गृहम् ७१६०
वपनम् ६१६८; विवाहप्रकरणम् १४१२-२; वीरप्रसूतिः ३१२३
वेदोक्तं कर्म १९१६८; शाला ९३; शाला (दूर्वा) ६११०६
शालानिर्माणम् ३१२२; सुकृतलोकः ६१२२०-१२१
संपत्कर्म ५१११; स्मरः ६१३०-१३२

वानप्रस्थसंन्यासप्रकरणम् ।

ब्राह्म- (वर्णनम्) १५१-१८

आयुर्वेदप्रकरणम् ।

आयुर्वर्धनम् ।

अङ्गानि १९१६०; आयुर्वर्धनम् १९१६३; आयुष्यम् ६१७६
दीर्घायुः ५१२८; ७३२-३३, ५३; दीर्घायुःप्राप्तिः १३०,
३५, २१४, ९, १३, २८, ३१११; ६१४१, ४७, ११०, ८१-२;
दीर्घायुत्वम् १९१६४, ६७; दीर्घायुष्यम् २१२९; ५१३०;
पूर्णायुः १९१६१, ७०

विविधौषधि-भैषज्यादि ।

अञ्जनम् ७३०, ३६; अपामार्गः ४१७-१९;
अपां भैषजम् १४-६; ६१२३-२४; अक्षिरोगभैषजम्
६११६; आजनम् ४१९; १९१४५; आपः १३३; ३११३;
७३९; १९१२, ६९; आपः (दिव्याः) ७८९; आलावस्य
भैषजम् २३; ओषधयः ८१७; ओषधिः ६१५९;
कुष्ठौषधिः ६१२५; केशदंष्ट्रणम् ६१३६; केशवर्धनम्
६१३७; केशवर्धिनी औषधिः ६१२१; गर्भसंलावः
२०१९६ (११-१६); पिप्पली-भैषज्यम् ६१०९;
पृश्निपर्णी २१२५; भैषज्यम् ६१२२, ५२, ८३; १९१४४
रोहिणी वनस्पतिः ४१२२; लाक्षा ५५
वनस्पतिः ३११८; वार्जाकरणम् ४१४
विषभैषज्यम् ७१५६; सौभाग्यवर्धनम् ६१३९

रोगादिनिवारणम् ।

इषुनिष्कासनम् ६१९०; उन्मत्ततामोचनम् ६१११
कासशमनम् ६११०५; कुष्ठतक्मनाशनम् ५१४
कुष्ठनाशनम् १९१३९; क्लीबत्वम् ६१३८

गर्महृणम् ६।१७; गर्भदोषनिवारणम् ८।६
 गण्डमालाचिकित्सा ७।७४, ७६; चिकित्सा ६।९६
 जलचिकित्सा ६।५७; ज्वरनाशनम् १।२५; ७।११६
 तक्मनाशनम् ५।२२; दुःष्वप्यग्रम् २०।९६ (२४)
 नारीसुखप्रसूतिः १।११; निर्ऋत्यपस्तरणम् ६।१२४
 बलासनाशनम् ६।१४; मूत्रमोचनम् १।३
 यक्ष्मनाशनम् १।१२; ३।७, ३१; ६।२०, ८५, ९१, १२७;
 १२।२; १९।३८; २०।९६ (६-१०, १७-२३)
 यक्ष्मनिवारणम् ९।८; यक्ष्मविबर्हणम् २।३३
 रुधिरस्त्रावनिवृत्तये धमनीबन्धनम् १।१७
 रोगनाशनम् ६।४४; रोगनिवारणम् ४।१३
 रोगोपशमनम् १।२; ५।१५; वृषरोगनाशनम् ५।१६
 श्वेतकुष्ठनाशनम् १।२३-२४; सुमङ्गलौ दन्तौ ६।१४०
 स्वापनम् ४।५; हृद्रोगकामिलाशमनम् १।२२
 क्षेत्रियरोगनिवारणम् २।८

क्रिमिनाशनम् ।

क्रिमिघ्नम् ५।२३; क्रिमिजम्भनम् २।३१
 क्रिमिनाशनम् २।३२; ४।३७

विषनाशनम् ।

विषघ्नम् ४।६; विषदूषणम् ६।१००; विषनाशनम् ४।७
 सर्पविषदूरीकरणम् १०।४; सर्पविषनाशनम् ५।१३; ७।८८
 सर्पविषनिवारणम् ६।१२; सर्पेभ्यो रक्षणम् ६।५६

अरिष्टनाशनम् ।

अरिष्टक्षयणम् ६।२७-२९, ८०; अलक्ष्मीनाशनम्
 १।१८; असुरक्षयणम् ६।७; १९।६६; ईर्ष्याविनाशनम्
 ६।१८; ७।४५; कृत्यादूषणम् १०।१; कृत्यापरिहरणम्
 ५।१४, ३१; दस्युनाशनम् २।१४; पिशाचक्षयणम् ४।२०
 मन्युशमनम् ६।४३; यातुधाननाशनम् १।७-८
 यातुधानक्षयणम् ६।३२; रक्षोघ्नम् १।२८; ५।२९

(२) अधिभूतप्रकरणम् ।

राज्यशासनम् । विजयसाधनम् ।

अजरं क्षत्रम् ३।१९; ६।९८; अभयप्राप्तिः २।१५; अभयम्
 ६।४०; १९।१४-१६; अभययाचना ६।५०; अभिसामनस्यम्
 ६।१०२; अभ्युदयाय प्रार्थना १७।१; अलक्ष्मीनाशनम्
 २०।१३७; ऊर्जःप्राप्तिः ६।७९; दिष्ट आत्मरक्षा ३।२६
 ब्रविणार्थं प्रार्थना ७।१७; परस्परचित्तैकीकरणम् ६।४२

परिपाणम् ७।५१; प्रतिष्ठापनम् ६।७७
 बलप्राप्तिः २।१७; ६।१३५; १९।३७
 यशःप्राप्तिः ६।५८; रयिसंवर्धनम् ३।२०
 रायस्पोषप्राप्तिः ३।१०; वचोबलप्राप्तिः ६।६३
 वर्चःप्राप्तिः ३।२२; ६।५.६९; वर्चस्यम् ६।३८-३९
 वाजीकरणम् ६।७२, १०२; विजयप्राप्तिः १०।५
 विजयः ७।५०; विजयाय प्रार्थना १।९; ५।३
 नृपकामना ६।८६; श्रेयःप्राप्तिः २।११
 सपत्नक्षयणम् ६।७५; ७।३५; सर्वप्रियत्वम् १९।६२
 सर्वतो रक्षणम् ६।५३; सामनस्यम् ३।३७; ६।६४, ७३-
 ७४, ९४; ७।५२, ९४; सुरक्षा २।१६; १९।१७-१८, २०, २७
 स्वस्तये प्रार्थना ३।१६; स्वस्तिवाचनम् ६।४८
 स्वस्त्ययनम् १।२७; ६।९३

राजराष्ट्रशासनम् ।

अभिभूवारः ६।९७; अरिष्टनेमिः ७।८५; अविः ३।२९
 आकृतिः १९।४; एकवीरः १९।१३; प्रजाः ७।१९
 प्रजामी राज्ञः संवरणम् ३।४; भूमिसूक्तम् १२।१
 राजा ६।८८, १२८; राज्याभिषेकः ४।८
 राष्ट्रधारणम् ३।८; राष्ट्रभृतः ७।१०९
 राष्ट्रम् १२।२४; राष्ट्रं बलमोजश्च १९।४१
 राष्ट्रसभा ७।१२; राष्ट्रस्य राजा राजकृतश्च ३।५
 राष्ट्राभिवर्णनम् १।२९; राष्ट्रीदेवी ४।३०
 राज्ञः संवरणम् ६।८७ वाजिनीधानवृषभः ४।३८
 स्वराज्ये राज्ञः पुनःस्थापनम् ३।३; क्षत्रियः ६।१०३

संग्रामादिकम् ।

दुन्दुभिः ६।१२६; वर्मधारणम् ७।११८; वीरस्य रथः ६।१२५
 शत्रुबलनाशनम् ७।९०; शत्रुसेनाप्रासनम् ५।२०-२१
 शत्रुसेनासंमोहनम् ३।१-२; सेनानिरीक्षणम् ४।३१
 सेनासंयोजनम् ४।३२; संग्रामजयः ६।९९

शत्रुनाशनम् ।

अमित्रदम्भनम् ६।५४; अमित्रक्षयणम् ४।२२
 शत्रुदमनम् ७।७०; ८।४; शत्रुनाशनम् २।१२, १८-२४;
 ३।६; ४।३.४०; ५।८; ६।६.३४, ६५-६७, १०३-१०४, १३४;
 ७।८, १३, ३१, ३४, ६२, ७७, ९३, ९५-९६, १०८, ११०, ११३-
 ११४; ८।३; ११।१०
 शत्रुनिवारणम् १।१९-२१; ३।२७; ६।१५; ७।११७;
 ११-९; शत्रुपराजयः २।२७; ८।८ शत्रुबाधनम् १।१६

मणिधारणम् ।

अस्तुतमणिः १९।४६; औदुम्बरमणिः १९।३१
जङ्घिमणिः १९।३४-३५; दर्भमणिः १९।२८-३०
प्रतिसरो मणिः ८।५; मणिबन्धनम् १०।६
शतवारो मणिः १९।३६; शङ्खमणिः ४।१०
सपत्नक्षयणो वरणमणिः १०।३

पापादिनाशनम् ।

अरातिनाशनम् ५।७; अवनम् १९।६५
उन्मोचनम् ६।११४; एनोनाशनम् ६।५१
दुरितनाशनम् ७।६३, ६५; दुःखनाशनम् ३।९
दुःखमोचनम् १६।१; दुःखप्रनाशनम् ६।४५-४६; ७।२३,
१००-१०१; १२।५६-५७; निर्द्वितीमोचनम् ६।८४
पापनाशनम् ४।३३; ७।११२; पापमोचनम् ४।२३-२९;
६।११५; ७।४२, ६४; ११।६
पापलक्षणनाशनम् ७।११५; पापशमनम् ६।३०, ११३
पाप्मनाशनम् ६।२६; पाशमोचनम् १।१०, ३१; २।१०;
६।११२, ११९; ७।८३; बन्धमोचनम् ७।७८
मन्याधिनाशनम् ६।२५; शापनाशनम् ६।३७
शापमोचनम् २।७; ७।५९

अज्ञादिकम् ।

अज्ञम् ६।७१; ७।५८; अज्ञसमृद्धिः ६।१४२; ओदनः ११।३;
पञ्चोदनो अजः ९।५; ब्रह्मोदनम् ४।३४; ११।१
मधुमदजम् ६।११६; वासः ७।३७; वृष्टिः ४।१५; ७।१८;
स्वर्गोदनः ११।३

सुखसंप्रप्तिः ।

प्रीतिसंजननम् ६।८९; भगप्राप्तिः ६।१२९
शर्म १९।१९; शर्मप्राप्तिः १।२६
शान्तिः ३।२१; समृद्धिप्राप्तिः ३।२४
संनतिः ४।३९; सुखम् ७।६९
हिरण्यधारणम् १९-२६

(३) अधिदैवतप्रकरणम् ।

अमाविष्णु ७।२९; अग्निः ५।२७; ६।४९; ७।७१, ८२; २०।१
(३); २(२); १३(३-४); ६७(३); १०१-१०३
अग्निः सत्यौजाः ४।३६; अग्निः सपत्नहा २।६; अग्निः
क्षत्रमृत् ७।८४; अथर्वाणिः १९।२३; अदितिः ७।६;
आदित्याः ७।७; अनुमतिः ७।२०; अधिनौ २०।१२५
(४-५); १३९-१४३, इडा ७।२७; इन्द्रः ६।३३; ७।७२;
२०।१ (१); २ (३); ३-१२, १४-१५, १७-३९, ४१-४६,

४७ (१-१२); ५०-५७, ५८ (१-२); ५९-६६, ६७ (१);
६८-८७, ८९, ९२-९५, ९६ (१-५); ९७-१००, १०४-
१०६, १०७ (१-१३); १०८-१२२; १२४; १२५ (१-३,
६-७); १२६, १३७ (२, ७-१४); १३८; इन्द्रः जेता ६।२;
इन्द्रः त्राता ७।८६; इन्द्रः सुत्रामा ७।९१, ९२;
इन्द्रस्य वीर्याणि २।५; इन्द्रावृहस्पती २०।१३ (१)
इन्द्राविष्णु ७।४४; इन्द्रो मरुतश्च २०।४० (१)
उषा १९।१२; कुहू ७।४७; छन्दांसि १२।२१
जातवेदाः १९।३; देवपत्न्यः ७।४९; द्रविणोदाः २०।२ (४)
नक्षत्राणि १९।७-८; पावमानम् ६।१९, ६२
पूषा स्वतिदाः ७।९; बृहस्पतिः २०।१६, ८८, ९०-९१
मरुतः २०।१ (२); २ (१); १३ (२); ४० (२-३); ६७ (२)
राका ७।४८; रुद्रः ११।२; विद्युत् १।१३; विष्णुः ७।२५-२६
वैश्वानरः ६।३५-३६; सरस्वती ७।१०-११, ५७, ६८
सरस्वान् ७।४०; सविता ७।१४-१६, २४
सिनीवाली ७।४६; सुपर्णः ७।४१; सूर्यः २०।४७
(१३-२१); ४८, ५८ (३-४); १०७ (१४-१५); १२३
गौः २०।४८; सूर्याचन्द्रमसौ ७।८१;
सोमः पवमानः २०।१३७ (४-६)

खिलानि ।

कुन्तापसूक्तानि २०।१२७-१३७; खिलम् २०।४९

यज्ञादिकम् ।

ऋतस्य यज्ञः ५।१२; धर्मः ७।७३
तपः ७।६१; दर्भः १९।३२-३३
नवशालायां घृतहोमः ५।२६; पितृमेघः १८।१-४
यज्ञः ७।९७; १९।१, ५८-५९; वेदी ७।९९; हविः ७।९८

कालः ।

अमावास्या ७।७९; कालः १९।५३-५४
पूर्णिमा ७।८०; रात्रिः १९।४७-५०

पञ्चादिकम् ।

अज्या ६।७०, ७।७५; अश्वः १२।२५; ऋषभः ३।४
गावः ४।२१; गोकर्णयोर्लक्ष्मकरणम् ६।१४१; गोष्ठः ३।१४
गौः ६।३१; ७।१०४; ९।७; दधिकाः २०।१३७ (३);
पशवः २।३४; पशुपोषणम् ३।२८; पशुसंवर्धनम् २।२६
ब्रह्मगवी ५।१८-१९; १२।५; वशा गौः १०।१०; १२।४
बाजी ६।९२; शतोदना गौः १०।९

वैश्यव्यवसायः ।

कृषिः ३।१७; बाणिज्यम् ३।१५
आग्नीसूक्तं ५।१२, २७

अथर्ववेदे काण्डानुसारेण मन्त्रसंख्या ।

काण्डं	प्रपाठकः	सूक्तानि	काण्डे सूक्तानि	मन्त्रसंख्या	काण्डे मन्त्रसंख्या	पृष्ठानि
१	१	१६		७४		१ — ७
	२	१९	३५	७९	१५३	७ — १४
२	३	१७		९९		१५ — २२
	४	१९	३३	१०८	२०७	२२ — ३१
३	५	१५		१११		३२ — ४१
	६	१२	३१	११९	२३०	४२ — ५२
४	७	२०		१३९		५३ — ६७
	८	१०		७१		६७ — ७३
	९	१०	४०	८४	३२४	७३ — ८०
५	१०	७		७३		८१ — ८६
	११	८		८३		८७ — ९३
	१२	१३	३१	२३२	३७६	९३ — १०९
६	१३	५१		१५८		११० — १२३
	१४	५१		१५७		१२३ — १३७
	१५	४०	१४२	१३९	४५४	१३७ — १४८
७	१६	५९		१३६		१४९ — १६२
	१७	५९	११८	१५०	२८६	१६२ — १७५
८	१८	५		१२२		१७६ — १८५
	१९	५	१०	१७१	२९३	१८५ — १९५
९	२०	५		१४२		१९६ — २०७
	२१	५	१०	१७१	३१३	२०७ — २१८
१०	२२	५		१६६		२१९ — २३१
	२३	५	१०	१८४	३५०	२३१ — २४४
११	२४	५		१७३		२४५ — २५९
	२५	४	९	१३७	३१३	२५९ — २६८
१२	२६	३ (३०)		१४८		२६९ — २८०
	२७	३	५	१५६	३०४	२८० — २९०
१३	२८	४	४	१८८	१८८	२९१ — ३०४
१४	२९	२	२	१३९	१३९	३०५ — ३१४
१५	३०	१८	१८	२३०	२३०	३१५ — ३२६
१६	३१	९	९	१०३	१०३	३२७ — ३३५
१७	३२	१	१	३०	३०	३३६ — ३४९
१८	३३	२		१२१		३५० — ३६८
	३४	२	४	१६३	२८३	३६८ — ३७०
१९	३५	७२	७२	४५३	४५३	३७१ — ३९२
२०	३६	१४३	१४३	९५८	९५८	३९३ — ४५६
सर्वयोगः २०	३६	७३०	७३०	५९८७	५९८७	

अथर्व-वेदमन्त्राणां क्रमः ।

अगस्त्यः ६।१३३
 अक्षिराः २।३, ३५; ४, ३९ (९-१० प्रज्ञा च); ५।१२;
 ६।२८; ७।५०-५१, ७७, ९०; १९।२२, ३४-३५
 अक्षिराः प्रचेताः ६।४७-४८
 अक्षिराः, प्रचेताः नमश्च ६।४५-४६
 अग्निः २०।१२।७
 अथर्वी १।१ ३, ९-१२, १५, २०-२१, २३, २७, ३०, ३४-
 ३५; ३।४, ७, १३, १९-२३, २९, ३४; ३।१-५. ८, १०,
 १५-१६, १८, २३-२७, ३०; ४।३-४ १०, १५, २०, ३४;
 ५।५-८, ११, २४, २८; ६।१-७, १३, १७-१८; ६।३२।३,
 ३६-४०, ५०, ५८-६२, ६४-६९, ७३-७४ ७८-८१, ८५-
 ९०, ९२, ९७-९९, १०३-११३, ११४-१२६, १२८-१४०;
 ७।१-७, १३-१४, १८, २०, ३४-३८, ४६-४९, ५२, ५६,
 ६१, ७०-७३, ७६ ७८-८१, ८५-८७, ९१-९२, ९४,
 ९७, १०३, १०५-१०६; ८।७, ३; ९।१-२; १०।३, ७, ९;
 ११।२-३, ७; १२।१; १५।१-१८; १६।१-२; १८।१-४;
 १९।१४-२०, २३-२४, २६, ३७-३८
 अथर्वीक्षिराः ४।८; ६।७२. ९४, १०१, १३९-१४२; ७।७४,
 ११५-११८; १९।३-५
 अथर्वीचार्यः ८।१०; १२।५ (कश्यपः ?)
 अतिरथः १९।१३
 अयस्यः २०।१६, ९१
 अष्टकः २०।२५।७; २०, ३३
 आयुः २०।१२९।१
 हरिश्चिठिः २०।३-५; ३८।१-३; ४४; ४६; २०।४७. ७-९
 उच्छोचनः ६।१०३
 उद्वातकः ३।२९; ६।१५
 उन्मोचनः ५।३०; ६।१०५
 उपरिबध्नवः ६ ३०-३१; ७, ८-९, ७५
 ऋभुः ४।१२
 कपिलजः २।२७, ७।९५-९६
 कवन्धः ६।७५-७७
 कालिः २०।९७
 कश्यपः १०।१०; १२।४
 काङ्क्षानः ६।७०; ११।९

काण्वः १।३१-३२; ५।२३
 कृत्स्नः १०।८; २०।८।२; २०।१३।३; २०।१०७।१४-१५;
 २०।१२३
 कृत्स्नुतिः २०।४२
 कृष्णः २०।१७।१-११; २०।८२, ९४;
 कौत्सपथिः ७।५८; ११।८
 कौत्सिकः ६।३५, ११७-१२१; १०।५ [२]
 गङ्गमान् ४।६-७; ५।१३; ६।१२, १००; ७।८८; १०।४
 गार्ग्यः ६।४९; १९।७-८
 गृत्समदः २०।२ (मेधातिथिर्वा); २०।२०।५-७; २०।३४;
 २०।५७।८-१०; २०।६७।४-७; २०।९५।१
 गोतमः २०।१।२; २०।१३।२; २०।१५; २०।२५।१-५;
 २०।४१, ५६; २०।६३।४-६; २०।१०९
 गोपथ १९।२५, ४७-५०
 गोपूक्त्यश्चसूचिनी २०।२७-२९; २०।३९।२-५; २०।६१;
 २०।६२।८-१०; २०।१०६
 चातनः १।७-८, १६, २८; २।१४, १८, २५; ४।३६; ५।२९;
 ६।३२।१-२, ३४; ८।३-४
 अगह्वीर्जं पुरुषः ३।६
 जमदग्निः ६ ८-९, १०२; २०।५८।३-४
 चाटिकायनः ६।३३, ११६;
 तिरश्चीराक्षिरसौ क्षुतानो वा २०।१३७।७-११
 त्रिशोकः २०।२२।१-३; ४३
 देवजामयः २०।९३ ४-८
 देवातिथिः २०।१२०
 द्रविणोदाः १।१८
 द्रुह्यगः ६।६३
 नारायणः १०।२; १९।६
 नृमेधः २० ५८।१-२; २०।६२।५-७; २०।६४।१-३;
 २०।१००; २०।१०४।३-४; २०।१०५।१-३; २०।१०८
 नोधाः २०।९।१-२; २०।३५ (भरद्वाजः ?); २०।४९।
 ४-५ (१-७ खिलम्)
 पतिवेदनः २।३६
 पशुच्छेपः २०।६७।१-३; २०।७२, ७५
 पर्वतः २०।६२।७-९; २०।१११

पुरुमीलहाजमीलहौ २०१४३१-७
 पुरुहन्मा २०८१; २०९२१६-२१; २०१०५१८-५
 पुष्टिगुः २०५१३-४
 पूरणः २०९६१-५
 प्रगाथः २०८५१२-२; २०९३१२-३
 प्रचेताः २०९६१२४
 प्रजापतिः २३०; ४३५; ६१२; ७१०३; १९४६
 प्रत्यक्षिरसः १०१
 प्रमोचनः ६१०६
 प्रशोचनः ६१०४
 प्रस्कणः ७३९-४५; २०४७१३-३१; २०५११२-३
 प्रियमेधः २०१२१४-६; २०९२१२-१५
 बभ्रुपिङ्गलः ६१४
 बरुः सर्वहरिर्वा २०३०-३३
 बादरायणिः ४३७-३८; ७५९, १०९
 बुधः २०१२३७३
 बृहच्छुक्रः ६५३
 बृहद्विः २०१०७४४-१३
 बृहद्विषोऽर्धवा ५१२-३
 बृहस्पतिः १०१६
 ब्रह्मा ११७, १९, २२, ३४, २६, ३१-३३; २१५-१७, २४,
 ३३; ३११-२२, १४, २३, २८, ३१; ४५, १६, २१, ३३;
 ५१९-१०, २०-२१, २५-२७; ६१६, ४१, ५४-५५, ७१,
 ११४-११५, ७१९, २१-२२, २४, ३२-३३, ५३; ७५४।
 १-६०, ६६-६७, १०३-१०४, १११; ८१२-२; ९४४,
 ६-७, ९-१०; १०५ [३]; १११, ५; १३१-४;
 १६३-४; १७१; १९१, २१, २८-३०, ३६, ४०-४३,
 ५१-५२, ५८-७१
 ब्रह्मास्कन्दः ४३१-३२
 भगः ६८२-८४
 भरद्वाजः २१२; २०८१; २०३६; २०६३३ (उत्तरार्धः);
 २०, ९०
 भर्गः २०१०३१२-३; २०११३; २०१२८१-३
 भागलिः ६५२
 भार्गवः ७१६३-१६४
 भार्गवो वैदर्भिः ११४
 भुवनः साधनो वा २०६३१२-३ (पूर्वार्धः), २०१२४४४-६
 (भुवनः)
 भृगुः ३१३, २४-२५; ४९, १४; ६१७-२९, १२२-१२३;
 ७१५-१७, ७५४२; ५५, ८४, १०७-१०८, ११०; ९५;

१२१२; १९३२-३३, ४४-४५, ५३-५५
 भृगुराधर्वणः २५
 भृगुजिह्वाः ११२-१४, २५; २१८-१०; ३१७; ४११; ५४४;
 २२; ६१२०, ४२-४३, ९१, ९५-९६, १२७; ७३०-३१,
 ९३; ८१८; ९३, ८; १११०; १९१२७, ३९, ७२ (ब्रह्मा)
 मधुच्छन्दाः २०१२६४-६; २०१८४४-६; २०३९११;
 २०४४०; २०४७४४-६, १०-१२; २०५७४१-३; २०१
 ६०४-६; २०६८-७१, ८४
 मयोभूः ५१७-१९
 मरीचिः काश्यपः ७६२-६३
 मातृनामा २१२; ४१२०; ८६
 मृगारः ४१३-२७, २८ (अधर्वा वा), २९
 मेधातिथिः ७२५-२९; २०१८१२-३ (प्रियमेधश्च)
 मेध्यातिथिः २०९३३-४; २०१०; २०४९६६-७; २०५०,
 ५२-५३; २०५७११-१६; २०५९१२-२; २०८५१
 ३-४; २०९९, १०१; २०१०४१२-२; २०११६;
 २०११८३-४
 मेध्यातिथिर्मेधातिथी २०१४३९
 यक्षमनाशनः २०९६६-१०
 यमः ७३३, ६४, १००-१०१; १२१३; १६५-९;
 १९५६-५७
 ययातिः २०१३७४४-६
 रक्षोहाः २०१६११-१६
 रेभः २०५४-५५
 वत्सः २०१०७१२-३; २०११५, १३८
 वरुणः ७११२
 वसिष्ठः ११२९; ३१९-२२, ४१२, १९१९ (शन्तान्तिः?),
 १९१०-१२; २०१२१२-६; २०१७१२; २०१८४४-६
 २०३७; २०५९३३-४; २०७३१२-३; २०७९
 (शक्तिर्वा), ८२, ८७, ११७, १२१
 वसुक्रः २०७३४४-६; २०७६
 वामदेवः ३१९; ७५७; २०१३१२; २०७७, ८८;
 २०१२४१२-३; २०१३७३३; २०१४३८
 विलपः २०११३
 विवृहाः २०१९६१७-२३
 विश्वमनाः २०६४४४-६; २०६५-६६
 विश्वामित्रः ३१७; ५१५-१६; ६४४४, १४१-१४२;
 २०१११; २०१६; २०१७४, २०८३; २०१११;
 २०१३४४; २०१९; २०१७१२-४; २०१२३-२४;
 २०१५७४४-७; २०८६, १०२

विह्वल्यः १०।५ [७]
 नतिह्वल्यः ६।१३६-१३७
 वृषाकपिरिन्द्राणी च २०।१२६
 वेनः २।१; ४।१-२
 वांयुः २०।७८, ८०, ८३, ९८
 शान्तातिः १।३३; ४।१३; ६।१०, १९, २१-२४, ५६, ५६-५७,
 ९३, १०७; ७।६८-६९; ११।६
 शम्भुः २।२८
 दाशकर्णः २०। ३९-१४२
 शिरिम्बिठिः २०।१३७।१
 शुकः २।११; ४।१७-१९, ४०; ५।१४, ३१; ६।१३४-१३५;
 ७।६५; ८।५
 शूनःशेषः ६।२५; ७।८३; २०।२६।१-३; २०।४५
 (देवरातापरनामा); २०।७४, १२२
 शौनकः २।६; ६।१६, १०८; ७।१०-१२, ८२

श्रुतकक्षः सुकक्षो वा २०।११०
 श्रुष्टिगुः २०।११९।२
 सर्पराज्ञी २०।४८।४-६ (१-३ सिद्धम्)
 सविता २।२६; १९।३१
 सव्यः २०।२१
 सिन्धुद्वीपः १।४-५; १।३ (अथर्वा छत्तिर्वा); ७।८९; १०।५
 [१]; १९।२
 सुकक्षः २०।७।१-३; २०।४७।१-३; २०।६०।१-३ (सुतकक्षो
 वा); २०।११२; २०।१३७।१२-१४
 सुकीर्तिः २०।१२५
 सुदाः पैजघनः २०।९५।२-४
 सुदीतिपुरुमील्लौ २०।१०३।१
 सूर्या सावित्री १४।१-२
 सोमरिः २०।१४; २०।६२।१-४; २०।११४

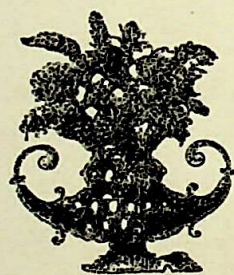

अथर्व-वेदमन्त्राणां ऋषयः

तेषां मन्त्रसंख्या च ।

१. अश्वनी १६१२	३३. कौशिकः २९	६५. मगः ११
२. जहा ८६३	३४. बृहद्विषोऽश्वनी २९	६६. बसुक्तः ११
३. सृग्महिराः २३१	३५. गीतमः २८	६७. सन्नः ११
४. सृगुः २२४	३६. नामदेवः २८	६८. कनन्धः १०
५. रमः १४१	३७. नादरायणिः २७	६९. पुरुहन्मा १०
६. सूर्या सावित्री १२८	३८. मार्गनो नैदभिः २६	७०. बृहद्विषः १०
७. अश्वनीचार्वाः १२४	३९. शौनक्तः २६	७१. सोमरिः १०
८. वसिष्ठः १२०	४०. अवास्वः २४	७२. पञ्चलपः ९
९. चातनः ११८	४१. काण्वः २४	७३. निधमनाः ९
१०. विश्वामित्रः १०१	४२. सरद्राजः २४	७४. मिहन्वः ९
११. वृकः ९३	४३. प्रजापतिः २३	७५. शंभुः ९
१२. अहिराः ८८	४४. वृषाकपिरिन्द्राणी च २३	७६. जगद्धीजं पुरुषः ८
१३. कदम्बः ८७	४५. शुनःशेषः २३	७७. पतिवेदनः ८
१४. मधुच्छन्दाः ८५	४६. प्रस्कम्बः २२	७८. नत्सः ८
१५. चान्तातिः ७२	४७. द्वाद्यकर्णः २१	७९. ऋभुः ७
१६. गल्लमात् ५९	४८. जन्मोत्पन्नः २०	८०. पुरुमील्लहाजमील्लही ७
१७. अश्वनीहिराः ५२	४९. नोधाः २०	८१. सृमुराश्वर्णः ७
१८. कुत्सः ५०	५०. वेनः २०	८२. विवृदाः ७
१९. सृगारः ४९	५१. नृमेघः १९	८३. सुकीर्तिः ७
२०. नारायणः ४९	५२. सविता १९	८४. अहिराः प्रचेताः ६
२१. मनोभूः ४८	५३. प्रियमेघः १८	८५. अहिराः प्रचेता यमश्च ६
२२. सिन्धुद्वीपः ४५	५४. मेघातिथिः १७	८६. जाटिकायनः ६
२३. मातृनामा ४०	५५. इरिम्भिन्धिः १५	८७. विशोकः ६
२४. कौरुपथिः ३६	५६. गार्ग्यः १५	८८. पर्वतः ६
२५. मेघातिथिः ३५	५७. सुकथः १५	८९. भर्गः ६
२६. बृहस्पतिः ३५	५८. ब्रह्मास्कन्दः १४	९०. मुवनः साधनो ना ६
२७. कृष्णः ३३	५९. उपरिचप्रवः १३	९१. रक्षोहाः ६
२८. शृत्समदः ३३	६०. बरुः सर्वहरिर्वा १३	९२. रेभः ६
२९. गोपथः ३३	६१. अप्रतिरथः ११	९३. नीतहन्वः ६
३०. प्रत्यहिरसः ३२	६२. उद्दालकः ११	९४. अगस्त्यः ५
३१. गोबृन्त्यश्चसकिनी ३१	६३. कपिल्ललः ११	९५. तिरश्चीराहिरसो बुतानो ना ५
३२. काङ्क्षानः २९	६४. जमदग्निः ११	९६. देवनामनः ५

९७. पूरणः ५	१०८. प्रमोचनः ३	११९. मरीचिः कदम्बः २
९८. प्रगाथः ५	१०९. प्रमोचनः ३	१२०. नरुणः २
९९. अक्षमनाशनः ५	११०. बभ्रुपिङ्गलः ३	१२१. मन्त्रिः १
१००. शम्भुः ५	१११. नृहृच्छुकः ३	१२२. आनुः १
१०१. अष्टकः ४	११२. मागलिः ३	१२३. प्रवेताः १
१०२. प्रनिगोदाः ४	११३. अनातिः ३	१२४. पुनः १
१०३. हुहृणः ४	११४. श्रुतकक्षः लुकक्षो वा ३	१२५. मेष्वातिथिर्मेवातिथी १
१०४. मार्गवः ४	११५. सर्पराज्ञी ३	१२६. निरूपः १
१०५. उच्छेदनः ३	११६. सुदाः पैजनः ३	१२७. शिरिम्बिठिः १
१०६. कलिः ३	११७. देवातिथिः २	१२८. शुभ्रिगुः १
१०७. कृष्णुतिः ३	११८. पुष्टिगुः २	१२९. सुदीतिपुष्मीन्दी १

अथर्ववेद-संहिता ।

प्रथमं काण्डम् ।

(१) मेधाजननम् ।

१-४ अथर्वा । वाचस्पतिः । अनुष्टुप्, ४ चतुष्पदा विराडुरोबृहती ।

[अथ प्रथमः प्रपाठकः ॥१॥]

अनुवाकाङ्कः [१] ॐ ये त्रिषप्ताः परियन्ति विश्वा रूपाणि बिभ्रतः ।

वाचस्पतिर्बला तेषां तन्वो अद्य दधातु मे १

पुनरेहि वाचस्पते देवेन मनसा सह ।

वसोष्पते नि रमय मय्येवास्तु मयि श्रुतम् २

इहैवाभि वि तनूमे आर्त्ता इव ज्यया ।

वाचस्पतिर्नि यच्छतु मय्येवास्तु मयि श्रुतम् ३

उपहृतो वाचस्पतिरुपास्मान् वाचस्पतिर्ह्वयताम् ।

सं श्रुतेन गमेमहि मा श्रुतेन वि राधिषि ४

(४)

(२) रोगोपशमनम् ।

१-४ अथर्वा । पर्जन्यः (१, ४ पृथिवी, ३ इन्द्रः, [चन्द्रमाश्च]) । अनुष्टुप्, ३ त्रिपदा विराण्नाम गायत्री ।

विद्मा शरस्य पितरं पर्जन्यं भूरिधायसम् ।

विद्मो ष्वस्य मातरं पृथिवीं भूरिवर्षसम् १

ज्याक्ते परि णो नमाश्मानं तन्वं कृधि ।

वीडुर्वरीयोऽरातीरण द्वेषास्या कृधि २

वृक्षं यद्वावः परिष्वजाना अनुस्फुरं शरमर्चन्त्युभुम् ।

शरुमस्मद्यावय क्रिद्युमिन्द्र ३

यथा द्यां च पृथिवीं चान्तस्तिष्ठति तेज्जनम् ।

एषा रोगं चास्त्रावं चान्तस्तिष्ठतु मुञ्च इव ४

(८)

(३) मूत्रमोचनम् ।

१-९ अथर्वा । १ पर्जन्यः, २ मित्रः, ३ वरुणः, ४ चन्द्रः, ५ सूर्यः, (१-९ मूत्रमोचनम्) ।
अनुष्टुप्, १-५ पथ्यापङ्क्तिः ।

विद्मः शरस्य पितरं पर्जन्यं शतवृष्णयम् ।	
तेना ते तन्वेऽं शं करं पृथिव्यां ते निषेचनं बहिष्ठे अस्तु बालिति	१
विद्मः शरस्य पितरं मित्रं शतवृष्णयम् ।	
तेना ते तन्वेऽं शं करं पृथिव्यां ते निषेचनं बहिष्ठे अस्तु बालिति	२
विद्मः शरस्य पितरं वरुणं शतवृष्णयम् ।	
तेना ते तन्वेऽं शं करं पृथिव्यां ते निषेचनं बहिष्ठे अस्तु बालिति	३
विद्मः शरस्य पितरं चन्द्रं शतवृष्णयम् ।	
तेना ते तन्वेऽं शं करं पृथिव्यां ते निषेचनं बहिष्ठे अस्तु बालिति	४
विद्मः शरस्य पितरं सूर्यं शतवृष्णयम् ।	
तेना ते तन्वेऽं शं करं पृथिव्यां ते निषेचनं बहिष्ठे अस्तु बालिति	५
यदुन्त्रेषु गवीन्योर्यद्वस्तावधि संश्रुतम् ।	
एवा ते मूत्रं मुच्यतां बहिर्बालिति सर्वकम्	६
प्र ते भिनन्नि मेहनं वत्रं वेशन्त्या इव ।	
एवा ते मूत्रं मुच्यतां बहिर्बालिति सर्वकम्	७
विषितं ते वस्तिबिलं समुद्रस्योदधेरिव ।	
एवा ते मूत्रं मुच्यतां बहिर्बालिति सर्वकम्	८
यथेषुका परापतदवसृष्टाधि धन्वनः ।	
एवा ते मूत्रं मुच्यतां बहिर्बालिति सर्वकम्	९ (१७)

(४) अपां भेषजम् ।

१-४ सिन्धुद्वीपः । (अपानपात्, सोमः,) आपः । गायत्री, ४ पुरस्ताद्बृहती ।

अम्बयो यन्त्यध्वभिर्जामयो अध्वरीयताम् । पृच्छतीर्मधुना पर्यः	१
अमूर्या उप सूर्ये याभिर्वा सूर्यः सह । ता नो हिन्वन्त्वध्वरम्	२
अपो देवीरूप ह्वये यत्र गावः पिबन्ति नः । सिन्धुभ्यः कर्त्वं हविः	३
अप्स्वन्तरमृतमप्सु भेषजम् ।	
अपामुत प्रशस्तिमिरश्वा भवथ वाजिनो गावो भवथ वाजिनीः	४ (२१)

(५) अपां भेषजम् ।

१-४ सिन्धुद्वीपः । (अपांनपात्, सोमः,) आपः । गायत्री, ४ वर्धमाना ।

आपो हि ष्ठा मयोभुवस्ता न ऊर्जे दधातन । महे रणाय चक्षसे १
 यो वः शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः । उशतीरिव मातरः २
 तस्मा अरं गमाम वो यस्य क्षयाय जिन्वथ । आपो जनयथा च नः ३
 ईशाना वार्याणां क्षयन्तीश्चर्षणीनाम् । अपो याचामि भेषजम् ४ (२५)

(६) अपां भेषजम् ।

१-४ सिन्धुद्वीपः । (अथर्वा कृतिर्वा) । (अपांनपात्,) आपः, २ आपः सोमोऽग्निश्च । गायत्री, ४ पथ्यापङ्क्तिः ।

शं नो देवीरभिष्टय आपो भवन्तु पीतये । शं योरभि स्रवन्तु नः १
 अप्सु मे सोमो अब्रवीदुन्तर्विश्वानि भेषजा । अग्निं च विश्वशंभुवम् २
 आपः पूर्णीत भेषजं वरूथं तन्वेऽमम् । ज्योक् च सूर्यं हृशे ३
 शं न आपो धन्वत्याः शम् सन्त्वनूप्याः ।
 शं नः खनित्रिमा आपः शम् याः कुम्भ आभृताः शिवा नः सन्तु वार्षिकीः ४ (२६)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥ १ ॥

(७) यातुधाननाशनम् ।

१-७ चातनः । अग्निः (जातवेदाः), ३ अग्नीन्द्रौ । अनुष्टुप्, ५ त्रिष्टुप् ।

[२] स्तुवानमग्र आ वह यातुधानं किमीदिनम् ।
 त्वं हि देव वन्दितो हन्ता दस्योर्बभूविथ १
 आज्यस्य परमेष्ठिन् जातवेदस्तनूवशिन् ।
 अग्रे तौलस्य प्राशान यातुधानान् वि लापय २
 वि लपन्तु यातुधाना अत्रिणो ये किमीदिनः ।
 अथेदमग्रे नो हविरिन्द्रश्च प्रति हर्यतम् ३
 अग्निः पूर्वं आ रभतां प्रेन्द्रो नुदतु बाहुमान् ।
 ब्रवीतु सर्वो यातुमानयमस्मीत्येत्य ४
 पश्याम ते वीर्यं जातवेदः प्र णो ब्रूहि यातुधानान् नृचक्षः ।
 त्वया सर्वे परितप्ताः पुरस्तात् आ यन्तु प्रब्रुवाणा उपेदम् ५ (३४)

आ रभस्व जातवेदोऽस्माकार्थीय जज्ञिषे ।

दूतो नो अग्ने भूत्वा यातुधानान् वि लापय ६

त्वमग्ने यातुधानानुर्पन्नद्धाँ इहा वह ।

अथैषामिन्द्रो वज्रेणापि शीर्षाणि वृश्चतु ७

(३६)

(८) यातुधाननाशनम् ।

१-४ चातनः । १-२ बृहस्पतिः, अग्नीषोमौ च; ३-४ अग्निः (जातवेदाः) ।

१-३ अनुष्टुप्, ४ वार्हतगर्मा त्रिष्टुप् ।

इदं हविर्यातुधानान् नदी फेनमिवा वहत ।

य इदं स्त्री पुमानकरिह स स्तुवतां जनः १

अयं स्तुवान आगमद्विमं स्म प्रति हर्यत ।

बृहस्पते वशे लब्ध्वाग्नीषोमा वि विध्यतम् २

यातुधानस्य सोमप जहि प्रजां नयस्व च ।

नि स्तुवानस्य पातय परमक्षयुतावरम् ३

यत्रैषामग्ने जनिमानि वेत्थ गुहाँ सतामन्निषां जातवेदः ।

तांस्त्वं ब्रह्मणा वावृधानो जह्येष्वाँ शततर्हमग्ने ४

(४०)

(९) विजयाय प्रार्थना ।

१-४ अथर्वा । १ वसवः, इन्द्रः, पूषा, वरुणः, मित्रः, अग्निः, आदित्याः, विश्वे देवाः,

२ देवाः, सूर्यः, अग्निः, हिरण्यं, ३-४ अग्निः (जातवेदाः) । त्रिष्टुप् ।

अस्मिन् वसु वसवो धारयन्त्विन्द्रः पूषा वरुणो मित्रो अग्निः ।

इममादित्या उत विश्वे च देवा उत्तरस्मिन् ज्योतिषि धारयन्तु १

अस्य देवाः प्रदिशि ज्योतिरस्तु सूर्यो अग्निरुत वा हिरण्यम् ।

सपत्ना अस्मदधरे भवन्तूत्तमं नाकमधि रोहयेमम् २

येनेन्द्राय समभरः पर्यास्युत्तमेन ब्रह्मणा जातवेदः ।

तेन त्वमग्ने इह वर्धयेमं सजातानां श्रेष्ठ्य आ धेह्येनम् ३

ऐषाँ यज्ञमुत वर्चो दद्वेऽहं रायस्पोषमुत चित्तान्यग्ने ।

सपत्ना अस्मदधरे भवन्तूत्तमं नाकमधि रोहयेमम् ४

(४४)

(१०) पाश-विमोचनम् ।

१-४ अथर्वा । १ असुरः, २-४ वरुणः । त्रिष्टुप्, ३ ककुम्मती अनुष्टुप्, ४ अनुष्टुप् ।

अयं देवानामसुरो वि राजति वशा हि सत्या वरुणस्य राज्ञः ।
 ततस्परि ब्रह्मणा शाशदान उग्रस्य मन्योरुद्रिमं नयामि १
 नमस्ते राजन् वरुणास्तु मन्यवे विश्वं ह्यग्नि निचिकेषि दुग्धम् ।
 सहस्रमन्यान् प्र सुवामि साकं शतं जीवाति शरदुस्तवायम् २
 यदुवक्थानृतं जिह्वया वृजिनं बहु ।
 राज्ञस्त्वा सत्यधर्मणो मुञ्चामि वरुणादुहम् ३
 मुञ्चामि त्वा वैश्वानरादर्णवान्महतस्परि ।
 सजातानुग्रेहा वदु ब्रह्म चापं चिकीहि नः । ४ (४८)

(११) नारी-सुखप्रसूतिः ।

१-६ अथर्वा । पूषा, अर्यमा, वेधाः, दिशः, देवाः । पङ्क्तिः, २ अनुष्टुप्, ३ चतुष्पदोष्णिग्गर्भा
 ककुम्मत्यनुष्टुप्, ४-६ पथ्यापङ्क्तिः ।

वर्षद्र ते पूषन्नस्मिन्सूतावर्यमा होता कृणोतु वेधाः ।
 सिद्धतां नार्युतप्रजाता वि पर्वाणि जिहतां सूतवा उ १
 चतस्रो दिवः प्रदिशश्चतस्रो भूम्या उत ।
 देवा गर्भं समैरयन् तं व्यूर्णुवन्तु सूतवे २
 पूषा व्यूर्णोतु वि योनिं हापयामसि ।
 अथया सूषणे त्वमव त्वं बिष्कले सृज ३
 नेव मांसे न पीवसि नेव मज्जस्वाहतम् ।
 अवैतु पृश्नि शेवलं शुने जराय्वत्तवेऽव जरायु पद्यताम् ४
 वि ते भिनद्मि मेहनं वि योनिं वि ग्वीनिके ।
 वि मातरं च पुत्रं च वि कुमारं जरायुणाव जरायु पद्यताम् ५
 यथा वातो यथा मनो यथा पतन्ति पक्षिणः ।
 एवा त्वं दशमास्य साकं जरायुणा पताव जरायु पद्यताम् ६ (५४)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥२॥

(१२) यक्ष्मनाशनम् ।

१-४ भृग्वङ्गिराः । यक्ष्मनाशनम् । जगती (त्रिष्टुप् ?), ४ अनुष्टुप् ।

- [३] जरायुजः प्रथम उन्नियो वृषा वार्तभ्रजा स्तनयन्नेति वृष्ट्या ।
 स नो मृडाति तन्व ऋजुगो रुजन् य एकमोर्जस्त्रेधा विचक्रमे १
 अङ्गेअङ्गे शोचिषा शिश्रियाणं नमस्यन्तस्त्वा हविषा विधेम ।
 अङ्कान्तसमङ्कान् हविषा विधेम यो अग्रभीत् पर्वस्या ग्रभीता २
 मुञ्च शीर्षिक्या उत कास एनं परुष्परुराविवेशा यो अस्य ।
 यो अभ्रजा वार्तजा यश्च शुष्मो वनस्पतीन्तसचतां पर्वतांश्च ३
 शं मे परस्मै गात्राय शमस्त्ववराय मे ।
 शं मे चतुर्भ्यो अङ्गेभ्यः शमस्तु तन्वेऽ मम ४ (५८)

(१३) विद्युत् ।

१-४ भृग्वङ्गिराः । विद्युत् । अनुष्टुप्, ३ चतुष्पाद्विराड् जगती, ४ त्रिष्टुप्परा बृहतीगर्भा पङ्क्तिः ।

- नमस्ते अस्तु विद्युते नमस्ते स्तनयित्वे ।
 नमस्ते अस्त्वश्मने येना दूडाशे अस्यासि १
 नमस्ते प्रवतो नपाद्यतस्तपः समूहसि ।
 मृडया नस्तनूभ्यो मयस्तोकेभ्यस्कृधि २
 प्रवतो नपान्नम एवास्तु तुभ्यं नमस्ते हेतये तपुषे च कृष्णमः ।
 विद्म ते धाम परमं गुहा यत् समुद्रे अन्तर्निहितासि नार्भिः ३
 यां त्वा देवा असृजन्त विश्व इषुं कृण्वाना असनाय धृष्णुम् ।
 सा नो मृड विदथे गृणाना तस्यै ते नमो अस्तु देवि ४ (६१)

(१४) कुलपा कन्या ।

१-४ भृग्वङ्गिराः । (वरुणो), यमो (वा) । अनुष्टुप्, १ ककुम्भती अनुष्टुप्, ३ चतुष्पाद्विराद् ।

- भगमस्या वर्च आदृष्याधि वृक्षादिव स्रजम् ।
 महाबुध्न इव पर्वतो ज्योक् पितृष्वास्ताम् १
 एषा ते राजन् कन्या वधूर्नि धूयतां यम ।
 सा मातुर्बध्यतां गृहेऽथो भ्रातुरथो पितुः २ (६४)

एषा ते कुलपा राजन् तामु ते परि दद्मसि ।
 ज्योक् पितृष्वासाता आ शीर्ष्णः समोप्यात् ३
 असितस्य ते ब्रह्मणा कश्यपस्य गर्यस्य च ।
 अन्तःकोशमिव जामयोऽपि नह्यामि ते भगम् ४ (६६)

(१५) पुष्टिकर्म ।

१-४ अथर्वा । सिन्धवः, (वाताः, पतत्रिणः) । अनुष्टुप्, १-२ भुरिक्पथ्यापङ्क्तिः ।

सं सं स्रवन्तु सिन्धवः सं वाताः सं पतत्रिणः ।
 इमं यज्ञं प्रदिवो मे जुषन्तां संस्त्राव्येण हविषा जुहोमि १
 इहैव हवमा यात म इह संस्त्रावणा उतेमं वर्धयता गिरः ।
 इहैतु सर्वो यः पशुरस्मिन् तिष्ठतु या रयिः २
 ये नदीनां संस्रवन्त्युत्सासः सद्रुमक्षिताः ।
 तेभिर्मे सर्वैः संस्त्रावैर्धनं सं स्रावयामसि ३
 ये सर्पिषः संस्रवन्ति क्षीरस्य चोदुकस्य च ।
 तेभिर्मे सर्वैः संस्त्रावैर्धनं सं स्रावयामसि ४ (७०)

(१६) शत्रुवाधनम् ।

१-४ चातनः । १ अग्निः, २ इन्द्रः, वरुणः, (२-४ दधत्यं सीसम्) । अनुष्टुप्, ४ ककुम्मती अनुष्टुप् ।

येमावास्यां रात्रिमुदस्थुर्वाजमत्रिणः ।
 अग्निस्तुरीयो यातुहा सो अस्मभ्युमार्धं ब्रवत् १
 सीसायाध्याह्नं वरुणः सीसायाग्निरुपावति ।
 सीसं म इन्द्रः प्रायच्छत् तदुङ्ग यातुचातनम् २
 इदं विष्कन्धं सहत इदं बाधते अत्रिणः ।
 अनेन विश्वा ससहे या जातानि पिशाच्याः ३
 यदि नो गां हंसि यद्यश्वं यद्वि पूरुषम् ।
 तं त्वा सीसेन विध्यामो यथा नोऽसो अवीरहा ४ (७४)

[इति प्रथमः प्रपाठकः ॥१॥]

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥३॥

(१७) रुधिरस्त्राघनिवृत्तये धमनीबन्धनम् ।

[अथ द्वितीयः प्रपाठकः ॥२॥] १-४ ब्रह्मा । योषितः धमन्यश्च । अनुष्टुप्, १ भुरिगनुष्टुप्, ४ त्रिपदार्षी गायत्री ।

[४]

अमूर्या यन्ति योषितो हिरा लोहितवाससः ।
 अभ्रातर इव जामयस्तिष्ठन्तु हतवर्चसः १ (७५)

तिष्ठावरे तिष्ठ पर उत त्वं तिष्ठ मध्यमे ।
 कनिष्ठिका च तिष्ठति तिष्ठादिद्धमनिर्मही २
 शतस्य धमनीनां सहस्रस्य हिराणाम् ।
 अस्थुरिन्मध्यमा इमाः साकमन्ता अरंसत ३
 परि वः सिकतावती धनूर्बृहत्यक्रिमीत् । तिष्ठतेलयता सु कम् ४ (७८)

(१८) अलक्ष्मीनाशनम् ।

१-४ द्रविणोदाः । विनायकः (२ सविता, वरुणः, मित्रः, अर्यमा, देवाः, ३ सविता) ।
 १ विराडुपरिष्ठाद्बृहती, २ निचृजगती, ३ विराडास्तारपङ्क्तिस्त्रिष्टुप्, ४ अनुष्टुप् ।

निर्लक्ष्म्यं ललाम्यं निररातिं सुवामसि ।
 अथ या भद्रा तानि नः प्रजाया अरातिं नयामसि १
 निरराणि सविता साविषक् पदोर्निर्हस्तयोर्वरुणो मित्रो अर्यमा ।
 निरस्मभ्यमनुमती रराणा प्रेमां देवा असाविषुः सौभगाय २
 यत् त आत्मनि तन्वां घोरमस्ति यद्वा केशेषु प्रतिचक्षणे वा ।
 सर्वं तद्वाचापं हन्मो वयं देवस्त्वा सविता सूदयतु ३
 रिदयंपदीं वृषदतीं गोषेधां विधमामुत ।
 विलीढ्यं ललाम्यं ता अस्मन्नाशयामसि ४ (८१)

(१९) शत्रुनिवारणम् ।

१-४ ब्रह्मा । ईश्वरः, (१ इन्द्रः, २ दैवीः मनुष्येषवः, ३ रुद्रः, ४ देवाः) ।
 अनुष्टुप्, २ पुरस्ताद्बृहती, ३ पथ्यापङ्क्तिः ।

मा नो विदन् विव्याधिनो मो अभिव्याधिनो विदन् ।
 आराच्छरव्या अस्मद्विषूचीरिन्द्र पातय १
 विष्वञ्चो अस्मच्छरवः पतन्तु ये अस्ता ये चास्याः ।
 दैवीर्मनुष्येषवो ममामित्रान् वि विध्यत २
 यो नः स्वो यो अरणः सजात उत निष्टयो यो अस्मां अभिदासति ।
 रुद्रः शरव्ययितान् ममामित्रान् वि विध्यतु ३
 यः सपत्नो योऽसपत्नो यश्च द्विषन् छपाति नः ।
 देवास्तं सर्वे धूर्वन्तु ब्रह्म वर्म ममान्तरम् ४ (८६)

(२०) शत्रुनिवारणम् ।

१-४ अथर्वा । १ सोमः, मरुतः, २ मित्रावरुणौ, ३ वरुणः, ४ इन्द्रः । अनुष्टुप्, १ त्रिष्टुप् ।

अदारसृद् भवतु देव सोमास्मिन् यज्ञे मरुतो मृडतां नः ।

मा नो विददमिभा मो अशस्तिर्मा नो विदद वृजिना द्वेष्ट्या या १

यो अद्य सेन्यो वधोऽघायूनामुदीरते ।

युवं तं मित्रावरुणावस्मद्यावयतं परि २

इतश्च यदुमुतश्च यद् वधं वरुण यावय ।

वि महच्छर्मं यच्छ वरीयो यावया वधम् ३

शास इत्था महौ अस्यमित्रसाहो अस्तुतः ।

न यस्य हन्यते सखा न जीयते कदा चन ४ (९०)

(२१) शत्रुनिवारणम् ।

१-४ अथर्वा । इन्द्रः । अनुष्टुप् ।

स्वस्तिदा विशां पतिर्वृत्रहा विमूधो वशी ।

वृषेन्द्रः पुर एतु नः सोमपा अभयंकरः १

वि न इन्द्र मूधो जहि नीचा यच्छ पृतन्यतः ।

अधमं गमया तमो यो अस्माँ अभिदासति २

वि रक्षो वि मूधो जहि वि वृत्रस्य हनू रुज ।

वि मन्युमिन्द्र वृत्रहन्मित्रस्याभिदासतः ३

अपेन्द्र द्विष्टतो मनोऽप जिज्यासतो वधम् ।

वि महच्छर्मं यच्छ वरीयो यावया वधम् ४ (९४)

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥४॥

(२२) हृद्रोग-कामिला-नाशनम् ।

१-४ ब्रह्मा । सूर्यो, हरिमा हृद्रोगश्च । अनुष्टुप् ।

[५]

अनु सूर्यमुदयतां हृद्ग्र्योतो हरिमा च ते ।

गो रोहितस्य वर्णेन तेन त्वा परि दध्मसि १

परि त्वा रोहितैर्वर्णैर्दीर्घायुत्वाय दध्मसि

यथायमरपा असदथो अहरितो भुवत् २

या रोहिणीर्देवत्याऽ गावो या उत रोहिणीः ।

रूपंरूपं वयोवयस्ताभिष्ठा परि दध्मसि ३ (९७)

अथर्व० २

शुकेषु ते हरिमाणं रोपणाकासु दध्मसि ।

अथो हारिद्रवेषु ते हरिमाणं नि दध्मसि

४

(९८)

(२३) श्वेतकुष्ठनाशनम् ।

१-४ अथर्वा । वनस्पतिः (असक्तिः) । अनुष्टुप् ।

नक्तंजातास्योषधे रामे कृष्णे असिक्विन च ।

इदं रजनि रजय किलासं पलितं च यत्

१

किलासं च पलितं च निरितो नाशया पृषत् ।

आ त्वा स्वो विशतां वर्णः परा शुक्लानि पातय

२

असितं ते प्रलयनमास्थानमसितं तव ।

असिक्व्यस्योषधे निरितो नाशया पृषत्

३

अस्थिजस्य किलासस्य तनूजस्य च यत् त्वचि ।

दूष्या कृतस्य ब्रह्मणा लक्ष्म श्वेतमनीनशम्

४

(१०२)

(२४) श्वेतकुष्ठनाशनम् ।

१-४ ब्रह्मा । आसुरी वनस्पतिः । अनुष्टुप्, २ निचृत्पथ्यापङ्क्तिः ।

सुपर्णो जातः प्रथमस्तस्य त्वं पित्तमासिथ ।

तदासुरी युधा जिता रूपं चक्रे वनस्पतीन्

१

आसुरी चक्रे प्रथमेदं किलासमेषजमिदं किलासनाशनम् ।

अनीनशत् किलासं सरूपामकरत् त्वचम्

२

सरूपा नाम ते माता सरूपो नाम ते पिता ।

सरूपकृत् त्वमोषधे सा सरूपमिदं कृधि

३

श्यामा सरूपंकरणी पृथिव्या अध्युद्धता ।

इदम् पु प्र साधय पुना रूपाणि कल्पय

४

(१०६)

(२५) ज्वर-नाशनम् ।

१-४ भृग्वङ्किराः । यक्ष्मनाशनोऽग्निः । त्रिष्टुप्, २-३ विराड्गर्भा, ४ पुरोऽनुष्टुप् ।

यदग्निरापो अदहत प्रविश्य यत्राकृण्वन् धर्मधृतो नमांसि ।

तत्र त आहुः परमं जनित्रं स नः संविद्वान् परि वृद्धि तक्मन् १

यद्यर्चिर्यदि वासिं शोचिः शंकल्येषि यदि वा ते जनित्रम्

हृदुर्नामांसि हरितस्य देव स नः संविद्वान् परि वृद्धि तक्मन् २

(१०८)

यदि शोको यदि वाभिःशोको यदि वा राज्ञो वरुणस्यासि पुत्रः ।

ह्रुदुर्नामासि हरितस्य देव स नः संविद्वान् परि वृद्धि तक्मन् ३

ननः शीताय तक्मने नमो रुराय शोचिषे कृणोमि ।

यो अन्येद्युरुभयद्युरभ्येति तृतीयकाय नमो अस्तु तक्मने ४ (११०)

(२६) शर्मप्राप्तिः ।

१-४ ब्रह्मा । १ देवाः, २ इन्द्रः, भगः, सविता, ३-४ मरुतः । गायत्री; २ त्रिपदा एकावसाना
साम्नी जिष्टुप्, ४ एकावसाना पादनिचृत् ।

आरेऽसावस्मदस्तु हेतिर्देवासो असत् । आरे अश्मा यमस्यथ १

सखासावस्मभ्यमस्तु रातिः सखेन्द्रो भगः सविता चित्रराधाः २

यूर्य नः प्रवतो नपान्मरुतः सूर्यत्वचसः । शर्म यच्छाथ सप्रथाः ३

सुषुदत मूढत मूढया नस्तनूभ्यो मयस्तोकेभ्यस्कृधि ४ (११४)

(२७) स्वस्त्ययनम् ।

१-४ अथर्वा (स्वस्त्ययनकामः) । (चन्द्रमाः,) इन्द्राणी (च) । अनुष्टुप्, १ पथ्यापङ्क्तिः ।

अमूः पारे पृदाक्लिषता निर्जरायवः ।

तासां जरायुभिर्वयमक्षयाऽवपि व्ययामस्यघायोः परिपन्थिनः १

विषूच्येतु कृन्तती पिनाकमिव बिभ्रती ।

विष्वक् पुनर्भुवा मनोऽसमृद्धा अघायवः २

न बहवः समशकन् नार्भका अभि दाधृषुः ।

वेणोरद्गा इवाभितोऽसमृद्धा अघायवः ३

प्रेतं पादौ प्र स्फुरतं वहतं पृणतो गृहान् ।

इन्द्राण्येतु प्रथमाजीतामुषिता पुरः ४ (११८)

(२८) रक्षोघ्नम् ।

१-४ चातनः । १-२ अग्निः, ३-४ यातुधानीः । अनुष्टुप्, ३ विराट्पथ्यावृहती, ४ पथ्यापङ्क्तिः ।

उप प्रागाद् देवो अग्नी रक्षोहामीवचातनः ।

दहन्नप द्याविनो यातुधानान् किमीदिनः १

प्रति दह यातुधानान् प्रति देव किमीदिनः ।

प्रतीचीः कृष्णवर्तने सं दह यातुधान्यः २ (१२०)

या शशाप शर्पनेन याघं मूरमावृधे ।
 या रसस्य हरणाय जातमारिभे तोकमत्तु सा ३
 पुत्रमत्तु यातुधानीः स्वसारमुत नप्त्यम् ।
 अधा मिथो विकेश्योऽ वि व्रतां यातुधान्योऽ वि तृह्यन्तामराय्यः ४ (१२२)
 ॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥ ५ ॥

(२९) राष्ट्राभिवर्धनम्, सपत्नक्षयणं च ।

१-६ वसिष्ठः । ब्रह्मणस्पतिः, अभीवर्तमणिः । अनुष्टुप् ।

[६]

अभीवर्तेन मणिना येनेन्द्रो अभिवावृधे ।
 तेनास्मान् ब्रह्मणस्पतेऽभि राष्ट्राय वर्धय १
 अभिवृत्य सपत्नानभि या नो अरातयः ।
 अभि पृतन्यन्तं तिष्ठाभि यो नो दुरस्यति २
 अभि त्वा देवः सविताभि सोमो अवीवृधत् ।
 अभि त्वा विश्वा भूतान्यभीवर्तो यथासंसि ३
 अभीवर्तो अभिभवः सपत्नक्षयणो मणिः ।
 राष्ट्राय मह्यं बध्यतां सपत्नेभ्यः पराभुवे ४
 उवृसौ सूर्यो अगादुद्विदं मामकं वचः ।
 यथाहं शत्रुहोऽसान्यसपत्नः सपत्नहा ५
 सपत्नक्षयणो वृषाभिराष्ट्रो विषासहिः ।
 यथाहमेषां वीराणां विराजानि जनस्य च ६ (१२८)

(३०) दीर्घायुःप्राप्तिः ।

१-४ अथर्वा (आयुष्कामः) । विश्वे देवाः (१ वसवः, आदित्याः, १-४ देवाः) ।

त्रिष्टुप्, ३ शाक्करगर्भा विराजजगती ।

विश्वे देवा वसवो रक्षन्तेममुतादित्या जागृत यूयमस्मिन् ।
 मेमं सनाभिरुत वान्यनाभिर्मेमं प्रापत् पौरुषेयो वृधो यः १
 ये वो देवाः पितरो ये च पुत्राः सचेतसो मे शृणुतेवमुक्तम् ।
 सर्वेभ्यो वः परि ददाम्येतं स्वस्त्येनि जरसे वहाथ २
 ये देवा द्विवि ४ ये पृथिव्यां ये अन्तरिक्ष ओषधीषु प्रशुवस्व १ न्तः ।
 ते कृणुत जरसमायुरस्मै शतमन्यान् परि वृणक्तु मृत्यून् ३ (१३१)

येषां प्रयाजा उत वानुयाजा हुतभागा अहुतादश्च देवाः ।

येषां वः पञ्च प्रदिशो विभक्तास्तान् वो अस्मै सत्रसदः कृणोमि ४ (१३१)

(३१) पाशमोचनम् ।

१-४ ब्रह्मा । आशापालाः, (वास्तोष्पतिः) । अनुष्टुप्, ३ विराट् त्रिष्टुप्, ४ परानुष्टुप् त्रिष्टुप् ।

आशानामाशापालेभ्यश्चतुर्भ्यो अमृतेभ्यः ।

इदं भूतस्याध्यक्षेभ्यो विधेम हविषा वयम् १

य आशानामाशापालाश्चत्वार स्थन देवाः

ते नो निर्रक्त्याः पाशेभ्यो मुञ्चतांहसोअंहसः २

अस्मामस्त्वा हविषा यजाम्यश्लोणस्त्वा घृतेन जुहोमि ।

य आशानामाशापालस्तुरीयो देवः स नः सुभूतमेह वक्षत् ३

स्वस्ति मात्र उत पित्रे नो अस्तु स्वस्ति गोभ्यो जगति पुरुषेभ्यः ।

विश्वं सुभूतं सुविदत्रं नो अस्तु ज्योगेव हशेम सूर्यम् ४ (१३६)

(३२) महद्ब्रह्म ।

१-४ ब्रह्मा । द्यावापृथिवी । अनुष्टुप्, २ ककुस्मत्यनुष्टुप् ।

इदं जनासो विदथ महद् ब्रह्म वदिष्यति ।

न तत् पृथिव्यां नो द्विवि येन प्राणान्ति वीरुधः । १

अन्तरिक्ष आसां स्थाम श्रान्तसदामिव ।

आस्थानमस्य भूतस्य विदुष्टद् वेधसो न वा २

यद् रोदसी रेजमाने भूमिश्च निरतक्षतम् ।

आर्द्रं तदद्य सर्वदा समुद्रस्येव स्रोत्याः ३

विश्वमन्यामभीवार तदन्यस्यामधिश्चितम् ।

दिवे च विश्ववेदसे पृथिव्यै चाकरं नमः ४ (१४०)

(३३) आपः ।

१-४ शन्तातिः । (चन्द्रमाः) आपः (च) । त्रिष्टुप् ।

हिरण्यवर्णाः शुचयः पावका यासु जातः सविता यास्वग्निः ।

या अग्निं गर्भं दधिरे सुवर्णास्ता न आपः शं स्योना भवन्तु १

यासां राजा वरुणो याति मध्ये सत्यानृते अवपश्यन् जनानाम् ।

या अग्निं गर्भं दधिरे सुवर्णास्ता न आपः शं स्योना भवन्तु २ (१४१)

यासां देवा दिवि कृण्वन्ति भक्षं या अन्तरिक्षे बहुधा भवन्ति ।
 या अग्निं गर्भं दधिरे सुवर्णास्ता न आपः शं स्योना भवन्तु ३
 शिवेन मा चक्षुषा पश्यतापः शिवया तन्वोप स्पृशतु त्वचं मे ।
 घृतश्रुतः शुचयो याः पावकास्ता न आपः शं स्योना भवन्तु ४ (१४४)

(३४) मधुविद्या ।

१-५ अथर्वा । मधुवनस्पतिः । अनुष्टुप् ।

इयं वीरुन्मधुजाता मधुना त्वा खनामसि ।
 मधोरधि प्रजातासि सा नो मधुमतस्कृधि १
 जिह्वाया अग्रे मधु मे जिह्वामूले मधूलकम् ।
 ममेदह क्रतावसो मम चित्तमुपायसि २
 मधुमन्मे निक्रमणं मधुमन्मे परायणम् ।
 वाचा वदामि मधुमद् भूयासं मधुसंहशः ३
 मधोरस्मि मधुतरो मदुद्यान्मधुमत्तरः ।
 मामित् किल त्वं वनाः शाखां मधुमतीमिव ४
 परि त्वा परितन्नुनेक्षुणागामविद्विषे ।
 यथा मां कामिन्यसो यथा मन्नापंगा असः ५ (१४५)

(३५) दीर्घायुःप्राप्तिः ।

१-४ अथर्वा (आयुष्कामः) । हिरण्यम्, इन्द्राग्नी, विश्वे देवाः ।

जगती, ४ अनुष्टुप्गर्भा चतुष्पदा त्रिष्टुप् ।

यदाबध्न दाक्षायणा हिरण्यं शतानीकाय सुमनस्यमानाः ।
 तत् ते बध्नान्यायुषे वर्चसे बलाय दीर्घायुत्वाय शतशारदाय १
 नैनं रक्षांसि न पिशाचाः सहन्ते देवानामोजः प्रथमजं ह्येतत् ।
 यो बिभर्ति दाक्षायणं हिरण्यं स जीवेष्टु कृणुते दीर्घमायुः २
 अपां तेजो ज्योतिरोजो बलं च वनस्पतीनामुत वीर्याणि ।
 इन्द्र इवेन्द्रियाण्यधि धारयामो अस्मिन् तद् दक्षमाणो बिभरद्विरण्यम् ३
 समानां मासामृतुभिर्द्वा वयं संवत्सरस्य पर्यसा पिपर्मि ।
 इन्द्राग्नी विश्वे देवास्तेऽनु मन्यन्तामहणीयमानाः ४ (१५३)

[इति द्वितीयः प्रपाठकः ॥२॥]

॥ इति षष्ठोऽनुवाकः ॥६॥

॥ इति प्रथमं काण्डं समाप्तम् ॥

[प्रथमकाण्डस्य मन्त्र-संख्या १५३]

द्वितीयं काण्डम् ।

(१) परमं धाम ।

[अथ तृतीयः प्रपाठकः ॥३॥] १-५ वेनः । ब्रह्म, आत्मा । त्रिष्टुप्, ३ जगती ।

- [१] वेनस्तत् पश्यत् परमं गुहा यद् यत्र विश्वं भवत्येकरूपम् ।
 इदं पृश्निरदुहज्जायमानाः स्वर्विदो अभ्यन्निपत् त्राः १
 प्र तद् वोचेदुमृतस्य विद्वान् गन्धर्वो धाम परमं गुहा यत् ।
 त्रीणि पदानि निहिता गुहास्य यस्तानि वेदु स पितुष्पितासत् २
 स नः पिता जनिता स उत बन्धुर्धामानि वेदु भुवनानि विश्वा ।
 यो देवानां नामध एक एव तं संप्रश्नं भुवना यन्ति सर्वा ३
 परि द्यावापृथिवी सद्य आयमुपातिष्ठे प्रथमजामृतस्य ।
 वार्चमिव वक्तरिं भुवनेष्ठा धास्युरेष नन्देऽधो अग्निः ४
 परि विश्वा भुवनान्यायमृतस्य तन्तुं विततं हृशे कम् ।
 यत्र देवा अमृतमानशानाः समाने योनावध्यैरयन्त ५ (५)

(२) भुवनपतिवृक्तम् ।

१-५ मातृनामा । गन्धर्वाप्सरसः । त्रिष्टुप्, १ विराड्जगती, ४ त्रिपाद्विराणनाम
 गायत्री, ५ भुरिगनुष्टुप् ।

- दिव्यो गन्धर्वो भुवनस्य यस्पतिरेक एव नमस्यो विक्ष्वीड्यः ।
 तं त्वा यौमि ब्रह्मणा दिव्य देव नमस्ते अस्तु दिवि ते सधस्थम् १
 दिवि स्पृष्टो यजतः सूर्यत्वगवयाता हरसो दैव्यस्य ।
 मृडाद् गन्धर्वो भुवनस्य यस्पतिरेक एव नमस्यः सुशेवाः २
 अनवद्याभिः समु जग्म आभिरप्सरास्वपिं गन्धर्व आसीत् ।
 समुद्र आसां सदनं म आहुर्यतः सद्य आ च परा च यन्ति ३
 अग्निं दिद्युन्नक्षत्रिये या विश्वावसुं गन्धर्व सचध्वे ।
 ताभ्यो वो देवीर्नम इत् कृणोमि ४
 याः कलन्दास्तमिषीचयोऽक्षकामा मनोमुहः ।
 ताभ्यो गन्धर्वपत्नीभ्योऽप्सराभ्योऽकरं नमः ५ (१०)

(३) आस्रावस्य भेषजम् ।

१-६ अङ्गिराः । भेषज्यं, आयुः, धन्वन्तरिः । अनुष्टुप्, ६ त्रिपदा स्वराडुपरिष्टान्महाबृहती ।

अदो यदवधावत्यवत्कमधि पर्वतात् ।

तत् ते कृणोमि भेषजं सुभेषजं यथासंसि १

आदुङ्गा कुविदुङ्गा शतं या भेषजानि ते ।

तेषामसि त्वमुत्तममनास्रावमरोगणम् २

नीचैः खनन्त्यसुरा अरुस्राणमिदं महत् ।

तदास्रावस्य भेषजं तदु रोगमनीनशत् ३

उपजीका उद् भरन्ति समुद्रादधि भेषजम् ।

तदास्रावस्य भेषजं तदु रोगमशीशमत् ४

अरुस्राणमिदं महत् पृथिव्या अध्येन्द्रतम् ।

तदास्रावस्य भेषजं तदु रोगमनीनशत् ५

शं नो भवन्त्वप ओषधयः शिवाः ।

इन्द्रस्य वज्रो अप हन्तु रक्षसं आराद् विसृष्टा इषवः पतन्तु रक्षसाम् ६ (१६)

(४) दीर्घायुःप्राप्तिः ।

१-६ अथर्वा । (चन्द्रमाः,) जङ्घिडः । अनुष्टुप्, १ विराट् प्रस्तारपङ्क्तिः ।

दीर्घायुत्वाय बृहते रणायारिष्यन्तो दक्षमाणाः सदैव ।

मणिं विष्कन्धदूर्षणं जङ्घिडं विभृमो वयम् १

जङ्घिडो जम्भाद् विशराद् विष्कन्धादमिशोचनात् ।

मणिः सहस्रवीर्यः परि णः पातु विश्वतः २

अयं विष्कन्धं सहतेऽयं बाधते अत्रिणः ।

अयं नो विश्वभेषजो जङ्घिडः पात्वंहसः ३

देवैर्दत्तेन मणिना जङ्घिडेन मयोभुवा ।

विष्कन्धं सर्वा रक्षसि व्यायामे संहामहे ४

शणश्च मा जङ्घिडश्च विष्कन्धावुभि रक्षताम् ।

अरण्यादन्य आभृतः कृष्या अन्यो रसेभ्यः ५

कृत्यादूर्ध्वरयं मणिरथो अरातिदूर्धिः ।

अथो सहस्वान् जङ्घिडः प्र ण आयूषि तारिषत् ६ (११)

(५) इन्द्रस्य वीर्याणि ।

१-७ भृगुराथर्वणः । इन्द्रः । त्रिष्टुप्, १ उपरिष्टान्निचृद्बृहती, २ उपरिष्टाद्विराड्बृहती,
३ विराट्पथ्या बृहती, ४ जगती पुरोविराट् ।

इन्द्रं जुषस्व प्र बृहा याहि शूर हरिभ्याम् ।
पिबा सुतस्य मतेरिह मधोश्चक्रानश्चारुर्मदाय १
इन्द्रं जठरं नव्यो न पुणस्व मधोर्द्विवो न ।
अस्य सुतस्य स्वर्णोप त्वा मदाः सुवाचो अगुः २
इन्द्रस्तुराषाणिमत्रो वृत्रं यो जघान यतीर्न ।
बिभेद वलं भृगुर्न संसहे शत्रून् मदे सोमस्य ३
आ त्वा विशन्तु सुतास इन्द्र पूणस्व कुक्षी विद्धि शक्र धियेह्या नः ।
श्रुधी हवं गिरो मे जुषस्वेन्द्र स्वयुग्मिर्मत्स्वेह महे रणाय ४
इन्द्रस्य नु प्रा वोचं वीर्याणि यानि चकार प्रथमानि वज्री ।
अहन्नहिमन्वपस्ततर्कु प्र वक्षणा अभिनत् पर्वतानाम् ५
अहन्नहिं पर्वते शिश्रियाणं त्वष्टास्मै वज्रं स्वर्ग्यं ततक्ष ।
वाश्वा इव धेनवः स्यन्दमाना अश्वः समुद्रमव जग्मुरापः ६
वृषायमाणो अवृणीत सोमं त्रिकंद्रुकेष्वपिबत् सुतस्य ।
आ सायकं मघवादत्त वज्रमहन्नेनं प्रथमजामहीनाम् ७ (२९)
॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥

(६) सपत्नहाऽग्निः ।

१-५ शौनकः (सम्पत्कामः) । अग्निः । त्रिष्टुप्, ४ चतुष्पदार्षी पङ्क्तिः, ५ विराट् प्रस्तारपङ्क्तिः ।

[२] समास्त्वाग्ने ऋतवो वर्धयन्तु संवत्सरा ऋषयो यानि सत्या ।
सं द्विवेन दीदिहि रोचनेन विश्वा आ भाहि प्रदिशश्चतस्रः १
सं चेध्यस्वाग्ने प्र च वर्धयेममुच्चं तिष्ठ महते सौमगाय ।
मा ते रिषन्नपसत्तारो अग्ने ब्रह्माणस्ते यशसः सन्तु मान्ये २
त्वामग्ने वृणते ब्राह्मणा इमे शिवो अग्ने संवरणे भवा नः ।
सपत्नहाग्ने अभिमातिजिद् भव स्वे गये जागृह्यप्रयुच्छन् ३
क्षत्रेणाग्ने स्वेन सं रभस्व मित्रेणाग्ने मित्रधा यतस्व ।
सजातानां मध्यमेष्टा राज्ञामग्ने विहव्यो दीदिहीह ४
अति निहो अति सृधोऽत्यचिंतीरति द्विषः ।
विश्वा ह्यग्ने दुरिता तर त्वमथास्मभ्यं सहवीरं रयिं दाः ५ (३४)

अथर्व० ३

(७) शापमोचनम् ।

१-५ अथर्वा । भैषज्यं, आयुः, वनस्पतिः । अनुष्टुप्, १ भुरिक्, ४ विराडुपरिष्ठाद्बृहती ।

अघट्टिष्ठा देवजाता वीरुच्छपथ्योपनी ।

आपो मलमिव प्राणैक्षीत् सर्वान् मच्छपथौ अधि १

यश्च सापत्नः शपथो जाभ्याः शपथश्च यः ।

ब्रह्मा यन्मन्युतः शपात् सर्वं तन्नो अधस्पदम् २

द्विवो मूलमवततं पृथिव्या अध्युत्ततम् ।

तेन सहस्रकाण्डेन परि णः पाहि विश्वतः ३

परि मां परि मे प्रजां परि णः पाहि यद्धनम् ।

अरातिर्नो मा तारीन्मा नस्तारिषुरभिमातयः ४

ज्ञातारमेतु शपथो यः सुहार्त तेन नः सह ।

चक्षुर्मन्त्रस्य दुर्हर्दिः पृथीरपि शृणीमसि ५ (३९)

(८) क्षेत्रियरोगनाशनम् ।

१-५ भृग्वक्त्रिराः । वनस्पतिः, यक्षमनाशनम् । अनुष्टुप्, ३ पथ्यापङ्क्तिः,

४ विराट्, ५ निचृत्पथ्यापङ्क्तिः ।

उदगातां भगवती विचृतौ नाम तारके ।

वि क्षेत्रियस्य मुञ्चतामधमं पाशमुत्तमम् १

अपेयं रात्र्युच्छत्वपोच्छन्त्वभिकृत्वरीः ।

वीरुत् क्षेत्रियनाशन्यपं क्षेत्रियमुच्छतु २

बभ्रोरर्जुनकाण्डस्य यवस्य ते पलात्या तिलस्य तिलपिञ्जया ।

वीरुत् क्षेत्रियनाशन्यपं क्षेत्रियमुच्छतु ३

नमस्ते लाङ्गलेभ्यो नम ईषायुगेभ्यः ।

वीरुत् क्षेत्रियनाशन्यपं क्षेत्रियमुच्छतु ४

नमः सनिस्रसाक्षेभ्यो नमः संदेश्येभ्यः ।

नमः क्षेत्रस्य पतये वीरुत् क्षेत्रियनाशन्यपं क्षेत्रियमुच्छतु ५ (४४)

(९) दीर्घायुःप्राप्तिः ।

१-५ भृग्वक्त्रिराः । वनस्पतिः, यक्षमनाशनम् । अनुष्टुप्, १ विराट् प्रस्तारपङ्क्तिः ।

दर्शवृक्ष मुञ्चेमं रक्षसो ग्राह्या अधि येन जग्राह पर्वसु ।

अथो एनं वनस्पते जीवानां लोकमुन्नय १ (४५)

आगादुर्दगादयं जीवानां वातमप्यगात् ।	
अभूदु पुत्राणां पिता नृणां च भगवत्तमः	२
अधीतीरध्यगादयमधि जीवपुरा अंगन् ।	
शतं ह्यस्य भिषजः सहस्रमुत वीरुधः	३
देवास्ते चीतिमविदन् ब्रह्माणं उत वीरुधः ।	
चीतिं ते विश्वे देवा अविदन् भूम्यामधि	४
यश्चकार स निष्करत् स एव सुभिषक्तमः ।	
स एव तुभ्यं भेषजानि कृणवद् भिषजा शुचिः	५ (४९)

(१०) पाशमोचनम् ।

१-८ भृग्वक्त्रिराः । १-८ द्यावापृथिवी, ब्रह्म; २ अग्निः, आपः, ओषधयः, सोमः; ३ वातः, दिशः;
४-८ वातपत्नीः, सूर्यः, यक्ष्मं, निर्कृतिः । १ त्रिष्टुप्, २ सप्तपदाष्टिः, ३-५, ७-८ सप्तपदा
धृतिः, ६ सप्तपदात्यष्टिः, ८ (२, ३) द्वौ पादौ उष्णिहौ ।

क्षेत्रियात् त्वा निर्कृत्या जामिशंसाद् द्रुहो मुञ्चामि वरुणस्य पाशात् ।	
अनागसं ब्रह्मणा त्वा कृणोमि शिवे ते द्यावापृथिवी उभे स्ताम्	१
शं ते अग्निः सहाज्जिरस्तु शं सोमः सहौषधीभिः ।	
एवाहं त्वां क्षेत्रियान्निर्कृत्या जामिशंसाद् द्रुहो मुञ्चामि वरुणस्य पाशात् ।	
अनागसं ब्रह्मणा त्वा कृणोमि शिवे ते द्यावापृथिवी उभे स्ताम्	२
शं ते वातो अन्तरिक्षे वयो धाच्छं ते भवन्तु प्रदिशश्चतस्रः ।	
एवाहं त्वां क्षेत्रियान्निर्कृत्या जामिशंसाद् द्रुहो मुञ्चामि वरुणस्य पाशात् ।	
अनागसं ब्रह्मणा त्वा कृणोमि शिवे ते द्यावापृथिवी उभे स्ताम्	३
इमा या देवीः प्रदिशश्चतस्रो वातपत्नीराभि सूर्यो विचष्टे ।	
एवाहं त्वां क्षेत्रियान्निर्कृत्या जामिशंसाद् द्रुहो मुञ्चामि वरुणस्य पाशात् ।	
अनागसं ब्रह्मणा त्वा कृणोमि शिवे ते द्यावापृथिवी उभे स्ताम्	४
तासु त्वान्तर्जरस्या दधामि प्र यक्ष्म एतु निर्कृतिः पराचैः ।	
एवाहं त्वां क्षेत्रियान्निर्कृत्या जामिशंसाद् द्रुहो मुञ्चामि वरुणस्य पाशात् ।	
अनागसं ब्रह्मणा त्वा कृणोमि शिवे ते द्यावापृथिवी उभे स्ताम्	५
अमुक्था यक्ष्माद् दुरिताद्वद्याद् द्रुहः पाशाद् ग्राह्याश्चोदमुक्थाः ।	
एवाहं त्वां क्षेत्रियान्निर्कृत्या जामिशंसाद् द्रुहो मुञ्चामि वरुणस्य पाशात् ।	
अनागसं ब्रह्मणा त्वा कृणोमि शिवे ते द्यावापृथिवी उभे स्ताम्	६ (५५)

अहा अरतिमविदः स्योनमप्यभूर्भद्रे सुकृतस्य लोके ।

एवाहं त्वां क्षेत्रियान्निर्कृत्या जामिशंसाद् द्रुहो मुञ्चामि वरुणस्य पाशात् ।

अनागसं ब्रह्मणा त्वा कृणोमि शिवे ते द्यावापृथिवी उभे स्ताम् ७

सूर्यमृतं तमसो ग्राह्या अधि देवा मुञ्चन्तो असृजन्निरेणसः ।

एवाहं त्वां क्षेत्रियान्निर्कृत्या जामिशंसाद् द्रुहो मुञ्चामि वरुणस्य पाशात् ।

अनागसं ब्रह्मणा त्वा कृणोमि शिवे ते द्यावापृथिवी उभे स्ताम् । ८ (५७)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥१॥

(११) श्रेयःप्राप्तिः ।

१-५ शुक्रः । कृत्यादूषणम् । १ चतुष्पदा विराट् गायत्री, २-५ त्रिपदा परोष्णिक्,
४ पिपीलिकमध्या निचृत् ।

- [३] दूष्या दूर्धिरसि हेत्या हेतिरसि मेन्या मेनिरसि । आप्नुहि श्रेयांसमतिं समं काम १
स्रक्त्योऽसि प्रतिसरोऽसि प्रत्यभिचरणोऽसि । आप्नुहि श्रेयांसमतिं समं काम २
प्रति तमभि चर योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः । आप्नुहि श्रेयांसमतिं समं काम ३
सूरिरसि वर्चोधा असि तनूपानोऽसि । आप्नुहि श्रेयांसमतिं समं काम ४
शुक्रोऽसि भ्राजोऽसि स्वरसि ज्योतिरसि । आप्नुहि श्रेयांसमतिं समं काम ५ (६२)

(१२) शत्रुनाशनम् ।

१-८ भरद्वाजः । १ द्यावापृथिवी, अन्तरिक्षम्; २ देवाः; ३ इन्द्रः; ४ आदित्या वसवोऽङ्गिरसः पितरः;
५ सोम्यासः पितरः; ६ मरुतः; ७ यमसादनम्, ब्रह्म; ८ अग्निः । त्रिष्टुप्, २ जगती, ७-८ अनुष्टुप् ।

द्यावापृथिवी उर्व१न्तरिक्षं क्षेत्रस्य पत्न्युरुगायोऽद्भुतः ।

उतान्तरिक्षमुरु वातगोपं त इह तप्यन्तां मयि तप्यमाने १

इदं देवाः शृणुत ये यज्ञिया स्थ भरद्वाजो मह्यमुक्थानि शंसति ।

पाशे स बद्धो दुरिते नि युज्यतां यो अस्माकं मन इदं हिनस्ति २

इदमिन्द्र शृणुहि सोमप यत् त्वां हृदा शोचता जोहवीमि ।

वृश्चामि तं कुलिशेनेव वृक्षं यो अस्माकं मन इदं हिनस्ति ३

अशीतिभिस्तिष्ठसृभिः सामगोभिरादित्येभिर्वसुभिरङ्गिरोभिः ।

इष्टापूर्तमवतु नः पितृणामामुं दद्रे हरसा दैव्येन ४

द्यावापृथिवी अनु मा दीधीथां विश्वे देवासो अनु मा रभध्वम् ।

अङ्गिरसः पितरः सोम्यासः पापमार्छित्वपकामस्य कर्ता ५ (६७)

अतीव यो मरुतो मन्यते नो ब्रह्म वा यो निन्दिषत् क्रियमाणम् ।

तपूषि तस्मै वृजिनानि सन्तु ब्रह्मद्विषं द्यौरभिसंतपाति ६

सप्त प्राणानष्टौ मन्यस्तांस्ते वृश्चामि ब्रह्मणा ।

अयां यमस्य सादनमग्निदूतो अरंकृतः ७

आ दधामि ते पदं समिन्द्रे जातवेदसि ।

अग्निः शरीरं वेवेक्षुं वागपि गच्छतु ८ (७०)

(१३) दीर्घायुःप्राप्तिः ।

१-५ अथर्वा । अग्निः, २-३ बृहस्पतिः, ४-५ विश्वे देवाः । त्रिष्टुप्, ४ अनुष्टुप्, ५ विराड्जगती ।

आयुर्दा अग्ने जरसं वृणानो घृतप्रतीको घृतपृष्ठो अग्ने ।

घृतं पीत्वा मधु चारु गव्यं पितेव पुत्रानभि रक्षताकुमम् १

परि धत्त धत्त नो वर्चसेमं जरामृत्युं कृणुत दीर्घमायुः ।

बृहस्पतिः प्रायच्छद् वासं एतत् सोमाय राज्ञे परिधातवा उ २

परीदं वासो अधिथाः स्वस्तयेऽभूर्गृष्टीनामभिशस्तिपा उ ।

शतं च जीवं शरदः पुरुची रायश्च पोषमुपसंव्ययस्व ३

एह्यश्मानमा तिष्ठाश्मा भवतु ते तनूः ।

कृण्वन्तु विश्वे देवा आयुष्टे शरदः शतम् ४

यस्य ते वासः प्रथमवास्यं हरामस्तं त्वा विश्वेऽवन्तु देवाः ।

तं त्वा धातरः सुवृधा वर्धमानमनु जातन्तां बहवः सुजातम् ५ (७५)

(१४) वस्युनाशनम् ।

१-६ चातनः । शालाग्निदैवत्यम् । अनुष्टुप्, २ भुरिक्, ४ उपरिष्ठाद्विराड्बृहती ।

निःसालां धृष्णं धिषणमेकवाद्यां जिघत्स्वम् ।

सर्वाश्चण्डस्य नप्त्यो नशयामः सदान्वाः १

निर्वो गोष्ठादजामसि निरक्षान्निरूपानसात् ।

निर्वो मगुन्ध्या दुहितरो गृहेभ्यश्चातयामहे २

असौ यो अधराद् गृहस्तत्र सन्त्वराय्यः ।

तत्र सेदिन्युच्यतु सर्वाश्च यातुधान्यः ३

भूतपतिर्निरजत्विन्द्रश्चेतः सदान्वाः ।

गृहस्य बुध आसीनास्ता इन्द्रो वज्रेणाधि तिष्ठतु ४ (७९)

यदि स्थ क्षेत्रियाणां यदि वा पुरुषेषिताः ।

यदि स्थ दस्युभ्यो जाता नश्यतेतः सदान्वाः ५

परि धामान्यासामाशुर्गाण्ठाभिवासरन् ।

अजैषं सर्वानाजीन्वो नश्यतेतः सदान्वाः ६

(८१)

(१५) अभयप्राप्तिः ।

१-६ ब्रह्मा । प्राणः, अपानः, आयुः । त्रिपाद्वायत्री ।

यथा द्यौश्च पृथिवी च न बिभीतो न रिष्यतः । एवा मे प्राण मा बिभेः १

यथाहश्च रात्री च न बिभीतो न रिष्यतः । एवा मे प्राण मा बिभेः २

यथा सूर्यश्च चन्द्रश्च न बिभीतो न रिष्यतः । एवा मे प्राण मा बिभेः ३

यथा ब्रह्म च क्षत्रं च न बिभीतो न रिष्यतः । एवा मे प्राण मा बिभेः ४

यथा सत्यं चानृतं च न बिभीतो न रिष्यतः । एवा मे प्राण मा बिभेः ५

यथा भूतं च भव्यं च न बिभीतो न रिष्यतः । एवा मे प्राण मा बिभेः ६

(८७)

(१६) सुरक्षा ।

१-५ ब्रह्मा । प्राणः, अपानः, आयुः । (एकावसानम्) १, ३ एकपदासुरी त्रिष्टुप्, २ एकपदासुरी उष्णिक्, ४-५ एकपदासुरी गायत्री ।

प्राणापानौ मृत्योर्मां पातं स्वाहा १

द्यावापृथिवी उपश्रुत्या मा पातं स्वाहा २

सूर्यं चक्षुषा मा पाहि स्वाहा ३

अग्ने वैश्वानर विश्वैर्मा देवैः पाहि स्वाहा ४

विश्वंभर विश्वेन मा भरसा पाहि स्वाहा ५

(९२)

(१७) बलप्राप्तिः ।

१-७ ब्रह्मा । प्राणः, अपानः, आयुः । (एकावसानम्) १-६ एकपदासुरी त्रिष्टुप्, ७ आसुरी उष्णिक् ।

ओजोऽस्योजो मे द्वाः स्वाहा १ सहोऽसि सहो मे द्वाः स्वाहा २

बलमसि बलं मे द्वाः स्वाहा ३ आयुरस्यायुर्मे द्वाः स्वाहा ४

श्रोत्रमसि श्रोत्रं मे द्वाः स्वाहा ५ चक्षुरसि चक्षुर्मे द्वाः स्वाहा ६

परिपाणमसि परिपाणं मे द्वाः स्वाहा ७

(९९)

[इति तृतीयः प्रपाठकः ॥३॥]

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥३॥

(१८) शत्रुनाशनम् ।

१-५ चातनः । अग्निः । (द्वैपदम्) साम्नी बृहती ।

[अथ चतुर्थः प्रपाठकः ॥४॥]

[४]	भ्रातृव्यक्षयणमसि भ्रातृव्यचातनं मे द्वाः स्वाहा	१	
	सपत्नक्षयणमसि सपत्नचातनं मे द्वाः स्वाहा	२	
	अरायक्षयणमस्यरायचातनं मे द्वाः स्वाहा	३	
	पिशाचक्षयणमसि पिशाचचातनं मे द्वाः स्वाहा	४	
	सदान्वाक्षयणमसि सदान्वाचातनं मे द्वाः स्वाहा	५	(१०४)

(१९) शत्रुनाशनम् ।

१-५ अथर्वा । अग्निः । (एकावसानम्) १-४ निचृद्विषमा गायत्री, ५ भुरिग्विषमा ।

अग्ने यत् ते तपस्तेन तं प्रति तप	योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः	१	
अग्ने यत् ते हरस्तेन तं प्रति हर	योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः	२	
अग्ने यत् तेऽर्चिस्तेन तं प्रत्यर्च	योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः	३	
अग्ने यत् ते शोचिस्तेन तं प्रति शोच	योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः	४	
अग्ने यत् ते तेजस्तेन तमतेजसं कृणु	योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः	५	(१०९)

(२०) शत्रुनाशनम् ।

१-५ अथर्वा । वायुः । (एकावसानम्) १-४ निचृद्विषमा गायत्री, ५ भुरिग्विषमा ।

वायो यत् ते तपस्तेन तं प्रति तप	योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः	१	
वायो यत् ते हरस्तेन तं प्रति हर	योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः	२	
वायो यत् तेऽर्चिस्तेन तं प्रत्यर्च	योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः	३	
वायो यत् ते शोचिस्तेन तं प्रति शोच	योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः	४	
वायो यत् ते तेजस्तेन तमतेजसं कृणु	योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः	५	(११४)

(२१) शत्रुनाशनम् ।

१-५ अथर्वा । सूर्यः । (एकावसानम्) १-४ निचृद्विषमा गायत्री, ५ भुरिग्विषमा ।

सूर्य यत् ते तपस्तेन तं प्रति तप	योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः	१	
सूर्य यत् ते हरस्तेन तं प्रति हर	योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः	२	
सूर्य यत् तेऽर्चिस्तेन तं प्रत्यर्च	योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः	३	(११७)

सूर्य यत् ते शोचिस्तेन तं प्रति शोच योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ४
 सूर्य यत् ते तेजस्तेन तमतेजसं कृणु योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ५ (११९)

(१२) शत्रुनाशनम् ।

१-५ अथर्वा । चन्द्रः । (एकावसानम्) १-४ निचृद्विषमा गायत्री, ५ भुरिष्विषमा ।

चन्द्र यत् ते तपस्तेन तं प्रति तप योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः १
 चन्द्र यत् ते हरस्तेन तं प्रति हर योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः २
 चन्द्र यत् तेऽर्चिस्तेन तं प्रत्यर्च योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ३
 चन्द्र यत् ते शोचिस्तेन तं प्रति शोच योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ४
 चन्द्र यत् ते तेजस्तेन तमतेजसं कृणु योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ५ (१२४)

(१३) शत्रुनाशनम् ।

१-५ अथर्वा । आपः । (एकावसानम्) १-४ समविषमा, ५ स्वराड्विषमा ।

आपो यद् वस्तपस्तेन तं प्रति तपत् योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः १
 आपो यद् वो हरस्तेन तं प्रति हरत् योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः २
 आपो यद् वोऽर्चिस्तेन तं प्रत्यर्चत् योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ३
 आपो यद् वः शोचिस्तेन तं प्रति शोचत् योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ४
 आपो यद् वस्तेजस्तेन तमतेजसं कृणुत् योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ५ (१२९)

(१४) शत्रुनाशनम् ।

१-८ ब्रह्मा । आयुष्यम् । पङ्क्तिः, १-२ पुरडण्णिक, ३-४ पुरोदेवत्या पङ्क्तिः (१-४ विराट्);

५-८ पञ्चपदा पथ्यापङ्क्तिः (५ भुरिक्, ६-७ निचृत्, ५ चतुष्पदा बृहती, ७-८ भुरिक्)।

शेरंभक् शेरंभ पुनर्वो यन्तु यातवः पुनर्हेतिः किमीदिनः ।
 यस्य स्थ तमत्त यो वः प्राहैत् तमत्त स्वा मांसान्यत्त १
 शेवृधक् शेवृध पुनर्वो यन्तु यातवः पुनर्हेतिः किमीदिनः ।
 यस्य स्थ तमत्त यो वः प्राहैत् तमत्त स्वा मांसान्यत्त २
 ओकानुओक् पुनर्वो यन्तु यातवः पुनर्हेतिः किमीदिनः ।
 यस्य स्थ तमत्त यो वः प्राहैत् तमत्त स्वा मांसान्यत्त ३
 सर्पानुसर्प पुनर्वो यन्तु यातवः पुनर्हेतिः किमीदिनः ।
 यस्य स्थ तमत्त यो वः प्राहैत् तमत्त स्वा मांसान्यत्त ४ (१३३)

जूर्णि पुनर्वो यन्तु यातवः पुनर्हेतिः किमीदिनीः ।	
यस्य स्थ तमत्त यो वः प्राहेत् तमत्त स्वा मांसान्यत्त	५
उपब्दे पुनर्वो यन्तु यातवः पुनर्हेतिः किमीदिनीः ।	
यस्य स्थ तमत्त यो वः प्राहेत् तमत्त स्वा मांसान्यत्त	६
अर्जुनि पुनर्वो यन्तु यातवः पुनर्हेतिः किमीदिनीः ।	
यस्य स्थ तमत्त यो वः प्राहेत् तमत्त स्वा मांसान्यत्त	७
भरुजि पुनर्वो यन्तु यातवः पुनर्हेतिः किमीदिनीः ।	
यस्य स्थ तमत्त यो वः प्राहेत् तमत्त स्वा मांसान्यत्त	८ (१३७)

(२५) पृश्निपर्णी ।

१-५ चातनः । पृश्निपर्णी वनस्पतिः । अनुष्टुप्, ४ भुरिक् ।

शं नो देवी पृश्निपर्ण्यं निर्ऋत्या अकः ।	
उग्रा हि कण्वजम्भनी तामभक्षि सहस्वतीम्	१
सहमानेयं प्रथमा पृश्निपर्ण्यजायत ।	
तयाहं दुर्गाम्नां शिरो वृश्चामि शकुनेरिव	२
अरार्यमसूक्पावानं यश्च स्फातिं जिहीर्षति ।	
गर्भादं कण्वं नाशय पृश्निपर्णि सहस्व च	३
गिरिमेनां आ वैशय कण्वान् जीवितयोपनान् ।	
तांस्त्वं देवि पृश्निपर्ण्यग्निरिवानुदहन्निहि	४
पराच एनान् प्र णुव कण्वान् जीवितयोपनान् ।	
तमांसि यत्र गच्छन्ति तत् क्रव्यादो अजीगमम् ।	५ (१४२)

(२६) पशुसंवर्धनम् ।

१-५ सविता । पशवः । त्रिष्टुप्, ३ उपरिष्टाद्विराड् बृहती, ४ भुरिगनुष्टुप्, ५ अनुष्टुप् ।

एह यन्तु पशवो ये परियुवायुर्येषां सहचारं जुजोष ।	
त्वष्टा येषां रूपधेयानि वेदास्मिन् तान् गोष्ठे सविता नि यच्छतु	१
इमं गोष्ठं पशवः सं स्रवन्तु बृहस्पतिरा नयतु प्रजानन् ।	
सिनीवाली नयत्वाग्रमेषामाजग्मुषो अनुमते नि यच्छ	२ (१४४)

अथर्व० ४

सं सं स्रवन्तु पशवः समश्वाः समु पूरुषाः ।
 सं धान्यस्य या स्फातिः संस्राव्येण हविषा जुहोमि ३
 सं सिञ्चामि गवां क्षीरं समाज्येन बलं रसम् ।
 संसिक्ता अस्माकं वीरा ध्रुवा गावो मयि गोपतौ ४
 आ हारामि गवां क्षीरमाहार्धं धान्यं रसम् ।
 आहृता अस्माकं वीरा आ पत्नीरिदमस्तकम् ५ (१४७)

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥४॥

(२७) शत्रुपराजयः ।

१-७ कपिञ्जलः । १-५ वनस्पतिः, ६ रुद्रः, ७ इन्द्रः । अनुष्टुप् ।

[५]

नेच्छन्तुः प्राशं जयाति सहमानाभिभूरसि ।
 प्राशं प्रतिप्राशो जह्यरसान् कृण्वोषधे १
 सुपूर्णस्त्वान्वविन्दत् सूकरस्त्वाखनन्नासा ।
 प्राशं प्रतिप्राशो जह्यरसान् कृण्वोषधे २
 इन्द्रो ह चक्रे त्वा बाहावसुरेभ्य स्तरीतवे ।
 प्राशं प्रतिप्राशो जह्यरसान् कृण्वोषधे ३
 पाटामिन्द्रो व्याश्नादसुरेभ्य स्तरीतवे ।
 प्राशं प्रतिप्राशो जह्यरसान् कृण्वोषधे ४
 तयाहं शत्रून्त्साक्ष इन्द्रः सालावुकाँ इव ।
 प्राशं प्रतिप्राशो जह्यरसान् कृण्वोषधे ५
 रुद्र जलाषभेषज नीलशिखण्ड कर्मकृत्
 प्राशं प्रतिप्राशो जह्यरसान् कृण्वोषधे ६
 तस्य प्राशं त्वं जहि यो न इन्द्रामिदासति ।
 अधि नो ब्रूहि शक्तिभिः प्राशि मामुत्तरं कृधि ७ (१५४)

(२८) दीर्घायुःप्राप्तिः ।

१-५ शम्भुः । १, ३ जरिमा, आयुः; २ मित्रावरुणौ; ३-५ द्यावापृथिव्यादयो देवाः । त्रिष्टुप्, १ जगती, ५ भुरिक् ।

तुभ्यमेव जरिमन् वर्धतामयं मेममन्ये मृत्यवो हिंसिषुः शतं ये ।
 मातेव पुत्रं प्रमना उपस्थे मित्र एनं मित्रियात् पात्वंहसः १
 मित्र एनं वरुणो वा रिशादा जरामृत्युं कृणुतां संविद्वानौ ।
 तद्वृग्निर्होता वयुनानि विद्वान् विश्वा देवानां जनिमा विवक्ति २ (१५६)

त्वमीशिषे पशूनां पार्थिवानां ये जाता उत वा ये जनित्राः ।
 मेमं प्राणो हसीन्मो अपानो मेमं मित्रा वधिषुर्मो अमित्राः ३
 द्यौश्चा पिता पृथिवी माता जराभृत्यं कृणुतां संविदाने ।
 यथा जीवा अदितेरुपस्थे प्राणापानाभ्यां गुपितः शतं हिमाः ४
 इममग्र आयुषे वर्चसे नय प्रियं रेतो वरुण मित्रराजन् ।
 मातेवास्मा अदिते शर्म यच्छ विश्वे देवा जरदष्टिर्यथासत् ५ (१५९)

(२९) दीर्घायुष्यम् ।

१-७ अथर्वा । १ अग्निः, सूर्यः, बृहस्पतिः; २ जातवेदाः, सविता; ३ इन्द्रः; ४-५ द्यावापृथिवी, विश्वे देवाः, मरुतः, आपः; ६ अश्विनौ, ७ इन्द्रः । त्रिष्टुप्, १ अनुष्टुप्, ४ पराबृहती निचृत्प्रस्तारपङ्क्तिः ।

पार्थिवस्य रसे देवा भगस्य तन्वो बले ।
 आयुष्यमिस्मा अग्निः सूर्यो वर्च आ धाद् बृहस्पतिः १
 आयुरस्मै धेहि जातवेदः प्रजां त्वष्टरधिनिधेह्यस्मै ।
 रायस्पोषं सवितरा सुवास्मै शतं जीवाति शरदस्तवायम् २
 आशीर्णं ऊर्जमुत सौप्रजास्त्वं दक्षं धत्तं द्रविणं सचेतसौ ।
 जयं क्षेत्राणि सहसायमिन्द्र कृण्वानो अन्यानधरान्तसपत्नान् ३
 इन्द्रेण वृत्तो वरुणेन शिष्टो मरुद्भिरुग्रः प्रहितो न आगन् ।
 एष वां द्यावापृथिवी उपस्थे मा क्षुधन्मा तृषत् ४
 ऊर्जमस्मा ऊर्जस्वती धत्तं पयो अस्मै पयस्वती धत्तम् ।
 ऊर्जमस्मै द्यावापृथिवी अधातां विश्वे देवा मरुत ऊर्जमार्पः ५
 शिवाभिष्टे हृदयं तर्पयाम्यनमीवो मोदिषीष्ठाः सुवर्चाः ।
 सवासिनौ पिबतां मन्थमेतमश्विनौ रूपं परिधाय मायाम् ६
 इन्द्र एतां संसृजे विद्धो अग्र ऊर्जा स्वधामजरां सा त एषा ।
 तथा त्वं जीव शरदः सुवर्चा मा त आ सुप्तोद्भिपजस्ते अक्रन् ७ (१६६)

(३०) कामिनीमनोऽभिमुखीकरणम् ।

१-५ प्रजापतिः । १ मनः, २ अश्विनौ, ३-४ औषधिः, ५ दम्पती । अनुष्टुप्, १ पथ्यापङ्क्तिः, ३ भुरिक् ।

यथेदं भूम्या अधि तृणं वातो मथायति ।
 एवा मभामि ते मनो यथा मां कामिन्यसो यथा मन्नापगा असः १ (१६७)

सं चेन्नयाथो अश्विना कामिना सं च वक्षथः ।	
सं वां भगांसो अगमत् सं चित्तानि समु व्रता	२
यत् सुपर्णा विवक्षवो अनमीवा विवक्षवः ।	
तत्र मे गच्छतां द्वै शल्य इव कुलमलं यथा	३
यदन्तरं तद् बाह्यं यद् बाह्यं तदन्तरम् ।	
कन्यानां विश्वरूपाणां मनो गृभायौषधे	४
एयमगन् पतिकामा जनिकामोऽहमार्गमम् ।	
अश्वः कनिकवृद् यथा भगेनाहं सहागमम्	५ (१७१)

(३१) किमिजम्भनम् ।

१-५ कण्वः । मही, चन्द्रमाः । अनुष्टुप्, २, ४ उपरिष्ठाद्विराड्वृहती; ३, ५ आर्षां त्रिष्टुप् ।

इन्द्रस्य या मही दूषत् क्रिमेर्विश्वस्य तर्हणी ।	
तया पिनष्टि सं क्रिमीन् दूषदा खल्वो इव	१
दूष्टमदूष्टमतृहमथो कुरूमतृहम् ।	
अलगण्डून्सर्वान् छलुनान् क्रिमीन् वचसा जम्भयामसि	२
अलगण्डून् हन्मि महता वधेन दूना अदूना अरसा अभूवन् ।	
शिष्टानशिष्टान् नि तिरामि वाचा यथा क्रिमीणां नकिरुच्छिषति	३
अन्वान्त्रयं शीर्षण्यमथो पाण्डेयं क्रिमीन् ।	
अवस्कृवं व्यध्वरं क्रिमीन् वचसा जम्भयामसि	४
ये क्रिमयः पर्वतेषु वनेष्वोषधीषु पशुष्वप्स्वन्तः ।	
ये अस्माकं तन्वमाविविशुः सर्वं तद्वन्मि जनिम क्रिमीणाम्	५ (१७६)

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥५॥

(३२) किमिनाशनम् ।

१-६ कण्वः । आदित्यः । अनुष्टुप्, १ त्रिपादुरिगायत्री, ६ चतुष्पाद्विचृदुष्णिक् ।

[६] उद्यन्नादित्यः क्रिमीन् हन्तु निम्रोचन् हन्तु रश्मिभिः ।	
ये अन्तः क्रिमयो गवि	१
विश्वरूपं चतुरक्षं क्रिमीं सारङ्गमर्जुनम् ।	
शृणाम्यस्य पृष्टीरपि वृश्चामि यच्छिरः	२ (१७८)

अत्रिवद् वः क्रिमयो हन्मि कण्ववज्जमदश्रिवत् ।	
अगस्त्यस्य ब्रह्मणा सं पिनष्म्यहं क्रिमीन्	३
हतो राजा क्रिमीणामुतैषां स्थपतिर्हतः ।	
हतो हतमाता क्रिमिर्हतभ्राता हतस्वसा	४
हतासो अस्य वेशसो हतासः परिवेशसः ।	
अथो ये क्षुल्लका इव सर्वे ते क्रिमयो हताः	५
प्र ते शृणामि शृङ्गे याभ्यां वितुदायसि ।	
भिनद्धि ते कुषुम्भं यस्ते विप्रधानः	६ (१८२)

(३३) यक्षमविवर्हणम् ।

१-७ ब्रह्मा । यक्षमविवर्हणं, चन्द्रमाः, आयुष्यम् । अनुष्टुप्, ३ ककुम्भती, ४ चतुष्पदा भुरिगुणिक्,
५ उपरिष्ठाद्विराड्बृहती, ६ उष्णिग्गर्भा निचृदनुष्टुप्, ७ पथ्यापङ्क्तिः ।

अक्षीभ्यां ते नासिकाभ्यां कर्णाभ्यां ह्युबुकादधि ।	
यक्षं शर्षण्यं मस्तिष्काज्जिह्वाया वि वृहामि ते	१
ग्रीवाभ्यस्त उष्णिहाभ्यः कीकसाभ्यो अनुक्यात् ।	
यक्षं दोषण्यं मंसाभ्यां बाहुभ्यां वि वृहामि ते	२
हृदयात् ते परि क्लोमो हलीक्षणात् पार्श्वाभ्याम् ।	
यक्षं मर्तस्नाभ्यां प्लीहो यक्रस्ते वि वृहामसि	३
आन्त्रेभ्यस्ते गुदाभ्यो वनिष्ठोरुदरादधि ।	
यक्षं कुक्षिभ्यां प्लाशेनाभ्या वि वृहामि ते	४
ऊरुभ्यां ते अक्षीवन्द्यां पाणिभ्यां प्रपदाभ्याम् ।	
यक्षं भसद्यं श्रोणिभ्यां भासदं भंससो वि वृहामि ते	५
अस्थिभ्यस्ते मज्जभ्यः स्नावभ्यो धमनिभ्यः ।	
यक्षं पाणिभ्यामङ्गुलिभ्यो नखेभ्यो वि वृहामि ते	६
अङ्गेअङ्गे लोमिलोमि यस्ते पर्वणिपर्वणि ।	
यक्षं त्वचस्यं ते वयं कश्यपस्य वीबर्हेण विष्वञ्चं वि वृहामसि	७ (१८९)

(३४) पशवः ।

१-५ अथर्वा । १ पशुपतिः, २ देवाः, ३ अग्निः विश्वकर्मा, ४ वायुः प्रजापतिः,
५ आशीः । त्रिष्टुप् ।

य ईशे पशुपतिः पशूनां चतुष्पदामुत यो द्विपदाम् ।
निष्क्रीतः स यज्ञियं भागमेतु रायस्पोषा यजमानं सचन्ताम् १
प्रमुञ्चन्तो भुवनस्य रेतो गातुं धत्त यजमानाय देवाः ।
उपाकृतं शशमानं यदस्थात् प्रियं देवानामप्येतु पार्थः २
ये ब्रूयमानमनु दीध्याना अन्वैक्षन्त मनसा चक्षुषा च ।
अग्निष्ठानग्रे प्र मुमोक्तु देवो विश्वकर्मा प्रजया संरराणः ३
ये ग्राम्याः पशवो विश्वरूपा विरूपाः सन्तो बहुधैकरूपाः ।
वायुष्ठानग्रे प्र मुमोक्तु देवः प्रजापतिः प्रजया संरराणः ४
प्रजानन्तः प्रति गृह्णन्तु पूर्वे प्राणमङ्गेभ्यः पर्याचरन्तम् ।
दिवं गच्छ प्रति तिष्ठा शरीरैः स्वर्गं याहि पथिभिर्देवयानैः ५ (१९४)

(३५) विश्वकर्मा ।

१-५ अङ्गिराः । विश्वकर्मा । त्रिष्टुप्, १ बृहतीगर्मा, ४-५ भुरिक् ।

ये भक्षयन्तो न वसून्यानूधुर्यानिग्नयो अन्वतप्यन्त धिष्ण्याः ।
या तेषामवया दुरिष्टिः स्विष्टिं नस्तां कृणवद् विश्वकर्मा १
यज्ञपतिमृषय एनसाहुनिर्भक्तं प्रजा अनुतप्यमानम् ।
मथव्यान्तिस्तोकानप यान् रराध सं नष्टेभिः सृजतु विश्वकर्मा २
अवृण्वान्तसोमपान् मन्यमानो यज्ञस्य विद्वान्तसमये न धीरः ।
यदेनश्चकृवान् बद्धं एष तं विश्वकर्मान् प्र मुञ्चा स्वस्तये ३
घोरा ऋषयो नमो अस्त्वेभ्यश्चक्षुर्यदेष्टां मनसश्च सत्यम् ।
बृहस्पतये महिष द्युमन्त्रमो विश्वकर्मान् नमस्ते पाह्यस्मान् ४
यज्ञस्य चक्षुः प्रमृतिर्मुखं च वाचा श्रोत्रेण मनसा जुहोमि ।
इमं यज्ञं विततं विश्वकर्मणा देवा यन्तु सुमनस्यमानाः ५ (१९५)

(३६) पतिवेदनम् ।

१-८ पतिवेदनः । १ अग्निः, २ सोमः, अर्यमा, धाता, ३ अग्नीषोमौ, ४ इन्द्रः, ५ सूर्यः, ६ धनपतिः,
७ भगः, ८ औषधिः । त्रिष्टुप्, १ भुरिक्, २, ५-७ अनुष्टुप्, ८ निचृत्पुण्ड्रिक् ।

आ नो अग्ने सुमतिं संभलो गमेदिमां कुमारीं सह नो भगेन ।

जुष्टा वरेषु समनेषु वल्गुरोषं पत्या सौभगमस्त्वस्यै १

सोमजुष्टं ब्रह्मजुष्टमर्यम्णा संभृतं भगम् ।

धातुर्देवस्य सत्येन कृणोमि पतिवेदनम् २

इयमग्रे नारी पतिं विदेष्ट सोमो हि राजा सुभगां कृणोति ।

सुवाना पुत्रान् महिषी भवाति गत्वा पतिं सुभगा वि राजतु ३

यथाखरो मघवंश्चारुरेष प्रियो मृगाणां सुषदा बभूव ।

एवा भगस्य जुष्टेयमस्तु नारी संप्रिया पत्याविराधयन्ती ४

भगस्य नावमा रोह पूर्णामनुपदस्वतीम् ।

तयोपप्रतारय यो वरः प्रतिकाम्यः ५

आ क्रन्दय धनपते वरमामनसं कृणु ।

सर्वं प्रदक्षिणं कृणु यो वरः प्रतिकाम्यः ६

इदं हिरण्यं गुल्गुल्वयमौक्षो अथो भगः ।

एते पतिभ्यस्त्वामदुः प्रतिक्रामाय वेत्तवे ७

आ ते नयतु सविता नयतु पतिर्यः प्रतिकाम्यः ।

त्वमस्यै धेह्योषधे ८ (२०७)

[इति चतुर्थः प्रपाठकः ॥४॥]

॥ इति षष्ठोऽनुवाकः ॥६॥

॥ इति द्वितीयं काण्डं समाप्तम् ॥२॥

मन्त्रसंख्या

प्रथमकाण्डस्य १५३

द्वितीयकाण्डस्य २०७

सर्वयोगः ३६०

तृतीयं काण्डम् ।

(१) शत्रुसेनासंमोहनम् ।

१-६ अथर्वा । सेनामोहनम्, १ अग्निः, २ मरुतः, ३-६ इन्द्रः । त्रिष्टुप्, २ विराड्गर्भा भुरिक्, ३-६ अनुष्टुप्, ५ विरादपुरउष्णिक् ।

[अथ पञ्चमः प्रपाठकः ॥५॥]

[१] अग्निर्नः शत्रून् प्रत्येतु विद्वान् प्रतिदहन्नभिः शस्तिमरातिम् ।

स सेनां मोहयतु परेषां निर्हस्तांश्च कृणवज्जातवेदाः १

यूयमुग्रा मरुत ईदृशे स्थाभि प्रेत मुणत सहध्वम् ।

अमीमृणन् वसवो नाथिता इमे अग्निर्ह्येषां दूतः प्रत्येतु विद्वान् २

अमित्रसेनां मघवन्नस्मान् छन्नयतीमभि ।

युवं तानिन्द्र वृत्रहन्नाग्निश्च दहतं प्रति ३

प्रसूत इन्द्र प्रवता हरिभ्यां प्र ते वज्रः प्रमुणन्नेतु शत्रून् ।

जहि प्रतीचो अनूचः पराचो विष्वक् सत्यं कृणुहि चित्तमेषाम् ४

इन्द्र सेनां मोहयामित्राणाम् ।

अग्नेर्वातस्य ध्राज्या तान् विषूचो वि नाशय ५

इन्द्रः सेनां मोहयतु मरुतो धनुन्त्वोजसा ।

चक्षूंष्यग्निरा दन्तां पुनरेतु पराजिता ६

(६)

(२) शत्रुसेनासंमोहनम् ।

१-६ अथर्वा । सेनामोहनम्, १-२ अग्निः, ३-४ इन्द्रः, ५ द्यौः, ६ मरुतः ।

त्रिष्टुप्, २-४ अनुष्टुप् ।

अग्निर्नो दूतः प्रत्येतु विद्वान् प्रतिदहन्नभिः शस्तिमरातिम् ।

स चित्तानि मोहयतु परेषां निर्हस्तांश्च कृणवज्जातवेदाः १

अयमग्निरमूमुहद् यानि चित्तानि वो हृदि ।

वि वो धमत्वोक्तसः प्र वो धमतु सर्वतः २

(८)

इन्द्रं चित्तानि मोहयन्नुवाङ्मकूत्या चर ।
 अग्नेर्वातस्य ध्राज्या तान् विषूचो वि नाशय ३
 व्याकृतय एषामिताथो चित्तानि मुह्यत ।
 अथो यदुद्यैषां हृदि तदेषां परि निर्जहि ४
 अमीषां चित्तानि प्रतिमोहयन्ती गृहाणाङ्गान्यप्ये परेहि ।
 अभि प्रेहि निर्देह हृत्सु शोकैर्ग्राह्यामित्रांस्तमसा विध्य शत्रून् ५
 असौ या सेना मरुतः परेषामस्मानैत्यभ्योजसा स्पर्धमाना ।
 तां विध्यत तमसापव्रतेन यथैषामन्यो अन्यं न जानात् ६ (१२)

(३) स्वराज्ये राज्ञः पुनः स्थापनम् ।

१-६ अथर्वा । १ अग्निः, २ इन्द्रः, ३ वरुणः सोमः इन्द्रः. ४ इयेनः अश्विनौ, ५ इन्द्राग्नी विश्वे देवाः,
 ६ इन्द्रः । त्रिष्टुप्, ३ चतुष्पदा भुरिक्पङ्क्तिः, ५-६ अनुष्टुप् ।

अचिक्रदत् स्वपा इह भुवदग्ने व्यचिस्व रोदसी उरुची ।
 युञ्जन्तु त्वा मरुतो विश्ववेदस आमुं नय नमसा रातहव्यम् १
 दूरे चित् सन्तमरुषास इन्द्रमा च्यावयन्तु सख्याय विप्रम् ।
 यद् गायत्री बृहतीमर्कमस्मै सौत्रामण्या दधृषन्त देवाः २
 अन्धस्त्वा राजा वरुणो ह्वयतु सोमस्त्वा ह्वयतु पर्वतेभ्यः ।
 इन्द्रस्त्वा ह्वयतु विड्भ्य आभ्यः इयेनो भूत्वा विश आ पतेमाः ३
 इयेनो हव्यं नयत्वा परस्मादन्यक्षेत्रे अपरुद्धं चरन्तम् ।
 अश्विना पन्थां कृणुतां सुगं त इमं सजाता अभिसंविशध्वम् ४
 ह्वयन्तु त्वा प्रतिजनाः प्रति मित्रा अवृषत ।
 इन्द्राग्नी विश्वे देवास्ते विशि क्षेममदीधरन् ५
 यस्ते हव्यं विवदत् सजातो यश्च निष्ट्यः ।
 अपाश्चमिन्द्र तं कृत्वाथेममिहाव गमय ६ (१८)

(४) प्रजाभी राज्ञः संवरणम् ।

१-७ अथर्वा । इन्द्रः, २ पञ्च प्रदिशः, ३ अग्निः, ४ अश्विनौ, मित्रावरुणौ, विश्वे देवाः,
 मरुतः, ५ द्यावापृथिवी । त्रिष्टुप्. १ जगती, ४-५ भुरिक् ।

आ त्वा गन् राष्ट्रं सह वर्चसोदिहि प्राङ् विशां पतिरेकुराद् त्वं वि राज ।
 सर्वास्त्वा राजन् प्रदिशो ह्वयन्तूपसद्यो नमस्यो भवेह १ (१९)

अथर्व० ५

त्वां विशो वृणतां राज्याय त्वामिमाः प्रदिशः पञ्च देवीः ।
 वर्मन् राष्ट्रस्य ककुदि श्रयस्व ततो न उग्रो वि भञ्जा वसूनि २
 (१०) अच्छे त्वा यन्तु हविर्नः सजाता अग्निर्दुतो अजिरः सं चरातै ।
 जायाः पुत्राः सुमनसो भवन्तु बहुं बलिं प्रति पश्यासा उग्रः ३
 अश्विना त्वाग्ने मित्रावरुणोभा विश्वे देवा मरुतस्त्वा ह्वयन्तु ।
 अधा मनो वसुदेयाय कृणुष्व ततो न उग्रो वि भञ्जा वसूनि ४
 आ प्र द्रव परमस्याः परावतः शिवे ते द्यावापृथिवी उभे स्ताम् ।
 तद्वयं राजा वरुणस्तथाह स त्वायमहत् स उपेदमेहि ५
 इन्द्रेन्द्र मनुष्याः परेहि सं ह्यज्ञास्था वरुणैः संविद्वानः ।
 स त्वायमहत् स्वे सधस्थे स देवान् यक्षत् स उ कल्पयाद् विशः ६
 पृथ्या रेवतीर्बहुधा विरूपाः सर्वाः संगत्य वरीयस्ते अक्रन् ।
 तास्त्वा सर्वाः संविद्वाना ह्वयन्तु दशमीमुग्रः सुमना वशेह ७ (२५)

(५) राष्ट्रस्य राजा राजकृतश्च ।

१-८ अथर्वा । सोमः । १ पुरोऽनुष्टुप्त्रिष्टुप्, २-३, ५-७ अनुष्टुप्, ४ त्रिष्टुप्, ८ विराडुरोवृहती ।

आयमगन् पर्णमणिर्बली बलेन प्रमृणन्सपत्नान् ।
 ओजो देवानां पय ओषधीनां वर्चसा मा जिन्वत्वप्रयावन् १
 मयि क्षत्रं पर्णमणे मयि धारयताद् रयिम् ।
 अहं राष्ट्रस्याभीवर्गे निजो भूयासमुत्तमः २
 यं निदुधुर्वनस्पतौ गुह्यं देवाः प्रियं मणिम् ।
 तमस्मभ्यं सहायुषा देवा ददतु भर्तवे ३
 सोमस्य पर्णः सह उग्रमागन्निन्द्रेण दत्तो वरुणेन शिष्टः ।
 तं प्रियासं बहु रोचमानो दीर्घायुत्वाय शतशारदाय ४
 आ मारुक्षत् पर्णमणिर्मह्य अरिष्टतातये ।
 यथाहमुत्तरोऽसान्यर्यम्ण उत संविदः ५
 ये धीवानो रथकाराः कर्मा ये मनीषिणः ।
 उपस्तीन् पर्णं मह्यं त्वं सर्वान् कृण्वभितो जनान् ६ (३१)

ये राजानो राजकृतः सूता ग्रामण्यश्च ये ।

उपस्तीन् पर्णं मह्यं त्वं सर्वान् कृण्वामितो जनान्

७

पर्णोऽसि तनूपानः सयोनिर्वीरो वीरेण मया ।

संवत्सरस्य तेजसा तेन बध्नामि त्वा मणे

८

(३३) .

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥

(६) शत्रुनाशनम् ।

१-८ जगद्वीजं पुरुषः । वानस्पत्योऽश्वत्थः । अनुष्टुप् ।

[२]

पुमान् पुंसः परिजातोऽश्वत्थः खदिरादधि ।

स हन्तु शत्रून् मामकान् यानहं द्वेष्मि ये च माम्

१

तानश्वत्थ निः शृणीहि शत्रून् वैबाधदोधतः ।

इन्द्रेण वृत्रघ्ना मेदी मित्रेण वरुणेन च

२

यथाश्वत्थ निरर्भनोऽन्तर्महत्यर्णवे ।

एवा तान्त्सर्वान् निर्भङ्गधि यानहं द्वेष्मि ये च माम्

३

यः सहमानश्चरसि सासहान इव ऋषभः ।

तेनाश्वत्थ त्वया वयं सपत्नान्त्सहिषीमहि

४

सिनात्वेनान् निर्ऋतिर्मृत्योः पाशैरमोक्ष्यैः ।

अश्वत्थ शत्रून् मामकान् यानहं द्वेष्मि ये च माम्

५

यथाश्वत्थ वानस्पत्यानारोहन् कृणुषेऽधरान् ।

एवा मे शत्रोर्मूर्धानं विष्वग् भिन्द्वि सहस्व च

६

तेऽधराञ्चः प्र प्लवन्तां छिन्ना नौरिव बन्धनात् ।

न वैबाधप्रणुत्तानां पुनरस्ति निवर्तनम्

७

प्रेणान् नुदे मनसा प्र चित्तेनोत ब्रह्मणा ।

प्रेणान् वृक्षस्य शाखयाश्वत्थस्य नुदामहे

८

(४१)

(७) यक्षमनाशनम् ।

१-७ भृग्वहिराः । १-३ हरिणः, ४ तारके, ५ आपः, ६-७ यक्षमनाशनम् । अनुष्टुप्, ६ भुरिक् ।

हरिणस्य रघुष्यदोऽधि शीर्षणि भेषजम् ।

स क्षेत्रियं विषाणया विषूचीनमनीनशत्

१

अनु त्वा हरिणो वृषा पद्भिश्चतुर्भिरकमीत् ।

विषाणे वि ष्य गुष्पितं यदस्य क्षेत्रियं हृदि

२

(४३)

अदो यद्वरोचते चतुष्पक्षमिव च्छदिः ।	
तेना ते सर्वं क्षेत्रियमङ्गैभ्यो नाशयामसि	३
अमू ये द्विवि सुभगे विचृतौ नाम तारके ।	
वि क्षेत्रियस्य मुञ्चतामधमं पाशमुत्तमम्	४
आप इद् वा उ भेषजीरापो अमीवचातनीः ।	
आपो विश्वस्य भेषजीस्तास्त्वा मुञ्चन्तु क्षेत्रियात्	५
यदासुतेः क्रियमाणायाः क्षेत्रियं त्वा व्यानशे ।	
वेदाहं तस्य भेषजं क्षेत्रियं नाशयामि त्वत्	६
अपवासे नक्षत्राणामपवास उषसा मुत ।	
अपास्मत् सर्वं दुर्भूतमप क्षेत्रियमुच्छतु	७ (४८)

(८) राष्ट्रधारणम् ।

१-६ अथर्वा । १ मित्रः, पृथिवी, वरुणः, वायुः, अग्निः; २ धाता, सविता, इन्द्रः, त्वष्टा, अदितिः;
३ सोमः, सविता, आदित्यः, अग्निः; ४ विश्वे देवाः, ५-६ सामनस्यम् । त्रिष्टुप्, २, ६ जगती,
४ चतुष्पदा विराड् बृहतीगर्भा, ५ अनुष्टुप् ।

आ यातु मित्र ऋतुभिः कल्पमानः संवेशयन् पृथिवीमुस्त्रियाभिः ।	
अथास्मभ्यं वरुणो वायुरग्निर्बृहद् राष्ट्रं संवेशयं दधातु	१
धाता रातिः संवितेदं जुषन्तामिन्द्रस्त्वष्टा प्रति हर्यन्तु मे वचः ।	
हुवे देवीमर्दिति शूरपुत्रां सजातानां मध्यमेष्टा यथासानि	२
हुवे सोमं सवितारं नमोभिर्विश्वानादित्यौ अहमुत्तरत्वे ।	
अयमग्निर्दीदायद् वीर्यमेव सजातैरिन्द्रोऽप्रतिब्रुवद्भिः	३
इहेदसाथ न परो गमाथेयो गोपाः पुष्टपतिर्व आजत ।	
अस्मै कामायोप कामिनीर्विश्वे वो देवा उपसंयन्तु	४
सं वो मनांसि सं व्रता समाकूतीर्नमामसि ।	
अमी ये विव्रता स्थन तान् वः सं नमयामसि	५
अहं गृभ्णामि मनसा मनांसि मम चित्तमनु चित्तेभिरेत ।	
मम वशेषु हृदयानि वः कृणोमि मम यातमनुवर्तमान एत	६ (५४)

(९) दुःखनाशनम् ।

१-६ वामदेवः । द्यावापृथिवी, देवाः । अनुष्टुप्, ४ चतुष्पदा निचृद्बृहती, ६ भुरिक् ।

कर्शफस्य विशफस्य द्यौः पिता पृथिवी माता ।

यथाभिचक्र देवास्तथाप कृणुता पुनः १

अश्रेष्माणो आधारयन् तथा तन्मनुना कृतम् ।

कृणोमि वधि विष्कन्धं मुष्काबर्हो गवामिव २

पिशङ्गे सूत्रे खृगलं तदा बध्नन्ति वेधसः ।

श्रवस्यं शुष्मं काबवं वधिं कृण्वन्तु बन्धुरः ३

येनां श्रवस्यवश्चरथ देवा इवासुरमायया ।

शुनां कपिरिव दूषणो बन्धुरा काबवस्य च ४

दुष्ट्यै हि त्वां भत्स्यामि दूषयिष्यामि काबवम् ।

उदाशवो रथा इव शपथेभिः सरिष्यथ ५

एकशतं विष्कन्धानि विष्ठिता पृथिवीमनु ।

तेषां त्वामग्न उज्जहर्मुनिं विष्कन्धदूषणम् ६ (६०)

(१०) रायस्पोषप्राप्तिः ।

१-१३ अथर्वा । अष्टका, १ धेनुः, २-४ रात्रिः, धेनुः, ५ एकाष्टका, ६ जातवेदाः, पशवः, ७ रात्रिः, यज्ञाः,

८ संवत्सरः, ९ ऋतवः, १० धाताविधातारौ, ऋतवः, ११ देवाः, १२ इन्द्रः, देवाः, १३ प्रजापतिः ।

अनुष्टुप्, ४-६, १२ त्रिष्टुप्, ७ ज्यवसाना षट्पदा विराङ्गर्भातिजगती ।

प्रथमा ह व्युवास सा धेनुरभवद् यमे ।

सा नः पर्यस्वती दुहामुत्तरामुत्तरां समां १

यां देवाः प्रतिनन्दन्ति रात्रिं धेनुमुपायतीम् ।

संवत्सरस्य या पत्नी सा नो अस्तु सुमङ्गली २

संवत्सरस्य प्रतिमां यां त्वां रात्र्युपास्महे ।

सा न आयुष्मतीं प्रजां रायस्पोषेण सं सृज ३

इयमेव सा या प्रथमा व्यौच्छेदास्वितरासु चरति प्रविष्टा ।

महान्तो अस्यां महिमानो अन्तर्वधूर्जिगाय नवगज्जनित्री ४

वानस्पत्या ग्रावाणो घोषमक्रत हविष्कृण्वन्तः परिवत्सरीणम् ।

एकाष्टके सुप्रजसः सुवीरा वयं स्याम पतयो रयीणाम् ५ (६५)

इडायास्पदं घृतवत् सरीसृपं जातवेदः प्रति हव्या गृभाय ।	
ये ग्राम्याः पशवो विश्वरूपास्तेषां सप्तानां मयि रन्तिरस्तु	६
आ मां पुष्टे च पोषे च रात्रिं देवानां सुमतौ स्याम ।	
पूर्णां दर्वे परां पत सुपूर्णां पुनरा पत ।	
सर्वान् यज्ञान्संभुञ्जतषिभूर्जं न आ भर	७
आयमगन्तसंवत्सरः पतिरेकाष्टके तव ।	
सा न आयुष्मतीं प्रजां रायस्पोषेण सं सृज	८
ऋतून् यज ऋतुपतीनार्तवानुत हायनान् ।	
समाः संवत्सरान् मासान् भूतस्य पतये यजे	९
ऋतुभ्यश्चार्तवेभ्यो मान्यः संवत्सरेभ्यः ।	
धात्रे विधात्रे समृधे भूतस्य पतये यजे	१०
इडया जुह्वतो वयं देवान् घृतवता यजे ।	
गृहानलुभ्यतो वयं सं विशेभोष गोमतः	११
एकाष्टका तपसा तप्यमाना जजान गर्भं महिमानमिन्द्रम् ।	
तेन देवा व्यसिहन्त शत्रून् हुन्ता दस्यूनामभवच्छचीपतिः	१२
इन्द्रपुत्रे सोमपुत्रे दुहितासि प्रजापतेः ।	
कामानस्माकं पूरय प्रति गृह्णाहि नो हविः	१३ (७३)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥२॥

(११) दीर्घायुःप्राप्तिः ।

१-८ ब्रह्मा, भृग्वङ्गिराश्च । इन्द्राग्नी, आयुष्यं, यक्ष्मनाशनम् । त्रिष्टुप्, ४ शक्नीगर्भा जगती,
 ५-६ अनुष्टुप्, ७ उष्णिग्वृहतीगर्भा पथ्यापङ्क्तिः, ८ ज्यवसाना पदपदा बृहतीगर्भा जगती ।

[३] मुञ्चामि त्वा हविषा जीवनाय कर्मज्ञातयक्ष्मादुत राजयक्ष्मात् ।	
ग्राहिर्जग्राह यद्येतदेनं तस्या इन्द्राग्नी प्र मुमुक्तमेनम्	१
यदि क्षितायुर्यदि वा परेतो यदि मृत्योरन्तिकं नीत एव ।	
तमा हरामि निरुक्तेरुपस्थादस्पर्शमेनं शतशारदाय	२
सहस्राक्षेण शतवीर्येण शतायुषा हविषाहार्धमेनम् ।	
इन्द्रो यथैनं शरदो नयात्यति विश्वस्य दुरितस्य पारम्	३ (७६)

शतं जीव शरदो वर्धमानः शतं हेमन्तान् छतमु वसन्तान् ।
 शतं त इन्द्रो अग्निः सविता बृहस्पतिः शतायुषा हविषाहर्षमेनम् ४
 प्र विशतं प्राणापानावनङ्गाहं विव ब्रजम् ।
 व्य॑न्ये यन्तु मृत्यवो यानाहु रितरान् छतम् ५
 इहैव स्तं प्राणापानौ मापं गातमितो युवम् ।
 शरीरमस्याङ्गानि जरसे वहतं पुनः ६
 जरायै त्वा परि ददामि जरायै नि धुवामि त्वा ।
 जरा त्वा भद्रा नेष्ट व्य॑न्ये यन्तु मृत्यवो यानाहु रितरान् छतम् ७
 अभि त्वा जरिमाहितं गामुक्षणमिव रज्ज्वा ।
 यस्त्वा मृत्युरभ्यधत्तं जायमानं सुपाशया ।
 तं ते सत्यस्य हस्ताभ्यामुदमुञ्चद् बृहस्पतिः ८ (८१)

(१२) शालानिर्माणम् ।

१-९ ब्रह्मा । शाला, वास्तोष्पतिः । त्रिष्टुप्, २ विराड् जगती, ३ बृहती, ६ शक्वरीगर्भा जगती,
७ आर्षी अनुष्टुप्, ८ भुरिक्, ९ अनुष्टुप् ।

इहैव ध्रुवां नि मिनोमि शालां क्षेमे तिष्ठाति घृतमुक्षमाणा ।
 तां त्वा शाले सर्ववीराः सुवीरा अरिष्टवीरा उप सं चरेम १
 इहैव ध्रुवा प्रति तिष्ठ शालेऽश्वावती गोमती सूनृतावती ।
 ऊर्जस्वती घृतवती पर्यस्वत्युच्छ्रयस्व महते सौमगाय २
 धरुण्यसि शाले बृहच्छन्दाः प्रतिधान्या ।
 आ त्वा वत्सो गमेदा कुमार आ धेनवः सायमास्पन्दमानाः ३ (७९)
 इमां शालां सविता वायुरिन्द्रो बृहस्पतिर्नि मिनोतु प्रजानन् ।
 उक्षन्तुद्वा मरुतो घृतेन भगो नो राजा नि कृषिं तनोतु ४
 मानस्य पत्नि शरणा स्योना देवी देवेभिर्निर्मितास्यग्रे ।
 तृणं वसाना सुमना असस्त्वमथास्मभ्यं सहवीरं शयिं दाः ५
 ऋतेन स्थूणामधि रोह वंशोग्रो विराजन्नप वृद्धश्च शत्रून् ।
 मा ते रिषन्नुपसत्तारो गृहाणां शाले शतं जीवेम शरदः सर्ववीराः ६ (७७)
 एमां कुमारस्तरुण आ वत्सो जगता सह ।
 एमां परिस्रुतः कुम्भ आ दुधः कलशैरगुः ७ (८८)

पूर्णं नारि प्र भर कुम्भमेतं घृतस्य धाराममृतेन संभृताम् ।
 इमां पातृनमृतेना समङ्गधीष्ठापुर्तमभि रक्षात्येनाम्
 इमा आपः प्र भराम्ययक्ष्मा यक्ष्मनाशनीः ।
 गृहानुप प्र सीदाम्यमृतेन सुहाग्निना

(१०)

(१३) आपः ।

१-७ भृगुः । वरुणः, सिन्धुः, आपः; २-३ इन्द्रः । अनुष्टुप्, १ निचृत्, ५ विराड्जगती, ६ निचृदनुष्टुप् ।

यदुदः संप्रयतीरहावनदता हते ।

तस्मादा नद्योऽ नाम स्थ ता वो नामानि सिन्धवः १

यत् प्रेषिता वरुणेनाच्छीर्षं समवल्गत ।

तदाप्नोदिन्द्रो वो यतीस्तस्मादापो अनु ष्ठन २

अपक्रामं स्यन्दमाना अवीवरत वो हि कम्

इन्द्रो वः शक्तिभिर्देवीस्तस्माद् वार्नाम वो हितम् ३

एको वो देवोऽप्यतिष्ठत् स्यन्दमाना यथावशम् ।

उदानिषुर्महीरिति तस्मादुदुकमुच्यते ४

आपो भद्रा घृतमिदार्प आसन्नग्नीषोमौ विश्रुत्याप इत् ताः ।

तीव्रो रसो मधुपृच्चांमरंगम आ मा प्राणेन सह वर्चसा गमेत् ५

आदित् पश्याम्युत वा शृणोम्या मा घोषो गच्छति वाङ् मांसाम् ।

मन्ये भेजानो अमृतस्य तर्हि हिरण्यवर्णा अतृपं यदा वः ६

इदं व आपो हृदयमयं वत्स ऋतावरीः ।

इहेत्थमेतं शकरीर्यत्रेदं वेशयामि वः ७ (१७)

(१४) गोष्ठः ।

१-६ ब्रह्मा । गोष्ठः, अहः; २ अर्यमा, पूषा, बृहस्पतिः, इन्द्रः; १-६ गावः,

५ गोष्ठश्च । अनुष्टुप्, ६ आर्षी त्रिष्टुप् ।

सं वो गोष्ठेन सुषट्ठा सं रय्या सं सुभूत्या ।

अहर्जातस्य यन्नाम तेना वः सं सृजामसि १

सं वः सृजत्वयमा सं पूषा सं बृहस्पतिः ।

समिन्द्रो यो धनंजयो मयि पुष्यत यद् वसु २ (१९)

संजग्माना अबिभ्युषीरस्मिन् गोष्ठे करीषिणीः ।

बिभ्रतीः सोम्यं मध्वनमीवा उपेतन

३

इहैव गाव एतनेहो शकैव पुष्यत ।

इहैवोत प्र जायध्वं मयि संज्ञानमस्तु वः

४

शिवो वो गोष्ठो भवतु शारिशकैव पुष्यत ।

इहैवोत प्र जायध्वं मया वः सं सृजामसि

५

मया गावो गोपतिना सचध्वमयं वो गोष्ठ इह पोषयिष्णुः ।

रायस्पोषेण बहुला भवन्तीर्जीवा जीवन्तीरुप वः सदेम

६

(१०३)

(१५) बाणिज्यम् ।

१-८ अथर्वा (पण्यकामः) । विश्वे देवाः, इन्द्राग्नी । त्रिष्टुप्. १ भुरिक्, ४ ज्यवसाना षट्पदा
बृहतीगर्भा विराडत्यष्टिः, ५ विराड्जगती, ७ अनुष्टुप्, ८ निचृत् ।

इन्द्रमहं वृणिजं चोदयामि स न ऐतुं पुरस्ता नो अस्तु ।

नुदन्नरातिं परिपन्थिनं मृगं स ईशानो धनदा अस्तु मह्यम्

१

ये पन्थानो बहवो देवयाना अन्तरा द्यावापृथिवी संचरन्ति ।

ते मा जुषन्तां पर्यसा घृतेन यथा क्रीत्वा धनमाहसाणि

२

इध्मेनाग्न इच्छमानो घृतेन जुहोमि हव्यं तस्मै बलाय ।

यावदीशे ब्रह्मणा वन्दमान इमां धियं शतसेयाय देवीम्

३

इमामग्ने शरणिं मीमृषो नो यमध्वानमगाम दूरम् ।

शुनं नो अस्तु प्रपणो विक्रयश्च प्रतिपणः फलिनं मा कृणोतु ।

इदं हव्यं संविद्वानौ जुषेथां शुनं नो अस्तु चरितमुत्थितं च

४

येन धनेन प्रपणं चरामि धनेन देवा धनमिच्छमानः ।

तन्मे भूयो भवतु मा कनीयोऽग्ने सातघ्नो देवान् हविषा नि षेध

५

येन धनेन प्रपणं चरामि धनेन देवा धनमिच्छमानः ।

तस्मिन् म इन्द्रो रुचिमा दधातु प्रजापतिः सविता सोमो अग्निः

६

उप त्वा नमसा वयं होतर्वैश्वानर स्तुमः ।

स नः प्रजास्वात्मसु गोषु प्राणेषु जागृहि

७

विश्वाहा ते सदमिद् भरेमाश्वायेव तिष्ठते जातवेदः ।

रायस्पोषेण समिषा मदन्तो मा ते अग्ने प्रतिवेशा रिषाम

८

(१११)

[इति पञ्चमः प्रपाठकः ॥५॥]

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥३॥

अथर्व० ६

(१६) स्वस्तये प्रार्थना ।

१-७ अथवा । १ अग्निः, इन्द्रः, मित्रावरुणौ, अश्विनौ, भगः, पूषा, ब्रह्मणस्पतिः, सोमः,
रुद्रः, २-३, ५ भगः, आदित्यः, ४ इन्द्रः, ६ दधिक्रावा, अश्वः, ७ उषाः ।
त्रिष्टुप्, १ आर्षी जगती, ४ भुरिक् पङ्क्तिः ।

[अथ पष्ठः प्रपाठकः ॥६॥]

[४] प्रातरग्निं प्रातरिन्द्रं हवामहे प्रातर्मित्रावरुणा प्रातरश्विना । .
प्रातर्भगं पूषणं ब्रह्मणस्पतिं प्रातः सोममुत रुद्रं हवामहे १
प्रातर्जितं भगमुग्रं हवामहे वयं पुत्रमदितेर्यो विधृता ।
आध्रश्चिद् यं मन्यमानस्तुरश्चिद् राजा चिद् यं भगं भक्षीत्याहं २
भग प्रणेतर्भग सत्यराधो भगेमां धियमुदवा ददन्नः ।
भग प्र णो जनय गोभिरश्वैर्भग प्र नृभिर्नृवन्तः स्याम ३
उतेदानीं भगवन्तः स्यामोत प्रपित्व उत मध्ये अह्नाम् ।
उतोदितौ मघवन्त्सूर्यस्य वयं देवानां सुमतौ स्याम ४
भग एव भगवाँ अस्तु देवस्तेना वयं भगवन्तः स्याम ।
तं त्वा भग सर्व इज्जोहवीमि स नो भग पुरएता भवेह ५
समध्वरायोषसो नमन्त दधिक्रावैव शुचये पदाय ।
अर्वाचीनं वसुविद् भगं मे रथमिवाश्वा वाजिन आ वहन्तु ६
अश्वावतीर्गोमतीर्न उषासो वीरवतीः सदर्मुच्छन्तु भद्राः ।
घृतं दुहाना विश्वतः प्रपीता यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ७ (११८)

(१७) कृषिः ।

१-९ विश्वामित्रः । सीता । अनुष्टुप्, १ आर्षी गायत्री, २, ५, ९ त्रिष्टुप्, ३ पथ्यापङ्क्तिः,
७ विराद पुर उष्णिक्, ८ निचृत् ।

सीरा युञ्जन्ति कवयो युगा वि तन्वते पृथक् । धीरा देवेषु सुमन्यौ १
युनक्त सीरा वि युगा तनोत कृते योनौ वपतेह बीजम् ।
विराजः श्रुष्टिः सभरा असन्नो नेदीय इत् सुण्यः पक्रमा यवन् २
लाङ्गलं पवीरवत् सुशीमं सोमसत्सरु ।
उदिद् वपतु गामाविं प्रस्थावद् रथवाहनं पीबरीं च प्रफुर्व्यम् ३
इन्द्रः सीतां नि गृह्णातु तां पूषाभि रक्षतु ।
सा नः पर्यस्वती दुहामुत्तरामुत्तरां समाम् ४ (११९)

शुनं सुफला वि तुदन्तु भूमिं शुनं कीनाशा अनु यन्तु वाहान् ।

शुनासीरा हविषा तोशमाना सुपिप्पला ओषधीः कर्तमस्मै ५

शुनं वाहाः शुनं नरः शुनं कृषतु लाङ्गलम् । शुनं वरत्रा बध्यन्तां शुनमष्टामुदिङ्गय ६

शुनासीरेह स्म मे जुषेथाम् । यद् द्विवि चक्रथुः पयस्तेनेमामुषं सिञ्चतम् ७

सीति वन्दामहे त्वावाचीं सुभगे भव । यथा नः सुमना असो यथा नः सुफला भुवः ८

(घृतेन सीता मधुना समक्ता विश्वैर्दुर्वैरनुमता मरुद्भिः ।

सा नः सीति पर्यसाभ्याववृत्स्वोर्जस्वती घृतवत् पिन्वमाना) ९ (१२७)

(१८) वनस्पतिः ।

१-६ अथर्वा । वनस्पतिः । अनुष्टुप् ; ४ अनुष्टुग्भा चतुष्पदा उष्णिक्, ६ उष्णिग्भा पथ्यापङ्क्तिः ।

इमां खनाभ्योषधिं वीरुधां बलवत्तमाम् ।

यया सपत्नीं बाधते यया संविन्दते पतिम् १

उत्तानपर्णे सुभगे देवजूते सहस्वति ।

सपत्नीं मे परां णुदु पतिं मे केवलं कृधि २

नहि ते नाम जग्राह नो अस्मिन् रमसे पतौ ।

परामेव परावतं सपत्नीं गमयामसि ३

उत्तराहमुत्तर उत्तरेदुत्तराभ्यः ।

अधः सपत्नी या ममाधरा साधराभ्यः ४

अहमस्मि सहमानाथो त्वमसि सासहिः ।

उभे सहस्वती भूत्वा सपत्नीं मे सहावहे ५

अभि तेऽधां सहमानामुषं तेऽधां सहीयसीम् ।

मामनु प्र ते मनो वत्सं गौरिन् धावतु पथा वारिन् धावतु ६ (१३३)

(१९) अजरं क्षत्रम् ।

१-८ वसिष्ठः । विश्वे देवाः, चन्द्रमाः, इन्द्रः । अनुष्टुप्, १ पथ्यावृहती, ३ भुरिगृहती, ५ त्रिष्टुप्, ६ त्र्यवसाना पदपदा त्रिष्टुप्कुम्भतीगर्भातिजगती, ७ विराडास्तारपङ्क्तिः, ८ पथ्यापङ्क्तिः ।

संशितं म इदं ब्रह्म संशितं वीर्यं बलम् ।

संशितं क्षत्रमजरमस्तु जिष्णुर्येदामस्मि पुरोहितः १

समहमेषां राष्ट्रं स्यामि समोजो वीर्यं बलम् ।

वृश्चामि शत्रूणां बाहूननेन हविषाहम् २ (१३५)

नीचैः पंचन्तामधरे भवन्तु ये नः सूरिं मघवानं पृतन्यान् ।	
क्षिणामि ब्रह्मणामित्रानुन्नयामि स्वानहम्	३
तीक्ष्णीयांसः परशोरग्रेस्तीक्ष्णतरा उत ।	
इन्द्रस्य वज्रात् तीक्ष्णीयांसो येषामस्मि पुरोहितः	४
एषामहमायुधा सं स्याम्येषां राष्ट्रं सुवीरं वर्धयामि ।	
एषां क्षत्रमजरमस्तु जिष्ण्वेषां चित्तं विश्वेऽवन्तु देवाः	५
उद्धर्षन्तां मघवन् वाजिनान्युक् वीराणां जयतामेतु घोषः ।	
पृथग् घोषा उलुलयः केतुमन्त उदीरताम्	
देवा इन्द्रज्येष्ठा मरुतो यन्तु सेनया	६
प्रेता जयता नर उग्रा वः सन्तु ब्राह्मवः ।	
तीक्ष्णेष्वोऽबलधन्वनो हतोऽग्रायुधा अबलानुग्रवाहवः	७
अवसृष्टा परा पत शरव्ये ब्रह्मसंशिते ।	
जयामित्रान् प्र पद्यस्व जह्येषां वरवरं मामीषां मोचि कश्चन	८ (१४१)

(२०) रयिसंवर्धनम् ।

१-१० वसिष्ठः । १-२ अग्निः, ३ अर्यमा, भगः, बृहस्पतिः, देवीः, ४ सोमः, अग्निः, आदित्यः, विष्णुः, ब्रह्मा, बृहस्पतिः, ५ अग्निः, ६ इन्द्रवायू, ७ अर्यमा, बृहस्पतिः, इन्द्रः, वातः, विष्णुः, सरस्वती, सविता, वाजीः, ८ विश्वा भुवनानि, ९ पञ्च प्रदिशः, १० वायुस्त्वष्टा ।
अनुष्टुप्, ६ पथ्यापङ्क्तिः, ८ विराङ् जगती ।

अयं ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातो अरोचथाः ।	
तं जानन्नग्न आ रोहाधा नो वर्धया रयिम्	१
अग्ने अच्छा वदेह नः प्रत्यङ् नः सुमना भव ।	
प्र णो यच्छ विशां पते धनदा असि नस्त्वम्	२
प्र णो यच्छत्वर्यमा प्र भगः प्र बृहस्पतिः ।	
प्र देवीः प्रोत सूनृता रयिं देवी दधातु मे	३
सोमं राजानमवसेऽग्निं गीर्भिर्हवामहे ।	
आदित्यं विष्णुं सूर्यं ब्रह्माणं च बृहस्पतिम्	४
त्वं नो अग्ने अग्निभिर्ब्रह्म यज्ञं च वर्धय ।	
त्वं नो देव दातवे रयिं दानाय चोदय	५ (१४६)

इन्द्रवायू उभाविह सुहवेह हवामहे ।

यथा नः सर्व इज्जनः संगत्यां सुमना असद् दानकामश्च नो भुवत् ६

अर्यमणं बृहस्पतिमिन्द्रं दानाय चोदय ।

वातं विष्णुं सरस्वतीं सवितारं च वाजिनम् ७

वाजस्य नु प्रसवे सं बभूविमेमा च विश्वा भुवनान्यन्तः ।

उतादित्सन्तं दापयतु प्रजानन् रयिं च नः सर्ववीरं नि यच्छ ८

दुह्नां मे पश्वं प्रदिशो दुह्नामुर्वीर्यथाबलम् ।

प्रापेयं सर्वा आकूतीर्मनसा हृदयेन च ९

गोसनिं वाचमुदेयं वर्चसा माभ्युदिहि ।

आ रुन्धां सर्वतो वायुस्त्वष्ट्रा पोषं दधातु मे १० (१५१)

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥४॥

(२१) शान्तिः ।

१-१० वसिष्ठः । अग्निः । त्रिष्टुप्, १ पुरोनुष्टुप्, २, ३, ८ भुरिक्, ५ जगती, ६ उपरिष्टाद्विराड्बृहती,
७ विराड्गर्भा, ९ निचृदनुष्टुप्, १० अनुष्टुप् ।

[५]

ये अग्नयो अस्वन्तये वृत्रे ये पुरुषे ये अश्मसु ।

य आविवेशोषधीर्यो वनस्पतींस्तेभ्यो अग्निभ्यो हुतमस्त्वेतत् १

यः सोमे अन्तर्यो गोष्वन्तर्य आविष्टो वयःसु यो मृगेषु ।

य आविवेशं द्विपदो यश्चतुष्पदस्तेभ्यो अग्निभ्यो हुतमस्त्वेतत् २

य इन्द्रेण सरथं याति देवो वैश्वानर उत विश्वदाव्युः ।

यं जोहवीमि पृतनासु सासहिं तेभ्यो अग्निभ्यो हुतमस्त्वेतत् ३

यो देवो विश्वाद् यमु काममाहुयं द्वातारं प्रतिगृह्णन्तमाहुः ।

यो धीरः शक्रः परिभूरदाभ्यस्तेभ्यो अग्निभ्यो हुतमस्त्वेतत् ४

यं त्वा होतारं मनसाभि संविदुश्चयोदश भौवनाः पश्वं मानवाः ।

वर्चोधसे यशसे सूनृतावते तेभ्यो अग्निभ्यो हुतमस्त्वेतत् ५

उक्षान्नाय वशान्नाय सोमपृष्ठाय वेधसे ।

वैश्वानरज्येष्ठेभ्यस्तेभ्यो अग्निभ्यो हुतमस्त्वेतत् ६

दिवं पृथिवीमन्वन्तरिक्षं ये विद्युतमनुसंचरन्ति ।

ये दिक्ष्वन्तये वाते अन्तस्तेभ्यो अग्निभ्यो हुतमस्त्वेतत् ७ (१५८)

हिरण्यपाणिं सवितारमिन्द्रं बृहस्पतिं वरुणं मित्रमग्निम् ।
 विश्वान् देवानङ्गिरसो हवामह इमं क्रव्यादं शमयन्वग्निम् ८
 शान्तो अग्निः क्रव्याच्छान्तः पुरुषरेषणः ।
 अथो यो विश्वदाव्यस्तं क्रव्यादमशीशमम् ९
 ये पर्वताः सोमपृष्ठा आप उक्तानशीवरीः ।
 वातः पर्जन्य आदुग्निस्ते क्रव्यादमशीशमन् १० (१६१)

(२२) वर्चःप्राप्तिः ।

१-६ वसिष्ठः । वर्चः, बृहस्पतिः, विश्वे देवाः । अनुष्टुप्, १ विराट् त्रिष्टुप्, ३ पञ्चपदा
 परानुष्टुप् विराडतिजगती, ४ ज्यवसाना षट्पदा जगती ।

हस्तिवर्चसं प्रथतां बृहद् यशो अदित्या यत् तन्वः संबभूव ।
 तत् सर्वं समदुर्मह्यमेतद् विश्वे देवा अदितिः सजोषाः १
 मित्रश्च वरुणश्चेन्द्रो रुद्रश्च चेततु । देवासो विश्वधायसस्ते माञ्जन्तु वर्चसा २
 येन हस्ती वर्चसा संबभूव येन राजा मनुष्येष्वस्वन्तः ।
 येन देवा देवतामग्र आयन् तेन मामद्य वर्चसाग्ने वर्चस्विनं कृणु ३
 यत् ते वर्चो जातवेदो बृहद् भवत्याहुतेः ।
 यावत् सूर्यस्य वर्च आसुरस्य च हस्तिनः ।
 तावन्मे अश्विना वर्च आ धत्तां पुष्करस्रजा ४
 यावच्चतस्रः प्रदिशश्चक्षुर्यावत् समश्नुते ।
 तावत् समैत्विन्द्रियं मयि तद्धस्तिवर्चसम् ५
 हस्ती मृगाणां सुषदांमतिष्ठावान् बभूव हि ।
 तस्य भगेन वर्चसाभि पिञ्चामि मामहम् ६ (१६७)

(२३) वीर-प्रसूतिः ।

१-६ ब्रह्मा । चन्द्रमाः, योनिः, द्यावापृथिवी । अनुष्टुप्, ५ उपरिष्टाद् भुरिगृहती, ६ स्कंधोग्रीवी बृहती ।

येन वेहद् बभूविथ नाशयामसि तत् त्वत् ।
 इदं तदुन्यत्र त्वदर्प दुरे नि दध्मसि १
 आ ते योनिं गर्भं एतु पुमान् बाणं इवेषुधिम् ।
 आ वीरोऽत्र जायतां पुत्रस्ते दशमास्यः २ (१६९)

पुमांसं पुत्रं जनय तं पुमाननु जायताम् ।
 भवासि पुत्राणां माता जातानां जनयाश्च यान् ३
 यानि भद्राणि बीजान्यृषभा जनयन्ति च ।
 तैस्त्वं पुत्रं विन्दस्व सा प्रसूयेतुका भव ४
 कृणोमि ते प्राजापत्यमा योनिं गर्भं एतु ते ।
 विन्दस्व त्वं पुत्रं नारि यस्तुभ्यं शमसच्छमु तस्मै त्वं भव ५
 यासां द्यौः पिता पृथिवी माता समुद्रो मूलं वीरुधां बभूव ।
 तास्त्वा पुत्रविद्याय दैवीः प्रावन्त्वोषधयः ६

(१७२)

(२४) समृद्धि-प्राप्तिः ।

१-७ भृगुः । वनस्पतिः, प्रजापतिः । अनुष्टुप्, २ निचृत्पथ्यापङ्क्तिः ।

पर्यस्वतीरोषधयः पर्यस्वन्मामकं वचः ।
 अथो पर्यस्वतीनामा भरेऽहं सहस्रशः १
 वेदाहं पर्यस्वन्तं चकार धान्यं बहु ।
 संभृत्वा नाम यो देवस्तं वयं हवामहे योयो अयज्वनो गृहे २
 इमा याः पञ्च प्रदिशो मानवीः पञ्च कृष्टयः ।
 वृष्टे शापं नदीरिवेह स्फातिं समावहान् ३
 उदुत्सं शतधारं सहस्रधारमक्षितम् ।
 एवास्माक्रेदं धान्यं सहस्रधारमक्षितम् ४
 शतहस्तं समाहर सहस्रहस्तं सं किर ।
 कृतस्य कार्यस्य चेह स्फातिं समावह ५
 तिस्रो मात्रा गन्धर्वाणां चतस्रो गृहपत्याः ।
 तासां या स्फातिमत्तमा तया त्वामि शृशामसि ६
 उपोहश्च समूहश्च क्षत्तारौ ते प्रजापते ।
 ताविहा वहतां स्फातिं बहुं भूमानमक्षितम् ७

(१८०)

(२५) कामस्य इषुः ।

१-६ भृगुः । मित्रावरुणौ, कामेयुः । अनुष्टुप् ।

उत्तुदस्वोत्तु तुदतु मा धृथाः शयने स्वे ।
 इषुः कामस्य या भीमा तया विध्यामि त्वा हृदि १

(१८१)

आधीर्पणां कामशल्यामिषुं संकल्पकुलमलाम् ।

तां सुसैनतां कृत्वा कामो विध्यतु त्वा हृदि २

या प्लीहानं शोषयति कामस्येषुः सुसैनता ।

प्राचीनपक्षा व्योषि तया विध्यामि त्वा हृदि ३

शुचा विन्द्रा व्योषिया शुष्कास्यामि सर्प मा ।

मृदुर्निमन्युः केवली प्रियवादिन्यनुवता ४

आजामि त्वाजन्या परि मातुरथो पितुः ।

यथा मम क्रतावसो मम चित्तमुपायसि ५

व्यस्यै मित्रावरुणौ हृदश्चित्तान्वस्यतम् ।

अथैनामक्रतुं कृत्वा ममैव कृणुतं वशे ६

(१८६)

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥५॥

(२६) दिक्षु आत्मरक्षा ।

१-६ अथर्वा । रुद्रः, दिशः, १ साग्नयो हेतवः, २ सकामा अविष्यवः, ३ वैराजः, ४ सवाताः प्रविध्यन्तः, ५ सौषधिका निलिम्पाः, ६ बृहस्पतियुता अवस्वन्तः । त्रिष्टुप्, २, ५, ६ जगती, ३, ४ भुरिक्, १-६ पञ्चपदा विपरीतपादलक्ष्मा ।

[६] येऽस्यां स्थ प्राच्यां दिशि हेतयो नाम देवास्तेषां वो अग्निरिषवः ।

ते नो मृडत ते नोऽधि ब्रूत तेभ्यो वो नमस्तेभ्यो वः स्वाहा १

येऽस्यां स्थ दक्षिणायां दिश्यविष्यवो नाम देवास्तेषां वः काम इषवः ।

ते नो मृडत ते नोऽधि ब्रूत तेभ्यो वो नमस्तेभ्यो वः स्वाहा २

येऽस्यां स्थ प्रतीच्यां दिशि वैराजा नाम देवास्तेषां व आप इषवः ।

ते नो मृडत ते नोऽधि ब्रूत तेभ्यो वो नमस्तेभ्यो वः स्वाहा ३

येऽस्यां स्थोर्दीच्यां दिशि प्रविध्यन्तो नाम देवास्तेषां वो वात इषवः ।

ते नो मृडत ते नोऽधि ब्रूत तेभ्यो वो नमस्तेभ्यो वः स्वाहा ४

येऽस्यां स्थ ध्रुवायां दिशि निलिम्पा नाम देवास्तेषां व ओषधीरिषवः ।

ते नो मृडत ते नोऽधि ब्रूत तेभ्यो वो नमस्तेभ्यो वः स्वाहा ५

येऽस्यां स्थोर्ध्वायां दिश्यवस्वन्तो नाम देवास्तेषां वो बृहस्पतिरिषवः ।

ते नो मृडत ते नोऽधि ब्रूत तेभ्यो वो नमस्तेभ्यो वः स्वाहा ६

(१९२)

(२७) शत्रुनिवारणम् ।

१-६ अधर्वा । दिशः, रुद्रः; १ अग्निः असितः, आदित्याः; २ इन्द्रः, तिरश्चिराजी, पितरः; ३ वरुणः, पृदाकूः, अन्नः; ४ सोमः, स्वजः, अशनिः; ५ विष्णुः, कल्माषग्रीवो वीरुधः; ६ बृहस्पतिः, श्वित्रो, वर्षमं ।

१-६ पञ्चपदा ककुम्भतीगर्भाऽष्टिः, (२ अत्यष्टिः, ५ सुरिक) ।

प्राची दिग्गिरिधिपतिरसितो रक्षितादित्या इषवः ।

तेभ्यो नमोऽधिपतिभ्यो नमो रक्षितृभ्यो नम इषुभ्यो नम एभ्यो अस्तु ।

योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मस्तं वो जम्भे दध्मः १

दक्षिणा दिगिन्द्रोऽधिपतिस्तिरश्चिराजी रक्षिता पितर इषवः ।

तेभ्यो नमोऽधिपतिभ्यो नमो रक्षितृभ्यो नम इषुभ्यो नम एभ्यो अस्तु ।

योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मस्तं वो जम्भे दध्मः २

प्रतीची दिग् वरुणोऽधिपतिः पृदाकू रक्षितान्नमिषवः ।

तेभ्यो नमोऽधिपतिभ्यो नमो रक्षितृभ्यो नम इषुभ्यो नम एभ्यो अस्तु ।

योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मस्तं वो जम्भे दध्मः ३

उदीची दिक् सोमोऽधिपतिः स्वजो रक्षिताशनिरिषवः ।

तेभ्यो नमोऽधिपतिभ्यो नमो रक्षितृभ्यो नम इषुभ्यो नम एभ्यो अस्तु ।

योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मस्तं वो जम्भे दध्मः ४

ध्रुवा दिग् विष्णुरधिपतिः कल्माषग्रीवो रक्षिता वीरुध इषवः ।

तेभ्यो नमोऽधिपतिभ्यो नमो रक्षितृभ्यो नम इषुभ्यो नम एभ्यो अस्तु ।

योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मस्तं वो जम्भे दध्मः ५

ऊर्ध्वा दिग् बृहस्पतिरधिपतिः श्वित्रो रक्षिता वर्षमिषवः ।

तेभ्यो नमोऽधिपतिभ्यो नमो रक्षितृभ्यो नम इषुभ्यो नम एभ्यो अस्तु ।

योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मस्तं वो जम्भे दध्मः ६

(१९८)

(२८) पशुपोषणम् ।

१-६ ब्रह्मा । यमिनी । अनुष्टुप्, १ अतिशक्तीगर्भा चतुष्पदातिजगती, ४ यवमध्या विराट् ककुप्, ५ त्रिष्टुप्, ६ विराट्गर्भा प्रस्तारपङ्क्तिः ।

एकैकयैषा सृष्ट्या सं बभूव यत्र गा असृजन्त भूतकृतो विश्वरूपाः ।

यत्र विजायते यमिन्यपतुः सा पशून् क्षिणाति रिफती रुशती १

एषा पशून्सं क्षिणाति कृव्याद् भुत्वा व्यद्वरी ।

उतैनां ब्रह्मणे दद्यात् तथा स्योना शिवा स्यात् २

(२००)

शिवा भव पुरुषेभ्यो गोभ्यो अश्वेभ्यः शिवा ।

शिवास्मै सर्वेस्मै क्षेत्राय शिवा न इहैधि

३

इह पुष्टिरिह रस इह सहस्रसातमा भव । पशून् यमिनि पोषय

४

यत्रा सुहार्दः सुकृतो मदन्ति विहाय रोगं तन्वः१ः स्वायाः ।

तं लोकं यमिन्यभिसंबभूव सा नो मा हिंसीत् पुरुषान् पशून्

५

यत्रा सुहार्दा सुकृतामग्निहोत्रहुतां यत्र लोकः ।

तं लोकं यमिन्यभिसंबभूव सा नो मा हिंसीत् पुरुषान् पशून्

६

(१०४)

(२९) अविः ।

१-८ उद्दालकः । शितिपाद् अविः, ७ कामः, ८ भूमिः । अनुष्टुप्; १, ३ पथ्यापङ्क्तिः; ७ व्यवसाना पदपदा उपरिष्टाद्देवी बृहती ककुम्भतीर्गर्भा विराङ्गजगती; ८ उपरिष्टाद्बृहती ।

यद् राजानो विभजन्त इष्टापूर्तस्य षोडशं यमस्यामी सभासदः ।

अविस्तस्मात् प्र मुञ्चति कुतः शितिपात् स्वधा

१

सर्वान् कामान् पूरयत्याभवन् प्रभवन् भवन् ।

आकूतिप्रोऽविर्दुतः शितिपान्नोप दस्यति

२

यो ददाति शितिपादुमविं लोकेन संमितम् ।

स नार्कमभ्यारोहति यत्र शुल्को न क्रियते अबलेन बलीयसे

३

पञ्चापूषं शितिपादुमविं लोकेन संमितम् ।

प्रद्वतोप जीवति पितृणां लोकेऽक्षितम्

४

पञ्चापूषं शितिपादुमविं लोकेन संमितम् ।

प्रद्वतोप जीवति सूर्यामासयोरक्षितम्

५

इरेव नोप दस्यति समुद्र इव पयो महत् ।

देवौ सवासिनाविव शितिपान्नोप दस्यति

६

क इदं कस्मा अद्वत् कामः कामायादात् ।

कामो दाता कामः प्रतिग्रहीता कामः समुद्रमा विवेश ।

कामेन त्वा प्रति गृह्णामि कामैतत् ते

७

भूमिष्ठा प्रति गृह्णात्वन्तरिक्षमिदं महत् ।

माहं प्राणेन मात्मना मा प्रजया प्रतिगृह्य वि राधिवि

८

(१११)

(३०) सांमनस्यम् ।

१-७ अथर्वी । चन्द्रमाः, सांमनस्यम् । अनुष्टुप्, ५ विराट् जगती, ६ प्रस्तापङ्क्तिः, ७ त्रिष्टुप् ।

सहृदयं सांमनस्यमविद्वेषं कृणोमि वः ।

अन्यो अन्यमभि हृतं वत्सं जातमिवाध्या

१

अनुव्रतः पितुः पुत्रो मात्रा भवतु संमनाः ।

जाया पत्ये मधुमतीं वाचं वदतु शन्तिवाम्

२

मा भ्राता भ्रातरं द्विक्षन्मा स्वसारमुत स्वसा ।

सम्यञ्चः सव्रता भूत्वा वाचं वदत भद्रया

३

येन देवा न वियन्ति नो च विद्विषते मिथः ।

तत् कृणो ब्रह्मा वो गृहे संज्ञानं पुरुषेभ्यः

४

ज्यायस्वन्तश्चित्तिनो मा वि यौष्ट संराधयन्तः सधुराश्चरन्तः ।

अन्यो अन्यस्मै वत्सु वदन्त एतं सधीचीनान् वः संमनसस्कृणोमि

५

समानी प्रपा सह वोऽन्नभागः समाने योक्त्रे सह वो युनज्मि ।

सम्यञ्चोऽग्निं सपर्यतारा नाभिमिवाभितः

६

सधीचीनान् वः संमनसस्कृणोभ्येकं शुष्णीन्संवर्तनेन सर्वान् ।

देवा इवामृतं रक्षमाणाः सायंप्रातः सौमनसो वो अस्तु

७

(२१९)

(३१) यक्ष्मनाशनम् ।

१-११ ब्रह्मा । पाप्मनाः १ अग्निः, २ शक्रः, ३ पशवः, ४ द्यावापृथिवी, ५ त्वष्टा, ६ अग्निः, इन्द्रः, ७ देवाः, सूर्यः, ८-१० आयुः, ११ पर्जन्यः । अनुष्टुप्, ४ भुरिक, ५ विराट् प्रस्तापङ्क्तिः ।

वि देवा जुरसावृतन् वि त्वमग्ने अरात्या ।

व्य॑हं सर्वेण पाप्मना वि यक्ष्मेण समायुषा

१

द्यात्या पर्वमानो वि शक्रः पापकृत्या ।

व्य॑हं सर्वेण पाप्मना वि यक्ष्मेण समायुषा

२

वि ग्राम्याः पशव आरण्यैर्व्यापस्तृष्ण्यासरन् ।

व्य॑हं सर्वेण पाप्मना वि यक्ष्मेण समायुषा

३

वी॒र्य॑मे द्यावापृथिवी इतो वि पन्थानो दिशंदिशम् ।

व्य॑हं सर्वेण पाप्मना वि यक्ष्मेण समायुषा

JAGADGURU VISHWABRADHYA

(२२३)

SIMHASAN JNANAMANDIR

LIBRARY

त्वष्टा दुहित्रे वंहतुं युनक्तीतीदं विश्वं भुवनं वि याति ।	
व्य॑हं सर्वेण पाप्मना वि यक्ष्मेण समायुषा	५
अग्निः प्राणान्तसं दधाति चन्द्रः प्राणेन संहितः	
व्य॑हं सर्वेण पाप्मना वि यक्ष्मेण समायुषा	६
प्राणेन विश्वतोवीर्यं देवाः सूर्यं समैरयन् ।	
व्य॑हं सर्वेण पाप्मना वि यक्ष्मेण समायुषा	७
आयुष्मतामायुष्कृतां प्राणेन जीव मा मृथाः ।	
व्य॑हं सर्वेण पाप्मना वि यक्ष्मेण समायुषा	८
प्राणेन प्राणतां प्राणेहैव भव मा मृथाः ।	
व्य॑हं सर्वेण पाप्मना वि यक्ष्मेण समायुषा	९
उदायुषा समायुषोदोषधीनां रसेन ।	
व्य॑हं सर्वेण पाप्मना वि यक्ष्मेण समायुषा	१०
आ पर्जन्यस्य वृष्ट्योदस्थामामृतां वयम्	
व्य॑हं सर्वेण पाप्मना वि यक्ष्मेण समायुषा	११ (२३०)

[इति पष्ठः प्रपाठकः ॥६॥]

॥ इति षष्ठोऽनुवाकः ॥६॥

॥ इति तृतीयं काण्डं समाप्तम् ॥ ३ ॥

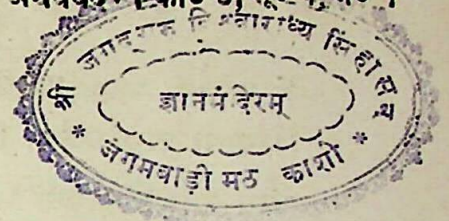
मन्त्रसंख्या—

द्वितीयकाण्डस्यान्तपर्यन्तं ३६०

तृतीयकाण्डस्य... २३०

सर्वयोगः ५९०

चतुर्थं काण्डम् ।

(१) ब्रह्मविद्या ।

१-७ वेनः । बृहस्पतिः, आदित्यः । त्रिष्टुप्, २, ५ पुरोऽनुष्टुप् ।

[अथ सप्तमः प्रपाठकः ॥७॥]

[१] ब्रह्म जज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद् वि सीमतः सुरुचो वेन आवः ।

स बुध्न्या उपमा अस्य विष्टाः सतश्च योनिमसतश्च वि वः १

इयं पित्र्या राष्ट्र्येत्वग्रं प्रथमायं जनुषं भुवनेष्टाः ।

तस्मा एतं सुरुचं हारमहं धर्मं श्रीणन्तु प्रथमायं धास्यवे २

प्र यो जज्ञे विद्वानस्य बन्धुर्विश्वा देवानां जनिमा विवक्ति ।

ब्रह्म ब्रह्मण उज्जभार मध्याग्नीचैरुच्चैः स्वधा अभि प्र तस्थौ ३

स हि दिवः स पृथिव्या क्रतुस्था मही क्षेमं रोदसी अस्कभायत् ।

महान् मही अस्कभायद् वि जातो द्यां सञ्च पार्थिवं च रजः ४

स बुध्न्यादाष्ट्र जनुषोऽभ्यग्रं बृहस्पतिर्देवता तस्य सम्राट् ।

अहर्त्यच्छुक्रं ज्योतिषो जनिष्ठार्थं द्युमन्तो वि वसन्तु विषाः ५

नूनं तदस्य काव्यो हिनोति महो देवस्य पूर्वस्य धाम ।

एष जज्ञे बहुभिः साकमित्था पूर्वं अर्धे विधिते ससन्तु ६

योऽथर्वाणं पितरं देवबन्धुं बृहस्पतिं नमसाव च गच्छात् ।

त्वं विश्वेषां जनिता यथासः कविर्देवो न दभायत् स्वधावान् ७

(७)

(२) आत्मविद्या ।

१-८ वेनः । आत्मा । त्रिष्टुप्, ६ पुरोऽनुष्टुप्, ७ उपरिष्टाज्योतिः ।

य आत्मदा बलदा यस्य विश्वं उपासते प्रशिषं यस्य देवाः ।

योऽस्येशो द्विष्वो यश्चतुष्पदुः कस्मै देवाय हविषा विधेम १

यः प्राणतो निमिषतो महित्वैको राजा जगतो बभूव ।

यस्य च्छायामृतं यस्य मृत्युः कस्मै देवाय हविषा विधेम २

(९)

यं क्रन्दसी अवतश्चस्कभाने भियसनि रोदसी अह्वयेथाम् ।	
यस्यासौ पन्था रजसो विमानः कस्मै देवाय हविषा विधेम	३
यस्य द्यौरुर्वी पृथिवी च मही यस्याद् उर्वान्तरिक्षम् ।	
यस्यासौ सूरौ विततो महित्वा कस्मै देवाय हविषा विधेम	४
यस्य विश्वे हिमवन्तो महित्वा समुद्रे यस्य रसामिदुहः ।	
इमाश्च प्रदिशो यस्य बाहू कस्मै देवाय हविषा विधेम	५
आपो अग्रे विश्वमावन् गर्म दधाना अमृता क्रतुज्ञाः ।	
यासु देवीष्वधि देव आसीत् कस्मै देवाय हविषा विधेम	६
हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेक आसीत् ।	
स दाधार पृथिवीमुत द्यां कस्मै देवाय हविषा विधेम	७
आपो वत्सं जनयन्तीर्गर्भमग्रे समैरयन् ।	
तस्योत जायमानस्योत्स आसीद्धिरण्ययः कस्मै देवाय हविषा विधेम	८

(१५)

(३) शत्रुनाशनम् ।

१-७ अथर्वा । रुद्रः, व्याघ्रः । अनुष्टुप्, १ पथ्यापङ्क्तिः, ३ गायत्री, ७ ककुम्भतीगर्भोपरिष्ठाद्वृहती ।

उद्धितस्त्रयो अक्रमन् व्याघ्रः पुरुषो वृकः ।	
हिरुग्धि यन्ति सिन्धुवो हिरुग् देवो वनस्पतिर्हिरुङ्गमन्तु शत्रवः	१
परेणैतु पन्था वृकः परमेणोत तस्करः ।	
परेण दृत्वती रज्जुः परेणाद्यायुरर्षतु	२
अक्षयौ च ते मुखं च ते व्याघ्र जम्भयामसि ।	
आत् सर्वान् विंशतिं नखान्	३
व्याघ्रं दृत्वतां वयं प्रथमं जम्भयामसि ।	
आदु द्वेनमथो अहिं यातुधानमथो वृकम्	४
यो अद्य स्तेन आरयति स संपिष्टो अपायति ।	
पथामपध्वंसेनैत्विन्द्रो वज्रेण हन्तु तम्	५
मूर्णा मुगस्य दन्ता अपिशीर्णा उ पृष्टयः ।	
निष्ठुक्ते गोधा भवतु नीचायच्छायुर्मृगः	६
यत् संयमो न वि रयमो वि रयमो यन्न संयमः ।	
इन्द्रजाः सौमजा आथर्वणमसि व्याघ्रजम्भनम्	७

(१६)

(४) वार्जाकरणम् ।

१-८ अथर्वा । वनस्पतिः, १-२ सूर्यः, प्रजापतिः, ४ इन्द्रः, ५ आपः, सोमः, ६ अग्निः, सरस्वती,
ब्रह्मणस्पतिः । अनुष्टुप्, ४ पुरउष्णिक्, ६-७ भुरिक् ।

यां त्वा गन्धर्वो अखनद् वरुणाय मृतभ्रजे ।	
तां त्वा वयं खनामस्योषधिं शेषहर्षणीम्	१
उदुषा उदु सूर्य उदिदं मामकं वचः ।	
उदेजतु प्रजापतिर्वृषा शुष्मेण वाजिनां	२
यथा स्म ते विरोहतोऽभितप्तमिवानति ।	
ततस्ते शुष्मवत्तरमियं कृणोत्वोषधिः	३
उच्छृण्वौषधीनां सारं ऋषभाणाम् ।	
सं पुंसामिन्द्र वृष्ण्यमस्मिन् धेहि तनूवशिन्	४
अपां रसः प्रथमजोऽथो वनस्पतीनाम् ।	
उत सोमस्य भ्रातास्युताशीमसि वृष्ण्यम् ।	५
अद्याग्ने अद्य सवितरद्य देवि सरस्वति ।	
अद्यास्य ब्रह्मणस्पते धनुर्विवा तानया पसः	६
आहं तनोमि ते पसो अधि ज्यामिव धन्वनि ।	
क्रमस्वशी इव रोहितमनवगलायता सदा	७
अश्वस्याश्वतरस्याजस्य पेत्यस्य च ।	
अथ ऋषभस्य ये वाजास्तानस्मिन् धेहि तनूवशिन्	८
	(३०)

(५) स्वापनम् ।

१-७ ब्रह्मा । स्वापनं, वृषभः । अनुष्टुप्, २ भुरिक्, ७ पुरस्ताज्ज्योतिस्त्रिष्टुप् ।

सहस्रशृङ्गो वृषभो यः समुद्रादुदाचरत् ।	
तेना सहस्येना वयं नि जनान्त्स्वापयामसि	१
न भूमिं वातो अतिं वाति नातिं पश्यति कश्चन ।	
स्त्रियश्च सर्वाः स्वापय शुनश्चेन्द्रसखा चरन्	२
प्रोष्टेऽश्यास्तल्पेऽश्या नारीर्या वज्रशीवरीः ।	
स्त्रियो याः पुण्यगन्धयस्ताः सर्वाः स्वापयामसि	३
	(३३)

एजदेजदजग्रभं चक्षुः प्राणमजग्रभम् ।
 अङ्गान्यजग्रभं सर्वा रात्रीणामतिशर्वरे ४
 य आस्ते यश्चरति यश्च तिष्ठन् विपश्यति ।
 तेषां सं दध्मो अक्षीणि यथेदं हर्म्य तथा ५
 स्वप्नु माता स्वप्नु पिता स्वप्नु श्वा स्वप्नु विश्वपतिः ।
 स्वपन्त्वस्यै जातयः स्वपन्त्वयमभितो जनः ६
 स्वप्न स्वप्नाभिकरणेन सर्वं नि प्वापया जनम् ।
 ओत्सूर्यमन्यान्त्स्वापयाव्युषं जागृताद्ब्रह्मिन्द्र इवारिष्टो अक्षितः ७ (३७)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥

(६) विषमम् ।

१-८ गरुत्मान् । तक्षकः, १ ब्राह्मणः, २ द्यावापृथिवी, सप्तसिन्धवः, ३ सुपर्णः, ४-८ विषम् । अनुष्टुप् ।

[२]

ब्राह्मणो जज्ञे प्रथमो दशशीर्षो दशस्यः ।
 स सोमं प्रथमः पपौ स चकारारसं विषम् १
 यावती द्यावापृथिवी वरिष्णा यावत् सप्त सिन्धवो वितष्टिरे ।
 वाचं विषस्य दूर्षणीं तामितो निरवादिषम् २
 सुपर्णस्त्वा गरुत्मान् विषं प्रथममावयत् ।
 नामीमद्वो नारूरुप उतास्मा अभवः पितुः ३
 यस्त आस्यत् पञ्चाङ्गुरिर्विकाच्चिदधि धन्वनः ।
 अपस्कम्भस्य शल्यान्निरवोचमहं विषम् ४
 शल्याद् विषं निरवोचं प्राञ्जनादुत पर्णधेः ।
 अपाठाच्छृङ्गात् कुल्मलान्निरवोचमहं विषम् ५
 अरसस्तं ह्यो शल्योऽथो ते अरसं विषम् ।
 उतारसस्य वृक्षस्य धनुष्टे अरसारसम् ६
 ये अपीषन् ये अदिहन् य आस्यन् ये अवासृजन् ।
 सर्वे ते वध्रयः कृता वध्रिर्विषगिरिः कृतः ७
 वध्रयस्ते खनितारो वध्रिस्त्वमस्योषधे ।
 वध्रिः स पर्वतो गिरिर्यतो जातमिदं विषम् ८ (३५)

(७) विपनाशनम् ।

१-७ गरुत्मान् । वनस्पतिः । अनुष्टुप्, ४ स्वराद् ।

वारिदं वारयाते वरुणादृत्यामधि ।	
तन्नामृतस्यासिक्तं तेनां ते वारये विषम्	१
अरसं प्राच्यं विषमरसं यदुदीच्यम् ।	
अथेदमधराच्यं करम्भेण वि कल्पते	२
करम्भं कृत्वा तिर्यं पीत्रस्पाकमुदारथिम् ।	
क्षुधा किल त्वा दुष्टनो जक्षिवान्स न रुरूपः	३
वि ते मदं मदावति शरमिव पातयामसि ।	
प्र त्वां चरुमिव येपन्तं वचसा स्थापयामसि	४
परि ग्राममिवाचितं वचसा स्थापयामसि ।	
तिष्ठतां वृक्ष इव स्थामन्यभिखाते न रुरूपः	५
पवस्तैस्त्वा पर्यक्रीणन् दूर्शोभिरजिनैरुत ।	
प्रक्रीरसि त्वमोषधेऽभिखाते न रुरूपः	६
अनाप्ता ये वः प्रथमा यानि कर्माणि चक्रिरे ।	
वीरान् नो अत्र मा दभन् तद् व एतत् पुरो दधे	७ (५२)

(८) राज्याभिषेकः ।

१-७ अथर्वाङ्गिराः । चन्द्रमाः, आपः, राज्याभिषेकः, १ राजा, २ देवाः, ३ विश्वरूपः, ४-५ आपः ।
 अनुष्टुप्, १, ७ भुरिक् त्रिष्टुप्, ३ त्रिष्टुप्, ५ विराद् प्रस्तारपङ्क्तिः ।

भूतो भूतेषु पय आ दधाति स भूतानामधिपतिर्बभूव ।	
तस्य मृत्युश्चरति राजसूयं स राजा राज्यमनु मन्यतामिदम्	१
अभि प्रेहि मापं वेन उग्रश्चेत्ता सपत्नहा ।	
आ तिष्ठ मित्रवर्धन तुभ्यं देवा अधि ब्रवन्	२
आतिष्ठन्तं परि विश्वे अभूषंद्भियं वसानश्चरति स्वरोचिः ।	
महत् तद् वृष्णो असुरस्य नामा विश्वरूपो अमृतानि तस्थौ	३
व्याघ्रो अधि वैयाघ्रे वि क्रमस्व दिशो महीः ।	
विशस्त्वा सर्वा वाञ्छन्त्वापो दिव्याः पयस्वतीः	४ (५६)

या आपो दिव्याः पर्यसा मर्दन्त्यन्तरिक्ष उत वा पृथिव्याम् ।
 तासां त्वा सर्वासामपामभि पिञ्चामि वर्चसा ५
 अभि त्वा वर्चसासिचन्नापो दिव्याः पर्यस्वतीः ।
 यथासो मित्रवर्धनस्तथा त्वा सविता करत ६
 एना व्याघ्रं परिष्वजानाः सिंहं हिन्वन्ति महते सौभगाय ।
 समुद्रं न सुभुवस्तस्थिवांसं मर्मज्यन्ते द्वीपिनमुपस्ववृन्तः ७ (५९)

(९) आज्ञनम् ।

१-१० भृगुः । त्रैककुदाञ्जनम् । अनुष्टुप्, २ ककुम्मती, ३ पथ्यापङ्क्तिः ।

एहिं जीवं त्रायमाणं पर्वतस्यास्यक्ष्यम् ।
 विश्वेभिर्देवैर्दत्तं परिधिर्जीवनाय कम् १
 परिपाणं पुरुषाणां परिपाणं गवामसि ।
 अश्वानामर्वतां परिपाणाय तस्थिषे २
 उतासिं परिपाणं यातुजम्भनमाञ्जन ।
 उतामृतस्य त्वं वेत्थाथो असि जीवभोजनमथो हरितमेषजम् ३
 यस्याञ्जनं प्रसर्पस्यङ्गमङ्गं परुष्परुः ।
 ततो यक्ष्मं वि बाधस उग्रो मध्यमशीरिव ४
 नैनं प्राप्नोति शपथो न कृत्या नाभिश्चोचनम् ।
 नैनं विष्कन्धमश्रुते यस्त्वा बिभर्त्याञ्जन ५
 असन्मन्त्राद् दुष्वण्याद् दुष्कृताच्छर्मलादुत ।
 दुर्हार्दुश्चक्षुषो वीरात् तस्मान्नः पाह्याञ्जन ६
 इदं विद्वानाञ्जन सत्यं वक्ष्यामि नानृतम् ।
 सनेयमश्वं गामहमात्मानं तव पूरुष ७
 त्रयो द्रासा आञ्जनस्य त्वमा बलास आदहिः ।
 वर्षिष्ठः पर्वतानां त्रिकुक्ष्णाम ते पिता ८
 यदाञ्जनं त्रैककुदं जातं हिमवतस्परि ।
 यातृश्च सर्वाञ्जम्भयत् सर्वाश्च यातुधान्यः ९
 यद्वि वासिं त्रैककुदं यदि यामुनमुच्यसे ।
 उभे ते भद्रे नाम्नी ताभ्यां नः पाह्याञ्जन १० (६९)

(१०) शङ्खमणिः ।

१-७ अथर्वा । शङ्खमणिः, कृशनः । अनुष्टुप्, ६ पञ्चापङ्क्तिः, ७ पञ्चपदा परानुष्टुप्शकरी ।

वाताज्जातो अन्तरिक्षाद् विद्युतो ज्योतिषस्पतिं ।
 स नो हिरण्यजाः शङ्खः कृशनः पात्वंहसः १
 यो अग्रतो रोचनानां समुद्रादधि जज्ञिषे ।
 शङ्खेन हत्वा रक्षांस्यत्रिणो वि षहामहे २
 शङ्खेनामीवाममतिं शङ्खेनोत सङ्गन्वाः ।
 शङ्खो नो विश्वमेवजः कृशनः पात्वंहसः ३
 दिवि जातः समुद्रजः सिन्धुतस्पर्शभृतः ।
 स नो हिरण्यजाः शङ्ख आयुष्मतरणो मणिः ४
 समुद्राज्जातो मणिर्वृत्राज्जातो दिवाकुरः ।
 सो अस्मान्त्सर्वतः पातु हेत्या देवासुरेभ्यः ५
 हिरण्यानामेकोऽसि सोमात् त्वमधि जज्ञिषे ।
 रथे त्वमसि दर्शत इषुधौ रोचनस्त्वं प्र ण आयूषि तारिषत् ६
 देवानामस्थि कृशनं बभूव तदात्मन्वच्चरत्यप्स्वन्तः ।
 तत् ते बध्नाभ्यायुषे वर्चसे बलाय दीर्घायुत्वाय शतशरदाय कार्शनस्त्वाभि रक्षतु ७ (७६)
 ॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥२॥

(११) अनङ्गवान् ।

१-१२ भृग्वङ्गिराः । अनङ्गवान्, इन्द्रः । त्रिष्टुप्, १, ४ जगती, २ भुरिक, ७ इयवसाना
 षट्पदानुष्टुप्गर्भोपरिष्ठाज्जागतानिचृच्छकरी, ८-१२ अनुष्टुप् ।

[३] अनङ्गवान् दाधार पृथिवीमुत द्यामनङ्गवान् दाधारोर्वन्तरिक्षम् ।
 अनङ्गवान् दाधार प्रदिशः षड्वीरिनङ्गवान् विश्वं भुवनमा विवेश १
 अनङ्गानिन्द्रः स पशुभ्यो वि चण्डे त्रयांछक्रो वि मिमीते अध्वनः ।
 भूतं भविष्यद् भुवनं दुहानः सर्वा देवानां चरति व्रतानि २
 इन्द्रो जातो मनुष्येष्विन्वर्धर्मस्तप्तश्चरति शोशुचानः ।
 सुप्रजाः सन्तस उद्गारे न सर्वद्यो नाश्नीयादन्नुहो विजानन् ३
 अनङ्गान् दुहे सुकृतस्य लोक ऐनं प्याययति पवमानः पुरस्तात् ।
 पर्जन्यो धारां मरुत ऊर्ध्वो अस्य यज्ञः पयो दक्षिणा दोहो अस्य ४ (८०)

यस्य नेशे यज्ञपतिर्न यज्ञो नास्य द्वातेशे न प्रतिग्रहीता ।	
यो विश्वजिह्व विश्वभृद् विश्वकर्मा धर्म नो ब्रूत यतमश्नुष्यात् ५	
येन देवाः स्वरारुरुहुर्हित्वा शरीरममृतस्य नाभिम् ।	
तेन गेष्म सुकृतस्य लोकं धर्मस्य व्रतेन तपसा यज्ञस्यवः ६	
इन्द्रो रूपेणाग्निर्वहेन प्रजापतिः परमेष्ठी विराद् ।	
विश्वानरे अक्रमत वैश्वानरे अक्रमतानुहुह्यक्रमत ।	
सोऽहं हयत् सोऽधारयत् ७	
मध्यमेतदेनहुहो यत्रैष वह आहितः ।	
एतावदस्य प्राचीनं यावान् प्रत्यङ् समाहितः ८	
यो वेदानुहुहो दोहान्तस्मानुपदस्वतः ।	
प्रजां च लोकं चाप्नोति तथा सप्तऋषयो विदुः ९	
पद्भिः सेदिमवक्रामग्निरां जङ्घाभिरुत्सिदन् ।	
श्रमेणानुङ्गान् कीलालं कीनाशश्चाभि गच्छतः १०	
द्वादश वा एता रात्रीर्वत्या आहुः प्रजापतेः ।	
तत्रोष ब्रह्म यो वेदु तद् वा अंनुहुहो व्रतम् ११	
दुहे सायं दुहे प्रातर्दुहे मध्यंदिनं परि ।	
दोहा ये अस्य संयन्ति तान् विद्वानुपदस्वतः १२ (८८)	

(१२) रोहणी-वनस्पतिः ।

१-७ क्रमुः । रोहणी-वनस्पतिः । अनुष्टुप्, १ त्रिपदा गायत्री, ६ त्रिपदा यवमध्या
भुरिगायत्री, ७ बृहती ।

रोहण्यसि रोहण्यश्च दिच्छन्नस्य रोहणी । रोहयेदमरुन्धति १	
यत् ते रिष्टं यत् ते द्युत्तमस्ति पेष्टं त आत्मानि ।	
धाता तद् भद्रया पुनः सं दधत् परुषा परुः । २	
सं ते मज्जा मज्जा भवतु समु ते परुषा परुः ।	
सं ते मांसस्य विस्रस्तं समस्थयापि रोहतु ३	
मज्जा मज्जा सं धीयतां चर्मणा चर्म रोहतु ।	
असृक् ते अस्थि रोहतु मांसं मांसेन रोहतु ४ (९९)	

लोम लोम्ना सं कल्पया त्वचा सं कल्पया त्वचम् ।

असृक् ते अस्थि रोहतु च्छिन्नं सं धेह्योपधे ५

स उत् तिष्ठ प्रेहि प्र द्रव रथः सुचक्रः सुपविः सुनाभिः ।

प्रति तिष्ठोर्ध्वः ६

यदि कर्तं पतित्वा संशथे यद्वि वाश्मा ग्रहतो जघान ।

ऋभू रथस्येवाङ्गानि सं दधत परुषा परुः ७

(९५)

(१३) रोगनिवारणम् ।

१-७ शंतातिः । चन्द्रमाः, विश्वे देवाः, १ देवाः, २-३ वातः, ४ मरुतः, ६-७ हस्तः । अनुष्टुप् ।

उत देवा अवहितं देवा उन्नयथा पुनः ।

उतागश्चक्रुषं देवा देवा जीवयथा पुनः १

द्वाविमौ वातौ वात आ सिन्धोरा परावतः ।

दक्षं ते अन्य आवातु व्यन्यो वातु यद् रपः २

आ वात वाहि भेषजं वि वात वाहि यद् रपः ।

त्वं हि विश्वभेषज देवानां दूत ईयसे ३

त्रायन्तामिमं देवास्त्रायन्तां मरुतां गुणाः ।

त्रायन्तां विश्वा भूतानि यथायमरुपा असत् ४

आ त्वागमं शंतातिभिरथो अरिष्टतातिभिः ।

दक्षं त उग्रमाभारिषं परा यक्षमं सुवामि ते ५

अयं मे हस्तो भगवानयं मे भगवत्तरः ।

अयं मे विश्वभेषजोऽयं शिवाभिर्मर्शनः ६

हस्ताभ्यां दशशाखाभ्यां जिह्वा वाचः पुरोगवी ।

अनामयित्नुभ्यां हस्ताभ्यां ताभ्यां त्वाभि मृशामसि ७

(१०२)

(१४) स्वर्ज्योतिःप्राप्तिः ।

१-९ भृगुः । आज्यं, अग्निः । त्रिष्टुप्, २, ४ अनुष्टुप्, ३ प्रस्तारपङ्क्तिः,

७, ९ जगती, ८ पञ्चपदातिशक्री ।

अजो ह्यग्नेरजनिष्ठ शोकात् सो अपश्यज्जनितात्मये ।

तेन देवा देवतामग्र आयन् तेन रोहान् रुरुहुर्मध्यासः १

क्रमध्वमग्निना नाकमुख्यान् हस्तेषु बिभ्रतः ।

द्विवस्पृष्टं स्वर्गित्वा मिश्रा देवैर्मिराध्वम् २

(१०४)

पूष्ठात् पृथिव्या अहमन्तरिक्षमारुहमन्तरिक्षाद् दिवमारुहम् ।

दिवो नाकस्य पूष्ठात् स्वर्ग्योर्तिरगामहम् ३

स्वर्ग्यन्तो नापेक्षन्त आद्यां रोहन्ति रोदसी ।

यज्ञं ये विश्वतोधारं सुविद्वांसो वितेनिरे ४

अग्रे प्रेहिं प्रथमो देवतानां चक्षुर्दुवानामुत मानुषाणाम् ।

इयक्षमाणा भृगुभिः सजोषाः स्वर्यन्तु यजमानाः स्वस्ति ५

अजमनजिम् पर्यसा घृतेन दिव्यं सुपर्णं पयसं बृहन्तम् ।

तेन गेष्म सुकृतस्य लोकं स्वशरोहन्तो अभि नाकमुत्तमम् ६

पञ्चौदनं पञ्चभिर्ऋलिभिर्द्वयोर्द्वर पञ्चधेतमोदुनम् ।

प्राच्यां दिशि शिरो अजस्य धेहि दक्षिणायां दिशि दक्षिणं धेहि पार्श्वम् ७

प्रतीच्यां दिशि भसदमस्य धेह्युत्तरस्यां दिश्युत्तरं धेहि पार्श्वम् ।

ऊर्ध्वायां दिश्यर्जस्यानूकं धेहि दिशि ध्रुवायां धेहि पाजस्य मन्तरिक्षे मध्यतो मध्यमस्य ८

श्रुतमजं श्रुतया प्रोर्णुहि त्वचा सर्वैरङ्गैः संभृतं विश्वरूपम् ।

स उत तिष्ठेतो अभि नाकमुत्तमं पन्दिश्वतुभिः प्रति तिष्ठ दिक्षु ९ (१११)

(१५) वृष्टिः ।

१-१६ अथर्वा । १ दिशः, २-३ वीरुधः, ४ मरुत्पर्जन्यौ, ५-१० मरुतः आपः, ११ प्रजापतिः, स्तनयितुः, १२ वरुणः, १३-१५ मण्डूकाः पितरश्च, १६ वातः । विष्टुप्, १-२, ५ विराड् जगती, ४ विराट् पुरस्ताद्बृहती, ७, १३ अनुष्टुप्, ९ पथ्यापङ्क्तिः, १० भुरिक्, १२ पञ्चपदानुष्टुप्, १५ शकुमत्यनुष्टुप् ।

समुत्पतन्तु प्रदिशो नभस्वतीः समभ्राणि वातजूतानि यन्तु ।

महक्वभस्य नदतो नभस्वतो वाश्वा आपः पृथिवीं तर्पयन्तु १

समीक्षयन्तु तविषाः सुदानवोऽपां रसा ओषधीभिः सचन्ताम्

वर्षस्य सर्गां महयन्तु भूमिं पृथग् जायन्तामोषधयो विश्वरूपाः २

समीक्षयस्व गायतो नभस्यपां वेगासः पृथगुद् विजन्ताम् ।

वर्षस्य सर्गां महयन्तु भूमिं पृथग् जायन्तां वीरुधो विश्वरूपाः ३

गणास्त्वोप गायन्तु मारुताः पर्जन्य घोषिणः पृथक् ।

सर्गां वर्षस्य वर्षतो वर्षन्तु पृथिवीमनु ४ (११५)

- उदीरयत मरुतः समुद्रतस्त्वेषो अर्को नभ उत पातयाथ ।
महऋषभस्य नदतो नभस्वतो वाश्वा आपः पृथिवीं तर्पयन्तु ५
- अभि क्रन्द स्तनयार्दयोदधिं भूमिं पर्जन्य पर्यसा समङ्घ्रि ।
त्वया सृष्टं बहुलमैतु वर्षमाशारैषी कृशगुरेत्वस्तम् ६
- सं वोऽवन्तु सुदानव उत्सा अजगरा उत ।
मरुद्भिः प्रच्युता मेघा वर्षन्तु पृथिवीमनु ७
- आशामाशां वि द्योततां वाता वान्तु दिशोदिशः ।
मरुद्भिः प्रच्युता मेघाः सं यन्तु पृथिवीमनु ८
- आपो विद्युदभ्रं वर्ष सं वोऽवन्तु सुदानव उत्सा अजगरा उत ।
मरुद्भिः प्रच्युता मेघाः प्रावन्तु पृथिवीमनु ९
- अपामग्निस्तनूभिः संविद्वानो य ओषधीनामधिपा बभूव ।
स नो वर्ष वनुतां जातवेदाः प्राणं प्रजाभ्यो अमृतं दिवस्परि १०
- प्रजापतिः सलिलादा समुद्रादापं ईरयन्नुदधिर्मर्दयाति ।
प्र प्यायतां वृष्णो अश्वस्य रेतोऽर्वाङ्घ्रितेन स्तनयित्नुनेहि ११
- अपो निषिञ्चन्नसुरः पिता नः श्वसन्तु गर्गरा अपां वरुणाव नीचीरपः सृज ।
वदन्तु पृश्निबाहवो मण्डूका इरिणानु १२
- संवत्सरं शशयाना ब्राह्मणा व्रतचारिणः ।
वाचं पर्जन्यजिन्वितां प्र मण्डूका अवादिषुः १३
- उपप्रवद मण्डूकि वर्षमा वद तादुरि ।
मध्ये हृदस्य प्रवस्व विगृह्य चतुरः पदः १४
- खण्वखा३३ खैमखा३३ मध्ये तदुरि ।
वर्ष वनुध्वं पितरो मरुतां मन इच्छत १५
- महान्तं कोशमुदचाभि षिञ्च संविद्युतं भवतु वातु वातः ।
तन्वतां यज्ञं बहुधा विसृष्टा आनन्दिनीरोषधयो भवन्तु १६ (१२७)

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥३॥

(१६) सत्यानृतसमीक्षकः ।

१-९ ब्रह्मा । वरुणः, सत्यानृतान्वीक्षणम् । त्रिष्टुप्, १ अनुष्टुप्, ५ भुरिक्, ७ जगती,
८ त्रिपान्महाबृहती, विराण्नाम त्रिपादायत्री ।

[४] बृहन्नेषामधिष्ठाता अन्तिकादिष्व पश्यति ।

य स्तायन्मन्यते चरन्त्सर्वं देवा इदं विदुः

१

यस्तिष्ठति चरति यश्च वञ्चति यो निलायं चरति यः प्रतङ्कम् ।

द्वौ संनिषद्य यन्मन्त्रयेते राजा तद् वेदु वरुणस्तृतीयः

२

उतेयं भूमिर्वरुणस्य राज्ञ उतासौ द्यौर्बृहती दूरेअन्ता ।

उतो समुद्रौ वरुणस्य कुक्षी उतास्मिन्नल्प उदुके निलीनः

३

उत यो द्यामृतिसर्पात् परस्तान्न स मुंच्यातै वरुणस्य राज्ञः

दिव स्पशः प्र चरन्तीदमस्य सहस्राक्षा अतिं पश्यन्ति भूमिम्

४

सर्वं तद् राजा वरुणो वि चष्टे यदन्तरा रोदसी यत् परस्तात् ।

संख्याता अस्य निमिषो जनानामक्षानिव श्वघ्नी नि मिनोति तानि

५

ये ते पाशा वरुण सप्तसप्त त्रेधा तिष्ठन्ति विषिता रुशन्तः ।

छिनन्तु सर्वे अनृतं वदन्तं यः सत्यवाद्यति तं सृजन्तु

६

शतेन पाशैरभि धेहि वरुणैनं मा ते मोच्यनृतवाङ् नृचक्षः ।

आस्ता जाल्म उदरं शंसयित्वा कोशं इवाबन्धः परिकृत्यमानः

७

यः समाम्योऽ वरुणो यो व्याम्योऽ यः संदेश्योऽ वरुणो यो विदेश्युः ।

यो दैवो वरुणो यश्च मानुषः

८

तैस्वा सर्वैरभि प्यामि पाशैरसावामुग्यायणामुग्याः पुत्र ।

तानु ते सर्वाननुसंदिशामि

९

(१३६)

(१७) अपामार्गः ।

१-८ शुक्रः । अपामार्गो वनस्पतिः । अनुष्टुप् ।

ईशानां त्वा भेषजानामुज्जेष आ रभामहे ।

चक्रे सहस्रवीर्यं सर्वस्मा ओषधे त्वा

१

सत्यजितं शपथयावनीं सहमानां पुनःसराम् ।

सर्वाः समह्वयोषधीरितो नः पारयादिति

२

(१३८)

या शशाप शर्पनेन याघं मूरमादुधे ।	
या रसस्य हरणाय जातमरिभे तोकमन्तु सा	३
यां ते चक्रुरामे पात्रे यां चकुर्नीललोहिते ।	
आमे मांसे कृत्यां यां चक्रुस्तया कृत्याकृतो जहि	४
दौर्षव्यं दौर्जीवित्यं रक्षो अभ्वमराय्यः ।	
दुर्णाम्नीः सर्वा दुर्वाचस्ता अस्मन्नाशयामसि	५
क्षुधामारं तृष्णामारमगोतामनपत्यताम् ।	
अपामार्गं त्वया वयं सर्वं तदप मृज्महे	६
तृष्णामारं क्षुधामारमथो अक्षपराजयम् ।	
अपामार्गं त्वया वयं सर्वं तदप मृज्महे	७
अपामार्गं ओषधीनां सर्वासामेक इदं वशी ।	
तेन ते मृज्म आस्थितमथ त्वमगदश्चर	८ (१४४)

(१८) अपामार्गः ।

१-८ शुक्रः । अपामार्गो वनस्पतिः । अनुष्टुप्, ६ बृहतीगर्भा ।

समं ज्योतिः सूर्येणाह्वा रात्रीं समावती ।	
कृणोमि सत्यमृतयेऽरसाः सन्तु कृत्वरीः	१
यो देवाः कृत्यां कृत्वा हरादविदुषो गृहम् ।	
वत्सो धारुरिव मातरं तं प्रत्यगुप पद्यताम्	२
अमा कृत्वा पाप्मानं यस्तेनान्यं जिघांसति ।	
अश्मानस्तस्यां दुग्धया बहुलाः फट् करिक्रति	३
सहस्रधामन् विशिखान् विग्रीवां छायाया त्वम् ।	
प्रति स्म चक्रुषे कृत्यां प्रियां प्रियावते हर	४
अनयाहमोषध्या सर्वाः कृत्या अदूदुषम् ।	
यां क्षेत्रे चक्रुर्यां गोषु यां वा ते पुरुषेषु	५
यश्चकार न शशाक कर्तुं शश्रे पादमङ्गुरिम् ।	
चकार भद्रमस्मभ्यमात्मने तपनं तु सः	६
अपामार्गोऽप मादु क्षेत्रियं शपथश्च यः ।	
अपाह यातुधानीरप सर्वा अराय्यः	७ (१५१)

अपमृज्य यातुधानानप सर्वा अराग्यः ।

अपामार्गं त्वया वयं सर्वं तदप मृज्महे

(१९) अपामार्गः ।

८

(१५९)

१-८ शुक्रः । अपामार्गो वनस्पतिः । अनुष्टुप्, २ पश्चापङ्क्तिः ।

उतो अस्यबन्धुकृदुतो अंसि नु जामिकृत् ।

उतो कृत्याकृतः प्रजां नडमित्रा छिन्धि वार्षिकम्

१

ब्राह्मणेन पर्युक्तासि कण्वेन नार्धदेन ।

सैनैवैषि त्विधीमती न तत्र भयमस्ति यत्र प्राप्नोष्योषधे

२

अग्रमेज्योषधीनां ज्योतिषेवाभिदीपयन् ।

उत ज्ञातासि पाकस्याथो हन्तासि रक्षसः

३

यदुदो देवा असुरांस्त्वयाग्रे निरकुर्वत ।

ततस्त्वमध्योषधेऽपामार्गो अजायथाः

४

विभिन्दुती शतशाखा विभिन्दन् नाम ते पिता ।

प्रत्यग् वि भिन्धि त्वं तं यो अस्माँ अभिदासति

५

असद् भूम्याः समभवत् तद् यामेति महद् व्यचः ।

तद् वै ततो विधूपायत् प्रत्यक् कर्तारमृच्छतु

६

प्रत्यङ् हि संबभूविथ प्रतीचीनफलस्त्वम् ।

सर्वान् मच्छपथो अधि वरीयो यावया वधम्

७

शतेन मा परि पाहि सहस्रेणाभि रक्ष मा ।

इन्द्रस्ते वीरुधां पत उग्र ओज्मानमा दधत्

८

(१६०)

(२०) पिशाचक्षयणम् ।

१-९ मातृनामा । मातृनामा । अनुष्टुप्, १ स्वराद्, ९ भुरिक् ।

आ पश्यति प्रति पश्यति परा पश्यति पश्यति ।

दिवमन्तरिक्षमाद् भूमिं सर्वं तद् देवि पश्यति

१

तिस्रो दिवस्तिष्ठः पृथिवीः षट् चेमाः प्रदिशः पृथक् ।

त्वयाहं सर्वा भूतानि पश्यानि देव्योषधे

२

दिव्यस्य सुपर्णस्य तस्य हासि कनीनिका ।

सा भूमिमा रुरोहिथ वृहन् श्रान्ता वधूरिव

३

(१६३)

तां मे सहस्राक्षो देवो दक्षिणे हस्त आ दधत् ।

तयाहं सर्वं पश्यामि यश्च शूद्र उतार्यः

४

आविष्कृणुष्व रूपाणि मात्मानमप गूहथाः ।

अथो सहस्रचक्षो त्वं प्रति पश्याः किमीदिनः

५

दर्शय मा यातुधानान् दर्शय यातुधान्यः ।

पिशाचान्त्सर्वान् दर्शयेति त्वा रभ ओषधे

६

कश्यपस्य चक्षुरसि शुन्याश्च चतुरक्ष्याः ।

वीधे सूर्यमिव सर्पन्तं मा पिशाचं तिरस्करः

७

उदग्रभं परिपाणाद् यातुधानं किमीदिनम् ।

तेनाहं सर्वं पश्याम्युत शूद्रमुतार्यम्

८

यो अन्तरिक्षेण पतति दिवं यश्चातिसर्पति ।

भूमिं यो मन्यते नाथं तं पिशाचं प्र दर्शय

९

(१६९)

[इति सप्तमः प्रपाठकः ॥७॥]

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥४॥

(२१) गावः ।

१-७ ब्रह्मा । गावः । डिष्टुप्, २-४ जगती ।

[अथाष्टमः प्रपाठकः ॥८॥]

[५] आ गावो अगमन्नुत भद्रमक्रन्त्सीदन्तु गोष्ठे रणयन्त्वस्मे ।

प्रजावतीः पुरुषा इह स्युरिन्द्राय पूर्वीरुषसो दुहानाः

१

इन्द्रो यज्वने गृणते च शिक्षत उपेद् ददाति न स्वं मुषायति ।

भूयोभूयो रयिमिदस्य वर्धयन्नभिन्ने खिल्ये नि दधाति देवयुम्

२

न ता नशन्ति न दभाति तस्करो नासामामित्रो व्यथिरा दधर्षति ।

देवांश्च याभिर्यजते ददाति च ज्योगित् ताभिः सचते गोपतिः सह

न ता अर्वा रेणुककाटोऽश्रुते न संस्कृतत्रमुप यन्ति ता अभि ।

उरुगायमभयं तस्य ता अनु गावो मर्तस्य वि चरन्ति यज्वनः

४

गावो भगो गाव इन्द्रो म इच्छाद् गावः सोमस्य प्रथमस्य भक्षः ।

इमा या गावः स जनास इन्द्र इच्छामि हृदा मनसा चिदिन्द्रम्

५

यूयं गावो मेदयथा कुशं चिदश्रीरं चित् कृणुथा सुप्रतीकम् ।

भद्रं गृहं कृणुथ भद्रवाचो बृहद् वो वयं उच्यते सभासु

६

(१७५)

प्रजावतीः सूर्यवसे रुशन्तीः शुद्धा अपः सुप्रपाणे पिबन्तीः ।
मा व स्तेन ईशत माघशंसः परि वो रुद्रस्य हेतिर्वृणक्तु

७ (१७६)

(२२) अमित्रक्षयणम् ।

१-७ वसिष्ठः, अथर्वा वा । क्षत्रियो राजा, इन्द्रश्च । त्रिष्टुप् ।

इममिन्द्र वर्धय क्षत्रियं म इमं विशामेकवृषं कृणु त्वम् ।
निरमित्रानक्षुण्णस्य सर्वास्तान् रन्धयास्मा अहमुत्तरेषु १
एमं भज ग्रामे अश्वेषु गोषु निष्टं भज यो अमित्रो अस्य ।
वर्ष्म क्षत्राणामयमस्तु राजेन्द्र शत्रुं रन्धय सर्वमस्मै २
अयमस्तु धनपतिर्धनानामयं विशां विश्पतिरस्तु राजा ।
अस्मिन्निन्द्र महि वर्चांसि धेह्यवर्चसं कृणुहि शत्रुमस्य ३
अस्मै द्यावापृथिवी भूरि वामं दुहाथां घर्मदुघे इव धेनू ।
अयं राजा प्रिय इन्द्रस्य भूयात् प्रियो गवामोषधीनां पशूनाम् ४
युनजिं त उत्तरावन्तमिन्द्रं येन जयन्ति न पराजयन्ते ।
यस्त्वा करदेकवृषं जनानामुत राज्ञामुत्तमं मानवानाम् ५
उत्तरस्त्वमधरे ते सपत्ना ये के च राजन् प्रतिशत्रवस्ते ।
एकवृष इन्द्रसखा जिगीवां छत्रूयतामा भरा भोजनानि ६
सिंहप्रतीको विशो अद्भि सर्वा व्याघ्रप्रतीकोऽव बाधस्व शत्रून् ।
एकवृष इन्द्रसखा जिगीवां छत्रूयतामा सिद्धा भोजनानि ७ (१८१)

(२३) पाप-मोचनम् ।

१-७ मृगारः । प्रचेता अग्निः । त्रिष्टुप्, १ पुरस्ताज्ज्योतिष्मती, ४ अनुष्टुप्, ६ प्रस्तारपङ्क्तिः ।

अग्नेर्मन्वे प्रथमस्य प्रचेतसः पाञ्चजन्यस्य बहुधा यमिन्धते ।
विशोविशः प्रविशिवांसमीमहे स नो मुञ्चत्वंहसः १
यथा हव्यं वहसि जातवेदो यथा यज्ञं कल्पयसि प्रजानन् ।
एवा देवेभ्यः सुमतिं न आ वह स नो मुञ्चत्वंहसः २
यामन्यामन्नुपयुक्तं वहिष्ठं कर्मन्कर्मन्नाभगम् ।
अग्निमीडे रक्षोहणं यज्ञवृधं घृताहुतं स नो मुञ्चत्वंहसः ३ (१८६)

सुजातं जातवेदसमग्निं वैश्वानरं विभुम् ।

हव्यवाहं हवामहे स नो मुञ्चत्वंहसः

४

येन ऋषयो बलमद्योतयन् युजा येनासुराणामयुवन्त मायाः ।

येनाग्निना पणीनिन्द्रो जिगाय स नो मुञ्चत्वंहसः

५

येन देवा अमृतमन्वविन्दुन् येनौषधीर्मधुमतीरकृण्वन् ।

येन देवाः स्वराभरन्त्स नो मुञ्चत्वंहसः

६

यस्येदं प्रदिशि यद् विरोचते यज्जातं जनितव्यं च केवलम् ।

स्तौम्यग्निं नाथितो जोहवीमि स नो मुञ्चत्वंहसः

७

(१९०)

(१४) पापमोचनम् ।

१-७ मृगारः । इन्द्रः । त्रिष्टुप्, १ शाकरीगर्भा पुरःशकरी ।

इन्द्रस्य मन्महे शश्वदिदस्य मन्महे वृत्रघ्न स्तोमा उप मेम आगुः ।

यो दाशुषः सुकृतो हवमेति स नो मुञ्चत्वंहसः

१

य उग्रीणामुग्रबाहुर्ययुर्यो दानवानां बलमारुरोज ।

येन जिताः सिन्धवो येन गावः स नो मुञ्चत्वंहसः

२

यश्चर्षणिप्रो वृषभः स्वर्विद् यस्मै शवाणः प्रवदन्ति नृम्णम् ।

यस्याध्वरः सप्तहोता मदिष्ठः स नो मुञ्चत्वंहसः

३

यस्य वशासं ऋषभासं उक्षणो यस्मै मीयन्ते स्वरवः स्वर्विदे ।

यस्मै शुक्रः पवते ब्रह्मशुम्भितः स नो मुञ्चत्वंहसः

४

यस्य जुष्टिं सोमिनः कामयन्ते यं हवन्त इषुमन्तं गविष्टौ ।

यस्मिन्नर्कः शिश्रिये यस्मिन्नोजः स नो मुञ्चत्वंहसः

५

यः प्रथमः कर्मकृत्याय जज्ञे यस्य वीर्यं प्रथमस्यानुबुद्धम् ।

येनोद्यतो वज्रोऽभ्यायताहिं स नो मुञ्चत्वंहसः

६

यः संग्रामान्नयति सं युधे वशी यः पुष्टानि संसृजति द्रव्यानि ।

स्तौमीन्द्रं नाथितो जोहवीमि स नो मुञ्चत्वंहसः

७

(१९७)

(१५) पापमोचनम् ।

१-७ मृगारः । सविता, वायुः । त्रिष्टुप्, ३ अतिशकरी, ७ पथ्यावृहती ।

वायोः सवितुर्विदथानि मन्महे यावात्मन्वद् विशथो यौ च रक्षथः ।

यौ विश्वस्य परिभू बभूवथुस्तौ नो मुञ्चतमंहसः

१

(१९८)

ययोः संख्याता वरिमा पार्थिवानि याभ्यां रजो युपितमन्तरिक्षे ।

ययोः प्रायं नान्वानुशे कश्चन तौ नो मुञ्चतमंहसः २

तव व्रते नि विशन्ते जनास्स्वयुदिते प्रेरते चित्रभानो ।

युवं वायो सविता च भुवनानि रक्षथस्तौ नो मुञ्चतमंहसः ३

अपेतो वायो सविता च दुष्कृतमप रक्षांसि शिमिदां च सेधतम् ।

सं ह्यूर्जया सृजथः सं बलेन तौ नो मुञ्चतमंहसः ४

रधि मे पोषं सवितोत वायुस्तनू दक्षमा सुवतां सुशेवम् ।

अयक्ष्मतांति मह इह धत्तं तौ नो मुञ्चतमंहसः ५

प्र सुमतिं सवितर्वाय ऊतये महस्वन्तं यत्सरं मादधाथः ।

अर्वाग् वामस्य प्रवतो नि यच्छतं तौ नो मुञ्चतमंहसः ६

उप श्रेष्ठा न आशिषो देवयोर्धर्मन्नस्थिरन् ।

स्तौमि देवं सवितारं च वायुं तौ नो मुञ्चतमंहसः ७

(२०४)

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥ ५॥

(२६) पाप-मोचनम् ।

१-७ मृगारः । द्यावापृथिवी । त्रिष्टुप्, १ अष्टिः, २-३ जगती, ७ शाक्वरगर्भातिमध्येज्योतिः ।

[६] मन्वे वां द्यावापृथिवी सुभोजसौ सचेतसौ ये अप्रथेथाममिता योजनानि ।

प्रतिष्ठे ह्यभवतं वसूनां ते नो मुञ्चतमंहसः १

प्रतिष्ठे ह्यभवतं वसूनां प्रवृद्धे देवी सुभगे उरूची ।

द्यावापृथिवी भवतं मे स्योने ते नो मुञ्चतमंहसः २

असन्तापे सुतपसौ हुवेऽहमुर्वा गम्भीरे कविभिर्नमस्ये ।

द्यावापृथिवी भवतं मे स्योने ते नो मुञ्चतमंहसः ३

ये अमृतं बिभृथो ये हवींषि ये स्रोत्या बिभृथो ये मनुष्यानि ।

द्यावापृथिवी भवतं मे स्योने ते नो मुञ्चतमंहसः ४

ये उन्निया बिभृथो ये वनस्पतीन् ययोर्वा विश्वा भुवनान्यन्तः ।

द्यावापृथिवी भवतं मे स्योने ते नो मुञ्चतमंहसः ५

ये कीलालेन तर्पयथो ये घृतेन याभ्यामृते न किं चन शक्नुवन्ति ।

द्यावापृथिवी भवतं मे स्योने ते नो मुञ्चतमंहसः ६

यन्मेदमभिश्चरति येनयेन वा कृतं पौरुषेयान्न दैवात् ।

स्तौमि द्यावापृथिवी नाथितो जोह्वामि ते नो मुञ्चतमंहसः ७

(२११)

(२७) पापमोचनम् ।

१-७ मृगारः । मरुतः । त्रिष्टुप् ।

मरुतां मन्वे अधि मे ब्रुवन्तु प्रेमं वाजं वाजसाते अवन्तु ।

आशूनिव सुयमानह्व ऊतये ते नो मुञ्चन्त्वंहसः १

उत्समक्षितं व्यचन्ति ये सदा य आसिञ्चन्ति रसमोषधीषु ।

पुरो दधे मरुतः पृश्निमातृस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः २

पयो धेनूनां रसमोषधीनां जवमर्वतां कवयो य इन्वथ ।

शग्मा भवन्तु मरुतो नः स्योनास्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ३

अपः समुद्राद् दिवमुद् वहन्ति दिवस्पृथिवीमभि ये सृजन्ति ।

ये अद्भिरीशाना मरुतश्चरन्ति ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ४

ये कीलालेन तर्पयन्ति ये घृतेन ये वा वयो मेदसा संसृजन्ति ।

ये अद्भिरीशाना मरुतो वर्षयन्ति ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ५

यदीदृदं मरुतो मारुतेन यदि देवा दैव्येनेहगार ।

यूयमीशिध्वे वसवस्तस्य निष्कृतेस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ६

तिग्ममनीकं विदितं सहस्वन्मारुतं शर्धः पृतनासूग्रम् ।

स्तौमि मरुतो नाथितो जोहवीमि ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ७

(२१८)

(२८) पापमोचनम् ।

१-७ मृगारोऽथर्वा वा । भवाशर्वो रुद्रो वा । त्रिष्टुप्, १ अतिजागतगर्भा मुरिक् ।

भवाशर्वो मन्वे वां तस्य वित्तं ययोर्वामिदं प्रदिशि यद् विरोचते ।

यावस्येशाथे द्विपदो यौ चतुष्पदस्तौ नो मुञ्चतमंहसः १

ययोरभ्यध्व उत यद् दूरे चिद् यौ विद्विताविषुभृतामसिष्ठौ ।

यावस्येशाथे द्विपदो यौ चतुष्पदस्तौ नो मुञ्चतमंहसः २

सहस्राक्षौ वृत्रहणा हुवेऽहं दूरेगव्यूती स्तुवन्नेम्युग्रौ ।

यावस्येशाथे द्विपदो यौ चतुष्पदस्तौ नो मुञ्चतमंहसः ३

यावरेभार्थे बहु साकमग्रे प्र चेदस्राष्ट्रमभिभां जनेषु ।

यावस्येशाथे द्विपदो यौ चतुष्पदस्तौ नो मुञ्चतमंहसः ४

ययोर्वधान्नापपद्यते कश्चनान्तर्देवेषूत मानुषेषु ।

(२१९) यावस्येशाथे द्विपदो यौ चतुष्पदस्तौ नो मुञ्चतमंहसः ५

(२२३)

यः कृत्याकृन्मूलकृद् यातुधानो नि तस्मिन् धत्तं वज्रमुग्रौ ।
 यावस्येशाथे द्विपदो यौ चतुष्पदस्तौ नो मुञ्चतमंहसः
 अथि नो ब्रूतं पृतनासूग्रौ सं वज्रेण सृजतं यः किमीदी ।
 स्तौमि भवाश्वौ नाथितो जौहवीमि तौ नो मुञ्चतमंहसः

६

७

(२१५)

(२९) पापमोचनम् ।

१-७ मृगारः । मित्रावरुणौ । त्रिष्टुप्, ७ शक्वरीगर्भातिजगती ।

मन्वे वां मित्रावरुणावृतावृधौ सचेतसौ दुह्वणो यौ नुदेथे ।
 प्र सत्यावानमवथो भरेषु तौ नो मुञ्चतमंहसः १
 सचेतसौ दुह्वणो यौ नुदेथे प्र सत्यावानमवथो भरेषु ।
 यौ गच्छथो नृचक्षसौ बभ्रुणा सुतं तौ नो मुञ्चतमंहसः २
 यावङ्गिरसमवथो यावगस्तिं मित्रावरुणा जमदग्निमग्निम् ।
 यौ कश्यपमवथो यौ वसिष्ठं तौ नो मुञ्चतमंहसः ३
 यौ श्यावाश्वमवथो वध्यश्वं मित्रावरुणा पुरुमिदमग्निम् ।
 यौ विमदमवथः सप्तवधिं तौ नो मुञ्चतमंहसः ४
 यौ भरद्वाजमवथो यौ गविष्ठिरं विश्वामित्रं वरुण मित्र कुत्सम् ।
 यौ कक्षीर्वन्तमवथः प्रोत कण्वं तौ नो मुञ्चतमंहसः ५
 यौ मेधातिथिमवथो यौ त्रिशोकं मित्रावरुणावुशनां काव्यं यौ ।
 यौ गोतममवथः प्रोत मुद्गलं तौ नो मुञ्चतमंहसः ६
 ययो रथः सत्यवर्त्मर्जुरश्मिर्मथुया चरन्तमभियार्ति दूषयन् ।
 स्तौमि मित्रावरुणौ नाथितो जौहवीमि तौ नो मुञ्चतमंहसः ७

(२३२)

(३०) राष्ट्रीदेवी ।

१-८ अथर्वा । सर्वरूपा सर्वात्मिका सर्वदेवमयी वाक् । त्रिष्टुप्, ६ जगती ।

अहं रुद्रेभिर्वसुभिश्चराम्यहमादित्यैरुत विश्वदेवैः ।
 अहं मित्रावरुणोभा विभर्म्यहमिन्द्राग्नी अहमश्विनोभा १
 अहं राष्ट्रीं संगमनी वसूनां चिकितुषीं प्रथमा यज्ञियानाम् ।
 तां मा देवा व्यदधुः पुरुत्रा भूरिस्थान्नां भूर्यविशयन्तः २

(२३४)

अहमेव स्वयमिदं वदामि जुष्टं देवानामुत मानुषाणाम् ।
 यं कामये तंतमुग्रं कृणोमि तं ब्रह्माणं तमृषिं तं सुमेधाम् ३
 मया सोऽन्नमत्ति यो विपश्यति यः प्राणति य ईं शृणोत्युक्तम् ।
 अमन्तवो मां त उप क्षियन्ति शुधि श्रुत श्रद्धेयं ते वदामि ४
 अहं रुद्राय धनुरा तेनोमि ब्रह्मद्विषे शरवे हन्तवा उ ।
 अहं जनाय समदं कृणोम्यहं द्यावापृथिवी आ विवेश ५
 अहं सोममाहनसं विभर्म्यहं त्वष्टारमुत पूषणं भगम् ।
 अहं दधामि द्रविणा हविष्मते सुप्राव्याऽ यजमानाय सुन्वते ६
 अहं सुवे पितरमस्य मूर्धन् मम योनिरुपस्वन्तः संमुद्रे ।
 ततो वि तिष्ठे भुवनानि विश्वोतामूं द्यां वर्ष्मणोप स्पृशामि ७
 अहमेव वार्त इव प्र वाभ्यारभमाणा भुवनानि विश्वा ।
 परो दिवा पर एना पृथिव्यैतावती महिम्ना सं बभूव ८ (२४०)

[इति अष्टमः प्रपाठकः ॥८॥]

॥ इति षष्ठोऽनुवाकः ॥६॥

(३१) सेनानिरीक्षणम् ।

१-७ ब्रह्मा स्कन्दः । मन्युः । त्रिष्टुप्, २, ४ भुरिक्, ५-७ जगती ।

[अथ नवमः प्रपाठकः ॥९॥]

[७] त्वया मन्यो सरथमारुजन्तो हर्षमाणा हृषितासो मरुत्वन् ।
 त्रिमेष्व आयुधा संशिशाना उप प्र यन्तु नरो अग्निरूपाः १
 अग्निरिव मन्यो त्विषितः सहस्व सेनानीर्नः सहुरे हूत एधि ।
 हत्वायु शत्रून् वि भजस्व वेद ओजो मिमानो वि मृधो नुदस्व २
 सहस्व मन्यो अभिमातिमस्मै रुजन् मृणन् प्रमृणन् प्रेहि शत्रून् ।
 उग्रं ते पाजो नन्वा रुरुधे वशी वशी नयासा एकज त्वम् ३
 एको बहुनामसि मन्य ईडिता विशंविशं युद्धाय सं शिशाधि ।
 अकृत्तरुक् त्वया युजा वयं द्युमन्तं घोषं विजयाय कृणमसि ४
 विजेष्वकृदिन्द्र इवानवन्नवोऽस्माकं मन्यो अधिपा भवेह ।
 प्रियं ते नाम सहुरे गृणीमसि विद्वा तमुत्सं यत आबभूथ ५
 आभूत्या सहजा वज्र सायक सहो विमर्षि सहभूत उत्तरम् ।
 कृत्वा नो मन्यो सह मेद्येधि महाधनस्य पुरुहूत संसृजि ६ (२४६)

अथर्व० १०

संसृष्टं धनमुभयं समाकृतमस्मभ्यं धत्तां वरुणश्च मन्युः ।
भियो दधाना हृदयेषु शत्रवः पराजितासो अपि नि लयन्ताम्

७ (२४७)

(३२) सेनासंयोजनम् ।

१-७ ब्रह्मा स्कन्दः । मन्युः । त्रिष्टुप्, १ जगती ।

यस्ते मन्योऽविधद् वज्र सायक सह ओजः पुष्यति विश्वमानुषक ।

साह्याम दासमार्थं त्वया युजा वयं सहस्कृतेन सहसा सहस्वता १

मन्युरिन्द्रो मन्युरेवास देवो मन्युर्होता वरुणो जातवेदाः ।

मन्युर्विश ईडते मानुषीर्याः पाहि नो मन्यो तपसा सजोषाः २

अभीहि मन्यो तवसस्तवीयान् तपसा युजा वि जहि शत्रून् ।

अमित्रहा वृत्रहा दस्युहा च विश्वा वसून्या भरा त्वं नः ३

त्वं हि मन्यो अभिभूत्योजाः स्वयंभूर्भामो अभिमातिषाहः ।

विश्वचर्षणिः सहुरिः सहीयानस्मास्वोऽजः पृतनासु धेहि ४

अभागः सन्नप परेतो अस्मि तव क्रत्वा तविषस्य प्रचेतः ।

तं त्वा मन्यो अक्रतुर्जिहीडाहं स्वा तनूबलदावा न एहि ५

अयं ते अस्म्युप न एह्यर्वाङ् प्रतीचीनः सहुरे विश्वदावन् ।

मन्यो वज्रिन्नाभि न आ ववृत्स्व हनाव दस्यूरुत बोध्यापेः ६

अभि प्रेहि दक्षिणतो भव नोऽधा वृत्राणि जङ्घनाव भूरि ।

जुहोमि ते धरुणं मध्वो अग्रमुभावुपांशु प्रथमा पिबाव ७ (२४८)

(३३) पाप-नाशनम् ।

१-८ ब्रह्मा । पाप्मनाशनोऽग्निः । गायत्री ।

अप नः शोशुचदुघमग्ने शुशुग्ध्या रयिम् । अप नः शोशुचदुघम् १

सुक्षेत्रिया सुगातुया वसूया च यजामहे । अप नः शोशुचदुघम् २

प्र यद् भन्दिष्ठ एषां प्रास्माकांसश्च सूरयः । अप नः शोशुचदुघम् ३

प्र यत् ते अग्ने सूरयो जायेमहि प्र ते वयम् । अप नः शोशुचदुघम् ४

प्र यदग्ने सहस्वतो विश्वतो यन्ति भानवः । अप नः शोशुचदुघम् ५

त्वं हि विश्वतोमुख विश्वतः परिभूरसि । अप नः शोशुचदुघम् ६

द्विपो नो विश्वतोमुखाति नावेव पारय । अप नः शोशुचदुघम् ७

स नः सिन्धुमिव नावाति पर्षा स्वस्तये । अप नः शोशुचदुघम् ८ (२४९)

(३४) ब्रह्मौदनम् ।

१-८ अथर्वा । ब्रह्मौदनं । त्रिष्टुप्, ४ उत्तमा भुरिक, ५ इयवसाना सप्तपदा कृतिः,
६ पञ्चपदातिशक्वरी, ७ भुरिकशक्वरी, ८ जगती ।

ब्रह्मास्य शीर्षं बृहदस्य पृष्ठं वामदेव्यमुदरमोदनस्य ।
छन्दांसि पक्षौ मुखमस्य सत्यं विष्टारी जातस्तपसोऽधि यज्ञः १
अनस्थाः पुताः पर्वनेन शुद्धाः शुच्यः शुचिमपि यन्ति लोकम् ।
नैषां शिश्रं प्र दहति जातवेदाः स्वर्गे लोके बहु स्त्रैर्णभेषाम् २
विष्टारिणमोदनं ये पचन्ति नैनानवर्तिः सचते कदा चन ।
आस्ते यम उप याति देवान्सं गन्धर्वैर्मदते सोम्येभिः ३
विष्टारिणमोदनं ये पचन्ति नैनान् यमः परि मुष्णाति रेतः ।
रथी ह भूत्वा रथयान ईयते पक्षी ह भूत्वाति दिवः समेति ४
एष यज्ञानां विततो वहिष्ठो विष्टारिणं पक्त्वा दिवमा विवेश ।
आण्डीकं कुमुदं सं तनोति बिसं शालूकं शफको मुलाली ।
एतास्त्वा धारा उप यन्तु सर्वाः स्वर्गे लोके मधुमत् पिन्वमाना
उप त्वा तिष्ठन्तु पुष्करिणीः समन्ताः ५
घृतह्रदा मधुकूलाः सुरोदकाः क्षीरेण पूर्णा उदुकेन दुधा ।
एतास्त्वा धारा उप यन्तु सर्वाः स्वर्गे लोके मधुमत् पिन्वमाना
उप त्वा तिष्ठन्तु पुष्करिणीः समन्ताः ६
चतुरः कुम्भांश्चतुर्धा ददामि क्षीरेण पूर्णा उदुकेन दुधा ।
एतास्त्वा धारा उप यन्तु सर्वाः स्वर्गे लोके मधुमत् पिन्वमाना
उप त्वा तिष्ठन्तु पुष्करिणीः समन्ताः ७
इममोदनं नि दधे ब्राह्मणेषु विष्टारिणं लोकजितं स्वर्गम् ।
स मे मा क्षेष्ट स्वधया पिन्वमानो विश्वरूपा धेनुः कामदुघा मे अस्तु ८ (२७०)

(३५) मृत्युसंतरणम् ।

१-७ प्रजापतिः । अतिमृत्युः । त्रिष्टुप्, ३ भुरिजगती ।

यमोदनं प्रथमजा क्रतस्य प्रजापतिस्तपसा ब्रह्मणेऽपचत् ।
यो लोकानां विधृतिर्नाभिरेषात् तेनोदनेनाति तराणि मृत्युम् १ (२७१)

येनातरन् भूतकृतोऽति मृत्युं यमन्वविन्दुन् तपसा श्रमेण ।
 यं पपाच ब्रह्मणे ब्रह्म पूर्वं तेनौदुनेनाति तराणि मृत्युम् २
 यो दाधार पृथिवीं विश्वभोजसं यो अन्तरिक्षमावृणाद् रसेन ।
 यो अस्तग्नाद् दिवमूर्ध्वो महिम्ना तेनौदुनेनाति तराणि मृत्युम् ३
 यस्मान्मासा निर्मितास्त्रिंशदराः संवत्सरो यस्मान्निर्मितो द्वादशारः ।
 अहोरात्रा यं परियन्तो नापुस्तेनौदुनेनाति तराणि मृत्युम् ४
 यः प्राणदः प्राणदवान् बभूव यस्मै लोका घृतवन्तः क्षरन्ति ।
 ज्योतिष्मतीः प्रदिशो यस्य सर्वास्तेनौदुनेनाति तराणि मृत्युम् ५
 यस्मात् प्रकादुमृतं संबभूव यो गायत्र्या अधिपतिर्बभूव ।
 यस्मिन् वेदा निर्हिता विश्वरूपास्तेनौदुनेनाति तराणि मृत्युम् ६
 अव बाधे द्विपन्तं देवपीयुं सपत्ना ये मेऽप ते भवन्तु ।
 ब्रह्मौदुनं विश्वजितं पचासि शृण्वन्तु मे श्रद्धधानस्य देवाः ७ (२७७)

॥ इति सप्तमोऽनुवाकः ॥७॥

(३६) सत्यौजा अग्निः ।

१-१० चातनः । सत्यौजा अग्निः । अनुष्टुप्, ९ भुक्ति ।

[८] तान्सत्यौजाः प्र दहत्वग्निर्वैश्वानरो वृषा ।
 यो नो दुरस्याद् दिप्साच्चाथो यो नो अरातियात् १
 यो नो दिप्सददिप्सतो दिप्सतो यश्च दिप्सति ।
 वैश्वानरस्य दंष्ट्रयोरग्रेरपि दधामि तम् २
 य आगरे भृगयन्ते प्रतिक्रोशेऽमावास्ये ।
 क्रव्यादो अन्यान् दिप्सतः सर्वास्तान्सहसा सहे ३
 सहे पिशाचान्सहसैषां द्रविणं ददे ।
 सर्वान् दुरस्यतो हन्मि सं म आकूतिर्ऋध्यताम् ४
 ये देवास्तेन हासन्ते सूर्येण मिमते जवम् ।
 नदीषु पर्वतेषु ये सं तैः पशुभिर्विदे ५
 तपनो अस्मि पिशाचानां व्याघ्रो गोमतामिव ।
 श्वानः सिंहमिव हृष्वा ते न विन्दन्ते न्यञ्चनम् ६ (२८३)

न पिशाचैः सं शक्नोमि न स्तेनैर्न वनर्गुभिः ।	
पिशाचास्तस्मान्नश्यन्ति यमहं ग्राममाविशे	७
यं ग्राममाविशत् इदमुग्रं सहो मम ।	
पिशाचास्तस्मान्नश्यन्ति न पापमुप जानते	८
ये मां क्रोधयन्ति लपिता हस्तिनं मशका इव ।	
तानहं मन्ये दुर्हितान् जने अल्पशयूनिव	९
अभि तं निर्कृतिर्धत्तामश्वमिवाश्वाभिधान्या ।	
मल्वो यो मह्यं क्रुध्यति स उ पाशान्न मुच्यते	१० (२८७)

(३७) कृमिनाशनम् ।

१-१२ वादरायणिः । अजशृङ्गी, १ अप्सरसः; १-२, ६, १० औषधी अजशृङ्गी, ३-५ अप्सरसः,
 ७-१२ गन्धर्वाप्सरसः । अनुष्टुप्, ३ ज्यवसाना षट्पदा त्रिष्टुप्, ५ प्रस्तारपङ्क्तिः,
 ७ परोष्णिक्, ११ षट्पदा जगती, १२ निचृत् ।

त्वया पूर्वमथर्वाणो जध्नू रक्षांस्योषधे ।	
त्वया जघान कश्यपस्त्वया कण्वो अगस्त्यः	१
त्वया वयमप्सरसो गन्धर्वाश्चातयामहे ।	
अजशृङ्गश्च रक्षः सर्वान् गन्धेन नाशय	२
नदीं यन्त्वप्सरसोऽपां तारमवश्वसम् ।	
गुल्गुलूः पीला नलद्यौऽक्षगन्धिः प्रमन्दुनी ।	
तत् परेताप्सरसः प्रतिबुद्धा अभूतन	३
यत्राश्वत्था न्यग्रोधा महावृक्षाः शिखण्डिनः ।	
तत् परेताप्सरसः प्रतिबुद्धा अभूतन	४
यत्र वः प्रेङ्गा हरिता अर्जुना उत यत्राद्याटाः कर्कर्यः संवदन्ति ।	
तत् परेताप्सरसः प्रतिबुद्धा अभूतन	५
एयमगन्नोषधीनां वीरुधां वीर्यावती ।	
अजशृङ्गश्चिराट्की तीक्ष्णशृङ्गी व्युषितु	६
आनृत्यतः शिखण्डिनो गन्धर्वस्याप्सरापतेः ।	
भिनन्ति मुष्कावपि यामि शेषः	७ (२९४)

भीमा इन्द्रस्य हेतयः शतमृष्टीर्यस्मयीः ।

ताभिर्हविरदान् गन्धर्वानवकादान् व्यषितु

८

भीमा इन्द्रस्य हेतयः शतमृष्टीर्हिरण्ययीः ।

ताभिर्हविरदान् गन्धर्वानवकादान् व्यषितु

९

अवकादानमिशोचानप्सु ज्योतय माभकान् ।

पिशाचान्सर्वानोषधे प्र मृणीहि सहस्व च

१०

श्वेवैकः कपिरिवैकः कुमारः सर्वकेशकः ।

प्रियो हृश इव भूत्वा गन्धर्वः संचते स्त्रियस्तमितो नाशयामसि ब्रह्मणा वीर्याविता ११

जाया इद् वो अप्सुरसो गन्धर्वाः पतयो यूयम् ।

अप धावतामर्त्या मर्त्यान् मा संचध्वम्

१२

(२९९)

(३८) वाजिनीवान् कृषभः ।

१-७ बादरायणिः । १-४ अप्सराः, ५-७ कृषभः । अनुष्टुप्, ३ षट्पदा व्यवसाना जगती,
५ भुरिगत्यष्टिः, ६ त्रिष्टुप्, ७ व्यवसाना पञ्चपदानुष्टुप्गर्भा पुरउपरिष्टाज्योतिष्मती जगती ।

उद्भिन्दुतीं संजयन्तीमप्सरां साधुदेविनीम् ।

ग्लहे कृतानि कृण्वानामप्सरां तामिह हुवे

१

विचिन्वतीमाकिरन्तीमप्सरां साधुदेविनीम् ।

ग्लहे कृतानि गृह्णानामप्सरां तामिह हुवे

२

यार्यैः परिनृत्यत्याददाना कृतं ग्लहात् ।

सा नः कृतानि सीषती प्रहामाप्रोतु मायया ।

सा नः पर्यस्वत्यैतु मा नो जैषुरिदं धनम्

३

या अक्षेषु प्रमोदन्ते शुचं क्रोधं च बिभ्रती ।

आनन्दिनीं प्रमोदिनीमप्सरां तामिह हुवे

४

सूर्यस्य रश्मीननु याः संचरन्ति मरीचीर्वा या अनुसंचरन्ति ।

यासामृषभो दूरतो वाजिनीवान्सद्यः सर्वान् लोकान् पर्यैति रक्षन् ।

स न ऐतु होममिमं जुषाणोऽन्तरिक्षेण सह वाजिनीवान्

५

अन्तरिक्षेण सह वाजिनीवन् कर्की वत्सामिह रक्ष वाजिन् ।

इमे ते स्तोका बह्वला एह्यर्वाडियं ते कर्कीह ते मनोऽस्तु

६

(३०५)

अन्तरिक्षेण सह वाजिनीवन् कर्की वत्सामिह रक्ष वाजिन् ।

अयं वासो अयं व्रज इह वत्सां नि बन्धीमः । यथानाम व ईशमहे स्वाहा ७ (३०६)

(३९) संनतिः ।

१-१० आङ्गिराः, ९-१० ब्रह्मा च । १-२ पृथिव्यग्नी, २-४ वाय्वन्तरिक्षे, ५-६ दिवादित्यौ, ७-८ दिक्चन्द्रमसः,

९-१० जातवेदसोऽग्निः । संनतिः । पङ्क्तिः, १, ३, ५, ७ त्रिपदा महाबृहती,

२, ४, ६, ८ संस्तारपङ्क्तिः, ९-१० त्रिष्टुप् ।

पृथिव्यामग्नये समनमन्त्स आर्धोत् ।

यथा पृथिव्यामग्नये समनमन्नेवा मह्यं संनमः सं नमन्तु १

पृथिवी धेनुस्तस्या अग्निर्वत्सः । सा मेऽग्निना वत्सेनेषमूर्जं कामं दुहाम् ।

आयुः प्रथमं प्रजां पोषं रयिं स्वाहा २

अन्तरिक्षे वायवे समनमन्त्स आर्धोत् । . .

यथान्तरिक्षे वायवे समनमन्नेवा मह्यं संनमः सं नमन्तु ३

अन्तरिक्षं धेनुस्तस्या वायुर्वत्सः । सा मे वायुना वत्सेनेषमूर्जं कामं दुहाम् ।

आयुः प्रथमं प्रजां पोषं रयिं स्वाहा ४

दिव्यादित्याय समनमन्त्स आर्धोत् ।

यथा दिव्यादित्याय समनमन्नेवा मह्यं संनमः सं नमन्तु ५

द्यौर्धेनुस्तस्या आदित्यो वत्सः । सा मे आदित्येन वत्सेनेषमूर्जं कामं दुहाम् ।

आयुः प्रथमं प्रजां पोषं रयिं स्वाहा ६

विक्षु चन्द्राय समनमन्त्स आर्धोत् ।

यथा विक्षु चन्द्राय समनमन्नेवा मह्यं संनमः सं नमन्तु ७

दिशो धेनवस्तासां चन्द्रो वत्सः । ता मे चन्द्रेण वत्सेनेषमूर्जं कामं दुहाम् ।

आयुः प्रथमं प्रजां पोषं रयिं स्वाहा ८

अग्रावग्निश्चरति प्रविष्ट ऋषीणां पुत्रो अभिशस्तिपा उ ।

नमस्कृतेण नमसा ते जुहोमि मा देवानां मिथुया कर्म भागम् ९

हृदा पूतं मनसा जातवेदो विश्वानि देव वयुनानि विद्वान् ।

सप्तास्यानि तव जातवेदस्तेभ्यो जुहोमि स जुषस्व हव्यम् १० (३१६)

(४०) शत्रुनाशनम् ।

१-८ शुक्रः । ब्रह्मः, १ अग्निः, २ यमः, ३ वरुणः, ४ सोमः, ५ भूमिः, ६ वायुः, ७ सूर्यः,
८ दिशः । त्रिष्टुप्, २ जगती, ८ पुरोऽतिशक्वरी पादयुग्जगती ।

ये पुरस्ताज्जुह्वति जातवेदः प्राच्यां दिशोऽभिदासन्त्यस्मान् ।	
अग्निमृत्वा ते परांश्चो व्यथन्तां प्रत्यगेनान् प्रतिसरेण हन्मि	१
ये दक्षिणतो जुह्वति जातवेदो दक्षिणाया दिशोऽभिदासन्त्यस्मान् ।	
यममृत्वा ते परांश्चो व्यथन्तां प्रत्यगेनान् प्रतिसरेण हन्मि	२
ये पश्चाज्जुह्वति जातवेदः प्रतीच्यां दिशोऽभिदासन्त्यस्मान् ।	
वरुणमृत्वा ते परांश्चो व्यथन्तां प्रत्यगेनान् प्रतिसरेण हन्मि	३
य उत्तरतो जुह्वति जातवेद उदीच्यां दिशोऽभिदासन्त्यस्मान् ।	
सोममृत्वा ते परांश्चो व्यथन्तां प्रत्यगेनान् प्रतिसरेण हन्मि	४
येऽधस्ताज्जुह्वति जातवेदो ध्रुवायां दिशोऽभिदासन्त्यस्मान् ।	
भूमिमृत्वा ते परांश्चो व्यथन्तां प्रत्यगेनान् प्रतिसरेण हन्मि	५
येऽन्तरिक्षाज्जुह्वति जातवेदो व्यध्वायां दिशोऽभिदासन्त्यस्मान् ।	
वायुमृत्वा ते परांश्चो व्यथन्तां प्रत्यगेनान् प्रतिसरेण हन्मि	६
य उपरिष्ठाज्जुह्वति जातवेद ऊर्ध्वायां दिशोऽभिदासन्त्यस्मान् ।	
सूर्यमृत्वा ते परांश्चो व्यथन्तां प्रत्यगेनान् प्रतिसरेण हन्मि	७
ये दिशामन्तर्द्वेशेभ्यो जुह्वति जातवेदः सर्वाभ्यो दिग्भ्योऽभिदासन्त्यस्मान् ।	
ब्रह्मर्त्वा ते परांश्चो व्यथन्तां प्रत्यगेनान् प्रतिसरेण हन्मि	८ (३२४)

[इति नवमः प्रपाठकः ॥९॥]

॥ इति अष्टमोऽनुवाकः ॥८॥

॥ इति चतुर्थं काण्डं समाप्तम् ॥४॥

मन्त्रसंख्या—

तृतीयकाण्डस्यान्तपर्यन्तं	५९०
चतुर्थकाण्डस्य ...	३२४
सर्वयोगः	९१४

पञ्चमं काण्डम् ।

(१) अमृतासुः ।

१-९ बृहद्विवोऽथर्वा । वरुणः । त्रिष्टुप्, ५ पराबृहती त्रिष्टुप्, ७ विराट्, ९ त्र्यवसाना पट्पदा अत्यष्टिः ।

[अथ दशमः प्रपाठकः ॥१०॥]

- [१] ऋधंङ्गन्त्रो योनिं य आब्रूवामृतासुर्वर्धमानः सुजन्मा ।
 अर्धन्धासुर्भ्राजमानोऽहं त्रितो धर्ता दाधार त्रीणि १
 आ यो धर्माणि प्रथमः ससादु ततो वपूषि कृणुषे पुरुणि ।
 धास्युर्योनिं प्रथम आ विवेशा यो वाचमनुदितां चिकेत २
 यस्ते शोकाय तन्वं रिरेच क्षरन्दिरण्यं शुचयोऽनु स्वाः ।
 अत्रा दधेते अमृतां नि नामास्मे वस्त्राणि विश एरयन्ताम् ३
 प्र यदेते प्रतरं पूर्य गुः सदःसद आतिष्ठन्तो अजुर्यम् ।
 कविः शुषस्य मातरां रिहाणे जाम्यै धुर्य पतिमेरयेथाम् ४
 तदू पु ते महत् पृथुज्मन् नमः कविः काव्येना कृणोमि ।
 यत् सम्यञ्चावभियन्तावभि क्षामत्रा मही रोधचक्रे वावृधेते ५
 सप्त मर्यादाः कवयस्ततक्षुस्तासामिदेकामभ्यं हुरो गात ।
 आयोहिं स्कम्भ उपमस्य नीडे पथां विसर्गे धरुणेषु तस्थौ ६
 उतामृतासुर्वर्त एमि कृण्वन्नसुरात्मा तन्वं १ स्तत् सुमदुः ।
 उत वा शक्रो रत्नं दधात्यूर्जया वा यत् सचते हविर्दाः ७
 उत पुत्रः पितरं क्षत्रमीडे ज्येष्ठं मर्यादमह्वयन्स्वस्तये ।
 दर्शन् नु ता वरुण यास्ते विष्ठा आवर्ततः कृणवो वपूषि ८
 अर्धमर्धेन पर्यसा पृणक्ष्यर्धेन शुष्म वर्धसे अमुर ।
 अविं वृधाम शग्मियं सखायं वरुणं पुत्रमदित्या इषिरम् ।
 कविशस्तान्यस्मै वपूष्यवोचाम् रोदसी सत्यवाचा ९

(१)

(२) भुवनेषु ज्येष्ठः ।

१-९ बृहद्विवोऽथर्वा । वरुणः । त्रिष्टुप्, ९ सुरिक् परातिजागता त्रिष्टुप् ।

तदिदास भुवनेषु ज्येष्ठं यतो जज्ञ उग्रस्त्वेषनृम्णः ।

सद्यो जज्ञानो नि रिणाति शत्रून्नु यदेनं मदन्ति विश्व ऊमाः १

(१०)

वावृधानः शर्वसा भूर्योजाः शत्रुर्द्धासाय भियसं दधाति ।	
अव्यनच्च व्यनच्च सस्नि सं ते नवन्त प्रभृता मदेषु	२
त्वे क्रतुमपि पृश्नन्ति भूरि द्विर्यदेते त्रिर्भवन्त्यूमाः ।	
स्वादोः स्वादीयः स्वादुना सृजा समदः सु मधु मधुनाभि योधीः	३
यदि चिन्तु त्वा धना जयन्तं रणेरणे अनुमदन्ति विप्राः ।	
ओजीयः शुष्मिन्स्थिरमा तनुष्व मा त्वा दभन् दुरेवांसः कशोकाः	४
त्वया वयं शाश्वहे रणेषु प्रपश्यन्तो युधेन्यानि भूरि ।	
चोदयामि त आयुधा वचोभिः सं ते शिशामि ब्रह्मणा वयांसि	५
नि तद् दधिपेऽवरे परे च यस्मिन्नाविथावसा दुरोणे ।	
आ स्थापयत मातरं जिगत्नुमत इन्वत कर्वराणि भूरि	६
स्तुष्व वर्मन् पुरुवर्मानं समृभ्वाणमिनतममाप्तमाप्त्यानाम् ।	
आ दर्शति शर्वसा भूर्योजाः प्र संक्षति प्रतिमानं पृथिव्याः	७
इमा ब्रह्म बृहद्विवः कृणवदिन्द्राय शुषमग्निः स्वर्षाः ।	
महो गोत्रस्य क्षयति स्वराजा तुरश्चिद् विश्वमर्णवत् तपस्वान्	८
एवा महान् बृहद्विवो अथर्वावोचत् स्वां तन्वमिन्द्रमेव ।	
स्वसारौ मातरिभ्वरी अरिप्रे हिन्वन्ति चैने शर्वसा वर्धयन्ति च	९ (१८)

(३) विजयाय प्रार्थना ।

१-११ बृहद्विवोऽथर्वा । १-२ अग्निः, ३-४ देवाः, ५ द्रविणोदाः, ६ देवीः, ७ सोमः, ८, ११ इन्द्रः,
९ धाता, विधाता, सविता, आदित्याः, रुद्राः, अश्विनौ, १० आदित्याः, रुद्राः ।
त्रिष्टुप्, २ भुरिक्, १० विराड्जगती ।

ममाग्नि वचो विहवेष्वस्तु वयं त्वेन्धानास्तन्व पुषेम ।	
मह्यं नमन्तां प्रदिशश्चतस्रस्त्वयाध्यक्षेण पृतना जयेम	१
अग्ने मन्वुं प्रतिनुदन् परेषां त्वं नो गोपाः परि पाहि विश्वतः ।	
अपांश्चो यन्तु निवता दुरस्यवोऽमैषां चित्तं प्रबुधां वि नेशत्	२
मम देवा विहवे संन्तु सर्व इन्द्रवन्तो मरुतो विष्णुरग्निः ।	
ममान्तरिक्षमुरुलोकमस्तु मह्यं वातः पवतां कामायास्मै	३
मह्यं यजन्तां मम यानीष्टाकूतिः सत्या मनसो मे अस्तु ।	
एनो मा नि गां क्रतुमच्चनाहं विश्वे देवा अभि रक्षन्तु मेह	४ (१२)

मयि देवा द्रविणमा यजन्तां मय्याशीरस्तु मयि देवहूतिः ।	
देवा होतारः सनिषन्न एतदरिष्टाः स्याम तन्वा सुवीराः	५
दैवीः षड्वीरुरु नः कृणोत विश्वे देवास इह मादयध्वम् ।	
मा नो विददभिभा मो अशस्तिर्मा नो विदद् वृजिना द्वेष्ट्या या	६
तिस्रो देवीर्महि नः शर्म यच्छत प्रजायै नस्तन्वेऽ यच्च पुष्टम् ।	
मा हास्महि प्रजया मा तनूभिर्मा रधाम द्विषते सोम राजन्	७
उरुध्यचा नो महिषः शर्म यच्छत्वस्मिन् हवे पुरुहूतः पुरुक्षु ।	
स नः प्रजायै हर्यश्व मूडेन्द्र मा नो रीरिषो मा परा दाः	८
धाता विधाता भुवनस्य यस्पतिर्देवः सविताभिमातिषाहः ।	
आदित्या रुद्रा अश्विनोभा देवाः पान्तु यजमानं निर्ऋथात्	९
ये नः सपत्ना अप ते भवन्तिवन्द्वाग्निभ्यामव बाधामह एनान् ।	
आदित्या रुद्रा उपरिस्पृशो न उग्रं चेतारमधिराजमक्रत	१०
अर्वाश्चमिन्द्रममुतो हवामहे यो गोजिद् धनजिदश्वजिद् यः ।	
इमं नो यज्ञं विहवे शृणोत्वस्माकमभूर्हर्यश्व मेदी	११ (२९)

(४) कुष्ठतकमनाशनम् ।

१-१० भृग्वहिराः । कुष्ठो, यक्ष्मनाशनम् । अनुष्टुप्, ५ भुरिक्, ६ गायत्री, १० उष्णिग्गर्भा निचृत् ।

यो गिरिष्वजायथा वीरुधां बलवत्तमः ।	
कुष्ठेहि तक्मनाशन तक्मानं नाशयन्नितः	१
सुपर्णसुवने गिरौ जातं हिमवतस्परि ।	
धनैरभि श्रुत्वा यन्ति विदुर्हि तक्मनाशनम्	२
अश्वत्थो देवसदनस्तृतीयस्यामितो द्विवि ।	
तत्रामृतस्य चक्ष्णं देवाः कुष्ठमवन्वत	३
हिरण्ययी नौरचरद्विरण्यबन्धना द्विवि ।	
तत्रामृतस्य पुष्पं देवाः कुष्ठमवन्वत	४
हिरण्ययाः पन्थान आसन्नरित्राणि हिरण्यया ।	
नावो हिरण्ययीरासन् याभिः कुष्ठं निरावहन्	५
इमं मे कुष्ठ पूरुषं तमा बह तं निष्कुरु । तमु मे अगदं कृधि	६ (३५)

देवेभ्यो अधि जातोऽसि सोमस्यासि सखा हितः ।
 स प्राणाय व्यानाय चक्षुषे मे अस्मै मृड
 उदङ् जातो हिमवतः स प्राच्यां नीयसे जनम् ।
 तत्र कुष्ठस्य नामान्युत्तमानि वि भेजिरे
 उत्तमो नाम कुष्ठास्युत्तमो नाम ते पिता ।
 यक्ष्मं च सर्वं नाशय त्वमानं चारुसं कृधि
 शीर्षामयमुपहत्यामक्ष्योस्तन्वोऽरपः ।
 कुष्ठस्तत् सर्वं निष्करद् दैवं समह वृष्ण्यम्

७

८

९

१०

(३९)

(५) लाक्षा ।

१-९ अथर्वा । लाक्षा । अनुष्टुप् ।

रात्री माता नभः पितार्यमा ते पितामहः ।
 सिलाची नाम वा असि सा देवानामसि स्वसा
 यस्त्वा पिबति जीवति त्रायसे पुरुषं त्वम् ।
 भर्त्री हि शश्वतामसि जनानां च न्यश्चनी
 वृक्षंवृक्षमा रोहसि वृष्ण्यन्तीव कन्यला ।
 जयन्ती प्रत्यातिष्ठन्ती स्पर्णी नाम वा असि
 यद् दण्डेन यदिष्वा यद् वारुहर्सा कृतम् ।
 तस्य त्वमसि निष्कृतिः सेमं निष्कृधि पूरुषम्
 भद्रात् प्लक्षान्निस्तिष्ठस्यश्वत्थात् खदिराद्धवात् ।
 भद्राद्यग्रोधात् पूर्णात् सा न एहारुन्धति
 हिरण्यवर्णे सुभगे सूर्यवर्णे वपुष्टमे ।
 रुतं गच्छासि निष्कृते निष्कृतिर्नाम वा असि
 हिरण्यवर्णे सुभगे शुष्मे लोमशवक्षणे ।
 अपामसि स्वसा लाक्षे वातो हात्मा बभूव ते
 सिलाची नाम कानीनोऽर्जबभु पिता तव ।
 अश्वो यमस्य यः श्यावस्तस्य हासास्युक्षिता
 अश्वस्यासनः संपतिता सा वृक्षां अभि सिष्यदे ।
 सुरा पतत्रिणी भूत्वा सा न एहारुन्धति

१

२

३

४

५

६

७

८

९

(४८)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥

(६) ब्रह्मविद्या ।

१-१४ अथर्वा । सोमारुद्रौ । १ ब्रह्म, २ कर्माणि, ३-४ रुद्रगणाः, ५-८ सोमारुद्रौ, ९ हेतिः,
 १०-१४ सर्वात्मा रुद्रः । त्रिष्टुप्, २ अनुष्टुप्, ३ जगती, ४ अनुष्टुबुष्णिक्त्रिष्टुब्गर्भा
 पञ्चपदा जगती, ५-७ त्रिपदा विराणनाम गायत्री, ८ एकावसाना द्विपदा-
 र्च्यनुष्टुप्, १० प्रस्तारपङ्क्तिः, ११-१३ पङ्क्तिः, १४ स्वरादपङ्क्तिः ।

- [२] ब्रह्म जज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद् वि सीमतः सुरुचो वेन आवः ।
 स बुध्न्या उपमा अस्य विष्ठाः सतश्च योनिमसतश्च वि वः १
 अनाप्ता ये वः प्रथमा यानि कर्माणि चक्रिरे ।
 वीरान् लो अत्र मा दभन् तद् व एतत् पुरो दधे २
 सहस्रधार एव ते समस्वरन् दिवो नाके मधुजिह्वा असश्चतः ।
 तस्य स्पशो न नि मिपन्ति भूर्णयः पदेपदे पाशिनः सन्ति सेतवे ३
 पर्यु षु प्र धन्वा वाजसातये परि वृत्राणि सक्षणिः ।
 द्विषस्तदध्यर्णवेनेयसे सनिस्त्रसो नामासि त्रयोदशो मास इन्द्रस्य गृहः ४
 न्वेतेनारात्सीरसौ स्वाहा ।
 तिग्मायुधौ तिग्महेती सुशेवौ सोमारुद्राविह सु मृडतं नः ५
 अवैतेनारात्सीरसौ स्वाहा ।
 तिग्मायुधौ तिग्महेती सुशेवौ सोमारुद्राविह सु मृडतं नः ६
 अपैतेनारात्सीरसौ स्वाहा ।
 तिग्मायुधौ तिग्महेती सुशेवौ सोमारुद्राविह सु मृडतं नः ७
 मुमुक्तमस्मान् दुरिताद्वद्याज्जुषेथो यज्ञममृतमस्मासु धत्तम् ८
 चक्षुषो हेते मनसो हेते ब्रह्मणो हेते तपसश्च हेते ।
 मेन्या मेनिरस्यमेनयस्ते सन्तु येऽस्माँ अभ्यघायन्ति ९
 योऽस्माँश्चक्षुषा मनसा चित्याकृत्या च यो अघायुरभिदासात् ।
 त्वं तानग्ने मेन्यामेनीन् कृणु स्वाहा १०
 इन्द्रस्य गृहोऽसि । तं त्वा प्र पद्ये तं त्वा प्र विशामि सर्वगुः सर्वपूरुषः
 सर्वात्मा सर्वतनूः सह यन्मेऽस्ति तेन ११
 इन्द्रस्य शर्मासि । तं त्वा प्र पद्ये तं त्वा प्र विशामि सर्वगुः सर्वपूरुषः
 सर्वात्मा सर्वतनूः सह यन्मेऽस्ति तेन १२ (६०)

इन्द्रस्य वर्मासि । तं त्वा प्र पद्ये तं त्वा प्र विशामि सर्वगुः सर्वपूरुषः

सर्वात्मा सर्वतनूः सह यन्मेऽस्ति तेन १३

इन्द्रस्य वरूथमसि । तं त्वा प्र पद्ये तं त्वा प्र विशामि सर्वगुः सर्वपूरुषः

सर्वात्मा सर्वतनूः सह यन्मेऽस्ति तेन १४ (६२)

(७) अरातिनाशनम् ।

१-१० अधर्वा । बहुदैवत्यम्, १-३, ६-१० अरातयः, ४-५ सरस्वती । अनुष्टुप्, १ विराङ्गर्भा
प्रस्तारपङ्क्तिः, ४ पथ्यावृहती, ६ प्रस्तारपङ्क्तिः ।

आ नो भर मा परि ष्ठा अराते मा नो रक्षीर्दक्षिणां नीयमानाम् ।

नमो वीर्त्साया असमृद्धये नमो अस्त्वरातये १

यमराते पुरोधत्से पुरुषं परिरापिणम् ।

नमस्ते तस्मै कृण्मो मा वनिं व्यथयीर्मम २

प्र णो वनिर्देवकृता दिवा नक्तं च कल्पताम् ।

अरातिमनुप्रेमो वयं नमो अस्त्वरातये ३

सरस्वतीमनुमतिं भगं यन्तो हवामहे ।

वाचं जुष्टां मधुमतीमवादिषं देवानां देवहूतिषु ४

यं याचांम्यहं वाचा सरस्वत्या मनोयुजा ।

श्रद्धा तमद्य विन्दतु दुत्ता सोमेन वभ्रुणा ५

मा वनिं मा वाचं नो वीर्त्सीरुभाविन्द्राग्नी आ भरतां नो वसूनि ।

सर्वे नो अद्य दित्सन्तोऽरातिं प्रति हर्यत ६

परोऽपेह्यसमृद्धे वि ते हेति नयामसि ।

वेदं त्वाहं निमीवन्तीं नितुदन्तीमराते ७

उत नग्ना वोभुवती स्वप्नया संचसे जनम् ।

अरातिं चित्तं वीर्त्सन्त्याकूतिं पुरुषस्य च ८

या महती मुहोन्माना विश्वा आशा व्यानशे ।

तस्यै हिरण्यकेश्यै निर्ऋत्या अकरं नमः ९

हिरण्यवर्णा सुभगा हिरण्यकशिपुर्मही ।

तस्यै हिरण्यद्रापयेऽरात्या अकरं नमः १० (७२)

[इति दशमः प्रपाठकः ॥१०॥]

(८) शत्रुनाशनम् ।

१-९ अथर्वा । नानादैवत्यं; १, २ अग्निः, ३ विश्वे देवाः, ४-९ इन्द्रः । अनुष्टुप्, २ ज्यवसाना पदपदा जगती, ३-४ भुरिषपथ्यापङ्क्तिः, ६ आस्तारपङ्क्तिः, ७ द्र्युणिगर्भा पथ्यापङ्क्तिः, ९ ज्यवसाना पदपदा द्र्युणिगर्भा जगती ।

[अथ एकादशः प्रपाठकः ॥११॥]

वैकङ्कतेनेध्मेन देवेभ्य आज्यं वह ।
 अग्ने तां इह मादय सर्व आ यन्तु मे हवम् १
 इन्द्रा याहि मे हवमिदं करिष्यामि तच्छृणु ।
 इम ऐन्द्रा अतिसरा आकूतिं सं नमन्तु मे ।
 तेभिः शक्रेम वीर्यं जातवेदस्तनूवशिन् २
 यदुसावमुतो देवा अदेवः संश्रिकीर्षति ।
 मा तस्याग्निर्हव्यं वांक्षीन्द्रवं देवा अस्य मोषं गुर्ममैव हवमेतन ३
 अतिं धावतातिसरा इन्द्रस्य वचसा हत ।
 अविं वृक इव मधीत स वो जीवन्मा मोचि प्राणमस्यापि नह्यत ४
 यममी पुरोदधिरे ब्रह्माणमपभूतये ।
 इन्द्र स ते अधस्पदं तं प्रत्यस्यामि मृत्यवे ५
 यदि प्रेयुर्देवपुरा ब्रह्म वर्माणि चक्रिरे ।
 तनूपानं परिपाणं कृण्वाना यदुपोचिरे सर्वं तदरसं कृधि ६
 यानसावतिसरांश्चकार कृणवच्च यान् ।
 त्वं तानिन्द्र वृत्रहन् प्रतीचिः पुनरा कृधि यथामुं तूणहां जनम् ७
 यथेन्द्र उद्राचनं लब्ध्वा चक्रे अधस्पदम् ।
 कृण्वेहमधरांस्तथामृच्छ्वतीभ्यः समाभ्यः ८
 अत्रैनानिन्द्र वृत्रहन्नुग्रो मर्माणि विध्य । अत्रैवैनानिभि तिष्ठेन्द्र मेद्यं हं तव ।
 अनु त्वेन्द्रा रभामहे स्याम सुमतौ तव ९ (८१)

(९) आत्मा ।

१-८ ब्रह्मा । वास्तोष्पतिः, आत्मा । १, ५ दैवी बृहती, २, ६ दैवी त्रिष्टुप्, ३, ४ दैवी जगती, ७ विराडुणिगर्भबृहतीगर्भा पञ्चपदा जगती, ८ पुरस्कृतित्रिष्टुब्बृहतीगर्भा चतुष्पदा ज्यवसाना जगती ।

दिवे स्वाहा १ पृथिव्यै स्वाहा २ अन्तरिक्षाय स्वाहा ३
 अन्तरिक्षाय स्वाहा ४ दिवे स्वाहा ५ पृथिव्यै स्वाहा ६ (८७)

सूर्यो मे चक्षुर्वार्तः प्राणोऽन्तरिक्षमात्मा पृथिवी शरीरम् ।
 अस्तुतो नामाहमयमस्मि स आत्मानं नि दधे द्यावापृथिवीभ्यां गोपीथार्य ७
 उदायुरुद् बलमुत् कृतमुत् कृत्यामुन्मनीषामुर्दिन्द्रियम् ।
 आयुष्कृदायुष्पत्नी स्वधावन्तौ गोपा मे स्तं गोपायतं मा ।
 आत्मसदौ मे स्तं मा हिंसिष्टम्

८ (८९)

(१०) आत्मरक्षा ।

१-८ ब्रह्मा । वास्तोष्पतिः । १-६ यवमध्या त्रिपदा गायत्री, ७ यवमध्या ककुप्,
 ८ पुरोधृतिद्व्यनुष्टुब्गर्भा पराष्टिस्त्र्यवसाना चतुष्पदातिजगती ।

अश्मवर्म मेऽसि यो मा प्राच्यां दिशोऽघायुरभिदासात् । एतत् स क्रच्छात् १
 अश्मवर्म मेऽसि यो मा दक्षिणाया दिशोऽघायुरभिदासात् । एतत् स क्रच्छात् २
 अश्मवर्म मेऽसि यो मा प्रतीच्या दिशोऽघायुरभिदासात् । एतत् स क्रच्छात् ३
 अश्मवर्म मेऽसि यो मोदीच्या दिशोऽघायुरभिदासात् । एतत् स क्रच्छात् ४
 अश्मवर्म मेऽसि यो मा ध्रुवाया दिशोऽघायुरभिदासात् । एतत् स क्रच्छात् ५
 अश्मवर्म मेऽसि यो मोर्ध्वाया दिशोऽघायुरभिदासात् । एतत् स क्रच्छात् ६
 अश्मवर्म मेऽसि यो मा दिशामन्तर्देशेभ्योऽघायुरभिदासात् । एतत् स क्रच्छात् ७

बृहता मन उप ह्वये मातृश्वना प्राणापानौ ।

सूर्याच्चक्षुरन्तरिक्षाच्छ्रोत्रं पृथिव्याः शरीरम् ।

सरस्वत्या वाचमुप ह्वयामहे मनोयुजां

८ (९७)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥१॥

(११) संपत्कर्म ।

१-११ अथर्वा । वरुणः (प्रश्नोत्तरम्) । त्रिष्टुप्, १ भुरिक्, ३ पङ्क्तिः, ६ पञ्चपदा अतिशक्वरी,
 ११ त्र्यवसाना षट्पदा अत्यष्टिः ।

[३] कथं महे असुरायाब्रवीरिह कथं पित्रे हरये त्वेषन्मृणः ।
 पृथिं वरुण दक्षिणां ददावान् पुनर्मघ त्वं मनसाचिकित्सीः १
 न कामेन पुनर्मघो भवामि सं चक्षे कं पृथिमेतामुपाजे ।
 केन नु त्वमथर्वन् काव्येन केन जातेनासि जातवेदाः २
 सत्यमहं गभीरः काव्येन सत्यं जातेनास्मि जातवेदाः ।
 न मे दासो नार्यो महित्वा व्रतं मीमाय यदहं धरिष्ये ३ (१००)

न त्वदन्यः कवितरो न मेधया धीरतरो वरुण स्वधावन् ।
 त्वं ता विश्वा भुवनानि वेत्थ स चिन्तु त्वज्जनो मायी विभाय ४
 त्वं ह्यङ्ग वरुण स्वधावन् विश्वा वेत्थ जनिमा सुप्रणीते ।
 किं रजस एना परो अन्यदस्त्येना किं परोणावरममुर ५
 एकं रजस एना परो अन्यदस्त्येना पर एकैन दुर्णशं चिदुवाक् ।
 तत् ते विद्वान् वरुण प्र ब्रवीम्यधोवचसः पुणर्यो भवन्तु
 नीचैर्दुसा उप सर्पन्तु भूमिम् ६
 त्वं ह्यङ्ग वरुण ब्रवीषि पुनर्मवेष्टवद्यानि भूरि ।
 मो षु पूर्णारभ्येऽतावतो भून्मा त्वा वोचन्नराधसं जनासः ७
 मा मा वोचन्नराधसं जनासः पुनस्ते पृश्नि जरितर्दमामि ।
 स्तोत्रं मे विश्वमा याहि शचीभिरन्तर्विश्वांसु मानुषीषु दिक्षु ८
 आ ते स्तोत्राण्युद्यतानि यन्त्वन्तर्विश्वांसु मानुषीषु दिक्षु ।
 देहि नु मे यन्मे अदत्तो असि युज्यो मे सप्तपदः सखासि ९
 समा नो बन्धुर्वरुण समा जा वेदाहं तद् यन्नविषा समा जा ।
 ददामि तद् यत् ते अदत्तो अस्मि युज्यस्ते सप्तपदः सखास्मि १०
 देवो देवाय गृणते वयोधा विप्रो विप्राय स्तुवते सुमेधाः ।
 अजीजनो हि वरुण स्वधावन्नथर्वाणं पितरं देवबन्धुम् ।
 तस्मा उ राधः कृणुहि सुप्रशस्तं सखा नो असि परमं च बन्धुः ११

(१०८)

(१२) ऋतस्य यज्ञः ।

१-११ अङ्गिराः । जातवेदाः । त्रिष्टुप्, ३ पङ्क्तिः ।

समिन्द्रो अद्य मनुषो दुरोणे देवो देवान् यजसि जातवेदः ।
 आ च वह मित्रमहश्चिकित्वान् त्वं दूतः कविरासि प्रचेताः १
 तनूनपात् पथ ऋतस्य यानान् मध्वा समञ्जस्त्वदया सुजिह्व ।
 मन्मानि धीभिरुत यज्ञमृन्धन् देवत्रा च कृणुह्यध्वरं नः २
 आजुह्वान ईड्यो वन्द्यश्वा याह्ये वसुभिः सजोषाः ।
 त्वं देवानामसि यह्व होता स एनान् यक्षीषितो यजीयान् ३
 प्राचीनं बर्हिः प्रदिशा पृथिव्या वस्तोरस्या वृज्यते अग्रे अह्वाम् ।
 व्यु प्रथते वितरं वरीयो देवेभ्यो अदितये स्योनम् ४

(११२)

व्यचस्वतीरुर्विया वि श्रयन्तां पतिभ्यो न जनयः शुभमानाः ।

देवीर्द्वारो बृहतीर्विश्वमिन्वा देवेभ्यो भवत सुप्रायणाः ५

आ सुष्वयन्ती यजते उपाके उषासानक्ता सदतां नि योनौ ।

द्वित्र्ये योषणे बृहती सुरुक्मे अधि श्रियं शुक्रपिशं दधाने ६

दैव्या होतारा प्रथमा सुवाचा मिमाना यज्ञं मनुषो यजध्वे ।

प्रचोदयन्ता विदथेषु कारू प्राचीनं ज्योतिः प्रदिशा दिशन्ता ७

आ नो यज्ञं भारती तूर्यमेविडा मनुष्वद्विह चेतयन्ती ।

तिस्रो देवीर्बहिरेदं स्योनं सरस्वतीः स्वर्पसः सदन्ताम् ८

य इमे द्यावापृथिवी जनित्री रूपैरपिंशद् भुवनानि विश्वा ।

तमद्य होतरिषितो यजीयान् देवं त्वष्टारमिह यक्षि विद्वान् ९

उपावसृज त्मन्या समञ्जन् देवानां पार्थ ऋतुथा हवीषि ।

वनस्पतिः शमिता देवो अग्निः स्वदन्तु हव्यं मधुना घृतेन १०

सद्यो जातो व्यमिमीत यज्ञमग्निर्देवानामभवत् पुरोगाः ।

अस्य होतुः प्रशिष्युतस्य वाचि स्वाहाकृतं हविरदन्तु देवाः ११ (११९)

(१३) सर्पविषनाशनम् ।

१-११ गरुत्मान् । तक्षकः । जगती, २ आस्तारपङ्क्तिः, ४, ७, ८ अनुष्टुप्, ५ त्रिष्टुप्,

६ पथ्यापङ्क्तिः, ९ भुरिक्; १०, ११ निचृद्वायत्री ।

वृदिर्हि मह्यं वरुणो द्विवः कुविर्वचोभिरुग्रैर्नि रिणामि ते विषम् ।

खातमखातमुत सक्तमग्रभमिरेव धन्वन् नि जजास ते विषम् १

यत् ते अपोदकं विषं तत् त एतास्वग्रभम् ।

गृह्णामि ते मध्यममुत्तमं रसमुतावमं भियसा नेशदादु ते २

वृषा मे रवो नमसा न तन्यतुरुग्रेण ते वचसा बाध आदु ते ।

अहं तमस्य नृभिरग्रभं रसं तमस इव ज्योतिरुदेतु सूर्यः ३

चक्षुषा ते चक्षुर्हन्मि विषेण हन्मि ते विषम् ।

अहे त्रियस्व मा जीवीः प्रत्यगभ्येतु त्वा विषम् ४

कैरात पृश्न उपतृण्य बभ्र आ मे शृणुतासिता अलीकाः ।

मा मे सख्युः स्तामानमपि हाताश्चावयन्तो नि विषे रमध्वम् ५

असितस्य तैमातस्य बभ्रोरपोदकस्य च ।

सात्रासाहस्याहं मन्योरव ज्यामिव धन्वनो वि मुञ्चामि रथौ इव ६ (१२५)

आलिङ्गी च विलिङ्गी च पिता च माता च ।	
विद्म वः सर्वतो बन्ध्वरसाः किं करिष्यथ	७
उरुगूलाया दुहिता जाता दास्यसिकन्या ।	
प्रतङ्कं वृद्धुषीणां सर्वासामरसं विषम्	८
कर्णा श्वावित् तदब्रवीद् गिरिवचरन्तिका ।	
याः काश्चेमाः खनित्रिमास्तासामरसतमं विषम्	९
ताबुवं न ताबुवं न घेत् त्वमसि ताबुवम् । ताबुवेनारसं विषम्	१०
तस्तुवं न तस्तुवं न घेत् त्वमसि तस्तुवम् । तस्तुवेनारसं विषम्	११ (१३०)

(१४) कृत्यापरिहरणम् ।

१-१३ शुक्रः । वनस्पतिः, कृत्यापरिहरणम् । अनुष्टुप्, ३, ५, १२ भुरिक्, ८ त्रिपदा विराट्,

१० निचृद्बृहती, ११ त्रिपदा साम्नी त्रिष्टुप्; १३ स्वराट् ।

सुपर्णस्त्वान्विन्दत् सूकरस्त्वाखन्नसा ।	
दिप्सौषधे त्वं दिप्सन्तमव कृत्याकृतं जहि	१
अव जहि यातुधानानव कृत्याकृतं जहि ।	
अथो यो अस्मान् दिप्सति तमु त्वं जह्योषधे	२
रिश्यस्येव परीक्षासं परिकृत्य परि त्वचः ।	
कृत्यां कृत्याकृतं देवा निष्कर्मिव प्रति मुञ्चत	३
पुनः कृत्यां कृत्याकृतं हस्तगृह्य परा णय ।	
समक्षमस्मा आ धेहि यथा कृत्याकृतं हनत्	४
कृत्याः सन्तु कृत्याकृतं शपथः शपथीयते ।	
सुखो रथ इव वर्ततां कृत्या कृत्याकृतं पुनः	५
यदि स्त्री यदि वा पुमान् कृत्यां चकार पाप्मने ।	
तामु तस्मै नयामस्यश्वमिवाश्वाभिधान्या	६
यदि वासि देवकृता यदि वा पुरुषैः कृता ।	
तां त्वा पुनर्णयामसीन्द्रेण सयुजा वयम्	७
अग्ने पृतनाषाट् पृतनाः सहस्व ।	
पुनः कृत्यां कृत्याकृतं प्रतिहरणेन हरामसि	८ (१३८)

कृतव्यधनि विध्य तं यश्चकार तमिज्जहि ।	
न त्वामचक्रुषे वयं वधाय सं शिशीमहि	९
पुत्र इव पितरं गच्छ स्वज इवाभिष्ठितो दश ।	
बन्धमिवावक्रामी गच्छ कृत्ये कृत्याकृतं पुनः	१०
उदुणीव वारण्यभिस्कन्दं मृगीव । कृत्या कर्तारमृच्छतु	११
इष्वा ऋजीयः पततु द्यावापृथिवी तं प्रति ।	
सा तं मृगमिव गृह्णातु कृत्या कृत्याकृतं पुनः	१२
अग्निरिवैतु प्रतिकूलमनुकूलमिवोदुकम् ।	
सुखो रथ इव वर्ततां कृत्या कृत्याकृतं पुनः	१३ (१४३)

(१५) रोगोपशमनम् ।

१-११ विश्वामित्रः । मधुला वनस्पतिः । अनुष्टुप्, ४ पुरस्ताद्बृहती, ५, ७-९, भुरिक् ।

एका च मे दश च मेऽपवृत्तार ओषधे ।	
कर्तजात कर्तावरि मधु मे मधुला करः	१
द्वे च मे विंशतिश्च मेऽपवृत्तार ओषधे ।	
कर्तजात कर्तावरि मधु मे मधुला करः	२
तिस्रश्च मे त्रिंशच्च मेऽपवृत्तार ओषधे ।	
कर्तजात कर्तावरि मधु मे मधुला करः	३
चतस्रश्च मे चत्वारिंशच्च मेऽपवृत्तार ओषधे ।	
कर्तजात कर्तावरि मधु मे मधुला करः	४
पञ्च च मे पञ्चाशच्च मेऽपवृत्तार ओषधे ।	
कर्तजात कर्तावरि मधु मे मधुला करः	५
षट् च मे षष्टिश्च मेऽपवृत्तार ओषधे ।	
कर्तजात कर्तावरि मधु मे मधुला करः	६
सप्त च मे सप्ततिश्च मेऽपवृत्तार ओषधे ।	
कर्तजात कर्तावरि मधु मे मधुला करः	७
अष्ट च मेऽशीतिश्च मेऽपवृत्तार ओषधे ।	
कर्तजात कर्तावरि मधु मे मधुला करः	८ (१५९)

नव च मे नवतिश्च मेऽपवृत्तार ओषधे ।

ऋतजात ऋतावरि मधु मे मधुला करः

९

दश च मे शतं च मेऽपवृत्तार ओषधे ।

ऋतजात ऋतावरि मधु मे मधुला करः

१०

शतं च मे सहस्रं चापवृत्तार ओषधे ।

ऋतजात ऋतावरि मधु मे मधुला करः

११

(१५४)

[इति एकादशः प्रपाठकः ॥११॥]

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥३॥

(१६) वृषरोगशमनम् ।

१-११ विश्वामित्रः । एकवृषः । एकावसानं द्वैपदम्, १, २, ५, ७-१० साम्नी उष्णिक्,
२, ३, ६, आसुरी अनुष्टुप्, ११ आसुरी गायत्री ।

[अथ द्वादशः प्रपाठकः ॥१२॥]

[४] यद्येकवृषोऽसि सृजारसोऽसि	१	यदि द्विवृषोऽसि सृजारसोऽसि	२
यदि त्रिवृषोऽसि सृजारसोऽसि	३	यदि चतुर्वृषोऽसि सृजारसोऽसि	४
यदि पञ्चवृषोऽसि सृजारसोऽसि	५	यदि षड्वृषोऽसि सृजारसोऽसि	६
यदि सप्तवृषोऽसि सृजारसोऽसि	७	यद्यष्टवृषोऽसि सृजारसोऽसि	८
यदि नववृषोऽसि सृजारसोऽसि	९	यदि दशवृषोऽसि सृजारसोऽसि	१०
यद्येकादशोऽसि सोऽपोदकोऽसि	११		

(१६५)

(१७) ब्रह्मजाया ।

१-१८ मयोभूः । ब्रह्मजाया । अनुष्टुप्, १-६ त्रिष्टुप् ।

तेऽवदन् प्रथमा ब्रह्मकिल्बिषेऽकूपारः सलिलो मातरिश्वा ।

वीडुहंरास्तप उग्रं मयोभूरापो देवीः प्रथमजा ऋतस्य

१

सोमो राजा प्रथमो ब्रह्मजायां पुनः प्रायच्छदहणीयमानः ।

अन्वर्तिता वरुणो मित्र आसीदग्निर्होता हस्तगृह्या निनाय

२

हस्तेनैव ग्राह्य आधिरस्या ब्रह्मजायेति चेदवोचत् ।

न दूताय प्रहेया तस्थ एषा तथा राष्ट्रं गुपितं क्षत्रियस्य

३

यामाहुस्तारकैषा विकेशीति दुच्छुनां ग्राममवपद्यमानाम् ।

सा ब्रह्मजाया वि दुनोति राष्ट्रं यत्र प्रापादि शश उल्कुषीमान्

४

(१६६)

ब्रह्मचारी चरति वेविषद् विषः स देवानां भवत्येकमङ्गम् ।	
तेन जायामन्विन्दुद् बृहस्पतिः सोमेन नीतां जुह्वी न देवाः ५	
देवा वा एतस्यामवदन्त पूर्वे सप्तऋषयस्तपसा ये निषेदुः ।	
भीमा जाया ब्राह्मणस्यापनीता दुर्धा दधाति परमे व्योमिन् ६	
ये गर्भा अवपद्यन्ते जगद् यच्चापलुप्यते	
वीरा ये तृह्यन्ते मिथो ब्रह्मजाया हिनस्ति तान् ७	
उत यत् पतयो दश स्त्रियाः पूर्वे अब्राह्मणाः ।	
ब्रह्मा चेद्धस्तमग्रहीत् स एव पतिरेकधा ८	
ब्राह्मण एव पतिर्न राजन्योऽहं न वैश्यः ।	
तत् सूर्यः प्रब्रुवन्नेति पञ्चभ्यो मानवेभ्यः ९	
पुनर्वै देवा अददुः पुनर्मनुष्या अददुः ।	
राजानः सत्यं गृह्णाना ब्रह्मजायां पुनर्ददुः १०	
पुनर्दाय ब्रह्मजायां कृत्वा देवैर्निकिल्बिषम् ।	
ऊर्जं पृथिव्या भुक्त्वोरुगायमुपासते ११	
नास्य जाया शतवाही कल्याणी तल्पमा शये ।	
यस्मिन् राष्ट्रे निरुध्यते ब्रह्मजायाचिर्या १२	
न विकर्णः पृथुशिरास्तस्मिन् वेश्मनि जायते ।	
यस्मिन् राष्ट्रे निरुध्यते ब्रह्मजायाचिर्या १३	
नास्य क्षत्ता निष्कग्रीवः सूनानामेत्यग्रतः ।	
यस्मिन् राष्ट्रे निरुध्यते ब्रह्मजायाचिर्या १४	
नास्य श्वेतः कृष्णकर्णो धुरि युक्तो महीयते ।	
यस्मिन् राष्ट्रे निरुध्यते ब्रह्मजायाचिर्या १५	
नास्य क्षेत्रे पुष्करिणी नाण्डीकं जायते बिसम् ।	
यस्मिन् राष्ट्रे निरुध्यते ब्रह्मजायाचिर्या १६	
नास्मै पृश्निं वि दुहन्ति येऽस्या दोहमुपासते ।	
यस्मिन् राष्ट्रे निरुध्यते ब्रह्मजायाचिर्या १७	
नास्य धेनुः कल्याणी नानद्भवान्सहते धुरम् ।	
विजानिर्यत्र ब्राह्मणो रात्रिं वसति पापया १८	(१८९)

(१८) ब्रह्मगवी ।

१-१५ मयोभूः । ब्रह्मगवी । अनुष्टुप्, ४ भुरिक् त्रिष्टुप्, ५, ८-९, १३ त्रिष्टुप् ।

नैतां ते देवा अददुस्तुभ्यं नृपते अत्तवे ।	
मा ब्राह्मणस्य राजन्य गां जिघत्सो अनाद्याम्	१
अक्षद्विगधो राजन्यः पाप आत्मपराजितः ।	
स ब्राह्मणस्य गार्मद्यादद्य जीवानि मा श्वः	२
आविष्टिताघविषा पृढाकूरिव चर्मणा ।	
सा ब्राह्मणस्य राजन्य तृष्टैषा गौरनाद्या	३
निर्वै क्षत्रं नयति हन्ति वर्चोऽग्निरिवारब्धो वि दुनोति सर्वम् ।	
यो ब्राह्मणं मन्यते अन्नमेव स विषस्य पिबति तैमातस्य	४
य एनं हन्ति मूढं मन्यमानो देवपीयुर्धनकामो न चित्तात् ।	
सं तस्येन्द्रो हृदयेऽग्निमिन्ध उभे एनं द्विष्टो नभसी चरन्तम्	५
न ब्राह्मणो हिंसितव्योऽग्निः प्रियतनोरिव ।	
सोमो ह्यस्य दायाद इन्द्रो अस्याभिः शस्तिपाः	६
शतापांश्च नि गिरति तां न शक्नोति निःस्विदन् ।	
अन्नं यो ब्रह्मणां मत्वः स्वाद्वैऽक्षीति मन्यते	७
जिह्वा ज्या भवति कुल्मलं वाङ्मनाङ्गीका दन्तास्तपसाभिर्दिग्धाः ।	
तेभिर्ब्रह्मा विध्यति देवपीयून् हृद्दलैर्धनुर्भिर्द्वैवजूतैः	८
तीक्ष्णेष्वो ब्राह्मणा हेतिमन्तो यामस्यन्ति शरव्यांश्च न सा मृषा ।	
अनुहाय तपसा मन्युना चोत दूरादव भिन्दत्येनम्	९
ये सहस्रमराजन्नासन् दशशता उत ।	
ते ब्राह्मणस्य गां जुग्ध्वा वैतहव्याः पराभवन्	१०
गौरेव तान् हन्यमाना वैतहव्या अवतिरत् ।	
ये केसरप्राबन्धायाश्चरमाजामपेचिरन्	११
एकशतं ता जनता या भूमिर्व्यधूनुत ।	
प्रजां हिंसित्वा ब्राह्मणीमसंभवं पराभवन्	१२
देवपीयुश्चरति मर्त्येषु गरगीणो भवत्यस्थिभूयान् ।	
यो ब्राह्मणं देवबन्धुं हिनस्ति न स पितृयाणामप्येति लोकम्	१३ (१९६)

अग्निर्वै नः पदवायः सोमो दायद उच्यते ।

हन्ताभिः शस्तेन्द्रस्तथा तद् वेधसो विदुः १४

इषुरिव दिग्धा नृपते पृदाकूरिव गोपते ।

सा ब्राह्मणस्येषुर्ध्वोरा तया विध्यति पीयतः १५ (१९८)

(१९) ब्रह्मगवी ।

१-१५ मयोभूः । ब्रह्मगवी । अनुष्टुप्, २ चिराट्पुरस्ताद्बृहती, ७ उपरिष्ठाद्बृहती ।

अतिमात्रमवर्धन्त नोदिव दिवमस्पृशन् ।

भृगुं हिंसित्वा सृञ्जया वैतहव्याः पराभवन् १

ये बृहत्सामानमाङ्गिरसमार्पयन् ब्राह्मणं जनाः ।

पेत्वस्तेषामुभयादुमविस्तोकान्यावयत् २

ये ब्राह्मणं प्रत्यर्हिवन् ये वास्मिन्नुल्कमीषिरे ।

अस्रस्ते मध्ये कुल्यायाः केशान् खदन्त आसते ३

ब्रह्मगवी पच्यमाना यावत् साभि विजङ्गहे ।

तेजो राष्ट्रस्य निर्हन्ति न वीरो जायते वृषा ४

क्रूरमस्या आशसनं तृष्टं पिशितमस्यते ।

क्षीरं यदस्याः पीयते तद् वै पितृषु किल्बिषम् ५

उग्रो राजा मन्यमानो ब्राह्मणं यो जिघत्सति ।

परा तत् सिच्यते राष्ट्रं ब्राह्मणो यत्र जीयते ६

अष्टापर्दी चतुरक्षी चतुःश्रोत्रा चतुर्हनुः ।

द्यास्थ्या द्विजिह्वा भूत्वा सा राष्ट्रमव धूनुते ब्रह्मज्यस्य ७

तद् वै राष्ट्रमा स्रवति नावं भिन्नमिवोदकम् ।

ब्रह्माणं यत्र हिंसन्ति तद् राष्ट्रं हन्ति दुच्छुना ८

तं वृक्षा अप सेधन्ति छायां नो मोषगा इति ।

यो ब्राह्मणस्य सद् धनमभि नारदु मन्यते ९

विषमेतद् देवकृतं राजा वरुणोऽब्रवीत् ।

न ब्राह्मणस्य गां जग्ध्वा राष्ट्रे जागार कश्चन १०

नवैव ता नवतयो या भूमिर्व्यधूनुत ।

प्रजां हिंसित्वा ब्राह्मणीमसंभवं पराभवन् ११ (२०९)

यां मृतायानुबन्धन्ति कूटं पदयोपनीम् ।	
तद् वै ब्रह्मज्य ते देवा उपस्तरणमनुवन्	१२
अश्रूणि कृपमाणस्य यानि जीतस्य वावृतुः ।	
तं वै ब्रह्मज्य ते देवा अपां भागमधारयन्	१३
येन मृतं स्नपयन्ति श्मश्रूणि येनोन्दते ।	
तं वै ब्रह्मज्य ते देवा अपां भागमधारयन्	१४
न वर्ष मैत्रावरुणं ब्रह्मज्यमभि वर्षति ।	
नास्मै समितिः कल्पते न मित्रं नयते वशम्	१५ (२१३)

(२०) शत्रुसेनात्रासनम् ।

१-१२ ब्रह्मा । वनस्पतिः, दुन्दुभिः । त्रिष्टुप्, १ जगती ।

उच्चैर्घोषो दुन्दुभिः सत्त्वनायन् वानस्पत्यः संभृत उस्त्रियाभिः ।	
वाचं क्षुण्णवानो द्रुमयन्त्सपत्नान्सिंह इव जेष्यन्नभि तंस्तनीहि	१
सिंह इवास्तानीद् द्रुवयो विब्रन्दोऽभिक्रन्दन्नृषभो वासितामिव ।	
वृषा त्वं वध्रयस्ते सपत्ना ऐन्द्रस्ते शुष्मो अभिमातिषाहः	२
वृषेव यूथे सहसा विद्वानो गव्यन्नभि रुव संधनाजित् ।	
शुचा विध्य हृदयं परेषां हित्वा ग्रामान् प्रच्युता यन्तु शत्रवः	३
संजयन् पृतना ऊर्ध्वमायुर्गृह्णा गृह्णानो बहुधा वि चक्ष्व ।	
दैवीं वाचं दुन्दुभ आ गुरस्व वेधाः शत्रूणामुप भरस्व वेदः	४
दुन्दुभेर्वाचं प्रयतां वदन्तीमाशृण्वती नाथिता घोषबुद्धा ।	
नारी पुत्रं धावतु हस्तगृह्णामित्री भीता समरे वधानाम्	५
पूर्वो दुन्दुभे प्र वदासि वाचं भूम्याः पृष्ठे वदु रोचमानः ।	
अमित्रसेनामभिजज्ञभानो द्युमद् वद दुन्दुभे सूनृतावत् ।	६
अन्तरेमे नभसी घोषो अस्तु पृथक् ते ध्वनयो यन्तु शीभम् ।	
अभि क्रन्द स्तनयोत्पिपानः श्लोककृन्मित्रतूर्याय स्वर्धी	७
धीभिः कृतः प्र वदाति वाचमुद्धर्षय सत्त्वनामायुधानि ।	
इन्द्रमेदी सत्त्वनो नि ह्वयस्व मित्रैरमित्राँ अव जङ्घनीहि	८ (२२१)

संक्रन्दनः प्रवदो धृष्णुषेणः प्रवेदकृद् बहुधा ग्रामघोषी ।
 श्रेयो वन्वानो वयुनानि विद्वान् कीर्तिं बहुभ्यो वि हर द्विराजे ९
 श्रेयःक्रेतो वसुजित् सहीयान्तसंग्रामजित् संशितो ब्रह्मणासि ।
 अंशूनिव ग्रावाधिषवणे अद्रिर्गव्यन् दुन्दुभेऽधि नृत्य वेदः १०
 शत्रूषाण् नीषाडभिमातिषाहो गवेषणः सहमान उद्भित् ।
 वाग्वीव मन्त्रं प्र भरस्व वाचं सांग्रामजित्यायेषमुद् वदेह ११
 अच्युतच्युत् समदो गर्भिष्ठो मृधो जेता पुरएतायोध्यः ।
 इन्द्रेण गुप्तो विदथा निचिकर्यद्भृद्व्योतनो द्विषतां याहि शीर्भम् १२ (१२५)

(११) शत्रुसेनात्रासनम् ।

१-१२ ब्रह्मा । वनस्पतिः, दुन्दुभिः, १०-१२ आदित्यादयः । अनुष्टुप्, १, ४-५ पथ्यापङ्क्तिः,
 ६ जगती, ११ बृहतीगर्भा त्रिष्टुप्, १२ त्रिपदा यवमध्या गायत्री ।

विहृदयं वैमनस्यं वदामित्रेषु दुन्दुभे ।
 विद्वेषं कश्मशं भयममित्रेषु नि दध्मस्यवैनान् दुन्दुभे जहि १
 उद्वेपमाना मनसा चक्षुषा हृदयेन च ।
 धावन्तु बिभ्यतोऽमित्राः प्रत्रासेनाज्ये हुते २
 वानस्पत्यः संभृत उस्त्रियाभिर्विश्वगोत्रयः ।
 प्रत्रासममित्रेभ्यो वदाज्येनाभिघारितः ३
 यथा मृगाः संविजन्त आरण्याः पुरुषादधि ।
 एवा त्वं दुन्दुभेऽमित्रानाभि क्रन्दु प्र त्रासयाथो चित्तानि मोहय ४
 यथा वृकादजावयो धावन्ति बहु बिभ्यतीः ।
 एवा त्वं दुन्दुभेऽमित्रानाभि क्रन्दु प्र त्रासयाथो चित्तानि मोहय ५
 यथा श्येनात् पतत्रिणः संविजन्ते अहर्दिवि सिंहस्य स्तनथोर्यथा ।
 एवा त्वं दुन्दुभेऽमित्रानाभि क्रन्दु प्र त्रासयाथो चित्तानि मोहय ६
 परामित्रान् दुन्दुभिना हरिणस्याजिनेन च ।
 सर्वे देवा अतित्रसन् ये संग्रामस्येशति ७
 यैरिन्द्रः प्रकीडते पद्धोषैश्छायया सह ।
 तैरुमित्रास्त्रसन्तु नोऽमी ये यन्त्यनीकुशः ८ (१२३)

ज्याघोषा दुन्दुभयोऽभि क्रौशन्तु या दिशः ।

सेनाः पराजिता यतीरमित्राणामनीकशः

९

आदित्य चक्षुरा दत्स्व मरीचयोऽनु धावत ।

पत्सङ्गिनीरा संजन्तु विगते बाहुवीर्ये

१०

यूयमुग्रा मरुतः पृश्निमातर इन्द्रेण युजा प्र मृणीत शत्रून् ।

सोमो राजा वरुणो राजा महादेव उत मृत्युरिन्द्रः

११

एता देवसेनाः सूर्यकैतवः सचेतसः ।

अमित्रान् नो जयन्तु स्वाहा

१२

(२३७)

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः । ४॥

(२२) तक्मनाशनम् ।

१-१४ भृग्वङ्गिराः । तक्मनाशनः । अनुष्टुप्, १ भुरिक् त्रिष्टुप्, २ त्रिष्टुप्, ५ विराट् पथ्यावृहती ।

[५] अग्निस्तक्मानमप बाधतामितः सोमो ग्रावा वरुणः पूतदक्षाः ।

वेदिर्बर्हिः समिधः शोशुचाना अप द्वेषांस्यमुया भवन्तु

१

अयं यो विश्वान् हरितान् कृणोष्युच्छोचयन्नग्निरिवाभिदुन्वन् ।

अधा हि तक्मन्नरसो हि भूया अधा न्यङ्ङिधराङ् वा परेहि

२

यः परुषः पारुषेयोऽवध्वंस इवारुणः ।

तक्मानं विश्वधावीर्याधराञ्च परां सुवा

३

अधराञ्च प्र हिणोमि नमः कृत्वा तक्मने ।

शक्मभरस्य मुष्टिहा पुनरेतु महावृषान्

४

ओको अस्य मूर्जवन्त ओको अस्य महावृषाः ।

यावज्जातस्तक्मस्तावानसि बर्हिहेषु न्योचरः

५

तक्मन् व्यालि वि गदु व्यङ्ङि भूरि यावय ।

दासीं निष्टकरीमिच्छ तां वज्रेण समर्पय

६

तक्मन् मूर्जवतो गच्छ बर्हिकान् वा परस्तराम् ।

शूद्रमिच्छ प्रफुग्यं तां तक्मन् वीवि धूनुहि

७

महावृषान् मूर्जवतो बन्ध्वङ्ङि परेत्य ।

पैतानि तक्मने ब्रूमो अन्यक्षेत्राणि वा इमा

८

अन्यक्षेत्रे न रमसे वशी सन्मृडयासि नः ।

अभूदु प्रार्थस्तक्मा स गमिष्यति बर्हिकान्

९

(२४६)

यत् त्वं शीतोऽथो रूरः सह कासावेपयः ।	
भीमास्ते तक्मन् हेतयस्ताभिः स्म परि वृद्धग्धि नः	१०
मा स्मेतान्तस्खीन् कुरुथा बलासं कासमुद्युगम् ।	
मा स्मातोऽर्वाडैः पुनस्तत् त्वां तक्मन्नुप ब्रुवे	११
तक्मन् भ्रात्रा बलासेन स्वस्रा कासिकया सह ।	
पाप्मा भ्रातृव्येण सह गच्छामुमरणं जनम्	१२
तृतीयकं वितृतीयं सद्गन्दिमुत शारदम् ।	
तक्मानं शीतं रूरं ग्रैष्मं नाशय वार्षिकम्	१३
गन्धारिभ्यो मूर्जवज्योऽङ्गैर्भ्यो मगधेभ्यः ।	
प्रेष्यन् जनमिव शेवधिं तक्मानं परि दद्यासि	१४ (२५१)

(२३) किमिष्टम् ।

१-१३ कण्वः । इन्द्रः । अनुष्टुप्, १३ विराट् ।

ओते मे द्यावापृथिवी ओता देवी सरस्वती ।	
ओतौ म इन्द्रश्चाग्निश्च किमिं जम्भयतामिति	१
अस्येन्द्र कुमारस्य किमीन् धनपते जहि ।	
हता विश्वा अरातय उग्रेण वचसा मम	२
यो अक्षयौ परिसर्पति यो नासे परिसर्पति ।	
दुतां यो मध्यं गच्छति तं किमिं जम्भयामसि	३
सरूपौ द्वौ विरूपौ द्वौ कृष्णौ द्वौ रोहितौ द्वौ ।	
बभ्रुश्च बभ्रुकर्णश्च गृध्रः कोकश्च ते हताः	४
ये किमयः शितिकक्षा ये कृष्णाः शितिबाहवः ।	
ये के च विश्वरूपास्तान् किमीन् जम्भयामसि	५
उत् पुरस्तात् सूर्य एति विश्वदृष्टो अदृष्टहा ।	
दृष्टांश्च घ्नन्नदृष्टांश्च सर्वांश्च प्रमृणन् किमीन्	६
येवाषासः कर्कषास एजत्काः शिपवित्नुकाः ।	
दृष्टश्च हन्यतां किमिरुतादृष्टश्च हन्यताम्	७
हतो येवाषः किमीणां हतो नदनिमोत ।	
सर्वान् नि मेषमपाकरं दृषद्वा खल्वौ इव	८ (१५९)

त्रिशीर्षाणं त्रिकुक्षुं किमिं सारङ्गमर्जुनम् ।

शृणाम्यस्य पृष्ठीरपि वृश्चामि यच्छिरः ९

अत्रिवद् वः क्रिमयो हन्मि कण्ववज्जमदग्नित् ।

अगस्त्यस्य ब्रह्मणा सं पिण्डम्यहं क्रिमीन् १०

हतो राजा क्रिमीणामुतैषां स्थपतिर्हतः ।

हतो हतमाता क्रिमिर्हतभ्राता हतस्वसा ११

हतासो अस्य वेशसो हतासः परिवेशसः

अथो ये क्षुल्लका इव सर्वे ते क्रिमयो हताः १२

सर्वेषां च क्रिमीणां सर्वासां च क्रिमीणाम् ।

भिनदयश्मना शिरो दहाम्यग्निना मुखम् १३

(२६४)

(२४) ब्रह्मकर्म ।

१-१७ अथर्वा । ब्रह्मकर्मात्मा, १ सविता, २ अग्निः, ३ द्यावापृथिवी, ४ वरुणः, ५ मित्रावरुणौ,

६ मरुतः, ७ सोमः, ८ वायुः, ९ सूर्यः, १० चन्द्रमाः, ११ इन्द्रः, १२ मरुतां पिता,

१३ मृत्युः, १४ यमः, १५ पितरः, १६ तताः, १७ ततामहाः । अतिशक्री,

१-१०, १२-१४ चतुष्पदातिशक्री, ११ शक्री, १५-१६ त्रिपदा

भुविजगती, १७ त्रिपदा विराट् शक्वरी ।

सविता प्रसवानामधिपतिः स मावतु ।

अस्मिन् ब्रह्मण्यस्मिन् कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां

चित्त्रायामस्यामाकूत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहूत्यां स्वाहा १

अग्निर्वनस्पतीनामधिपतिः स मावतु ।

अस्मिन् ब्रह्मण्यस्मिन् कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां

चित्त्रायामस्यामाकूत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहूत्यां स्वाहा २

द्यावापृथिवी दातृणामधिपत्नी ते मावताम् ।

अस्मिन् ब्रह्मण्यस्मिन् कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां

चित्त्रायामस्यामाकूत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहूत्यां स्वाहा ३

वरुणोऽपामधिपतिः स मावतु ।

अस्मिन् ब्रह्मण्यस्मिन् कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां

चित्त्रायामस्यामाकूत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहूत्यां स्वाहा ४

मित्रावरुणौ वृष्ट्याधिपती तौ मावताम् ।

अस्मिन् ब्रह्मण्यस्मिन् कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां

चित्त्रायामस्यामाकूत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहूत्यां स्वाहा ५

(२६९)

मरुतः पर्वतानामधिपतयस्ते मावन्तु ।

अस्मिन् ब्रह्मण्यस्मिन् कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां
चित्त्र्यामस्यामाकूत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहूत्यां स्वाहा ६

सोमो वीरुधामधिपतिः स मावतु ।

अस्मिन् ब्रह्मण्यस्मिन् कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां
चित्त्र्यामस्यामाकूत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहूत्यां स्वाहा ७

वायुरन्तरिक्षस्याधिपतिः स मावतु ।

अस्मिन् ब्रह्मण्यस्मिन् कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां
चित्त्र्यामस्यामाकूत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहूत्यां स्वाहा ८

सूर्यश्चक्षुषामधिपतिः स मावतु ।

अस्मिन् ब्रह्मण्यस्मिन् कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां
चित्त्र्यामस्यामाकूत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहूत्यां स्वाहा ९

चन्द्रमा नक्षत्राणामधिपतिः स मावतु ।

अस्मिन् ब्रह्मण्यस्मिन् कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां
चित्त्र्यामस्यामाकूत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहूत्यां स्वाहा १०

इन्द्रो दिवोऽधिपतिः स मावतु ।

अस्मिन् ब्रह्मण्यस्मिन् कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां
चित्त्र्यामस्यामाकूत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहूत्यां स्वाहा ११

मरुतां पिता पशूनामधिपतिः स मावतु ।

अस्मिन् ब्रह्मण्यस्मिन् कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां
चित्त्र्यामस्यामाकूत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहूत्यां स्वाहा १२

मृत्युः प्रजानामधिपतिः स मावतु ।

अस्मिन् ब्रह्मण्यस्मिन् कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां
चित्त्र्यामस्यामाकूत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहूत्यां स्वाहा १३

यमः पितॄणामधिपतिः स मावतु ।

अस्मिन् ब्रह्मण्यस्मिन् कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां
चित्त्र्यामस्यामाकूत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहूत्यां स्वाहा १४ (१७८)

पितरः परे ते मावन्तु ।

अस्मिन् ब्रह्मण्यस्मिन् कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां
चित्तामस्यामाकृत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहृत्यां स्वाहा १५

तता अवरं ते मावन्तु ।

अस्मिन् ब्रह्मण्यस्मिन् कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां
चित्तामस्यामाकृत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहृत्यां स्वाहा १६

ततस्ततामहास्ते मावन्तु ।

अस्मिन् ब्रह्मण्यस्मिन् कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां
चित्तामस्यामाकृत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहृत्यां स्वाहा १७ (२८२)

(२५) गर्भधानम् ।

१-१३ ब्रह्मा । योनिगर्भः, पृथिव्यादयो देवताः । अनुष्टुप्, १३ चिरादपुरस्ताद्वृहती ।

पर्वताद् दिवो योनेरङ्गादङ्गात् समाभूतम् ।

शोपो गर्भस्य रेतोधाः सरौ पर्णमिवा दधत् १

यथेयं पृथिवी मही भूतानां गर्भमादधे ।

एवा दधामि ते गर्भं तस्मै त्वामवसे हुवे २

गर्भं धेहि सिनीवाल्लि गर्भं धेहि सरस्वति ।

गर्भं ते अश्विनोभा धत्तां पुष्करस्रजा ३

गर्भं ते मित्रावरुणौ गर्भं देवो बृहस्पतिः ।

गर्भं त इन्द्रश्चाग्निश्च गर्भं धाता दधातु ते ४

विष्णुर्योनिं कल्पयतु त्वष्टा रूपाणि पिशतु ।

आ सिञ्चतु प्रजापतिर्धाता गर्भं दधातु ते ५

यद् वेदु राजा वरुणो यद् वा देवी सरस्वती ।

यदिन्द्रो वृत्रहा वेदु तद् गर्भकरणं पिब ६

गर्भो अस्योषधीनां गर्भो वनस्पतीनाम् ।

गर्भो विश्वस्य भूतस्य सो अग्ने गर्भमेह धाः ७

अधि स्कन्द वीरयस्व गर्भमा धेहि योन्याम् ।

वृषासि वृष्ण्यावन् प्रजायै त्वा नयामसि ८

वि जिहीष्व बार्हत्सामे गर्भस्ते योनिमा शयाम् ।

अदृष्टे देवाः पुत्रं सोमपा उभयाविनम् ९ (२९०)

धातुः श्रेष्ठेन रूपेणास्या नार्या गवीन्योः ।	
पुमांसं पुत्रमा धेहि दशमे मासि सूतवे	१०
त्वष्टः श्रेष्ठेन रूपेणास्या नार्या गवीन्योः ।	
पुमांसं पुत्रमा धेहि दशमे मासि सूतवे	११
सवितुः श्रेष्ठेन रूपेणास्या नार्या गवीन्योः ।	
पुमांसं पुत्रमा धेहि दशमे मासि सूतवे	१२
प्रजापते श्रेष्ठेन रूपेणास्या नार्या गवीन्योः ।	
पुमांसं पुत्रमा धेहि दशमे मासि सूतवे	१३ (१२४)

(२६) नवशालायां वृतहोमः ।

१-१२ ब्रह्मा । वास्तोष्पतिः, १ अग्निः, २ सविता, ३, ११ इन्द्रः, ४ निविदः ५ मरुतः, ६ अदितिः
 ७ विष्णुः, ८ त्वष्टा, ९ भगः, १० सोमः, १२ अश्विनौ, बृहस्पतिः । १, ५ द्विपदार्षी
 उष्णिक्, २, ४, ६, ७, ८, १०, ११ द्विपदा प्राजापत्या बृहती, ३ त्रिपदा विराड् गायत्री,
 ९ त्रिपदा पिपीलिकमध्या पुरउष्णिक्, (१-११ एकावसाना)
 १२ परातिशक्वरी चतुष्पदा जगती ।

यजूंषि यज्ञे समिधः स्वाहाग्निः प्रविद्वानिह वो युनक्तु	१
युनक्तु देवः सविता प्रजानन्नस्मिन् यज्ञे महिषः स्वाहा	२
इन्द्र उक्थामदान्यस्मिन् यज्ञे प्रविद्वान् युनक्तु सुयुजः स्वाहा	३
प्रैषा यज्ञे निविदः स्वाहा शिष्टाः पत्नीभिर्वहतेह युक्ताः	४
छन्दांसि यज्ञे मरुतः स्वाहा मातेव पुत्रं पिपृतेह युक्ताः	५
एयमगन् बर्हिषा प्रोक्षणीभिर्यज्ञं तन्वानादितिः स्वाहा	६
विष्णुर्युनक्तु बहुधा तपांस्यस्मिन् यज्ञे सुयुजः स्वाहा	७
त्वष्टा युनक्तु बहुधा नु रूपा अस्मिन् यज्ञे सुयुजः स्वाहा	८
भगो युनक्त्वाशिषो न्वस्मा अस्मिन् यज्ञे प्रविद्वान् युनक्तु सुयुजः स्वाहा ९	
सोमो युनक्तु बहुधा पर्यास्यस्मिन् यज्ञे सुयुजः स्वाहा	१०
इन्द्रो युनक्तु बहुधा वीर्याण्यस्मिन् यज्ञे सुयुजः स्वाहा	११
अश्विना ब्रह्मणा यातमर्वाञ्चौ वषट्कारेण यज्ञं वर्धयतौ ।	
बृहस्पते ब्रह्मणा याह्यवाङ् यज्ञो अयं स्वरिदं यजमानाय स्वाहा १२	(१०६)

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥५॥

(२७) अग्निः ।

१-१२ ब्रह्मा । अग्निः । १ वृहतीगर्भा त्रिष्टुप्, २ द्विपदा साम्नी भुरिगनुष्टुप्, ३ द्विपदार्ची वृहती,
४ द्विपदा साम्नी भुरिवृहती, ५ द्विपदा साम्नी त्रिष्टुप्, ६ द्विपदा विराणनाम गायत्री,
७ द्विपदा साम्नी वृहती, ८ संस्तारपङ्क्तिः, ९ षट्पदानुष्टुग्गर्भा पराति-
जगती, १०-१२ पुरउष्णिक् (२-७ एकावसाना) ।

[६] ऊर्ध्वा अस्य समिधो भवन्त्यूर्ध्वा शुक्रा शोचीष्यग्नेः ।

द्युमत्तमा सुप्रतीकः ससूनुस्तनूनपादसुरो भूरिपाणिः १
देवो देवेषु देवः पथो अनक्ति मध्वा घृतेन २
मध्वा यज्ञं नक्षति प्रैणानो नराशंसो अग्निः सुकृद् देवः सविता विश्ववारः ३
अच्छायमेति शर्वसा घृता चिदीडानो वह्निर्मसा ४
अग्निः सुचो अध्वरेषु प्रयक्षु स यक्षदस्य महिमानमग्नेः ५
तरी मन्द्रासु प्रयक्षु वसवश्चातिष्ठन् वसुधातरश्च ६
द्वारो देवीरन्वस्य विश्वे व्रतं रक्षन्ति विश्वहा ७
उरुव्यचसाऽग्नेर्धाम्ना पत्यमाने ।
आ सुष्वयन्ती यजते उपाके उषासानक्तेमं यज्ञमवतामध्वरं नः ८
दैवा होतार ऊर्ध्वमध्वरं नोऽग्नेर्जिह्वयाभि गृणत गृणता नः स्विष्टये ।
तिस्रो देवीर्बहिरेदं सदन्तामिडा सरस्वती मही भारती गृणाना ९
तन्नस्तुरीपमद्भुतं पुरुक्षु । देव त्वष्टा रायस्पोषं वि ष्य नाभिमस्य १०
वनस्पतेऽर्व सृजा रराणः । त्मना देवेभ्यो अग्निर्हव्यं शमिता स्वदयतु ११
अग्ने स्वाहा कृणुहि जातवेदः । इन्द्राय यज्ञं विश्वे देवा हविरिदं जुषन्ताम् १२ (३१८)

(२८) दीर्घायुः ।

१-१४ अथर्वा । त्रिवृत्, अग्न्यादयः । त्रिष्टुप्, ६ पञ्चपदातिशकरी, ७, ९-१०, १२ ककुम्मत्यनुष्टुप्, १३ पुरउष्णिक् ।

नवं प्राणान् नवभिः सं मिमीते दीर्घायुत्वाय शतशारदाय ।
हरिते त्रीणि रजते त्रीण्ययसि त्रीणि तपसाविष्ठितानि १
अग्निः सूर्यश्चन्द्रमा भूमिरापो द्यौरन्तरिक्षं प्रदिशो दिशश्च ।
आर्तवा ऋतुभिः संविद्वाना अनेन मा त्रिवृता पारयन्तु २
त्रयः पोषास्त्रिवृतिं श्रयन्तामनक्तु पूषा पर्यसा घृतेन ।
अन्नस्य भूमा पुरुषस्य भूमा भूमा पशूनां त इह श्रयन्ताम् ३ (३२१)

इममादित्या वसुना समुक्षतेममग्ने वर्धय वावृधानः ।	
इममिन्द्र सं सृज वीर्येणास्मिन् त्रिवृच्छ्रयतां पोषयिष्णु	४
भूमिष्ठा पातु हरितेन विश्वभृदग्निः पिपत्त्वयसा सजोषाः ।	
वीरुद्धिष्टे अर्जुनं संविद्वानं दक्षं दधातु सुमनस्यमानम्	५
त्रेधा जातं जन्मनेदं हिरण्यमग्नेरेकं प्रियतमं बभूव	
सोमस्यैकं हिंसितस्य परापतत् ।	
अपामेकं वेधसां रेत आहुस्तत् ते हिरण्यं त्रिवृदुस्त्वायुषे	६
त्रायुषं जमदग्नेः कश्यपस्य त्रायुषम् ।	
त्रेधामृतस्य चक्षुषं त्रीण्यार्युषि तेऽकरम्	७
त्रयः सुपर्णास्त्रिवृता यदायन्नेकाक्षरमभिसंभूय शक्राः ।	
प्रत्यौहन् मृत्युममृतेन साकर्मन्तर्दधाना दुरितानि विश्वा	८
दिवस्त्वा पातु हरितं मध्यात् त्वा पात्वर्जुनम् ।	
भूम्या अयस्मयं पातु प्रागाद् देवपुरा अयम्	९
इमास्तिष्ठो देवपुरास्तास्त्वा रक्षन्तु सर्वतः ।	
तास्त्वं बिभ्रद् वर्चस्व्युत्तरो द्विषतां भव	१०
पुरं देवानाममृतं हिरण्यं य अबिधे प्रथमो देवो अग्ने ।	
तस्मै नमो दश प्राचीः कृणोम्यनु मन्यतां त्रिवृदाबधे मे	११
आ त्वा चृतत्वयमा पूषा बृहस्पतिः ।	
अहर्जातस्य यन्नाम तेन त्वाति चृतामसि	१२
ऋतुभिर्ध्वार्तवैरायुषे वर्चसे त्वा ।	
संवत्सरस्य तेजसा तेन संहनु कृणमसि	१३
घृतादुल्लुप्तं मधुना समक्तं भूमिहंमच्युतं पारयिष्णु ।	
भिन्दत् सपत्नानधरांश्च कृण्वदा मा रोह महते सौमगाय	१४ (३३२)

(२९) रक्षोघ्नम् ।

१-१५ चातनः । जातवेदाः, मन्त्रोक्ताः । त्रिष्टुप्, ३ त्रिपदा विराण्नाम गायत्री, ५ पुरोऽतिजगती विराङ्जगती, १२-१५ अनुष्टुप् (१२ भुरिक्, १४ चतुष्पदा पराबृहती ककुम्भती ।)

पुरस्ताद् युक्तो बह जातवेदोऽग्ने विद्धि क्रियमाणं यथेदम् ।
त्वं भिषग् भेषजस्यासि कर्ता त्वया गामश्वं पुरुषं सनेम

१

(३३३)

- तथा तदग्ने कृणु जातवेदो विश्वेभिर्देवैः सह संविद्वानः ।
 यो नो दिदेव यतमो जघास यथा सो अस्य परिधिष्पताति २
 यथा सो अस्य परिधिष्पताति तथा तदग्ने कृणु जातवेदः ।
 विश्वेभिर्देवैः सह संविद्वानः ३
 अक्षयोऽं नि विध्य हृदयं नि विध्य जिह्वां नि तृन्द्धि प्र द्रुतो मृणीहि ।
 पिशाचो अस्य यतमो जघासाग्ने यविष्ठ प्रति तं शृणीहि ४
 यदस्य हृतं विहृतं यत् पराभृतमात्मनो जग्धं यतमत् पिशाचैः ।
 तदग्ने विद्वान् पुनरा भर त्वं शरीरे मांसमसुमेर्यामः ५
 आमे सुपर्के शबले विपर्क्वे यो मां पिशाचो अशने दृदम्भ ।
 तदात्मना प्रजया पिशाचा वि यातयन्तामगदोऽयमस्तु ६
 क्षीरे मां मन्थे यतमो दृदम्भाकृष्टपच्ये अशने धान्येऽं यः ।
 तदात्मना प्रजया पिशाचा वि यातयन्तामगदोऽयमस्तु ७
 अपां मा पाने यतमो दृदम्भ क्रव्याद् यातूनां शयने शयानम् ।
 तदात्मना प्रजया पिशाचा वि यातयन्तामगदोऽयमस्तु ८
 दिवा मा नक्तं यतमो दृदम्भ क्रव्याद् यातूनां शयने शयानम् ।
 तदात्मना प्रजया पिशाचा वि यातयन्तामगदोऽयमस्तु ९
 क्रव्यादमग्ने रुधिरं पिशाचं मनोहनं जहि जातवेदः ।
 तमिन्द्रो वाजी वज्रेण हन्तु च्छिनत्तु सोमः शिरो अस्य धूष्णुः १०
 सनादग्ने मृणसि यातुधानान् न त्वा रक्षांसि पृतनासु जिग्युः ।
 सहस्राननु दह क्रव्यादो मा ते हेत्या मुक्षत दैव्यायाः ११
 समाहर जातवेदो यद्धृतं यत् पराभृतम् ।
 गात्राण्यस्य वर्धन्तामंशुरिवा प्यायतामयम् १२
 सोमस्येव जातवेदो अंशुरा प्यायतामयम् ।
 अग्ने विरप्शिनं मेध्यमयक्ष्मं कृणु जीवतु १३
 एतास्ते अग्ने समिधः पिशाचजम्भनीः ।
 तास्त्वं जुषस्व प्रति चैना गृहाण जातवेदः १४
 ताष्टाधीरग्ने समिधः प्रति गृह्णाह्यर्चिता ।
 जहातु क्रव्याद् रूपं यो अस्य मांसं जिहीर्षति १५

(३०) दीर्घायुष्यम् ।

१-१७ उन्मोचनः (आयुष्कामः) । आयुष्यम् । अनुष्टुप्, १ पथ्यापङ्क्तिः, ९ भुरिक, १२ चतुष्पदा विराड्जगती, १४ विरादप्रस्तारपङ्क्तिः, १७ त्र्यवसाना षट्पदा जगती ।

आवतस्त आवतः परावतस्त आवतः ।

इहैव भव मा नु गा मा पूर्वाननु गाः पितृनसुं बध्नामि ते हृदम् १
 यत् त्वाभिचेरुः पुरुषः स्वो यदरणो जनः । उन्मोचनप्रमोचने उभे वाचा वदामि ते २
 यद् दुद्रोहिथ शेपिषे स्त्रियै पुंसे अचिन्त्या । उन्मोचनप्रमोचने उभे वाचा वदामि ते ३
 यदेनसो मातृकृताच्छेपे पितृकृताच्च यत् । उन्मोचनप्रमोचने उभे वाचा वदामि ते ४
 यत् ते माता यत् ते पिता जामिभ्राता च सर्जतः । प्रत्यक् सेवस्व भेषजं जरदंष्टिं कृणोमि त्वा ५
 इहैधि पुरुष सर्वेण मनसा सह । दूतौ यमस्य मानु गा अधि जीवपुरा इहि ६
 अनुहृतः पुनरोहि विद्वानुदयनं पथः । आरोहणमाक्रमणं जीवतो जीवतोऽयनम् ७
 मा विभेन मरिष्यसि जरदंष्टिं कृणोमि त्वा । निरवोचमहं यक्षममङ्गेभ्यो अङ्गज्वरं तव ८
 अङ्गभेदो अङ्गज्वरो यश्च ते हृदयामयः । यक्षमः श्येन इव प्रापेत्तद् वाचा साढः परस्तराम् ९
 ऋषी बोधप्रतीबोधावस्वप्रो यश्च जागृविः । तौ ते प्राणस्य गोप्तारौ दिवा नक्तं च जागृताम् १०
 अयमग्निरुपसद्य इह सूर्य उदेतु ते । उदेहि मृत्योर्गम्भीरात् कृष्णाच्चित् तमसस्परि ११

नमो यमाय नमो अस्तु मृत्यवे नमः पितृभ्य उत ये नयन्ति ।

उत्पारणस्य यो वेदु तमग्निं पुरो दधेऽस्मा अरिष्टतातये १२
 ऐतु प्राण ऐतु मन ऐतु चक्षुरथो बलम् । शरीरमस्य सं विद्वां तत् पथ्यां प्रति तिष्ठतु १३
 प्राणेनाग्ने चक्षुषा सं सृजेमं समीरय तन्वाऽ सं बलेन ।

वेत्थामृतस्य मा नु गान्मा नु भूमिगृहो भुवत् १४
 मा ते प्राण उप दसन्मो अपानोऽपि धायि ते । सूर्यस्त्वाधिपतिर्मृत्योरुदायच्छतु रश्मिभिः १५
 इयमन्तर्वदति जिह्वा बद्धा पणिष्पदा । त्वया यक्षमं निरवोचं शतं रोपीश्च त्वमनः १६
 अयं लोकः प्रियतमो देवानामपराजितः । यस्मै त्वमिह मृत्यवे दिष्टः पुरुष जज्ञिषे ।
 स च त्वानु ह्वयामसि मा पुरा जरसो मृथाः १७ (३६४)

(३१) कृत्यापरिहरणम् ।

१-१२ शक्रः । कृत्यादूषणम् । अनुष्टुप्, ११ बृहतीगर्भा अनुष्टुप्, १२ पथ्याबृहती ।

यां ते चक्रुरामे पात्रे यां चक्रुर्मिश्रधान्ये ।

आमे मांसे कृत्यां यां चक्रुः पुनः प्रति हरामि ताम्

१

(३६५)

यां ते चक्रुः कृकवाकावजे वा यां कुरीरिणि ।	
अव्यां ते कृत्यां यां चक्रुः पुनः प्रति हरामि ताम्	२
यां ते चक्रुरेकशफे पशूनामुभयादति ।	
गर्दभे कृत्यां यां चक्रुः पुनः प्रति हरामि ताम्	३
यां ते चक्रुरमूलायां वलगं वा नराच्याम् ।	
क्षेत्रे ते कृत्यां यां चक्रुः पुनः प्रति हरामि ताम्	४
यां ते चक्रुर्गाहिपत्ये पूर्वाग्नावुत दुश्चितः ।	
शालायां कृत्यां यां चक्रुः पुनः प्रति हरामि ताम्	५
यां ते चक्रुः सभायां यां चक्रुरधिदेवने ।	
अक्षेषु कृत्यां यां चक्रुः पुनः प्रति हरामि ताम्	६
यां ते चक्रुः सेनायां यां चक्रुरिष्वायुधे ।	
दुन्दुभौ कृत्यां यां चक्रुः पुनः प्रति हरामि ताम्	७
यां ते कृत्यां कूपेऽवदधुः श्मशाने वा निचख्नुः ।	
सद्गानि कृत्यां यां चक्रुः पुनः प्रति हरामि ताम्	८
यां ते चक्रुः पुरुषास्थे अग्नौ संकसुके च याम् ।	
श्लोकं निर्दाहं क्रव्यादुं पुनः प्रति हरामि ताम्	९
अपथेना जभारैणां तां पथेतः प्र हिण्मसि ।	
अधीरो मर्याधीरेभ्यः सं जभाराचित्या	१०
यश्चकार न शशाक कर्तुं शश्रे पादमङ्गुरिम् ।	
चकार भद्रमस्मभ्यमभगो भगवज्यः	११
कृत्याकृतं वलगिनं मूलिनं शपथेय्यम् ।	
इन्द्रस्तं हन्तु महता वधेनाग्निर्विध्यत्वस्तया	१२ (३७६)

[इति द्वादशः प्रपाठकः ॥११॥]

॥ इति षष्ठोऽनुवाकः ॥६॥

॥ इति पञ्चमं काण्डं समाप्तम् ॥५॥

मन्त्रसंख्या—

चतुर्थकाण्डस्यान्तपर्यन्तं ९१४

पञ्चमकाण्डस्य... ३७६

सर्वयोगः १२९०

षष्ठं काण्डम् ।

(१) अमृतप्रदाता ।

१-३ अथर्वा । सविता । उष्णिक्, १ त्रिपदा पिपीलिकमध्या साम्नी जगती,
२-३ पिपीलिकमध्या पुरउष्णिक् ।

[अथ त्रयोदशः प्रपाठकः ॥१३॥]

[१] कृषो गाय बृहद् गाय द्युमद् धेहि । आथर्वण स्तुहि देवं सवितारम् १
तमुं हृहि यो अन्तः सिन्धौ सूनुः । सत्यस्य युवानमद्रोघवाचं सुशेवम् २
स घा नो देवः सविता साविषदुमृतानि भूरि । उमे सुष्टुती सुगातवे ३ (१)

(२) जेता इन्द्रः ।

१-३ अथर्वा । सोमः, वनस्पतिः । परोष्णिक् ।

इन्द्राय सोममृत्विजः सुनोता च धावत । स्तोतुर्यो वचः शृण्वद्ध्रुवं च मे १
आ यं विशन्तीन्द्वो वयो न वृक्षमन्धसः । विरिप्तिन् विमृधो जहि रक्षस्विनीः २
सुनोता सोमपात्रे सोममिन्द्राय वज्रिणे । युवा जेतेशानः स पुरुष्टुतः ३ (६)

(३) आत्मगोपनम् ।

१-३ अथर्वा । १ इन्द्रापूषणौ, अदितिः, मरुतः, अपां नपात्, सिन्धवः, विष्णुः, द्यौः;
२ द्यावापृथिवी, ग्रावा, सोमः, सरस्वती, अग्निः; ३ आश्विनौ, उषासानक्ता,
अपां नपात्, त्वष्टा । जगती, १ पथ्याबृहती ।

पातं न इन्द्रापूषणादितिः पान्तु मरुतः ।

अपां नपात् सिन्धवः सप्त पातन् पातु नो विष्णुरुत द्यौः १

पातां नो द्यावापृथिवी अभिष्टये पातु ग्रावा पातु सोमो नो अंहसः ।

पातु नो देवी सुभगा सरस्वती पात्वग्निः शिवा ये अस्य पायवः २

पातां नो देवाश्विनौ शुभस्पती उषासानक्ता न उरुष्यताम् ।

अपां नपादभिह्वती गर्यस्य चिद् देव त्वष्टर्धय सर्वतातये ३ (९)

(४) आत्मगोपनम् ।

१-३ अथर्वा । १ त्वष्टा, पर्जन्यः, ब्रह्मणस्पतिः, अदितिः; २ अंशः, भगः, वरुणः, मित्रः, अर्यमा, अदितिः, मरुतः; ३ अश्विनौ, द्यौष्पिता । पथ्यावृहती, २ संस्तारपङ्क्तिः, ३ त्रिपदा विराङ्गायत्री ।

त्वष्टा मे दैव्यं वर्चः पर्जन्यो ब्रह्मणस्पतिः ।

पुत्रैर्भ्रातृभिरदितिर्नु पातु नो दुष्टं त्रायमाणं सहः १

अंशो भगो वरुणो मित्रो अर्यमादितिः पान्तु मरुतः ।

अप तस्य द्वेषो गमेदभिहृतो यावयच्छन्नुमन्तितम् २

धिये समश्विना प्रावतं न उरुष्या ण उरुज्मन्नप्रयुच्छन् ।

द्यौर्द्विषितर्यावय दुच्छुना या ३ (१२)

(५) वर्चःप्राप्तिः ।

१-३ अथर्वा । १ अग्निः, २ इन्द्रः, ३ अग्निः, सोमः, ब्रह्मणस्पतिः । अनुष्टुप्, २ भुरिक् ।

उदेनमुत्तरं नयाग्रे घृतेनाहुत । समेनं वर्चसा सृज प्रजया च बहुं कृधि १

इन्द्रेमं प्रतरं कृधि सजातानामसद् वशी । रायस्पोषेण सं सृज जीवातवे जरसे नय २

यस्य कृण्मो हविर्गृहे तमग्ने वर्धया त्वम् । तस्मै सोमो अधि ब्रवदयं च ब्रह्मणस्पतिः ३ (१५)

(६) शत्रुनाशनम् ।

१-३ अथर्वा । १ ब्रह्मणस्पतिः, २-३ सोमः । अनुष्टुप् ।

योऽस्मान् ब्रह्मणस्पतेऽदेवो अभिमन्यते । सर्वं तं रन्धयासि मे यजमानाय सुन्वते १

यो नः सोम सुशंसिनो दुःशंसं आदिदेशति । वज्रेणास्य मुखे जहि स संपिष्टो अपायति २

यो नः सोमाभिदासति सनाभिर्यश्च निष्ट्यः । अप तस्य बलं तिर महीव द्यौर्विधुत्मना ३ (१८)

(७) असुरक्षयणम् ।

१-३ अथर्वा । सोमः, अदितिः, ३ देवाः । गायत्री, १ निचृत् ।

येन सोमादितिः पथा मित्रा वा यन्त्यद्बुहः । तेना नोऽवसा गहि १

येन सोम साहन्त्यासुरान् रन्धयासि नः । तेना नो अधि वोचत २

येन देवा असुराणामोजस्यवृणीध्वम् । तेना नः शर्म यच्छत ३ (२१)

(८) कामात्मा ।

१-३ जमदग्निः । कामात्मा, २ सुपर्णः, ३ द्यावापृथिवी, सूर्यः । पथ्यापङ्क्तिः ।

यथा वृक्षं लिबुजा समन्तं परिष्वजे ।

एवा परि ष्वजस्व मां यथा मां कामिन्यसो यथा मन्नापशा असः १ (२२)

यथा सुपर्णः प्रपतन् पक्षौ निहन्ति भूम्याम्
एवा नि हन्मि ते मनो यथा मां कामिन्यसो यथा मन्नापंगा असः २
यथेमे द्यावापृथिवी सद्यः पर्येति सूर्यः ।
एवा पर्येमि ते मनो यथा मां कामिन्यसो यथा मन्नापंगा असः ३

(१४)

(९) कामात्मा ।

१-३ जमदग्निः । कामात्मा, ३ गावः । अनुष्टुप् ।

वाञ्छ मे तन्वँ१ पादौ वाञ्छाक्ष्यौ२ वाञ्छ सक्थ्यौ३ ।
अक्ष्यौ४ वृषण्यन्त्याः केशा मां ते कामेन शुण्यन्तु १
मम त्वा दोषणिश्रिषं कृणोमि हृदयश्रिषम् । यथा मम क्रतावसो मम चित्तमुपायसि २
यासां नाभिरारेहेण हृदि संवननं कृतम् । गावो घृतस्य मातरोऽमूं सं वानयन्तु मे ३ (१७)

(१०) संप्रोक्षणम् ।

१-३ शन्तातिः । १ पृथिवी, श्रोत्रं, वनस्पतिः, अग्निः; २ प्राणः, अन्तरिक्षं, वयः, वायुः; ३ द्यौः, चक्षुः, नक्षत्राणि, सूर्यः । द्वैपदम्, १ साम्नी त्रिष्टुप्, २ प्राजापत्या बृहती, ३ साम्नी बृहती ।

पृथिव्यै श्रोत्राय वनस्पतिभ्योऽग्नयेऽधिपतये स्वाहा १
प्राणायान्तरिक्षाय वयोभ्यो वायवेऽधिपतये स्वाहा २
दिवे चक्षुषे नक्षत्रेभ्यः सूर्यायाधिपतये स्वाहा ३ (३०)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥

(११) पुंसवनम् ।

१-३ प्रजापतिः । रेतः, ३ प्रजापतिः, अनुमतिः, सिनीवाली । अनुष्टुप् ।

[२] शमीमश्वत्थ आरूढस्तत्र पुंसुवनं कृतम् । तद् वै पुत्रस्य वेदनं तत् स्त्रीष्वा भरामसि १
पुंसि वै रेतो भवति तत् स्त्रियामनु पिच्यते । तद् वै पुत्रस्य वेदनं तत् प्रजापतिरब्रवीत् २
प्रजापतिरनुमतिः सिनीवालयचीकल्पत् । स्त्रैष्यमन्यत्र दधत् पुमांसमु दधद्विह ३ (३३)

(१२) सर्प-विष-निवारणम् ।

१-३ गरुत्मान् । तक्षकः । अनुष्टुप् ।

परि द्यामिव सूर्योऽहीनां जनिमागमम् । रात्री जगदिवान्यद्भंसात् तेनां ते वारये विषम् १
यद् ब्रह्माभिर्यद्विषमिषिर्द देवैर्विदितं पुरा । यद् भूतं भव्यमासन्वत् तेनां ते वारये विषम् २
मध्वा पृश्ने नद्यः१ पर्वता गिरयो मधु । मधु परुष्णी शीपाला शमास्ने अस्तु शं हृदे ३ (३६)

(१३) मृत्युजयः ।

१-३ अथर्वा (स्वस्त्ययनकामः) । मृत्युः । अनुष्टुप् ।

नमो देववधेभ्यो नमो राजवधेभ्यः । अथो ये विश्यानां वधास्तेभ्यो मृत्यो नमोऽस्तु ते १
नमस्ते अधिवाकाय परावाकाय ते नमः । सुमृत्यै मृत्यो ते नमो दुर्मृत्यै त इदं नमः २
नमस्ते यातुधानेभ्यो नमस्ते भेषजेभ्यः । नमस्ते मृत्यो मूलेभ्यो ब्राह्मणेभ्य इदं नमः ३ (३९)

(१४) बलासनाशनम् ।

१-३ बभ्रुपिङ्गलः । बलासः । अनुष्टुप् ।

अस्थिसं पुरुषसमास्थितं हृदयामयम् । बलासं सर्वं नाशयाङ्गेष्टा यश्च पर्वसु १
निर्बलासं बलासिनः क्षिणोमि मुष्करं यथा । छिनद्वयस्य बन्धनं मूलमुर्वावा इव २
निर्बलासेतः प्र पंताशुंगः शिशुको यथा । अथो इदं इव हायनोप द्वाह्यवीरहा ३ (४२)

(१५) शत्रुनिवारणम् ।

१-३ उद्दालकः । वनस्पतिः । अनुष्टुप् ।

उत्तमो अस्योर्षधीनां तव वृक्षा उपस्तयः । उपस्तिरस्तु सोऽस्माकं यो अस्मां अभिदासति १
सर्वन्धुश्चासबन्धुश्च यो अस्मां अभिदासति । तेषां सा वृक्षाणामिवाहं भूयासमुत्तमः २
यथा सोम ओर्षधीनामुत्तमो हविषां कृतः । तलाशा वृक्षाणामिवाहं भूयासमुत्तमः ३ (४५)

(१६) अक्षिरोगभेषजम् ।

१-४ शौनकः । चन्द्रमाः, मन्त्रोक्तदेवताः । अनुष्टुप्, १ निचृत्त्रिपदा गायत्री,
३ बृहतीगर्भा ककुम्भत्यनुष्टुप्, ४ त्रिपदा प्रतिष्ठा ।

आबयो अनाबयो रसस्त उग्र आबयो । आ ते कर्मभमद्वासि १
विहहो नाम ते पिता मदावती नाम ते माता । स हिं त्वमसि यस्त्वमात्मानमावयः २
तौबिलिकेऽवेलयावायमैलब ऐलयीत् । बभ्रुश्च बभ्रुकर्णश्चापेहि निराल ३
अलसालासि पूर्वा सिलाआलास्युत्तरा । नीलागलसाला ४ (४९)

(१७) गर्भदहणम् ।

१-४ अथर्वा । गर्भदहणम्, पृथिवी । अनुष्टुप् ।

यथेयं पृथिवी मही भूतानां गर्भमादधे । एवा ते धियतां गर्भो अनु सूतुं सवितवे १
यथेयं पृथिवी मही दाधारेमान् वनस्पतीन् । एवा ते धियतां गर्भो अनु सूतुं सवितवे २
यथेयं पृथिवी मही दाधार पर्वतान् गिरीन् । एवा ते धियतां गर्भो अनु सूतुं सवितवे ३ (५२)

अथर्व० १५

यथेयं पृथिवी मही द्वाधारं विष्ठितं जगत् । एवा ते धियतां गर्भो अनु सूतुं सवितवे ४ (५३)

(१८) ईर्ष्याविनाशनम् ।

१-३ अथर्वा । ईर्ष्याविनाशनम् । अनुष्टुप् ।

ईर्ष्याया ध्राजिं प्रथमां प्रथमस्या उतापरां । अग्निं हृदय्यं शोकं तं ते निर्वापयामसि १
यथा भूमिर्मृतमना मृतान्मृतमेनस्तरा । यथोत मन्त्रुषो मन एवेर्ष्योर्मृतं मनः २
अदो यत् ते हृदि श्रितं मनस्कं पतयिष्णुकम् । ततस्त ईर्ष्या मुञ्चामि निरूष्माणं हृतेरिव ३ (५६)

(१९) पावमानम् ।

१-३ शन्तातिः । चन्द्रमाः, १ देवजनाः, मनवः, विश्वा भूतानि, पवमानः; २ पवमानः; ३ सविता ।
गायत्री, १ अनुष्टुप् ।

पुनन्तु मा देवजनाः पुनन्तु मनवो धिया । पुनन्तु विश्वा भूतानि पवमानः पुनातु मा १
पवमानः पुनातु मा क्रत्वे दक्षाय जीवसे । अथो अरिष्टतातये २
उभाभ्यां देव सवितः पुवित्रेण सुवेन च । अस्मान् पुनीहि चक्षसे ३ (५९)

(२०) यक्षमनाशनम् ।

१-३ भृग्वङ्गिराः । यक्षमनाशनम् । १ अतिजगती, २ ककुम्भतीप्रस्तरपङ्क्तिः, ३ सतः पङ्क्तिः ।

अग्नेरिवास्य दहत एति शुष्मिण उतेवं मत्तो विलपन्नपायति ।
अन्यमस्मदिच्छतु कं चिद्व्रतस्तर्पुर्वाधाय नमो अस्तु तक्मने १
नमो रुद्राय नमो अस्तु तक्मने नमो राज्ञे वरुणाय त्विषीमते ।
नमो दिवे नमः पृथिव्यै नम ओषधीभ्यः २
अयं यो अभिशोचयिष्णुर्विश्वा रूपाणि हरिता कृणोषि ।
तस्मै तेऽरूणाय बभ्रवे नमः कृणोमि वन्याय तक्मने ३ (६१)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥२॥

(२१) केशवर्धनी औषधिः ।

१-३ शन्तातिः । चन्द्रमाः । अनुष्टुप् ।

[३] इमा यास्तिस्रः पृथिवीस्तासां ह भूमिरुत्तमा । तासामधि त्वचो अहं भेषजं समु जग्रभम् १
श्रेष्ठमसि भेषजानां वसिष्ठं वीरुधानाम् । सोमो भग इव यामेषु देवेषु वरुणो यथा २
रेवतीरनाधृषः सिषासवः सिषासथ । उत स्थ केशहंणीरथो ह केशवर्धनीः ३ (६५)

(२२) भैषज्यम् ।

१-३ शन्तातिः । १ आदित्यरश्मिः, २-३ मरुतः । त्रिष्टुप्, २ चतुष्पदा भुरिजगती ।

कृष्णं न्यानं हरयः सुपर्णा अपो वसाना दिवमुत् पतन्ति ।

त आर्ववृत्रन्तसदना हतस्यादिद् घृतेन पृथिवीं व्युद्विः १

पर्यस्वतीः कृणुथाप ओषधीः शिवा यदेजथा मरुतो रुक्मवक्षसः ।

ऊर्जं च तत्र सुमतिं च पिन्वत यत्रा नरो मरुतः सिञ्चथा मधु २

उदुप्रुतो मरुतस्तां इयर्त वृष्टिर्या विश्वा निवतस्पृणाति ।

एजाति ग्लहा कन्येव तुन्नैरुं तुन्दाना पत्येव जाया ३ (६८)

(२३) अपां भैषज्यम् ।

१-३ शन्तातिः । आपः । १ अनुष्टुप्, २ त्रिपदा गायत्री, ३ परोष्णिक् ।

ससृषीस्तदुपसो दिवा नक्तं च ससृषीः । वरेण्यक्रतुरहमपो देवीरुप ह्वये १

ओता आपः कर्मण्या मुञ्चन्त्वितः प्रणीतये । सद्यः कृण्वन्त्वेतवे २

देवस्य सवितुः सवे कर्म कृण्वन्तु मानुषाः । शं नो भवन्त्वप ओषधीः शिवाः ३ (७१)

(२४) अपां भैषज्यम् ।

१-३ शन्तातिः । आपः । अनुष्टुप् ।

हिमवतः प्र स्रवन्ति सिन्धौ समह संगमः ।

आपो ह मह्यं तद् देवीर्ददन् हृद्योतभेषजम् १

यन्मे अक्षयोराद्विद्योत् पाण्योः प्रपदोश्च यत् ।

आपस्तत् सर्वं निष्करन् भिषजां सुभिषक्तमाः २

सिन्धुपत्नीः सिन्धुराज्ञीः सर्वा या नद्यः स्थनं ।

दत्तं नस्तस्य भेषजं तेना वो भुनजामहे ३ (७४)

(२५) मन्याविनाशनम् ।

१-३ शुनःशेषः । मन्याविनाशनम् । अनुष्टुप् ।

पञ्च च याः पञ्चाशच्च संयन्ति मन्या अभि ।

इतस्ताः सर्वा नश्यन्तु वाका अपचितामिव १

सप्त च याः सप्ततिश्च संयन्ति ग्रैव्या अभि ।

इतस्ताः सर्वा नश्यन्तु वाका अपचितामिव २ (७६)

नव च या नवतिश्च संयन्ति स्कन्ध्या अमि ।
इतस्ताः सर्वा नश्यन्तु वाका अपचितामिव

३ (७७)

(२६) पाप्मनाशनम् ।

१-३ ब्रह्मा । पाप्मा । अनुष्टुप् ।

अव मा पाप्मन्सृज दृशी सन् मृडयासि नः ।
आ मा भद्रस्य लोके पाप्मन् धेह्यविह्वतम्
यो नः पाप्मन् न जहासि तमु त्वा जहिमो वयम् ।
पथामनु व्यावर्तनेऽन्यं पाप्मानु पद्यताम्
अन्यत्रास्मद्भ्युच्यतु सहस्राक्षो अमर्त्यः ।
यं द्वेषाम तमृच्छतु यमु द्विष्मस्तमिज्जहि

१

२

३ (८०)

(२७) अरिप्रक्षयणम् ।

१-३ भृगुः । यमः, निर्ऋतिः । जगती, २ त्रिष्टुप् ।

देवाः कपोत इषितो यद्विच्छन् दूतो निर्ऋत्या इदमाजगाम ।
तस्मा अर्चाम कृण्वाम निष्कृतिं शं नो अस्तु द्विपदे शं चतुष्पदे
शिवः कपोत इषितो नो अस्त्वनागा देवाः शकुनो गृहं नः ।
अग्निर्हि विप्रो जुषतां हविर्नः परि हेतिः पक्षिणी नो वृणक्तु
हेतिः पक्षिणी न दभात्यस्मान्नाष्ट्री पदं कृणुते अग्निधाने ।
शिवो गोभ्य उत पुरुषेभ्यो नो अस्तु मा नो देवा इह हिंसीत् कपोतः ३ (८१)

१

२

३ (८१)

(२८) अरिप्रक्षयणम् ।

१-३ भृगुः । यमः, निर्ऋतिः । १ त्रिष्टुप्, २ अनुष्टुप्, ३ जगती ।

क्रचा कपोतं नुदत प्रणोदुमिषं मदन्तः परि गां नयामः ।
संलोभयन्तो दुरिता पदानि हित्वा न ऊर्जं प्र पदात् पथिष्ठः
परीमेऽग्निमर्षत परीमे गामनेषत ।
देवेष्वर्कत श्रवः क इमां आ दधर्षति
यः प्रथमः प्रवर्तमाससाद बहुभ्यः पन्थामनुपस्पशानः ।
योऽस्येशे द्विपदो यश्चतुष्पदस्तस्मै यमाय नमो अस्तु मृत्यवे

१

२

३ (८६)

(२९) अरिष्टक्षयणम् ।

१-३ भृगुः । यमः, निर्ऋतिः । (बृहती) १-२ विराण्णाम गायत्री, ३ ज्यवसाना सप्तपदा विराडष्टिः ।

अमून् हेतिः पतत्रिणी न्येतु यदुलूको वदति मोघमेतत् । यद् वा कपोतः पदमग्नौ कृणोति १
 यौ ते दूतौ निर्ऋत इदमेतोऽप्रहितौ प्रहितौ वा गृहं नः । कपोतोलूकाभ्यामपदं तदस्तु । २
 अवैरहत्यायेदमा पपत्यात् सुवीरताया इदमा संसद्यात् । पराडिव परा वद पराचीमनु संवतम् ।
 यथा यमस्य त्वा गृहेऽसं प्रतिचारकशानाभूकं प्रतिचारकशान ३ (८९)

(३०) पापशमनम् ।

१-३ उपरिबभ्रवः । शमी । जगती, २ त्रिष्टुप्, ३ चतुष्पाच्छंकुमत्यनुष्टुप् ।
 देवा इमं मधुना संयुतं यवं सरस्वत्यामार्धिं मणावचर्कषुः ।
 इन्द्र आसीत् सीरपतिः शतक्रतुः कीनाशा आसन् मरुतः सुदानवः १
 यस्ते मदोऽवकेशो विकेशो येनाभिहस्यं पुरुषं कृणोषि ।
 आरात् त्वदन्या वनानि वृक्षि त्वं शमि शतवल्शा वि रोह २
 बृहत्पलाशे सुभगे वर्षवृद्ध क्रतावरि ।
 मातेव पुत्रेभ्यो मृड केशेभ्यः शमि ३ (९२)

(३१) गौः ।

१-३ उपरिबभ्रवः । गौः । गायत्री ।

आयं गौः पृश्निरक्रमीदसदन्मातरं पुरः । पितरं च प्रयन्तस्वः १
 अन्तश्चरति रोचना अस्य प्राणादपानतः । व्यख्यन्महिषः स्वः २
 त्रिंशद् धामा वि राजति वाक् पतङ्गो अंशिथियत् । प्रति वस्तोरहर्द्युभिः ३ (९५)
 ॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥ ३॥

(३२) यातुधानक्षयणम् ।

(१-३) १-२ चातनः, ३ अथर्वा । १ अग्निः, २ रुद्रः, ३ मित्रावरुणौ । त्रिष्टुप्, २ प्रस्तारपङ्क्तिः ।

[४] अन्तर्द्वि जुहुता स्वेतद् यातुधानक्षयणं घृतेन ।
 आराद् रक्षांसि प्रति दह त्वमग्ने न नो गृहाणामुप तीतपासि १
 रुद्रो वो ग्रीवा अशरैत् पिशाचाः पृष्ठीर्वोऽपि शृणातु यातुधानाः ।
 वीरुद् वो विश्वतोवीर्या यमेन समजीगमत । २
 अभयं मित्रावरुणाविहास्तु नोऽर्चिषात्रिणो नुदतं प्रतीचः ।
 मा ज्ञातारं मा प्रतिष्ठां विदन्त मिथो विघ्नाना उप यन्तु मृत्युम् ३ (९८)

(३३) इन्द्रस्तवः ।

१-३ जाटिकायनः । इन्द्रः । गायत्री, २ अनुष्टुप् ।

यस्येदमा रजो युजस्तुजे जना वनं स्वः । इन्द्रस्य रन्त्यं बृहत् १
नाधृष आ दधृषते धृषाणो धृषितः शर्वः । पुरा यथा व्यथिः श्रव इन्द्रस्य नाधृषे शर्वः २
स नो ददातु तां रयिमुं पिशङ्गसंहशम् । इन्द्रः पतिस्तुविष्टमो जनेष्वा ३ (१०१)

(३४) शत्रुनाशनम् ।

१-५ चातनः । अग्निः । गायत्री ।

प्राग्ये वाचमीरय वृषभाय क्षितीनाम् । स नः पर्षदति द्विषः १
यो रक्षांसि निजूर्वत्यग्निस्तिग्मेन शोचिषा । स नः पर्षदति द्विषः २
यः परस्याः परावर्तस्तिरो धन्वातिरोचते । स नः पर्षदति द्विषः ३
यो विश्वाभि विपश्यति भुवना सं च पश्यति । स नः पर्षदति द्विषः ४
यो अस्य पारे रजसः शुक्रो अग्निरजायत । स नः पर्षदति द्विषः ५ (१०६)

(३५) वैश्वानरः ।

१-३ कौशिकः । वैश्वानरः । गायत्री ।

वैश्वानरो न ऊतय आ प्र यातु परावतः । अग्निर्नः सुहृतीरुप १
वैश्वानरो न आगमदिमं यज्ञं सजूरुप । अग्निरुक्थेष्वाहंसु २
वैश्वानरोऽङ्गिरसां स्तोममुक्थं च चाक्लपत् । ऐषु द्युम्नं स्वर्यमत ३ (१०९)

(३६) वैश्वानरः ।

१-३ अथर्वा (स्वस्त्ययनकामः) । अग्निः । गायत्री ।

ऋतावानं वैश्वानरमृतस्य ज्योतिषस्पतिम् । अजस्रं घर्ममीमहे १
स विश्वा प्रति चाक्लप ऋतूरुत् सृजते वृशी । यज्ञस्य वयं उत्तिरन् २
अग्निः परेषु धामसु कामो भूतस्य भव्यस्य । सम्राडेको वि राजति ३ (११२)

(३७) शापनाशनम् ।

१-३ अथर्वा (स्वस्त्ययनकामः) । चन्द्रमाः । अनुष्टुप् ।

उप प्रागात् सहस्राक्षो युक्त्वा शपथो रथम् । १ (११३)
शप्तारमन्विच्छन् मम वृक इवाविमतो गृहम्

परि णो वृद्धि शपथ हृदमग्निर्वा दहन् ।
 शप्तामत्र नो जहि द्विवो वृक्षमिवाशनिः २
 यो नः शपादशपतः शपतो यश्च नः शपात् ।
 शुने पेष्टमिवावक्षामं तं प्रत्यस्यामि मृत्यवे ३ (११५)

(३८) वर्चस्यम् ।

१-४ अथर्वा (वर्चस्कामः) । त्विषिः, (बृहस्पतिः) । त्रिष्टुप् ।

सिंहे व्याघ्र उत या पृदाकौ त्विषिरग्नौ ब्राह्मणे सूर्ये या ।
 इन्द्रं या देवी सुभगा जजान सा न ऐतु वर्चसा संविदाना १
 या हस्तिनि द्वीपिनि या हिरण्ये त्विषिरप्सु गोषु या पुरुषेषु ।
 इन्द्रं या देवी सुभगा जजान सा न ऐतु वर्चसा संविदाना २
 रथे अक्षेष्वावृषभस्य वाजे वाते पर्जन्ये वरुणस्य शुष्मे ।
 इन्द्रं या देवी सुभगा जजान सा न ऐतु वर्चसा संविदाना ३
 राजन्ये दुन्दुभावायतायामश्वस्य वाजे पुरुषस्य मायौ ।
 इन्द्रं या देवी सुभगा जजान सा न ऐतु वर्चसा संविदाना ४ (११९)

(३९) वर्चस्यम् ।

१-३ अथर्वा (वर्चस्कामः) । (बृहस्पतिः), २ इन्द्रः, ३ इन्द्रः, अग्निः, सोमः । १ जगती,
 २ त्रिष्टुप्, ३ अनुष्टुप् ।

यशो हविर्वर्धतामिन्द्रजुतं सहस्रवीर्यं सुभृतं सहस्कृतम् ।
 प्रसर्माणमनु कीर्धाय चक्षसे हविष्मन्तं मा वर्धय ज्येष्ठतातये १
 अच्छा न इन्द्रं यशसं यशोभिर्यज्ञस्विनं नमसाना विधेम ।
 स नो रास्व राष्ट्रमिन्द्रजुतं तस्य ते रातौ यशसः स्याम २
 यशा इन्द्रो यशा अग्निर्यज्ञाः सोमो अजायत ।
 यशा विश्वस्य भूतस्याहमस्मि यशस्तमः ३ (१२२)

(४०) अभयम् ।

१-३ अथर्वा । १ द्यावापृथिवी, सोमः, सविता, अन्तरिक्षं, सप्तऋषयः; २ सविता, इन्द्रः;
 ३ इन्द्रः । १-२ जगती, ३ अनुष्टुप् ।

अभयं द्यावापृथिवी इहास्तु नोऽभयं सोमः सविता नः कृणोतु ।
 अभयं नोऽस्तुर्वन्तरिक्षं सप्तऋषीणां च हविषाभयं नो अस्तु १ (१२३)

अस्मै ग्रामाय प्रदिशश्चतस्र ऊर्जं सुभूतं स्वस्ति सविता नः कृणोतु ।

अशञ्चिन्द्रो अमर्यं नः कृणोत्वन्यत्र राज्ञामभि यातु मन्युः २

अनमित्रं नो अधरादनमित्रं न उत्तरात् ।

इन्द्रानमित्रं नः पश्चादनमित्रं पुरस्कृधि ३ (११५)

(४१) दीर्घायुःप्राप्तिः ।

१-३ ब्रह्मा । १ चन्द्रमाः, २ सरस्वती, ३ दैव्या ऋषयः । १ भुरिक्, २ अनुष्टुप् ३ त्रिष्टुप् ।

मनसे चेतसे धिय आकूतय उत चित्तये ।

मृत्यै श्रुताय चक्षसे विधेम हविषा वयम् १

अपानाय व्यानाय प्राणाय भूरिधायसे ।

सरस्वत्या उरुव्यचे विधेम हविषा वयम् २

मा नो हासिषुर्ऋषयो दैव्या ये तनूपा ये नस्तन्वस्तनूजाः ।

अमर्त्या मर्त्या अभि नः सचध्वमार्युर्धत्त प्रतरं जीवसे नः ३ (११८)

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥४॥

(४२) परस्परचित्तैकीकरणम् ।

१-३ भृग्वक्त्रिः (परस्परचित्तैकीकरणकामः) । मन्युः । १-२ भुरिक्, ३ अनुष्टुप् ।

[५] अव ज्यामिव धन्वनो मन्युं तनोमि ते हृदः ।

यथा संमनसौ भूत्वा सखायाविव सचावहे १

सखायाविव सचावहा अव मन्युं तनोमि ते ।

अधस्ते अशर्मनो मन्युमुपास्यामसि यो गुरुः २

अभि तिष्ठामि ते मन्युं पाष्य्या प्रपदेन च ।

यथावशो न वादिषो मम चित्तमुपायसि ३ (१३१)

(४३) मन्युशमनम् ।

१-३ भृग्वक्त्रिः (परस्परचित्तैकीकरणकामः) । मन्युशमनम् । अनुष्टुप् ।

अयं दुर्भो विमन्युकः स्वाय चारणाय च ।

मन्योर्विमन्युकस्यायं मन्युशमन उच्यते १

अयं यो भूरिमूलः समुद्रमवतिष्ठति ।

दुर्भः पृथिव्या उत्थितो मन्युशमन उच्यते २

वि ते हनव्यां शरणिं वि ते मुख्यां नयामसि ।

यथावशो न वादिषो मम चित्तमुपायसि ३ (१३४)

(४४) रोगनाशनम् ।

१-३ विश्वामित्रः । वनस्पतिः । अनुष्टुप्, ३ त्रिपदा महावृहती ।

अस्थाद् द्यौरस्थात् पृथिव्यस्थाद् विश्वमिदं जगत् ।

अस्थुर्वृक्षा ऊर्ध्वस्वप्नास्तिष्ठाद् रोगो अयं तव १

शतं या भेषजानि ते सहस्रं संगतानि च ।

श्रेष्ठमास्त्रावभेषजं वसिष्ठं रोगनाशनम् २

रुद्रस्य मूत्रमस्यमृतस्य नाभिः ।

विषाणका नाम वा असि पितृणां मूलादुत्थिता वातीकृतनाशनी ३ (१३७)

(४५) दुःष्वप्ननाशनम् ।

१-३ अङ्गिराः प्रचेता, यमश्च । दुःष्वप्ननाशनम् । १ पथ्यापङ्क्तिः, २ भुरिक् त्रिष्टुप्, ३ अनुष्टुप् ।

परोऽपेहि मनस्पाप किमशस्तानि शंससि ।

परेहि न त्वां कामये वृक्षां वनानि सं चर गृहेषु गोषु मे मनः १

अवशासां निःशसा यत् पराशसोपास्मि जाग्रतो यत् स्वपन्तः ।

अग्निर्विश्वान्यप दुष्कृतान्यजुष्टान्यारे अस्मद् दधातु २

यदिन्द्र ब्रह्मणस्पतेऽपि मृषा चरामसि ।

प्रचेता न आङ्गिरसो दुःरितात् पात्वंहसः ३ (१४०)

(४६) दुःष्वप्ननाशनम् ।

१-३ अङ्गिराः प्रचेता यमश्च । दुःष्वप्ननाशनम् । १ विष्टारपङ्क्तिः, २ त्र्यवसाना शकरीगर्भा पञ्चपदा जगती, ३ अनुष्टुप् ।

यो न जीवोऽसि न मृतो देवानाममृतगर्भोऽसि स्वप्न ।

वरुणानी ते माता यमः पितारुर्नामासि १

विद्य ते स्वप्न जनित्रं देवजामीनां पुत्रोऽसि यमस्य करणः ।

अन्तकोऽसि मृत्युरसि ।

तं त्वां स्वप्न तथा सं विद्य स नः स्वप्न दुष्वप्यात् पाहि २

यथा कलां यथा शफं यथर्णं संनयन्ति ।

एवा दुष्वप्यं सर्वं द्विषते सं नयामसि ३

(१४३)

(४७) दीर्घायुःप्राप्तिः ।

१-३ अङ्गिराः प्रचेताः । १ अग्निः, २ विश्वे देवाः, ३ सुधन्वा । त्रिष्टुप् ।

अग्निः प्रातःसवने पात्वस्मान् वैश्वानरो विश्वकृद् विश्वशंभूः ।

स नः पावको द्रविणे दधात्वार्युष्मन्तः सहभक्षाः स्याम

१

विश्वे देवा मरुत इन्द्रो अस्मानस्मिन् द्वितीये सवने न जह्युः ।

आर्युष्मन्तः प्रियमेषां वर्दन्तो वयं देवानां सुमतौ स्याम

२

इदं तृतीयं सर्वनं कवीनामृतेन ये चमसमैरयन्त ।

ते सौधन्वनाः स्वर्गानशानाः स्विष्टिं नो अभि वस्यो नयन्तु

३ (१४६)

(४८) स्वस्तिवाचनम् ।

१-३ अङ्गिराः, प्रचेताः । १ इयेनः, २ ऋभुः, ३ वृषा । उष्णिक् ।

इयेनोऽसि गायत्रच्छन्दा अनु त्वा रभे । स्वस्ति मा सं वहास्य यज्ञस्योदचि स्वाहा १

ऋभुरसि जगच्छन्दा अनु त्वा रभे । स्वस्ति मा सं वहास्य यज्ञस्योदचि स्वाहा २

वृषासि त्रिष्टुच्छन्दा अनु त्वा रभे । स्वस्ति मा सं वहास्य यज्ञस्योदचि स्वाहा ३ (१४७)

(४९) अग्निस्तवः ।

१-३ गार्ग्यः । अग्निः । १ अनुष्टुप्, २ जगती, ३ विराड्जगती ।

नहि ते अग्ने तन्वः क्रूरमानंश मर्त्यः ।

कपिर्बभस्ति तेजं स्वं जरायु गौरिव

१

मेष इव वै सं च वि चोर्वच्यसे यदुत्तरद्रावुपरश्च खादतः ।

शीर्ष्णा शिरोऽप्ससाप्सो अर्दयन्नंशून बभस्ति हरितेभिरासभिः

२

सुपर्णा वार्चमक्रतोप द्यव्याखरे कृष्णा इधिरा अनर्तिषुः ।

नि यन्नियन्त्युपरस्य निष्कृतिं पुरु रेतो दधिरे सूर्यश्रितः

३ (१४८)

(५०) अभययाचना ।

१-३ अथर्वा (अभयकामः) । अश्विनौ । १ विराड्जगती, २-३ पथ्यापङ्क्तिः ।

हतं तर्दं समङ्कमाखुमश्विना छिन्तं शिरो अपि पृष्ठीः शृणीतम् ।

यवान्नेददानपि नह्यतं मुखमथार्भयं कृणुतं धान्यायि

१ (१४९)

तर्कु है पतङ्ग है जभ्य हा उपक्रस ।

ब्रह्मेवासंस्थितं हविरनदन्त इमान् यवानहिंसन्तो अपोदित २

तदीपते वर्धापते तृष्टंजम्भा आ शृणोत मे ।

य आरण्या व्यद्विरा ये के च स्थ व्यद्विरास्तान्सर्वान् जम्भयामसि ३ (१५५)

(५१) एनोनाशनम् ।

१-३ शन्तातिः । आपः, ३ वरुणः । १ गायत्री, २ त्रिष्टुप्, ३ जगती ।

वायोः पूतः पवित्रेण प्रत्यङ् सोमो अति द्रुतः ।

इन्द्रस्य युज्यः सखा १

आपो अस्मान् मातरः सूदयन्तु घृतेन नो घृतप्वः पुनन्तु ।

विश्वं हि रिप्रं प्रवहन्ति देवीरुदिदाभ्यः शुचिरा पूत एमि २

यत् किं चेदं वरुण दैव्ये जनेऽभिद्रोहं मनुष्याऽश्वरन्ति ।

अचिन्त्या चेत् तव धर्मा युयोपिम मा नस्तस्मादेनसो देव रीरिषः ३ (१५८)

[इति त्रयोदशः प्रपाठकः ॥१३॥]

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥५॥

(५२) भेषज्यम् ।

१-३ भागलिः । १ सूर्यः, २ गावः, ३ भेषजम् । अनुष्टुप् ।

[अथ चतुर्दशः प्रपाठकः ॥१४॥]

[६] उत् सूर्यो दिव एति पुरो रक्षांसि निजूर्वन् । आद्रित्यः पर्वतेभ्यो विश्वदृष्टो अदृष्टहा १

नि गावो गोष्ठे असदन् नि मृगासो अविक्षत । न्यूर्धर्मयो नदीनां न्युदृष्टा अलिप्सत २

आयुर्ददं विपश्चितं श्रुतां कण्वस्य वीरुधम् । आभारिषं विश्वभेषजीमस्यादृष्टान् नि शमयत् ३ (१६१)

(५३) सर्वतो रक्षणम् ।

१-३ बृहच्छुक्रः । १ द्यौः, पृथिवी, शुक्रः, सोमः, अग्निः, वायुः, सविता, १ भगः, २ वैश्वानरः, ३ त्वष्टा । त्रिष्टुप्, १ जगती ।

द्यौश्च म इदं पृथिवी च प्रचेतसौ शुक्रो बृहन् दक्षिणया पिपर्तु ।

अनु स्वधा चिकितां सोमो अग्निर्वायुर्नः पातु सविता भगश्च १

पुनः प्राणः पुनरात्मा न ऐतु पुनश्चक्षुः पुनरसुर्न ऐतु ।

वैश्वानरो नो अदब्धस्तनूपा अन्तस्तिष्ठति दुरितानि विश्वा २ (१६३)

सं वर्चसा पर्यसा सं तनूभिरगन्महि मनसा सं शिवेन ।

त्वष्टा नो अत्र वरीयः कृणोत्वन् नो मारुत तन्वोऽ यद् विरिष्टम् ३ (१६४)

(५४) अमित्रदम्भनम् ।

१-३ ब्रह्मा । अग्नीषोमौ । अनुष्टुप् ।

इदं तद् युज उत्तरमिन्द्रं शुभ्राम्यष्टये । अस्य क्षत्रं श्रियं महीं वृष्टिरिव वर्धया तृणम् १

अस्मै क्षत्रमग्नीषोमावस्मै धारयतं रयिम् । इमं राष्ट्रस्याभीवर्गे कृणुतं युज उत्तरम् २

सर्वन्धुश्वासवन्धुश्च यो अस्माँ अभिदासन्ति । सर्वं तं रन्धयासि मे यजमानाय सुन्वते ३ (१६७)

(५५) सौमनस्यम् ।

१-३ ब्रह्मा । १ विश्वे देवाः, २-३ रुद्रः । जगती, २ त्रिष्टुप् ।

ये पन्थानो ब्रह्मो देवयाना अन्तरा द्यावापृथिवी संचरन्ति ।

तेषामज्यानि यतमो वहति तस्मै मा देवाः परि धत्तेह सर्वे १

ग्रीष्मो हेमन्तः शिशिरो वसन्तः शरद् वर्षाः स्विते नो दधात ।

आ नो गोषु भजता प्रजायां निवात इद् वः शरणे स्याम २

इदावत्सराय परिवत्सराय संवत्सराय कृणुता बृहन्नमः ।

तेषां वयं सुमतौ यज्ञियानामपि भद्रे सौमनसे स्याम ३ (१७०)

(५६) सपेंभ्यो रक्षणम् ।

१-३ शन्तातिः । १ विश्वे देवाः, २-३ रुद्रः । १ उष्णिग्गर्भा पथ्यापङ्क्तिः, २ अनुष्टुप्, ३ निचृत् ।

मा नो देवा अहिर्वधीत् सतोकान्तसहपूरुषान् ।

संयतं न वि ष्परद् व्यात्तं न सं यमन्नमो देवजनेभ्यः १

नमोऽस्त्वसिताय नमस्तिरश्चिराजये ।

स्वजाय बभ्रवे नमो नमो देवजनेभ्यः २

सं ते हन्मि दृता दृतः समु ते हन्वा हनू ।

सं ते जिह्वया जिह्वां सम्वासाह आस्यम् ३ (१७३)

(५७) जलचिकित्सा ।

१-३ शन्तातिः । रुद्रः । १-२ अनुष्टुप्, ३ पथ्याबृहती ।

इदमिद् वा उ भेषजमिद् रुद्रस्य भेषजम् ।

येनेषुमेकतेजनां शतशैल्यामपब्रवत् १ (१७४)

जालाषेणाभि पिञ्चत जालाषेणोप सिञ्चत ।

जालाषमुग्रं भेषजं तेन नो मृड जीवसे २

शं च नो मयश्च नो मा च नः किं चनाममत् ।

क्षमा रपो विश्वं नो अस्तु भेषजं सर्वं नो अस्तु भेषजम् ३ (१७६)

(५८) यशःप्राप्तिः ।

१-३ अथर्वा (यशस्कामः) । बृहस्पतिः; १-२ इन्द्रः, द्यावापृथिवी, सविता; ३ अग्निः, इन्द्रः, सोमः ।

१ जगती, २ प्रस्तारपङ्क्तिः, ३ अनुष्टुप् ।

यशसं मेन्द्रो मघवान् कृणोतु यशसं द्यावापृथिवी उभे इमे ।

यशसं मा देवः सविता कृणोतु प्रियो दातुर्दक्षिणाया इह स्याम् १

यथेन्द्रो द्यावापृथिव्योर्यशस्वान् यथाप ओषधीषु यशस्वतीः ।

एवा विश्वेषु देवेषु वयं सर्वेषु यशसः स्याम २

यशा इन्द्रो यशा अग्निर्यशाः सोमो अजायत ।

यशा विश्वस्य भूतस्याहमस्मि यशस्तमः ३ (१७९)

(५९) औषधिः ।

१-३ अथर्वा । रुद्रः, अरुन्धती औषधिः । अनुष्टुप् ।

अनडुन्द्रयस्त्वं प्रथमं धेनुभ्यस्त्वमरुन्धति ।

अर्धेनवे वयसे शर्मं यच्छ चतुष्पदे १

शर्मं यच्छत्वोषधिः सह देवीररुन्धती ।

करत् पर्यस्वन्तं गोष्ठमयक्ष्मां उत पूरुपान् २

विश्वरूपां सुभगामच्छावदामि जीवलाम् ।

सा नो रुद्रस्यास्तां हेति दूरं नयतु गोभ्यः ३ (१८१)

(६०) पतिलाभः ।

१-३ अथर्वा । अर्यमा । अनुष्टुप् ।

अयमा यात्यर्यमा पुरस्ताद् विषितस्तुपः ।

अस्या इच्छन्नगुवै पतिमुत जायामजानये १

अश्रमद्वियमर्यमन्नन्यासां समनं यती ।

अङ्गो न्वर्यमन्नस्या अन्याः समनमायति २

धाता दाधार पृथिवीं धाता द्यामुत सूर्यम् ।

धातास्या अगुवै पतिं दधातु प्रतिकाम्यम् ३ (१८५)

(६१) विश्वस्त्रष्टा ।

१-३ अथर्वा । रुद्रः । १ त्रिष्टुप्, २-३ भुरिक् ।

मह्यमापो मधुमदेरयन्तां मह्यं सूरों अभरज्ज्योतिषे कम् ।
 मह्यं देवा उत विश्वे तपोजा मह्यं देवः सविता व्यचो धात १
 अहं विवेच पृथिवीमुत द्यामहमृतूरजनयं सप्त साकम् ।
 अहं सत्यमनृतं यद् वदाम्यहं देवीं परि वाचं विशश्च २
 अहं जजान पृथिवीमुत द्यामहमृतूरजनयं सप्त सिन्धून् ।
 अहं सत्यमनृतं यद् वदामि यो अग्नीषोमावजुषे सखाया ३ (१८८)
 ॥ इति षष्ठोऽनुवाकः ॥६॥

(६२) पाचमानम् ।

१-३ अथर्वा । रुद्रः, वैश्वानरः, वातः, द्यावापृथिवी । त्रिष्टुप् ।

[७] वैश्वानरो रश्मिभिर्निः पुनातु वातः प्राणेनेषिरो नभोभिः ।
 द्यावापृथिवी पर्यसा पर्यस्वती क्रतावरी यज्ञिये नः पुनीताम् १
 वैश्वानरीं सूनृतामा रभध्वं यस्या आशास्तन्वो वीतपृष्ठाः ।
 तया गृणन्तः सधमादेषु वयं स्याम परयो रयीणाम् २
 वैश्वानरीं वर्चस आ रभध्वं शुद्धा भवन्तः शुचयः पावकाः :
 इहेडया सधमादुं मर्दन्तो ज्योक् पश्येम सूर्यमुच्चरन्तम् ३ (१९१)

(६३) वर्चोबलप्राप्तिः ।

१-४ द्रुहणः । १ निर्कृतिः, २ यमः, ३ मृत्युः, ४ अग्निः । १-३ जगती, २ अतिजगतीगर्भा, ४ अनुष्टुप् ।

यत् ते देवी निर्कृतिराबन्ध दामं ग्रीवास्वविमोक्षयं यत् ।
 तत् ते वि व्याम्यायुषे वर्चसे बलायादोमदमन्नमद्धि प्रसूतः १
 नमोऽस्तु ते निर्कृते तिग्मतेजोऽयस्मयान् वि चृता बन्धपाशान् ।
 यमो मह्यं पुनरित् त्वां ददाति तस्मै यमाय नमो अस्तु मृत्यवे २
 अयस्मये द्रुपदे बैधिष इहाभिहितो मृत्युभिर्ये सहस्रम् ।
 यमेन त्वं पितृभिः संविद्वान उत्तमं नाकमधि रोहयेमम् ३
 संसमिद् युवसे वृषन्नग्रे विश्वान्यय आ ।
 इडस्पदे समिध्यसे स नो वसून्या भर ४ (१९५)

(६४) सामनस्यम् ।

१-३ अथर्वा । सामनस्यम्, १ विश्वे देवाः । अनुष्टुप्, (२ त्रिष्टुप्) ।

सं जानीध्वं सं पृच्यध्वं सं वो मनांसि जानताम् ।

देवा भागं यथा पूर्वं संजानाना उपासते १

समानो मन्त्रः समितिः समानी समानं व्रतं सह चित्तमेधाम् ।

समानेन वो हविषा जुहोमि समानं चेतो अभिसंविशध्वम् २

समानी व आकूतिः समाना हृदयानि वः ।

समानमस्तु वो मनो यथा वः सुसहासति ३

(१९८)

(६५) शत्रुनाशनम् ।

१-३ अथर्वा । (चन्द्रमाः), इन्द्रः, पराशरः । अनुष्टुप्, १ पथ्यापङ्क्तिः ।

अव मन्युरवायुताव बाहू मनोयुजा ।

पराशर त्वं तेषां पराञ्चं शुष्ममर्क्याधा नो रयिमा कृधि १

निर्हस्तेभ्यो नैर्हस्तं यं देवाः शरुमस्यथ ।

वृश्चामि शत्रूणां बाहूनेन हविषाहम् २

इन्द्रश्चकार प्रथमं नैर्हस्तमसुरेभ्यः ।

जयन्तु सत्त्वानो मम स्थिरेणेन्द्रेण मेदिना ३

(२०१)

(६६) शत्रुनाशनम् ।

१-३ अथर्वा । इन्द्रः । अनुष्टुप्, १ त्रिष्टुप् ।

निर्हस्तः शत्रुरभिदासन्नस्तु ये सेनाभिर्युधमायन्त्यस्मान् ।

समर्पयेन्द्र महता वधेन द्रावेषामघहारो विविन्द्रः १

आतन्वाना आयच्छन्तोऽस्यन्तो ये च धावथ ।

निर्हस्ताः शत्रवः स्थनेन्द्रो वोऽद्य पराशरीत् २

निर्हस्ताः सन्तु शत्रवोऽङ्गैषां म्लापयामसि ।

अथैषामिन्द्र वेदांसि शतशो वि भजामहै ३

(२०४)

(६७) शत्रुनाशनम् ।

१-३ अथर्वा । इन्द्रः । अनुष्टुप् ।

परि वर्त्मानि सर्वत इन्द्रः पूषा च सप्ततुः । मुह्यन्त्वद्यामूः सेना अमित्राणां परस्तराम् १ (२०५)

मूढा अमित्राश्चरताशीर्षाण इवाहयः । तेषां वो अग्निमूढानामिन्द्रो हन्तु वरंवरम् २
 ऐषु नह्य वृषाजिनं हरिणस्या भियं कृधि । पराङ्मित्र एषत्वर्वाची गौरुपेषतु ३ (२०७)

(६८) वपनम् ।

१-३ अथर्वा । १ सविता, आदित्याः, रुद्राः, वसवः; २ अदितिः, आपः, प्रजापतिः; ३ सविता, सोमः, वरुणः । १ पुरोविराडतिशाकरगर्भा चतुष्पदा जगती, २ अनुष्टुप्, ३ अतिजगतीगर्भा त्रिष्टुप् ।

आयमगन्तसविता क्षुरेणोष्णेन वाय उदुकेनेहि ।
 आदित्या रुद्रा वसव उन्दन्तु सचेतसः सोमस्य राज्ञो वपत् प्रचेतसः १
 अदितिः श्मश्रु वपत्वाप उन्दन्तु वर्चसा ।
 चिकित्सतु प्रजार्पतिर्दीर्घायुत्वाय चक्षसे २
 येनावपत् सविता क्षुरेण सोमस्य राज्ञो वरुणस्य विद्वान् ।
 तेन ब्रह्माणो वपतेदमस्य गोमानश्ववानयमस्तु प्रजावान् ३ (२१०)

(६९) वर्चःप्राप्तिः ।

१-३ अथर्वा । बृहस्पतिः, अश्विनौ । अनुष्टुप् ।

गिरावरगराटेषु हिरण्ये गोषु यद् यशः । सुरायां सिच्यमानायां कीलाले मधु तन्मयि १
 अश्विना सारधेण मा मधुनाङ्कं शुभस्पती । यथा भर्गस्वतीं वाचमावदानि जनां अनु २
 मयि वर्चो अथो यशोऽथो यज्ञस्य यत् पयः । तन्मयि प्रजार्पतिर्द्विवि द्यामिव दंहतु ३ (२१३)

(७०) अघ्न्या ।

१-३ काङ्कायनः । अघ्न्या । जगती ।

यथा मांसं यथा सुरा यथाक्षा अधिदेवने ।
 यथा पुंसो वृषण्यत स्त्रियां निहन्यते मनः ।
 एवा ते अघ्न्ये मनोऽधि वत्से नि हन्यताम् १
 यथा हस्ती हस्तिन्याः पदेन पदमुद्युजे ।
 यथा पुंसो वृषण्यत स्त्रियां निहन्यते मनः ।
 एवा ते अघ्न्ये मनोऽधि वत्से नि हन्यताम् २
 यथा प्रधिर्यथोपधिर्यथा नभ्यं प्रधावधि ।
 यथा पुंसो वृषण्यत स्त्रियां निहन्यते मनः ।
 एवा ते अघ्न्ये मनोऽधि वत्से नि हन्यताम् ३ (२१६)

(७१) अन्नम् ।

१-३ ब्रह्मा । अग्निः, ३ वैश्वानरः, देवाः । जगती, ३ त्रिष्टुप् ।

यदन्नमग्निं बहुधा विरूपं हिरण्यमश्वमुत गामजामविम् ।
यदेव किं च प्रतिजग्रहाहमग्निष्टन्द्रोता सुहुतं कृणोतु १
यन्मा हुतमहुतमाजगाम दत्तं पितृभिरनुमतं मनुष्यैः ।
यस्मान्मे मन उदिव रारजीत्यग्निष्टन्द्रोता सुहुतं कृणोतु २
यदन्नमद्वयनृतेन देवा दास्यन्नदास्यन्नत संगुणामि ।
वैश्वानरस्य महतो महिम्ना शिवं मह्यं मधुमदुस्त्वन्नम् ३ (२१९)

(७२) वाजीकरणम् ।

१-३ अथर्वाङ्गिराः । शेषोऽर्कः । १ जगती, २ अनुष्टुप्, ३ भुरिक् ।

यथासितः प्रथयते वशां अनु वपूषि कृण्वन्नसुरस्य मायया ।
एवा ते शेषः सहसायमर्कोऽङ्गेनाङ्गं संसमकं कृणोतु १
यथा पसस्तायादुरं वार्तेन स्थूलभं कृतम् ।
यावत् परस्वतः पसस्तावत् ते वर्धतां पसः २
यावदङ्गीनं पारस्वतं हास्तिनं गार्दभं च यत् ।
यावदश्वस्य वाजिनस्तावत् ते वर्धतां पसः ३ (२२२)
॥ इति सप्तमोऽनुवाकः ॥७॥

(७३) सामनस्यम् ।

१-३ अथर्वा । सामनस्यम्, वरुणसोमाग्निवृहस्पतिवसवः, ३ वास्तोष्पतिः । १, ३ भुरिक्, २ त्रिष्टुप् ।

[८] एह यातु वरुणः सोमो अग्निर्वृहस्पतिर्वसुभिरेह यातु ।
अस्य श्रियमुपसंयातु सर्वं उग्रस्य चेतुः समनसः सजाताः १
यो वः शुष्मो हृदयेष्वन्तराकूतिर्या वो मनसि प्रविष्टा ।
तान्त्सीवयामि हविषा घृतेन मयि सजाता रमतिर्वो अस्तु २
इहैव स्त मापं याताध्यस्मत् पूषा परस्तादपथं वः कृणोतु ।
वास्तोष्पतिरनु वो जोहवीतु मयि सजाता रमतिर्वो अस्तु ३ (२२५)

अथर्व० १७

(७४) सांमनस्यम् ।

१-३ अथर्वा । सांमनस्यम्, नाना देवताः, त्रिणामा । अनुष्टुप्, ३ त्रिष्टुप् ।

सं वः पृच्यन्तां तन्वः १ : सं मनांसि समु व्रता ।

सं वोऽयं ब्रह्मणस्पतिर्भगः सं वो अजीगमत १

संज्ञपनं वो मनसोऽथो संज्ञपनं हृदः ।

अथो भगस्य यच्छ्रान्तं तेन संज्ञपयामि वः २

यथादित्या वसुभिः संबभूवुर्मरुद्भिरुग्रा अह्णीयमानाः ।

एवा त्रिणामन्नह्णीयमान इमान् जनान्तसंमनसस्कृधीह ३ (११८)

(७५) सपत्नक्षयणम् ।

१-३ कवन्धः । इन्द्रः । अनुष्टुप्, ३ पदपदा जगती ।

निरमुं नुदु ओकसः सपत्नो यः पृतन्याति । नैर्बाध्येन हविषेन्द्र एनं पराशरीत् १

परमां तं परावतमिन्द्रो नुदतु वृत्रहा । यतो न पुनरायति शश्वतीभ्यः समाभ्यः २

एतुं तिस्रः परावत एतु पञ्च जनों अति ।

एतुं तिस्रोऽति रोचना यतो न पुनरायति शश्वतीभ्यः समाभ्यो यावत् सूर्यो असद् विवि ३ (१३१)

(७६) आयुष्यम् ।

१-४ कवन्धः । सान्तपनाग्निः । अनुष्टुप्, ३ ककुम्भती ।

य एनं परिषीदन्ति समादधति चक्षसे । संप्रेद्धो अग्निर्जिह्वाभिरुदेतु हृदयादधि १

अग्नेः सान्तपनस्याहमार्युषे पदमा रभे । अद्भ्रातिर्यस्य पश्यति धूममुद्यन्तमास्यतः २

यो अस्य समिधं वेद क्षत्रियेण समाहिताम् । नाभिह्वारे पदं नि दधाति स मृत्यवे ३

नैनं गन्ति पर्यायिणो न सन्नो अव गच्छति । अग्रेयः क्षत्रियो विद्वान् नाम गृह्णात्यायुषे ४ (१३५)

(७७) प्रतिष्ठापनम् ।

१-३ कवन्धः । जातवेदाः । अनुष्टुप् ।

अस्थाद् द्यौरस्थात् पृथिव्यस्थाद् विश्वमिदं जगत् ।

आस्थाने पर्वता अस्थु स्थामन्यश्वाँ अतिष्ठिपम् १

य उदानेद् परार्यणं य उदान् न् न्यार्यनम् ।

आवर्तनं निवर्तनं यो गोपा अपि तं हुवे २

जातवेदो नि वर्तय ज्ञातं ते सन्त्वावृतः ।

सहस्रं त उपावृतस्ताभिर्नः पुनरा कृधि ३ (१३८)

(७८) दम्पत्यो रथिप्राप्तये प्रार्थना ।

१-३ अथर्वा । १-२ चन्द्रमाः, ३ त्वष्टा । अनुष्टुप् ।

तेन भूतेन हविषायमा प्यायतां पुनः ।

जायां यामस्मा आवाक्षुस्तां रसेनाभि वर्धताम् १

अभि वर्धतां पर्यसाभि राष्ट्रेण वर्धताम् ।

रथ्या सहस्रवर्चसेमौ स्तामनुपक्षितौ २

त्वष्टा जायामजनयत् त्वष्टास्यै त्वां पतिम् ।

त्वष्टा सहस्रमायूषि दीर्घमायुः कृणोतु वाम् ३ (२४१)

(७९) ऊर्जःप्राप्तिः ।

१-३ अथर्वा । संस्फानम् । गायत्री, ३ त्रिपदा प्राजापत्या गायत्री ।

अयं नो नभसस्पतिः संस्फानो अभि रक्षतु । असमातिं गृहेषु नः १

त्वं नो नभसस्पत ऊर्जं गृहेषु धारय । आ पुष्टमेत्वा वसु २

देवं संस्फान सहस्रापोषस्यैशिषे ।

तस्य नो रास्व तस्य नो धेहि तस्य ते भक्तिवांसः स्याम ३ (२४२)

(८०) अरिष्टक्षयणम् ।

१-३ अथर्वा । चन्द्रमाः । १ भुरिक्, २ अनुष्टुप्, ३ प्रस्तारपङ्क्तिः ।

अन्तरिक्षेण पतति विश्वा भूतावचाकशत् ।

शुनो दिव्यस्य यन्महस्तेना ते हविषा विधेम १

ये त्रयः कालकाश्चा दिवि देवा इव श्रिताः ।

तान्सर्वानह ऊतयेऽस्मा अरिष्टतातये २

अप्सु ते जन्म दिवि ते सुधस्थं समुद्रे अन्तर्महिमा ते पृथिव्याम् ।

शुनो दिव्यस्य यन्महस्तेना ते हविषा विधेम ३ (२४३)

(८१) गर्भाधानम् ।

१-३ अथर्वा । आदित्यः, ३ त्वष्टा । अनुष्टुप् ।

यन्तासि यच्छसे हस्तावप रक्षांसि सेधसि । प्रजां धनं च गृह्णानः परिहस्तो अभूदयम् १

परिहस्त वि धारय योनिं गर्भाय धातवे । मर्यादे पुत्रमा धेहि तं त्वमा गमयागमे २

यं परिहस्तमभिभरदितिः पुत्रकाम्या । त्वष्टा तमस्या आ बध्नाद् यथा पुत्रं जनादिति ३ (२५०)

(८२) जायाकामना ।

१-३ भगः । इन्द्रः । अनुष्टुप् ।

आगच्छत आगतस्य नाम गृह्णाम्यायतः । इन्द्रस्य वृत्रघ्नो वन्वे वासवस्य शतक्रतोः १
 येन सूर्या सावित्रीमश्विनोहतुः पथा । तेन मामब्रवीद् भगो जायामा वहतादिति २
 यस्तेऽङ्कुशो वसुदानो बृहन्निन्द्र हिरण्ययः । तेना जनीयते जायां मह्यं धेहि शचीपते ३ (२५३)

॥ इति अष्टमोऽनुवाकः ॥८॥

(८३) भैषज्यम् ।

१-४ भगः । १ सूर्यः, चन्द्रमाः, २ रोहिणी, ३ रामायणी । अनुष्टुप्, ४ एकावसाना द्विपदा निचृदाच्यनुष्टुप् ।

[९] अपचितः प्र पतत सुपर्णो वसतेरिव ।
 सूर्यः कृणोतु भेषजं चन्द्रमा वोऽपोच्छतु १
 अन्येका इयेन्येका कृष्णैका रोहिणी द्वे ।
 सर्वासामग्रभं नामावीरघ्नीरपेतन २
 असूतिका रामायण्यपचित प्र पतिष्यति ।
 ग्लौरितः प्र पतिष्यति स गलुन्तो नशिष्यति ३
 वीहि स्वामाहुतिं जुषाणो मनसा स्वाहा मनसा यदिदं जुहोमि ४ (२५७)

(८४) निर्वृत्तिमोचनम् ।

१-४ भगः । निर्वृत्तिः । १ भुरिजगती, २ त्रिपदार्षी बृहती, ३ जगती, ४ भुरिक् त्रिष्टुप् (जगती) ।

यस्यास्त आसनि घोरे जुहोम्येषां बन्धानामवसर्जनाय कम् ।
 भूमिरिति त्वाभिप्रमन्वते जना निर्वृत्तिरिति त्वाहं परि वेद सर्वतः १
 भूते हविष्मती भवैष ते भागो यो अस्मासु ।
 मुञ्चेमानमूनेनसः स्वाहा २
 एवो प्वस्मन्निर्वृत्तेऽनेहा त्वमयस्मयान् वि चृता बन्धपाशान् ।
 यमो मह्यं पुनरित् त्वां ददाति तस्मै यमाय नमो अस्तु मृत्यवे ३
 अयस्मये दुपदे बैधिष इहाभिहितो मृत्युभिर्ये सहस्रम् ।
 यमेन त्वं पितृभिः संविद्वान उन्नमं नाकमधि रोहयेमम् ४ (२६१)

(८५) यक्ष्मनाशनम् ।

१-३ अथर्वा । वनस्पतिः । अनुष्टुप् ।

वरुणो वारयाता अयं देवो वनस्पतिः । यक्ष्मो यो अस्मिन्नाविष्टस्तमुं देवा अवीवरन् १
 इन्द्रस्य वचसा वयं मित्रस्य वरुणस्य च । देवानां सर्वेषां वाचा यक्ष्मं ते वारयामहे २
 यथा वृत्र इमा आपस्तस्तम्भं विश्वधा यतीः । एवा ते अग्निना यक्ष्मं वैश्वानरेण वारये ३ (१६४)

(८६) वृषकामना ।

१-३ अथर्वा । एकवृषः । अनुष्टुप् ।

वृषेन्द्रस्य वृषा दिवो वृषा पृथिव्या अयम् । वृषा विश्वस्य भूतस्य त्वमेकवृषो भव १
 समुद्र ईशे स्रवतामग्निः पृथिव्या वशी । चन्द्रमा नक्षत्राणामीशे त्वमेकवृषो भव २
 स्रग्नाडस्यसुराणां ककुन्मनुष्याणाम् । देवानामर्धभागसि त्वमेकवृषो भव ३ (१६५)

(८७) राज्ञः संवरणम् ।

१-३ अथर्वा । ध्रुवः । अनुष्टुप् ।

आ त्वाहार्पमन्तरभूर्ध्रुवस्तिष्ठाविचाचलत् ।
 विशत्वा सर्वा वाञ्छन्तु मा त्वद् राष्ट्रमधि भ्रशत् १
 इहैवैधि माप च्योष्ठाः पर्वत इवाविचाचलत् ।
 इन्द्र इवेह ध्रुवस्तिष्ठेह राष्ट्रमु धारय २
 इन्द्र एतमदीधरद् ध्रुवं ध्रुवेण हविषा ।
 तस्मै सोमो अधि ब्रवदयं च ब्रह्मणस्पतिः ३ (१७०)

(८८) ध्रुवो राजा ।

१-३ अथर्वा । ध्रुवः । अनुष्टुप्, ३ त्रिष्टुप् ।

ध्रुवा द्यौर्ध्रुवा पृथिवी ध्रुवं विश्वमिदं जगत् ।
 ध्रुवासः पर्वता इमे ध्रुवो राजा विशामयम् १
 ध्रुवं ते राजा वरुणो ध्रुवं देवो बृहस्पतिः ।
 ध्रुवं त इन्द्रश्चाग्निश्च राष्ट्रं धारयतां ध्रुवम् २
 ध्रुवोऽच्युतः प्र मृणीहि शत्रून्छत्रूयतोऽधरान् पादयस्व ।
 सर्वा दिशः संमनसः सधीर्चीर्ध्रुवाय ते समितिः कल्पतामिह ३ (१७३)

(८९) प्रीतिसंजननम् ।

१-३ अथर्वा । (रुद्रः,) १ सोमः, २ वातः, ३ मित्रावरुणौ । अनुष्टुप् ।

इदं यत् प्रेण्यः शिरो दुत्तं सोमेन वृण्यम् ।
 ततः परि प्रजातेन हार्दिं ते शोचयामसि १
 शोचयामसि ते हार्दिं शोचयामसि ते मनः ।
 वातं धूम इव सध्यं १ इह मामेवान्वेतु ते मनः २
 मह्यं त्वा मित्रावरुणौ मह्यं देवी सरस्वती ।
 मह्यं त्वा मध्यं भूम्या उभावन्तौ समस्यताम् ३ (२७६)

(९०) इष्टुनिष्कासनम् ।

१-३ अथर्वा । रुद्रः । अनुष्टुप्, ३ आर्षा भुरिगुणिक ।

यां ते रुद्र इष्टुमास्यदङ्गेभ्यो हृदयाय च । इदं तामद्य त्वद् वयं विषूचीं वि वृहामसि १
 यास्ते शतं धमनयोऽङ्गान्यनु विष्टिताः । तासां ते सर्वासां वयं निर्विषाणि ह्वयामसि २
 नमस्ते रुद्रास्यते नमः प्रतिहितायै । नमो विसृज्यमानायै नमो निपतितायै ३ (२७९)

(९१) यक्षमनाशनम् ।

१-३ भृग्वज्जिराः । यक्षमनाशनम्, ३ आपः । अनुष्टुप् ।

इमं यवमष्टायोगैः षड्योगेभिरचर्कृषुः । तेनां ते तन्वोऽरपोऽपाचीनमप व्यये १
 न्यग् वातो वाति न्यक् तपति सूर्यः । नीचीनमध्न्या दुहे न्यग् भवतु ते रपः २
 आप इद् वा उ भेषजीरापो अमीवचातनीः ।
 आपो विश्वस्य भेषजीस्तास्ते कृण्वन्तु भेषजम् ३ (२८२)

(९२) वाजी ।

१-३ अथर्वा । इन्द्रः, वाजी । त्रिष्टुप्, १ जगती ।

वातरंहा भव वाजिन् युज्यमान इन्द्रस्य याहि प्रसवे मनोजवाः ।
 युञ्जन्तु त्वा मरुतो विश्ववेदस आ ते त्वष्टा पत्सु जवं दधातु १
 जवस्ते अर्वन् निहितो गुहा यः श्येने वात उत योऽचरत् परीतः ।
 तेन त्वं वाजिन् बलवान् बलेनाजि जय समने पारयिष्णुः २
 तनूष्टे वाजिन् तन्वं नयन्ती वाममस्मभ्यं धावतु शर्म तुभ्यम् ।
 अहुतो महो धरुणाय देवो द्विविष्टु ज्योतिः स्वमा मिमीयात् ३ (२८५)
 ॥ इति नवमोऽनुष्ठाकः ॥ १॥

(९३) स्वस्त्ययनम् ।

१-३ शान्तातिः । रुद्रः, १ यमो, मृत्युः, शर्वः, २ भवः, शर्वः, ३ विश्वे देवाः, मरुतः,
अग्नीषोमौ, वरुणः, वातपर्जन्यौ । त्रिष्टुप् ।

[१०] यमो मृत्युरवमारो निर्ऋथो बभ्रुः शर्वोऽस्ता नीलशिखण्डः ।
देवजनाः सेनयोत्तस्थिवांसस्ते अस्माकं परि वृञ्जन्तु वीरान् १
मनसा होमैर्हरसा घृतेन शर्वायास्त्र उत राज्ञे भवाय ।
नमस्येभ्यो नम एभ्यः कृणोम्यन्यत्रास्मदुघविषा नयन्तु २
त्रायध्वं नो अघविषाभ्यो बुधाद् विश्वे देवा मरुतो विश्ववेदसः ।
अग्नीषोमा वरुणः पूतदक्षा वातापर्जन्ययोः सुमतौ स्याम ३ (९८८)

(९४) सामनस्यम् ।

१-३ अथर्वाङ्गिराः । सरस्वती । अनुष्टुप्, २ विराड् जगती ।

सं वो मनांसि सं व्रता समाकूतीर्नमामसि ।
अमी ये विव्रता स्थन तान् वः सं नमयामसि १
अहं गृभ्णामि मनसा मनांसि मम चित्तमनु चित्तेभिरेत ।
मम वशेषु हृदयानि वः कृणोमि मम यातमनुवर्तमान एत २
ओते मे द्यावापृथिवी ओता देवी सरस्वती ।
ओतौ म इन्द्रश्चाग्निश्चर्ध्यास्मेदं सरस्वति ३ (९९१)

(९५) कुष्ठौषधिः ।

१-३ भृग्वङ्गिराः । वनस्पतिः । अनुष्टुप् ।

अश्वत्थो देवसदनस्तृतीयस्यामितो द्विवि । तत्रामृतस्य चक्षुषं देवाः कुष्ठमवन्वत १
हिरण्ययी नौरचरद्विरण्यबन्धना द्विवि । तत्रामृतस्य पुष्पं देवाः कुष्ठमवन्वत २
गर्भो अस्योषधीनां गर्भो हिमवतामुत । गर्भो विश्वस्य भूतस्येमं मे अगदं कृधि ३ (९९४)

(९६) चिकित्सा ।

१-३ भृग्वङ्गिराः । वनस्पतिः, ३ सोमः । अनुष्टुप्, ३ त्रिपाद्विराण्नाम गायत्री ।

या ओषधयः सोमराज्ञीर्बह्वीः शतविचक्षणाः ।
बृहस्पतिप्रसूतास्ता नो मुञ्चन्त्वंहसः १
मुञ्चन्तु मा शपथ्यादृथो वरुण्यादुत ।
अथो यमस्य पङ्कीशाद् विश्वस्माद् देवकिल्बिषात् २ (९९६)

यच्चक्षुषा मनसा यच्च वाचोपास्मि जाग्रतो यत् स्वपन्तः ।
सोमस्तानि स्वधया नः पुनातु

३ (२९७)

(९७) अभिभूर्वीरः ।

१-३ अथर्वा । १, ३ देवाः, २ मित्रावरुणौ । १ त्रिष्टुप्, २ जगती, ३ भुरिक् ।
अभिभूर्यज्ञो अभिभूरग्निरभिभूः सोमो अभिभूरिन्द्रः ।
अभ्य॑हं विश्वाः पृत॑ना यथासान्ये॒वा वि॑धेमाग्निहोत्रा इदं ह॒विः १
स्वधास्तु॑ मित्रावरुणा विपश्चिता प्रजावत् क्षत्रं मधु॑नेह पि॒न्वतम् ।
बाधे॑थां दूरं नि॒र्कृतिं॑ परा॒चैः कृतं चि॒देनः॑ प्र मु॒मुक्तम॑स्मत् २
इमं वी॒रमनु॑ हर्षध्वमुग्रमिन्द्रं सखायो अनु सं र॑भध्वम् ।
ग्राम॑जितं गो॒जितं॑ वज्र॒बाहुं॑ जय॑न्तमज्म प्रमू॒णन्तमो॑जसा ३ (३००)

(९८) अजरं क्षत्रम् ।

१-३ अथर्वा । इन्द्रः । त्रिष्टुप्, २ बृहतीगर्भास्तारपङ्क्तिः ।
इन्द्रो॑ जयाति न परा॑ जयाता अधिराजो राजसु राजयाति ।
च॒कृत्य ई॒ड्यो व॒न्द्यश्चो॑पसद्यो॑ नमस्यो॑ भवे॒ह १
त्वमिन्द्रा॑धिराजः श्रव॒स्युस्त्वं भूर॑भिभूतिर्जनानाम् ।
त्वं दै॒वीर्वि॑श इमा वि राजायु॑ष्मत् क्षत्रम॒जरं ते॑ अस्तु २
प्राच्या॑ दि॒शस्त्वमिन्द्रा॑सि राजो॒तोदी॑च्या दि॒शो वृ॒त्रह॑न्च्छत्रुहो॑ऽसि ।
यत्र॑ यन्ति स्रोत्यास्तज्जितं ते दक्षिणतो वृषभ एषि हव्यः ३ (३०१)

(९९) संग्रामजयः ।

१-३ अथर्वा । इन्द्रः, सोमः, सविता च । अनुष्टुप्, ३ भुरिबृहती (सौम्या सावित्री) ।
अभि त्वेन्द्र वरि॑मतः पुरा त्वा॑हू॒रणा॑द्भुवे । हव्या॑म्युग्रं चे॒त्तारं॑ पुरु॒णा॑मानमे॒कज॑म् १
यो अ॒द्य से॒न्यो व॒धो जिघा॑सन् न उदी॑रते । इन्द्र॑स्य तत्र बा॒हू संम॑न्तं परि॑ दक्षः २
परि॑ दक्ष इन्द्र॑स्य बा॒हू संम॑न्तं त्रातु॒स्त्राय॑तां नः ।
देव॑ सवि॒तः सोम॑ राजन्सुमनसं मा कृणु स्व॒स्तये॑ ३ (३०६)

(१००) विषदूषणम् ।

१-३ गरुत्मान् । वनस्पतिः । अनुष्टुप् ।
दे॒वा अ॒दुः सूर्यो॑ अ॒द्वाद् द्यौर॑दात् पृथि॒व्य॑दात् ।
तिस्रः॑ सर॒स्वती॑रदुः सचि॒त्ता वि॒षदू॑षणम् १ (३०७)

यद् वो देवा उपजीका आसिञ्चन् धन्वन्युदुकम् । तेन देवप्रसूतेनेदं दूषयता विषम् २
असुराणां दुहितासि सा देवानामसि स्वसा । दिवस्पृथिव्याः संभूता सा चकथारुसं विषम् ३ (३०९)

(१०१) वाजीकरणम् ।

१-३ अथर्वाङ्गिराः । ब्रह्मणस्पतिः । अनुष्टुप् ।

आ वृषायस्व श्वसिहि वर्धस्व प्रथर्यस्व च । यथाङ्गं वर्धतां शेषस्तेन योषितमिज्जहि १
येन कृशं वाजयन्ति येन हिन्वन्त्यातुरम् । तेनास्य ब्रह्मणस्पते धनुर्वा तानया पसः २
आहं तनोमि ते पसो अधि ज्यामिव धन्वनि । क्रमस्वशी इव रोहितमनवग्लायता सदा ३ (३१२)

(१०२) अभिसामनस्यम् ।

१-३ जमदग्निः । अश्विनौ । अनुष्टुप् ।

यथायं बाहो अश्विना समैति सं च वर्तते । एवा मामभि ते मनः समेतु सं च वर्तताम् १
आहं खिदामि ते मनो राजाश्वः पृष्ट्यामिव । रेष्मच्छिन्नं यथा तृणं मयि ते वेष्टतां मनः २
आञ्जनस्य मधुघस्य कुण्ठस्य नलदस्य च । तुरो भर्गस्य हस्ताभ्यामनुरोधनमुद् भरे ३ (३१५)

॥ इति दशमोऽनुवाकः ॥१०॥

[इति चतुर्दशः प्रपाठकः ॥१४॥]

(१०३) शत्रुनाशनम् ।

१-३ उच्छोचनः । इन्द्राग्नी, १ बृहस्पतिः, सविता, मित्रोः, अर्यमा, भगः, अश्विनौ;

२-३ इन्द्रः, अग्निः । अनुष्टुप् ।

[अथ पञ्चदशः प्रपाठकः ॥१५॥]

[११]

संदानं वो बृहस्पतिः संदानं सविता करत् ।
संदानं मित्रो अर्यमा संदानं भगो अश्विना १
सं परमान्तसमवमानथो सं द्यामि मध्यमान् ।
इन्द्रस्तान् पर्यहार्दाम्ना तानग्ने सं द्या त्वम् २
अमी ये युधमायन्ति केतून् कृत्वानीकशः ।
इन्द्रस्तान् पर्यहार्दाम्ना तानग्ने सं द्या त्वम् ३ (३१८)

(१०४) शत्रुनाशनम् ।

१-३ प्रशोचनः । इन्द्राग्नी, ३ इन्द्राग्नी, सोम इन्द्रश्च । अनुष्टुप् ।

आदानेन संदानेनामित्राना द्यामसि । अपाना ये चैषां प्राणा असुनासून्तसमच्छिदन् १
इदमादानमकरं तपसेन्द्रेण संशितम् । अमित्रा येऽत्र नः सन्ति तानग्ने आ द्या त्वम् २ (३२०)

अथर्व० १८

ऐनां द्यतामिन्द्राग्नी सोमो राजा च मेदिनौ ।

इन्द्रो मरुत्वानादानमभिन्नेभ्यः कृणोतु नः

३ (३२१)

(१०५) कासशमनम् ।

१-३ उन्मोचनः । कासा । अनुष्टुप् ।

यथा मनो मनस्केतैः परापतत्याशुमत् । एवा त्वं कासे प्र पत मनसोऽनु प्रवाय्यम् १

यथा बाणः सुसंशितः परापतत्याशुमत् । एवा त्वं कासे प्र पत पृथिव्या अनु संवतम् २

यथा सूर्यस्य रश्मयः परापतन्त्याशुमत् । एवा त्वं कासे प्र पत समुद्रस्यानु विक्षरम् ३ (३२४)

(१०६) दूर्वाशाला ।

१-३ प्रमोचनः । दूर्वाशाला । अनुष्टुप् ।

आयने ते परायणे दूर्वा रोहतु पुष्पिणीः । उत्सो वा तत्र जायतां हृदो वा पुण्डरीकवान् १

अपामिदं न्ययनं समुद्रस्य निवेशनम् । मध्ये हृदस्य नो गूहाः पराचिना मुखा कृधि २

हिमस्य त्वा जरायुणा शाले परि व्ययामसि । शीतहृदा हि नो भुवोऽग्निष्कृणोतु भेषजम् ३ (३२७)

(१०७) विश्वजित् ।

१-४ शन्तातिः । विश्वजित् । अनुष्टुप् ।

विश्वजित् त्रायमाणायै मा परि देहि ।

त्रायमाणे द्विपाच्च सर्वं नो रक्ष चतुष्पाद् यच्च नः स्वम् १

त्रायमाणे विश्वजिते मा परि देहि ।

विश्वजिद् द्विपाच्च सर्वं नो रक्ष चतुष्पाद् यच्च नः स्वम् २

विश्वजित् कल्याण्यै मा परि देहि ।

कल्याणि द्विपाच्च सर्वं नो रक्ष चतुष्पाद् यच्च नः स्वम् ३

कल्याणि सर्वविदे मा परि देहि ।

सर्वविद् द्विपाच्च सर्वं नो रक्ष चतुष्पाद् यच्च नः स्वम् ४ (३३१)

(१०८) मेधावर्धनम् ।

१-५ शौनकः । मेधा, ४ अग्निः । अनुष्टुप्, २ उरोबृहती, ३ पथ्याबृहती ।

त्वं नो मेधे प्रथमा गोभिरश्वेभिरा गहि । त्वं सूर्यस्य रश्मिभिस्त्वं नो असि यज्ञिया १

मेधामहं प्रथमां ब्रह्मण्वतीं ब्रह्मजूतामृषिष्टुताम् । प्रपीतां ब्रह्मचारिभिर्देवानामवसे हुवे २ (३३३)

यां मेधामृभवो विदुर्या मेधामसुरा विदुः । ऋषयो भद्रां मेधां यां विदुस्तां मय्या वैशयामसि ३
 यामृषयो मृतकृतो मेधां मेधाविनो विदुः । तया मामद्य मेधयाग्ने मेधाविनं कृणु ४
 मेधां सायं मेधां प्रातर्मेधां मध्यंदिनं परि । मेधां सूर्यस्य रश्मिभिर्वचसा वैशयामहे ५ (३३६)

(१०९) पिप्पली-भैषज्यम् ।

१-३ अथर्वा । पिप्पली-भैषज्यं, आयुः । अनुष्टुप् ।

पिप्पली क्षिप्तभेषज्युः तातिविद्धभेषजी । तां देवाः समकल्पयन्नियं जीवित्वा अलम् १
 पिप्पल्यः १ः समवदन्तायतीर्जननादधि । यं जीवमश्रवामहे न स रिष्याति पूरुषः २
 असुरास्त्वा न्यखिनन् देवास्त्वोदवपन् पुनः । वातीकृतस्य भेषजीमथो क्षिप्तस्य भेषजीम् ३ (३३९)

(११०) दीर्घायुःप्राप्तिः ।

१-३ अथर्वा । अग्निः । त्रिष्टुप्, १ पङ्क्तिः ।

प्रतो हि कमीड्यो अध्वरेषु सनाच्च होता नव्यश्च सत्सि ।
 स्वां चाग्ने तन्वं पिप्रायस्वास्मभ्यं च सौभगमा यजस्व १
 ज्येष्ठधन्यां जातो विचृतोर्यमस्य मूलबर्हणात् परि पाह्येनम् ।
 अत्येनं नेषद् दुरितानि विश्वा दीर्घायुत्वाय शतशारदाय । २
 व्याघ्रेऽह्वयजनिष्ठ वीरो नक्षत्रजा जायमानः सुवीरः ।
 स मा वधीत् पितरं वर्धमानो मा मातरं प्र मिनीज्जनित्रीम् ३ (३४२)

(१११) उन्मत्ततामोचनम् ।

१-४ अथर्वा । अग्निः । अनुष्टुप्, १ परानुष्टुप् त्रिष्टुप् ।

इमं मे अग्ने पुरुषं मुमुग्ध्ययं यो बद्धः सुयतो लालपीति ।
 अतोऽधि ते कृणवद् भागधेयं यदानुन्मदितोऽसति १
 अग्निष्टे नि शमयतु यदि ते मन उद्युतम् । कृणोमि विद्वान् भेषजं यथानुन्मदितोऽसति २
 देवैसादुन्मदितमुन्मत्तं रक्षस्परि । कृणोमि विद्वान् भेषजं यदानुन्मदितोऽसति ३
 पुनस्त्वा दुर्प्सरसः पुनरिन्द्रः पुनर्भगः । पुनस्त्वा दुर्विश्वे देवा यथानुन्मदितोऽसति ४ (३४६)

(११२) पाशमोचनम् ।

१-३ अथर्वा । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

मा ज्येष्ठं वधीद्वयमग्रे एषां मूलबर्हणात् परि पाह्येनम् ।
 स ग्राह्याः पाशान् वि चृत प्रजानन् तुभ्यं देवा अनु जानन्तु विश्वे । १ (३४७)

उन्मुञ्च पाशांस्त्वमग्न एषां त्रयस्त्रिभिरुत्सिता येभिरासन् ।
 स ग्राह्याः पाशान् वि चृत प्रजानन् पितापुत्रौ मातरं मुञ्च सर्वान् २
 येभिः पाशैः परिवित्तो विबुद्धोऽङ्गेऽङ्गः आपित उत्सितश्च ।
 वि ते मुच्यन्तां विमुचो हि सन्ति भूणग्नि पूषन् दुरितानि मृक्ष्व ३ (३४९)
 (११३) पापनाशनम् ।

१-३ अथर्वा । पूषा । त्रिष्टुप्, ३ पङ्क्तिः ।

त्रिते देवा अमृजतैतदेनस्त्रित एनन्मनुष्येषु ममृजे ।
 ततो यदि त्वा ग्राहिरानशे तां ते देवा ब्रह्मणा नाशयन्तु १
 मरीचीर्धूमान् प्र विशानुं पाप्मच्छुदारान् गच्छोत वा नीहारान् ।
 नदीनां फेनां अनु तान् वि नश्य भूणग्नि पूषन् दुरितानि मृक्ष्व २
 द्वादशधा निहितं त्रितस्यापमृष्टं मनुष्यैरसानि ।
 ततो यदि त्वा ग्राहिरानशे तां ते देवा ब्रह्मणा नाशयन्तु ३ (३५२)
 ॥ इत्येकादशोऽनुवाकः ॥११॥

(११४) उन्मोचनम् ।

१-३ ब्रह्मा । विश्वे देवाः । अनुष्टुप् ।

[१२] यद् देवा देवहेडनं देवासश्चकूमा वयम् ।
 आदित्यास्तस्मान्नो यूयमृतस्यर्तेन मुञ्चत १
 ऋतस्यर्तेनादित्या यजत्रा मुञ्चतेह नः ।
 यज्ञं यद् यज्ञवाहसः शिक्षन्तो नोपशेकिम २
 मेदस्वता यजमानाः सुचाज्यानि जुह्वतः ।
 अकामा विश्वे वो देवाः शिक्षन्तो नोप शेकिम ३ (३५५)
 (११५) पापमोचनम् ।

१-३ ब्रह्मा । विश्वे देवाः । अनुष्टुप् ।

यद् विद्वांसो यद्विद्वांस एनांसि चकूमा वयम् ।
 यूयं नस्तस्मान्मुञ्चत विश्वे देवाः सजोषसः १
 यद्वि जाग्रद् यद्वि स्वपन्नेन एनस्योऽकरम् ।
 भूतं मा तस्माद् भव्यं च द्रुपदादिव मुञ्चताम् । २
 द्रुपदादिव मुमुचानः स्विन्नः स्नात्वा मलादिव ।
 पूतं पवित्रेणैवाज्यं विश्वे शुभन्तु मैनसः ३ (३५८)

(११६) मधुमदन्नम् ।

१-३ जाटिकायनः । विवस्वान् । जगती, २ त्रिष्टुप् ।

यद् यामं चकुर्निखनन्तो अग्रे कार्षीवणा अन्नविदो न विद्यया ।
 वैवस्वते राजनि तज्जुहोम्यथ यज्ञियं मधुमदस्तु नोऽन्नम् १
 वैवस्वतः कृणवद् भागधेयं मधुभागो मधुना सं सृजाति ।
 मातुर्यदेन इषितं न आगन् यद् वा पितापराद्धो जिहीडे २
 यद्विदं मातुर्यदि वा पितुर्नः परि भ्रातुः पुत्राच्चेतस एन आगन् ।
 यावन्तो अस्मान् पितरः सचन्ते तेषां सर्वेषां शिवो अस्तु मन्युः ३ (३६१)

(११७) आनृण्यम् ।

१-३ कौशिकः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

अपमित्यमप्रतीत्तं यदस्मि यमस्य येन बलिना चरामि ।
 इदं तदग्ने अनृणो भवामि त्वं पाशान् विचृतं वेत्थ सर्वान् १
 इहैव सन्तः प्रति दध्न एनज्जीवा जीवेभ्यो नि हराम एनत् ।
 अपमित्य धान्यं यज्जघसाहमिदं तदग्ने अनृणो भवामि २
 अनृणा अस्मिन्ननृणाः परस्मिन् तृतीये लोके अनृणाः स्याम ।
 ये देव्यानाः पितृयाणांश्च लोकाः सर्वान् पथो अनृणा आ क्षियेम ३ (३६४)

(११८) आनृण्यम् ।

१-३ कौशिकः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

यन्द्रस्ताभ्यां चकूम किल्बिषाण्यक्षाणां गन्तुमुपलिप्तमानाः ।
 उग्रं पश्ये उग्रजितौ तदद्याप्सरसावनु दत्तामृणं नः १
 उग्रं पश्ये राष्ट्रभूत किल्बिषाणि यदुक्षवृत्तमनु दत्तं न एतत् ।
 ऋणान्नो नर्णमत्समानो यमस्य लोके अधिरज्जुरायत् २
 यस्मा ऋणं यस्य जायामुपैमि यं याचमानो अभ्यैमि देवाः ।
 ते वाचं वादिषुर्मोत्तरां मद्देवपत्नी अप्सरसावधीतम् ३ (३६७)

(११९) आनृण्यम् ।

१-३ कौशिकः । वैश्वानरोऽग्निः । त्रिष्टुप् ।

यददीव्यन्नृणमहं कृणोम्यदास्यन्नग्र उत संगृणामि ।
 वैश्वानरो नो अधिपा वसिष्ठ उदिन्नयाति सुकृतस्य लोकम् १ (३६८)

वैश्वानराय प्रति वेदयामि यद्यृणं संगरो देवतासु ।

स एतान् पाशान् विचृतं वेदु सर्वानथ पक्वेन सह सं भवेम २

वैश्वानरः पविता मा पुनातु यत् संगरमभिधावाभ्याशाम् ।

अनाजानन् मनसा याचमानो यत् तत्रैनो अप तत् सुवामि ३ (३७०)

(१२०) सुकृतस्य लोकः ।

१-३ कौशिकः । अन्तरिक्षं, पृथिवी, द्यौः, अग्निः । १ जगती, २ पङ्क्तिः, ३ त्रिष्टुप् ।

यदुन्तरिक्षं पृथिवीमुत द्यां यन्मातरं पितरं वा जिहिंसिम ।

अयं तस्माद् गार्हपत्यो नो अग्निरुदिन्नयाति सुकृतस्य लोकम् १

भूमिर्मातादिर्निर्णो जनित्रं भ्रातान्तरिक्षमभिशास्त्या नः ।

द्यौर्नः पिता पित्र्याच्छं भवाति जामिमृत्वा माव पत्सि लोकात् २

यत्रा सुहार्दः सुकृतो मदन्ति विहाय रोगं तन्वः स्वायाः ।

अश्लोणा अङ्गैरहुताः स्वर्गे तत्र पश्येम पितरौ च पुत्रान् ३ (३७१)

(१२१) सुकृतलोकप्राप्तिः ।

१-४ कौशिकः । अग्निः, ३ तारके । १-२ त्रिष्टुप्, ३-४ अनुष्टुप् ।

विषाणा पाशान् वि ष्याध्यस्मद् य उत्तमा अधमा वारुणा ये ।

दुष्वप्यं दुरितं नि ष्वासमदर्थं गच्छेम सुकृतस्य लोकम् १

यद् दारुणि बध्यसे यच्च रज्ज्वां यद् भूम्यां बध्यसे यच्च वाचा ।

अयं तस्माद् गार्हपत्यो नो अग्निरुदिन्नयाति सुकृतस्य लोकम् २

उदगातां भगवती विचृतौ नाम तारके ।

प्रेहामृतस्य यच्छतां प्रेतु बद्धकमोचनम् ३

वि जिहीष्व लोकं कृणु बन्धान्मुञ्चासि बद्धकम् ।

योन्या इव प्रच्युतो गर्भः पथः सर्वा अनु क्षिय ४ (३७२)

(१२२) तृतीयो नाकः ।

१-५ भृगुः । विश्वकर्मा । त्रिष्टुप्, ४-५ जगती ।

एतं भागं परि ददामि विद्वान् विश्वकर्मन् प्रथमजा कृतस्य ।

अस्माभिर्दत्तं जरसः परस्तादच्छिन्नं तन्तुमनु सं तरेम १

ततं तन्तुमन्वेके तरन्ति येषां दत्तं पित्र्यमार्यनेन ।

अबन्ध्वेके ददतः प्रयच्छन्तो दातुं चेच्छिक्षान्तस् स्वर्ग एव २ (३७३)

अन्वारंभेथामनुसंभेथामेतं लोकं श्रद्धधानाः सचन्ते ।
 यद् वां पक्कं परिविष्टमग्नौ तस्य गुप्तये दम्पती सं श्रयेथाम् ३
 यज्ञं यन्तं मनसा बृहन्तमन्वारोहामि तपसा सयोनिः ।
 उपहूता अग्ने जरसः परस्तात् तृतीये नार्के सधमादं मदम ४
 शुद्धाः पूता योषितो यज्ञिया इमा ब्रह्मणां हस्तेषु प्रपृथक् सादयामि ।
 यत्काम इदमभिषिञ्चामि वोऽहमिन्द्रो मरुत्वान्त्स ददातु तन्मे ५ (३८२)

(१२३) सौमनसम् ।

१-५ भृगुः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप्, ३ द्विपदा सामान्यनुष्टुप्, ४ एकावसाना द्विपदा प्राजापत्या भुरिगनुष्टुप् ।

एतं सधस्थाः परि वो ददामि यं शेवधिमावहाज्जातवेदाः ।
 अन्वागन्ता यजमानः स्वस्ति तं स्म जानीत परमे व्योमिन् १
 जानीत स्मैनं परमे व्योमिन् देवाः सधस्था विद लोकमत्र ।
 अन्वागन्ता यजमानः स्वस्तीष्टापूर्तं स्म कृणुताविरस्मै २
 देवाः पितरः पितरो देवाः । यो अस्मि सो अस्मि ३
 स पंचामि स ददामि स यजे स दुत्तान्मा यूषम् ४
 नार्के राजन् प्रति तिष्ठ तन्नैतत् प्रति तिष्ठतु ।
 विन्द्रि पूर्वस्य नो राजन्त्स देव सुमना भव ५ (३८७)

(१२४) निरुक्त्यपस्तरणम् ।

१-३ अथर्वा । दिव्या आपः । त्रिष्टुप् ।

दिवो नु मां बृहतो अन्तरिक्षादुपां स्तोको अभ्यपिप्तु रसेन ।
 समिन्द्रियेण पर्यसाहमग्ने छन्दोभिर्यज्ञैः सुकृतां कृतेन १
 यदि वृक्षादभ्यपिप्तत् फलं तद् यद्यन्तरिक्षात् स उ वायुरेव ।
 यत्रास्पृक्षत् तन्वोऽ यच्च वासस आपो नुदन्तु निरुक्तिं पराचैः २
 अभ्यञ्जनं सुरभि सा समृद्धिर्हिरण्यं वर्चस्तदु पुत्रिममेव ।
 सर्वा पवित्रा वितताध्यस्मत् तन्मा तारीरुक्तिर्मो अरातिः ३ (३९०)
 ॥ इति द्वादशोऽनुवाकः ॥१२॥

(१२५) वीरस्य रथः ।

१-३ अथर्वा । वनस्पतिः । त्रिष्टुप्, २ जगती ।

[१३] वनस्पते वीङ्गङ्गो हि भूया अस्मत्सखा प्रतरणः सुवीरः ।

गोभिः संनद्धो असि वीड्यस्वास्थाता ते जयतु जेत्वानि १

द्विवस्पृथिव्याः पर्योज उद्धृतं वनस्पतिभ्यः पर्याभृतं सहः ।

अपामोज्मानं परि गोभिरावृतमिन्द्रस्य वज्रं हविषा रथं यज २

इन्द्रस्यौजो मरुतामनीकं मित्रस्य गर्भो वरुणस्य नाभिः ।

स इमां नो हव्यदाति जुषाणो देवं रथं प्रति हव्या गृभाय ३ (३९३)

(१२६) दुन्दुभिः ।

१-३ अथर्वा । दुन्दुभिः । भुरिक् त्रिष्टुप्, ३ पुरोबृहतीगर्भा त्रिष्टुप् ।

उप श्वासय पृथिवीमुत द्यां पुरुत्रा ते वन्वतां विष्ठितं जगत् ।

स दुन्दुभे सजूरिन्द्रेण देवैर्दूराद् दवीयो अप सेध शत्रून् १

आ क्रन्दय बलमोजो न आ धा अभि ष्टन दुरिता बाधमानः ।

अप सेध दुन्दुभे दुच्छुनामित इन्द्रस्य मुष्टिरसि वीड्यस्व २

प्रामूं जयाभीष्टमे जयन्तु केतुमद् दुन्दुभिर्वावदीतु ।

समश्वपणाः पतन्तु नो नरोऽस्माकमिन्द्र रथिनो जयन्तु ३ (३९६)

(१२७) यक्षमनाशनम् ।

१-३ भृग्वङ्गिराः । यक्षमनाशनम्, वनस्पतिः । अनुष्टुप्, ३ त्र्यवसाना षट्पदा जगती ।

विद्वधस्य बलासस्य लोहितस्य वनस्पते । विसर्पकस्योषधे मोच्छिषः पिशितं चन १

यौ ते बलास तिष्ठतः कर्षे मुष्कावपश्रितौ । वेदाहं तस्य भेषजं चीपुटुरभिचक्षणम् २

यो अङ्गयो यः कर्ण्यो यो अक्षयोर्विसर्पकः । वि वृहामो विसर्पकं विद्वधं हृदयामयम् ।

परा तमज्ञातं यक्षममधराञ्च सुवामसि ३ (३९९)

(१२८) राजा ।

१-४ अङ्गिराः । सोमः, शकधूमः । अनुष्टुप् ।

शकधूमं नक्षत्राणि यद् राजानमकुर्वत । भद्राहमस्मै प्रायच्छन्निदं राष्ट्रमसादिति १

भद्राहं नो मध्यंदिने भद्राहं सायमस्तु नः । भद्राहं नो अह्नां प्राता रात्री भद्राहमस्तु नः २

अहोरात्राभ्यां नक्षत्रेभ्यः सूर्याचन्द्रमसाभ्याम् । भद्राहमस्मभ्यं राजन्च्छकधूम त्वं कृधि ३

यो नो भद्राहमकरः सायं नक्तमथो दिवा । तस्मै ते नक्षत्रराज शकधूम सदा नमः ४ (४०३)

(१२९) भगप्राप्तिः ।

१-३ अथर्वाङ्गिराः । भगः । अनुष्टुप् ।

भगेन मा शांशुपेन साकमिन्द्रेण मेदिना । कृणोमि भगिनं मापं द्रान्त्वरातयः १
 येन वृक्षो अभ्यभवो भगेन वर्चसा सह । तेन मा भगिनं कृण्वपं द्रान्त्वरातयः २
 यो अन्धो यः पुनःसरो भगो वृक्षेष्वाहितः । तेन मा भगिनं कृण्वपं द्रान्त्वरातयः ३ (४०६)

(१३०) स्मरः ।

१-४ अथर्वाङ्गिराः । स्मरः । अनुष्टुप्, १ विराट् पुरस्ताद्वृहती ।

रथजितां राथजितेयीनामप्सरसांमयं स्मरः । देवाः प्र हिणुत स्मरमसौ मामनु शोचतु १
 असौ मे स्मरतादिति प्रियो मे स्मरतादिति । देवाः प्र हिणुत स्मरमसौ मामनु शोचतु २
 यथा मम स्मरादसौ नामुष्याहं कदा चन । देवाः प्र हिणुत स्मरमसौ मामनु शोचतु ३
 उन्मादयत मरुत उदन्तरिक्ष मादय । अग्रे उन्मादया त्वमसौ मामनु शोचतु ४ (४१०)

(१३१) स्मरः ।

१-३ अथर्वाङ्गिराः । स्मरः । अनुष्टुप् ।

नि शीर्षतो नि पतत आध्योऽ नि तिरामि ते । देवाः प्र हिणुत स्मरमसौ मामनु शोचतु १
 अनुमतेऽन्विदं मन्यस्वाकूते समिदं नमः । देवाः प्र हिणुत स्मरमसौ मामनु शोचतु २
 यद् धावसि त्रियोजनं पञ्चयोजनमाश्विनम् । तत्स्त्वं पुनरायसि पुत्राणां नो असः पिता ३ (४१३)

(१३२) स्मरः ।

१-५ अथर्वाङ्गिराः । स्मरः । अनुष्टुप्, १ त्रिपदा अनुष्टुप्; २, ४, ५ बृहती; ३ भुरिक् ।

यं देवाः स्मरमसिञ्चन्स्व॑न्तः शोशुचानं सहाध्या ।
 तं ते तपामि वरुणस्य धर्मणा १
 यं विश्वे देवाः स्मरमसिञ्चन्स्व॑न्तः शोशुचानं सहाध्या ।
 तं ते तपामि वरुणस्य धर्मणा २
 यमिन्द्राणी स्मरमसिञ्चन्स्व॑न्तः शोशुचानं सहाध्या ।
 तं ते तपामि वरुणस्य धर्मणा ३
 यमिन्द्राणी स्मरमसिञ्चन्तामस्व॑न्तः शोशुचानं सहाध्या ।
 तं ते तपामि वरुणस्य धर्मणा ४ (४१७)

यं मित्रावरुणौ स्मरमासिञ्चतामस्वन्तः शोशुचानं सहाध्या ।
तं ते तपामि वरुणस्य धर्मेणा

५ (४१८)

(१३३) मेखलाबन्धनम् ।

१-५ अगस्त्यः । मेखला । १ भुरिक् २, ५ अनुष्टुप्; ३ त्रिष्टुप्; ४ जगती ।

य इमां देवो मेखलामाबन्ध यः सैननाह य उ नो युयोज ।
यस्य देवस्य प्रशिषा चरामः स पारमिच्छात् स स उ नो वि मुञ्चात् १
आहुतांस्यमिहुत ऋषीणामस्यायुधम् ।
पूर्वा व्रतस्य प्राश्नती वीरघ्नी भव मेखले २
मृत्योरहं ब्रह्मचारी यदास्मि निर्याचन् भूतात् पुरुषं यमाय ।
तमहं ब्रह्मणा तपसा श्रमेणानयेनं मेखलया सिनामि ३
श्रद्धाया दुहिता तपसोऽधि जाता स्वस ऋषीणां भूतकृतां बभूव ।
सा नो मेखले मतिमा धेहि मेधामथो नो धेहि तप इन्द्रियं च ४
यां त्वा पूर्वं भूतकृत ऋषयः परिवेधिरे ।
सा त्वं परि ष्वजस्व मां दीर्घायुत्वाय मेखले ५ (४१९)

(१३४) शत्रुनाशनम् ।

१-३ शुकः । वज्रः । १ परानुष्टुप् त्रिष्टुप्, २ अनुष्टुप्, ३ भुरिक् त्रिपदा गायत्री ।

अयं वज्रस्तर्पयतामृतस्यावास्य राष्ट्रमप हन्तु जीवितम् ।
शृणातु ग्रीवाः प्र शृणातुष्णिहा वृत्रस्येव शचीपतिः १
अधरोऽधर उत्तरेभ्यो गूढः पृथिव्या मोत् सृपत् । वज्रेणावहतः शयाम् २
यो जिनाति तमन्विच्छ यो जिनाति तमिज्जहि ।
जिनतो वज्र त्वं सीमन्तमन्वश्चमनु पातय ३ (४२६)

(१३५) बलप्राप्तिः ।

१-३ शुकः । वज्रः । अनुष्टुप् ।

यदुश्रामि बलं कुर्व इत्थं वज्रमा ददे । स्कन्धानमुष्यं शातयन् वृत्रस्येव शचीपतिः १
यत् पिबामि सं पिबामि समुद्र इव संपिबः । प्राणानमुष्यं संपाय सं पिबामो अमुं वयम् २
यद् गिरामि सं गिरामि समुद्र इव संगिरः । प्राणानमुष्यं संगीर्य सं गिरामो अमुं वयम् ३ (४२९)

(१३६) केशहंरणम् ।

१-३ वीतहव्यः । नितली वनस्पतिः । अनुष्टुप्, २ एकावसाना द्विपदा सास्त्री बृहती ।

देवी देव्यामधि जाता पृथिव्यामस्योषधे । तां त्वा नितलि केशेभ्यो हंरणाय खनामसि १
हंह प्रतान् जनयाजातान् जातानु वर्षीयसस्कृधि २
यस्ते केशोऽवपद्यते समूलो यश्च वृश्चते । इदं तं विश्वमेवज्याभि विंश्रामि वीरुधा ३ (४३२)

(१३७) केशवर्धनम् ।

१-३ वीतहव्यः । वनस्पतिः । अनुष्टुप् ।

यां जमदग्निस्खनद् दुहित्रे केशवर्धनीम् । तां वीतहव्य आभरदसितस्य गृहेभ्यः १
अभीशुना मेया आसन् व्यामेनानुमेयाः । केशा नडा इव वर्धन्तां शीर्ष्णस्ते असिताः परि २
हंह मूलमायं यच्छ वि मध्यं यामयौषधे । केशा नडा इव वर्धन्तां शीर्ष्णस्ते असिताः परि ३ (४३५)

(१३८) क्लीवत्वम् ।

१-५ अथर्वा । वनस्पतिः । अनुष्टुप्, ३ पथ्यापङ्क्तिः ।

त्वं वीरुधां श्रेष्ठतमाभिभ्रुतास्योषधे । इमं मे अद्य पूरुषं क्लीबमोपशिनं कृधि १
क्लीबं कृध्योपशिनमथो कुरीरिणं कृधि । अथास्येन्द्रो ग्रावभ्यामुभे भिनत्वाण्ड्यौ २
क्लीबं क्लीबं त्वाकरं वध्रे वधिं त्वाकरमरसारसं त्वाकरम् ।
कुरीरमस्य शीर्षणि कुम्भं चाधिनिदधमसि ३
ये ते नाज्यौ देवकृते ययोस्तिष्ठति वृष्ण्यम् । ते ते भिनन्ति शम्भ्यामुष्या अधिमुष्कयोः ४
यथा नडं कशिपुने स्त्रियो भिन्दन्त्यश्मना । एवा भिनन्ति ते शोपोऽमुष्या अधिमुष्कयोः ५ (४४०)

(१३९) सौभाग्यवर्धनम् ।

१-५ अथर्वा । वनस्पतिः । अनुष्टुप्, १ त्र्यवसाना षट्पदा विराट् जगती ।

न्यस्तिका रुरोहिथ सुभगंकरणी मम । शतं तव प्रतानास्त्रयस्त्रिंशन्नितानाः ।
तया सहस्रपण्या हृदयं शोषयामि ते १
शुष्यंतु मयि ते हृदयमथो शुष्यत्वास्यम् । अथो नि शुष्य मां कामेनाथो शुष्कास्या चर २
संबननी समुपला बभ्रु कल्याणि सं नुद । अमूं च मां च सं नुद समानं हृदयं कृधि ३
यथोदुकमपुषोऽपशुष्यत्यास्यम् । एवा नि शुष्य मां कामेनाथो शुष्कास्या चर ४
यथा नकुलो विच्छिद्य संदधात्यहिं पुनः । एवा कामस्य विच्छिन्नं सं धेहि वीर्यावति ५ (४४५)

(१४०) सुमङ्गलौ दन्तौ ।

१-३ अथर्वा । ब्रह्मणस्पतिः, दन्ताः । (अनुष्टुप् ?) १ उरोबृहती, २ उपरिघ्राज्योतिष्मती
त्रिष्टुप्, ३ आस्तारपङ्क्तिः ।

यौ व्याघ्रवर्खुहौ जिघत्सतः पितरं मातरं च ।

यौ दन्तौ ब्रह्मणस्पते शिवौ कृणु जातवेदः १

ब्रीहिमत्तं यवमत्तमथो माषमथो तिलम् ।

एष वां भागो निहितो रत्नधेयाय दन्तौ मा हिंसिष्टं पितरं मातरं च २

उपहूतौ सयुजौ स्योनौ दन्तौ सुमङ्गलौ ।

अन्यत्र वां घोरं तन्वः १ परेतु दन्तौ मा हिंसिष्टं पितरं मातरं च ३ (४४८)

(१४१) गोकर्णयोर्लक्ष्यकरणम् ।

१-३ विश्वामित्रः । अश्विनौ । अनुष्टुप् ।

वायुरेनाः समाकर्तु त्वष्टा पोषाय धियताम् । इन्द्रं आभ्यो अधि ब्रवद् रुद्रो भूम्ने चिकित्सतु १
लोहितेन स्वधितिना मिथुनं कर्णयोः कृधि । अकर्तामश्विना लक्ष्म तदस्तु प्रजया बहु २
यथा चक्रुर्देवासुरा यथा मनुष्या उत । एषा सहस्रपोषाय कृणुतं लक्ष्माश्विना ३ (४५१)

(१४२) अन्नसमृद्धिः ।

१-३ विश्वामित्रः । वायुः । अनुष्टुप् ।

उच्छ्रयस्व बहुभवं स्वेन महसा यव । मृणीहि विश्वा पात्राणि मा त्वा दिव्याशनिर्वधीत् १
आशृण्वन्तं यवं देवं यत्र त्वाच्छ्रावदामसि । तदुच्छ्रयस्व द्यौरिव समुद्र इवैध्यक्षितः २
अक्षितास्त उपसदोऽक्षिताः सन्तु राशयः । पूणन्तो अक्षिताः सन्त्वत्तारः सन्त्वक्षिताः ३ (४५४)

[इति पञ्चदशः प्रपाठकः ॥१५॥]

॥ इति त्रयोदशोऽनुवाकः ॥१३॥

॥ इति पष्ठं काण्डं समाप्तम् ॥

मन्त्रसंख्या-

पञ्चमकाण्डस्यान्तपर्यन्तं १२९०

पष्ठकाण्डस्य... ४५४

सर्वयोगः १७४४

सप्तमं काण्डम् ।

(१) आत्मा ।

१-२ अथर्वा (ब्रह्मवर्चसकामः) । आत्मा । त्रिष्टुप्, २ विराड् जगती ।

[अथ षोडशः प्रपाठकः ॥१६॥]

[१] धीती वा ये अनयन् वाचो अग्रं मनसा वा येऽवदन्तानि ।
तृतीयेन ब्रह्मणा वावृधानास्तुरीयेणामन्वत् नाम धेनोः १
स वेद पुत्रः पितरं स मातरं स सूनुर्भुवत् स भुवत् पुनर्मघः ।
स ग्रामौर्णोदन्तरिक्षं स्वः १ स इदं विश्वमभवत् स आभवत् २ (१)

(२) आत्मा ।

१ अथर्वा (ब्रह्मवर्चसकामः) । आत्मा । त्रिष्टुप् ।
अथर्वाणं पितरं देवबन्धुं मातुर्गर्भं पितुरसुं युवानम् ।
य इमं यज्ञं मनसा चिकेत प्र णो वोचस्तमिहेह ब्रवः १ (२)

(३) आत्मा ।

१ अथर्वा (ब्रह्मवर्चसकामः) । आत्मा । त्रिष्टुप् ।
अया विष्ठा जनयन् कर्वराणि स हि घृणिरुर्वराय गातुः ।
स प्रत्युदैद् धरुणं मध्वो अग्रं स्वया तन्वा तन्वमिरयत् १ (४)

(४) विश्वप्राणः ।

१ अथर्वा (ब्रह्मवर्चसकामः) । वायुः । त्रिष्टुप् ।
एकया च दशभिश्चा सुहुते द्वाभ्यामिष्टये विंशत्या च ।
तिसृभिश्च वहसे त्रिंशता च विद्युग्भिर्वाय इह ता वि मुञ्च १ (५)

(५) आत्मा ।

१-५ अथर्वा (ब्रह्मवर्चसकामः) । आत्मा । त्रिष्टुप्, ३ पङ्क्तिः, ४ अनुष्टुप् ।

यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन् ।
ते ह नाकं महिमानः सचन्त यत्र पूर्वे साध्याः सन्ति देवाः १
यज्ञो बभूव स आ बभूव स प्र जज्ञे स उ वावृधे पुनः ।
स देवानामधिपतिर्बभूव सो अस्मासु द्रविणमा दधातु २ (६)

यद् देवा देवान् हविषायजन्तामर्त्यान् मनसामर्त्येन ।

मदेम तत्र परमे व्योमिन् पश्येम तदुदितौ सूर्यस्य ३

यत् पुरुषेण हविषा यज्ञं देवा अतन्वत ।

अस्ति नु तस्मादोजीयो यद् विहव्येनेजिरे ४

मुग्धा देवा उत शुनायजन्तोत गोरक्षैः पुरुधायजन्त ।

य इमं यज्ञं मनसा चिकेत प्र णो वोचस्तमिहेह ब्रवः ५ (१०)

[६ (६-७)] अदितिः ।

१-४ अथर्वा (ब्रह्मवर्चसकामः) । अदितिः । त्रिष्टुप्, २ भुरिक्, ३-४ विराड् जगती ।

अदितिर्द्यौरदितिरन्तरिक्षमदितिर्माता स पिता स पुत्रः ।

विश्वे देवा अदितिः पञ्च जना अदितिर्जातमदितिर्जनित्वम् १

महीम् पु मातरं सुव्रतानांसूतस्य पत्नीमवसे हवामहे ।

तुविक्षत्रामजरन्तीमुरूचीं सुशर्माणमदितिं सुप्रणीतिम् २ (६)

सुत्रामाणं पृथिवीं द्यामनेहसं सुशर्माणमदितिं सुप्रणीतिम् ।

दैवीं नावं स्वरित्रामनागसो अस्रवन्तीमा रुहेमा स्वस्तये ३

वाजस्य नु प्रसवे मातरं महीमदितिं नाम वचसा करामहे ।

यस्या उपरथ उर्वरन्तरिक्षं सा नः शर्म त्रिवरूथं नि यच्छात ४ (७) (१४)

[७ (८)] आदित्याः ।

१ अथर्वा (ब्रह्मवर्चसकामः) । अदितिः । आर्षी जगती ।

दितेः पुत्राणामदितेरकारिषमव देवानां बृहतामनर्मणाम् ।

तेषां हि धामं गमिषक् समुद्रियं नैनान् नमसा परो अस्ति कश्चन १ (१५)

[८ (९)] शत्रुनाशनम् ।

१ उपरिचभ्रवः । बृहस्पतिः । त्रिष्टुप् ।

भद्रादधि श्रेयः प्रेहि बृहस्पतिः पुरस्ता ते अस्तु ।

अथेममस्या वर आ पृथिव्या आरेशन्तुं कृणुहि सर्ववीरम् १ (१६)

[९ (१०)] स्वस्तिदा पूषा ।

१-४ उपरिचभ्रवः । पूषा । त्रिष्टुप्, ३ त्रिपदा आर्षी गायत्री, ४ अनुष्टुप् ।

प्रपथे पथामजनिष्ट पूषा प्रपथे द्विवः प्रपथे पृथिव्याः ।

उमे अभि प्रियतमे सुधस्थे आ च परो च चरति प्रजानन् १ (१७)

पूषेमा आशा अनु वेदु सर्वाः सो अस्माँ अभयतमेन नेषत् ।
 स्वस्तिदा आवृणिः सर्ववीरोऽप्रयुच्छन् पुर एतु प्रजानन् २
 पूषन्तव व्रते वयं न रिष्येम कदा चन । स्तोतारस्त इह स्मसि ३
 परि पूषा पुरस्ताद्धस्तं दधातु दक्षिणम् । पुनर्नो नष्टमाजतु सं नष्टेन गमेमहि ४ (२०)

[१० (११)] सरस्वती ।

१ शौनकः । सरस्वती । त्रिष्टुप् ।

यस्ते स्तनः शशयुर्यो मयोभूर्यः सुम्रयुः सुहवो यः सुदवः ।
 येन विश्वा पुष्यसि वार्याणि सरस्वति तमिह धातवे कः १ (२१)

[११ (१२)] सरस्वती ।

१ शौनकः । सरस्वती । त्रिष्टुप् ।

यस्ते पृथु स्तनयित्नुय ऋष्वो देवः केतुर्विश्वमाभूषतीदम् ।
 मा नो वधीर्विद्युता देव सूर्यं मोत वधी रुश्मिभिः सूर्यस्य १ (२२)

[१२ (१३)] राष्ट्रसभा ।

१-४ शौनकः । सभा; १-२ सभा, पितरः, ३ इन्द्रः, ४ मनः । अनुष्टुप्, १ भुरिक् त्रिष्टुप् ।

सभा च मा समितिश्चावतां प्रजापतेर्दुहितरौ संविद्वाने ।
 येना संगच्छा उप मा स शिक्षाच्चारु वदानि पितरः संगतेषु १
 विद्म ते सभे नाम नरिहा नाम वा असि ।
 ये ते के च सभासदस्ते मे सन्तु सवाचसः २
 एषामहं समासीनानां वर्चो विज्ञानमा ददे ।
 अस्याः सर्वस्याः संसदो मामिन्द्र भगिनं कृणु ३
 यद् वो मनः परागतं यद् बद्धमिह वेह वा ।
 तद् व आ वर्तयामसि मयि वो रमतं मनः ४ (२६)

[१३ (१४)] शत्रुनाशनम् ।

१-२ अथर्वा (द्विषो वर्चो हर्तुकामः) । सूर्यः । अनुष्टुप् ।

यथा सूर्यो नक्षत्राणामुद्यंस्तेजास्यादुदे । एवा स्त्रीणां च पुंसां च द्विषतां वर्च आ ददे १
 यावन्तो मा सपत्नानामायन्तं प्रतिपश्यथ । उद्यन्त्सूर्य इव सुप्तानां द्विषतां वर्च आ ददे २ (२८)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥

[१४ (१५)] सविता ।

१-४ अथर्वा । सविता । अनुष्टुप्, ३ त्रिष्टुप्, ४ जगती ।

- [२] अ॒भि त्वं दे॒वं स॒वितार॑मो॒ण्योऽः क॒विक्र॑तुम् ।
 अ॒र्चामि स॒त्यस॑वं रत्न॒धाम॑भि प्रि॒यं म॒तिम् १
 ऊ॒र्ध्वा यस्या॑मति॒र्भा अदि॑द्युतत् सर्वा॒मनि ।
 हि॒र॒ण्यपा॑णिरमिमीत सु॒क्रतुः॑ कृ॒पात् स्वः २
 सा॒वीहि॑ दे॒व प्रथ॑माय॒ पित्रे॑ व॒र्ष्माण॑मस्मै वरि॒माण॑मस्मै ।
 अथा॒स्मभ्यं॑ सवित॒र्वार्या॑णि दि॒वोद्वि॒व आ सु॒वा भूरि॑ प॒श्वः ३
 द॒म॒ना दे॒वः स॒विता॑ वरे॒ण्यो द॒ध॒द् रत्नं॑ दक्षं॒ पितृ॑भ्य॒ आयूँषि॑ ।
 पि॒त्रात् सोमं॑ म॒मद॑देनमि॒ष्टे परि॑ज्मा चि॒त् क्रम॑ते अस्य॒ धर्मा॑णि ४ (१२)

[१५ (१६)] सविता ।

१ भृगुः । सविता । त्रिष्टुप् ।

- तां स॒वितः स॒त्यस॑वां सु॒चित्रा॑माहं वृ॒णे सु॒मतिं॑ वि॒श्ववा॑राम् ।
 या॒मस्य॑ कण्वो॒ अदु॑हन् प्रपी॒नां स॒हस्र॑धारां म॒हिषो॑ भगा॒य १ (१३)

[१६ (१७)] सविता ।

१ भृगुः । सविता । त्रिष्टुप् ।

- बृ॒हस्प॑ते स॒वित॑र्व॒र्धयैनं॑ ज्योत॒र्यैनं॑ म॒हते॑ सौ॒भगा॑य ।
 सं॒शितं॑ चि॒त् संत॑रं सं शि॒शाधि॑ वि॒श्व ए॒नम॑न्तु॒ मद॑न्तु दे॒वाः १ (१४)

[१७ (१८)] द्रविणार्थं प्रार्थना ।

१-४ भृगुः । धाता, सविता, ४ अग्निः, त्वष्टा, विष्णुः । १ त्रिपदा आर्षी गायत्री,
 २ अनुष्टुप्, ३-४ त्रिष्टुप् ।

- धा॒ता द॑धातु नो र॒यिमी॑शानो जग॒तस्प॑तिः । स नः॑ पू॒र्णेन॑ यच्छतु १
 धा॒ता द॑धातु द्वा॒शुषे॑ प्राचीं जी॒वातु॑मक्षिताम् ।
 व॒यं दे॒वस्य॑ धीम॒हि सु॒मतिं॑ वि॒श्वरा॑धसः २
 धा॒ता वि॒श्वा वा॒र्या द॑धातु प्र॒जाका॑माय द्वा॒शुषे॑ दुरो॒णे ।
 तस्मै॑ दे॒वा अ॒मृतं॑ सं व्य॒यन्तु॑ वि॒श्वे दे॒वा अदि॑तिः स॒जोषाः॑ ३
 धा॒ता रा॒तिः स॒विते॑दं जु॒षन्तां॑ प्र॒जाप॑तिर्नि॒धिप॑तिर्नो॒ अग्निः॑ ।
 त्वष्टा॑ विष्णुः प्र॒जया॑ संर॒राणो॑ यज॒माना॑य द्रवि॑णं द॒धातु ४ (१८)

[१८ (१९)] वृष्टिः ।

१-२ अथर्वा । पृथिवी, पर्जन्यः । १ चतुष्पदा भुरिगुणिक, २ त्रिष्टुप् ।

प्र नभस्व पृथिवि सिन्ध्वीदं दिव्यं नभः ।

उद्रो दिव्यस्य नो धातरीशानो वि प्या हतिम् १

न ग्रस्तताप न हिमो जवान् प्र नभतां पृथिवी जीरदानुः ।

आपश्चिदस्मै वृतमित् क्षरन्ति यत्र सोमः सदुमित् तत्र भद्रम् २ (४०)

[१९ (२०)] प्रजाः ।

१ ब्रह्मा । प्रजापतिः । जगती ।

प्रजापतिर्जनयति प्रजा इमा धाता दधातु सुमनस्यमानः

संजानानाः संमनसः सयोनयो मयि पुष्टं पुष्टपतिर्दधातु १ (४१)

[२० (२१)] अनुमतिः ।

१-६ अथर्वा । अनुमतिः । १-२ अनुष्टुप्, ३ त्रिष्टुप्, ४ भुरिक्, ५ जगती, ६ अतिशाकरगर्भा जगती ।

अन्वद्य नोऽनुमतिर्यज्ञं देवेषु मन्यताम् ।

अग्निश्च हव्यवाहनो भवतां दाशुषे मम १

अन्विदनुमते त्वं मंससे शं च नस्कृधि ।

जुषस्व हव्यमाहुतं प्रजां देवि ररास्व नः २

अनु मन्यतामनुमन्यमानः प्रजावन्तं रुयिमक्षीयमाणम् ।

तस्य वयं हेडसि मापि भूम सुमृडीके अस्य सुमतौ स्याम ३

यत् ते नाम सुहवं सुप्रणीतेऽनुमते अनुमतं सुदानु ।

तेना नो यज्ञं पिपृहि विश्ववारं रुयिं नो धेहि सुभगे सुवीरम् ४

एमं यज्ञमनुमतिर्जगाम सुक्षेत्रतायै सुवीरतायै सुजातम् ।

भद्रा ह्यस्याः प्रमतिर्बभूव सेमं यज्ञमवतु देवगोपा ५

अनुमतिः सर्वमिदं बभूव यत् तिष्ठति चरति यदु च विश्वमेजति ।

तस्यास्ते देवि सुमतौ स्यामानुमते अनु हि मंससे नः ६ (४७)

[२१ (२२)] एको विभुः ।

१ ब्रह्मा । आत्मा । शकरी विराङ्गर्भा जगती ।

समेत विश्वे वचसा पतिं दिव एको विभूरतिथिर्जनानाम् ।

स पूर्वो नूतनमाविवांसत् तं वर्तनिरनु वावृत एकमित् पुरु १ (४८)

[२२ (२३)] ज्योतिः ।

१-२ ब्रह्मा । ब्रह्मः । १ द्विपदा एकावसाना विराङ्गायत्री, २ त्रिपदा अनुष्टुप् ।

अयं सहस्रमा नो हृशे कवीनां मतिज्योतिर्विधर्मणि १

ब्रह्मः समीचीरुषसः समैरयन् ।

अरेपसः सचेतसः स्वसरे मन्युमत्तमाश्रिते गोः २ (५०)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥२॥

[२३ (२४)] दुःष्वप्प्रनाशनम् ।

१ यमः । दुःष्वप्प्रनाशनम् । अनुष्टुप् ।

[२] दौष्वप्यं दौर्जीवित्यं रक्षो अश्वमिराय्यः ।

दुर्णाम्नीः सर्वा दुर्वाचस्ता अस्मन्नाशयामसि १ (५१)

[२४ (२५)] सविता ।

१ ब्रह्मा । इन्द्रः, अग्निः, विश्वे देवाः, मरुतः, सविता, प्रजापतिः अनुमतिः । त्रिष्टुप् ।

यन्न इन्द्रो अखनद् यदुग्निर्विश्वे देवा मरुतो यत् स्वर्काः ।

तदुस्मभ्यं सविता सत्यधर्मा प्रजापतिरनुमतिर्नि यच्छात् १ (५२)

[२५ (२६)] विष्णुः ।

१-२ मेधातिथिः । विष्णुः, वरुणः । त्रिष्टुप् ।

ययोरोजसा स्कमिता रजांसि यौ वीर्यैर्वीरतमा शविष्ठा ।

यौ पत्येते अप्रतीतौ सहोभिर्विष्णुमगन् वरुणं पूर्वहूतिः १

यस्येदं प्रदिशि यद् विरोचते प्र चानति वि च चष्टे शचीभिः ।

पुरा देवस्य धर्मेणा सहोभिर्विष्णुमगन् वरुणं पूर्वहूतिः २ (५४)

[२६ (२७)] विष्णुः ।

१-८ मेधातिथिः । विष्णुः । १, ८ त्रिष्टुप्, २ त्रिपदा विराङ्गायत्री, ३ ज्यवसाना षट्पदा विराद् शकरी, ४-७ गायत्री ।

विष्णोर्नु कं प्रा वोचं वीर्याणि यः पार्थिवानि विममे रजांसि ।

यो अस्कंभायदुत्तरं सधस्थं विचक्रमाणस्त्रेधोरुगायः १

प्र तद् विष्णुं स्तवते वीर्याणि मूगो न भीमः कुचरो गिरिष्ठाः ।

परावत आ जंगम्यात् परस्याः २ (५६)

यस्योरुषु त्रिषु विक्रमणेष्वधिक्षियन्ति भुवनानि विश्वा ।

उरु विष्णो वि क्रमस्वोरु क्षयाय नस्कृधि ।

घृतं घृतयोने पिब प्रप्र यज्ञपतिं तिर ३

इदं विष्णुर्वि चक्रमे त्रेधा नि दधे पदा । समूढमस्य पांसुरे ४

त्रीणि पदा वि चक्रमे विष्णुर्गोपा अदाभ्यः । इतो धर्माणि धारयन् ५

विष्णोः कर्माणि पश्यत यतो व्रतानि पस्पशे । इन्द्रस्य युज्यः सखा ६

तद् विष्णोः परमं पदं सदा पश्यन्ति सूरयः । द्विवि चक्षुराततम् ७

द्विवो विष्ण उत वा पृथिव्या महो विष्ण उरोरन्तरिक्षात् ।

हस्तौ पृणस्व बहुभिर्वसव्यैराप्रयच्छ दक्षिणादोत सव्यात् ८ (६२)

[२७ (२८)] इडा ।

१ मेधातिथिः । इडा । त्रिष्टुप् ।

इडैवास्मां अनु वस्तां व्रतेन यस्याः पदे पुनर्ते देवयन्तः ।

घृतपद्मी शक्नोती सोमपृष्ठोप यज्ञमस्थित वैश्वदेवी १ (६३)

[२८ (२९)] स्वस्ति ।

१ मेधातिथिः । वेदः । त्रिष्टुप् ।

वेदः स्वस्तिर्दुघ्नः स्वस्तिः परशुर्वेदिः परशुर्नः स्वस्ति ।

हविष्कृतो यज्ञिया यज्ञकामास्ते देवासो यज्ञमिमं जुषन्ताम् १ (६४)

[२९ (३०)] अग्नाविष्णु ।

१-२ मेधातिथिः । अग्नाविष्णु । त्रिष्टुप् ।

अग्नाविष्णु महि तद् वां महित्वं पाथो घृतस्य गुह्यस्य नाम ।

दमेदमे सप्त रत्ना दधानौ प्रति वां जिह्वा घृतमा चरण्यात् १

अग्नाविष्णु महि धाम प्रियं वां वीथो घृतस्य गुह्या जुषाणौ ।

दमेदमे सुष्टुत्या वावृधानौ प्रति वां जिह्वा घृतमुच्चरण्यात् २ (६६)

[३० (३१)] अञ्जनम् ।

१ भृग्वङ्गिराः । द्यावापृथिवी, मित्रः, ब्रह्मणस्पतिः, सविता च । बृहती ।

स्वाक्तं मे द्यावापृथिवी स्वाक्तं मित्रो अंकरयम् ।

स्वाक्तं मे ब्रह्मणस्पतिः स्वाक्तं सविता करत् १ (६७)

[३१ (३२)] शत्रुनाशनम् ।

१ भृग्वज्जिराः । इन्द्रः । भुरिक् त्रिष्टुप् ।

इन्द्रोतिभिर्वहुलाभिर्नो अद्य यावच्छ्रेष्ठाभिर्मघवन्धूर जिन्व ।

यो नो द्वेष्ट्यधरः सस्पदीष्ट यमु द्विष्मस्तमु प्राणो जहातु १ (६८)

[३२ (३३)] दीर्घायुः ।

१ ब्रह्मा । आयुः । अनुष्टुप् ।

उप प्रियं पनिप्रतं युवानमाहुतीवृधम् ।

अगन्म विभ्रतो नमो दीर्घमायुः कृणोतु मे १ (६९)

[३३ (३४)] दीर्घायुः ।

१ ब्रह्मा । मरुतः, पूषा, बृहस्पतिः, अग्निः । पथ्यापङ्क्तिः ।

सं मां सिञ्चन्तु मरुतः सं पूषा सं बृहस्पतिः ।

सं मायमग्निः सिञ्चतु प्रजया च धनेन च दीर्घमायुः कृणोतु मे १ (७०)

[३४ (३५)] शत्रुनाशनम् ।

१ अथर्वा । जातवेदाः । जगती ।

अग्ने जातान् प्र णुदा मे सपत्नान् प्रत्यजातान् जातवेदो नुदस्व ।

अधस्पदं कृणुष्व ये पृतन्यवोऽनागसस्ते वयमदितये स्याम १ (७१)

[३५ (३६)] सपत्नीनाशनम् ।

१-३ अथर्वा । जातवेदाः । १ जगती, २ अनुष्टुप्, ३ त्रिष्टुप् ।

प्रान्यान्तसपत्नान्तसहसा सहस्व प्रत्यजातान् जातवेदो नुदस्व ।

इदं राष्ट्रं पिपूहि सौभगाय विश्वं एनमनु मदन्तु देवाः १

इमा यास्ते शतं हिराः सहस्रं धमनीरुत ।

तासां ते सर्वासामहमश्मन्ना बिलमप्यधाम् २

परं योनेरवरं ते कृणोमि मा त्वा प्रजाभि भून्मोत सूनुः ।

अस्वै१ त्वाप्रजसं कृणोम्यश्मानं ते अपिधानं ते कृणोमि ३ (७४)

[३६ (३७)] अञ्जनम् ।

१ अथर्वा । अक्षि, मनः । अनुष्टुप् ।

अक्षयौ नौ मधुसंकाशे अनीकं नौ समञ्जनम् ।

अन्तः कृणुष्व मां हृदि मन इन्नौ सहासति १ (७५)

[३७ (३८)] वासः ।

१ अथर्वा । वासः । अनुष्टुप् ।

अभि त्वा मनुजातेन दधामि मम वाससा ।

यथासो मम केवलो नान्यासां कीर्तयाश्चन

१

(७६)

[३८ (३९)] केवलः पतिः ।

१-५ अथर्वा । वनस्पतिः । अनुष्टुप्, ३ चतुष्पदा उष्णिक् ।

इदं खनामि भेषजं मां पश्यमभिरोरुदम् । परायतो निवर्तनमायतः प्रतिनन्दनम् १

येना निचक्र आसुरीन्द्रं देवेभ्यस्परि । तेना नि कुर्वे त्वामहं यथा तेऽसानि सुप्रिया २

प्रतीची सोममसि प्रतीच्युत सूर्यम् । प्रतीची विश्वान् देवान् तां त्वाच्छावदामसि ३

अहं वदामि नेत् त्वं सभायामह त्वं वद । ममेदसस्त्वं केवलो नान्यासां कीर्तयाश्चन ४

यदि वासि तिरोजनं यदि वा नद्यस्तिरः । इयं ह मत्तं त्वामोषधिर्बद्धेव न्यानयत् ५ (८१)

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥३॥

[३९ (४०)] आपः ।

१ प्रस्कण्वः । आपः, सुपर्णः, वृषभः । त्रिष्टुप् ।

[४] द्विष्यं सुपर्णं पयसं बृहन्तमपां गर्भं वृषभमोषधीनाम् ।

अभीपतो वृष्ट्या तर्पयन्तमा नो गोष्ठे रयिष्ठां स्थापयाति

१

(८२)

[४० (४१)] सरस्वान् ।

१-२ प्रस्कण्वः । सरस्वान् । १ भुरिक्, २ त्रिष्टुप् ।

यस्य व्रतं पशवो यन्ति सर्वे यस्य व्रत उपतिष्ठन्त आपः ।

यस्य व्रते पुष्टपतिर्निर्विष्टस्तं सरस्वन्तमवसे हवामहे

१

आ प्रत्यश्च दाशुषे दाश्वंसं सरस्वन्तं पुष्टपतिं रयिष्ठाम् ।

रायस्पोषं श्रवस्युं वसाना इह हुवेम सदनं रयीणाम्

२

(८४)

[४१ (४२)] सुपर्णः ।

१-२ प्रस्कण्वः । इयेनः । १ जगती, २ त्रिष्टुप् ।

अति धन्वान्यत्यपस्ततर्द इयेनो नृचक्षा अवसानवृशः ।

तरन् विश्वान्यवरा रजांसीन्द्रेण सख्या शिव आ जगम्यात्

१

इयेनो नृचक्षा द्विव्यः सुपर्णः सहस्रपाच्छतयोनिर्वयोधाः ।

स नो नि यच्छाद् वसु यत् पराभृतमस्माकमस्तु पितृषु स्वधावत् २

(८६)

[४२ (४३)] पापमोचनम् ।

१-२ प्रस्कण्वः । सोमारुद्रौ । त्रिष्टुप् ।

सोमारुद्रा वि वृहत्तं विषूचीममीवा या नो गयमाविवेश ।
 बाधेथां दूरं निर्ऋतिं पराचैः कृतं चिदेनः प्र मुमुक्तमस्मत् १
 सोमारुद्रा युवमेतान्यस्मद् विश्वा तनूषु भेषजानि धत्तम् ।
 अव स्यतं मुञ्चतं यज्ञो असत् तनूषु बद्धं कृतमेनो अस्मत् २ (८८)

[४३ (४४)] वाक् ।

१ प्रस्कण्वः । वाक् । त्रिष्टुप् ।

शिवास्त एका अशिवास्त एकाः सर्वा बिभर्षि सुमनस्यमानः ।
 तिस्रो वाचो निहिता अन्तश्स्मिन् तासामेका वि पपातानु घोषम् १ (८९)

[४४ (४५)] इन्द्राविष्णू ।

१ प्रस्कण्वः । इन्द्रः, विष्णुः । भुरिक् त्रिष्टुप् ।

उभा जिग्यथुर्न परा जयेथे न परा जिग्ये कतरश्चनैनयोः ।
 इन्द्रश्च विष्णो यदपस्पृधेथां त्रेधा सहस्रं वि तदैरयेथाम् १ (९०)

[४५ (४६-४७)] ईर्ष्यानिवारणम् ।

१-२ प्रस्कण्वः, २ अथर्वा । ईर्ष्यापनयनं, भेषजम् । अनुष्टुप् ।

जनाद् विश्वजनीनात् सिन्धुतस्पर्याभृतम् । दूरात् त्वा मन्य उद्धृतमीर्ष्याया नाम भेषजम् १
 अग्नेरिवास्य दहतो दावस्य दहतः पृथक् । एतामेतस्येर्ष्यामुद्राग्निमिव शमय २ (९१)

[४६ (४८)] सिनीवाली ।

१-३ अथर्वा । सिनीवाली । अनुष्टुप्, ३ त्रिष्टुप् ।

सिनीवालि पृथुदुके या देवानामसि स्वसा । जुषस्व हव्यमाहुतं प्रजां देवि दिदिङ्घि नः १
 या सुबाहुः स्वङ्गुरिः सुपूमा बहुसूवरी । तस्यै विश्पत्न्यै हविः सिनीवाल्यै जुहोतन २
 या विश्पत्नीन्द्रमसि प्रतीची सहस्रस्तुकाभियन्ती देवी ।
 विष्णोः पत्नि तुभ्यं राता हवींषि पतिं देवि राधसे चोदयस्व ३ (९५)

[४७ (४९)] कुहः ।

१-२ अथर्वा । कुहः । १ जगती, २ त्रिष्टुप् ।

कुहं देवीं सुकृतं विज्जनापसमस्मिन् यज्ञे सुहवा जोहवीमि ।
 सा नो रुयि विश्ववारिं नि यच्छाद् ददातु वीरं शतदायमुक्थ्यम् १ (९६)

कुहूर्देवानांममृतस्य पत्नी हव्या नो अस्य हविषो जुपेत ।
शृणोतु यज्ञमुशती नो अद्य रायस्पोषं चिकितुषी दधातु

२ (९७)

[४८ (५०)] राका ।

१-२ अथर्वा । राका । जगती ।

राकामहं सुहवां सुष्टुती हुवे शृणोतु नः सुभगा बोधतु त्मनां ।
सीव्यत्वपः सूच्याच्छिद्यमानया ददातु वीरं शतदायमुक्थ्यम्
यास्ते राके सुमतयः सुपेशसो याभिर्ददासि दाशुषे वसूनि ।
ताभिर्नो अद्य सुमना उपागहि सहस्रापोषं सुभगे रराणा

१

२ (९९)

[४९ (५१)] देवपत्न्यः ।

१-२ अथर्वा । देवपत्नीः । १ आर्षी जगती, २ चतुष्पदा पङ्क्तिः ।

देवानां पत्नीरुशतीरवन्तु नः प्रावन्तु नस्तुजये वाजसातये ।
याः पार्थिवांसो या अपामपि वृते ता नो देवीः सुहवाः शर्म यच्छन्तु १
उत गा व्यन्तु देवपत्नीरिन्द्राण्यग्नाय्यश्विनी राट् ।
आ रोदसी वरुणानी शृणोतु व्यन्तु देवीर्य ऋतुर्जनीनाम्

२ (१०१)

[५० (५२)] विजयः ।

१-९ अङ्गिराः (कितववधकामः) । इन्द्रः । अनुष्टुप्, ३, ७ त्रिष्टुप्, ४ जगती, ६ भुरिक् त्रिष्टुप् ।

यथा वृक्षमशनिर्विश्वाहा हन्त्यप्रति । एवाहमद्य कितवानक्षैर्बध्यासमप्रति १
तुराणामतुराणां विशामवर्जुषीणाम् । समैतु विश्वतो भगो अन्तर्हस्तं कृतं मम २
ईडे अग्निं स्वावसुं नमोभिरिह प्रसक्तो वि चयत् कृतं नः ।
रथैरिव प्र भरे वाजयन्द्भिः प्रदक्षिणं मरुतां स्तोममृध्याम् ३
वयं जयेम त्वया युजा वृत्तमस्माकमंशमुदवा भरेभरे ।
अस्मभ्यमिन्द्र वरीयः सुगं कृधि प्र शत्रूणां मघवन् वृष्ण्या रुज ४
अजैषं त्वा संलिखितमजैषमुत संरुधम् ।
अविं वृको यथा मथदेवा मश्नामि ते कृतम् ५
उत प्रहामतिदीवा जयति कृतमिव श्वघ्नी वि चिनोति काले ।
यो देवकामो न धनं रुणद्धि समित् तं रायः सृजति स्वधाभिः ६
गोभिष्टरेमामतिं दुरेवां यवेन वा क्षुधं पुरुहूत विश्वे ।
वयं राजसु प्रथमा धनान्यरिष्टासो वृजनीभिर्जयेम ७ (१०८)

कृतं मे दक्षिणे हस्ते जयो मे सव्य आहितः ।
 गोजिद् भूयासमश्वजिद् धनंजयो हिरण्यजित्
 अक्षाः फलवतीं द्युवं दत्त गां क्षीरिणीमिव ।
 सं मा कृतस्य धारया धनुः स्नात्रैव नह्यत

८

९ (११०)

[५१ (५३)] परिपाणम् ।

१ अङ्गिराः । इन्द्रावृहस्पती । त्रिष्टुप् ।

बृहस्पतिर्नः परि पातु पश्चादुतोत्तरस्मादधरादद्यायोः ।

इन्द्रः पुरस्तादुत मध्यतो नः सखा सखिभ्यो वरीयः कृणोतु १ (१११)

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥४॥

[५२ (५४)] सामनस्यम् ।

१-२ अथर्वा । सामनस्यं, अश्विनौ । १ ककुम्मत्यनुष्टुप्, २ जगती ।

[५]

संज्ञानं नः स्वेभिः संज्ञानमरणेभिः ।

संज्ञानमश्विना युवमिहास्मासु नि यच्छतम् १

सं जानामहै मनसा सं चिकित्वा मा युष्महि मनसा दैव्येन ।

मा घोषा उत् स्थुर्बहुले विनिर्हते मेघुः पतन्दिन्द्रस्याहन्यागते २ (११३)

[५३ (५५)] दीर्घायुः ।

१-७ ब्रह्मा । आयुः, बृहस्पतिः अश्विनौ च । १-२ त्रिष्टुप्, ३ भुरिक्, ४ उष्णिग्गर्भावी पङ्क्तिः, ५-७ अनुष्टुप् ।

अमुन्नभूयादधि यद् यमस्य बृहस्पतेरभिर्शस्तेरमुन्नः ।

प्रत्यैहतामश्विना मृत्युमस्मद् देवानामग्ने मिषजा शचीभिः १

सं क्रामतं मा जहीतं शरीरं प्राणापानौ ते सयुजाविह स्ताम् ।

शतं जीव शरदो वर्धमानोऽग्निष्टे गोपा अधिपा वसिष्ठः २

आयुर्यत् ते अतिहितं पराचैरपानः प्राणः पुनरा ताविताम् ।

अग्निष्टदाहानिर्कृतेरुपस्थात् तदात्मनि पुनरा वैशयामि ते ३

मेमं प्राणो हासीन्मो अपानोविहाय परा गात् ।

सप्तर्षिभ्य एनं परि ददामि त एनं स्वस्ति जरसे वहन्तु ४

प्र विंशतं प्राणापानावनङ्गाहाविव व्रजम् । अयं जरिम्णः शेवधिररिष्ट इह वर्धताम् ५

आ ते प्राणं सुवामसि परा यक्ष्मं सुवामि ते । आयुर्नो विश्वतो दधदयमग्निर्वरेण्यः ६

उद् वयं तमसस्परि रोहन्तो नार्कमुत्तमम् । देवं देवत्रा सूर्यमगन्म ज्योतिरुत्तमम् ७(१२०)

[५४ (५६, ५७-१)] अध्यापकविघ्नशमनम् ।

(१-२) १ ब्रह्मा, २ भृगुः । १ ऋक्सामनी, २ इन्द्रः । अनुष्टुप् ।

ऋचं सामं यजामहे याभ्यां कर्माणि कुर्वते । एते सर्वसि राजतो यज्ञं देवेषु यच्छतः १
 ऋचं सामं यदप्राक्षं हविरोजो यजुर्वलम् । एष मा तस्मान्मा हिंसीद् वेदः पूष्टः शचीपते २ (१-२)

[५५ (५७-२)] मार्गस्वस्त्ययनम् ।

१ भृगुः । इन्द्रः । विराट् परोष्णिक् ।

ये ते पन्थानोऽव द्विवो येभिर्विश्वमैरयः । तेभिः सुमनया धेहि नो वसो १ (१-२)

[५६ (५८)] विषमैषज्यम् ।

१-८ अथर्वा । वृश्चिकादयः, २ वनस्पतिः, ४ ब्रह्मणस्पतिः । अनुष्टुप्, ४ विराट्प्रस्तारपङ्क्तिः ।

तिरश्चिराजेरसितात् पृदाक्रोः परि संभृतम् । तत् क्रुद्धपर्वणो विषमियं वीरुदनीनशत् १
 इयं वीरुन्मधुजाता मधुश्चुन्मधुला मधूः । सा विह्वृतस्य भेषज्यथो मशकजम्भनी २
 यतो दृष्टं यतो धीतं ततस्ते निह्वयामसि । अर्भस्य तृप्रदं शिनो मशकस्यारसं विषम् ३
 अयं यो वक्रो विपरुर्व्यङ्गो मुखानि वक्रा वृजिना कुणोषि ।
 तानि त्वं ब्रह्मणस्पत इषीकामिव सं नमः ४
 अरसस्य शर्कोटस्य नीचीनस्योपसर्पितः । विषं ह्यस्यादिज्यथो एनमजीजभम् ५
 न ते बाह्वोर्बलमस्ति न शीर्षे नोत मध्यतः । अथ किं पापयासुया पुच्छे विभर्ष्यर्भकम् ६
 अदन्ति त्वा पिपीलिका विवृश्चन्ति मयूर्यः । सर्वे भल ब्रवाथ शार्कोटमरसं विषम् ७
 य उभाभ्यां प्रहरसि पुच्छेन चास्येन च । आस्येद् न ते विषं किमु ते पुच्छधावसत् ८ (१-२)

[५७ (५९)] सरस्वती ।

१-२ वामदेवः । सरस्वती । जगती ।

यदाशसा वदतो मे विचुक्षुभे यद् यार्चमानस्य चरतो जनां अनु ।
 यदात्मानि तन्वो मे विरिष्टं सरस्वती तदा पूणद् धृतेन १
 सप्त क्षरन्ति शिशवे मरुत्वते पित्रे पुत्रासो अप्यवीवृतभृतानि ।
 उमे इदस्योमे अस्य राजत उमे यतेते उमे अस्य पुष्यतः २ (१-२)

[५८ (६०)] अन्नम् ।

१-२ कौरुपथिः । इन्द्रावरुणौ । जगती, २ त्रिष्टुप् ।

इन्द्रावरुणा सुतपाविमं सुतं सोमं पिबतं मद्यं धृतवतौ ।
 युवो रथो अध्वरो देववीतये प्रति स्वसरमुप यातु पीतये १ (१-२)

इन्द्रावरुणा मधुमत्तमस्य वृष्णः सोमस्य वृषणा वृषेथाम् ।

इदं वामन्धः परिषिक्तमासद्यास्मिन् बर्हिषि मादयेथाम्

२ (१३५)

[५९ (६१)] शाप-मोचनम् ।

१ बादरायणिः । अरिनाशनम् । अनुष्टुप् ।

यो नः शपादशपतः शपतो यश्च नः शपात् ।

वृक्ष इव विद्युता हत आ मूलादनु शुष्यतु

१ (१३६)

[इति षोडशः प्रपाठकः ॥१६॥]

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥५॥

[६० (६२)] रस्यं गृहम् ।

१-७ ब्रह्मा । गृहाः, वास्तोष्पतिः । अनुष्टुप्, १ परानुष्टुप् त्रिष्टुप् ।

[अथ सप्तदशः प्रपाठकः ॥ १७ ॥]

[६] ऊर्जं बिभ्रद् वसुनिः सुमेधा अघोरेण चक्षुषा मित्रियेण ।

गृहानैमि सुमना वन्दमानो रमध्वं मा बिभीत मत्

१

इमे गृहा मयोभुव ऊर्जस्वन्तः पर्यस्वन्तः । पूर्णा वामेन तिष्ठन्तस्ते नो जानन्त्वायतः

२

येषामध्येति प्रवसन् येषु सौमनसो बहुः । गृहानुप ह्वयामहे ते नो जानन्त्वायतः

३

उपहूता भूरिधनाः सखायः स्वादुसमुदः । अक्षुध्या अतृष्या स्त गृहा मास्मद् बिभीतन

४

उपहूता इह गाव उपहूता अजावयः । अथो अन्नस्य कीलाल उपहूतो गृहेषु नः

५

सुनृतावन्तः सुमगा इरावन्तो हसामुदाः । अतृष्या अक्षुध्या स्त गृहा मास्मद् बिभीतन

६

इहैव स्त मानु गाव विश्वा रूपाणि पुष्यत । ऐष्यामि भद्रेणा सह भूयांसो भवता मया

७

(१४३)

[६१ (६३)] तपः ।

१-२ अथर्वा । अग्निः । अनुष्टुप् ।

यदग्ने तपसा तप उपतप्यामहे तपः । प्रियाः श्रुतस्य भूयास्मार्युष्मन्तः सुमेधसः

१

अग्ने तपस्तप्यामह उप तप्यामहे तपः । श्रुतानि शृण्वन्तो वयमार्युष्मन्तः सुमेधसः

२ (१४५)

[६२ (६४)] शत्रुनाशनम् ।

१ मरीचिः काश्यपः । अग्निः । जगती ।

अयमाग्निः सत्पतिर्वृद्धवृष्णो रथीव पत्तीर्नजयत् पुरोहितः ।

नाभां पृथिव्यां निहितो दविद्युतदधस्पदं कृणुतां ये पृतन्यवः

१ (१४६)

[६३ (६५)] दुरितनाशनम् ।

१ मरीचिः काश्यपः । जातवेदाः । जगती ।

पूतनाजितं सहमानमग्निमुक्थैर्हवामहे परमात् सधस्थात् ।

स नः पर्षदतिं दुर्गाणि विश्वा क्षामद् देवोऽतिं दुरितान्यग्निः १ (१४७)

[६४ (६६)] पापमोचनम् ।

१-२ यमः । आपः, अग्निः, निर्ऋतिः । १ भुरिगनुष्टुप्, २ न्यङ्कुसारिणी बृहती ।

इदं यत् कृष्णः शकुनिरभिनिष्पतन्नपीपतत् ।

आपो मा तस्मात् सर्वस्माद् दुरितात् पान्त्वंहसः १

इदं यत् कृष्णः शकुनिरवायुक्षन्निर्ऋते ते मुखेन ।

अग्निर्मा तस्मादेनसो गार्हपत्यः प्र मुञ्चतु २ (१४९)

[६५ (६७)] दुरितनाशनम् ।

१-३ शुक्रः । अपामार्गवीरुत् । अनुष्टुप् ।

प्रतीचीर्नफलो हि त्वमपामार्गं रुरोहिथ । सर्वान् मच्छपथँ अधि वरीयो यावया इतः १

यद् दुष्कृतं यच्छर्मलं यद् वा चेरिम पापया । त्वया तद् विश्वतोमुखापामार्गप मृज्महे २

इयावदता कुनखिना बण्डेन यत् सहासिम । अपामार्गं त्वया वयं सर्वं तदर्प मृज्महे ३ (१५२)

[६६ (६८)] ब्रह्म ।

१ ब्रह्मा । ब्रह्म । त्रिष्टुप् ।

यद्यन्तरिक्षे यद्वि वात आस यद्वि वृक्षेषु यद्वि वोल्पेषु ।

यदश्ववन् पशव उद्यमानं तद् ब्राह्मणं पुनरस्मानुपैतु १ (१५३)

[६७ (६९)] आत्मा ।

१ ब्रह्मा । आत्मा । पुरःपरोष्णिग्बृहती ।

पुनर्मैत्विन्द्रियं पुनरात्मा द्रविणं ब्राह्मणं च । पुनरग्नयो धिष्ण्या यथास्थाम कल्पयन्तामिहैव १

(१५४)

[६८ (७०, ७१)] सरस्वती ।

१-३ शन्तातिः । सरस्वती । १ अनुष्टुप्, २ त्रिष्टुप्, ३ गायत्री ।

सरस्वति व्रतेषु ते दिव्येषु देवि धामसु । जुषस्व हव्यमाहुतं प्रजां देवि सरस्व नः १

इदं ते हव्यं द्यूतवत् सरस्वतीदं पितॄणां हविरास्यँ यत् ।

इमानि त उक्विता शन्तमानि तेभिर्वयं मधुमन्तः स्याम २

शिवा नः शन्तमा भव सुमृडीका सरस्वति । मा ते शुयोम संहशः ३ (१५५)

[६९ (७२)] सुखम् ।

१ शन्तातिः । सुखम् । पथ्यापङ्क्तिः ।

शं नो वातो वातु शं नस्तपतु सूर्यः ।

अहानि शं भवन्तु नः शं रात्री प्रति धीयतां शमुषा नो व्युच्छतु १ (१५८)

[७० (७३)] शत्रुदमनम् ।

१-५ अथर्वा । इयेनः, देवाः । १ त्रिष्टुप्, २ अतिजगतीगर्भा जगती, ३-५ अनुष्टुप्
(३ पुरःककुम्मती) ।

यत् किं चासौ मनसा यच्च वाचा यज्ञैर्जुहोति हविषा यजुषा ।

तन्मृत्युना निर्रक्तिः संविदुना पुरा सत्यादाहुतिं हन्वस्य १

यातुधाना निर्रक्तिराहु रक्षस्ते अस्य धनन्वन्तेन सत्यम् ।

इन्द्रेपिता देवा आज्यमस्य मधन्तु मा तत् सं पाद्वि यदसौ जुहोति २

अजिराधिराजौ इयेनौ संपातिनाविव । आज्यं पृतन्यतो हंतां यो नः कश्चाभ्यघायति ३

अपाञ्चौ त उभौ बाहू अपि नह्याभ्यास्यम् । अग्नेर्देवस्य मन्युना तेन तेऽवधिषं हविः ४

अपि नह्यामि ते बाहू अपि नह्याभ्यास्यम् । अग्नेर्घोरस्य मन्युना तेन तेऽवधिषं हविः ५ (१६३)

[७१ (७४)] अग्निः ।

१ अथर्वा । अग्निः । अनुष्टुप् ।

परि त्वाग्ने पुरं वयं विप्रं सहस्य धीमहि । धूषद् वर्णं दिवेदिवे हन्तारं भङ्गगुरावतः १ (१६४)

[७२ (७५, ७६)] इन्द्रः ।

१-३ अथर्वा । इन्द्रः । १ अनुष्टुप्, २-३ त्रिष्टुप् ।

उत् तिष्ठताव पश्यतेन्द्रस्य आगमृत्विर्यम् । यदि आतं जुहोतं यद्यथातं ममत्तन १

आतं हविरो पिबेन्द्र प्र याहि जगाम सूरौ अध्वनो वि मध्यम् ।

परि त्वासते निधिभिः सखायः कुलुषा न वाजपतिं चरन्तम् २

आतं मन्य ऊधानि आतमग्नौ सुकृतं मन्ये तहतं नवीयः ।

माध्यन्दिनस्य सवनस्य दध्नः पिबेन्द्र वाजिन् पुरुकृज्जुषाणः ३ (१६७)

[७३ (७७)] घर्मः ।

१-११ अथर्वा । घर्मः, अश्विनौ । त्रिष्टुप्, १, ४, ६ जगती, २ पथ्याबृहती ।

समिन्द्रो अग्निर्वृषणा रथी दिवस्तप्तो घर्मो दुह्यते वामिषे मधु ।

वयं हि वां पुरुदमासो अश्विना हवामहे सधमादेषु कारवः १ (१६८)

- समिन्द्रो अग्निरश्विना ततो वाँ घर्म आ गतम् ।
 दुह्यन्ते नूनं वृषणेह धेनवो दद्या मर्दन्ति वेधसः २
 स्वाहाकृतः शुचिर्देवेषु यज्ञो यो अश्विनोश्चमसो देवपानः ।
 तमु विश्वे अमृतांसो जुषाणा गन्धर्वस्य प्रत्याप्ता रिहन्ति ३
 यदुस्त्रियास्वाहुतं घृतं पयोऽयं स वामश्विना भाग आ गतम् ।
 माध्वी धर्तारा विदथस्य सत्पती तप्तं घर्म पिबतं रोचने दिवः ४
 ततो वाँ घर्मो नक्षतु स्वहोता प्र वामध्वर्युश्चरतु पर्यस्वान् ।
 मधोर्दुग्धस्याश्विना तनाया वीतं पातं पर्यस उस्त्रियायाः ५
 उप द्रव पर्यसा गोधुगोषमा घर्मे सिञ्च पर्य उस्त्रियायाः ।
 वि नाकमख्यत् सविता वरेण्योऽनुप्रयाणमुषसो वि राजति ६
 उप ह्वये सुदुवाँ धेनुमेतां सुहस्तो गोधुगुत दोहदेनाम् ।
 श्रेष्ठं सवं सविता साविषन्नोऽभीन्द्रो घर्मस्तदु पु प्र वोचत् ७
 हिङ्गुण्वती वसुपत्नी वसूनां वत्समिच्छन्ती मनसा न्यागन् ।
 दुहामश्विभ्यां पयो अघ्न्येयं सा वर्धतां महते सौभगाय ८
 जुष्टो दमूना अतिथिर्दुरोण इमं नो यज्ञमुप याहि विद्वान् ।
 विश्वा अग्ने अभियुजो विहत्य शत्रूयतामा भरा भोजनानि ९
 अग्ने शर्धं महते सौभगाय तव द्युम्नान्युत्तमानि सन्तु ।
 सं जास्पत्यं सुयममा कृणुष्व शत्रूयतामभि तिष्ठता महंसि १०
 सुयवसाद् भगवती हि भूया अधा वयं भगवन्तः स्याम ।
 अद्धि तृणमघ्न्ये विश्वदानीं पिब शुद्धमुदुकमा चरन्ती ११ (१७८)
 ॥ इति षष्ठोऽनुवाकः ॥६॥

[७४ (७८)] गण्डमालाचिकित्सा ।

१-४ अथर्वार्कः । मन्त्रोक्ताः, ४ जातवेदाः । अनुष्टुप् ।

- [७] अपचितां लोहिनीनां कृष्णा मातेति शुश्रुम । मुनेर्देवस्य मूलेन सर्वा विध्यामि ता अहम् १
 विध्याम्यासां प्रथमां विध्याम्युत मध्यमाम् । इदं जघन्यामिासामा च्छिनद्मि स्तुकामिव २
 त्वाष्ट्रेणाहं वचसा वि त ईर्ष्याममीमदम् । अथो यो मन्युष्टे पते तमु ते शमयामसि ३
 व्रतेन त्वं व्रतपते समक्तो विश्वाहा सुमना दीदिहीह ।
 तं त्वा वयं जातवेदः समिन्द्रं प्रजावन्त उप सदेम सर्वे ४ (१८२)

[७५ (७९)] अध्याः ।

१-२ उपरिवध्रवः । अध्याः । १ त्रिष्टुप्, २ त्र्यवसाना पञ्चपदा भुरिक् पथ्यापङ्क्तिः ।

प्रजावतीः सुयवसे रुशन्तीः शुद्धा अपः सुप्रपाणे पिबन्तीः ।

मा व स्तेन ईशत माघशंसः परि वो रुद्रस्य हेतिवृणक्तु १

पदुज्ञा स्थ रमतयः संहिता विश्वनाम्नीः । उप मा देवीर्देवेभिरेत ।

इमं गोष्ठमिदं सदा घृतेनास्मान्समुक्षत २ (१८४)

[७६ (८०, ८१)] गण्डमालाचिकित्सा ।

१-६ अथर्वा । १, २ अपचिद्वैषज्यं, ३-६ जायान्यः, इन्द्रः । अनुष्टुप्, १ विराट्,

२ परोष्णिक्, ५ भुरिगनुष्टुप्, ६ त्रिष्टुप् ।

आ सुस्रसः सुस्रसो असंतीभ्यो असंतराः । सेहोरसतरा लवणाद् विक्लेदीयसीः १

या ग्रैव्या अपचितोऽथो या उपपक्ष्याः । विजाम्नि या अपचितः स्वयंस्रसः २

यः कीर्कसाः प्रशृणाति तलीद्यमिवतिष्ठति । निर्हास्तं सर्वं जायान्यं यः कश्चं ककुदिं श्रितः ३

पक्षी जायान्यः पतति स आ विंशति पूरुपम् । तदक्षितस्य भेषजमुभयोः सुक्षतस्य च ४

विभ्र वै ते जायन्त्य जानं यतो जायान्य जायसे । कथं ह तत्र त्वं हनो यस्य कृण्मो हविर्गृहे ५

धूपत् पिब कलशे सोममिन्द्र वृत्रहा शूर समरे वसूनाम् ।

माध्यन्दिने सर्वान् आ वृषस्व रयिष्ठानो रयिमस्मासु धेहि ६ (१९०)

[७७ (८२)] शत्रुनाशनम् ।

१-३ अङ्गिराः । मरुतः । १ त्रिपदा गायत्री, २ त्रिष्टुप्, ३ जगती ।

सांतपना इदं हविर्मरुतस्तज्जुष्टन । अस्माकोती रिंशादसः १

यो नो मर्तो मरुतो दुर्हणायुस्तिरश्चित्तानि वसवो जिघांसति ।

द्रुहः पाशान् प्रति मुञ्चतां सस्तपिष्ठेन तपसा हन्तना तम् २

संवत्सरीणा मरुतः स्वर्का उरुक्षयाः सगणा मानुषासः ।

ते अस्मत् पाशान् प्र मुञ्चन्त्वेनसः सांतपना मत्सरा मादयिष्णवः ३ (१९३)

[७८ (८३)] बन्धमोचनम् ।

१-२ अथर्वा । अग्निः । १ परोष्णिक्, २ त्रिष्टुप् ।

वि ते मुञ्चामि रक्षानां वि योक्त्रं वि नियोजनम् । इहैव त्वमजस एध्यग्रे १

अस्मै क्षत्राणि धारयन्तमग्रे युनज्मि त्वा ब्रह्मणा दैव्येन ।

व्रीदिह्यास्मभ्यं द्रविणेह भद्रं प्रेम वोचो हविर्दा देवतासु २ (१९५)

[७९ (८४)] अमावास्या ।

१-४ अथर्वा । अमावास्या । त्रिष्टुप्, १ जगती ।

यत् ते देवा अकृण्वन् भागधेयममावास्ये संवसन्तो महित्वा ।
 तेना नो यज्ञं पिपृहि विश्ववारे रयिं नो धेहि सुभगे सुवीरम् १
 अहमेवास्म्यमावास्याऽमा वसन्ति सुकृतो मयीमे ।
 मयि देवा उभये साध्याश्चेन्द्रज्येष्ठाः समगच्छन्त सर्वे २
 आगन् रात्रीं संगमनी वसूनामूर्जं पुष्टं वस्वाविशयन्ती ।
 अमावास्यायै हविषा विधेमोर्जं दुहाना पर्यसा न आगन् ३
 अमावास्ये न त्वदेतान्यन्यो विश्वा रूपाणि परिभूर्जं जान ।
 यत् कामास्ते जुहुमस्तन्नो अस्तु वयं स्याम पतयो रयीणाम् ४ (१९९)

[८० (८५)] पूर्णिमा ।

१-४ अथर्वा । पौर्णमासी, ३ प्रजापतिः । त्रिष्टुप्, २ अनुष्टुप् ।

पूर्णा पश्चादुत पूर्णा पुरस्तादुन्मध्यतः पौर्णमासी जिगाय ।
 तस्यां देवैः संवसन्तो महित्वा नाकस्य पृष्ठे समिषा मदेम १
 वृषभं वाजिनं वयं पौर्णमासं यजामहे ।
 स नो ददात्वक्षितां रयिमनुपदस्वतीम् २
 प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो विश्वा रूपाणि परिभूर्जं जान ।
 यत् कामास्ते जुहुमस्तन्नो अस्तु वयं स्याम पतयो रयीणाम् ३
 पौर्णमासी प्रथमा यज्ञियासीदह्नां रात्रीणामतिशर्वेषु ।
 ये त्वां यज्ञैर्यज्ञिये अर्धयन्त्यमी ते नाके सुकृतः प्रविष्टाः ४ (२०३)

[८१ (८६)] सूर्याचन्द्रमसौ ।

१-६ अथर्वा । सावित्री, सूर्यः, चन्द्रमाः । त्रिष्टुप्, ३ अनुष्टुप्, ४ आस्तारपङ्क्तिः,
 ५ सम्राडास्तारपङ्क्तिः ।

पूर्वापरं चरतो माययैतौ शिशू क्रीडन्तौ परि यातोऽर्णवम् ।
 विश्वान्यो भुवना विचष्ट ऋतूरन्यो विदधज्जायसे नवः । १
 नवोनवो भवसि जायमानोऽह्नां केतुरुषसामेग्यग्रम् ।
 भागं देवेभ्यो वि दधास्यायन् प्र चन्द्रमस्तिरसे दीर्घमायुः २ (२०५)

सोमस्यांशो युधां पतेऽनूना नाम वा असि ।
 अनूनं दर्श मा कृधि प्रजया च धनेन च ३
 दृशोऽसि दर्शतोऽसि समग्रोऽसि समन्तः ।
 समग्रः समन्तो भूयासं गोभिरश्वैः प्रजया पशुभिर्गृहैर्धनेन ४
 योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मस्तस्य त्वं प्राणेनाप्यायस्व ।
 आ वयं प्याशिषीमहि गोभिरश्वैः प्रजया पशुभिर्गृहैर्धनेन ५
 यं देवा अंशुमाप्याययन्ति यमक्षितमक्षिता भक्षयन्ति ।
 तेनास्मानिन्द्रो वरुणो बृहस्पतिराप्याययन्तु भुवनस्य गोपाः ६ (१०९)
 ॥ इति सप्तमोऽनुवाकः ॥७॥

[८२ (८७)] अग्निः ।

१-६ शौनकः (संपत्कामः) । अग्निः । त्रिष्टुप्, २ ककुम्भती बृहती, ३ जगती ।

[८] अभ्यर्चितं सुष्टुतिं गव्यमाजिमस्मासु भद्रा द्रविणानि धत्त ।
 इमं यज्ञं नयत देवता नो घृतस्य धारा मधुमत पवन्ताम् १
 मय्यग्ने अग्निं गृह्णामि सह क्षत्रेण वर्चसा बलेन ।
 मयि प्रजां मय्यायुर्दधामि स्वाहा मय्यग्निम् २
 इहैवाग्ने अधि धारया रयि मा त्वा नि क्रन् पूर्वचित्ता निकारिणः ।
 क्षत्रेणाग्ने सुयममस्तु तुभ्यमुपसत्ता वर्धतां ते अनिष्टृतः ३
 अन्वग्निरुषसामग्रमख्यदन्वहानि प्रथमो जातवेदाः ।
 अनु सूर्यं उषसो अनु रश्मीननु द्यावापृथिवी आ विवेश ४
 प्रत्यग्निरुषसामग्रमख्यत् प्रत्यहानि प्रथमो जातवेदाः ।
 प्रति सूर्यस्य पुरुधा च रश्मीन् प्रति द्यावापृथिवी आ ततान ५
 घृतं ते अग्ने दिव्ये सधस्थे घृतेन त्वां मनुरद्या समिन्धे ।
 घृतं ते देवीर्नप्त्य आ ब्रह्मन्तु घृतं तुभ्यं दुहतां गावो अग्ने ६ (११५)

[८३ (८८)] पाशमोचनम् ।

१-४ शुनःशेपः । वरुणः । अनुष्टुप्, २ पथ्यापङ्क्तिः, ३ त्रिष्टुप्, ४ बृहतीगर्भा त्रिष्टुप् ।

अप्सु ते राजन् वरुण गृहो हिरण्ययो मिथः ।
 ततो धृतव्रतो राजा सर्वा धामानि मुञ्चतु १ (११६)

धाम्नो धाम्नो राजन्नितो वरुण मुञ्च नः ।

यदापो अद्र्या इति वरुणेति यद्वचिम ततो वरुण मुञ्च नः २

उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदवाधमं वि मध्यमं श्रथाय ।

अधा वयमादित्य व्रते तवानागसो अदितये स्याम ३

पास्मत् पाशान् वरुण मुञ्च सर्वान् य उत्तमा अधुमा वारुणा ये ।

दुष्पश्यं दुरितं नि प्वास्मदथ गच्छेम सुकृतस्य लोकम् ४ (२१९)

[८४ (८९)] क्षत्रभृदग्निः ।

१-३ भृगुः । १ जातवेदा अग्निः, २-३ इन्द्रः । त्रिष्टुप्, १ जगती ।

अनाधृष्यो जातवेदा अमर्त्यो विराडग्ने क्षत्रभृद् दीदिहीह ।

विश्वा अभीवाः प्रमुञ्चन् मानुषीभिः शिवाभिर्य परि पाहि नो गयम् १

इन्द्र क्षत्रमभि वाममोजोऽजायथा वृषभ चर्षणीनाम् ।

अपानुदो जनममित्रायन्तसुरुं देवेभ्यो अकृणोरु लोकम् २

मुगो न भीमः कुचरो गिरिष्ठाः परावत आ जगम्यात् परस्याः ।

सुकं संशायं पविर्मिन्द्र तिम्रं वि शत्रून् ताहि वि मूर्धो नुदस्व ३ (२२२)

[८५ (९०)] अरिष्टनेमिः ।

१ अथर्वा (स्वस्त्ययनकामः) । तार्क्ष्यः । त्रिष्टुप् ।

त्यमू पु वाजिनं देवजूतं सहोवानं तरुतारं रथानाम् ।

अरिष्टनेमिं पृतनाजिमाशुं स्वस्तये तार्क्ष्यमिहा हुवेम १ (२२३)

[८६ (९१)] त्राता इन्द्रः ।

१ अथर्वा (स्वस्त्ययनकामः) । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

त्रातारमिन्द्रमवितारमिन्द्रं हवेहवे सुहवं शूरमिन्द्रम् ।

हुवे नु शक्रं पुरुहूतमिन्द्रं स्वस्ति न इन्द्रो मघवान् कृणोतु १ (२२४)

[८७ (९२)] व्यापको देवः ।

१ अथर्वा । रुद्रः । जगती ।

यो अग्नौ रुद्रो यो अस्वन्तर्ध ओषधीर्विरुध आविवेश ।

य इमा विश्वा भुवनानि चाक्लृपे तस्मै रुद्राय नमो अस्त्वग्र्ये १ (२२५)

[८८ (९३)] सर्पविषनाशनम् ।

१ गरुत्मान् । तक्षकः । ज्यवसाना बृहती ।

अपेह्यरिंरस्यरिर्वा असि । विषे विषमपृक्था विषमिद् वा अपृक्थाः ।

अहिमेवाभ्यपेहि तं जहि

१ (२२६)

[८९ (९४)] दिव्या आपः ।

१-४ सिन्धुद्वीपः । अग्निः । अनुष्टुप्, ४ त्रिपदा निचृत् परोष्णिक् ।

अपो दिव्या अचायिषं रसेन समपृक्षमहि । पर्यस्वानग्ना आगमं तं मा सं सृज वर्चसा १
सं माग्ने वर्चसा सृज सं प्रजया समायुषा । विद्युर्मे अस्य देवा इन्द्रो विद्यात् सह ऋषिभिः २
इदमापः प्र बृहताव्यं च मलं च यत् । यच्चभिदुद्रोहानृतं यच्च शोपे अभीरुणम् ३
एधोऽस्येधिषीय समिदसि समेधिषीय । तेजोऽसि तेजो मयि धेहि ४ (२३०)

[९० (९५)] शत्रुबलनाशनम् ।

१-३ अङ्गिराः । मन्त्रोक्ताः । १ गायत्री, २ विराट् पुरस्ताद् बृहती, ३ ज्यवसाना षट्पदा भुरिजगती ।

अपि वृश्च पुराणवद् व्रततेरिव गुप्तिम् । ओजो दास्यस्य दम्भय १
वयं तदस्य संभृतं वस्विन्द्रेण वि भजामहे । म्लापर्यामि भ्रजः शिभ्रं वरुणस्य व्रतेन ते २
यथा शोपो अपायतै स्त्रीषु चासदनावयाः । अवस्थस्य वनदीवतः शाङ्कुरस्य नितोदिनः
यदाततमव तत् तनु यदुत्ततं नि तत् तनु ३ (२३३)

॥ इति अष्टमोऽनुवाकः ॥ ८॥

[९१ (९६)] सुत्रामा इन्द्रः ।

१ अथर्वा । चन्द्रमाः (इन्द्रः ?) । त्रिष्टुप् ।

[९] इन्द्रः सुत्रामा स्ववाँ अवोभिः सुमृडीको भवतु विश्ववेदाः ।
बार्धतां द्वेपो अभयं नः कृणोतु सुवीर्यस्य पतयः स्याम १ (२३४)

[९२ (९७)] सुत्रामा इन्द्रः ।

१ अथर्वा । चन्द्रमाः (इन्द्रः ?) । त्रिष्टुप् ।

स सुत्रामा स्ववाँ इन्द्रो अस्मद्वाराच्चिद् द्वेषः सनुतर्युयोतु ।
तस्य वयं सुमृतौ यज्ञियस्यापि भद्रे सौमनसे स्याम १ (२३५)

[९३ (९८)] शत्रुनाशनम् ।

१ भृग्वङ्गिराः । इन्द्रः । गायत्री ।

इन्द्रेण मन्युना वयमाभि ज्याम पृतन्यतः । व्रन्तो वृत्राण्यप्रति १ (२३६)

[९४ (९९)] सामनस्यम् ।

१ अथर्वा । सोमः । अनुष्टुप् ।

ध्रुवं ध्रुवेण हविषाव सोमं नयामसि ।

यथा न इन्द्रः केवलीर्विशः संमनसस्करत

१ (२३७)

[९५ (१००)] शत्रुनाशनम् ।

१-३ कपिञ्जलः । गृध्रौ । अनुष्टुप्, २-३ भुरिक् ।

उदस्य श्यावौ विथुरौ गृध्रौ धामिव पेततुः । उच्छ्रोचनप्रशोचनावस्योच्छ्रोचनौ हृदः १

अहमेनावुदतिष्ठिपं गावौ श्रान्तसदाविव । कुर्कुराविव कूजन्तावुदवन्तौ वृकाविव २

आतोदिनौ नितोदिनावथो संतोदिनावुत । अपि नह्याभ्यस्य मेहं य इतः स्त्री पुमान् जभारं ३ (२४०)

[९६ (१०१)] शत्रुनाशनम् ।

१ कपिञ्जलः । वयः । अनुष्टुप् ।

असदुन् गावः सदुनेऽपसद् वसति वयः ।

आस्थाने पर्वता अस्थुः स्थान्नि वृक्षावतिष्ठिपम्

१ (२४१)

[९७ (१०२)] यज्ञः ।

१-८ अथर्वा । इन्द्राग्नी । त्रिष्टुप्, ५ त्रिपदार्षी भुरिगायत्री, ६ त्रिपदा प्राजापत्या बृहती,
७ त्रिपदा साम्नी भुरिजगती, ८ उपरिष्ठाद्बृहती ।

यदुद्य त्वा प्रयति यज्ञे अस्मिन् होतश्चिकित्वन्नवृणीमहीह ।

ध्रुवमयो ध्रुवमुता शविष्ठ प्रविद्रान् यज्ञमुप याहि सोमम् १

समिन्द्र नो मनसा नेष गोभिः सं सूरिभिर्हरिवन्त्सं स्वस्त्या ।

सं ब्रह्मणा देवहितं यदस्ति सं देवानां सुमतौ यज्ञियानाम् २

यानावह उशतो देव देवांस्तान् प्रेरय स्वे अग्ने सधस्थे ।

जक्षिवांसः पपिवांसो मधून्यस्मै धत्त वसवो वसूनि ३

सुगा वो देवाः सदना अकर्म य आजग्म सर्वने मा जुषाणाः ।

वहमाना भरमाणाः स्वा वसूनि वसुं धर्मं दिवमा रोहतानु ४

यज्ञं यज्ञं गच्छ यज्ञपतिं गच्छ । स्वां योनिं गच्छ स्वाहा ५

एष ते यज्ञो यज्ञपते सहसूक्तवाकः । सुवीर्यः स्वाहा ६

वषट्कुतेभ्यो वषट्कुतेभ्यः । देवा गातुविदो गातुं वित्वा गातुमित ७

मनसस्पत इमं नो द्विवि देवेषु यज्ञम् ।

स्वाहा द्विवि स्वाहा पृथिव्यां स्वाहान्तरिक्षे स्वाहा वाते धां स्वाहा ८ (२४२)

[९८ (१०३)] हविः ।

१ अथर्वा । इन्द्रः, विश्वे देवाः । विराट् त्रिष्टुप् ।

सं बर्हिस्तं हविषा घृतेन समिन्द्रेण वसुना सं मरुद्भिः ।

सं देवैर्विश्वदेवेभिरक्तमिन्द्रं गच्छतु हविः स्वाहा १ (१५०)

[९९ (१०४)] वेदी ।

१ अथर्वा । वेदी । भुरिक् त्रिष्टुप् ।

परि स्तृणीहि परि धेहि वेदिं मा जामि मोषीरमुया शयानाम् ।

होतृषदं हरितं हिरण्यं निष्का एते यजमानस्य लोके १ (१५१)

[१०० (१०५)] दुःष्वप्ननाशनम् ।

१ यमः । दुःष्वप्ननाशनम् । अनुष्टुप् ।

पर्यावर्ते दुष्वप्यात् पापात् स्वप्यादभूत्याः ।

ब्रह्माहमन्तरं कृण्वे परा स्वप्नमुखाः शुचः १ (१५२)

[१०१ (१०६)] दुःष्वप्ननाशनम् ।

१ यमः । दुःष्वप्ननाशनम् । अनुष्टुप् ।

यत् स्वप्ने अन्नमश्नामि न प्रातरधिगम्यते ।

सर्वं तदस्तु मे शिवं नहि तद् दृश्यते दिवा १ (१५३)

[१०२ (१०७)] आत्मनोऽहिंसनम् ।

१ प्रजापतिः । द्यावापृथिवी, अन्तरिक्षम्, मृत्युः । विराट् पुरस्ताद् बृहती ।

नमस्कृत्य द्यावापृथिवीभ्यामन्तरिक्षाय मृत्यवे ।

मेक्षाम्युर्ध्वस्तिष्ठन् मा मां हिंसिषुरीश्वराः १ (१५४)

॥ इति नवमोऽनुवाकः ॥९॥

[१०३ (१०८)] क्षत्रियः ।

१ ब्रह्मा । आत्मा । त्रिष्टुप् ।

[१०] को अस्या नो दुहोऽव्यवत्या उन्नैष्यति क्षत्रियो वस्यं दुच्छन् ।

को यज्ञकामः क उ पूर्तिकामः को देवेषु वनुते दीर्घमायुः १ (१५५)

[१०४ (१०९)] गौः ।

१ ब्रह्मा । आत्मा । त्रिष्टुप् ।

कः पृश्निं धेनुं वरुणेन दुत्तामथर्वणे सुदुधां नित्यवत्साम् ।

बृहस्पतिना सख्यं जुषाणो यथावशं तन्वः कल्पयाति १ (१५६)

[१०५ (११०)] दैव्यं वचः ।

१ अथर्वा । मन्त्रोक्ता । अनुष्टुप् ।

अपक्रामन् पौरुषेयाद् वृणानो दैव्यं वचः ।

प्रणीतीरभ्यावर्तस्व विश्वेभिः सखिभिः सह

१ (२५७)

[१०६ (१११)] अमृतत्वम् ।

१ अथर्वा । जातवेदा वरुणश्च । बृहतीगर्भा त्रिष्टुप् ।

यदस्मृति चकृम किं चिदग्र उपारिम चरणे जातवेदः ।

ततः पाहि त्वं नः प्रचेतः शुभे सखिभ्यो अमृतत्वमस्तु नः

१ (२५८)

[१०७ (११२)] संतरणम् ।

१ भृगुः । सूर्यः आपः च । अनुष्टुप् ।

अव दिवस्तारयन्ति सप्त सूर्यस्य रुश्मयः ।

आपः समुद्रिया धारास्तास्ते शल्यमसिससन्

१ (२५९)

[१०८ (११३)] शत्रुनाशनम् ।

१-२ भृगुः । अग्निः । १ बृहतीगर्भा त्रिष्टुप्, २ त्रिष्टुप् ।

यो नस्तायद् दिप्सति यो न आविः स्वो विद्वानरणो वा नो अग्ने ।

प्रतीच्येत्वरणी द्रुत्वती तान् मैषामग्ने वास्तु भून्मो अपत्यम् १

यो नः सुप्तान् जाग्रतो वाभिदासात् तिष्ठतो वा चरतो जातवेदः ।

वैश्वानरेण सयुजा सजोषास्तान् प्रतीचो निर्देह जातवेदः

२ (२६१)

[१०९ (११४)] राष्ट्रभृतः ।

१-७ वादरायणिः । अग्निः । अनुष्टुप्, १ विराट् पुरस्ताद् बृहती, २, ३, ५-६ त्रिष्टुप् ।

इदमुग्राय बभ्रवे नमो यो अक्षेभु तनूवशी ।

घृतेन कलिं शिक्षामि स नो मृडातीदृशं

१

घृतमप्सरभ्यो वह त्वमग्ने पांसूनक्षेभ्यः सिकता अपश्च ।

यथाभागं हव्यदातिं जुषाणा मदन्ति देवा उभयानि हव्या

२

अप्सरसः सधमादं मदन्ति हविर्धानमन्तरा सूर्यं च ।

ता मे हस्तौ सं सृजन्तु घृतेन सपत्नं मे कितवं रन्धयन्तु

३

आदिनवं प्रतिदीवे घृतेनास्मां अभि क्षर ।

बृक्षमिवाशन्या जहि यो अस्मान् प्रतिदीव्यति

४

यो नो द्युवे धनमिदं चकार यो अक्षाणां ग्लहनं शेषणं च ।

स नो देवो हविरिदं जुषाणो गन्धर्वेभिः सधमादं मदेम

५ (२६६)

संवसव इति वो नामधेयमुग्रं पश्या राष्ट्रभृतो ह्यक्षाः ।

तेभ्यो व इन्द्रवो हविषा विधेम वयं स्याम पतयो रयीणाम् ६

देवान् यन्नाथितो हुवे ब्रह्मचर्यं यद्विषम ।

अक्षान् यद् बभूनालभे ते नो मृडन्त्वीदृशे ७ (२६८)

[११० (११५)] शत्रुनाशनम् ।

१-३ भृगुः । इन्द्राग्नी । १ गायत्री, २ त्रिष्टुप्, ३ अनुष्टुप् ।

अग्न इन्द्रश्च दाशुषे हतो वृत्राण्यप्रति । उभा हि वृत्रहन्तमा १

याभ्यामर्जयन्स्वर्ग्य एव यावातस्थतुर्भुवनानि विश्वा ।

प्रचर्षणी वृषणा वज्रवाहू अग्निमिन्द्रं वृत्रहणा हुवेऽहम् २

उप त्वा देवो अग्रभीक्ष्मसेन बृहस्पतिः ।

इन्द्रं गीर्भिर्न आ विश यजमानाय सुन्वते ३ (२७१)

[१११ (११६)] आत्मा ।

१ ब्रह्मा । वृषभः । परावृहती त्रिष्टुप् ।

इन्द्रस्य कुक्षिरसि सोमधान आत्मा देवानामुत मानुषाणाम् ।

इह प्रजा जनय यास्त आसु या अन्यत्रेह तास्ते रमन्ताम् १ (२७२)

[११२ (११७)] पापनाशनम् ।

१-२ वरुणः । आपः, वरुणश्च । अनुष्टुप्, १ भुरिक् ।

शुभं नी यावापृथिवी अन्तिसुम्ने महिषते । आपः सप्त सुसुबुर्देवीस्ता नो मुञ्चन्त्वंहसः १

मुञ्चन्तु मा शपथ्याऽदथो वरुण्यादित । अथो यमस्य पङ्क्तिं शाद् विश्वस्माद् देवकिल्बिषात् २ (२७४)

[११३ (११८)] शत्रुनाशनम् ।

१-२ भार्गवः । तृष्टिका । १ चिराडनुष्टुप्, २ शंकुमती चतुष्पदा भुरिगुणिक् ।

तृष्टिके तृष्ट्वन्दन उदुमं छिन्धि तृष्टिके । यथा कृतद्विष्टासोऽमुष्मै शेप्यावते १

तृष्टासि तृष्टिका विषा विषातक्यसि । परिवृक्ता यथासंस्पृषभस्य वशेव २ (२७६)

[११४ (११९)] शत्रुनाशनम् ।

१-२ भार्गवः । अग्नीषोमौ । अनुष्टुप् ।

आ ते ददे वक्षणाभ्य आ तेऽहं हृदयाद् ददे । आ ते मुखस्य संकाशात् सर्वं ते वर्च आ ददे १

प्रेतो यन्तु व्याधियः प्रानुध्याः प्रो अशस्तयः । अग्नी रक्षस्विनीर्हन्तु सोमो हन्तु दुरस्यतीः २ (२७८)

[११५ (१२०)] पापलक्षणनाशनम् ।

१-४ अथर्वाङ्गिराः । सविता, जातवेदाः । अनुष्टुप्, २-३ त्रिष्टुप् ।

प्र पतितः पापि लक्ष्मि नश्येतः प्रामुतः पत ।

अयस्मर्येनाङ्गेन द्विषते त्वा संजामसि १

या मां लक्ष्मीः पतयालूरजुण्टाभिचस्कन्दु वन्दनेव वृक्षम् ।

अन्यत्रास्मत् सवितस्तामितो धा हिरण्यहस्तो वसु नो रराणः २

एकशतं लक्ष्म्योऽ मर्त्यस्य साकं तन्वा जनुषोऽधि जाताः ।

तासां पापिष्ठा निरितः प्र हिण्मः शिवा अस्मभ्यं जातवेदो नि यच्छ ३

एता एना व्याकरं खिले गा विष्टिता इव ।

रमन्तां पुण्या लक्ष्मीर्याः प्रापीस्ता अनीनशम् ४ (२८२)

[११६ (१२१)] ज्वरनाशनम् ।

१-२ अथर्वाङ्गिराः । चन्द्रमाः । १ पुरोष्णिक्, २ एकावसाना द्विपदा आर्च्यनुष्टुप् ।

नमो रुराय च्यवनाय नोदनाय धृष्णवे ।

नमः शीताय पूर्वकामकृत्वने १

यो अन्येद्युरुभयद्युरभ्येतीमं मण्डूकमभ्येत्वित्रतः २ (२८४)

[११७ (१२२)] शत्रुनिवारणम् ।

१ अथर्वाङ्गिराः । इन्द्रः । पथ्याबृहती ।

आ मन्द्रैरिन्द्र हरिभिर्याहि मयूररोमभिः ।

मा त्वा के चिद् वि यमन् वि न पाशिनोऽति धन्वेव तां ईहि १ (२८५)

[११८ (१२३)] वर्मधारणम् ।

१ अथर्वाङ्गिराः । चन्द्रमाः, वरुणः, देवः । त्रिष्टुप् ।

मर्माणि ते वर्मणा छादयामि सोमस्त्वा राजामृतेनानु वस्ताम् ।

उरोर्वरीयो वरुणस्ते कृणोतु जयन्तं त्वानु देवा मदन्तु १ (२८६)

[इति सप्तदशः प्रपाठकः ॥१७॥]

॥ इति दशमोऽनुवाकः ॥१०॥

॥ इति सप्तमं काण्डं समाप्तम् ॥

मन्त्रसंख्या—

पष्ठकाण्डस्यान्तपर्यन्तं १७४४

सप्तमकाण्डस्य ... २८६

सर्वयोगः २०३०

अष्टमं काण्डम् ।

(१) दीर्घायुःप्राप्तिः ।

१-२१ ब्रह्मा । आयुः । त्रिष्टुप्; १ पुरोवृहती त्रिष्टुप्; २-३, १७-२१ अनुष्टुप्; ४, ९, १५-१६ प्रस्तारपङ्क्तिः; ७ त्रिपदा विराड् गायत्री; ८ विराट् पथ्यावृहती; १२ त्र्यवसाना पञ्चपदा जगती; १३ त्रिपदा भुरिङ्गहावृहती; १४ एकावसाना द्विपदा साम्नी भुरिङ्गवृहती ।

[अथाष्टादशः प्रपाठकः ॥१८॥]

- [१] अन्तर्काय मृत्यवे नमः प्राणा अपाना इह ते रमन्ताम् ।
 इहायमस्तु पुरुषः सहासुना सूर्यस्य भागे अमृतस्य लोके १
 उदेनं भर्गो अग्रभीदुदेनं सोमो अंशुमान् ।
 उदेनं मरुतो देवा उदिन्द्राग्नी स्वस्तये २
 इह तेऽसुरिह प्राण इहायुरिह ते मनः ।
 उत त्वा निर्रक्त्याः पार्श्वेभ्यो दैव्या वाचा भरामसि ३
 उत क्रामातः पुरुष माव पत्था मृत्योः पङ्क्तिशमवमुञ्चमानः ।
 मा च्छित्था अस्माल्लोकादग्नेः सूर्यस्य संहशः ४
 तुभ्यं वातः पवतां मातरिश्वा तुभ्यं वर्षन्त्वमृतान्यापः ।
 सूर्यस्ते तन्वेऽं तं पाति त्वां मृत्युर्दयतां मा प्र मेष्टाः ५
 उद्यानं ते पुरुष नावयानं जीवातुं ते दक्षतातिं कृणोमि ।
 आ हि रोहेमममृतं सुखं रथमथ जिर्विर्विदथमा वंदासि ६
 मा ते मनस्तत्र गान्मा तिरो भून्मा जीवेभ्यः प्र मद्रो मानु गाः पितृन् ।
 विश्वे देवा अभि रक्षन्तु त्वेह ७
 मा गतानामा दीधीथा ये नयन्ति परावतम् ।
 आ रोह तमसो ज्योतिरेह्या ते हस्तौ रभामहे ८
 श्यामश्च त्वा मा शबलश्च प्रेषितौ यमस्य यौ पथिरक्षी श्वानौ ।
 अर्वाङ्घ्रिहि मा वि दीध्यो मात्रं तिष्ठः पराङ्मनाः ९
 मैतं पन्थामनु गा भीम एष येन पूर्वं नेयथ तं ब्रवीमि ।
 तम एतत् पुरुष मा प्र पत्था भयं परस्तादभयं ते अर्वाक् १० (१०)

रक्षन्तु त्वाग्रयो ये अप्स्वन्ता रक्षन्तु त्वा मनुष्याऽयमिन्धते ।
वैश्वानरो रक्षन्तु जातवेदा दिव्यस्त्वा मा प्र धाग् विद्युता सह ११
मा त्वा क्रव्यादृभि मंस्तारात् संकसुकाच्चर ।

रक्षन्तु त्वा द्यौ रक्षन्तु पृथिवी सूर्यश्च त्वा रक्षतां चन्द्रमाश्च ।
अन्तरिक्षं रक्षन्तु देवहेत्याः १२

बोधश्च त्वा प्रतीबोधश्च रक्षतामस्वप्नश्च त्वानवद्वाणश्च रक्षताम् ।
गोपायश्च त्वा जागृदिश्च रक्षताम् १३

ते त्वा रक्षन्तु ते त्वा गोपायन्तु तेभ्यो नमस्तेभ्युः स्वाहा १४
जीवेभ्यस्त्वा समुद्रे वायुरिन्द्रो धाता दधातु सविता त्रायमाणः ।

मा त्वा प्राणो बलं हासीदसु तेऽनु ह्वयामसि १५
मा त्वा जम्भः संहनुर्मा तमो विदन्मा जिह्वा बर्हिः प्रमयुः कथा स्याः ।

उत् त्वादित्या वसवो भरन्तूदिन्द्राग्नी स्वस्तये १६
उत् त्वा द्यौरुत् पृथिव्युत् प्रजापतिरग्रभीत् । उत् त्वा मृत्योरोषधयः सोमराज्ञीरपीपरन् १७

अयं देवा इहेवास्त्वयं मामुत्र गादितः । इमं सहस्रवीर्येण मृत्योरुत् पारयामसि १८
उत् त्वा मृत्योरोपीपरं सं धमन्तु वयोधसः । मा त्वा व्यस्तकेश्योऽ मा त्वाघरुदो रुदन् १९

आहार्षमविदं त्वा पुनरागाः पुनर्णवः । सर्वाङ्ग सर्वं ते चक्षुः सर्वमायुश्च तेऽविदम् २०
व्यवात् ते ज्योतिरभूदप त्वत्तमो अक्रमीत् ।

अप त्वन्मृत्युं निर्कृतिमप यक्ष्मं नि दध्मसि २१ [२] (२१)

(२) दीर्घायुःप्राप्तिः ।

१-२८ ब्रह्मा । आयुः । त्रिष्टुप् ; १-२. ७ भुरिक् ; ३, २६ आस्तारपङ्क्तिः, ४ प्रस्तारपङ्क्तिः ; ६, १५ पथ्यापङ्क्तिः ; ८ पुरस्ताज्ज्योतिष्मती जगती ; ९ पञ्चपदा जगती ; ११ विष्टारपङ्क्तिः ; १२, २२, २८ पुरस्ताद्बृहती ; १४ त्र्यवसाना षट्पदा जगती ; १९ उपरिष्टाद्बृहती ; २१ सतः पङ्क्तिः ; ५, १०, १६-१८, २०, २३-२५, २७ अनुष्टुप् (१७ त्रिपाद्) ।

आ रभस्वेमाममृतस्य श्रुष्टिमच्छिद्यमाना जरदष्टिरस्तु ते ।
असुं त आयुः पुनरा भरामि रजस्तमो मोषं गा मा प्र मेष्ठाः १

जीवतां ज्योतिरभ्येह्यर्वाङा त्वा हरामि शतशारदाय ।
अवमुश्चन् मृत्युपाशानशस्तिं द्राधीय आयुः प्रतरं ते दधामि २

वातात् ते प्राणमविदुं सूर्याच्चक्षुरहं तव ।
यत् ते मनस्त्वयि तद् धारयामि सं वित्स्वाङ्गैर्वद जिह्यालपन् ३ (२४)

- प्राणेन त्वा द्विपुं चतुष्पदामग्निमिव जातमभि सं धमामि ।
 नमस्ते मृत्यो चक्षुषे नमः प्राणाय तेऽकरम् ४
- अयं जीवतु मा मृत्युमं समीरयामसि ।
 कृणोम्यस्मै भेषजं मृत्यो मा पुरुषं वधीः ५
- जीवलां नधारिषां जीवन्तीमोषधीमहम् ।
 त्रायमाणानां सहमानां सहस्वतीमिह हुवेऽस्मा अरिष्टतातये ६
- अधि ब्रूहि मा रमथाः सृजेमं तवैव सन्तस्वहाया इहास्तु ।
 भवांश्वौ मृडतं शर्मं यच्छतमपसिध्यं दुरितं धत्तमायुः ७
- अस्मै मृत्यो अधि ब्रूहिमं दयस्वोदितोऽयमेतु ।
 अरिष्टः सर्वाङ्गः सुश्रुज्जरसां शतहायन आत्मना भुजमश्रुताम् ८
- देवानां हेतिः परि त्वा वृणक्तु पारयामि त्वा रजस उत त्वा मृत्योरपीपरम् ।
 आरादुग्निं क्रव्यादं निरूहं जीवातवे ते परिधिं दधामि ९
- यत् ते नियानं रजसं मृत्यो अनवधुर्ग्यम् ।
 पथ इमं तस्माद् रक्षन्तो ब्रह्मास्मै वर्म कृणमसि १० [३]
- कृणोमि ते प्राणापानौ जरां मृत्युं दीर्घमायुः स्वस्ति ।
 वैवस्वतेन प्रहितान् यमदूतांश्चरतोऽप सेधामि सर्वान् ११
- आरादरातिं निरिक्तेति पुरो ग्राहिं क्रव्यादः पिशाचान् ।
 रक्षो यत् सर्वं दुर्भूतं तत् तम इवाप हन्मसि १२
- अग्नेष्टे प्राणममृतादायुष्मतो बन्वे जातवेदसः ।
 यथा न रिष्या अमृतः सजूरसस्तत् ते कृणोमि तदु ते समृध्यताम् १३
- शिवे ते स्तां द्यावापृथिवी असन्तापे अभिश्रियौ ।
 शं ते सूर्य आ तपतु शं वातो वातु ते हृदे ।
 शिवा अभि क्षरन्तु त्वापो दिव्याः पर्यस्वतीः १४
- शिवास्ते सन्त्वोषधय उत त्वाहार्षमधरस्या उत्तरां पृथिवीमभि ।
 तत्र त्वादित्यौ रक्षतां सूर्याचन्द्रमसाबुभा १५
- यत् ते वासः परिधानं यां नीविं कृणुषे त्वम् ।
 शिवं ते तन्वेदं तत् कृणमः संस्पर्शेऽद्वैक्षमस्तु ते १६ (३७)

यत् क्षुरेण मर्चयता सुतेजसा वप्ता वर्षसि केशश्मश्रु ।

शुभं मुखं मा न आयुः प्र मोषीः

१७

शिवौ ते स्तां व्रीहियवावबलासावदोमधौ ।

एतौ यक्षं वि बाधेते एतौ मुञ्चतो अंहसः

१८

यदुश्नासि यत् पिबसि धान्यं कृष्याः पयः ।

यद्वद्यं यदनाद्यं सर्वं ते अन्नमविषं कृणोमि

१९

अहं च त्वा रात्रये चोभाभ्यां परि दद्यासि ।

अरायेभ्यो जिघत्सुभ्य इमं मे परि रक्षत

२० [४]

शतं तेऽयुतं हायनान् द्वे युगे त्रीणि चत्वारि कृणमः ।

इन्द्राग्नी विश्वे देवास्तेऽनु मन्यन्तामहणीयमानाः

२१

शरदे त्वा हेमन्ताय वसन्ताय ग्रीष्माय परि दद्यासि ।

वर्षाणि तुभ्यं स्योनानि येषु वर्धन्त ओषधीः

२२

मृत्युरीशे द्विपदां मृत्युरीशे चतुष्पदाम् । तस्मात् त्वां मृत्योर्गोपतेरुद् भरामि स मा बिभेः २३

सोऽरिष्ट न मरिष्यसि न मरिष्यसि मा बिभेः । न वै तत्र म्रियन्ते नो यन्त्यधमं तमः २४

सर्वो वै तत्र जीवति गौरश्चः पुरुषः पशुः । यत्रेदं ब्रह्म क्रियते परिधिर्जीवनाय कम २५

परि त्वा पातु समानेभ्योऽभिचारात् सबन्धुभ्यः ।

अमन्निर्भवामृतोऽतिजीवो मा ते हासिषुरसवः शरीरम्

२६

ये मृत्यव एकशतं या नाष्ट्रा अतितायाः ।

मुञ्चन्तु तस्मात् त्वां देवा अग्नेर्वैश्वानरादधि

२७

अग्नेः शरीरमसि पारयिष्णु रक्षोहासि सपत्नहा ।

अथो अमीवचातनः पूतदुर्नाम भेषजम्

२८ [५] (४९)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥

(३) शत्रुनाशनम् ।

१-२६ चातनः । अग्निः । जिष्टुप्, ७, १२, १४-१५, १७, २१ भुरिक्, २५ पञ्चपदा बृहतीगर्भा जगती;

२२-२३ अनुष्टुप्; २६ गायत्री ।

[२] रक्षोहणं वाजिनमा जिघमि मित्रं प्रथिष्ठमुप यामि शर्म ।

शिशानो अग्निः क्रतुभिः समिद्धः स नो दिवा स रिषः पातु नक्तम्

१

अयोदंष्ट्रो अर्चिषा यातुधानानुप स्पृश जातवेदुः समिद्धः ।

आ जिह्वया मूरदेवान् रभस्व क्रव्यादो वृष्ट्वापि धत्स्वासन्

२ (५१)

- उभोभयाविन्नुप धेहि दंष्ट्रौ हिंस्रः शिशानोऽवरं परं च ।
 उतान्तरिक्षे परि याह्यग्रे जम्भैः सं धेह्यभि यातुधानान् ३
 अग्रे त्वचं यातुधानस्य भिन्धि हिंसाशनिर्हरसा हन्त्वेनम् ।
 प्र पर्वाणि जातवेदः शृणीहि क्रव्यात् क्रविष्णुर्वि चिनोत्वेनम् ४
 यत्रेदानीं पश्यसि जातवेदस्तिष्ठन्तमग्न उत वा चरन्तम् ।
 उतान्तरिक्षे पतन्तं यातुधानं तमस्ता विध्य शर्वा शिशानः ५
 यज्ञैरिषूः संनममानो अग्रे वाचा श्रव्याँ अशनिभिर्दिहानः ।
 ताभिर्विध्य हृदये यातुधानान् प्रतीचो ब्राह्मन् प्रति भङ्गध्येषाम् ६
 उतारब्धान्त्स्पृणहि जातवेद उतारैर्भाणो ऋषिभिर्यातुधानान् ।
 अग्रे पूर्वो नि जहि शोशुचान आमादुः क्षिप्रक्रास्तमदुन्त्वेनीः ७
 इह प्र ब्रूहि यतमः सो अग्रे यातुधानो य इदं कृणोति ।
 तमा रभस्व समिधा यविष्ठ नृचक्षसश्चक्षुषे रन्ध्रयेनम् ८
 तीक्ष्णेनाग्रे चक्षुषा रक्ष यज्ञं प्राञ्चं वसुभ्यः प्र णय प्रचेतः ।
 हिंस्रं रक्षांस्यभि शोशुचानं मा त्वा दभन् यातुधाना नृचक्षः ९
 नृचक्षा रक्षः परि पश्य विक्षु तस्य त्रीणि प्रति शृणोह्यग्रा ।
 तस्याग्रे पृथीर्हरसा शृणीहि त्रेधा मूलं यातुधानस्य वृश्च १० [६]
 त्रिर्यातुधानः प्रसितिं त एत्वृतं यो अग्रे अनृतेन हन्ति ।
 तमर्चिषा स्फूर्जयन् जातवेदः समक्षमेनं गृणते नि युङ्गधि ११
 यदग्रे अद्य मिथुना शपातो यद् वाचस्तृष्टं जनयन्त रेभाः ।
 मन्योर्मनसः शर्व्याडे जायते या तया विध्य हृदये यातुधानान् १२
 परा शृणीहि तपसा यातुधानान् पराग्रे रक्षो हरसा शृणीहि ।
 परार्चिषा मूर्देवान्शृणीहि परासुतुपः शोशुचतः शृणीहि १३
 पराद्य देवा वृजिनं शृणन्तु प्रत्यगेनं शपथा यन्तु सृष्टाः ।
 वाचास्तेनं शर्वं क्रच्छन्तु मर्मन् विश्वस्यैतु प्रसितिं यातुधानः १४
 यः पौरुषेयेण क्रविषा समङ्कते यो अश्व्येन पशुना यातुधानः ।
 यो अध्वन्याया भरति क्षीरमग्रे तेषां शीर्षाणि हरसापि वृश्च १५
 विषं गवां यातुधाना भरन्तामा वृश्चन्तामदितये दुरेवाः ।
 परैणान् देवः सविता ददातु परा भागमोषधीनां जयन्ताम् १६ (६५)

संवत्सरीणं पर्य उस्त्रियायास्तस्य माशीद् यातुधानो नृचक्षः ।	
पीयूषमग्ने यतमस्तितृप्सात् तं प्रत्यञ्चमर्चिषा विध्य मर्मेणि	१७
सनादग्ने मृणसि यातुधानान् न त्वा रक्षांसि पृतनासु जिग्युः ।	
सहस्राननु दह क्रव्यादो मा ते हेत्या मुक्षत दैव्यायाः	१८
त्वं नो अग्ने अधरादुक्तस्त्वं पश्चादुत रक्षा पुरस्तात् ।	
प्रति ते ते अजरास्तपिष्ठा अवशंसं शोशुचतो दहन्तु	१९
पश्चात् पुरस्तादधरादुतोत्तरात् कविः काव्येन परि पाह्यग्ने ।	
सखा सखायमजरो जरिम्णे अग्ने मर्ता अमर्त्यस्त्वं नः	२० [७]
तदग्ने चक्षुः प्रति धेहि रेभे शफारुजो येन पश्यसि यातुधानान् ।	
अथर्ववज्ज्योतिषा दैव्येन सत्यं धूर्वन्तमचितं न्योषि	२१
परि त्वाग्ने पुरं वयं विप्रं सहस्य धीमहि ।	
धूषद्वर्णं दिवेदिवे हन्तारं भङ्गुरावतः	२२
विषेणं भङ्गुरावतः प्रति स्म रक्षसो जहि ।	
अग्ने तिग्मेन शोचिषा तपुरग्राभिरर्चिभिः	२३
वि ज्योतिषा बृहता भात्यग्निराविर्विश्वानि कृणुते महित्वा ।	
प्रादेवीर्मायाः सहते दुरेवाः शिशीते शृङ्गे रक्षोभ्यो विनिक्ष्वे	२४
ये ते शृङ्गे अजरे जातवेदस्तिग्महेती ब्रह्मशंसिते ।	
ताभ्यां दुहादमभिदासन्तं किमीदिनं प्रत्यञ्चमर्चिषा जातवेदो वि निक्ष्व	२५
अग्नी रक्षांसि सेधाति शुक्रशोचिरमर्त्यः । शुचिः पावक ईड्यः	२६ [८] (७५)

(४) शत्रुदमनम् ।

१-२५ चातनः । इन्द्रासोमौ । जगतीः ८-१४, १६-१७, १९, २२, २४ त्रिष्टुप्; २०, २३ भुरिक्,
२५ अनुष्टुप् ।

इन्द्रासोमा तपतं रक्ष उज्जतं न्यर्पितं वृषणा तमोवृधः ।	
परां शृणीतमचितो न्योषितं हतं नुदथां नि शिशीतमत्रिणः	१
इन्द्रासोमा समघशंसमभ्यधं तपूर्यस्तु चरुरग्निमा इव ।	
ब्रह्मद्विषे क्रव्यादे घोरचक्षसे द्वेषो धत्तमनवायं किमीदिने	२
इन्द्रासोमा दुष्कृतो ववे अन्तरनारम्भणे तमसि प्र विध्यतम् ।	
यतो नैषां पुनरेकश्चनोदयत् तद् वामस्तु सहसे मन्युमच्छवः	३ (७८)

- इन्द्रासोमा वर्तयंतं दिवो वधं सं पृथिव्या अघशंसाय तर्हणम् ।
उत् तक्षतं स्वयं॑ पर्वतेभ्यो येन रक्षो वावृधानं निजूर्वथः ४
- इन्द्रासोमा वर्तयंतं दिवस्पर्यशितस्तेभिर्युवमश्महन्मभिः ।
तपुर्वधेभिरजरैभिरत्रिणो नि पर्शानि विध्यतं यन्तु निस्वरम् ५
- इन्द्रासोमा परिं वां भूतु विश्वत इयं मतिः कक्ष्याश्वेव वाजिनां ।
यां वां होत्रां परिहिनोमि मेधयेमा ब्रह्माणि नृपती इव जिन्वतम् ६
- प्रति स्मरेथां तुजयद्भिरवैर्हतं द्रुहो रक्षसो भङ्गुरावतः ।
इन्द्रासोमा दुष्कृते मा सुगं भूद् यो मा कदा चिदभिदासति द्रुहुः ७
- यो मा पाकेन मनसा चरन्तमभिचष्टे अनृतेभिर्वचोभिः ।
आप इव काशिना संगृभीता असन्नस्त्वासत इन्द्र वक्ता ८
- ये पाकशंसं विहरन्त एवैर्ये वा भद्रं दूषयन्ति स्वधाभिः ।
अहये वा तान् प्रददातु सोम आ वा दधातु निर्ऋतेरुपस्थे ९
- यो नो रसं दिप्सति पित्वो अग्ने अश्वानां गवां यस्तनूनाम् ।
रिपु स्तेन स्तेयकृद् दुभ्रमेतु नि प हीयतां तन्वा॒ऽतना॑ च १० [९]
- परः सो अस्तु तन्वा॒ऽतना॑ च तिस्रः पृथिवीरधो अस्तु विश्वाः ।
प्रति शुण्यतु यशो अस्य देवा यो मा दिवा दिप्सति यश्च नक्तम् ११
- सुविज्ञानं चिकितुषे जनाय सच्चासच्च वचसी पस्पृधाते ।
तयोर्यत् सत्यं यतरहजीयस्तदित् सोमोऽवति हन्त्यासत् १२
- न वा उ सोमो वृजिनं हिनोति न क्षत्रियं मिथुया धारयन्तम् ।
हन्ति रक्षो हन्त्यासद् वदन्तमुभाविन्द्रस्य प्रसितौ शयाते १३
- यदि वाहमनृतदेवो अस्मि मोघं वा देवा अप्युहे अग्ने ।
किमस्मभ्यं जातवेदो हृणीषे द्रोघवाचस्ते निर्ऋथं सचन्ताम् १४
- अद्या मुरीय यदि यातुधानो अस्मि यदि वायुस्ततप पूरुषस्य ।
अधा स वीरैर्दशभिर्वि यूया यो मा मोघं यातुधानेत्याह १५
- यो मायातुं यातुधानेत्याह यो वा रक्षाः शुचिरस्मीत्याह ।
इन्द्रस्तं हन्तु महता वधेन विश्वस्य जन्तोरधमस्पदीष्ट १६
- प्र या जिगाति खर्गलेव नक्तमप द्रुहुस्तन्वा॑ गूहमाना ।
ववमनन्तमव सा पदीष्ट प्रावाणो घ्नन्तु रक्षसं उपब्दैः १७ (९१)

वि तिष्ठध्वं मरुतो विक्ष्वीडं च्छतं गृभायत रक्षसः सं पिनष्टन ।	
वयो ये भूत्वा पतर्यन्ति नक्तभिर्ये वा रिपो दधिरे देवे अध्वरे	१८
प्र वर्तय द्विवोऽश्मानमिन्द्र सोमशितं मघवन्त्सं शिशाधि ।	
प्राक्तो अपाक्तो अधरादुदुक्तोऽभि जहि रक्षसः पर्वतेन	१९
एत उ त्वे पतर्यन्ति श्वयातव इन्द्रं दिप्सन्ति दिप्सवोऽदाभ्यम् ।	
शिशीते शक्रः पिशुनेभ्यो वधं नूनं सृजदुशनिं यातुमन्धः	२० [१०]
इन्द्रो यातुनामभवत् पराशरो हविर्मथीनामभ्याडं विवासताम् ।	
अभीदु शक्रः परशुर्यथा वनं पात्रेव भिन्दन्सत एतु रक्षसः	२१
उलूकयातुं शुशूलूकयातुं जहि श्वयातुमुत कोकयातुम् ।	
सुपर्णयातुमुत गृध्रयातुं हृषदेव प्र मृण रक्ष इन्द्र	२२
मा नो रक्षो अभि नड् यातुमावदपोच्छन्तु मिथुना ये किमीदिनः ।	
पृथिवी नः पार्थिवात् पात्वहसोऽन्तरिक्षं दिव्यात् पात्वस्मान्	२३
इन्द्रं जहि पुमांसं यातुधानमुत स्त्रियं मायया शाशदानाम् ।	
विग्रीवासो मूरदेवा ऋदन्तु मा ते हंशन्सूर्यमुच्चरन्तम्	२४
प्रति चक्ष्व वि चक्ष्वेन्द्रश्च सोम जागृतम् ।	
रक्षोभ्यो वधमस्यतमशनिं यातुमन्धः	२५ [११] (१००)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥२॥

(५) प्रतिसरो मणिः ।

१-२१ शुकः । कृत्यादूषणं, मन्त्रोक्तदेवताः । अनुष्टुप्, १, ६ उपरिष्ठाद्बृहतीः २ त्रिपदा विराड् गायत्री; ३ चतुष्पदा भुरिजगती; ५ भुरिक्संस्तारपङ्क्तिः; ७-८ ककुम्मती; ९ पुरस्कृतिर्जगती; १० त्रिष्टुप्; ११ पथ्यापङ्क्तिः; १४ ज्यवसाना पट्पदा जगती; १५ पुरस्ताद्बृहती; १९ जगतीगर्भा त्रिष्टुप्; २० विराड्गर्भा प्रस्तारपङ्क्तिः; २१ विराद् त्रिष्टुप्; २२ ज्यवसाना सप्तपदा विराड्गर्भा भुरिक्षकरी ।

[३] अयं प्रतिसरो मणिर्वीरो वीरायं बध्यते । वीर्यवान्त्सपत्नहा शूरवीरः परिपाणः सुमङ्गलः १	
अयं मणिः सपत्नहा सुवीरः सहस्वान् वाजी सहमान उग्रः । प्रत्यक् कृत्या दूषयन्नेति वीरः २	
अनेनेन्द्रो मणिना वृत्रमहन्ननेनासुरान् पराभावयन्मनीषी ।	
अनेनाजयद् द्यावापृथिवी उभे इमे अनेनाजयत् प्रदिशश्चतस्रः	३
अयं स्राक्त्यो मणिः प्रतीवर्तः प्रतिसरः ।	
ओजस्वान् विमृधो वशी सो अस्मान् पातु सर्वतः	४ (१०४)

- तदुगिराह तदु सोम आह बृहस्पतिः सविता तदिन्द्रः ।
 ते मे देवाः पुरोहिताः प्रतीचीः कृत्याः प्रतिसुरैरजन्तु ५
 अन्तर्दधे द्यावापृथिवी उताहरुत सूर्यम् ।
 ते मे देवाः पुरोहिताः प्रतीचीः कृत्याः प्रतिसुरैरजन्तु ६
 ये स्राक्त्यं मणिं जना वर्माणि कृण्वते । सूर्यं इव दिवमारुह्य वि कृत्या बाधते वशी ७
 स्राक्त्येन मणिन ऋषिणेव मनीषिणा । अजैषं सर्वाः पृतना वि मूधो हन्मि रक्षसः ८
 याः कृत्या आङ्गिरसीयाः कृत्या आसुरीयाः कृत्याः स्वयंकृता या उ चान्येभिरामृताः ।
 उभयीस्ताः परा यन्तु परावतो नवति नान्याऽ अति ९
 अस्मै मणिं वर्मं बध्नन्तु देवा इन्द्रो विष्णुः सविता रुद्रो अग्निः ।
 प्रजापतिः परमेष्ठी विराड् वैश्वानर ऋषयश्च सर्वे १० [१२]
 उत्तमो अस्योषधीनामनुड्वान् जगतामिव व्याघ्रः श्वपदामिव ।
 यमैच्छामाविदाम् तं प्रतिस्पाशनमन्तितम् ११
 स इद व्याघ्रो भवत्यथो सिंहो अथो वृषा । अथो सपत्नकर्शिनो यो बिभर्तीमं मणिम् १२
 नैनं घ्नन्त्यप्सरसो न गन्धर्वा न मर्त्याः । सर्वा दिशो वि राजति यो बिभर्तीमं मणिम् १३
 कश्यपस्त्वामसृजत कश्यपस्त्वा समैरयत् ।
 अबिभस्त्वेन्द्रो मानुषे बिभ्रत् संश्रेषिणेऽजयत् ।
 मणिं सहस्रवीर्यं वर्मं देवा अकृण्वत १४
 यस्त्वा कृत्याभिर्यस्त्वा वीक्षाभिर्यज्ञैर्यस्त्वा जिघांसति ।
 प्रत्यक् त्वमिन्द्र तं जहि वज्रेण शतपर्वणा १५
 अयमिद् वै प्रतीवर्त ओजस्वान् संजयो मणिः ।
 प्रजां धनं च रक्षतु परिपाणः सुमुङ्गलेः १६
 असपत्नं नो अधरादसपत्नं न उत्तरात् । इन्द्रासपत्नं नः पश्चाज्ज्योतिः शूर पुरस्कृधि १७
 वर्मं मे द्यावापृथिवी वर्माह्वर्म सूर्यः । वर्मं मे इन्द्रश्चाग्निश्च वर्मं धाता दधातु मे १८
 ऐन्द्राग्रं वर्मं बहुलं यदुग्रं विश्वे देवा नाति विध्यन्ति सर्वे ।
 तन्मे तन्वं त्रायतां सर्वतो बृहदायुष्मां जरदद्विर्यथासानि १९
 आ मारुक्षद् देवमणिर्महा अरिष्टतातये ।
 इमं मेथिमभिसंविशध्वं तनूपानं त्रिवरुथमोजसे २० (११०)

अस्मिन्निन्द्रो नि दधातु नृम्यामिमं देवासो अभिसंविशध्वम् ।

दीर्घायुत्वार्य ज्ञतशारदाययुष्मान् जरदद्विर्यथासत् २१

स्वस्तिदा विशां पतिर्वृत्रहा विमूधो वृशी ।

इन्द्रो बध्नातु ते यणिं जिगीवां अपराजितः सोमपा अभयंकरो वृषा ।

स त्वा रक्षतु सर्वतो दिवा नक्तं च विस्वतः । २२ [१३] (१२२)

[इत्यष्टादशः प्रपाठकः ॥१८॥]

(६) गर्भदोषनिवारणम् ।

१-२६ मातृनामा । मन्त्रोक्ताः, मातृनामा, १५ ब्रह्मणस्पतिः । अनुष्टुप्, २ पुरस्ताद्वृहती, १० ज्यवसाना षट्पदा जगती, ११, १२, १४, १६, पथ्याषड्क्तिः, १५ ज्यवसाना सप्तपदा शकरी, १७ ज्यवसाना सप्तपदा जगती ।

[अथैकोनविंशः प्रपाठकः ॥१९॥]

यौ ते मातोन्ममार्जं जातायाः पतिवेदनौ ।

दुर्णामा तत्र मा गृध्रदुलिंशं उत वत्सपः १

पलालानुपलालौ शकुं कोकं मलिम्लुचं पलीजकम् ।

आश्रेषं वृत्रिवाससमृक्षग्रीवं प्रमीलिनम् २

मा सं धृतो मोषं सृप ऊरु मावं सृपोऽन्तरा ।

कृणोम्यस्यै भेषजं बजं दुर्णायचातनम् ३

दुर्णामा च सुनामा चोभा संवृतमिच्छतः ।

अरायानपं हन्मः सुनामा छैर्णमिच्छताम् ४

यः कृष्णः केश्यसुर स्तम्बज उत तुण्डिकः ।

अरायानस्या मुष्काभ्यां भंससोपं हन्मसि ५

अनुजिघ्रं प्रमृशन्तं क्रव्यादमुत रेरिहम् ।

अरायांश्चकिष्किणो वजः पिङ्गो अनीनशत् ६

यस्त्वा स्वप्ने निपद्यते भ्राता भूत्वा पितेव च ।

वजस्तान्तसंहतामितः क्लीबरूपांस्तिरीटिनः ७

यस्त्वा स्वपन्तीं त्सरति यस्त्वा दिप्सति जाग्रतीम् ।

छायामिव प्र तान्तसूर्यः परिक्रामन्ननीनशत् ८

यः कृणोति मृतवत्सामवतो कामिमां स्त्रियम् ।

तमोषधे त्वं नाशयास्याः कमलमस्त्रिवम् ९

(१३१)

- ये शालाः परिनृत्यन्ति सायं गर्दभनादिनः ।
 कुसूला ये च कुक्षिलाः ककुभाः करुमाः सिमाः ।
 तानोषधे त्वं गन्धेन विषूचीनान् वि नाशय १० [१४]
 ये कुकुन्धाः कुकूरभाः कृत्तीर्दुर्शानि बिभ्रति ।
 क्लीबा इव प्रनृत्यन्तो वने ये कुर्वते घोषं तानितो नाशयामसि ११
 ये सूर्यं न तितिक्षन्त आतपन्तममुं क्रिवः ।
 अरायान् बस्तवासिनो दुर्गन्धील्लोहितास्यान् मर्ककान् नाशयामसि १२
 य आत्मानमतिमात्रमसं आधाय बिभ्रति ।
 स्त्रीणां श्रोणिप्रतोदिन इन्द्र रक्षीसि नाशय १३
 ये पूर्वे वध्वोऽयन्ति हस्ते शृङ्गाणि बिभ्रतः ।
 आपाकेष्ठाः प्रहासिनस्तम्बे ये कुर्वते ज्योतिस्तानितो नाशयामसि १४
 येषां पश्चात् प्रपदानि पुरः पाष्णीः पुरो मुखा ।
 खलजाः शकधूमजा उरुण्डा ये च मद्मृदाः कुम्भमुष्का अयाशवः
 तानस्या ब्रह्मणस्पते प्रतीबोधेन नाशय १५
 पर्यस्ताक्षा अप्रचङ्कशा अस्त्रैणाः सन्तु पण्डगाः
 अव भेषज पादय य इमां संविवृतस्यपतिः स्वपतिं स्त्रियम् १६
 उद्धर्षिणं मुनिकेशं जम्भयन्तं मरीमृशम् ।
 उपेषन्तमुदुम्बलं तुण्डेलमुत शालुडम् ।
 पदा प्र विध्य पाष्ण्यां स्थालीं गौरिव स्पन्दना १७
 यस्ते गर्भं प्रतिमृशाज्जातं वा मारयाति ते । पिङ्गस्तमुग्रधन्वा कृणोतु हृदयाविधम् १८
 ये अम्नो जातान् मारयन्ति सूतिका अनुशेरते । स्त्रीभागान् पिङ्गो गन्धर्वान् वातो अग्रमिवाजतु १९
 परिसृष्टं धारयतु यद्धितं माव पाद्वि तत् । गर्भं त उग्रौ रक्षतां भेषजौ नीविभार्यौ २० [१५]
 पवीनसात् तङ्गत्वाऽच्छायकाद्रुत नगकात् । प्रजायै पत्ये त्वा पिङ्गः परि पातु किमीदिनः २१
 द्यास्याच्चतुरक्षात् पञ्चपादादनङ्गुरेः । वृन्तादुभि प्रसर्पतः परि पाहि वरीवृतात् २२
 य आमं मांसमदन्ति पौरुषेयं च ये क्रविः ।
 गर्भान् खादन्ति केशवास्तानितो नाशयामसि २३
 ये सूर्यात् परिसर्पन्ति स्नुषेव श्वशुरादधि ।
 बजश्च तेषां पिङ्गश्च हृदयेऽधि नि विध्यताम् २४ (१४६)

पिङ्गं रक्ष जायमानं मा पुमांसं स्त्रियं क्रन् ।

आण्डादो गर्भान्मा दंभन् बार्धस्वेतः किमीदिनः

२५

अप्रजास्त्वं मार्तवत्समाद् रोदमघमावयम् ।

वृक्षादिव स्रजं कृत्वाप्रिये प्रति मुञ्च तत्

२६ [१६] (१४८)

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥३॥

(७) ओषधयः ।

१-२८ अथर्वी । भेषज्यं, आयुष्यं, ओषधयः । अनुष्टुप्; २ उपरिष्ठाद् भुरिग्वृहती; ३ पुरउष्णिक्; ४ पञ्चपदा परानुष्टुबतिजगती; ५-६, १०, २५ पथ्यापङ्क्तिः (६ विराड्गर्भा भुरिक्); ९ द्विपदाचीं भुरिगनुष्टुप्; १२ पञ्चपदा विराडतिशक्वरी; १४ उपरिष्ठाच्चिद् बृहती; २६ निचृत्; २८ भुरिक् ।

[४] या बभ्रवो याश्च शुक्रा रोहिणीरुत पृथ्वयः ।

असिक्रीः कृष्णा ओषधीः सर्वा अच्छावदामसि

१

त्रायन्तामिमं पुरुषं यक्षमाद् देवेषितादधि ।

यासां द्यौष्पिता पृथिवी माता समुद्रो मूलं वीरुधो बभूव

२

आपो अग्रं दिव्या ओषधयः । तास्ते यक्षमेनस्य मङ्गादङ्गादनीनशन् ३

प्रस्तृणती स्तम्बिनीरेकशुङ्गाः प्रतन्वतीरोषधीरा वदामि ।

अंशुमतीः काण्डिनीर्या विशाखा ह्वयामि ते वीरुधो वैश्वदेवीरुग्राः पुरुषजीवनीः

४

यद् वः सहः सहमाना वीर्यं यच्च वो बलम् ।

तेनेममस्माद् यक्षमात् पुरुषं मुञ्चतौषधीरथो कृणोमि भेषजम्

५

जीवलां नवारिषां जीवन्तीमोषधीमहम् ।

अरुन्धतीमुन्नयन्तीं पुष्पां मधुमतीमिह हुवेऽस्मा अरिष्टतातये

६

इहा यन्तु प्रचेतसो मेदिनीवर्चसो मम । यथेमं पारयामसि पुरुषं दुरितादधि

७

अग्नेर्घासो अपां गर्भो या रोहन्ति पुनर्णवाः । ध्रुवाः सहस्रनाम्नीर्भेषजीः सन्त्वाभृताः

८

अवकोल्वा उदकात्मान ओषधयः । व्युषिन्तु दुरितं तीक्ष्णशृङ्गयः

९

उन्मुञ्चन्तीर्विवरुणा उग्रा या विषदूषणीः ।

अथो बलासनाशनीः कृत्यादूषणीश्च यास्ता इहा यन्त्वोषधीः

१० [१७]

अपक्रीताः सहीयसीर्वीरुधो या अभिष्टुताः । त्रायन्तामस्मिन् ग्रामे गामश्च पुरुषं पशुम् ११

मधुमन्मूलं मधुमदग्रमासां मधुमन्मध्यं वीरुधो बभूव ।

मधुमत् पूर्णं मधुमत् पुष्पमासां मधोः संभक्ता अमृतस्य भक्षो घृतमन्नं दुहतां गोपुरोगवम् १२ (१६०)

यावतीः किर्यतीश्चेमाः पृथिव्यामध्योषधीः । ता मां सहस्रपण्यो मृत्योर्मुञ्चन्त्वंहसः १३

वैयाघ्रो मणिर्वीरुधां त्रायमाणोऽभिशास्तिपाः ।

अर्मावाः सर्वा रक्षांस्यप हन्त्वधि दूरमुस्मत १४

सिंहस्येव स्तनथोः सं विजन्तेऽग्नेरिव विजन्त आभृताभ्यः ।

गवां यक्ष्मः पुरुषाणां वीरुद्धिरतिनुत्तो नाव्या एतु स्रोत्याः १५

मुमुक्षाना ओषधयोऽग्नेर्वैश्वानरादधि । भूमिं संतन्वतीरिति यासां राजा वनस्पतिः १६

या रोहन्त्याङ्गिरसीः पर्वतेषु समेषु च । ता नः पर्यस्वतीः शिवा ओषधीः सन्तु शं हृदे १७

याश्चाहं वेद वीरुधो याश्च पश्यामि चक्षुषा । अज्ञाता जानीमश्च या यासु विद्म च संभृतम् १८

सर्वाः समग्रा ओषधीर्बोधन्तु वचसो मम । यथेमं पारयामसि पुरुषं दुरितादधि १९

अश्वत्थो दुर्मो वीरुधां सोमो राजामृतं हविः । व्रीहिर्यवश्च भेषजौ दिवस्पुत्रावमर्त्यौ २० [१८]

उज्जिहीध्वे स्तनयत्यभिक्रन्दत्योषधीः । यदा वः पृश्निमातरः पर्जन्यो रेतसावति २१

तस्यामृतस्येमं बलं पुरुषं पाययामसि । अथो कृणोमि भेषजं यथासच्छतहायनः २२

वराहो वेद वीरुधं नकुलो वेद भेषजीम् । सर्पा गन्धर्वा या विदुस्ता अस्मा अवसे हुवे २३

याः सुपर्णा आङ्गिरसीर्दिव्या या रघवो विदुः । वयांसि हंसा या विदुर्याश्च सर्वे पतत्रिणः ।

मृगा या विदुरोषधीस्ता अस्मा अवसे हुवे २४

यावतीनामोषधीनां गावः प्राश्नन्त्यध्या यावतीनामजावयः

तावतीस्तुभ्यमोषधीः शर्म यच्छन्त्वाभृताः २५

यावतीषु मनुष्या भेषजं भिषजो विदुः । तावतीर्विश्वभेषजीरा भरामि त्वामभि २६

पुष्पवतीः प्रसूमतीः फलिनीरफला उत । संमातर इव दुहामस्मा अरिष्टतातये २७

उत त्वाहार्य पश्वंशलादथो दशशलादुत ।

अथो यमस्य पङ्क्तिंशाद् विश्वस्माद् देवकिलिषात् २८ [१९] (१७६)

(८) शत्रुपराजयः ।

१-२४ भृग्वङ्गिराः । इन्द्रः, वनस्पतिः, परसेनाहननं च । अनुष्टुप्, २, ८-१०, २३ उपरिष्टाद्वृहती,

३ विराड् वृहती, ४ वृहती पुरस्तात्प्रस्तारपङ्क्तिः, ६ आस्तारपङ्क्तिः, ७ विपरीत-

पादलक्ष्मा चतुष्पदातिजगती, ११ पथ्यावृहती, १२ भुरिक्, १९ पुरस्ताद्विराड्

वृहती, २० पुरस्तान्निचृद्वृहती, २१ त्रिष्टुप्, २२ चतुष्पदा शकरी,

२४ त्र्यवसाना त्रिष्टुबुष्णिग्गर्भा पराशकरी पञ्चपदा जगती ।

इन्द्रो मन्थतु मन्थिता शक्रः शूरः पुरंदरः । यथा हनाम सेनां अमित्राणां सहस्रशः १

पुतिरज्जुरुपध्मानी पूर्तिं सेनां कृणोत्वमूम । धूममग्निं पराहस्यामित्रां हृत्स्वा दधतां भयम् २ (१७८)

- अमूनश्चत्थ निः शृणीहि खादामून खदिराजिरम् ।
 ताजद्भङ्ग इव भज्यन्तां हन्त्वेनान् वधको वधैः ३
- परुषानमून परुषाह्वः कृणोतु हन्त्वेनान् वधको वधैः ।
 क्षिप्रं शूर इव भज्यन्तां बृहज्जालेन संदिताः ४
- अन्तरिक्षं जालमासीजालदुण्डा दिशो महीः ।
 तेनाभिधाय दस्यूनां शक्रः सेनामपावपत् । ५
- बृहद्धि जालं बृहतः शक्रस्य वाजिनीवतः ।
 तेन शत्रून्भि सर्वांन् न्युञ्जि यथा न मुच्यति कतमश्चनैषाम् ६
- बृहत् ते जालं बृहत इन्द्र शूर सहस्रार्धस्य शतवीर्यस्य ।
 तेन शतं सहस्रमयुतं न्युञ्जिदं जघान शक्रो दस्यूनामभिधाय सेनया ७
- अयं लोको जालमासीच्छक्रस्य महतो महान् ।
 तेनाहमिन्द्रजालेनामूस्तमसाभि दधामि सर्वांन् ८
- सेदिरुग्रा न्युञ्जिरार्तिश्चानपवाचना ।
 श्रमस्तन्द्रीश्च मोहश्च तैरमूनभि दधामि सर्वांन् ९
- मृत्यवेऽमून प्र यच्छामि मृत्युपाशैरभी सिताः
 मृत्योर्ये अघला दूतास्तेभ्य एनान् प्रति नयामि बद्धा १० [२०]
- नयतामून मृत्युदूता यमदूता अपोम्भत ।
 परःसहस्रा हन्यन्तां तूणेद्वेनान् मृत्युं भवस्य ११
- साध्या एकं जालदुण्डमुद्यत्य यन्त्योजसा । रुद्रा एकं वसव एकमादित्यैरेक उद्यतः १२
- विश्वे देवा उपरिष्ठादुजन्तो यन्त्वोजसा । मध्येन घ्नन्तो यन्तु सेनामङ्गिरसो महीम् १३
- वनस्पतीन् वानस्पत्यानोषधीरुत वीरुधः । द्विषाच्चतुष्पादिष्णामि यथा सेनाममूं हनन् १४
- गन्धर्वाप्सरसः सर्पान् देवान् पुण्यजनान् पितॄन् । हृष्टानहृष्टानिष्णामि यथा सेनाममूं हनन् १५
- इम उपता मृत्युपाशा यानाक्रम्य न मुच्यसे । अमुष्या हन्तु सेनाया इदं कूटं सहस्रशः १६
- घर्मः समिन्द्रो अग्निनायं होमः सहस्रहः । भवश्च पृश्निबाहुश्च शर्व सेनाममूं हतम् १७
- मृत्योराषमा पद्यन्तां क्षुधं सेदिं वधं भयम् । इन्द्रश्चाक्षुजालाभ्यां शर्व सेनाममूं हतम् १८
- पराजिताः प्र त्रसतामित्रा नुत्ता धावत ब्रह्मणा ।
 बृहस्पतिप्रणुत्तानां मामीषां मोचि कश्चन १९ (१९५)

अव पद्यन्तामेषामायुधानि मा शकन् प्रतिधामिषुम् ।
 अथैषां बहु बिभ्यतामिषवो ह्यन्तु मर्माणि २०
 सं क्रौशतामेनान् द्यावापृथिवी समन्तरिक्षं सह देवताभिः ।
 मा ज्ञातारं मा प्रतिष्ठां विदन्त मिथो विध्नाना उप यन्तु मृत्युम् २१
 दिशश्चतस्रोऽश्वतर्यो देवस्थस्य पुरोडाशाः शुफा अन्तरिक्षमुद्भिः ।
 द्यावापृथिवी पक्षसी ऋतवोऽभीशवोऽन्तर्देशाः किंकरा वाक् परिरथ्यम् २२
 संवत्सरो रथः परिवत्सरो रथोपस्थो विराड्दीषाग्नी रथमुखम् ।
 संवत्सरो रथः परिवत्सरो रथोपस्थो विराड्दीषाग्नी रथमुखम्
 इन्द्रः सव्यष्ठाश्चन्द्रमाः सारथिः २३
 इतो जयेतो वि जय सं जय जय स्वाहा ।
 इमे जयन्तु परामी जयन्तां स्वाहैभ्यो दुराहामीभ्यः ।
 नीललोहितेनामूनभ्यवतनोमि

२४[२१](२००)

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥४॥

(९) विराट् ।

१-२६ अथर्वा । कश्यपः, सर्वे ऋषयः, छन्दांसि च, विराट् । त्रिष्टुप्, २ पङ्क्तिः, ३ आस्तरपङ्क्तिः,
 ४-५, २३, २५-२६ अनुष्टुप्, ८, ११-१२, २२ जगती, ९ भुरिक, १४ चतुष्पदातिजगती ।

- [५] कुतस्तौ जातौ कतमः सो अर्धः कस्माल्लोकात् कतमस्याः पृथिव्याः ।
 वत्सौ विराजः सलिलादुदैतां तौ त्वां पृच्छामि कतरेण दुग्धा १
 यो अक्रन्दयत् सलिलं महित्वा योनिं कृत्वा त्रिभुजं शयानः ।
 वत्सः कामदुवो विराजः स गुहां चक्रे तन्वः पराचैः २
 यानि त्रीणि बृहन्ति येषां चतुर्थं वियुनक्ति वाचम् ।
 ब्रह्मैतद् विद्यात् तपसा विप्रश्चिद् यस्मिन्नेकं युज्यते यस्मिन्नेकम् ३
 बृहतः परि सामानि षष्ठात् पञ्चाधि निर्मिता ।
 बृहद् बृहत्या निर्मितं कुतोऽधि बृहती मिता ४
 बृहती परि मात्राया मातुर्मात्राधि निर्मिता ।
 माया ह जज्ञे मायाया मायाया मातली परि ५
 वैश्वानरस्य प्रतिमोपरि द्यौर्यावद् रोदसी विबबाधे अग्निः ।
 ततः षष्ठादामुतो यन्ति स्तोमा उदितो यन्त्यभि षष्ठमहः ६ (२०६)

- पद् त्वां पृच्छाम ऋषयः कश्यपेमे त्वं हि युक्तं युयुक्षे योग्यं च ।
 विराजमाहुर्ब्रह्मणः पितरं तां नो वि धेहि यतिधा सखिभ्यः ७
 यां प्रच्युतामनु यज्ञाः प्रच्यवन्त उपतिष्ठन्त उपतिष्ठमानाम् ।
 यस्यां व्रते प्रसवे यक्षमेजति सा विराडृषयः परमे व्योमिन् ८
 अप्राणैति प्राणेन प्राणतीनां विराट् स्वराजमभ्येति पश्चात् ।
 विश्वं मृशन्तीमभिरूपां विराजं पश्यन्ति त्वे न त्वे पश्यन्त्येनाम् ९
 को विराजो मिथुनत्वं प्र वेदु क ऋतून् क उ कल्पमस्याः ।
 क्रमान् को अस्याः कतिधा विदुग्धान् को अस्या धाम कतिधा व्युष्टिः १० [२२]
 इयमेव सा या प्रथमा व्यौच्छदास्वितरासु चरति प्रविष्टा ।
 महान्तो अस्यां महिमानो अन्तर्वधूर्जिगाय नवगज्जनित्री ११
 छन्दःपक्षे उषसा पेपिशाने समानं योनिमनु सं चरेते ।
 सूर्यपत्नी सं चरतः प्रजानती केतुमती अजरे भूरिरेतसा १२
 ऋतस्य पन्थामनु तिस्र आगुस्त्रयो वर्मा अनु रेत आगुः ।
 प्रजामेका जिन्वत्यूर्जमेका राष्ट्रमेका रक्षति देवयुनाम् १३
 अग्नीषोमावदधुर्या तुरीयासीद् यज्ञस्य पक्षावृषयः कल्पयन्तः ।
 गायत्रीं त्रिष्टुभं जगतीमनुष्टुभं बृहदुकीं यजमानाय स्वरिभरन्तीम् १४
 पञ्च व्युष्टीरनु पञ्च दोहा गां पञ्चनान्नीमृतवोऽनु पञ्च ।
 पञ्च दिशः पञ्चदशेन कलप्तास्ता एकमूर्ध्नीरभि लोकमेकम् १५
 षड् जाता भूता प्रथमजर्तस्य षड् सामानि षडहं वहन्ति ।
 षड्योगं सीरमनु सामसाम षडाहुर्यावापृथिवीः षडूर्वीः १६
 षडाहुः शीतान् षड् मास उष्णानृतुं नो ब्रूत यतमोऽतिरिक्तः ।
 सप्त सुपर्णाः कवयो नि षेदुः सप्त च्छन्दांस्यनु सप्त द्दीक्षाः १७
 सप्त होमाः समिधो ह सप्त मधूनि सप्तर्तवो ह सप्त ।
 सप्ताज्यानि परि भूतमायन् ताः सप्तगृधा इति शुश्रुमा वयम् १८
 सप्त च्छन्दांसि चतुरुत्तराण्यन्यो अन्यस्मिन्नध्यापितानि ।
 कथं स्तोमाः प्रति तिष्ठन्ति तेषु तानि स्तोमेषु कथमार्पितानि १९
 कथं गायत्री त्रिवृतं व्यापि कथं त्रिष्टुप् पञ्चदशेन कल्पते ।
 त्रयस्त्रिंशेन जगती कथमनुष्टुप् कथमेकविंशः २० [२३] (२२०)

अष्ट जाता भूता प्रथमजर्तस्याष्टेन्द्रत्विजो देव्या ये ।	
अष्टयोनिरदितिरष्टपुत्राष्टमीं रात्रिममि हव्यमेति	२१
इत्थं श्रेयो मन्यमानेदमार्गं युष्माकं सख्ये अहमस्मि शेवा ।	
समानजन्मा क्रतुरस्ति वः शिवः स वः सर्वाः सं चरति प्रजानन्	२२
अष्टेन्द्रस्य पद्म यस्य ऋषीणां सप्त सप्तधा ।	
अपो मनुष्याः नोषधीस्तां उ पञ्चानुं सेचिरे	२३
केवलीन्द्राय दुदुहे हि गृष्टिर्वशं पीयूषं प्रथमं दुहाना ।	
अथातर्पयच्चतुरश्वतुर्धा देवान् मनुष्याँः असुरानुत ऋषीन्	२४
को नु गौः क एकऋषिः किमु धाम का आशिषः ।	
यक्षं पृथिव्यामेकवृद्धेकर्तुः कर्तमो नु सः	२५
एको गौरेक एकऋषिरेक धामैकधाशिषः ।	
यक्षं पृथिव्यामेकवृद्धेकर्तुर्नाति रिच्यते	२६ [२४] (२२६)

(१०) विराट् ।

१-१३ अथर्वाचार्यः । विराट् । (पट् पर्यायाः) ।

[१] १-१३, १ त्रिपदार्ची पङ्क्तिः; २-७ याजुषी जगती; ३, ९ सामन्यनुष्टुप्;

५ आर्च्यनुष्टुप्; ७, १३ विराट् गायत्री; ११ साम्नी वृहती ।

[१] विराट् वा इदमग्र आसीत् तस्या जातायाः सर्वमभिभेदियमेवेदं भविष्यतीति ?	
सोदक्रामत् सा गार्हपत्ये न्यक्रामत्	२
गृहमेधी गृहपतिर्भवति य एवं वेद	३
सोदक्रामत् साहवनीये न्यक्रामत्	४
यन्त्यस्य देवा देवहूतिं प्रियो देवानां भवति य एवं वेद	५
सोदक्रामत् सा दक्षिणाग्रौ न्यक्रामत्	६
यज्ञतो दक्षिणीयो वासतेयो भवति य एवं वेद	७
सोदक्रामत् सा सभायां न्यक्रामत्	८
यन्त्यस्य सभां सभ्यो भवति य एवं वेद	९
सोदक्रामत् सा समितौ न्यक्रामत्	१०
यन्त्यस्य समितिं सामित्यो भवति य एवं वेद	११ (२३७)

सोदक्रामत् सामन्त्रणे न्यक्रामत्

१२(६)

यन्त्यस्यामन्त्रणमामन्त्रणीयो भवति य एवं वेद

१३(७)[२५] (२३९)

[१] (१-१०) १ त्रिपदा साम्नी अनुष्टुप्, २ उष्णिग्गर्भा चतुष्पदोपरिष्ठाद्विराड्बृहती,
३ एकपदा याजुयी गायत्री, ४ एकपदा साम्नी पङ्क्तिः, ५ विराड् गायत्री,
६ आर्च्यनुष्टुप्, ७ साम्नी पङ्क्तिः, ८ आसुरी गायत्री, ९ साम्नी अनुष्टुप्,
१० साम्नी बृहती ।

[२] सोदक्रामत् सान्तरिक्षे चतुर्धा विक्रान्तातिष्ठत् १ (८)

तां देवमनुष्या अत्रुवन्नियमेव तद् वेदु यदुभय उपजीवेमेमामुप

ह्वयामहा इति

२ (९)

तामुपाह्वयन्त

३(१०)

ऊर्ज एहि स्वध एहि सूनृत एहीरावत्येहीति

४(११)

तस्या इन्द्रो वत्स आसीद् गायत्र्यभिधान्यभ्रमूधः

५(१२)

बृहच्च रथन्तरं च द्वौ स्तनावास्तां यज्ञायज्ञियं च वामदेव्यं च द्वौ ६(१३)

ओषधीरेव रथन्तरेण देवा अदुहन् व्यचो बृहता

७(१४)

अपो वामदेव्येन यज्ञं यज्ञायज्ञियेन

८(१५)

ओषधीरेवास्मै रथन्तरं देहे व्यचो बृहत्

९(१६)

अपो वामदेव्यं यज्ञं यज्ञायज्ञियं च एवं वेद

१०(१७)[२६](२४९)

[३] (१-८) १ चतुष्पदा विराडनुष्टुप्, २ आर्ची त्रिष्टुप्, ३, ५, ७ चतुष्पदा
प्राजापत्या पङ्क्तिः, ४, ६, ८ आर्ची बृहती ।

[३] सोदक्रामत् सा वनस्पतीनागच्छत् तां वनस्पतयोऽघ्नत् सा संवत्सरे समभवत् १

तस्माद् वनस्पतीनां संवत्सरे वृक्षमपि रोहति वृश्चतेऽस्याप्रियो भ्रातृव्यो य एवं वेद २(१८)

सोदक्रामत् सा पितृनागच्छत् तां पितरोऽघ्नत् सा मासि समभवत्

३

तस्मात् पितृभ्यो मास्युपमास्यं ददति प्र पितृयाणं पन्थां जानाति य एवं वेद ४(१९)

सोदक्रामत् सा देवानागच्छत् तां देवा अघ्नत् सार्धमासे समभवत्

५

तस्माद् देवभ्योऽर्धमासे वर्षद्वकुर्वन्ति प्र देवयानं पन्थां जानाति य एवं वेद ६(२०)

सोदक्रामत् सा मनुष्यानागच्छत् तां मनुष्या अघ्नत् सा सद्यः समभवत्

७

तस्मान्मनुष्येभ्य उभयद्युरूपं हरन्त्युपास्य गृहे हरन्ति य एवं वेद

८(२१)[२७](२५७)

[४-५] (१-१६; १-१६) २२-२३, २६, २९ (प्र०) चतुष्पदा साम्नी जगती; २२-२४, २८-२९ (द्वि०) साम्नी बृहती,
 २२, २६ (तृ०) साम्नी उष्णिक्; २२-२३, २६, २९ (च०) आर्च्यनुष्टुप्; २३ (तृ०) आर्ची
 गायत्री; २४-२५, २८ (प्र०) चतुष्पदा उष्णिक्; २४ (तृ०) प्राजापत्यानुष्टुप्; २४-२५,
 २७ आर्ची त्रिष्टुप्; २५-२६ (द्वि०) साम्नी उष्णिक्; २५, २७-२८ (तृ०)
 विराड् गायत्री; २७ (प्र०) चतुष्पदा प्राजापत्या जगती; २७ (द्वि०)
 साम्नी बृहती त्रिष्टुप्; २८ (च०) त्रिपदा ब्राह्मी भुरिगायत्री;
 २९ (तृ०) साम्नी अनुष्टुप् ।

[४] सोदक्रामत् सासुरानागच्छत् तामसुरा उपाह्वयन्त माय एहीति	१
तस्या विरोचनः प्राह्वादिर्वत्स आसीदयस्पात्रं पात्रम्	२
तां द्विर्धार्त्योऽधोक् तां मायामेवाधोक्	३
तां मायामसुरा उप जीवन्त्युपजीवनीयो भवति य एवं वेद	४ (२२)
सोदक्रामत् सा पितृनागच्छत् तां पितर उपाह्वयन्त स्वध एहीति	५
तस्या यमो राजा वत्स आसीद् रजतपात्रं पात्रम्	६
तामन्तको मार्त्यवोऽधोक् तां स्वधामेवाधोक्	७
तां स्वधां पितर उप जीवन्त्युपजीवनीयो भवति य एवं वेद	८ (२३)
सोदक्रामत् सा मनुष्यानागच्छत् तां मनुष्या उपाह्वयन्तेरावत्येहीति	९
तस्या मनुर्वैवस्वतो वत्स आसीत् पृथिवी पात्रम्	१०
तां पृथीं वैन्योऽधोक् तां कृषिं च सस्यं चाधोक्	११
ते कृषिं च सस्यं च मनुष्या उपाह्वयन्ति कृष्टराधिरुपजीवनीयो	
भवति य एवं वेद	१२ (२४)
सोदक्रामत् सा सप्तऋषीनागच्छत् तां सप्तऋषय उपाह्वयन्त ब्रह्मण्वत्येहीति	१३
तस्याः सोमो राजा वत्स आसीच्छन्दः पात्रम्	१४
तां बृहस्पतिराङ्गिरसोऽधोक् तां ब्रह्मं च तर्पश्चाधोक्	१५
तद् ब्रह्मं च तर्पश्च सप्तऋषय उप जीवन्ति ब्रह्मवर्चस्युपजीवनीयो	
भवति य एवं वेद	१६ (२५) [२८]
	(१७३)

[५] सोदक्रामत् सा देवानागच्छत् तां देवा उपाह्वयन्तोर्ज एहीति	१
तस्या इन्द्रो वत्स आसीच्चमसः पात्रम्	२ (२७५)

तां देवः सविताधोक् तामूर्जामेवाधोक्	३
तामूर्जा देवा उप जीवन्त्युपजीवनीयो भवति य एवं वेद	४ (२६)
सोदक्रामत् सा गन्धर्वाप्सरस आगच्छत् तां गन्धर्वाप्सरस उपाह्वयन्त	
पुण्यगन्ध एहीति	५
तस्याश्चित्ररथः सौर्यवर्चसो वत्स आसीत् पुष्करपर्ण पात्रम्	६
तां वसुरुचिः सौर्यवर्चसोऽधोक् तां पुण्यमेव गन्धर्मधोक्	७
तं पुण्यं गन्धं गन्धर्वाप्सरस उप जीवन्ति पुण्यगन्धिरुपजीवनीयो	
भवति य एवं वेद	८ (२७)
सोदक्रामत् सेतरजनानागच्छत् तामितरजना उपाह्वयन्त तिरोध एहीति	९
तस्याः कुबेरो वैश्रवणो वत्स आसीदामपात्रं पात्रम्	१०
तां रजतनाभिः कावेरकोऽधोक् तां तिरोधामेवाधोक्	११
तां तिरोधामितरजना उप जीवन्ति तिरो धत्ते सर्वं पाप्मानमुपजीवनीयो	
भवति य एवं वेद	१२ (२८)
सोदक्रामत् सा सर्पानागच्छत् तां सर्पा उपाह्वयन्त विषवत्येहीति	१३
तस्यास्तक्षको वैशालेयो वत्स आसीदलाबुगात्रं पात्रम्	१४
तां धृतराष्ट्र ऐरावतोऽधोक् तां विषमेवाधोक्	१५
तद् विषं सर्पा उप जीवन्त्युपजीवनीयो भवति य एवं वेद	१६(२९)[२९](२८९)

[६] (१-४) १ द्विपदा विराड् गायत्री, २ द्विपदा साम्नी त्रिष्टुप्, ३ द्विपदा प्राजापत्यानुष्टुप्,
४ द्विपदाचर्युणिक् ।

तद् यस्मा एवं विदुषेऽलाबुनाभिषिञ्चेत् प्रत्याह्न्यात्	१
न च प्रत्याह्न्यान्मनसा त्वा प्रत्याहन्मीति प्रत्याह्न्यात्	२
यत् प्रत्याहन्ति विषमेव तत् प्रत्याहन्ति	३
विषमेवास्याप्रियं भ्रातृच्यमनुविधिच्यते य एवं वेद	४ (३०)[३३](२९३)

[इत्येकोनविंशः प्रपाठकः ॥१९॥]

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥५॥

॥ इत्यष्टमं काण्डं समाप्तम् ॥

मन्त्रसंख्या—

सप्तमकाण्डस्यान्तपर्यन्तं २०३०

अष्टमकाण्डस्य ... २९३

सर्वयोगः २३२३

नवमं काण्डम् ।

(१) मधुविद्या ।

१-२४ अथर्वी । मधु, अश्विनौ । त्रिष्टुप्; २ त्रिष्टुप्गर्भा पङ्क्तिः; ३ परानुष्टुप्; ६ यवमध्या अतिशक्ती-
गर्भा महावृहती; ७ यवमध्या अतिजागतर्भा महावृहती; ८ वृहतीगर्भा संस्तारपङ्क्तिः;
९ परावृहती प्रस्तारपङ्क्तिः; १० परोष्णिक्पङ्क्तिः; ११-१३, १५-१६, १८-१९
अनुष्टुप्; १४ पुर उष्णिक्; १७ उपरिष्ठाद्विराड् वृहती; २० भुरिग्विष्टारपङ्क्तिः;
२१ एकावसाना द्विपदार्च्यनुष्टुप्; २२ त्रिपदा ब्राह्मी पुर उष्णिक्;
२३ द्विपदा आर्ची पङ्क्तिः; २४ त्र्यवसाना पद पदाष्टिः ।

[अथ विंशः प्रपाठकः ॥२०॥]

- [१] दिवस्पृथिव्या अन्तरिक्षात् समुद्रादग्नेर्वातान्मधुकशा हि जज्ञे ।
तां चायित्वामृतं वसानां हृद्धिः प्रजाः प्रति नन्दन्ति सर्वाः १
महत् पयो विश्वरूपमस्याः समुद्रस्य त्वोत रेत आहुः ।
यत् ऐति मधुकशा रराणा तत् प्राणस्तदुमृतं निर्विष्टम् २
पश्यन्त्यस्याश्चरितं पृथिव्यां पृथङ् नरो बहुधा भीमांसमानाः ।
अग्नेर्वातान्मधुकशा हि जज्ञे मरुतामुग्रा नतिः ३
मातादित्यानां दुहिता वसूनां प्राणः प्रजानाममृतस्य नाभिः ।
हिरण्यवर्णा मधुकशा घृताची महान् गर्भश्चरति मर्त्येषु ४
मधोः कशामजनयन्तं देवास्तस्या गर्भो अभवद् विश्वरूपः ।
तं जातं तरुणं पिपति माता स जातो विश्वा भुवना वि चण्डे ५
कस्तं प्र वेदु क उ तं चिकेत यो अस्या हृद्ः कलशः सोमधानो अक्षितः ।
ब्रह्मा सुमेधाः सो अस्मिन् मदेत ६
स तौ प्र वेदु स उ तौ चिकेत यावस्याः स्तनौ सहस्रधारावक्षितौ ।
ऊर्जं दुहाते अनेपस्फुरन्तौ ७
हिङ्गारिकती वृहती वयोधा उच्चैर्घोषाभ्येति या व्रतम् ।
त्रीन् घर्मानभि वावशाना मिमांति मायुं पयते पयोभिः ८ (८)

यामापीनामुपसीदन्त्यापः शाक्वरा वृषभा ये स्वराजः ।

ते वर्धन्ति ते वर्धयन्ति तद्विद्वे काममूर्जमापः ९

स्तनयित्नुस्ते वाक् प्रजापते वृषा शुष्मं क्षिपसि भूम्यामधि ।

अग्नेर्वातान्मधुकृशा हि जज्ञे मरुतामुग्रा नसिः १० (१)

यथा सोमः प्रातःसवने अश्विनोर्भवति प्रियः ।

एवा मे अश्विना वर्चं आत्मनि धियताम् ११

यथा सोमो द्वितीये सवन इन्द्राग्न्योर्भवति प्रियः ।

एवा मे इन्द्राग्नी वर्चं आत्मनि धियताम् १२

यथा सोमस्तृतीये सवन ऋभूणां भवति प्रियः ।

एवा मे ऋभवो वर्चं आत्मनि धियताम् १३

मधुं जनिषीय मधुं वंशिषीय ।

पर्यस्वानग्न आगमं तं मा सं सृज वर्चसा १४

सं माग्ने वर्चसा सृज सं प्रजया समायुषा ।

विद्युमे अस्य देवा इन्द्रो विद्यात् सह ऋषिभिः १५

यथा मधु मधुकृतः संभरन्ति मधावधि ।

एवा मे अश्विना वर्चं आत्मनि धियताम् १६

यथा मक्षा इदं मधु न्यस्त्रन्ति मधावधि ।

एवा मे अश्विना वर्चस्तेजो बलमोजश्च धियताम् १७

यद् गिरिषु पर्वतेषु गोष्वश्वेषु यन्मधु ।

सुरायां सिच्यमानायां यत् तन्न मधु तन्मयि १८

अश्विना सारवेण मा मधुनाङ्गं शुभस्पती ।

यथा वर्चस्वतीं वाचमावदानि जनां अनु १९

स्तनयित्नुस्ते वाक् प्रजापते वृषा शुष्मं क्षिपसि भूम्यां द्विवि ।

तां पशव उप जीवन्ति सर्वे तेनो सेषमूर्जं पिपति २०

पृथिवी वृण्डोऽन्तरिक्षं गर्भो द्यौः कशा विद्युत् प्रकृशो हिरण्ययो बिन्दुः २१

यो वै कशायाः सप्त मधूनि वेदु मधुमान् भवति ।

ब्राह्मणश्च राजा च धेनुश्चानङ्गाश्च व्रीहिश्च यवश्च मधुं सप्तमम् २२

(१२)

मधुमान् भवति मधुमदस्याहार्यं भवति ।

मधुमतो लोकान् जयति य एवं वेद

२३

यद् वीधे स्तनयति प्रजापतिरेव तत् प्रजाभ्यः प्रादुर्भवति ।

तस्मात् प्राचीनोपवीतस्तिष्ठे प्रजापतेऽनु मा बुध्यस्वेति ।

अन्वेनं प्रजा अनु प्रजापतिर्बुध्यते य एवं वेद

२४ (२) (२४)

(२) कामः ।

१-२५ अथर्वा । कामः । त्रिष्टुप् ; ५ अतिजगती ; ७ ; १४-१५, १७-१८, २१-२२ जगती ;

८ द्विपदा आर्षी पङ्क्तिः ; ११, २०, २३ भुरिकः ; १२ अनुष्टुप् ; १३ द्विपदार्ची

अनुष्टुप् ; १६ चतुष्पदा शङ्करीगर्भा परा जगती ।

सपत्नहनमृषभं घृतेन कामं शिक्षामि हविषाज्येन ।

नीचैः सपत्नान् मम पादय त्वमभिष्टुतो महता वीर्येण

१

यन्मे मनसो न प्रियं न चक्षुषो यन्मे बभस्ति नामिनन्दति ।

तद् दुष्वभ्यं प्रति मुञ्चामि सपत्ने कामं स्तुत्वोदुहं भिदेयम्

२

दुष्वभ्यं काम दुरितं च कामाप्रजस्तामस्वगतामवर्तिम् ।

उग्र ईशानः प्रति मुञ्च तस्मिन् यो अस्मभ्यमंहूरणा चिकित्सात्

३

नुदस्व काम प्र णुदस्व कामावर्तिं यन्तु मम ये सपत्नाः ।

तेषां नुत्तानामधमा तमांस्यग्रे वास्तूनि निर्देह त्वम्

४

सा ते काम दुहिता धेनुरुच्यते यामाहुर्वाचं कवयो विराजम् ।

तया सपत्नान् परि वृङ्गिध ये मम पर्येनान् प्राणः पशवो जीवनं वृणक्तु

५

कामस्येन्द्रस्य वरुणस्य राज्ञो विष्णोर्बलेन सवितुः सवेन ।

अग्नेर्होत्रेण प्र णुदे सपत्नां छम्बीव नावसुदकेषु धीरः

६

अध्यक्षो वाजी मम काम उग्रः कृणोतु मह्यमसपत्नमेव ।

विश्वे देवा मम नाथं भवन्तु सर्वे देवा हवमा यन्तु म इमम्

७

इदमाज्यं घृतवज्जुषाणाः कामज्येष्ठा इह मादयध्वम् ।

कृण्वन्तो मह्यमसपत्नमेव

८

इन्द्राग्नी काम सुरथं हि भूत्वा नीचैः सपत्नान् मम पादयाथः ।

तेषां पत्नानामधमा तमांस्यग्रे वास्तून्यनुनिर्देह त्वम्

९

(३३)

- जहि त्वं कामं मम ये सपत्ना अन्धा तमांस्यव पादयेनान् ।
 निरिन्द्रिया अरसाः सन्तु सर्वे मा ते जीविषुः कतमच्चनाहः १० (३)
- अवधीत् कामो मम ये सपत्ना उरुं लोकमकरन्महामेधतुम् ।
 मह्यं नमन्तां प्रदिशश्चतस्रो मह्यं पडुर्वीर्यतमा वहन्तु ११
- तेऽधराश्चः प्र प्लवन्तां छिन्ना नौरिव बन्धनात् ।
 न सार्यकप्रणुत्तानां पुनरस्ति निवर्तनम् १२
- अग्निर्यव इन्द्रो यवः सोमो यवः ।
 यवयावानो देवा यावयन्त्वेनम् १३
- असर्ववीरश्चरतु प्रणुतो द्वेष्ट्यो मित्राणां परिवर्ग्यः स्वानाम् ।
 उत पृथिव्यामव स्यन्ति विद्युत उग्रो वो देवः प्र मृणत् सपत्नान् १४
- च्युता चेयं बृहत्यच्युता च विद्युद् विभर्ति स्तनयित्वंश्च सर्वान् ।
 उद्यन्नादित्यो द्रविणेन तेजसा नीचैः सपत्नान् नुदतां मे सहस्वान् १५
- यत् ते कामं शर्म त्रिवरुथमुद्भु ब्रह्म वर्म विततमनतिव्याध्यं कृतम् ।
 तेन सपत्नान् परि वृङ्ग्धि ये मम पर्येनान् प्राणः पशवो जीवनं वृणक्तु १६
- येन देवा असुरान् प्राणुदन्त येनेन्द्रो दस्यूनधमं तमो निनाय ।
 तेन त्वं कामं मम ये सपत्नास्तानस्मालोकात् प्र णुदस्व दूरम् १७
- यथा देवा असुरान् प्राणुदन्त यथेन्द्रो दस्यूनधमं तमो ब्रवाधे ।
 तथा त्वं कामं मम ये सपत्नास्तानस्मालोकात् प्र णुदस्व दूरम् १८
- कामो जज्ञे प्रथमो नैनं देवा आपुः पितरो न मर्त्याः ।
 ततस्त्वमसि ज्यायान् विश्वहा महांस्तस्मै ते कामं नम इत् कृणोमि १९
- यावती द्यावापृथिवी वरिम्णा यावदापः सिष्यदुर्यावदग्निः ।
 ततस्त्वमसि ज्यायान् विश्वहा महांस्तस्मै ते कामं नम इत् कृणोमि २० (४)
- यावतीर्दिशः प्रदिशो विषूचीर्यावतीराशा अभिचक्षणा दिवः ।
 ततस्त्वमसि ज्यायान् विश्वहा महांस्तस्मै ते कामं नम इत् कृणोमि २१
- यावतीर्भृङ्गा जत्वः कुरूरवो यावतीर्वघा वृक्षसर्प्यो बभूवुः ।
 ततस्त्वमसि ज्यायान् विश्वहा महांस्तस्मै ते कामं नम इत् कृणोमि २२
- ज्यायान् निमिषतोऽसि तिष्ठतो ज्यायान्समुद्रादसि काम मन्यो ।
 ततस्त्वमसि ज्यायान् विश्वहा महांस्तस्मै ते कामं नम इत् कृणोमि २३ (४७)

न वै वांतिश्चन काममाप्नोति नाग्निः सूर्यो नोत चन्द्रमाः ।

ततस्त्वमसि ज्यायान् विश्वहा महान्तरस्मै ते काम नम इत् कृणोमिः २४

यास्ते शिवास्तन्वः काम भद्रा याभिः सत्यं भवति यद् वृणीषे ।

ताभिष्ट्वमस्माँ अभिसंविशस्वान्यत्र पापीरपं वेशया धियः २५ (५) (४९)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥

(३) शाला ।

१-३१ भृग्वङ्किराः । शाला । अनुष्टुप् ; ६ पथ्यापङ्क्तिः ; ७ परोष्णिक् ; १५ ज्यवसाना
पञ्चपदातिशङ्करी ; १७ प्रस्तारपङ्क्तिः ; २१ आस्तारपङ्क्तिः ; २५, ३१ त्रिपदा
प्राजापत्या बृहती ; २६ सारनी त्रिष्टुप् ; २७-३० प्रतिष्ठानाम गायत्री ;
(२५-३१ एकावसाना त्रिपदा) ।

[२] उपमितां प्रतिमितामथो परिमितायुत ।

शालाया विश्ववाराया नृद्धानि वि चृतामसि १

यत् ते नृद्धं विश्ववारे पाशो ग्रन्थिश्च यः कृतः ।

बृहस्पतिरिवाहं बलं वाचा वि संसयामि तत् २

आ ययाम सं बबर्ह ग्रन्थीश्चकार ते हुडान् ।

परूषि विद्वाँछस्तेवेन्द्रेण वि चृतामसि ३

वंशानां ते नहनानां प्राणाहस्य तृणस्य च ।

पक्षाणां विश्ववारे ते नृद्धानि वि चृतामसि ४

संदंशानां पलदानां परिष्वञ्जल्यस्य च ।

इदं मानस्य पत्न्या नृद्धानि वि चृतामसि ५

यानि तेऽन्तः शिख्यान्याबधू रण्ययि कम ।

प्र ते तानि चृतामसि शिवा मानस्य पत्नी न उद्धिता तन्वे भवद्

हविर्धानमग्निशालं पत्नीनां सदनं सद्ः ।

सदो देवानामसि देवि शाले ७

अक्षुमोपशं विततं सहस्राक्षं विषुवति ।

अवनन्दमभिहितं ब्रह्मणा वि चृतामसि ८

यस्त्वा शाले प्रतिगृह्णाति येन चासि मिता त्वम् ।

उभौ मानस्य पत्नि तौ जीवतां जरदंष्टी ९ (५८)

- अमुत्रैनमा गच्छताद् हृडा नन्द्या परिष्कृता ।
यस्यास्ते विचृतामस्यङ्गमङ्गं परुषरुः १० (६)
- यस्त्वा शाले निमिमाय संजभार वनस्पतीन्
प्रजायै चक्रे त्वा शाले परमेष्ठी प्रजापतिः ११
- नमस्तस्मै नमो दात्रे शालापतये च कृण्मः ।
नमोऽग्नये प्रचरते पुरुषाय च ते नमः १२
- गोभ्यो अश्वेभ्यो नमो यच्छालायां विजायते ।
विजावति प्रजावति वि ते पाशांश्चतामसि १३
- अग्निमन्तश्छादयसि पुरुषान् पशुभिः सह ।
विजावति प्रजावति वि ते पाशांश्चतामसि १४
- अन्तरा द्यां च पृथिवीं च यद् व्यचस्तेन शालां प्रति गृह्णामि त इमाम् ।
यदुन्तरिक्षं रजसो विमानं तत् कृण्वेऽहमुदरं शेवधिभ्यः ।
तेन शालां प्रति गृह्णामि तस्मै १५
- ऊर्जस्वती पर्यस्वती पृथिव्यां निमिता मिता ।
विश्वान्नं बिभ्रती शाले मा हिंसीः प्रतिगृह्णतः १६
- तृणैरावृता पलदान् वसाना रात्रीव शाला जगतो निवेशनी ।
मिता पृथिव्यां तिष्ठसि हस्तिनीव पद्मती १७
- इदस्य ते वि चृताम्यपिनद्धमपोणुवन् ।
वरुणेन समुब्जितां मित्रः प्रातर्व्युज्जितु १८
- ब्रह्मणा शालां निमितां कविभिर्निमितां मिताम् ।
इन्द्राग्नी रक्षतां शालाममृतौ सौम्यं सदः १९
- कुलायेऽधि कुलायं कोशे कोशः समुब्जितः ।
तत्र मर्तो वि जायते यस्माद् विश्वं प्रजायते २० (७)
- या द्विपक्षा चतुष्पक्षा षट्पक्षा या निमीयते ।
अष्टापक्षा दशपक्षा शालां मानस्य पत्नीमग्निर्गर्भं इवा शये २१
- प्रतीचीं त्वा प्रतीचीनः शाले प्रैम्यहिंसतीम् ।
अग्निर्हीन्तरापश्चर्तस्य प्रथमा द्वाः २२ (७१)

इमा आपः प्र भराभ्ययक्षमा यक्षमनाशनीः ।

गृहानुप प्र सीदाम्यमृतेन सहाग्निना २३

मा नः पाशं प्रति मुचो गुरुभारो लघुर्भेव ।

बधूर्भिव त्वा शाले यन्नकामं भरामसि २४

प्राच्यां दिशः शालाया नमो महिम्ने स्वाहा देवेभ्यः स्वाह्येभ्यः २५

दक्षिणाया दिशः शालाया नमो महिम्ने स्वाहा देवेभ्यः स्वाह्येभ्यः २६

प्रतीच्यां दिशः शालाया नमो महिम्ने स्वाहा देवेभ्यः स्वाह्येभ्यः २७

उदीच्यां दिशः शालाया नमो महिम्ने स्वाहा देवेभ्यः स्वाह्येभ्यः २८

ध्रुवायां दिशः शालाया नमो महिम्ने स्वाहा देवेभ्यः स्वाह्येभ्यः २९

ऊर्ध्वायां दिशः शालाया नमो महिम्ने स्वाहा देवेभ्यः स्वाह्येभ्यः ३०

दिशोदिशः शालाया नमो महिम्ने स्वाहा देवेभ्यः स्वाह्येभ्यः ३१ (८) (८०)

(४) ऋषभः ।

१-२४ ब्रह्मा । ऋषभः । त्रिष्टुप्; ८ भुरिक; ६, १०, २४ जगती; ११-१७, १९-२०, २३ अनुष्टुप्;
१८ उपरिष्टाद्वृहती; २१ आस्तारपङ्क्तिः ।

साहस्रस्त्वेष ऋषभः पर्यस्वान् विश्वां रूपाणि वक्षणांसु बिभ्रत् ।

भद्रं द्वात्रे यजमानाय शिक्षन् बार्हस्पत्य उस्मिन्स्तन्तुमातान् १

अपां यो अग्रे प्रतिमा बभूव प्रभूः सर्वस्मै पृथिवीव देवी ।

पिता वत्सानां पतिरध्वनानां साहस्रे पोषे अपि नः कृणोतु २

पुमानन्तर्वान्स्थविरः पर्यस्वान् वसोः कबन्धमृषभो बिभर्ति ।

तमिन्द्राय पृथिभिर्देवयानैर्हुतमग्निर्वहतु जातवेदाः ३

पिता वत्सानां पतिरध्वनानामथो पिता महतां गर्गराणाम् ।

वत्सो जरायुं प्रतिधुक् पीयूषं आमिक्षां घृतं तद् वस्य रेतः ४

देवानां भाग उपनाह एषोऽपां रस ओषधीनां घृतस्य ।

सोमस्य भक्षमवृणीत शक्रो बृहन्नाद्विरभवद् यच्छरीरम् ५

सोमेन पूर्णं कलशं बिभर्षि त्वष्टा रूपाणां जनिता पशूनाम् ।

शिवास्ते सन्तु प्रजन्व इह या इमा न्यस्मभ्यं स्वधिते यच्छ या अमूः ६

आज्यं बिभर्ति घृतमस्य रेतः साहस्रः पोषस्तमु यज्ञमाहुः ।

इन्द्रस्य रूपमृषभो वसानः सो अस्मान् देवाः शिव ऐतु वृत्तः ७ (८१)

इन्द्रस्यौजो वरुणस्य बाहू अश्विनोरसौ मरुतामियं ककुत् ।
 बृहस्पतिं संभृतमेतमाहुर्धे धीरासः कवयो ये मनीषिणः ८
 दैवीर्विशः पर्यस्वाना तनोषि त्वामिन्द्रं त्वां सरस्वन्तमाहुः ।
 सहस्रं स एकमुखा ददाति यो ब्राह्मण ऋषभमाजुहोति ९
 बृहस्पतिः सविता ते वयो दधौ त्वष्टुर्वायोः पर्यात्मा त आभृतः ।
 अन्तरिक्षे मनसा त्वा जुहोमि बर्हिष्टे द्यावापृथिवी उभे स्ताम् १० (९)
 य इन्द्र इव देवेषु गोप्सेति विवावदत् ।
 तस्य ऋषभस्याङ्गानि ब्रह्मा सं स्तौतु भद्रया ११
 पार्श्वे आस्तामनुमत्या भगस्यास्तामनुवृजौ ।
 अष्टीवन्तावब्रवीन्मित्रो ममैतौ केवलाविति १२
 भसदासीदादित्यानां श्रोणीं आस्तां बृहस्पतेः ।
 पुच्छं वार्तस्य देवस्य तेन धूनोत्योषधीः १३
 गुदा आसन्तिस्नीवाल्याः सूर्यायास्त्वचमब्रुवन् ।
 उत्थातुरुब्रुवन् पदं ऋषभं यदकल्पयन् १४
 क्रोड आसीजामिशंसस्य सोमस्य कलशो धृतः ।
 देवाः संगत्य यत् सर्वं ऋषभं व्यकल्पयन् १५
 ते कुठिकाः सरमायै कूर्मेभ्यो अदधुः शफान् ।
 ऊर्बध्यमस्य कीटेभ्यः श्ववर्तेभ्यो आधारयन् १६
 शृङ्गाभ्यां रक्षं ऋषत्यवर्तिं हन्ति चक्षुषा ।
 शृणोति भद्रं कर्णाभ्यां गवां यः पतिरध्वन्यः १७
 शतयाजं स यजते नैनं दुन्वन्त्यग्रयः ।
 जिन्वन्ति विश्वे तं देवा यो ब्राह्मण ऋषभमाजुहोति १८
 ब्राह्मणेभ्यं ऋषभं दृत्वा वरीयः कृणुते मनः ।
 पुष्टिं सो अघ्न्यानां स्वे गोष्ठेऽव पश्यते १९
 गावः सन्तु प्रजाः सन्त्वथो अस्तु तनूबलम् ।
 तत् सर्वमनु मन्यन्तां देवा ऋषभदायिने २०
 अयं पिपां इन्द्र इदं रयिं दधातु चेतनीम् ।
 अयं धेनुं सुदुघां नित्यवत्सां वशं दुहां विपश्चितं परो द्विवः २१

पिशङ्गरूपो नभसो वयोधा ऐन्द्रः शुष्मो विश्वरूपो न आगन् ।

आयु॑र॒स्मभ्यं॑ द॒धत् प्र॒जां च॑ रा॒यश्च॑ पोषै॑र॒भि नः॑ सचताम् २२

उपेहोपपर्चनास्मिन् गोष्ठ उप पृश्च नः ।

उप ऋषभस्य यद् रेत उपेन्द्र तव वीर्यम् २३

एतं वो युवानं प्रति दध्मो अत्र तेन क्रीडन्तीश्वरत वशां अनु ।

मा नो हासिष्ट जनुषा सुभागा रायश्च पोषैरभि नः सचध्वम् २४ (१०)(१०४)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥१॥

(५) पञ्चौदनो अजः ।

१-३८ भृगुः । पञ्चौदनोऽजः; मन्त्रोक्ताः । त्रिष्टुप्; ३ चतुष्टुपा पुरोतिशकरी जगती, ४, १० जगती; १४, १७, २७-३० अनुष्टुप् । (३० ककुम्भती) ; १६ त्रिपदानष्टुप्; १८; ३७ त्रिपदा विराड् गायत्री; २३ पुर उष्णिक्; २४ पञ्चपदानुष्टुबुष्णिग्गर्भोपरिष्टाद्विराड् जगती; २०-२२, २६ पञ्चपदानुष्टुबुष्णिग्गर्भोपरिष्टाद्वाहता भुरिक्; ३१ सप्तपदाष्टिः; ३२-३५ दशपदा प्रकृतिः; ३६ दशपदाऽऽकृतिः; ३८ एकावसाना द्विपदा साम्नी त्रिष्टुप् ।

[३] आ नयैतमा रभस्व सुकृतां लोकमपि गच्छतु प्रजानन् ।

तीर्त्वा तमांसि बहुधा महान्त्यजो नाकमा क्रमतां तृतीयम् १

इन्द्राय॑ भ्रा॒गं परि॑ त्वा नयाम्य॒स्मिन् य॒ज्ञे यज॑मानाय॒ सूरि॑म् ।

ये नो द्विषन्त्यनु तान् रभस्वानागसो यजमानस्य वीराः २

प्र पदोऽव नेनिग्धि दुश्चरितं यच्चचारं शुद्धैः शफैरा क्रमतां प्रजानन् ।

तीर्त्वा तमांसि बहुधा विपश्यन्नजो नाकमा क्रमतां ततीयम् ३

अनु च्छद्य श्यामेन त्वचमेतां विशस्तर्यथापर्व१सिना माभि मस्थाः ।

माभि ब्रह्मः परुशः कल्पयैनं तृतीये नाके अधि वि श्रयैनम् ४

क्रचा कम्भीमध्यग्नौ श्रयाभ्या सिञ्चोदकमव धेह्येनम् ।

पर्याधत्ताग्निना शमितारः शतो गच्छत सकृतां यत्र लोकः

उत् क्रामातः परि चेदतस्तस्तप्ताच्चरोरधि नाकं तृतीयम् ।

अग्रेगिरधि सं ब्रभविथ ज्योतिष्मन्तमभि लोकं जयैतम् ६

अजो अग्रिरजम् ज्योतिराहरजं जीवता ब्रह्मणे देयमाहः ।

अजस्तमांस्यप हन्ति दुरमस्मिल्लोके श्रद्धधानेन वृत्तः

- पञ्चौदनः पञ्चधा वि क्रमतामाक्रंस्यमानस्त्रीणि ज्योतींषि ।
 ईजानानां सुकृतां प्रेहि मध्यं तृतीये नाके अधि वि श्रयस्व ८
 अजा रोह सुकृतां यत्र लोकः शरभो न चत्तोऽति दुर्गण्येषः ।
 पञ्चौदनो ब्रह्मणे दीयमानः स दातारं तृप्या तर्पयाति ९
 अजस्त्रिनाके त्रिदिवे त्रिपृष्ठे नाकस्य पृष्ठे दद्विवांसं दधाति ।
 पञ्चौदनो ब्रह्मणे दीयमानो विश्वरूपा धेनुः कामदुद्यास्येका १० (११)
 एतद् वो ज्योतिः पितरस्तृतीयं पञ्चौदनं ब्रह्मणेऽजं ददाति ।
 अजस्तमांस्यप हन्ति दूरमस्मिल्लोके श्रद्धधानेन दत्तः ११
 ईजानानां सुकृतां लोकमीप्सन् पञ्चौदनं ब्रह्मणेऽजं ददाति ।
 स व्याप्तिमभि लोकं जयैतं शिवोऽस्मभ्यं प्रतिगृहीतो अस्तु १२
 अजो ह्यग्नेरजनिष्ट शोकाद् विप्रो विप्रस्य सहस्रो विपश्चित् ।
 इष्टं पूर्तमभिपूर्तं वर्षदकृतं तद् देवा ऋतुशः कल्पयन्तु १३
 अमोतं वासो दद्याद्विरण्यमपि दक्षिणाम् ।
 तथा लोकान्त्समाप्नोति ये दिव्या ये च पार्थिवाः १४
 एतास्त्वाजोप यन्तु धाराः सोम्या देवीर्धृतपृष्ठा मधुश्रुतः ।
 स्तभान पृथिवीमुत द्यां नाकस्य पृष्ठेऽधि सप्तरश्मौ १५
 अजोऽस्यजं स्वर्गोऽसि त्वया लोकमङ्गिरसः प्राजानन् । तं लोकं पुण्यं प्र ज्ञेयम् १६
 येनां सहस्रं वहसि येनाग्ने सर्ववेदसम् । तेनेमं यज्ञं नो वह स्वर्दिवेषु गन्तवे १७
 अजः पृक् स्वर्गे लोके दधाति पञ्चौदनो निर्वर्ति बाधमानः ।
 तेन लोकान्तसूर्यवतो जयेम १८
 यं ब्राह्मणे निदुधे यं च विक्षु या विप्रुष ओदुनानामजस्य ।
 सर्वं तदग्ने सुकृतस्य लोके जानीतान्नः संगमने पथीनाम् १९
 अजो वा इदमग्ने व्यक्रिमत तस्योर इयमभवद् द्यौः पृष्ठम् ।
 अन्तरिक्षं मध्यं दिशः पार्श्वं समुद्रौ कुक्षी २० (१२)
 सत्यं चतुर् च चक्षुषी विश्वं सत्यं श्रद्धा प्राणो विराट् शिरः ।
 एष वा अपरिमितो यज्ञो यदुजः पञ्चौदनः २१
 अपरिमितमेव यज्ञमाप्नोत्यपरिमितं लोकमव रुन्धे ।
 योऽजं पञ्चौदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति २२ (१२३)

नास्यास्थीनि भिन्द्यान्न मज्जो निर्धयेत् ।

सर्वमेनं समादायेदमिदं प्र वेशयेत् २३

इदमिदमेवास्य रूपं भवति तेनैतं सं गमयति ।

इषं मह ऊर्जमस्मै दुहे योऽजं पञ्चौदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति २४

पञ्च रुक्मा पञ्च नवानि वस्त्रा पञ्चास्मै धेनवः कामदुघा भवन्ति ।

योऽजं पञ्चौदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति २५

पञ्च रुक्मा ज्योतिरस्मै भवन्ति वर्म वासांसि तन्वे भवन्ति ।

स्वर्गं लोकमश्नुते योऽजं पञ्चौदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति २६

या पूर्वं पतिं विस्त्वाथान्यं विन्दतेऽपरम् ।

पञ्चौदनं च तावजं ददातो न वि योषतः २७

समानलोको भवति पुनर्भुवापरः पतिः ।

योऽजं पञ्चौदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति २८

अनुपूर्ववत्सां धेनुमन्द्वाहमुपबर्हेणम् ।

वासो हिरण्यं दृत्वा ते यन्ति दिवमुत्तमाम् २९

आत्मानं पितरं पुत्रं पौत्रं पितामहम् ।

जायां जनित्रीं मातरं ये प्रियास्तानुप ह्वये ३० (१३)

यो वै नैदाघं नामर्तु वेद । एष वै नैदाघो नामर्तुर्यदुजः पञ्चौदनः ।

निरेवाप्रियस्य भ्रातृव्यस्य श्रियं दहति भवत्यात्मना ।

योऽजं पञ्चौदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति ३१

यो वै कुर्वन्तं नामर्तु वेद । कुर्वन्तीकुर्वतीमेवाप्रियस्य भ्रातृव्यस्य श्रियमा दत्ते ।

एष वै कुर्वन्नामर्तुर्यदुजः पञ्चौदनः ।

निरेवाप्रियस्य भ्रातृव्यस्य श्रियं दहति भवत्यात्मना ।

योऽजं पञ्चौदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति ३२

यो वै संयन्तं नामर्तु वेद । संयन्तीसंयतीमेवाप्रियस्य भ्रातृव्यस्य श्रियमा दत्ते ॥

एष वै संयन्नामर्तुर्यदुजः पञ्चौदनः ।

निरेवाप्रियस्य भ्रातृव्यस्य श्रियं दहति भवत्यात्मना ।

योऽजं पञ्चौदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति ३३

(१३७)

यो वै पिन्वन्तं नामर्तु वेदं । पिन्वतीपिन्वतीमेवाप्रियस्य भ्रातृव्यस्य श्रियमा दत्ते ।

एष वै पिन्वन्नामर्तुर्यदुजः पञ्चौदनः ।

निरेवाप्रियस्य भ्रातृव्यस्य श्रियं दहति भवत्यात्मना ।

योऽजं पञ्चौदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति

३४

यो वा उद्यन्तं नामर्तु वेदं । उद्यतीमुद्यतीमेवाप्रियस्य भ्रातृव्यस्य श्रियमा दत्ते ।

एष वा उद्यन्नामर्तुर्यदुजः पञ्चौदनः

निरेवाप्रियस्य भ्रातृव्यस्य श्रियं दहति भवत्यात्मना ।

योऽजं पञ्चौदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति

३५

यो वा अभिभुवं नामर्तु वेदं ।

अभिभवन्तीमभिभवन्तीमेवाप्रियस्य भ्रातृव्यस्य श्रियमा दत्ते ।

एष वा अभिभूर्नामर्तुर्यदुजः पञ्चौदनः ।

निरेवाप्रियस्य भ्रातृव्यस्य श्रियं दहति भवत्यात्मना ।

योऽजं पञ्चौदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति

३६

अजं च पचत पञ्च चौदनान् ।

सर्वा दिशः समनसः सधीचीः सान्तर्देशाः प्रति गृह्णन्तु त एतम् ३७

तास्ते रक्षन्तु तव तुभ्यमेतं ताभ्य आज्यं हविरिदं जुहोमि ३८ (१४) (१४२)

[इति विंशः प्रपाठकः ॥२०॥]

(६) अतिथि-सत्कारः ।

१-६२ (षट्पर्यायाः) ब्रह्मा । अतिथिः, विद्या । (१) १-१७; १ नागीनाम त्रिपदा गायत्री;

२ त्रिपदाऽऽर्षी गायत्री; ३, ७ साम्नी त्रिष्टुप्; ४, ९ आर्च्यनुष्टुप्; ५ आसुरी गायत्री;

६ त्रिपदा साम्नी जगती; ८ याजुषी त्रिष्टुप्; १० साम्नी भुरिगृहती;

११; १४-१६ साम्न्यनुष्टुप्; १२ विराड् गायत्री; १३ साम्नी

निचृत्पङ्क्तिः; १७ त्रिपदा विराड् भुरिगायत्री ।

[अथैकविंशः प्रपाठकः ॥२१॥]

(१) यो विद्याद् ब्रह्म प्रत्यक्षं परं यस्य संभारा ऋचो यस्यानुक्यम् १

सामानि यस्य लोमानि यजुर्हृदयमुच्यते परिस्तरणमिन्द्रविः २

यद् वा अतिथिपतिरतिथीन् प्रतिपश्यति देवयजनं प्रेक्षते ३

यदभिवदति दीक्षामुपैति यदुदकं याचत्यपः प्र णयति ४

या एव यज्ञ आपः प्रणीयन्ते ता एव ताः ५

यत् तर्पणमाहरन्ति य एवाग्नीषोमीयः पशुर्बध्यते स एव सः ६

(१४८)

यदावस्थान् कल्पयन्ति सदोहविधानान्येव तत् कल्पयन्ति	७
यदुपस्तृणन्ति बहिरेव तत्	८
यदुपरिशयनमाहरन्ति स्वर्गमेव तेन लोकमव रुन्दे	९
यत् कशिपूपबर्हणमाहरन्ति परिधय एव ते	१०
यदाञ्जनाभ्यञ्जनमाहरन्त्याज्यमेव तत्	११
यत् पुरा परिवेषात् खादमाहरन्ति पुरोडाशावेव तौ	१२
यदशनकृतं ह्वयन्ति हविष्कृतमेव तद्ध्वयन्ति	१३
ये ब्रीहयो यवा निरूप्यन्तेऽशव एव ते	१४
यान्युलूखलमुसलानि आवाण एव ते	१५
शूर्पं पवित्रं तुषां ऋजीषाभिषवणीरापः	१६
सुग् दर्विर्नेक्षणमायवनं द्रोणकलशाः कुम्भयो वायव्यानि	
पात्राणीयमेव कृष्णाजिनम्	१७ (१५) (१५९)

[२] १८-३० (१-१३) = १ विराद् पुरस्ताद्वृहती; २, १२ साम्नी त्रिष्टुप्; ३ आसुरी अनुष्टुप्;
 ४ साम्नी उष्णिक्; ५, ११ साम्नी बृहती (११ भुरिक्); ६ आर्च्यनुष्टुप्; ७ त्रिपदा
 स्वराडनुष्टुप्; ८ आसुरी गायत्री; ९ साम्नी अनुष्टुप्; १० त्रिपदाऽऽर्ची
 त्रिष्टुप्; १३ त्रिपदाऽऽर्ची पङ्क्तिः (७ पञ्चपदा विराद्
 पुरस्ताद्वृहती; ८ साम्न्यनुष्टुप् वा) ।

(२) यजमानब्राह्मणं वा एतदतिथिपतिः कुरुते यदाहार्याणि

प्रेक्षत इदं भूयाश् इदाश्मिति	१ । १८
यदाह भूय उद्धरेति प्राणमेव तेन वर्षीयांसं कुरुते	२ । १९
उप हरति हवींष्या सांदयति	३ । २०
तेषामासन्नानामतिथिरात्मन् जुहोति	४ । २१
सुचा हस्तेन प्राणे यूपे सुक्कारेण वषट्कारेण	५ । २२
एते वै प्रियाश्चाप्रियाश्चर्त्विजः स्वर्गं लोकं गमयन्ति यदतिथयः	६ । २३
स य एवं विद्वान् न द्विषन्नश्रीयान्न द्विषतोऽन्नमश्रीयान्न	
मीमांसितस्य न मीमांसमानस्य	७ । २४
सर्वो वा एष जग्धपाप्मा यस्यान्नमश्नन्ति	८ । २५ (१६७)

सर्वो वा एषोऽजग्धपाप्मा यस्यान्नं नाश्नन्ति	९।२६
सर्वदा वा एष युक्तग्रावाद्र्पवित्रो वितंताध्वर	
आहृतयज्ञक्रतुर्य उपहरति	१०।२७
प्राजापत्यो वा एतस्य यज्ञो विततो य उपहरति	११।२८
प्रजापतेर्वा एष विक्रमाननुविक्रमते य उपहरति	१२।२९
योऽतिथीनां स आहवनीयो यो वेष्मन्ति स गार्हपत्यो	
यस्मिन् पचन्ति स दक्षिणाग्निः	१३।३० (१६)(१७२)

[३] ३१-३९ (१-९) = १-६, ९ त्रिपदा पिपीलिकमध्या गायत्री; ७ साम्नी बृहती;
८ पिपीलिकमध्योष्णिक् ।

(३) इष्टं च वा एष पूर्तं च गृहाणामश्नाति यः पूर्वोऽतिथेरश्नाति	१।३१
पर्यश्च वा एष रसं च गृहाणामश्नाति यः पूर्वोऽतिथेरश्नाति	२।३२
ऊर्जा च वा एष स्फातिं च गृहाणामश्नाति यः पूर्वोऽतिथेरश्नाति	३।३३
प्रजां च वा एष पशूंश्च गृहाणामश्नाति यः पूर्वोऽतिथेरश्नाति	४।३४
कीर्तिं च वा एष यशश्च गृहाणामश्नाति यः पूर्वोऽतिथेरश्नाति	५।३५
श्रियं च वा एष संविदं च गृहाणामश्नाति यः पूर्वोऽतिथेरश्नाति	६।३६
एष वा अतिथिर्यच्छ्रोत्रियस्तस्मात् पूर्वो नाश्नीयात्	७।३७
अज्ञितावृत्यतिथावश्नीयाद् यज्ञस्य सात्स्वत्वाय यज्ञस्याविच्छेदाय तद् व्रतम् ८।३८	
एतद् वा उ स्वादीयो यदधिगवं क्षीरं वा मांसं वा तदेव नाश्नीयात्	९।३९ (१७) (१८१)

[४] ४०-४४ (१-१०) = १-४ प्राजापत्यानुष्टुप्; २-५ त्रिपदा गायत्री; ९ भुरिक्;
१० चतुष्पदा प्रस्तारपङ्क्तिः ।

(४) स य एवं विद्वान् क्षीरमुपसिच्योपहरति	१
यावदग्निष्टोमेनेष्ट्वा सुसमृद्धेनावरुन्धे तावदेनेनाव रुन्धे	२।४०
स य एवं विद्वान्त्सर्पिरुपसिच्योपहरति	३
यावदतिरात्रेणेष्ट्वा सुसमृद्धेनावरुन्धे तावदेनेनाव रुन्धे	४।४१
स य एवं विद्वान् मधूपसिच्योपहरति	५

(१८६)

अथर्व० १७

यावत् सत्त्रसद्येनेक्षा सुसमृद्धेनावरुन्धे तावदेनेनाव रुन्धे	६।४२
स य एवं विद्वान् मांसमुपसिच्योपहरति	७
यावद् द्वादशाहेनेक्षा सुसमृद्धेनावरुन्धे तावदेनेनाव रुन्धे	८।४३
स य एवं विद्वानुदुक्मुपसिच्योपहरति	९
प्रजानां प्रजननाय गच्छति प्रतिष्ठां प्रियः प्रजानां भवति	
य एवं विद्वानुदुक्मुपसिच्योपहरति	१०।४४ (१८) (१९१)

[५] ४५-४८ (१-१०) = १ साम्नी उष्णिक्; २ पुर उष्णिक्; ३ साम्नी
 भुरिगृहती; ४, ६, ९ साम्नी अनुष्टुप्; ५ त्रिपदा निचृद्विषमा नाम
 गायत्री; ७ त्रिपदा विराड् विषमा नाम गायत्री,
 ८ त्रिपदा विराडनुष्टुप् ।

(५) तस्मा उषा हिङ्गुणोति सविता प्र स्तौति	१
बृहस्पतिरुजयोद्गायति त्वष्टा पुष्ट्या प्रति हरति विश्वे देवा निधनम्	२
निधनं भूत्याः प्रजायाः पशूनां भवति य एवं वेद	३।४५
तस्मा उद्यन्तसूर्यो हिङ्गुणोति संगवः प्र स्तौति	४
मध्यदिन उद्गायत्यपराह्लः प्रति हरत्यस्तंयन् निधनम्	
निधनं भूत्याः प्रजायाः पशूनां भवति य एवं वेद	५।४६
तस्मा अश्रो भवन् हिङ्गुणोति स्तनयन् प्र स्तौति	६
विद्योतमानः प्रति हरति वर्षन्नुद्गायत्युद्गहन् निधनम् ।	
निधनं भूत्याः प्रजायाः पशूनां भवति य एवं वेद	७
अतिथीन् प्रति पश्यति हिङ्गुणोत्यभि वंदति प्र स्तौत्युदुक् याचत्युद्गायति	८।४७
उषं हरति प्रति हरत्युच्छिष्टं निधनम्	९
निधनं भूत्याः प्रजायाः पशूनां भवति य एवं वेद	१०।४८(१९)(२०१)

[६] ४९-६२ (१-१४) = १ आसुरी गायत्री; २ साम्नी अनुष्टुप् ; ३, ५ त्रिपदार्ची पङ्क्तिः;
 ४ एकपदा प्राजापत्या गायत्री; ६-११ आर्ची बृहती; १२ एकपदाऽऽसुरी
 जगती; १३ याजुषी त्रिष्टुप्; १४ एकपदाऽऽसुरी उष्णिक् ।

(६) यत् क्षत्तारं ह्वयत्या श्रावयत्येव तत्	१।४९
यत् प्रतिशृणोति प्रत्याश्रावयत्येव तत्	२।५० (२०३)

यत् परिवेष्टारः पात्रहस्ताः पूर्वे चापरे च प्रपद्यन्ते चमसाध्वर्यव एव ते	३।५१
तेषां न कश्चनाहोता	४।५२
यद् वा अतिथिपतिरतिथीन् परिविष्य गृहानुपोदैत्यवभृथमेव तदुपावैति	५।५३
यत् सभागयति दक्षिणाः सभागयति यदनुतिष्ठत उदवस्यत्येव तत्	६।५४
स उपहूतः पृथिव्यां भक्षयत्युपहूतस्तस्मिन् यत् पृथिव्यां विश्वरूपम्	७।५५
स उपहूतोऽन्तरिक्षे भक्षयत्युपहूतस्तस्मिन् यदन्तरिक्षे विश्वरूपम्	८।५६
स उपहूतो दिवि भक्षयत्युपहूतस्तस्मिन् यद् दिवि विश्वरूपम्	९।५७
स उपहूतो देवेषु भक्षयत्युपहूतस्तस्मिन् यद् देवेषु विश्वरूपम्	१०।५८
स उपहूतो लोकेषु भक्षयत्युपहूतस्तस्मिन् यदलोकेषु विश्वरूपम्	११।५९
स उपहूत उपहूतः	१२।६०
आप्नोतीमं लोकमाप्नोत्यमुम्	१३।६१
ज्योतिष्मतो लोकान् जयति य एवं वेद	१४।६२ (२०)(२१५)
॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥३॥	

(७) गौः ।

- १-२६ (एकः पर्यायः) ब्रह्मा । गौः । १ आर्ची बृहती; २ आचर्युष्णिक्; ३, ५ आचर्यनुष्टुप्; ४, १४-१६ साम्नी बृहती; ६, ८ आसुरी गायत्री; ७ त्रिपदा पिपीलिकमध्या निचृद्रायत्री; ९, १३ साम्नी गायत्री; १० पुर उष्णिक्; ११-१२, १७, २५ साम्नुष्णिक्; १८, २२ एकपदाऽऽसुरी जगती; १९ एकपदाऽऽसुरी पङ्क्तिः; २० याजुषी जगती; २१ आसुर्यनुष्टुप्; २३ एकपदाऽऽसुरी बृहती; २४ साम्नी भुरिबृहती; २६ साम्नी त्रिष्टुप्; (७, १८-१९; २२-२३ आभ्योऽतिरिक्ता द्विपदा) ।

[४] प्रजापतिश्च परमेष्ठी च शृङ्गे इन्द्रः शिरो अग्निर्ललाटं यमः कृकाटम्	१
सोमो राजा मस्तिष्को द्यौरुत्तरहनुः पृथिव्यधिरहनुः	२
विद्युज्जिह्वा मरुतो दन्ता रेवतीर्ग्रीवाः कृत्तिका स्कन्धा घर्मो वहः	३
विश्वं वायुः स्वर्गो लोकः कृष्णद्रं विधरणी निवेध्यः	४
श्येनः क्रोडोऽन्तरिक्षं पाजस्यं बृहस्पतिः क्रकुद् बृहतीः कीकसाः	५
देवानां पत्नीः पृथय उपसदुः पशवः	६
मित्रश्च वरुणश्चांसौ त्वष्टा चार्यमा च दोषणी महादेवो बाहू	७ (२२२)

इन्द्राणी भसद् वायुः पुच्छं पर्वमानो बालाः	८
ब्रह्म च क्षत्रं च श्रोणी बलमूरु	९
धाता च सविता चांष्टीवन्तौ जङ्घा गन्धर्वा अप्सरसः कुष्ठिका अदितिः शफाः	१०
चेतो हृदयं यकृन्मेधा व्रतं पुरीतत्	११
क्षुत् कुक्षिरिवा वनिष्ठुः पर्वताः प्लाशयः	१२
क्रोधो वृक्कौ मन्युराण्डौ प्रजा शेषः	१३
नदी सूत्री वर्षस्य पतय स्तना स्तनयित्नुरुधः	१४
विश्वव्यचाश्चर्मौषधयो लोमानि नक्षत्राणि रूपम्	१५
देवजना गुदा मनुष्याऽ आन्त्राण्यत्रा उदरम्	१६
रक्षांसि लोहितमितरजना ऊर्बध्यम्	१७
अभ्रं पीबो मज्जा निधनम्	१८
अग्निरासीन उत्थितोऽश्विना	१९
इन्द्रः प्राङ् तिष्ठन् दक्षिणा तिष्ठन् यमः	२०
प्रत्यङ् तिष्ठन् धातोदङ् तिष्ठन्त्सविता	२१
तृणानि प्राप्तः सोमो राजा	२२
मित्र ईक्षमाण आवृत्त आनन्दः	२३
युज्यमानो वैश्वदेवो युक्तः प्रजापतिर्विमुक्तः सर्वम्	२४
एतद् वै विश्वरूपं सर्वरूपं गोरूपम्	२५
उपैनं विश्वरूपाः सर्वरूपाः पशवस्तिष्ठन्ति य एवं वेद	२६ (२१) (१४१)

(८) यक्षमनिवारणम् ।

१-२२ भृग्वक्त्रिराः । सर्वशीर्षामयाद्यपाकरणम् । अनुष्टुप् ; ११ अनुष्टुग्गर्भा ककुम्भती
चतुष्पदोष्णिक् ; १५ विराडनुष्टुप् ; २१ विराद पथ्याबृहती ;
२२ पथ्यापङ्क्तिः ।

शीर्षक्तिं शीर्षामयं कर्णशूलं विलोहितम् ।	
सर्वं शीर्षण्यं ते रोगं बहिर्निर्मन्त्रयामहे	१
कर्णाभ्यां ते कङ्कूभ्यः कर्णशूलं विसर्पकम् ।	
सर्वं शीर्षण्यं ते रोगं बहिर्निर्मन्त्रयामहे	२ (२४१)

यस्य हेतोः प्रच्यवते यक्ष्मः कर्णत आस्यतः ।	
सर्वं शीर्षण्यं ते रोगं बहिर्निर्मन्त्रयामहे	३
यः कृणोति प्रमोतमन्धं कृणोति पूरुषम् ।	
सर्वं शीर्षण्यं ते रोगं बहिर्निर्मन्त्रयामहे	४
अङ्गभेदमङ्गज्वरं विश्वाङ्ग्यं विसर्पकम् ।	
सर्वं शीर्षण्यं ते रोगं बहिर्निर्मन्त्रयामहे	५
यस्य भीमः प्रतीकाश उद्वेपयति पूरुषम् ।	
तक्मानं विश्वशारदं बहिर्निर्मन्त्रयामहे	६
य ऊरू अनुसर्पत्यथो एति ग्वीनिंके ।	
यक्ष्मं ते अन्तरङ्गेभ्यो बहिर्निर्मन्त्रयामहे	७
यदि कामादपकामाद्दृढयाज्जायते परि ।	
हृदो बलासमङ्गेभ्यो बहिर्निर्मन्त्रयामहे	८
हरिमाणं ते अङ्गेभ्योऽप्वामन्तरोदरात् ।	
यक्ष्मो धामन्तरात्मनो बहिर्निर्मन्त्रयामहे	९
आसो बलासो भवतु मूत्रं भवत्वामयत् ।	
यक्ष्माणां सर्वेषां विषं निरवोचमहं त्वत्	१० (२२)
बहिर्बिलं निर्द्ववतु काहाबाहं तवोदरात् ।	
यक्ष्माणां सर्वेषां विषं निरवोचमहं त्वत्	११
उदरात् ते क्लोमो नाभ्या हृदयादधि ।	
यक्ष्माणां सर्वेषां विषं निरवोचमहं त्वत्	१२
याः सीमानं विरुजन्ति मूर्धानं प्रत्यर्षणीः ।	
अहिंसन्तीरनामया निर्द्ववन्तु बहिर्बिलम्	१३
या हृदयमुपर्षन्त्यनुतन्वन्ति कीर्कसाः ।	
अहिंसन्तीरनामया निर्द्ववन्तु बहिर्बिलम्	१४
याः पार्श्वे उपर्षन्त्यनुनिक्षन्ति पृष्ठीः ।	
अहिंसन्तीरनामया निर्द्ववन्तु बहिर्बिलम्	१५
यास्तिरश्चीरुपर्षन्त्यर्षणीर्विक्षणासु ते ।	
अहिंसन्तीरनामया निर्द्ववन्तु बहिर्बिलम्	१६

या गुदा अनुसर्पन्त्यान्त्राणि मोहयन्ति च ।	
अहिंसन्तीरनामया निर्द्ववन्तु बहिर्विलम्	१७
या मज्ज्ञो निर्धयन्ति पक्षि विरुजन्ति च ।	
अहिंसन्तीरनामया निर्द्ववन्तु बहिर्विलम्	१८
ये अङ्गानि मदयन्ति यक्षमांसो रोपणास्तव ।	
यक्षमाणां सर्वेषां विषं निरवोचमहं त्वत्	१९
विसल्पस्य विद्वधस्य वातीकारस्य बालजेः ।	
यक्षमाणां सर्वेषां विषं निरवोचमहं त्वत्	२०
पादाभ्यां ते जानुभ्यां श्रोणिभ्यां परि भंससः ।	
अनूकादर्पणीरुष्णिहाभ्यः शीर्ष्णो रोगमनीनशम्	२१
सं ते शीर्ष्णः कृपालानि हृदयस्य च यो विधुः ।	
उद्यन्नादित्य रश्मिभिः शीर्ष्णो रोगमनीनशोऽङ्गभेदमशीशमः	२२(२३)(२६३)
॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥४॥	

(९) आत्मा ।

१-२२ ब्रह्मा । वामः, अध्यात्मं, आदित्यः । त्रिष्टुप् ; १२, १४, १६, १८ जगती ।

[५] अस्य वामस्य पलितस्य होतुस्तस्य भ्राता मध्यमो अस्त्यश्वः ।	
तृतीयो भ्राता द्यूतपृष्ठो अस्यात्रापश्यं विरपतिं सप्तपुत्रम्	१
सप्त युञ्जन्ति रथमेकचक्रमेको अश्वो वहति सप्तनामा ।	
त्रिनाभिं चक्रमजरमनर्व यज्ञेमा विश्वा भुवनाधि तस्थुः	२
इमं रथमधि ये सप्त तस्थुः सप्तचक्रं सप्त वहन्त्यशवाः ।	
सप्त स्वसारो अभि सं नवन्त यत्र गवां निहिता सप्त नामा	३
को ददर्श प्रथमं जायमानमस्थन्वन्तं यदनस्था बिभर्ति ।	
भूम्या असुरसृगात्मा क्व स्वित्र को विद्वांसमुप गात्र प्रष्टुमेतत्	४
इह ब्रवीतु य ईमङ्ग वेदास्य वामस्य निहितं पदं वेः	
शीर्ष्णः क्षीरं दुहते गावो अस्य वृत्रि वसाना उदुकं पदापुः	५
पाकः पृच्छामि मनसाविजानन् देवानामेना निहिता पदानि ।	
वृत्से वृक्कयेऽधि सप्त तन्तून् वि तन्निरे कवय ओतुवा उ	६ (२६९)

अचिकित्वांश्चिकितुषांश्चिदत्र कवीन् पूच्छामि विद्वानो न विद्वान् ।	
वि यस्तस्तम्भ षडिमा रजांस्यजस्य रूपे किमपि स्विदेकम्	७
माता पितरमृत आ बभाज धीत्यग्रे मनसा सं हि जग्मे ।	
सा बीभत्सुर्गर्भरसा निर्विद्धा नमस्वन्त इदुपवाकमीयुः	८
युक्ता मातासीन्द्रुरि दक्षिणाया अतिष्ठद् गर्भो वृजनीष्वन्तः ।	
अमीमेद् वत्सो अनु गामपश्यद् विश्वरूप्यं त्रिषु योजनेषु	९
तिस्रो मातृस्त्रीन् पितृन् विश्वदेक ऊर्ध्वस्तस्थौ नेमव ग्लापयन्त ।	
मन्त्रयन्ते द्विवो अमुष्यं पृष्ठे विश्वविदो वाचमविश्वविज्ञाम्	१० (२४)
पञ्चारे चक्रे परिवर्तमाने यस्मिन्नातस्थुर्भुवनानि विश्वा ।	
तस्य नाक्षस्तप्यते भूरिभारः सनादेव न च्छिद्यते सनाभिः	११
पञ्चपादं पितरं द्वादशाकृतिं द्विव आहुः परे अर्धे पुरीषिणम् ।	
अथेमे अन्य उपरे विचक्षणे सप्तचक्रे षडर आहुरर्पितम्	१२
द्वादशारं नहि तज्जराय वर्वति चक्रं परि द्यामृतस्य ।	
आ पुत्रा अग्रे मिथुनासो अत्र सप्त शतानि विंशतिश्च तस्थुः	१३
सनेमि चक्रमजरं वि वावृत उत्तानायां दश युक्ता वहन्ति ।	
सूर्यस्य चक्षू रजसैत्यावृतं यस्मिन्नातस्थुर्भुवनानि विश्वा	१४
स्त्रियः सतीस्तां उ मे पुंस आहुः पश्यदक्षणवान् न वि चेतदुन्धः ।	
कविर्यः पुत्रः स ईमा चिकेत यस्ता विजानात् स पितुष्पितासत्	१५
साकंजानां सप्तथमाहुरेकजं षडिद् यमा ऋधयो देवजा इति ।	
तेषामिष्टानि विहितानि धामश स्थात्रे रजन्ते विकृतानि रूपशः	१६
अवः परेण पर एनावरेण पदा वत्सं मिश्रती गौरुदस्थात् ।	
सा कद्रीची कं स्विदर्थं परागात् क् स्वित् सूते नहि यूथे अस्मिन्	१७
अवः परेण पितरं यो अस्य वेदावः परेण पर एनावरेण ।	
कवीयमानः क इह प्र वोचद् देवं मनः कुतो अधि प्रजातम्	१८
ये अर्वाश्चस्तां उ पराच आहुर्ये पराश्चस्तां उ अर्वाच आहुः ।	
इन्द्रश्च या चक्रथुः सोम तानि धुरा न युक्ता रजसो वहन्ति	१९
द्वा सुपर्णा सयुजा सखाया समानं वृक्षं परि वस्वजाते ।	
तयोरन्यः पिप्पलं स्वाद्वत्त्यनश्नन्नन्यो अभि चाकशीति	२० (२८३)

यस्मिन् वृक्षे मध्वदः सुपर्णा निविशन्ते सुवते चाधि विश्वे ।

तस्य यदाहुः पिप्पलं स्वाद्वये तन्नोन्नशद् यः पितरं न वेद २१

यत्रा सुपर्णा अमृतस्य भक्षमनिमेषं विदथाभिस्वरन्ति ।

एना विश्वस्य भुवनस्य गोपाः स मा धीरः पाकमत्रा विवेश २२ (२५) (१८५)

(१०) आत्मा ।

१-२८ ब्रह्मा । गौः, विराट्, अध्यात्मम्, २२ मित्रावरुणौ । त्रिष्टुप्; १, ७, १४, १७-२८ जगती;

२१ पञ्चपदातिशकरी; २४ चतुष्पदा पुरस्कृतिर्भुरिगतिजगती; २, २६-२७ भुरिक् ।

यद् गायत्रे अधि गायत्रमाहितं त्रैष्टुभं वा त्रैष्टुभान्निरतक्षत ।

यद् वा जगज्जगत्याहितं पदं य इत् तद् विदुस्ते अमृतत्वमानशुः १

गायत्रेण प्रति मिमीते अर्कमर्केण साम त्रैष्टुभेन वाकम् ।

वाकेन वाकं द्विपदा चतुष्पदाक्षरेण मिमते सप्त वाणीः २

जगता सिन्धुं दिव्यस्क्रभायद् रथंतरे सूर्यं पर्यपश्यत् ।

गायत्रस्य समिधस्तिष्ठ आहुस्ततो मन्त्रा प्र रिरिचे महित्वा ३

उप ह्वये सुदुधां धेनुमेतां सुहस्तो गोधुगुत दोहदेनाम् ।

श्रेष्ठं सवं सविता साविषन्नोऽभीष्टो घर्मस्तदु पु प्र वोचत् ४

हिङ्गुण्वती वसुपत्नी वसूनां वत्समिच्छन्ती मनसाभ्यागात् ।

दुहामश्विभ्यां पयो अद्ध्येयं सा वर्धतां महते सौमगाय ५

गौरमीमेदुभि वत्सं मिषन्तं मूर्धानं हिङ्गुकृणोन्मातुवा उ ।

सृकाणं घर्ममभि वावशाना मिमाति मायुं पर्यते पयोभिः ६

अयं स शिङ्गु येन गौरभीवता मिमाति मायुं ध्वसनावधि श्रिता ।

सा चित्तिभिर्नि हि चकार मर्त्यान् विद्युद् भवन्ती प्रति वनिमौहत ७

अनच्छये तुरगात् जीवमेजद् ध्रुवं मध्य आ पस्त्यानिाम् ।

जीवो मृतस्य चरति स्वधाभिरमर्त्यो मर्त्येना सयोनिः ८

विधुं द्वाणं सलिलस्य पृष्ठे युवानं सन्तं पलितो जंगार ।

देवस्य पश्य काव्यं महित्वाद्या ममार स ह्यः समान ९

य ई चकार न सो अस्य वेदु य ई दुदर्श हिरुगिन्नु तस्मात् ।

स मातुर्योना परीवीतो अन्तर्बहुप्रजा निर्कतिरा विवेश १० (२१५)

- अपश्यं गोपामनिपद्यमानमा च परां च पृथिभिश्चरन्तम् ।
 स सध्रीचीः स विषूचीर्वसान आ वरीवर्ति भुवनेष्वन्तः ११
- द्यौर्नः पिता जनिता नाभिरत्र बन्धुर्नो माता पृथिवी महीयम् ।
 उत्तानयोश्चम्रोऽर्योर्निरन्तरत्रा पिता दुहितुर्गर्भमाधात् १२
- पृच्छामि त्वा परमन्तं पृथिव्याः पृच्छामि वृष्णो अश्वस्य रेतः ।
 पृच्छामि विश्वस्य भुवनस्य नाभिं पृच्छामि वाचः परमं व्योमि १३
- इयं वेदिः परो अन्तः पृथिव्या अयं सोमो वृष्णो अश्वस्य रेतः ।
 अयं यज्ञो विश्वस्य भुवनस्य नाभिर्ब्रह्मायं वाचः परमं व्योमि १४
- न वि जानामि यदिवेदमस्मि निण्यः संनद्धो मनसा चरामि ।
 यदा मार्गान् प्रथमजा कृतस्यादिद् वाचो अश्रुवे भागमस्याः १५
- अपाङ् प्राडैति स्वधया गृभीतोऽमर्त्यो मर्त्येना सयोनिः
 ता शश्वन्ता विषूचीना वियन्ता न्यऽन्यं चिक्युर्न नि चिक्युरन्यम् १६
- सप्तार्धगर्भा भुवनस्य रेतो विष्णोस्तिष्ठन्ति प्रदिशा विधर्मणि ।
 ते धीतिभिर्मनसा ते विपश्चितः परिभुवः परि भवन्ति विश्वतः १७
- ऋचो अक्षरं परमे व्योमिन् यस्मिन् देवा अधि विश्वे निषेदुः
 यस्तन्न वेद किमुचा करिष्यति य इत् तद् विदुस्ते अमी समासते १८
- ऋचः पदं मात्रया कल्पयन्तोऽर्धर्चनं चाकल्पाव्विश्वमेजत् ।
 त्रिपाद् ब्रह्म पुरुषं वि तंष्टे तेन जीवन्ति प्रदिशश्चतस्रः १९
- सूयवसाद् भगवती हि भूया अधा वयं भगवन्तः स्याम ।
 अद्धि तृणमग्नये विश्वदानीं पिबं शुद्धमुद्रकमाचरन्ती २० (२७)
- गौरिन्मिमाय सलिलानि तक्षत्येकपदी द्विपदी सा चतुष्पदी ।
 अष्टार्पदी नवपदी बभूवुषी सहस्राक्षरा भुवनस्य पङ्क्तिस्तस्याः समुद्रा
 अधि वि क्षरन्ति २१
- कृष्णं नियानं हरयः सुपर्णा अपो वसाना दिवमुत्पतन्ति ।
 तं आववृत्रन्तसदनाहतस्यादिद् घृतेन पृथिवीं व्युद्विः २२
- अपादैति प्रथमा पद्धतीनां कस्तद् वा मित्रावरुणा चिकेत ।
 गर्भो भारं भरत्या चिदस्या कृतं पिपत्यनृतं नि पाति २३ (३०८)

विराड् वाग् विराट् पृथिवी विराडन्तरिक्षं विराट् प्रजापतिः ।

विराण्मृत्युः साध्यानामधिराजो बभूव तस्य भूतं भव्यं वशे

स मे भूतं भव्यं वशे कृणोतु

२४

शक्रमयं धूममारादपश्यं विषुवता पर एनावरेण ।

उक्षाणं पृश्निमपचन्त वीरास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन्

२५

त्रयः केशिनं क्रतुथा वि चक्षते संवत्सरे वपत एक एषाम् ।

विश्वमन्यो अभिचष्टे शचीभिर्धाजिरेकस्य दृष्टो न रूपम्

२६

चत्वारि वाक् परिमिता पदानि तानि विदुर्ब्राह्मणा ये मनीषिणः ।

गुहा त्रीणि निहिता नेङ्गयन्ति तुरीयं वाचो मनुष्या वदन्ति

२७

इन्द्रं मित्रं वरुणमग्निमाहु रथो दिव्यः स सुपर्णो गरुत्मान् ।

एकं सद् विप्रा बहुधा वदन्त्यग्निं यमं मातरिश्वानमाहुः

२८ (२८) (३१३)

[इत्येकविंशः प्रपाठकः ॥२१॥]

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥५॥

॥ इति नवमं काण्डं समाप्तम् ॥

मन्त्रसंख्या—

अष्टमकाण्डस्यान्तपर्यन्तं २३२३

नवमकाण्डस्य ... ३१३

सर्वयोगः २६३६

दशमं काण्डम् ।

(१) कृत्यादूषणम् ।

१-३२ प्रत्यङ्गिरसः । कृत्यादूषणम् । अनुष्टुप्; १ महावृद्धती; २ विराण्नाम गायत्री; ९ पथ्यापङ्क्तिः;
१२ पङ्क्तिः; १३ उरोवृद्धती; १५ चतुष्पदा विराड्जगती; १७, २०, २४ प्रस्तारपङ्क्तिः
(२० विराट्); १६, १८ त्रिष्टुप्; १९ चतुष्पदा जगती; २२ एकावसाना द्विपदार्ची
उष्णिक्; २३ त्रिपदा भुरिग्विपमा गायत्री; २८ त्रिपदा गायत्री, २९ मध्ये ज्योतिष्मती
जगती, ३२ द्व्यनुष्टुग्भर्मा पञ्चपदातिजगती ।

[अथ द्वाविंशः प्रपाठकः ॥२२॥]

[१] यां कल्पयन्ति वहतौ वधूमिव विश्वरूपां हस्तकृतां चिकित्सवः ।

सारादेत्वपं नुदाम एनाम् १

शीर्षण्वतीं नस्वतीं कर्णिनीं कृत्याकृता संभृता विश्वरूपा ।

सारादेत्वपं नुदाम एनाम् २

शूद्रकृता राजकृता स्त्रीकृता ब्रह्मभिः कृता ।

जाया पत्या नुत्तेव कर्तारं बन्ध्वृच्छतु ३

अनयाहमोषध्या सर्वाः कृत्या अदूदुषम् ।

यां क्षेत्रे चक्रुर्यां गोषु यां वा ते पुरुषेषु ४

अधमस्त्वघकृते शपथः शपथीयते ।

प्रत्यक् प्रतिप्रहिण्मो यथा कृत्याकृतं हनत् ५

प्रतीचीनं आङ्गिरसोऽध्यक्षो नः पुरोहितः ।

प्रतीचीः कृत्या आकृत्यामून् कृत्याकृतो जहि ६

यस्त्वोवाच परेहीति प्रतिकूलमुदाय्यम् ।

तं कृत्येऽभिनिवर्तस्व मास्मानिच्छो अनागसः ७

यस्ते परंषि संदुधौ रथस्येवर्भुर्धिया ।

तं गच्छ तत्र तेऽयं नमज्ञातस्तेऽयं जनः ८

ये त्वा कृत्वालेभिरे विद्वला अभिचारिणः ।

शंभ्वीदं कृत्यादूषणं प्रतिवर्त्म पुनःसरं तेन त्वा स्रपयामसि ९

(९)

- यद् दुर्भगां प्रक्षपितां मृतवत्सामुपेयिम ।
 अपैतु सर्वं मत् पापं द्रविणं मोप तिष्ठतु १० (१)
- यत् ते पितृभ्यो ददतो यज्ञे वा नाम जगूहुः ।
 संदेस्या इत् सर्वस्मात् पापादिमा मुञ्चन्तु त्वौषधीः ११
 देवैनसात् पित्र्यान्नामग्राहात् संदेस्यादिभिनिष्कृतात् ।
 मुञ्चन्तु त्वा वीरुधो वीर्येण ब्रह्मण ऋग्भिः पर्यस ऋषीणाम् १२
 यथा वातश्चयावयति भूम्या रेणुमन्तर्निक्षाच्चाभ्रम् ।
 एवा मत् सर्वं दुर्भुतं ब्रह्मनुत्तमपायति १३
 अप क्राम नानदती विनद्धा गर्दभीव ।
 कर्तृन् नक्षस्वेतो नुत्ता ब्रह्मणा वीर्याविता १४
 अयं पन्थाः कृत्येति त्वा नयामोऽभिप्रहितं प्रति त्वा प्र हिण्मः ।
 तेनाभि याहि भञ्जत्यनस्वतीव बाहिनी विश्वरूपा कुरुतिनी १५
 पराकू ते ज्योतिरपथं ते अर्वागन्यत्रास्मदयना कृणुष्व ।
 परेणेहि नवतिं नान्या इ अति दुर्गाः स्रोत्या मा क्षणिष्ठाः परेहि १६
 वात इव वृक्षान् नि मृणीहि पादय मा गामश्वं पुरुषमुच्छिष एषाम् ।
 कर्तृन् निवृत्येतः कृत्येऽप्रजास्त्वाय बोधय १७
 यां ते बर्हिषि यां इमंज्ञाने क्षेत्रे कृत्यां वलुगं वा निचखुः ।
 अग्नौ वा त्वा गार्हपत्येऽभिचेरुः पाकं सन्तं धीरतरा अनागसम् १८
 उपाहृतमनुबुद्धं निखातं वैरं त्सार्यन्वविदाम कर्त्रम् ।
 तदेतु यत् आभृतं तत्राश्वं इव वि वर्ततां हन्तु कृत्याकृतः प्रजाम् १९
 स्वायसा असयः सन्ति नो गृहे विद्वा ते कृत्ये यतिधा परूषि ।
 उत्तिष्ठैव परेहीतोऽज्ञाते किमिहेच्छसि २० (२)
- ग्रीवास्ते कृत्ये पादौ चापि कत्स्यामि निर्द्वेव ।
 इन्द्राग्नी अस्मान् रक्षतां यौ प्रजानां प्रजावती २१
 सोमो राजाधिपा मृडिता च भूतस्य नः पतयो मृडयन्तु २२
 भवाशर्वावस्यतां पापकृते कृत्याकृते । दुष्कृते विद्युतं देवहेतिम् २३
 यद्येयथ द्विपदी चतुष्पदी कृत्याकृता संभृता विश्वरूपा ।
 सेतोऽष्टापदी भूत्वा पुनः परेहि दुच्छुने २४ (१४)

अभ्यङ्क्ताक्ता स्वरिक्ता सर्वं भरन्ती दुरितं परेहि ।

जानीहि कृत्ये कर्तारं दुहितेव पितरं स्वम् २५

परेहि कृत्ये मा तिष्ठो विद्वस्येव पदं नय । मृगः स मृगयुस्त्वं न त्वा निकर्तुमर्हति २६

उत हन्ति पूर्वासिनं प्रत्यादायापरं इष्वा । उत पूर्वस्य निध्नतो नि हन्त्यपरः प्रति २७

एतद्धि शृणु मे वचोऽर्थेहि यत एयथ । यस्त्वा चकार तं प्रति २८

अनागोहत्या वै भीमा कृत्ये मा नो गामश्वं पुरुषं वधीः ।

यत्रयत्रासि निहिता ततस्त्वोत्थापयामसि पर्णालघीयसी भव २९

यद्वि स्थ तमसावृता जालेनाभिहिता इव । सर्वाः संलुप्येतः कृत्याः पुनः

कर्त्रे प्र हिणमसि ३०

कृत्याकृतो वलगिनोऽभिनिष्कारिणः प्रजाम् ।

मृणीहि कृत्ये मोच्छिषोऽमून् कृत्याकृतो जहि ३१

यथा सूर्यो मुच्यते तमसस्परि रात्रिं जहात्युषसश्च केतून् ।

एवाहं सर्वं दुर्भूतं कर्त्रे कृत्याकृतो कृतं हस्तीव रजो दुरितं जहामि ३२(३)(३२)

(२) ब्रह्मप्रकाशनम् ।

१-३३ नारायणः । पाष्णिस्तुतम्, पुरुषः, ब्रह्मप्रकाशनम् । अनुष्टुप्; १-४, ७-८ त्रिष्टुप्;

६, ११ जगती; २८ मुरिबृहती ।

केन पाष्णीं आभृते पूरुषस्य केन मांसं संभृतं केन गुल्फौ ।

केनाङ्गुलीः पेशनीः केन खानि केनोच्छृङ्खौ मध्यतः कः प्रतिष्ठाम् १

कस्मान्नु गुल्फावधरावकृण्वन्नष्टीवन्तावुत्तरौ पूरुषस्य ।

जङ्घे निर्कृत्य न्यदिधुः क्व स्विज्जानुनोः संधी क उ तच्चिकेत २

चतुष्टयं युज्यते संहितान्तं जानुभ्यामूर्ध्वं शिथिरं कबन्धम् ।

श्रोणी यदूरु क उ तज्जजान याभ्यां कुसिन्धं सुहृदं बभूव ३

कति देवाः कतमे त आसन् य उरो ग्रीवाश्चिक्युः पूरुषस्य ।

कति स्तनौ व्यदिधुः कः कफोडौ कति स्कन्धान् कति पृष्ठीरचिन्वन् ४

को अस्य बाहू समभरद् वीर्यं करवादिति ।

अंसौ को अस्य तद् देवः कुसिन्धे अध्या दधौ ५

कः सप्त खानि वि ततर्द शीर्षणि कर्णाविमौ नासिके चक्षणी मुखम् ।

शेषां पुरुत्रा विजयस्य महानि चतुष्पादो द्विपदो यन्ति यामम् ६ (३८)

हन्वोर्हि जिह्मामदधात् पुरुचीमधा महीमधि शिश्राय वाचम् ।

स आ वरीवर्ति भुवनेष्वन्तरपो वसानः क उ तच्चिकेत ७

मस्तिष्कमस्य यतमो ललाटं कृकाटिकां प्रथमो यः कृपालम् ।

चित्वा चित्यं हन्वोः पूरुषस्य दिवं रुरोह कतमः स देवः ८

प्रियाप्रियाणि बहुला स्वप्नं संवाधतन्द्राः ।

आनन्दानुग्रो नन्दांश्च कस्माद् वहति पूरुषः ९

आर्तिरवर्तिर्निर्ऋतिः कुतो नु पुरुषेऽमतिः ।

राद्धिः समृत्तिर्वृद्धिर्द्धिर्मतिरुदितयः कुतः १० (४)

को अस्मिन्नापो व्यदिधाद् विषुवतः पुरुवृतः सिन्धुसृत्याय जाताः ।

तीव्रा अरुणा लोहिनीस्ताम्रधूमा ऊर्ध्वा अवाचीः पुरुषे तिरश्चीः ११

को अस्मिन् रूपमदधात् को मह्यानं च नाम च ।

गातुं को अस्मिन् कः केतुं कश्चरित्राणि पूरुषे १२

को अस्मिन् प्राणमवयत् को अपानं व्यानम् ।

समानमस्मिन् को देवोऽधि शिश्राय पूरुषे १३

को अस्मिन् यज्ञमदधादेको देवोऽधि पूरुषे ।

को अस्मिन्सत्यं कोऽनृतं कुतो मृत्युः कुतोऽमृतम् १४

को अस्मै वासः पर्यदधात् को अस्यायुरकल्पयत् ।

बलं को अस्मै प्रायच्छत् को अस्याकल्पयज्जवम् १५

केनापो अन्वतनुत् केनाहरकरोद् रुचे ।

उषसं केनान्वैन्दु केन सायम्भवं ददे १६

को अस्मिन् रेतो न्यदिधात् तन्तुरा तायतामिति ।

मेधां को अस्मिन्नधौहत् को बाणं को नृतो दधौ १७

केनेमां भूमिमौर्णोत् केन पर्यभवद् दिवम् । केनाभि मृहा पर्वतान् केन कर्माणि पूरुषः १८

केन पर्जन्यमन्वेति केन सोमं विचक्षणम् । केन यज्ञं च श्रद्धां च केनास्मिन् निहितं मनः १९

केन श्रोत्रियमाप्नोति केनेमं परमेष्ठिनम् । केनेममग्निं पूरुषः केन संवत्सरं ममे २० (५)

ब्रह्म श्रोत्रियमाप्नोति ब्रह्मेमं परमेष्ठिनम् । ब्रह्मेममग्निं पूरुषो ब्रह्म संवत्सरं ममे २१

केन देवाँ अनु क्षियति केन दैवजनीर्विशः । केनेदमन्यन्नक्षत्रं केन सत् क्षत्रमुच्यते २२

ब्रह्म देवाँ अनु क्षियति ब्रह्म दैवजनीर्विशः । ब्रह्मेदमन्यन्नक्षत्रं ब्रह्म सत् क्षत्रमुच्यते २३ (५५)

केनेयं भूमिर्विहिता केन द्यौरुत्तरा हिता । केनेदमूर्ध्वं तिर्यक् चान्तरिक्षं व्यचो हितम् २४
ब्रह्मणा भूमिर्विहिता ब्रह्म द्यौरुत्तरा हिता । ब्रह्मेदमूर्ध्वं तिर्यक् चान्तरिक्षं व्यचो हितम् २५
मूर्धानमस्य संसीव्यार्थर्वा हृदयं च यत् । मस्तिष्कादूर्ध्वः प्रैरयत् पर्वमानोऽधि शीर्षतः २६
तद् वा अथर्वणः शिरो देवकोशः समुजितः । तत् प्राणो अभि रक्षति शिरो अन्नमथो मनः २७

ऊर्ध्वो नु सृष्टारस्तिर्यङ् नु सृष्टारः सर्वा दिशः पुरुष आ बभूव ३ ।

पुरं यो ब्रह्मणो वेदु यस्याः पुरुष उच्यते २८
यो वै तां ब्रह्मणो वेदामृतेनावृतां पुरम् । तस्मै ब्रह्म च ब्राह्माश्च चक्षुः प्राणं प्रजां देदुः २९
न वै तं चक्षुर्जहाति न प्राणो जरसः पुरा । पुरं यो ब्रह्मणो वेदु यस्याः पुरुष उच्यते ३०
अष्टाचक्रा नवद्वारा देवानां पूरयोध्या । तस्यां हिरण्ययः कोशः स्वर्गो ज्योतिषावृतः ३१
तस्मिन् हिरण्यये कोशे ज्योतिरिति प्रतिष्ठिते । तस्मिन् यद् यक्षमात्मन्वत् तद् वै ब्रह्माविदो विदुः ३२
प्रभ्राजमानां हरिणीं यशसा संपरीवृताम् । पुरं हिरण्ययीं ब्रह्मा विवेशापराजिताम् ३३ (६) (६५)
॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥

(३) सप्तलक्षयणो वरणमणिः ।

१-२५ अथर्वा । वरणमणिः, वनस्पतिः, चन्द्रमाः । अनुष्टुप् ; २-३, ६ भुरिक् त्रिष्टुप् ;
८, १३-१४ पथ्यापङ्क्तिः ; ११, १६ भुरिक् ; १५, १७-२५ पदपदा जगती ।

[२] अयं मे वरणो मणिः सप्तलक्षयणो वृषा ।

तेना रभस्व त्वं शत्रून् प्र मृणीहि दुरस्यतः १

प्रेणान्मृणीहि प्र मृणा रभस्व मणिस्ते अस्तु पुरस्तात् पुरस्तात् ।

अवारयन्त वरणेन देवा अभ्याचारमसुराणां श्वःश्वः २

अयं मणिर्वरणो विश्वभेषजः सहस्राक्षो हरितो हिरण्ययः ।

स ते शत्रून् धरान् पादयति पूर्वस्तान् दध्नुहि ये त्वा द्विपन्ति ३

अयं ते कृत्यां विततां पौरुषेयादयं भूयात् ।

अयं त्वा सर्वस्मात् पापाद् वरणो वारयिष्यते ४

वरणो वारयाता अयं देवो वनस्पतिः ।

यक्ष्मो यो अस्मिन्नाविष्टस्तमुं देवा अवीवरन् ५

स्वप्नं सुप्त्वा यदि पश्यासि पापं मृगः सृतिं यति धावाद्जुष्टाम् ।

परिक्षवाच्छकुनेः पापवादादयं मणिर्वरणो वारयिष्यते ६

अरात्यास्त्वा निर्ऋत्या अभिचारादथो भूयात् ।

मृत्योरोजीयसो वधाद् वरणो वारयिष्यते ७ (७२)

यन्मे माता यन्मे पिता भ्रातरौ यच्च मे स्या यदेनश्चकृमा वयम् ।

ततो नो वारयिष्यतेऽयं देवो वनस्पतिः

८

वरणेन प्रव्यथिता भ्रातृव्या मे सबन्धवः । असूर्त रजो अप्यंगुस्ते यन्त्वधमं तमः

९

अरिष्टोऽहमरिष्टगुरायुष्मान्तर्ष्वपूरुषः । तं मायं वरणो मणिः परि पातु दिशोदिशः

१०(७)

अयं मे वरण उरसि राजा देवो वनस्पतिः । स मे शत्रून् वि बाधतामिन्द्रो दस्युनिवासुरान्

११

इमं विभार्मि वरणमायुष्मान्छतशारदः । स मे राष्ट्रं च क्षत्रं च पशूनोजश्च मे दधत्

१२

यथा वातो वनस्पतीन् वृक्षान् भनक्त्योजसा ।

एवा सपत्नान् मे भङ्गधि पूर्वान् जातौ उतापरान् वरणस्त्वाभि रक्षतु

१३

यथा वार्तश्चाग्निश्च वृक्षान् प्सातो वनस्पतीन् ।

एवा सपत्नान् मे प्साहि पूर्वान् जातौ उतापरान् वरणस्त्वाभि रक्षतु

१४

यथा वार्तेन प्रक्षीणा वृक्षाः शेरे न्यर्पिताः ।

एवा सपत्नांस्त्वं मम प्र क्षिणीहि न्यर्पिय पूर्वान् जातौ

उतापरान् वरणस्त्वाभि रक्षतु

१५

तांस्त्वं प्र च्छिन्द्व वरण पुरा क्षिप्तात् पुरायुषः ।

य एनं पशुषु दिप्सन्ति ये चास्य राष्ट्रदिप्सवः

१६

यथा सूर्यो अतिभाति यथास्मिन् तेज आहितम् ।

एवा मे वरणो मणिः कीर्तिं भूतिं नि यच्छतु

तेजसा मा समुक्षतु यशसा समनक्तु मा

१७

यथा यशश्चन्द्रमस्यादित्ये च नृचक्षसि ।

एवा मे वरणो मणिः कीर्तिं भूतिं नि यच्छतु

तेजसा मा समुक्षतु यशसा समनक्तु मा

१८

यथा यशः पृथिव्यां यथास्मिन् जातवेदसि ।

एवा मे वरणो मणिः कीर्तिं भूतिं नि यच्छतु

तेजसा मा समुक्षतु यशसा समनक्तु मा

१९

यथा यशः कन्यायां यथास्मिन्त्संमृते रथे ।

एवा मे वरणो मणिः कीर्तिं भूतिं नि यच्छतु

तेजसा मा समुक्षतु यशसा समनक्तु मा

२०(८)(८५)

यथा यशः सोमपीथे मधुपर्के यथा यशः ।

एवा मे वरणो मणिः कीर्तिं भूतिं नि यच्छतु

तेजसा मा समुक्षतु यशसा समनक्तु मा २१

यथा यशोऽग्निहोत्रे वर्षद्वारे यथा यशः ।

एवा मे वरणो मणिः कीर्तिं भूतिं नि यच्छतु

तेजसा मा समुक्षतु यशसा समनक्तु मा २२

यथा यशो यजमाने यथास्मिन् यज्ञ आहितम् ।

एवा मे वरणो मणिः कीर्तिं भूतिं नि यच्छतु

तेजसा मा समुक्षतु यशसा समनक्तु मा २३

यथा यशः प्रजापतौ यथास्मिन् परमेष्ठिनि ।

एवा मे वरणो मणिः कीर्तिं भूतिं नि यच्छतु

तेजसा मा समुक्षतु यशसा समनक्तु मा २४

यथा देवेष्वमृतं यथैषु सत्यमाहितम् ।

एवा मे वरणो मणिः कीर्तिं भूतिं नि यच्छतु

तेजसा मा समुक्षतु यशसा समनक्तु मा २५ (९) (९०)

(४) सर्पविषदूरीकरणम् ।

१-२६ गरुत्मान् । तक्षकः । अनुष्टुप्; १ पथ्यापङ्क्तिः; २ त्रिपदा यवमध्या गायत्री; ३-४

पथ्याबृहती; ८ उष्णिग्गर्भा परा त्रिष्टुप्; १२ भुरिगायत्री; १६ त्रिपदा प्रतिष्ठागायत्री;

२१ ककुम्मती; २३ त्रिष्टुप्; २६ त्र्यवसाना षट्पदा बृहतीगर्भा ककुम्मती

भुरिक् त्रिष्टुप् ।

इन्द्रस्य प्रथमो रथो देवानामपरो रथो वरुणस्य तृतीय इत् ।

अहीनामपमा रथं स्थाणुमारुदथार्पत् १

दुर्मः शोचिस्तरुणकमश्वस्य वारः परुषस्य वारः । रथस्य बन्धुरम् २

अव श्वेत पदा जहि पूर्वेण चार्परेण च । उदुप्लुतमिव दार्वहीनामरसं विषं वारुग्रम् ३

अरंघुषो निमज्योन्मज्य पुनरब्रवीत् । उदुप्लुतमिव दार्वहीनामरसं विषं वारुग्रम् ४

पैदो हन्ति कसर्णीलं पैदः श्वित्रमुतासितम् । पैदो रथर्व्याः शिरः सं बिभेद पृदाक्ताः ५

पैदु प्रेहि प्रथमोऽनु त्वा वयमेमसि । अहीन् व्यस्यतात् पथो येन स्मा वयमेमसि ६

इदं पैदो अजायतेदमस्य परारणम् । इमान्यर्वतः पदाहिघ्न्यो वाजिनीवतः ७ (९७)

अथर्व० २९

संयतं न वि ष्वरद् व्यातं न सं यमत । अस्मिन् क्षेत्रे द्वावही स्त्री च पुमांश्च तावुभावर्सा ८
 अरसासं इहाहयो ये अन्ति ये च दूरके । घनेन हन्मि वृश्चिकमहिं दुण्डेनागतम् ९
 अघाश्वस्येदं भेषजमुभयोः स्वजस्य च । इन्द्रो मेऽहिमघायन्तमहिं पैद्वो अरन्धयत् १० (१०)
 पैद्वस्य मन्महे वयं स्थिरस्य स्थिरधाम्नः । इमे पश्चा पृदाकवः प्रदीध्यत आसते ११
 नष्टासवो नष्टविषा हुता इन्द्रेण वज्रिणा । जघानेन्द्रो जघनिमा वयम् १२
 हुतास्तिरश्चिराजयो निषिष्टासः पृदाकवः । दर्विं करिक्तं शिवत्रं दुर्भेष्वसितं जहि १३
 कैरातिका कुमारिका सका खनति भेषजम् । हिरण्ययीभिरभिर्गिरीणामुप सानुषु १४
 आयसंगन् युवा मिषक् पृथिहापराजितः । स वै स्वजस्य जग्भन उभयोर्वृश्चिकस्य च १५
 इन्द्रो मेऽहिमरन्धयन्मित्रश्च वरुणश्च । वातापर्जन्योऽभा १६
 इन्द्रो मेऽहिमरन्धयत् पृदाकुं च पृदाकम् । स्वजं तिरश्चिराजिं कसणीलं दशोनासिम् १७
 इन्द्रो जघान प्रथमं जनितारमहे तव । तेषामु तृह्यमाणानां कः स्वित् तेषामसद् रसः १८
 सं हि शीर्षाण्यग्रंभं पौञ्जिष्ठ इव कर्वरम् । सिन्धोर्मध्यं परेत्य व्यनिजमहेर्विषम् १९
 अहीनां सर्वेषां विषं परा वहन्तु सिन्धवः । हुतास्तिरश्चिराजयो निषिष्टासः पृदाकवः २० (११)
 ओषधीनामहं वृण उर्वरीरिव साधुया । नयाम्यर्वतीरिवाहे निरैतु ते विषम् २१
 यदुग्रौ सूर्ये विषं पृथिव्यामोषधीषु यत् । कान्दाविषं कनक्तकं निरैत्वैतु ते विषम् २२
 ये अग्निजा ओषधिजा अहीनां ये अप्सुजा विद्युतं आबभूवुः ।
 येषां जातानि बहुधा महान्ति तेभ्यः सर्पेभ्यो नमसा विधेम २३
 तौद्री नामासि कन्या घृताची नाम वा असि । अधस्पदेन ते पदमा ददे विषदूषणम् २४
 अङ्गदङ्गात् प्र च्यावय हृदयं परि वर्जय । अधा विषस्य यत् तेजोऽवाचीनं तदेतु ते २५
 आरे अभूद् विषमरौद् विषे विषमप्रागपि । अग्निर्विषमहेर्निरधात् सोमो निरणयीत् ।
 दुंष्टारमन्वगाद् विषमहिरमृत २६ (१२) (११६)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥२॥

(५) विजयप्राप्तिः ।

[१] १-२४ सिन्धुद्वीपः । आपः, चन्द्रमाः । अनुष्टुप्, १-५ त्रिपदा पुरोऽभिकृतिककुम्भतीगर्भा पङ्क्तिः;
 ६ चतुष्पदा जगतीगर्भा जगती; ७-१४ त्र्यवसाना पञ्चपदा विपरीतपादलक्ष्मा बृहती
 (११, १४ पथ्यापङ्क्तिः); १५-२१ चतुरवसाना दशपदा त्रैष्टुब्गर्भातिधृतिः
 (१९-२० कृतिः; २४ त्रिपदा विराड् गायत्री)

[२] (१) इन्द्रस्यौजः स्थेन्द्रस्य सह स्थेन्द्रस्य बलं स्थेन्द्रस्य वीर्यं स्थेन्द्रस्य नृम्णं स्थं ।
 जिष्णवे योगाय ब्रह्मयोगैर्वो युनज्मि १ (११७)

- इन्द्रस्यौजः स्थेन्द्रस्य सह स्थेन्द्रस्य बलं स्थेन्द्रस्य वीर्यं१ स्थेन्द्रस्य नृम्णं स्थ ।
 जिष्णवे योगाय क्षत्रयोगैर्वो युनज्मि २
- इन्द्रस्यौजः स्थेन्द्रस्य सह स्थेन्द्रस्य बलं स्थेन्द्रस्य वीर्यं१ स्थेन्द्रस्य नृम्णं स्थ ।
 जिष्णवे योगायेन्द्रयोगैर्वो युनज्मि ३
- इन्द्रस्यौजः स्थेन्द्रस्य सह स्थेन्द्रस्य बलं स्थेन्द्रस्य वीर्यं१ स्थेन्द्रस्य नृम्णं स्थ ।
 जिष्णवे योगाय सोमयोगैर्वो युनज्मि ४
- इन्द्रस्यौजः स्थेन्द्रस्य सह स्थेन्द्रस्य बलं स्थेन्द्रस्य वीर्यं१ स्थेन्द्रस्य नृम्णं स्थ ।
 जिष्णवे योगायाप्सुयोगैर्वो युनज्मि ५
- इन्द्रस्यौजः स्थेन्द्रस्य सह स्थेन्द्रस्य बलं स्थेन्द्रस्य वीर्यं१ स्थेन्द्रस्य नृम्णं स्थ ।
 जिष्णवे योगाय विश्वानि मा भूतान्युप तिष्ठन्तु युक्ता म आप स्थ ६
- (२) अग्नेर्भाग स्थ । अपां शुक्रमापो देवीर्वर्चो अस्मासु धत्त ।
 प्रजापतेर्वो धाम्नास्मै लोकाय सादये ७
- इन्द्रस्य भाग स्थ । अपां शुक्रमापो देवीर्वर्चो अस्मासु धत्त ।
 प्रजापतेर्वो धाम्नास्मै लोकाय सादये ८
- सोमस्य भाग स्थ । अपां शुक्रमापो देवीर्वर्चो अस्मासु धत्त ।
 प्रजापतेर्वो धाम्नास्मै लोकाय सादये ९
- वरुणस्य भाग स्थ । अपां शुक्रमापो देवीर्वर्चो अस्मासु धत्त ।
 प्रजापतेर्वो धाम्नास्मै लोकाय सादये १० (१३)
- मित्रावरुणयोर्भाग स्थ । अपां शुक्रमापो देवीर्वर्चो अस्मासु धत्त ।
 प्रजापतेर्वो धाम्नास्मै लोकाय सादये ११
- यमस्य भाग स्थ । अपां शुक्रमापो देवीर्वर्चो अस्मासु धत्त ।
 प्रजापतेर्वो धाम्नास्मै लोकाय सादये १२
- पितॄणां भाग स्थ । अपां शुक्रमापो देवीर्वर्चो अस्मासु धत्त ।
 प्रजापतेर्वो धाम्नास्मै लोकाय सादये १३
- देवस्य सवितुर्भाग स्थ । अपां शुक्रमापो देवीर्वर्चो अस्मासु धत्त ।
 प्रजापतेर्वो धाम्नास्मै लोकाय सादये १४
- (३) यो व आपोऽपां भागोऽप्स्व१न्तर्यजुष्यो देवयजनः । इदं तमाति सृजामि तं माभ्यवनिक्षि ।
 तेन तमभ्यतिसृजामो योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।
 तं वधेयं तं स्तृषीयानेन ब्रह्मणानेन कर्मणानया मेन्या १५ (१३१)

यो व आपोऽपामूर्मिस्व१न्तर्यजुष्यो देवयजनः । इदं तमतिं सृजामि तं माभ्यवनिक्षि ।
तेन तमभ्यतिसृजामो योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।
तं वधेयं तं स्तृषीयानेन ब्रह्मणानेन कर्मणानया मेन्या १६

यो व आपोऽपां वत्सोऽस्व१न्तर्यजुष्यो देवयजनः । इदं तमतिं सृजामि तं माभ्यवनिक्षि ।
तेन तमभ्यतिसृजामो योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।
तं वधेयं तं स्तृषीयानेन ब्रह्मणानेन कर्मणानया मेन्या १७

यो व आपोऽपां वृषभोऽस्व१न्तर्यजुष्यो देवयजनः । इदं तमतिं सृजामि तं माभ्यवनिक्षि ।
तेन तमभ्यतिसृजामो योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।
तं वधेयं तं स्तृषीयानेन ब्रह्मणानेन कर्मणानया मेन्या १८

यो व आपोऽपां हिरण्यगर्भोऽस्व१न्तर्यजुष्यो देवयजनः । इदं तमतिं सृजामि तं माभ्यवनिक्षि ।
तेन तमभ्यतिसृजामो योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।
तं वधेयं तं स्तृषीयानेन ब्रह्मणानेन कर्मणानया मेन्या १९

यो व आपोऽपामश्मा पृश्निर्द्विष्योऽस्व१न्तर्यजुष्यो देवयजनः । इदं तमतिं सृजामि तं माभ्यवनिक्षि ।
तेन तमभ्यतिसृजामो योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।
तं वधेयं तं स्तृषीयानेन ब्रह्मणानेन कर्मणानया मेन्या २० (१४)

ये व आपोऽपामग्रयोऽस्व१न्तर्यजुष्यो देवयजनाः । इदं तानतिं सृजामि तान् माभ्यवनिक्षि ।
तैस्तमभ्यतिसृजामो योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।
तं वधेयं तं स्तृषीयानेन ब्रह्मणानेन कर्मणानया मेन्या २१

(४) यदवाचीनं त्रैहायणादनृतं किं चौद्विम ।

आपो मा तस्मात् सर्वस्माद् दुरितात् पान्त्वंहंसः

२२

समुद्रं वः प्र हिणोमि स्वां योनिमपीतन ।

अरिष्टाः सर्वहायसो मा च नः किं चनाममत्

२३

अरिप्रा आपो अप रिप्रमस्मत् ।

प्रास्मदेनो दुरितं सुप्रतीकाः प्र दुष्वन्धं प्र मलं बहन्तु

२४ (१४०)

(५) [२] २५-३५ (१-११) कौशिकः । विष्णुकर्मः, मन्त्रोक्ताः ।

२५-३५ व्यवसाना षट्पदा यथाक्षरं शक्यतिशकरी ।

(५) विष्णोः क्रमोऽसि सपत्नहा पृथिवीसंशितोऽग्निर्तेजाः ।

पृथिवीमनु वि क्रमेऽहं पृथिव्यास्तं निर्भजामो योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।

स मा जीवीत् तं प्राणो जहातु

२५ । १

विष्णोः क्रमोऽसि सपत्नहान्तरिक्षसंशितो वायुर्तेजाः ।

अन्तरिक्षमनु वि क्रमेऽहमन्तरिक्षात् तं निर्भजामो योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।

स मा जीवीत् तं प्राणो जहातु

२६ । २

विष्णोः क्रमोऽसि सपत्नहा द्यौसंशितः सूर्यर्तेजाः ।

दिवमनु वि क्रमेऽहं दिवस्तं निर्भजामो योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।

स मा जीवीत् तं प्राणो जहातु

२७ । ३

विष्णोः क्रमोऽसि सपत्नहा दिक्संशितो मनस्तेजाः ।

दिशोऽनु वि क्रमेऽहं दिग्भ्यस्तं निर्भजामो योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।

स मा जीवीत् तं प्राणो जहातु

२८ । ४

विष्णोः क्रमोऽसि सपत्नहाशासंशितो वार्ततेजाः ।

आशा अनु वि क्रमेऽहमाशाभ्यस्तं निर्भजामो योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।

स मा जीवीत् तं प्राणो जहातु

२९ । ५

विष्णोः क्रमोऽसि सपत्नह ऋक्संशितः सामर्तेजाः ।

ऋचोऽनु वि क्रमेऽहमृग्भ्यस्तं निर्भजामो योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।

स मा जीवीत् तं प्राणो जहातु

३० । ६ (१५)

विष्णोः क्रमोऽसि सपत्नहा यज्ञसंशितो ब्रह्मर्तेजाः ।

यज्ञमनु वि क्रमेऽहं यज्ञात् तं निर्भजामो योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।

स मा जीवीत् तं प्राणो जहातु

३१ । ७

विष्णोः क्रमोऽसि सपत्नहौषधीसंशितः सोमर्तेजाः ।

ओषधीरनु वि क्रमेऽहमोषधीभ्यस्तं निर्भजामो योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।

स मा जीवीत् तं प्राणो जहातु

३२ । ८

विष्णोः क्रमोऽसि सपत्नहाप्सुसंशितो वरुणर्तेजाः ।

अपोऽनु वि क्रमेऽहमप्स्यस्तं निर्भजामो योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।

स मा जीवीत् तं प्राणो जहातु

३३ । ९ (१४९)

विष्णोः क्रमोऽसि सपत्नहा कृषिसंशितोऽन्नतेजाः ।

कृषिमनु वि क्रमेऽहं कृष्यास्तं निर्भजामो योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।

स मा जीवीत् तं प्राणो जहातु ३४ । १०

विष्णोः क्रमोऽसि सपत्नहा प्राणसंशितः पुरुषतेजाः ।

प्राणमनु वि क्रमेऽहं प्राणात् तं निर्भजामो योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।

स मा जीवीत् तं प्राणो जहातु ३५ । ११ (१५१)

(६) [३] ३६-४१ (१-६) ब्रह्मा । मन्त्रोक्ताः । ३६ मातृवी पञ्चपदातिशाकरातिजागतगर्भाष्टिः;
३७ विराट् पुरस्ताद्बृहती; ३८ पुर उष्णिक्; ३९; ४१ आर्वी गायत्री; ४० विराड्विषमा गायत्री ।

(६) जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमभ्युष्टां विश्वाः पृतना अरांतीः ।

इदमहमागुष्यायणस्यागुष्याः पुत्रस्य वर्चस्तेजः प्राणमायुर्नि

वेष्टयामीदमेनमधराश्रं पादयामि ३६ । १

सूर्यस्यावृतमन्वावर्ते दक्षिणामन्वावृतम् ।

सा मे द्रविणं यच्छतु सा मे ब्राह्मणवर्चसम् ३७ । २

दिशो ज्योतिष्मतीरभ्यावर्ते । ता मे द्रविणं यच्छन्तु ता मे ब्राह्मणवर्चसम् ३८ । ३

सप्तऋषीनभ्यावर्ते । ते मे द्रविणं यच्छन्तु ते मे ब्राह्मणवर्चसम् ३९ । ४

ब्रह्माभ्यावर्ते । तन्मे द्रविणं यच्छतु तन्मे ब्राह्मणवर्चसम् ४० । ५ (१६)

ब्राह्मणां अभ्यावर्ते । ते मे द्रविणं यच्छन्तु ते मे ब्राह्मणवर्चसम् ४१ । ६ (१५७)

(७) [४] ४२-५० (१-९) विहव्यः । प्राजापत्या अनुष्टुप्; ४४ त्रिपदा गायत्रीगर्भानुष्टुप्; ५० त्रिष्टुप् ।

(७) यं वयं मृगयामहे तं धै स्तृण्वामहे । व्यात्ते परमेष्ठिनो ब्रह्मणापीपदाम् तम् ४२

वैश्वानरस्य दंष्ट्राभ्यां हेतिस्तं समधादुभि । इयं तं प्लात्वाहुतिः समिद् देवी सहीयसी ४३

राजो वरुणस्य बन्धोऽसि । सोऽमुमागुष्यायणमगुष्याः पुत्रमन्ने प्राणे बंधान् ४४

यत् ते अन्नं भुवस्पत आक्षियति पृथिवीमनु । तस्य नस्त्वं भुवस्पते संप्रयच्छ प्रजापते ४५

अपो दिव्या अचायिषं रसेन समपृक्षमहि । पर्यस्वानग्र आगमं तं मा सं सृज वर्चसा ४६

सं माग्ने वर्चसा सृज सं प्रजया समायुषा ।

विद्युर्मे अस्य देवा इन्द्रो विद्यात् सह ऋषिभिः ४७

यदग्ने अद्य मिथुना शपातो यद् वाचस्तृष्टं जनयन्त रेभाः ।

मन्योर्मनसः शरव्याऽ जायते या तया विध्य हृदये यातृधानान् ४८ (१६४)

परां शृणीहि तपसा यातुधानान् पराग्निं रक्षो हरसा शृणीहि ।

पराचिषा मूर्देवां शृणीहि परासुतपः शोचुचतः शृणीहि ४९

अपामस्मै वज्रं प्र हरामि चतुर्भृष्टिं शीर्षमिद्याय विद्वान् ।

सो अस्याङ्गानि प्र शृणातु सर्वा तन्मे देवा अनु जानन्तु विश्वे ५० (१७) (१६६)

(६) मणिवन्धनम् ।

१-३५ बृहस्पतिः । फालमाणिः, वनस्पतिः, ३ आपः । अनुष्टुप्, १, ४, २१ गायत्री; ५ षट्पदा जगती;
६ सप्तपदा विराट् शकवरी; ७-१० ज्यवसाना अष्टपदाऽष्टिः (१० नवपदा धृतिः); ११, २०,
२३-२७ पथ्यापङ्क्तिः; १२-१७ ज्यवसाना षट्पदा शकवरी; ३१ ज्यवसाना षट्पदा
जगती; ३५ पञ्चपदा ज्यनुष्टुग्भा जगती ।

अरातीयोर्भ्रातृव्यस्य दुर्हादीं द्विषतः शिरः । अपि वृश्चाम्योजसा १

वर्मं मह्यमयं मणिः फालाज्जातः करिष्यति । पूर्णो मन्थेन मार्गमद् रसेन सह वर्चसा २

यत् त्वां शिक्वः परावधीत् तक्षा हस्तेन वास्या ।

आपस्त्वा तस्माज्जीवलाः पुनन्तु शुचयः शुचिम् ३

हिरण्यस्रगयं मणिः श्रद्धां यज्ञं महो दधत् । गृहे वसतु नोऽतिथिः ४

तस्मै घृतं सुरां मध्वन्नमन्नं क्षदामहे ।

स नः पितेर्व पुत्रेभ्यः श्रेयः श्रेयश्चिकित्सतु भूयोभूयः श्वःश्वो देवेभ्यो मणिरेत्य ५

यमबध्नाद् बृहस्पतिर्मणिं फालं घृतश्रुतमुग्रं खदिरमोजसे ।

तमग्निः प्रत्यमुञ्चत सो अस्मै दुहे आज्यं भूयोभूयः श्वःश्वस्तेन त्वं द्विषतो जहि ६

यमबध्नाद् बृहस्पतिर्मणिं फालं घृतश्रुतमुग्रं खदिरमोजसे ।

तमिन्द्रः प्रत्यमुञ्चतौजसे वीर्यायि कम् ।

सो अस्मै बलमिद् दुहे भूयोभूयः श्वःश्वस्तेन त्वं द्विषतो जहि ७

यमबध्नाद् बृहस्पतिर्मणिं फालं घृतश्रुतमुग्रं खदिरमोजसे ।

तं सोमः प्रत्यमुञ्चत महे श्रोत्राय चक्षसे ।

सो अस्मै वर्च इद् दुहे भूयोभूयः श्वःश्वस्तेन त्वं द्विषतो जहि ८

यमबध्नाद् बृहस्पतिर्मणिं फालं घृतश्रुतमुग्रं खदिरमोजसे ।

तं सूर्यः प्रत्यमुञ्चत तेनेमा अजयद् दिशः ।

सो अस्मै भूतिमिद् दुहे भूयोभूयः श्वःश्वस्तेन त्वं द्विषतो जहि ९ (१७५)

- यमबध्नाद् बृहस्पतिर्मणिं फालं घृतश्रुतमुग्रं खद्विमोजसे ।
तं बिभ्रच्चन्द्रमा मणिसुराणां पुरोऽजयद् दानवानां हिरण्ययीः ।
सो अस्मै श्रियमिद् दुहे भूयोभूयः श्वःश्वस्तेन त्वं द्विषतो जहि १० (१८)
- यमबध्नाद् बृहस्पतिर्वाताय मणिमाशवे ।
सो अस्मै वाजिनं दुहे भूयोभूयः श्वःश्वस्तेन त्वं द्विषतो जहि ११
- यमबध्नाद् बृहस्पतिर्वाताय मणिमाशवे । तेनेसां मणिना कृषिमश्विनावभि रक्षतः ।
स भिषग्भ्यां महो दुहे भूयोभूयः श्वःश्वस्तेन त्वं द्विषतो जहि १२
- यमबध्नाद् बृहस्पतिर्वाताय मणिमाशवे । तं बिभ्रत् सविता मणिं तेनेदमजयत् स्वः ।
सो अस्मै सूनृतां दुहे भूयोभूयः श्वःश्वस्तेन त्वं द्विषतो जहि १३
- यमबध्नाद् बृहस्पतिर्वाताय मणिमाशवे । तमापो बिभ्रतीर्मणिं सदा धावन्त्यक्षिताः ।
स आभ्योऽमृतमिद् दुहे भूयोभूयः श्वःश्वस्तेन त्वं द्विषतो जहि १४
- यमबध्नाद् बृहस्पतिर्वाताय मणिमाशवे । तं राजा वरुणो मणिं प्रत्यमुञ्चत शंभुवम् ।
सो अस्मै सत्यमिद् दुहे भूयोभूयः श्वःश्वस्तेन त्वं द्विषतो जहि १५
- यमबध्नाद् बृहस्पतिर्वाताय मणिमाशवे । तं देवा बिभ्रतो मणिं सर्वाल्लोकान् युधार्जयन् ।
स एभ्यो जितिमिद् दुहे भूयोभूयः श्वःश्वस्तेन त्वं द्विषतो जहि १६
- यमबध्नाद् बृहस्पतिर्वाताय मणिमाशवे । तमिमं देवता मणिं प्रत्यमुञ्चन्त शंभुवम् ।
स आभ्यो विश्वमिद् दुहे भूयोभूयः श्वःश्वस्तेन त्वं द्विषतो जहि १७
- ऋतवस्तमबध्नतार्तवास्तमबध्नत । संवत्सरस्तं बद्ध्वा सर्वं भूतं वि रक्षति १८
- अन्तर्देशा अबध्नत प्रदिशस्तमबध्नत । प्रजापतिसृष्टो मणिर्द्विषतो मेऽधराँ अकः १९
- अथर्वानो अबध्नतार्थर्वणा अबध्नत ।
तैर्मेदिनो अङ्गिरसो दस्यूनां बिभिदुः पुरस्तेन त्वं द्विषतो जहि २० (१९)
- तं धाता प्रत्यमुञ्चत स भूतं व्यकल्पयत् । तेन त्वं द्विषतो जहि २१
- यमबध्नाद् बृहस्पतिर्देवेभ्यो असुरक्षितिम् । स मायं मणिरागमद् रसेन सह वर्चसा २२
- यमबध्नाद् बृहस्पतिर्देवेभ्यो असुरक्षितिम् ।
स मायं मणिरागमत् सह गोभिरजाविभिरन्नेन प्रजया सह २३
- यमबध्नाद् बृहस्पतिर्देवेभ्यो असुरक्षितिम् ।
स मायं मणिरागमत् सह व्रीहियवाभ्यां महसा भूत्या सह २४ (१९०)

यमबध्नाद् बृहस्पतिर्दिवेभ्यो असुरक्षितिम् ।

स मायं मणिरागमन्मधोर्ध्वतस्य धारया कीलालेन मणिः सह २५

यमबध्नाद् बृहस्पतिर्दिवेभ्यो असुरक्षितिम् ।

स मायं मणिरागमदूर्जया पर्यसा सह द्रविणेन श्रिया सह २६

यमबध्नाद् बृहस्पतिर्दिवेभ्यो असुरक्षितिम् ।

स मायं मणिरागमत् तेजसा त्विष्या सह यज्ञसा कीर्त्या सह २७

यमबध्नाद् बृहस्पतिर्दिवेभ्यो असुरक्षितिम् । स मायं मणिरागमत् सर्वाभिर्मूर्तिभिः सह २८

तमिमं देवता मणिं मह्यं ददतु पुष्टये । अभिभुं क्षत्रवर्धनं सपत्नदम्भनं मणिम् २९

ब्रह्मणा तेजसा सह प्रति मुञ्चामि ये शिवम् ।

असपत्नः सपत्नहा सपत्नान् मेऽधरौ अकः ३० (२०)

उत्तरं द्विषतो मामयं मणिः कृणोतु देवजाः ।

यस्य लोका इमे त्रयः पयो दुग्धमुपासते ।

स मायमधि रोहतु मणिः श्रेष्ठ्याय मूर्धतः ३१

यं देवाः पितरो मनुष्या उपजीवन्ति सर्वदा । स मायमधि रोहतु मणिः श्रेष्ठ्याय मूर्धतः ३२

यथा बीजमुर्वरायां कृष्टे फालेन रोहति । एवा मयि प्रजा पशवोऽन्नमन्नं वि रोहतु ३३

यस्मै त्वा यज्ञवर्धन मणो प्रत्यमुचं शिवम् ।

तं त्वं शतदक्षिण मणे श्रेष्ठ्याय जिन्वतात् ३४

एतमिधमं समाहितं जुषाणो अग्ने प्रति हर्य होमैः ।

तस्मिन् विदेम सुमतिं स्वस्ति प्रजां चक्षुः पशून्तस्मिन्द्वे जातवेदसि ब्रह्मणा ३५ (२१) (२०१)

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥३॥

(७) सर्वाधारवर्णनम् ।

१-४४ अथर्वा । स्कम्भः आत्मा वा । त्रिष्टुप्; १ विराड् जगती; २, ८ अुरिक्; ७, १३ परोष्णिक्;

१०, १४, १६, १८-१९ उपरिष्टाद् बृहती; ११-१२, १५, २०, २२, ३९ उपरिष्टाज्ज्योतिर्जगती;

१७ त्र्यवसाना षट्पदा जगती; २१ बृहतीगर्भानुष्टुप्; २३-३०, ३७, ४०

अनुष्टुप्; ३१ मध्येज्योतिर्जगती; ३२, ३४, ३६ उपरिष्टाद्विराड्बृहती;

३३ पराविराडनुष्टुप्; ३५ चतुष्पदा जगती; ३८, ४२-४३ त्रिष्टुप्;

४१ आर्षी त्रिपदा गायत्री; ४४ एका० आर्च्यनुष्टुप् ।

[४] कस्मिन्नङ्गे तपो अस्याधि तिष्ठति कस्मिन्नङ्गे ऋतमस्याध्याहितम् ।

क्व व्रतं क्व श्रद्धास्य तिष्ठति कस्मिन्नङ्गे सत्यमस्य प्रतिष्ठितम् १ (२०२)

- कस्मादङ्गाद् दीप्यते अग्निरस्य कस्मादङ्गात् पवते मातरिश्वा ।
 कस्मादङ्गाद् वि भिमितीऽधि चन्द्रमा सह स्कम्भस्य मिमानो अङ्गम् २
- कस्मिन्नङ्गे तिष्ठति भूमिरस्य कस्मिन्नङ्गे तिष्ठत्यन्तरिक्षम् ।
 कस्मिन्नङ्गे तिष्ठत्याहिता द्यौः कस्मिन्नङ्गे तिष्ठत्युत्तरं दिवः ३
- क्व॑ प्रेप्सन् दीप्यत ऊर्ध्वो अग्निः क्व॑ प्रेप्सन् पवते मातरिश्वा ।
 यत्र प्रेप्सन्तीरभियन्त्यावृतः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ४
- क्वाधिमासाः क्व॑ यन्ति मासाः संवत्सरेण सह संविद्वानाः ।
 यत्र यन्त्युतवो यत्रार्तवाः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ५
- क्व॑ प्रेप्सन्ती युवती विरूपे अहोरात्रे द्रवतः संविद्वाने ।
 यत्र प्रेप्सन्तीरभियन्त्यापः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ६
- यस्मिन्स्तब्ध्वा प्रजापतिर्लोकान्त्सर्वा॑ अधारयत् ।
 स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ७
- यत् परममवमं यच्च मध्यमं प्रजापतिः ससृजे विश्वरूपम् ।
 कियता स्कम्भः प्र विवेश तत्र यन्न प्राविशत् कियत् तद् बभूव ८
- कियता स्कम्भः प्र विवेश भूतं कियद् भविष्यदुन्वाशयेऽस्य ।
 एकं यदङ्गमकृणोत् सहस्रधा कियता स्कम्भः प्र विवेश तत्र ९
- यत्र॑ लोकांश्च कोशांश्चापो ब्रह्म जना विदुः ।
 असच्च॑ यत्र सच्चान्त स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः १० (२२)
- यत्र॑ तपः पराक्रम्य व्रतं धारयत्युत्तरम् ।
 कृतं च॑ यत्र श्रद्धा चापो ब्रह्म समाहिताः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ११
- यस्मिन् भूमिरन्तरिक्षं द्यौर्यस्मिन्नध्याहिता ।
 यत्राग्निश्चन्द्रमाः सूर्यो वातस्तिष्ठन्त्यापिताः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः १२
- यस्य॑ त्रयस्त्रिंशद् देवा अङ्गे सर्वे समाहिताः ।
 स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः १३
- यत्र॑ ऋधयः प्रथमजा ऋचः साम यजुर्मही ।
 एक॑र्षिर्यस्मिन्नापितः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः १४
- यत्रा॑मृतं च मृत्युश्च पुरुषेऽधि समाहिते ।
 समुद्रो यस्य॑ नाड्य॑ १ पुरुषेऽधि समाहिताः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः १५ (२१६)

यस्य चतस्रः प्रदिशो नाड्यं^१ स्तिष्ठन्ति प्रथमाः ।

यज्ञो यत्र पराक्रान्तः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः १६

ये पुरुषे ब्रह्म विदुस्ते विदुः परमेष्ठिनम् ।

यो वेदं परमेष्ठिनं यश्च वेदं प्रजापतिम् ।

ज्येष्ठं ये ब्राह्मणं विदुस्ते स्कम्भमनुसंविदुः १७

यस्य शिरो वैश्वानरश्चक्षुरङ्गिरसोऽभवन् ।

अङ्गानि यस्य यातवः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः १८

यस्य ब्रह्म मुखं ब्राह्मजिह्वां मधुकशासुत ।

विराजमूधो यस्याहुः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः १९

यस्मादृचो अपातक्षन् यजुर्यस्मादुपाकपन् ।

सामानि यस्य लोमान्यथर्वाङ्गिरसो मुखं स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः २० (२३)

असच्छाखां प्रतिष्ठन्तीं परममिव जना विदुः ।

उतो सन्मन्यन्तेऽवरे ये ते शाखामुपासते २१

यत्रादित्याश्च रुद्राश्च वसवश्च समाहिताः ।

भूतं च यत्र भव्यं च सर्वे लोकाः प्रतिष्ठिताः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः २२

यस्य त्रयस्त्रिंशद् देवा निधिं रक्षन्ति सर्वदा ।

निधिं तमद्य को वेदु यं देवा अभिरक्षथ २३

यत्र देवा ब्रह्मविदो ब्रह्म ज्येष्ठमुपासते ।

यो वै तान् विद्यात् प्रत्यक्षं स ब्रह्मा वेदिता स्यात् २४

बृहन्तो नाम ते देवा येऽसतः परि जज्ञिरे ।

एकं तदङ्गं स्कम्भस्यासदाहुः परो जनाः २५

यत्र स्कम्भः प्रजनयन् पुराणं व्यवर्तयत् । एकं तदङ्गं स्कम्भस्य पुराणमनुसंविदुः २६

यस्य त्रयस्त्रिंशद् देवा अङ्गे गात्रा विभेजिरे । तान् वै त्रयस्त्रिंशद् देवानेके ब्रह्मविदो विदुः २७

हिरण्यगर्भं परममनत्युद्यं जना विदुः । स्कम्भस्तदग्रे प्राप्तिञ्चद्विरण्यं लोके अन्तरा २८

स्कम्भे लोकाः स्कम्भे तपः स्कम्भेऽध्युतमाहितम् ।

स्कम्भं त्वा वेद प्रत्यक्षमिन्द्रे सर्वं समाहितम् २९

इन्द्रे लोका इन्द्रे तप इन्द्रेऽध्युतमाहितम् ।

इन्द्रं त्वा वेद प्रत्यक्षं स्कम्भे सर्वं प्रतिष्ठितम् ३० (२४) (२३१)

नाम नाम्ना जोहवीति पुरा सूर्यात् पुरोषसः ।

- यदुजः प्रथमं संबभूव स ह तत् स्वराज्यामियाय यस्मान्नान्यत् परमस्ति भूतम् ३१
 यस्य भूमिः प्रमान्तरिक्षमुतोदरम् । दिवं यश्चक्रे मूर्धानं तस्मै ज्येष्ठाय ब्रह्मणे नमः ३२
 यस्य सूर्यश्चक्षुश्चन्द्रमाश्च पुनर्णवः । अग्निं यश्चक्र आस्यं१ तस्मै ज्येष्ठाय ब्रह्मणे नमः ३३
 यस्य वातः प्राणापानौ चक्षुरङ्गिरसोऽभवन् । दिशो यश्चक्रे प्रज्ञानी तस्मै ज्येष्ठाय ब्रह्मणे नमः ३४
 स्कम्भो दाधार द्यावापृथिवी उमे इमे स्कम्भो दाधारोर्व१न्तरिक्षम् ।
 स्कम्भो दाधार प्रदिशः षड्वीर्यैः स्कम्भ इदं विश्वं भुवनमा विवेश ३५
 यः श्रमात् तपसो जातो लोकान्तस्वीन्तस्मानशे । सोमं यश्चक्रे केवलं तस्मै ज्येष्ठाय ब्रह्मणे नमः ३६
 कथं वातो नेल्यति कथं न रमते मनः । किमपः सत्यं प्रेप्सन्तीनेल्यन्ति कदा चन ३७
 महद् यक्षं भुवनस्य मध्ये तपसि क्रान्तं सलिलस्य पृष्ठे ।
 तस्मिन्म्रयन्ते य उ के च देवा वृक्षस्य स्कन्धः परित इव शाखाः ३८
 यस्मै हस्ताभ्यां पादाभ्यां वाचा श्रोत्रेण चक्षुषा ।
 यस्मै देवाः सदा बलिं प्रयच्छन्ति विमितेऽमितं स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ३९
 अप तस्य हतं तमो व्यावृत्तः स पाप्मना ।
 सर्वाणि तस्मिन् ज्योतीषि यानि त्रीणि प्रजापतौ ४०
 यो वेतसं हिरण्ययं तिष्ठन्तं सलिले वेद । स वै गुह्यः प्रजापतिः ४१
 तन्त्रमेके युवती विरूपे अभ्याक्रामं वयतः पण्मयूखम् ।
 प्राण्या तन्तूस्तिरते धृते अन्या नाप वृश्नाते न गमातो अन्तम् ४२
 तयोरेहं परिदृश्यन्त्योरिव न वि जानामि यत्रा परस्तात् ।
 पुमानेनद् वयत्युद्धृणत्ति पुमानेनद् वि जमाराधि नाके ४३
 इमे मयूखा उप तस्तभुर्दिवं सामानि चक्रुस्तसराणि वातवे ४४ (२५) (२४५)

(८) ज्येष्ठब्रह्मवर्णनम् ।

- १-४४ कुत्सः । आत्मा । त्रिष्टुप् ; १ उपरिष्टाद्विराड्बृहती ; २ बृहतीगर्भानुष्टुप् ; ५ भुरिगनुष्टुप् ;
 ६, १४, १९-२१, २३, २५, २९, ३१-३४, ३७-३८, ४१, ४३, अनुष्टुप् ; ७ पराबृहती ;
 १० अनुष्टुप्गर्भाः ; ११ जगती ; १२ पुरोबृहती त्रिष्टुप्गर्भाऽऽर्षी पङ्क्तिः ; १५, २७
 भुरिगबृहती ; २२ पुर उष्णिक् ; २६ द्रव्युष्णिग्गर्भानुष्टुप् ; ३० भुरिक् ;
 ३९ बृहतीगर्भाः ; ४२ विराड् गायत्री ।

यो भूतं च भव्यं च सर्वं यश्चाधितिष्ठति । स्व१र्यस्य च केवलं तस्मै ज्येष्ठाय ब्रह्मणे नमः १
 स्कम्भेनेमे विष्टंभिते द्यौश्च भूमिश्च तिष्ठतः । स्कम्भ इदं सर्वमात्मन्वद् यत् प्राणान्निमिषच्च यत् २(२४७)

तिस्रो ह प्रजा अत्यायमायन् न्य॑न्या अ॒र्कम॑भितोऽविशन्त ।	
बृहन् ह तस्थौ रज॑सो वि॒मानो हरि॑तो हरि॒णीरा वि॑वेश	३
द्वाद॑श प्र॒धय॑श्चक्रमेकं त्रीणि नभ्या॑नि क उ तच्चिकेत ।	
तत्रा॑हतास्त्रीणि शतानि शङ्कु॑वः षष्टिश्च स्त्रीला अवि॑चाचला ये	४
इदं स॑वितारि जा॒नीहि षड् य॒मा एक॑ एकजः ।	
तस्मिन् हा॒पित्वमि॑च्छन्ते य ए॒षामेक॑ एकजः	५
आ॒विः सन्नि॑हितं गुहा ज॒रुन्नाम॑ महत् प॒दम् ।	
तत्रे॒दं सर्व॑मापि॒तमे॑जत् प्राणत् प्रति॑ष्ठितम्	६
एक॑चक्रं वर्तत एक॑नेमि स॒हस्रा॑क्षरं प्र पुरो नि प॒श्चा ।	
अ॒र्धेन॑ विश्वं भुव॑नं ज॒जान॑ यद॒स्यार्धं क॑त॒ तद् ब॑भूव	७
प॒ञ्चवा॑ही वह॒त्यग्र॑मे॒षां प्र॑ष्ठ॒यो यु॒क्ता अ॑नुस॒र्वह॑न्ति ।	
अया॑तमस्य द॒दृशे न या॑तं प॒रं ने॒दीयोऽव॑रं द॒वीयः	८
तिर्य॑ग्बिलश्चमस ऊ॒र्ध्वबु॑ध्नस्तस्मिन् यशो नि॒हितं वि॑श्वरूपम् ।	
तदा॑सत् ऋष॑यः सप्त सा॒कं ये अ॒स्य गो॑पा म॒हतो ब॑भूवुः	९
या पुर॑स्ताद् युज्यते या च प॒श्चाद् या वि॑श्वतो युज्यते या च स॒र्वतः ।	
यया॑ य॒ज्ञः प्राङ् ता॑यते तां त्वां पृ॒च्छामि क॑त॒मा स॑र्चाम्	१० (२६)
यदे॑जति पत॑ति यच्च तिष्ठ॑ति प्रा॒णद॑प्रा॒णान्निमि॑षच्च यद् भुव॑त् ।	
तद् दा॑धार पृथि॒वीं वि॑श्वरूपं तत् स॒ंभूय॑ भवत्येक॑मेव ।	११
अ॒नन्तं वि॑ततं पुरु॒त्रान॑न्तमन्त॑वच्चा समन्ते ।	
ते ना॑कपा॒लश्चर॑ति वि॒चिन्वन् बि॒द्वान् भूत॑मुत भव्य॑मस्य	१२
प्र॒जाप॑तिश्चरति गर्भे॑ अ॒न्तर॑र॒क्ष्यमा॑नो बहुधा वि जा॑यते ।	
अ॒र्धेन॑ विश्वं भुव॑नं ज॒जान॑ यद॒स्यार्धं क॑त॒मः स के॑तुः	१३
ऊ॒र्ध्वं भर॑न्तमु॒दुकं कु॑म्भेने॒वोद॑हार्यम् ।	
पश्य॑न्ति स॒र्वे चक्षु॑षा न स॒र्वे म॑नसा विदुः	१४
दूरे पूर्णे॑न वसति दूर अ॒नेन॑ हीयते ।	
म॒हद् य॒क्षं भुव॑नस्य मध्ये तस्मै॑ बलिं रा॒ष्ट्रभृ॑तो भरन्ति	१५
यतः सूर्य॑ उदेत्यस्तं यत्र च गच्छ॑ति ।	
तदे॒व म॑न्येऽहं ज्येष्ठं तद् नात्ये॑ति किं चन	१६ (२६१)

- ये अवाङ् मध्य उत वा पुराणं वेदं विद्वांसमभितो वदन्ति ।
 आद्रित्यमेव ते परि वदन्ति सर्वे अग्निं द्वितीयं त्रिवृतं च हंसम् १७
- सहस्राक्षं वियंतावस्य प्रक्षौ हरेर्हंसस्य पततः स्वर्गम् ।
 स देवान्त्सर्वानुरस्युपदद्यात् संपश्यन् याति भुवनानि विश्वा १८
- सत्येनोर्ध्वस्तपति ब्रह्मणावाङ् वि पश्यति ।
 प्राणेन तिर्यङ् प्राणाति यस्मिन् ज्येष्ठमग्निं श्रितम् १९
- यो वै ते विद्यादुरणी याभ्यां निर्मथ्यते वसु ।
 स विद्वान् ज्येष्ठं मन्येत स विद्याद् ब्राह्मणं महत् २० (२७)
- अपादग्रे समभवत् सो अग्रे स्वराभरत् । चतुष्पाद् भूत्वा भोग्यः सर्वमादत्त भोजनम् २१
- भोग्यो भवद्यो अन्नमदद् बहु । यो देवमुत्तरावन्तमुपासति सनातनम् २२
- सनातनमेनमाहुरुताद्य स्यात् पुनर्णवः ।
 अहोरात्रे प्र जायेते अन्यो अन्यस्य रूपयोः २३
- शतं सहस्रमयुतं न्यविदमसंख्येयं स्वमस्मिन् निविष्टम् ।
 तदस्य ह्यन्त्यभिपश्यत एव तस्माद् देवो रोचत एव एतत् २४
- बालादेर्कमणीयस्कमुतैकं नेव दृश्यते । ततः परिष्वजीयसी देवता सा मम प्रिया २५
- इयं कल्याण्यजरा मर्त्यस्यामृता गृहे । यस्मै कृता शये स यश्चकार जजार सः २६
- त्वं स्त्री त्वं पुमानसि त्वं कुमार उत वा कुमारी ।
 त्वं जीर्णो दृण्डेन वञ्चसि त्वं जातो भवसि विश्वतोमुखः २७
- उतैषां पितोत वा पुत्र एषामुतैषां ज्येष्ठ उत वा कनिष्ठः ।
 एको ह देवो मनसि प्रविष्टः प्रथमो जातः स उ गर्भे अन्तः २८
- पूर्णात् पूर्णमुदचति पूर्णं पूर्णेन सिच्यते ।
 उतो तद्रूपं विद्याम यतस्तत् परिषिच्यते २९
- एषा सनत्नी सनमेव जातैषा पुराणी परि सर्वं बभूव ।
 मही देव्युषसो विभाती सैकैकैकेन मिषता वि चष्टे ३० (२८)
- अविर्वै नाम देवतर्तेनास्ते परीवृता ।
 तस्या रूपेणेमे वृक्षा हरिता हरितस्रजः ३१
- अन्ति सन्तं न जहात्यन्ति सन्तं न पश्यति ।
 देवस्य पश्य काव्यं न ममार न जीर्यति ३२ (२७)

अपूर्वेणोषिता वाचस्ता वदन्ति यथायथम् ।

वदन्तीर्यत्र गच्छन्ति तदाहुर्ब्राह्मणं महत् ३३

यत्र देवाश्च मनुष्याश्चारा नाभाविव श्रिताः ।

अपां त्वा पुष्पं पृच्छामि यत्र तन्मायया हितम् ३४

येभिर्वीत इषितः प्रवाति ये ददन्ते पञ्च दिशः सन्धीचीः ।

य आहुतिमत्यमन्यन्त देवा अपां नेतारः कतमे त आसन् ३५

इमामेषां पृथिवीं वस्त एकोऽन्तरिक्षं पर्येको बभूव ।

दिवमेषां ददते यो विधत्ता विश्वा आशाः प्रति रक्षन्त्येके ३६

यो विद्यात् सूत्रं विततं यस्मिन्नोताः प्रजा इमाः ।

सूत्रं सूत्रस्य यो विद्यात् स विद्याद् ब्राह्मणं महत् ३७

वेदाहं सूत्रं विततं यस्मिन्नोताः प्रजा इमाः ।

सूत्रं सूत्रस्याहं वेदाथो यद् ब्राह्मणं महत् ३८

यदन्तरा द्यावापृथिवी अग्निरैत् प्रदहन् विश्वदुव्यः ।

यत्रातिष्ठन्नेकपत्नीः परस्तात् केवासीन्मातरिश्वा तदानीम् ३९

अप्स्वासीन्मातरिश्वा प्रविष्टः प्रविष्टा देवाः सल्लिलान्यासन् ।

बृहन् ह तस्थौ रजसो विमानः पर्वमानो हरित आ विवेश ४०

उत्तरेणेव गायत्रिमृतेऽधि वि चक्रमे । साम्ना ये सामं संविदुरजस्तद् ददृशे क्र४१

निवेशनः संगमनो वसूनां देव इव सविता सत्यधर्मा ।

इन्द्रो न तस्थौ समरे धनानाम् ४२

पुण्डरीकं नवद्वारं त्रिभिर्गुणेभिरावृतम् । तस्मिन् यद् यक्षमात्मन्वत् तद् वै ब्रह्मविदो विदुः ४३

अकामो धीरो अमृतः स्वयंभू रसेन तूतो न कुतश्चनोनः ।

तमेव विद्वान् न विभाय मृत्योरात्मानं धीरमजरं युवानम् ४४ (२९) (२८९)

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥४॥

(९) शतौदना गौः ।

१-२७ अथर्वा । शतौदना । अनुष्टुप्; १ त्रिष्टुप्; १२ पथ्यापङ्क्तिः; २५ द्व्युष्णिग्गर्भाऽनुष्टुप्;

२६ पञ्चपदा बृहत्यनुष्टुबुष्णिग्गर्भा जगती; २७ पञ्चपदातिजागतानुष्टुबर्भा शकरी ।

[५] अघायतामपि नद्या मुखानि सपत्नेषु वज्रमर्पयेतम् ।

इन्द्रेण दत्ता प्रथमा शतौदना भ्रातृव्यधी यजमानस्य गातुः १ (२९०)

वेदिष्ठे चर्म भवतु बर्हिर्लोमानि यानि ते ।
 एषा त्वा रशनाग्रभीद् ग्रावा त्वैषोऽधि नृत्यतु २
 बालास्ते प्रोक्षणीः सन्तु जिह्वा सं मार्द्धये ।
 शुद्धा त्वं यज्ञियां भूत्वा दिवं प्रेहि शतौदने ३
 यः शतौदनां पचति कामप्रेण स कल्पते ।
 प्रीता ह्यस्यिर्त्विजः सर्वे यन्ति यथायथम् ४
 स स्वर्गमा रोहति यत्रादस्त्रिदिवं द्विवः ।
 अपूपनाभिं कृत्वा यो ददाति शतौदनाम् ५
 स ताल्लोकान्समाप्नोति ये द्विव्या ये च पार्थिवाः ।
 हिरण्यज्योतिषं कृत्वा यो ददाति शतौदनाम् ६
 ये ते देवि शमितारः पक्तारो ये च ते जनाः ।
 ते त्वा सर्वे गोप्स्यन्ति मैभ्यो मैषीः शतौदने ७
 वसवस्त्वा दक्षिणत उत्तरान्मरुतस्त्वा ।
 अदित्याः पश्चाद् गोप्स्यन्ति सार्गिणष्टोममतिं द्रव ८
 देवाः पितरो मनुष्या गन्धर्वाप्सरसश्च ये ।
 ते त्वा सर्वे गोप्स्यन्ति सातिरात्रमतिं द्रव ९
 अन्तरिक्षं दिवं भूमिमादित्यान् मरुतो दिशः ।
 लोकान्स सर्वाणाप्नोति यो ददाति शतौदनाम् १० (३०)
 घृतं प्रोक्षन्ती सुभगा देवी देवान् गमिष्यति । पक्तारमघ्न्ये मा हिंसीदिवं प्रेहि शतौदने ११
 ये देवा दिविषदो अन्तरिक्षसदश्च ये ये चेमे भूम्यामधि ।
 तेभ्यस्त्वं धुक्ष्व सर्वदा क्षीरं सर्पिरथो मधु १२
 यत् ते शिरो यत् ते मुखं यौ कर्णौ ये च ते हनू ।
 आमिक्षां दुहृतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधु १३
 यौ त ओष्ठौ ये नासिके ये शृङ्गे ये च तेऽक्षिणी ।
 आमिक्षां दुहृतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधु १४

यत् ते क्लोमा यद्धृदयं पुरीतत् सहकण्ठिका । आमिक्षां दुहृतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधु १५

यत् ते यकृद् ये मत्स्ने यद्वान्त्रं याश्च ते गुदाः । आमिक्षां दुहृतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधु १६

यस्ते प्लाशिर्यो वनिष्ठुर्यौ कुक्षी यच्च चर्म ते । आमिक्षां दुहृतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधु १७ (३०६)

यत् ते मज्जा यदास्थि यन्मांसं यच्च लोहितम् ।	
आमिक्षां दुहतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधु	१८
यौ ते बाहू ये दोषणी यावंसौ या च ते ककुत् ।	
आमिक्षां दुहतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधु	१९
यास्ते ग्रीवा ये स्कन्धा याः पृष्ठीयाश्च पर्शवः ।	
आमिक्षां दुहतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधु	२० (३१)
यौ त ऊरू अंष्टीवन्तौ ये श्रोणी या च ते भ्रसत् ।	
आमिक्षां दुहतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधु	२१
यत् ते पुच्छं ये ते बाला यदूधो ये च ते स्तनाः ।	
आमिक्षां दुहतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधु	२२
यास्ते जङ्घा याः कुष्ठिका ऋच्छरा ये च ते शृफाः ।	
आमिक्षां दुहतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधु	२३
यत् ते चर्म शतौदने यानि लोमान्यघ्न्ये ।	
आमिक्षां दुहतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधु	२४
क्रोडौ ते स्तां पुरोडाशावाज्येनाभिघारितौ ।	
तौ पक्षौ देवि कृत्वा सा पक्तारं दिवं वह	२५
उलूखले मुसले यश्च चर्मणि यो वा शूर्पे तण्डुलः कणः ।	
यं वा वार्तो मातरिश्वा पर्वमानो ममाथाग्निष्टद्धोता सुहृतं कृणोतु	२६

अपो देवीर्मधुमतीर्घृतश्रुतो ब्रह्मणां हस्तेषु प्रपृथक् सादयामि ।

यत् काम इदमभिषिञ्चामि वोऽहं तन्मे सर्वं सं पद्यतां वयं स्याम परतयो रयीणाम् २७ (३२) (३१६)

(१०) वशा गौः ।

१-३४ कश्यपः । वशा । अनुष्टुप्; १ ककुम्मती; ५ पञ्चपदा० स्कन्धोग्रीवी बृहती; ६, ८, १० विराट्;
२३ बृहती; २४ उपरिष्टाद्बृहती; २६ आस्तारपङ्क्तिः; २७ शङ्कुमती;
२९ त्रिपदा विराट्गायत्री; ३१ उष्णिग्गर्भा;
३२ विराट्पथ्याद्बृहती ।

नमस्ते जार्यमानायै जाताया उत ते नमः ।

बालेभ्यः शृफेभ्यो रूपायाघ्न्ये ते नमः

१

(३१७)

यो विद्यात् सप्त प्रवतः सप्त विद्यात् परावतः ।	
शिरो यज्ञस्य यो विद्यात् स वशां प्रति गृह्णीयात्	२
वेदाहं सप्त प्रवतः सप्त वेद परावतः ।	
शिरो यज्ञस्याहं वेदु सोमं चास्यां विचक्षणम्	३
यया द्यौर्यया पृथिवी ययापो गुपिता इमाः ।	
वशां सहस्रधारां ब्रह्मणाच्छावदामसि	४
शतं कंसाः शतं कुग्धारः शतं गोप्तारो अधि पृष्ठे अस्याः ।	
ये देवास्तस्यां प्राणन्ति ते वशां विदुरेकधा	५
यज्ञपदीराक्षीरा स्वधाप्राणा महीलुका ।	
वशा पर्जन्यपत्नी देवाँ अप्येति ब्रह्मणा	६
अनु त्वाग्निः प्राविशदनु सोमो वशे त्वा ।	
ऊर्ध्वस्ते भद्रे पर्जन्यो विद्युतस्ते स्तना वशे	७
अपस्त्वं धुक्षे प्रथमा उर्वरा अपरा वशे ।	
तृतीयं राष्ट्रं धुक्षेऽन्नं क्षीरं वशे त्वम्	८
यदादित्यैर्हूयमानोपातिष्ठ क्रतावरि ।	
इन्द्रः सहस्रं पात्रान्तसोमं त्वापाययद् वशे	९
यदुनूचीन्द्रमैरात् त्वं ऋभोऽह्वयत् ।	
तस्मात् ते वृत्रहा पर्यः क्षीरं क्रुद्धोऽहरद् वशे	१० (३३)
यत् ते क्रुद्धो धनपतिरा क्षीरमहरद् वशे ।	
इदं तद्वद्य नाकस्त्रिषु पात्रेषु रक्षति	११
त्रिषु पात्रेषु तं सोममा देव्यहरद् वशा ।	
अथर्वा यत्र दीक्षितो बर्हिष्यास्तं हिरण्यये	१२
सं हि सोमेनागतं समु सर्वेण पद्वता ।	
वशा समुद्रमध्यंष्टाद् गन्धर्वैः कलिभिः सह	१३
सं हि वातेनागतं समु सर्वैः पतत्रिभिः ।	
वशा समुद्रे प्रानृत्यहचः सामानि बिभ्रती	१४
सं हि सूर्येणागतं समु सर्वेण चक्षुषा ।	
वशा समुद्रमत्यंख्यद् भद्रा ज्योतींषि बिभ्रती	१५ (३३१)

अभीवृता हिरण्येन यदतिष्ठ कृतावरि ।

अश्वः समुद्रो भूत्वाध्यस्कन्दद् वशे त्वा १६

तद् भद्राः समगच्छन्त वशा देष्टृयथो स्वधा ।

अथर्वा यत्र दीक्षितो बर्हिष्यास्त हिरण्यये १७

वशा माता राजन्यस्य वशा माता स्वधे तव ।

वशा या यज्ञ आयुधं ततश्चित्तमजायत १८

ऊर्ध्वो बिन्दुरुदचरद् ब्रह्मणः कर्कुदादधि ।

ततस्त्वं जज्ञिषे वशे ततो होताजायत १९

आस्रस्ते गाथा अभवन्नुष्णिहाभ्यो बलं वशे ।

पाजस्याज्जज्ञे यज्ञ स्तनेभ्यो रश्मयस्तव २० (३४)

ईमाभ्यामयनं जातं सक्थिभ्यां च वशे तव ।

आन्त्रेभ्यो जज्ञिरे अत्रा उदरादधि वीरुधः २१

यदुदरं वरुणस्यानुप्राविशथा वशे ।

ततस्त्वा ब्रह्मोदहयत् स हि नेत्रमवेत् तव २२

सर्वे गर्भादेवपन्त जायमानादसूस्वः ।

ससूव हि तामाहुर्वशेति ब्रह्माभिः क्लृप्तः स ह्यस्या बन्धुः २३

युध एकः सं सृजति यो अस्या एक इद् वशी ।

तरांसि यज्ञा अभवन् तरसां चक्षुरभवद् वशा २४

वशा यज्ञं प्रत्यगृह्णाद् वशा सूर्यमधारयत् ।

वशा यामन्तरं विशदोदुनो ब्रह्मणा सह २५

वशामेवामृतमाहुर्वशां मृत्युमुपासते ।

वशेदं सर्वमभवद् देवा मनुष्याऽऽसुराः पितर ऋषयः २६

य एवं विद्यात् स वशां प्रति गृह्णीयात् ।

तथा हि यज्ञः सर्वपाद् दुहे दात्रेऽनपस्फुरन् २७

तिस्रो जिह्वा वरुणस्यान्तर्दीद्यत्यासनि ।

तासां या मध्ये राजति सा वशा दुष्प्रतिग्रहा २८

चतुर्धा रेतो अभवद् वशायाः ।

आपस्तुरीयममृतं तुरीयं यज्ञस्तुरीयं पशवस्तुरीयम् २९

(३४५)

वशा द्यौर्वशा पृथिवी वशा विष्णुः प्रजापतिः ।

वशायां दुग्धमपिबन्त्साध्या वसंवश्च ये ३०

वशायां दुग्धं पीत्वा साध्या वसंवश्च ये ।

ते वै ब्रध्नस्य विष्टपि पयो अस्या उपासते ३१

सोममेनामेकै दुहे घृतमेक उपासते ।

य एवं विदुषे वशां दुदुस्ते गतास्त्रिदिवं द्विवः ३२

ब्राह्मणेभ्यो वशां दुत्वा सर्वाल्लोकान्त्समश्नुते ।

ऋतं ह्यस्यामार्पितमपि ब्रह्माथो तपः ३३

वशां देवा उप जीवन्ति वशां मनुष्या उत ।

वशेदं सर्वमभवद् यावत् सूर्यो विपश्यति ३४ (३५) (३५०)

[इति त्रयोविंशः प्रपाठकः ॥२३॥]

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥५॥

॥ इति दशमं काण्डं समाप्तम् ॥

मन्त्रसंख्या-

नवमकाण्डस्यान्तपर्यन्तं २६३६

दशमकाण्डस्य ... ३५०

सर्वयोगः २९८६

एकादशं काण्डम् ।

(१) ब्रह्मौदनम् ।

१-३७ ब्रह्मा । ओदनः । त्रिष्टुप्; १ अनुष्टुप्गर्भा भुरिक्पङ्क्तिः; २ बृहतीगर्भा विराट्; ३ चतुष्पदा शाक्वरगर्भा जगती; ४, १५-१६ भुरिक्; ५ बृहतीगर्भा विराट्; ६ उष्णिक्; ८ विराड् गायत्री; ९ शाक्वरातिजागतगर्भा जगती; १० विराट् पुरोतिजगती विराड्जगती; ११ जगती; १७, २१, २४-२६. २९ (भुरिक्), ३७ विराड् जगती; १८ अतिजागतगर्भा परातिजागता विराडतिजगती; २० अतिजागतगर्भा परा शाक्वरा चतुष्पदा भुरिजगती; २७ अतिजागतगर्भा जगती; ३१ भुरिक्; ३५ चतुष्पदा ककुम्मत्युष्णिक्; ३६ पुरोविराड् (व्याघ्रादिध्वगन्तव्या);

[अथ चतुर्विंशः प्रपाठकः ॥२४॥]

[१] अग्ने जायस्वादितिनाथितेयं ब्रह्मौदनं पंचति पुत्रकामा ।

सप्तऋषयो भूतकृतस्ते त्वा मन्थन्तु प्रजया सहेह १

कृणुत धूमं वृषणः सखायोऽद्रोधाविता वाचमच्छ ।

अयमग्निः पृतनाषाद् सुवीरो येन देवा असहन्त दस्यून् २

अग्नेऽजनिष्ठा महते वीर्याय ब्रह्मौदनाय पक्तवे जातवेदः ।

सप्तऋषयो भूतकृतस्ते त्वाजीजनन्नस्यै रयिं सर्ववीरं नि यच्छ ३

समिद्धो अग्ने समिधा समिध्यस्व विद्वान् देवान् यज्ञियाँ एह वक्षः ।

तेभ्यो हविः श्रपयं जातवेद उत्तमं नाक्रमधि रोहयेमम् ४

त्रेधा भागो निहितो यः पुरा वो देवानां पितॄणां मर्त्यानाम् ।

अंशान् जानीध्वं वि भजामि तान् वो यो देवानां स इमां पारयाति ५

अग्ने सहस्वानभिभूरभीदसि नीचो न्युब्जि द्विषतः सपत्नान् ।

इयं मात्रा मीयमाना मिता च सजातास्ते बलिहृतः कृणोतु ६

साकं सजातैः पर्यसा सहैध्युदुब्जैनां महते वीर्याय ।

ऊर्ध्वो नाकस्याधि रोह विष्टपं स्वर्गो लोक इति यं वदन्ति ७

इयं मही प्रति गृह्णातु चर्मं पृथिवी देवी सुमनस्यमाना ।

अथ गच्छेम सुकृतस्य लोकम् ८ (८)

- एतौ ग्रावाणौ सयुजा युद्धग्धि चर्मणि निर्भिन्ध्यंशून् यजमानाय साधु ।
 अवघ्नती नि जहि य इमां पृतन्यव ऊर्ध्वं प्रजामुद्धरन्त्युद्धह ९
- गृहाण ग्रावाणौ सकृत्तौ वीर हस्त आ ते देवा यज्ञिया यज्ञमंगुः ।
 त्रयो वरा यतमांस्त्वं वृणीषे तास्ते समृद्धीरिह राधयामि १० (१)
- इयं ते धीतिरिदमु ते जनित्रं गृह्णातु त्वामदितिः शूरपुत्रा ।
 परा पुनीहि य इमां पृतन्यवोऽस्यै रयिं सर्ववीरं नि यच्छ ११
- उपश्वसे द्रुवये सीदता यूयं वि विच्यध्वं यज्ञियासस्तुषैः ।
 श्रिया समानानति सर्वान्त्स्यामाधस्पदं द्विषतस्पादयामि १२
- परेहि नारि पुनरेहि क्षिप्रमपां त्वा गोष्ठोऽध्यरुक्षद् भराय ।
 तासां गृह्णीताद् यतमा यज्ञिया असन् विभाज्य धीरीतरा जहीतात् १३
- एमा अंगुर्योषितः शुम्भमाना उत्तिष्ठ नारि त्वसं रभस्व ।
 सुपत्नी पत्या प्रजया प्रजावत्या त्वागन् यज्ञः प्रति कुम्भं गृभाय १४
- ऊर्जो भागो निहितो यः पुरा व ऋषिप्रशिष्टाप आ भरैताः ।
 अयं यज्ञो गातुविन्नाथवित् प्रजाविदुग्रः पशुविद् वीरविद् वो अस्तु १५
- अग्रे चरुर्यज्ञिस्त्वाध्यरुक्षच्छुचिस्तपिष्ठस्तपसा तपेनम् ।
 आर्षेया देवा अभिसंगत्य भागमिमं तपिष्ठा ऋतुभिस्तपन्तु १६
- शुद्धाः पूता योषितो यज्ञिया इमा आपश्चरुमव सर्पन्तु शुभ्राः ।
 अदुः प्रजां बहुलान् पशून् नः पक्तौदनस्य सुकृतामेतु लोकम् १७
- ब्रह्मणा शुद्धा उत पूता घृतेन सोमस्यांशवस्तण्डुला यज्ञिया इमे ।
 अपः प्र विशत प्रति गृह्णातु वश्चरुरिमं पक्त्वा सुकृतामेत लोकम् १८
- उरुः प्रथस्व महता महिम्ना सहस्रपृष्ठः सुकृतस्य लोके ।
 पितामहाः पितरः प्रजोपजाहं पक्ता पञ्चदशस्ते अस्मि १९
- सहस्रपृष्ठः शतधारे अक्षितो ब्रह्मौदनो देवयानः स्वर्गः ।
 अमूंस्त आ दधामि प्रजया रेणयैनान् बलिहाराय मृडतान्मह्यमेव २० (२)
- उदेहि वेदिं प्रजया वर्धयैनां नुदस्व रक्षः प्रतरं धेह्येनाम् ।
 श्रिया समानानति सर्वान्त्स्यामाधस्पदं द्विषतस्पादयामि २१
- अभ्यावर्तस्व पशुभिः सहैनां प्रत्यङ्गेनां देवताभिः सहैधि ।
 मा त्वा प्रापच्छपथो माभिचारः स्वे क्षेत्रे अनमीवा वि राज २२ (२१)

ऋतेन तद्या मनसा हितेषा ब्रह्मौदुनस्य विहिता वेदिरग्रे ।	
अंसदीं शुद्धामुप धेहि नारि तत्रौदुनं सादय देवानाम्	२३
अदितेर्हस्तां सुचमेतां द्वितीयां सप्तऋषयो भूतकृतो यामकृण्वन् ।	
सा गात्राणि विदुष्योदुनस्य दर्विर्वेद्यामध्यैनं चिनोतु	२४
शृतं त्वा हव्यमुप सीदन्तु देवा निःसृप्याग्नेः पुनरेनान् प्र सीद ।	
सोमेन पूतो जठरे सीद ब्रह्मणामार्षेयास्ते मा रिषन् प्राशितारः	२५
सोमं राजन्त्संज्ञानमा वपैभ्यः सुब्राह्मणा यतमे त्वोपसीदन् ।	
ऋषीनार्षेयांस्तपसोऽधि जातान् ब्रह्मौदुने सुहवा जोहवीमि	२६
शुद्धाः पूता योषितो यज्ञिया इमा ब्रह्मणां हस्तेषु प्रपृथक् सादयामि ।	
यत् काम इदमभिषिञ्चामि वोऽहमिन्द्रो मरुत्वान्त्स ददाद्विदं मे	२७
इदं मे ज्योतिरमृतं हिरण्यं पक्वं क्षेत्रात् कामदुघा म एषा ।	
इदं धनं नि दधे ब्राह्मणेषु कृण्वे पन्थां पितृषु यः स्वर्गः	२८
अग्नौ तुषाना वप जातवेदसि परः कम्बूका अप मृहि दूरम् ।	
एतं शुश्रुम गृहराजस्य भागमथो विद्म निऋतेर्भागधेयम्	२९
श्राम्यतः पचतो विद्धि सुन्वतः पन्थां स्वर्गमधि रोहयैनम् ।	
येन रोहात् परमापद्य यद् वयं उत्तमं नाकं परमं व्योमि	३० (३)
बभ्रेरध्वर्यो मुखमेतद् वि मृड्वाज्याय लोकं कृणुहि प्रविद्वान् ।	
घृतेन गात्रानु सर्वा वि मृद्धि कृण्वे पन्थां पितृषु यः स्वर्गः	३१
बभ्रे रक्षः समदुमा वपैभ्योऽब्राह्मणा यतमे त्वोपसीदन् ।	
पुरीषिणः प्रथमानाः पुरस्तादार्षेयास्ते मा रिषन् प्राशितारः	३२
आर्षेयेषु नि दध ओदन त्वा नानार्षेयाणामप्यस्त्यत्र ।	
अग्निर्मे गोप्ता मरुतश्च सर्वे विश्वे देवा अभि रक्षन्तु पक्वम्	३३
यज्ञं दुहानं सवामित् प्रपीनं पुमांसं धेनुं सदनं रयीणाम् ।	
प्रजामृतत्वमुत कीर्धमायू रायश्च पोषैरुप त्वा सदेम	३४
वृषभोऽसि स्वर्गं ऋषीनार्षेयान् गच्छ ।	
सुकृतां लोके सीदु तत्र नौ संस्कृतम्	३५
समाचिनुष्वानुसंप्रयाह्यग्ने पथः कल्पय देवयानान् ।	
एतैः सुकृतैरनु गच्छेम यज्ञं नाके तिष्ठन्तमधि सप्तरश्मौ	३६ (३६)

येन वेवा ज्योतिषा द्यामुदार्यन् ब्रह्मौकुनं पुक्त्वा सुकृतस्य लोकम् ।
तेन गेष्म सुकृतस्य लोकं स्वशिरोहन्तो अभि नाकमुत्तमम्

३७ (४) (३७)

(२) रुद्रः ।

१-३१ अथर्वा । भव-शर्व रुद्राः । त्रिष्टुप्; १ परातिजागता विराड्जगती; २ अनुष्टुप्गर्भा
पञ्चपदा पथ्याजगती; ३ चतुष्पदा खराड्गणिक; ४-५ ७, १३, १५-१६, २१
अनुष्टुप्; ६ आर्षी गायत्री; ८ महाबृहती; ९ आर्षी; १० पुरोहृति त्रिपदा
विराड्; ११ पञ्चपदा विराड्जगतीगर्भा शकवरी; १२ भुरिक्;
१४, १७-१९, २३, २६-२७ विराड्गायत्री; २० भुरिगायत्री;
२२ विषमपादलक्ष्मा त्रिपदा महाबृहती; २४, २९
जगती; २५ पञ्चपदातिशकवरी; ३० चतुष्पदा
उष्णिक् ३१; व्यवसाना विपरीतपाद-
लक्ष्मा षट्पदा (जगती ?) ।

भवांशर्वौ मृडतं माभि यातं भूतपती पशुपती नमो वाम् ।

प्रतिहितामार्यतां मा वि स्राष्टं मा नो हिंसिष्टं द्विपदो मा चतुष्पदः १

शुने क्रोद्रे मा शरीराणि कर्तमलिकुवेभ्यो गृध्रेभ्यो ये च कृष्णा अविष्यवः ।

मक्षिकास्ते पशुपते वयांसि ते विघ्रसे मा विदन्त २

क्रन्दाय ते प्राणाय याश्च ते भव रोपयः । नमस्ते रुद्र कृष्णमः सहस्राक्षायामर्त्य ३

पुरस्तात् ते नमः कृष्णम उत्तरादधरादुत । अभीवर्गाद् दिवस्पर्यन्तरिक्षाय ते नमः ४

मुखाय ते पशुपते यानि चक्षूषि ते भव । त्वचे रूपाय संहर्शे प्रतीचीनाय ते नमः ५

अङ्गेभ्यस्त उदराय जिह्वाया आस्यायि ते । दुद्ध्यो गन्धाय ते नमः ६

अस्त्रा नीलशिखण्डेन सहस्राक्षेण वाजिना । रुद्रेणार्धकघातिना तेन मा समरामहि ७

स नो भवः परि वृणक्तु विश्वत आप इवाग्निः परि वृणक्तु नो भवः ।

मा नोऽभि मांस्तु नमो अस्त्वस्मै ८

चतुर्नमो अष्टकृत्वो भवाय दश कृत्वः पशुपते नमस्ते ।

तवेमे पश्व पशवो विभक्ता गावो अश्वाः पुरुषा अजावर्यः ९

तव चतस्रः प्रदिशस्तव द्यौस्तव पृथिवी तवेदमुग्रोर्वीन्तरिक्षम् ।

तवेदं सर्वमात्मन्वद् यत् प्राणत् पृथिवीमनु १० (५)

उरुः कोशो वसुधानस्तवायं यस्मिन्निमा विश्वा भुवनान्यन्तः ।

स नो मृड पशुपते नमस्ते परः क्रोदारो अभिभाः श्वानः परो यन्त्वघरुदो विकेश्युः ११ (४८)

- धनुर्विभिर्धिं हरितं हिरण्ययं सहस्राग्निं शतवधं शिखण्डिनम् ।
 रुद्रस्येपुश्चरति देवहेतिस्तस्यै नमो यतमस्यां दिशीऽतः १२
- योऽभिधातो निलयते त्वां रुद्र निचिकीर्षति ।
 पश्चादनुप्रयुङ्क्ते तं विन्द्रस्य पदुनीरिव १३
- भवारुद्रौ सयुजां संविद्वानावुभावुग्रौ चरतो वीर्याय ।
 ताभ्यां नमो यतमस्यां दिशीऽतः १४
- नमस्तेऽस्त्वायते नमो अस्तु परायते ।
 नमस्ते रुद्र तिष्ठत आसीनायोत ते नमः १५
- नमः सायं नमः प्रातर्नमो रात्र्या नमो दिवा ।
 भवाय च शर्वाय चोभाभ्यामकरं नमः १६
- सहस्राक्षमतिपश्यं पुरस्ताद् रुद्रमस्यन्तं बहुधा विपश्चितम् ।
 मोपाराम जिह्वयेयमानम् १७
- श्यावाश्वं कृष्णमसितं मृणन्तं भीमं रथं केशिनः पादयन्तम् ।
 पूर्वे प्रतीमो नमो अस्त्वस्मै १८
- मा नोऽभि सा मर्त्यं देवहेति मा नः क्रुधः पशुपते नमस्ते ।
 अन्यत्रास्मद् दिव्यां शाखां वि धूनु १९
- मा नो हिंसीरधि नो ब्रूहि परि णो वृङ्गि मा क्रुधः ।
 मा त्वया समरामहि २० (६)
- मा नो गोषु पुरुषेषु मा गृधो नो अजाविषु ।
 अन्यत्रोग्रं वि वर्तय पियारूणां प्रजां जहि २१
- यस्य तक्मा कासिका हेतिरेकमश्वस्येव वृषणः क्रन्दु एति ।
 अभिपूर्वं निर्णयते नमो अस्त्वस्मै २२
- योऽन्तरिक्षे तिष्ठति विष्टभितोऽयं ज्वनः प्रमृणन् देवपीयून्
 तस्मै नमो दशभिः शक्ररीभिः २३
- तुभ्यमारुण्याः पशवो मृगा वने हिता हंसाः सुपर्णाः शकुना वयांसि ।
 तव यक्षं पशुपते अस्वन्तस्तुभ्यं क्षरन्ति दिव्या आपो वृधे २४

(६१)

त्रिंशुमारा अजगराः पुरीकया जषा मत्स्या रजसा येभ्यो अस्यसि ।

न ते दूरं न परिण्ठास्ति ते भव सद्यः सर्वान् परि

पश्यसि भूमिं पूर्वस्माद्धंस्युत्तरस्मिन्समुद्रे

२५

मा नो रुद्र तक्मना मा विषेण मा नः सं सा दिव्येनाग्निना ।

अन्यत्रास्मद् विद्युतं पातयैताम्

२६

भवो दिवो भव ईशे पृथिव्या भव आ पप्र उर्वन्तरिक्षम् ।

तस्मै नमो यतमस्यां दिशीर्धतः

२७

भव राजन् यजमानाय मृड पशूनां हि पशुपतिर्बभूथ ।

यः श्रद्धाति सन्ति देवा इति चतुष्पदे द्विपदेऽस्य मृड

२८

मा नो महान्तमुत मा नो अर्भकं मा नो वहन्तमुत मा नो वक्ष्यतः ।

मा नो हिंसीः पितरं मातरं च स्वां तन्वं रुद्र मा रीरिषो नः

२९

रुद्रस्यैलबकारेभ्योऽसंसूक्तगिलेभ्यः ।

इदं महास्येभ्यः श्वभ्यो अकरं नमः

३०

नमस्ते वोषिणीभ्यो नमस्ते केशिनीभ्यः ।

नमो नमस्कृताभ्यो नमः संभुञ्जतीभ्यः ।

नमस्ते देव सेनाभ्यः स्वस्ति नो अभयं च नः

३१(७)(६८)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥

(३) ओदनः ।

[१] १-३१ अथर्वा । ओदनः (बार्हस्पत्यौदनः ।) (त्रयः पर्यायाः) । १, १४ आसुरी गायत्री;

२ त्रिपदा समविपमा गायत्री; ३, ६, १० आसुरी पङ्क्तिः; ४, ८ साम्न्यनुष्टुप्;

५, १३, १५, २५ साम्न्युष्णिक्; ७, १९-२२ प्राजापत्याऽनुष्टुप्; ९, १७-१८

आसुर्यनुष्टुप्; ११ भुरिगार्च्यनुष्टुप्; १२ याजुषी जगती; १६, २३

आसुरी बृहती; २४ त्रिपदा प्राजापत्या बृहती; २६ आर्च्य-

ष्णिक्; २७-२९ साम्नी बृहती, (२८-२९ भुरिक्);

३० याजुषी त्रिष्टुप्; ३१ अल्पशः

पङ्क्तिस्त याजुषी ।

[२] (१) तस्यौदनस्य बृहस्पतिः शिरो ब्रह्म मुखम्

१

द्यावापृथिवी श्रोत्रे सूर्याचन्द्रमसावाक्षिणी सप्तऋषयः प्राणापानाः

२

चक्षुर्मुखं कामं उलूखलम्

३

(७१)

दितिः शूर्पमदितिः शूर्पग्राही वातोऽपाविनक्र	४
अश्वाः कणा गावस्तण्डुला मशकास्तुषाः	५
कञ्जु फलीकरणाः शरोऽध्रम्	६
श्याममयोऽस्य मांसानि लोहितमस्य लोहितम्	७
त्रपु भस्म हरितं वर्णः पुष्करमस्य गन्धः	८
खलः पात्रं स्फयावंसावीषे अनुक्ये	९
आन्त्राणि जत्रवो गुदा वरत्राः	१०
इयमेव पृथिवी कुम्भी भवति राध्यमानस्यौदुनस्य द्यौरपिधानम्	११
सीताः पर्शवः सिकता ऊर्ध्वधम्	१२
क्रतं हस्तावनेजनं कुल्योपसेचनम्	१३
क्रचा कुम्भ्यधिहितात्विज्येन प्रेषिता	१४
ब्रह्मणा परिगृहीता साम्ना पर्युढा	१५
बृहदायवनं रथन्तरं दर्विः	१६
क्रतवः पुक्तर आर्तवाः समिन्धते	१७
चरुं पञ्चबिलमुखं घर्मोऽभीन्धे	१८
ओदुनेन यज्ञवचः सर्वे लोकाः समाप्याः	१९
यस्मिन्समुद्रो द्यौर्भूमिस्त्रयोऽवरपरं श्रिताः	२०
यस्य देवा अकल्पन्तोच्छिष्टे पङ्कशीतयः	२१
तं त्वौदुनस्य पृच्छामि यो अस्य महिमा महान्	२२
स य ओदुनस्य महिमानं विद्यात्	२३
नाल्प इति ब्रूयान्नानुपसेचन इति नेदं च किं चेति	२४
यावद् द्वाताभिमनस्येत तन्नातिं वदेत्	२५
ब्रह्मवादिनो वदन्ति पराश्वमोदुनं प्राशीः प्रत्यश्चाश्मितिं	२६
त्वमोदुनं प्राशीःस्त्वामोदुनाश् इति	२७
पराश्वं चैनं प्राशीः प्राणास्त्वा हास्यन्तीत्येनमाह	२८
प्रत्यश्वं चैनं प्राशीरपानास्त्वा हास्यन्तीत्येनमाह	२९
नैवाहमोदुनं न मामोदुनः	३०
ओदुन एवौदुनं प्राशीत्	३१(१) (१९)

[२] ३२-४९ मन्त्रोक्ताः । ३२, ३८, ४१ (प्रथमा), ३२-४९ (सप्तमी) साम्नी त्रिष्टुप्; ३२, ३५, ४२ (द्वितीया), ३२-४९ (तृतीया) ३३-३४, ४४-४८ (पञ्चमी) एकपदाऽऽसुरी गायत्री; ३२, ४१, ४३, ४७ दैवी जगती; ३८, ४४, ४६ (द्वि०), ३२, ३५-४३, ४९ (पञ्च०) एकपदाऽऽसुर्यनुष्टुप्; ३२-४९ (पष्ठी) साम्न्यनुष्टुप्; ३३-४९ (प्र०) आर्च्यनुष्टुप्; ३७ (प्र०) साम्नी पङ्क्तिः; ३३, ३६, ४०, ४७-४८ (द्वि०) आसुरी जगती; ३४, ३७, ४१, ४३, ४५ (द्वि०) आसुरी पङ्क्तिः; ३४ (च०) आसुरी त्रिष्टुप्; ३५, ४६, ४८ (च०) याजुषी गायत्री; ३६-३७, ४० (च०) दैवी पङ्क्तिः; ३८-३९ (च०) प्राजापत्या गायत्री; ३९ (द्वि०) आसुर्युष्णिक्; ४२, ४५, ४९ (च०) दैवी त्रिष्टुप्; ४९ (द्वि०) एकपदा भुरिक्साम्नी वृहती ।

(२) ततश्चैनमन्येन शीर्ष्णां प्राशीर्येन चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् ॥१॥

ज्येष्ठतस्ते प्रजा मरिष्यतीत्येनमाह ॥२॥

तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ॥३॥

बृहस्पतिना शीर्ष्णां ॥४॥ तेनैनं प्राशिषं तेनैनमजीगमम् ॥५॥

एष वा ओदुनः सर्वाङ्गः सर्वपरुः सर्वतनूः ॥६॥

सर्वाङ्ग एव सर्वपरुः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद ॥७॥ ३२

ततश्चैनमन्याभ्यां श्रोत्राभ्यां प्राशीर्याभ्यां चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् ॥१॥

बधिरो भविष्यसीत्येनमाह ॥२॥ तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ॥३॥

द्यावापृथिवीभ्यां श्रोत्राभ्याम् ॥४॥ ताभ्यामेनं प्राशिषं ताभ्यामेनमजीगमम् ॥५॥

एष वा ओदुनः सर्वाङ्गः सर्वपरुः सर्वतनूः ॥६॥

सर्वाङ्ग एव सर्वपरुः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद ॥७॥ ३३

ततश्चैनमन्याभ्यामक्षीभ्यां प्राशीर्याभ्यां चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् ॥१॥

अन्धो भविष्यसीत्येनमाह ॥२॥ तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ॥३॥

सूर्याचन्द्रमसाभ्यामक्षीभ्याम् ॥४॥ ताभ्यामेनं प्राशिषं ताभ्यामेनमजीगमम् ॥५॥

एष वा ओदुनः सर्वाङ्गः सर्वपरुः सर्वतनूः ॥६॥

सर्वाङ्ग एव सर्वपरुः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद ॥७॥ ३४

ततश्चैनमन्येन मुखेन प्राशीर्येन चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् ॥१॥

मुखतस्ते प्रजा मरिष्यतीत्येनमाह ॥२॥ तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ॥३॥

ब्रह्मणा मुखेन ॥४॥ तेनैनं प्राशिषं तेनैनमजीगमम् ॥५॥

एष वा ओदुनः सर्वाङ्गः सर्वपरुः सर्वतनूः ॥६॥

सर्वाङ्ग एव सर्वपरुः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद ॥७॥ ३५ (१०३)

ततश्चैनमन्यया जिह्वया प्राशीर्यया चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् ॥१॥

जिह्वा ते मरिष्यतीत्येनमाह ॥२॥ तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ॥३॥

अग्नेर्जिह्वया ॥४॥ तैरेनं प्राशिषं तैरेनमजीगमम् ॥५॥

एष वा ओदुनः सर्वाङ्गः सर्वपुरुः सर्वतनूः ॥६॥

सर्वाङ्ग एव सर्वपुरुः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद ॥७॥ ३६

ततश्चैनमन्यैर्दन्तैः प्राशीर्यैश्चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् ॥१॥

दन्तास्ते शस्यन्तीत्येनमाह ॥२॥ तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ॥३॥

ऋतुभिर्दन्तैः ॥४॥ तैरेनं प्राशिषं तैरेनमजीगमम् ॥५॥

एष वा ओदुनः सर्वाङ्गः सर्वपुरुः सर्वतनूः ॥६॥

सर्वाङ्ग एव सर्वपुरुः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद ॥७॥ ३७

ततश्चैनमन्यैः प्राणापानैः प्राशीर्यैश्चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् ॥१॥

प्राणापानास्त्वा हास्यन्तीत्येनमाह ॥२॥ तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ॥३॥

सप्तर्षिभिः प्राणापानैः ॥४॥ तैरेनं प्राशिषं तैरेनमजीगमम् ॥५॥

एष वा ओदुनः सर्वाङ्गः सर्वपुरुः सर्वतनूः ॥६॥

सर्वाङ्ग एव सर्वपुरुः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद ॥७॥ ३८

ततश्चैनमन्येन व्यचंसा प्राशीर्येन चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् ॥१॥

राजयक्ष्मस्त्वा हनिष्यतीत्येनमाह ॥२॥ तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ॥३॥

अन्तरिक्षेण व्यचंसा ॥४॥ तेनैनं प्राशिषं तेनैनमजीगमम् ॥५॥

एष वा ओदुनः सर्वाङ्गः सर्वपुरुः सर्वतनूः ॥६॥

सर्वाङ्ग एव सर्वपुरुः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद ॥७॥ ३९

ततश्चैनमन्येन पृष्ठेन प्राशीर्येन चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् ॥१॥

विद्युत् त्वा हनिष्यतीत्येनमाह ॥२॥ तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ॥३॥

द्विवा पृष्ठेन ॥४॥ तेनैनं प्राशिषं तेनैनमजीगमम् ॥५॥

एष वा ओदुनः सर्वाङ्गः सर्वपुरुः सर्वतनूः ॥६॥

सर्वाङ्ग एव सर्वपुरुः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद ॥७॥ ४०

(१०८)

ततश्चैनमन्येनोरसा प्राशीर्येन चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् ॥१॥

कृष्या न रत्स्यसीत्येनमाह ॥२॥ तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ॥३॥

पृथिव्योरसा ॥४॥ तेनैनं प्राशिषं तेनैनमजीगमम् ॥५॥

एष वा ओदुनः सर्वाङ्गः सर्वपरुः सर्वतनूः ॥६॥

सर्वाङ्ग एव सर्वपरुः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद ॥७॥

४१

ततश्चैनमन्येनोदरेण प्राशीर्येन चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् ॥१॥

उदुरदुरस्त्वा हनिष्यतीत्येनमाह ॥२॥ तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ॥३॥

सत्येनोदरेण ॥४॥ तेनैनं प्राशिषं तेनैनमजीगमम् ॥५॥

एष वा ओदुनः सर्वाङ्गः सर्वपरुः सर्वतनूः ॥६॥

सर्वाङ्ग एव सर्वपरुः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद ॥७॥

४२

ततश्चैनमन्येन वस्तिना प्राशीर्येन चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् ॥१॥

अप्सु मरिष्यसीत्येनमाह ॥२॥ तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ॥३॥

समुद्रेण वस्तिना ॥४॥ तेनैनं प्राशिषं तेनैनमजीगमम् ॥५॥

एष वा ओदुनः सर्वाङ्गः सर्वपरुः सर्वतनूः ॥६॥

सर्वाङ्ग एव सर्वपरुः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद ॥७॥

४३

ततश्चैनमन्याभ्यामूरुभ्यां प्राशीर्याभ्यां चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् ॥१॥

ऊरू ते मरिष्यत इत्येनमाह ॥२॥ तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ॥३॥

मित्रावरुणयोरूरुभ्याम् ॥४॥ ताभ्यामेनं प्राशिषं ताभ्यामेनमजीगमम् ॥५॥

एष वा ओदुनः सर्वाङ्गः सर्वपरुः सर्वतनूः ॥६॥

सर्वाङ्ग एव सर्वपरुः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद ॥७॥

४४

ततश्चैनमन्याभ्यामष्टीवज्यां प्राशीर्याभ्यां चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् ॥१॥

सामो भविष्यसीत्येनमाह ॥२॥ तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ॥३॥

त्वष्टुरष्टीवज्याम् ॥४॥ ताभ्यामेनं प्राशिषं ताभ्यामेनमजीगमम् ॥५॥

एष वा ओदुनः सर्वाङ्गः सर्वपरुः सर्वतनूः ॥६॥

सर्वाङ्ग एव सर्वपरुः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद ॥७॥

४५

(११३)

ततश्चैनमन्याभ्यां पादाभ्यां प्राशीर्याभ्यां चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् ॥१॥
 बहुचारी भविष्यतीत्येनमाह ॥२॥ तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ॥३॥
 अश्विनोः पादाभ्याम् ॥४॥ ताभ्यामेनं प्राशिषं ताभ्यामेनमजीगमम् ॥५॥
 एष वा ओदुनः सर्वाङ्गः सर्वपुरुः सर्वतनूः ॥६॥

सर्वाङ्ग एव सर्वपुरुः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद ॥७॥ ४६

ततश्चैनमन्याभ्यां प्रपदाभ्यां प्राशीर्याभ्यां चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् ॥१॥
 सर्पस्त्वा हनिष्यतीत्येनमाह ॥२॥ तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ॥३॥
 सवितुः प्रपदाभ्याम् ॥४॥ ताभ्यामेनं प्राशिषं ताभ्यामेनमजीगमम् ॥५॥
 एष वा ओदुनः सर्वाङ्गः सर्वपुरुः सर्वतनूः ॥६॥

सर्वाङ्ग एव सर्वपुरुः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद ॥७॥ ४७

ततश्चैनमन्याभ्यां हस्ताभ्यां प्राशीर्याभ्यां चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् ॥१॥
 ब्राह्मणं हनिष्यतीत्येनमाह ॥२॥ तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ॥३॥
 ऋतस्य हस्ताभ्याम् ॥४॥ ताभ्यामेनं प्राशिषं ताभ्यामेनमजीगमम् ॥५॥
 एष वा ओदुनः सर्वाङ्गः सर्वपुरुः सर्वतनूः ॥६॥

सर्वाङ्ग एव सर्वपुरुः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद ॥७॥ ४८

ततश्चैनमन्यायां प्रतिष्ठया प्राशीर्यायां चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् ॥१॥
 अप्रतिष्ठानोऽनायतनो मरिष्यतीत्येनमाह ॥२॥
 तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ॥३॥
 सत्ये प्रतिष्ठाय ॥४॥ तथैनं प्राशिषं तथैनमजीगमम् ॥५॥
 एष वा ओदुनः सर्वाङ्गः सर्वपुरुः सर्वतनूः ॥६॥

सर्वाङ्ग एव सर्वपुरुः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद ॥७॥ ४९ (९) (११७)

[३] ५०-५६ मन्त्रोक्ताः । ५० आसुर्यनुष्टुप्; ५१ आच्युष्णिक्; ५२ त्रिपदा भुरिक्साम्नी
 त्रिष्टुप्; ५३ आसुरी बृहती; ५४ द्विपदा भुरिक्साम्नी बृहती; ५५ साम्युष्णिक्;
 ५६ प्राजापत्या बृहती ।

एतद् वै ब्रध्नस्य विष्टपं यदोदुनः ५०
 ब्रध्नलोको भवति ब्रध्नस्य विष्टपि श्रयते य एवं वेद ५१
 एतस्माद् वा ओदुनात् त्रयस्त्रिंशत् लोकान् निर्मिमीत प्रजापतिः ५२
 तेषां प्रज्ञानाय यज्ञमसृजत ५३ (१२१)

स य एवं विदुषं उपद्रुष्टा भवति प्राणं रुणद्धि	५४
न च प्राणं रुणद्धि सर्वज्यानि जीयते	५५
न च सर्वज्यानि जीयते पुरैनं जरसः प्राणो जहाति	५६ (१०) (१२४)

(४) प्राणः ।

१-२६ भार्गवो वैदर्भिः । प्राणः । अनुष्टुप्; १ शङ्कुमती; ८ पथ्यापङ्क्तिः; १४ निचृत्; १५ भुरिक्; २० अनुष्टुब्गार्भा त्रिष्टुप्; २१ मध्येज्योतिर्जगती; २२ त्रिष्टुप्; २६ बृहतीगर्भा ।

प्राणाय नमो यस्य सर्वमिदं वशं । यो भूतः सर्वस्येश्वरो यस्मिन्सर्वं प्रतिष्ठितम् १
 नमस्ते प्राण क्रन्दाय नमस्ते स्तनयित्वे । नमस्ते प्राण विद्युते नमस्ते प्राण वर्षते २
 यत् प्राण स्तनयित्नुनाभिः क्रन्दत्योषधीः । प्र वीयन्ते गर्भान् दधतेऽथो बह्वीर्वि जायन्ते ३
 यत् प्राण क्रतावागतेऽभिः क्रन्दत्योषधीः । सर्वं तदा प्र मोदते यत् किं च भूम्यामधि ४
 यदा प्राणो अभ्यवर्षीद् वर्षेण पृथिवीं महीम् । पशवस्तत् प्र मोदन्ते महो वै नो भविष्यति ५
 अभिवृष्टा ओषधयः प्राणेन समवादिनः । आयुर्वै नः प्रातीतरः सर्वा नः सुरभीरकः ६
 नमस्ते अस्त्वायते नमो अस्तु परायते । नमस्ते प्राण तिष्ठतु आसीनायोत ते नमः ७
 नमस्ते प्राण प्राणते नमो अस्त्वपानते ।
 पराचीनाय ते नमः प्रतीचीनाय ते नमः सर्वस्मै त इदं नमः ८
 या ते प्राण प्रिया तनूर्यो ते प्राण प्रेर्यसी । अथो यद् भेषजं तव तस्य नो धेहि जीवसे ९
 प्राणः प्रजा अनु वस्ते पिता पुत्रमिव प्रियम् ।
 प्राणो ह सर्वस्येश्वरो यच्च प्राणति यच्च न १० (११)
 प्राणो मृत्युः प्राणस्तक्मा प्राणं देवा उपासते । प्राणो ह सत्यवादिनमुत्तमे लोक आ दधत ११
 प्राणो विराद् प्राणो देही प्राणं सर्वं उपासते ।
 प्राणो ह सूर्यश्चन्द्रमाः प्राणमाहुः प्रजापतिम् १२
 प्राणापानौ ब्रीहियवावन्ङ्गान् प्राण उच्यते ।
 यवे ह प्राण आहिंनोऽपानो ब्रीहिरुच्यते १३
 अपानति प्राणति पुरुषो गर्भे अन्तरा । यदा त्वं प्राण जिन्वस्यथ स जायते पुनः १४
 प्राणमाहुर्मतिरिश्वानं वातौ ह प्राण उच्यते ।
 प्राणे ह भूतं भव्यं च प्राणे सर्वं प्रतिष्ठितम् १५ (१३९)

आथर्वणीराङ्गिरसीर्देवीमनुष्यजा उत । ओषधयः प्र जायन्ते यदा त्वं प्राण जिन्वसि १६
 यदा प्राणो अभ्यवर्षीद् वर्षेण पृथिवीं महीम् । ओषधयः प्र जायन्तेऽथो याः काश्च वीरुधः १७
 यस्ते प्राणेदं वेदु यस्मिंश्चासि प्रतिष्ठितः । सर्वे तस्मै बलिं हरानमुष्मिल्लोक उत्तमे १८
 यथा प्राण बलिहृतस्तुभ्यं सर्वाः प्रजा इमाः । एवा तस्मै बलिं हरान् यस्त्वां शृणवत् सुश्रवः १९

अन्तर्गर्भश्चरति देवतास्वाभूतो भूतः स उ जायते पुनः ।

स भूतो भव्यं भविष्यत् पिता पुत्रं प्र विवेक्षा शचीभिः २० (१२)

एकं पादं नोत्खिदति सलिलाद्धंस उच्चरन् ।

यदुङ्ग स तमुत्खिदेन्नैवाद्य न श्वः स्यान्न रात्री नाहः स्यान्न व्युच्छेत् कदा चन २१

अष्टाचक्रं वर्तत एकनेमि सहस्राक्षरं प्र पुरो नि पश्चा ।

अर्धेन विश्वं भुवनं जजान यदस्यार्धं कृतमः स केतुः २२

यो अस्य विश्वजन्मन ईशे विश्वस्य चेष्टतः । अन्येषु क्षिप्रधन्वने तस्मै प्राण नमोऽस्तु ते २३

यो अस्य सर्वजन्मन ईशे सर्वस्य चेष्टतः । अतन्मो ब्रह्मणा धीरः प्राणो मानु तिष्ठतु २४

ऊर्ध्वः सुतेषु जागार ननु तिर्यङ् नि पद्यते । न सुप्तमस्य सुतेष्वनु शुश्राव कश्चन २५

प्राण मा मत् पर्यावृतो न मदुन्यो भविष्यसि ।

अपां गर्भमिव जीवसे प्राणं ब्रह्मामि त्वा मयि २६ (१३) (१५०)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥२॥

(५) ब्रह्मचर्यम् ।

१-२६ ब्रह्मा । ब्रह्मचारी । त्रिष्टुप् ; १ पुरोऽतिजागता विराड्गर्भाः २ पञ्चपदा बृहतीगर्भा विराड्

शाकरीः ३ उरोबृहतीः ६ शाकरगर्भा चतुष्पदा जगतीः ७ विराड्गर्भाः ८ पुरोऽतिजागता विराड्

जगतीः ९ बृहतीगर्भाः १० भुरिक्ः ११, १२ जगतीः १२ शाकरगर्भा चतुष्पदा

विराडतिजगतीः १५ पुरस्ताज्ज्योतिः, १४, १६-२२ अनुष्टुप् ;

२३ पुरोवार्हतातिजागतगर्भाः २५ एकावसानार्च्युष्णिक् ;

२६ मध्येज्योतिरुष्णिगर्भा ।

[३] ब्रह्मचारीष्णश्चरति रोदसी उभे तस्मिन् देवाः संमनसो भवन्ति ।

स दाधार पृथिवीं दिवं च स आचार्यं तपसा पिपतिं १

ब्रह्मचारिणं पितरो देवजनाः पृथग् देवा अनुसंयन्ति सर्वे ।

गन्धर्वा एनमन्वायन् त्रयस्त्रिंशत् त्रिंशताः षट्सहस्राः

सर्वान्स देवांस्तपसा पिपतिं

२ (१५२)

अथर्व० ३३

आचार्यं उपनयमानो ब्रह्मचारिणं कृणुते गर्भमन्तः ।	
तं रात्रींस्तिष्ठ उदरे बिभर्ति तं जातं द्रष्टुमभिसंयन्ति देवाः	३
इयं समित पृथिवि द्यौर्द्वितीयोतान्तरिक्षं समिधा पृणाति ।	
ब्रह्मचारी समिधा मेखलया श्रमेण लोकांस्तपसा पिपाति	४
पूर्वो जातो ब्रह्मणो ब्रह्मचारी घर्मं वसानस्तपसोदतिष्ठत् ।	
तस्माज्जातं ब्राह्मणं ब्रह्म ज्येष्ठं देवाश्च सर्वे अमृतेन साकम्	५
ब्रह्मचार्येति समिधा समिद्धः काष्णं वसानो दीक्षितो दीर्घश्मश्रुः ।	
स सद्य एति पूर्वस्मादुत्तरं समुद्रं लोकान्त्संगृभ्य मुहुराचरिक्वत्	६
ब्रह्मचारी जनयन् ब्रह्मणो लोकं प्रजापतिं परमेष्ठिनं विराजम् ।	
गर्भो भूत्वामृतस्य योनाविन्द्रो ह भूत्वामुरांस्ततर्ह	७
आचार्यस्ततश्च नभसी उभे इमे उर्वी गम्भीरे पृथिवीं दिवं च ।	
ते रक्षति तपसा ब्रह्मचारी तस्मिन् देवाः संमनसो भवन्ति	८
इमां भूमिं पृथिवीं ब्रह्मचारी भिक्षामा जभार प्रथमो दिवं च ।	
ते कृत्वा समिधावुपास्ते तयोरार्पिता भुवनानि विश्वा	९
अर्वाग्न्यः परो अन्यो दिवस्पृष्टाद् गुहां निधी निहितौ ब्राह्मणस्य ।	
तौ रक्षति तपसा ब्रह्मचारी तत् केवलं कृणुते ब्रह्म विद्वान्	१० (१४)
अर्वाग्न्य इतो अन्यः पृथिव्या अग्नी समेतो नभसी अन्तरेमे ।	
तयोः श्रयन्ते रश्मयोऽधि हृदास्ताना तिष्ठति तपसा ब्रह्मचारी	११
अभिक्रन्दन् स्तनयन्नरुणः शितिङ्गो बृहच्छेपोऽनु भूमौ जभार ।	
ब्रह्मचारी सिञ्चति सानौ रेतः पृथिव्यां तेन जीवन्ति प्रदिशश्चतस्रः	१२
अग्नौ सूर्ये चन्द्रमसि मातरिष्वन् ब्रह्मचार्यं प्सु समिधमा दधाति ।	
तासामचीषि पृथग्गन्ध्रे चरन्ति तासामाज्यं पुरुषो वर्षमापः	१३
आचार्यो मृत्युर्वरुणः सोम ओषधयः पर्यः ।	
जीमूता आसन्त्सत्वानस्तैरिदं स्वराभृतम्	१४
अमा घृतं कृणुते केवलमाचार्यो भूत्वा वरुणो यद्यदैच्छत् प्रजापतौ ।	
तद् ब्रह्मचारी प्रायच्छत् स्वान् मित्रो अध्यात्मनः	१५
आचार्यो ब्रह्मचारी ब्रह्मचारी प्रजापतिः ।	
प्रजापतिर्वि राजति विराडिन्द्रोऽभवद् वृशी	१६ (१६६)

ब्रह्मचर्येण तपसा राजा राष्ट्रं वि रक्षति ।

आचार्यो ब्रह्मचर्येण ब्रह्मचारिणमिच्छते १७

ब्रह्मचर्येण कन्या युवानं विन्दते पतिम् ।

अनङ्गान् ब्रह्मचर्येणाश्वो घासं जिगीर्षति १८

ब्रह्मचर्येण तपसा देवा मृत्युमपाप्नत । इन्द्रो ह ब्रह्मचर्येण देवेभ्यः स्वराभरत १९

ओषधयो भूतभव्यमहोरात्रे वनस्पतिः । संवत्सरः सहर्तुभिस्ते जाता ब्रह्मचारिणः २० (१५)

पार्थिवा दिव्याः पशवं आरण्या ग्राम्याश्च ये । अपक्षाः पक्षिणश्च ये ते जाता ब्रह्मचारिणः २१

पृथक् सर्वे प्राजापत्याः प्राणानात्मसु बिभ्रति । तान्सर्वान् ब्रह्म रक्षति ब्रह्मचारिण्याभृतम् २२

देवानामितत् परिष्कृतमनभ्यारूढं चरति रोचमानम् ।

तस्माज्जातं ब्राह्मणं ब्रह्म ज्येष्ठं देवाश्च सर्वे अमृतेन साकम् २३

ब्रह्मचारी ब्रह्म भ्राजद् बिभर्ति तस्मिन् देवा अधि विश्वे समोताः ।

प्राणापानौ जनयन्नाद् व्यानं वाचं मनो हृदयं ब्रह्म मेधाम् २४

चक्षुः श्रोत्रं यशो अस्मासु धेह्यन्नं रेतो लोहितमुदरम् २५

तानि कल्पद् ब्रह्मचारी सलिलस्य पृष्ठे तपोऽतिष्ठत् तप्यमानः समुद्रे ।

स स्नातो बभूवः पिङ्गलः पृथिव्यां बहु रोचते २६ (१६) (१७६)

[इति चतुर्विंशः प्रपाठकः ॥२४॥]

(६) पापमोचनम् ।

१-२३ शन्तातिः । चन्द्रमाः, मन्त्रोक्ताः । अनुष्टुप्; २३ बृहतीगर्भा ।

[अथ पञ्चविंशः प्रपाठकः ॥२५॥]

अग्निं ब्रूमो वनस्पतीनोषधीरुत वीरुधः । इन्द्रं बृहस्पतिं सूर्यं ते नो मुञ्चन्त्वंहसः १

ब्रूमो राजानं वरुणं मित्रं विष्णुमथो भर्गम् । अंशं विवस्वन्तं ब्रूमस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः २

ब्रूमो देवं संवितारं धातारमुत पूषणम् । त्वष्टारमग्रियं ब्रूमस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ३

गन्धर्वाप्सरसो ब्रूमो अश्विना ब्रह्मणस्पतिम् । अर्यमा नाम यो देवस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ४

अहोरात्रे इदं ब्रूमः सूर्याचन्द्रमसाबुभा । विश्वानादित्यान् ब्रूमस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ५

वार्तं ब्रूमः पर्जन्यमन्तरिक्षमथो दिशः । आशाश्च सर्वा ब्रूमस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ६

मुञ्चन्तु मा शपथ्याहोरात्रे अथो उषाः । सोमो मा देवो मुञ्चतु यमाहुश्चन्द्रमा इति ७

पार्थिवा दिव्याः पशवं आरण्या उत ये मृगाः ।

शकुन्तान् पक्षिणो ब्रूमस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः

८ (१८४)

- भवाशर्वाविदं ब्रूमो रुद्रं पशुपतिंश्च यः । इषुर्या एषां संविद्य ता नः सन्तु सदा शिवाः ९
 दिवं ब्रूमो नक्षत्राणि भूमिं यक्षाणि पर्वतान् ।
 समुद्रा नद्यो वेशन्तास्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः १० (१७)
 सप्तर्षीन् वा इदं ब्रूमोऽपो देवीः प्रजापतिम् । पितृन् यमश्रेष्ठान् ब्रूमस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ११
 ये देवा दिविषदो अन्तरिक्षसदश्च ये । पृथिव्यां शक्रा ये श्रितास्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः १२
 आदित्या रुद्रा वसवो दिवि देवा अथर्वाणः । अङ्गिरसो मनीषिणस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः १३
 यज्ञं ब्रूमो यजमानमृचः सामानि भेषजा । यजुषि होत्रा ब्रूमस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः १४
 पञ्च राज्यानि वीरुधां सोमश्रेष्ठानि ब्रूमः ।
 कुर्मो भङ्गो यवः सहस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः १५
 अरायान् ब्रूमो रक्षांसि सर्पान् पुण्यजनान् पितृन् ।
 मृत्यूनेकशतं ब्रूमस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः १६
 ऋतून् ब्रूम ऋतुपतीनार्तवानुत हायनान् ।
 समाः संवत्सरान् मासास्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः १७
 एतं देवा दक्षिणतः पश्चात् प्राञ्च उदेत ।
 पुरस्तादुत्तराच्छक्रा विश्वे देवाः समेत्य ते नो मुञ्चन्त्वंहसः १८
 विश्वान् देवानिदं ब्रूमः सत्यसंधानृतावृधः । विश्वाभिः पत्नीभिः सह ते नो मुञ्चन्त्वंहसः १९
 सर्वान् देवानिदं ब्रूमः सत्यसंधानृतावृधः । सर्वाभिः पत्नीभिः सह ते नो मुञ्चन्त्वंहसः २०
 भूतं ब्रूमो भूतपतिं भूतानामुत यो वशी । भूतानि सर्वा संगत्य ते नो मुञ्चन्त्वंहसः २१
 या देवीः पञ्च प्रदिशो ये देवा द्वादशर्तवः । संवत्सरस्य ये दंष्ट्रास्ते नः सन्तु सदा शिवाः २२
 यन्मार्तली रथक्रीतममृतं वेदं भेषजम् । तदिन्द्रो अप्सु प्रावेशयत् तदापो दत्त भेषजम् २३ (१८) (१९९)

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥३॥

(७) उच्छिष्टं ब्रह्म-सूक्तम् ।

१-२७ अथर्वा । अध्यात्मं, उच्छिष्टः । अनुष्टुप् ; ६ पुर उष्णिग्वार्हतपरा; २१ स्वरादः;
 २२ विराट् पथ्यावृहती ।

- [४] उच्छिष्टे नाम रूपं चोच्छिष्टे लोक आहितः ।
 उच्छिष्ट इन्द्रश्चाग्निश्च विश्वमन्तः समाहितम् १
 उच्छिष्टे द्यावापृथिवी विश्वं भूतं समाहितम् ।
 आपः समुद्र उच्छिष्टे चन्द्रमा वात आहितः २ (२०१)

सन्नुच्छिष्टे असंश्रोभौ मृत्युर्वाजः प्रजापतिः ।	
लौक्या उच्छिष्ट आर्यता वश्व द्रश्वापि श्रीर्मयि	३
दृढो हँहस्थिरो न्यो ब्रह्म विश्वसृजो दश ।	
नाभिमिव सर्वतश्चक्रमुच्छिष्टे देवताः श्रिताः	४
ऋक् साम यजुरुच्छिष्ट उद्गीथः प्रस्तुतं स्तुतम् ।	
हिङ्गार उच्छिष्टे स्वरः सान्नो मेडिश्च तन्मयि	५
ऐन्द्राग्रं पावमानं महानाग्नीर्महाव्रतम् ।	
उच्छिष्टे यज्ञस्याङ्गान्यन्तर्गर्भं इव मातरि	६
राजसूयं वाजपेयमग्निष्टोमस्तदध्वरः	
अर्काश्वमेधावुच्छिष्टे जीवर्वाहर्मदिन्तमः	७
अग्न्याधेयमथो दीक्षा कामप्रश्छन्दसा सह ।	
उत्सन्ना यज्ञाः सन्नाण्युच्छिष्टेऽधि समाहिताः	८
अग्निहोत्रं च श्रद्धा च वषट्कारो व्रतं तपः ।	
दक्षिणेष्टं पूर्तं चोच्छिष्टेऽधि समाहिताः	९
एकरात्रो द्विरात्रः सद्यःक्रीः प्रक्रीरुक्थ्यः ।	
ओतं निहितमुच्छिष्टे यज्ञस्याणूनि विद्यया	१० (१९)
चतुरात्रः पञ्चरात्रः षड्रात्रश्चोभयः सह ।	
षोडशी सप्तरात्रश्चोच्छिष्टाज्जिरे सर्वे ये यज्ञा अमृते हिताः	११
प्रतीहारो निधनं विश्वजिञ्चाभिजिच्च यः ।	
साहातिरात्रावुच्छिष्टे द्वादशाहोऽपि तन्मयि	१२
सूनुता संनतिः क्षेमः स्वधोर्जामृतं सहः ।	
उच्छिष्टे सर्वे प्रत्यञ्चः कामाः कामेन तातृपुः	१३
नव भूमीः समुद्रा उच्छिष्टेऽधि श्रिता दिवः ।	
आ सूर्यो भ्रात्युच्छिष्टेऽहोरात्रे अपि तन्मयि	१४
उपहव्यं विषूवन्तं ये च यज्ञा गुहा हिताः ।	
बिभर्ति भर्ता विश्वस्योच्छिष्टो जनितुः पिता	१५
पिता जनितुरुच्छिष्टोऽसोः पौत्रः पितामहः ।	
स क्षियति विश्वस्येशानो वृषा भूम्यामतिद्वयः	१६ (२१५)

ऋतं सत्यं तपो राष्ट्रं श्रमो धर्मश्च कर्म च । भूतं भविष्यदुच्छिष्टे वीर्यं लिक्ष्मीर्बलं बले १७
समृद्धिरोज आकूतिः क्षत्रं राष्ट्रं षड्वर्यः । संवत्सरोऽध्युच्छिष्ट इडां प्रैषा ग्रहा हविः १८
चतुर्होतार आप्रियश्चातुर्मास्यानि नीविदः । उच्छिष्टे यज्ञा होत्राः पशुबन्धास्तदिष्टयः १९

अर्धमासाश्च मासाश्चार्तुवा ऋतुभिः सह ।

उच्छिष्टे घोषिणीरापः स्तनयित्नुः श्रुतिर्मही २० (२०)

शर्कराः सिकता अश्मान ओषधयो वीरुधस्तृणा ।

अभ्राणि विद्युतो वर्षमुच्छिष्टे संश्रिता श्रिता २१

राद्धिः प्राप्तिः समाप्तिर्व्याप्तिर्मह एधतुः ।

अत्याप्तिरुच्छिष्टे भूतिश्चाहिता निहिता हिता २२

यच्च प्राणति प्राणेन यच्च पश्यति चक्षुषा ।

उच्छिष्टाज्जिरे सर्वे दिवि देवा दिविश्रितः २३

ऋचः सामानि च्छन्दांसि पुराणं यजुषा सह ।

उच्छिष्टाज्जिरे सर्वे दिवि देवा दिविश्रितः २४

प्राणापानौ चक्षुः श्रोत्रमक्षितिश्च क्षितिश्च या ।

उच्छिष्टाज्जिरे सर्वे दिवि देवा दिविश्रितः २५

आनन्दा मोदाः प्रमुदोऽभीमोदमुदश्च ये ।

उच्छिष्टाज्जिरे सर्वे दिवि देवा दिविश्रितः २६

देवाः पितरो मनुष्या गन्धर्वाप्सरसश्च ये ।

उच्छिष्टाज्जिरे सर्वे दिवि देवा दिविश्रितः २७ (२१)(२२६)

(८) अध्यात्मम् ।

१-३४ कौरुपथिः । अध्यात्मं, मन्थुः । अनुष्टुप्, ३३ पथ्यापङ्क्तिः ।

यन्मन्युर्जायामावहत् संकल्पस्य गृहादधि ।

क आसं जन्याः के वराः क उ ज्येष्ठवरोऽभवत् १

तपश्चैवास्तां कर्म चान्तर्महत्यर्णवे ।

त आसं जन्यास्ते वरा ब्रह्म ज्येष्ठवरोऽभवत् २

दश साकमजायन्त देवा देवेभ्यः पुरा ।

यो वै तान् विद्यात् प्रत्यक्षं स वा अद्य महद् वदेत् ३ (२१९)

प्राणापानौ चक्षुः श्रोत्रमक्षितिश्च क्षितिश्च या ।	
व्यानोदानौ वाङ् मनस्ते वा आकूतिमावहन्	४
अजाता आसन्नृतवोऽथो धाता बृहस्पतिः ।	
इन्द्राग्नी अश्विना तर्हि कं ते ज्येष्ठमुपासत	५
तपश्चैवास्तां कर्म चान्तर्महत्यर्णवे ।	
तपो ह जज्ञे कर्मणस्तत् ते ज्येष्ठमुपासत	६
येत आसीद् भूमिः पूर्वा यामद्भातय इद् विदुः ।	
यो वै तां विद्यान्नामथा स मन्येत पुराणवित्	७
कुत इन्द्रः कुतः सोमः कुतो अग्निरजायत ।	
कुतस्त्वष्टा समभवत् कुतो धाताजायत	८
इन्द्रादिन्द्रः सोमात् सोमो अग्रेरग्निरजायत	
त्वष्टा ह जज्ञे त्वष्टुर्धातुर्धाताजायत	९
ये त आसन् दश जाता देवा देवेभ्यः पुरा ।	
पुत्रेभ्यो लोकं कृत्वा कस्मिंस्ते लोक आसते	१०
यदा केशानस्थि स्नाव मांसं मज्जानमाभरत् ।	
शरीरं कृत्वा पादवत् कं लोकमनु प्राविशत्	११
कुतः केशान् कुतः स्नाव कुतो अस्थीन्याभरत् ।	
अङ्गा पर्वणि मज्जानं को मांसं कुत आभरत्	१२
संसिचो नाम ते देवा ये संभारान्त्समभरन् ।	
सर्वं संसिच्य मर्त्यं देवाः पुरुषमाविशन्	१३
ऊरू पादावष्टीवन्तौ शिरौ हस्तावथो मुखम् ।	
पृष्ठीर्बर्जह्ये पार्श्वे कस्तत् समदधादृषिः	१४
शिरो हस्तावथो मुखं जिह्वां ग्रीवाश्च कीर्कसाः ।	
त्वचा प्रावृत्य सर्वं तत् संधा समदधान्मही	१५
यत् तच्छरीरमशायत् संधया संहितं महत् ।	
येनेदमद्य रोचते को अस्मिन् वर्णमाभरत्	१६
सर्वं देवा उपाशिक्षन् तदजानाद् वधूः सती ।	
ईशा वशस्य या जाया सास्मिन् वर्णमाभरत्	१७

यदा त्वष्टा व्यतृणत् पिता त्वष्टुर्य उत्तरः ।	
गृहं कृत्वा मर्त्यं देवाः पुरुषमाविशन्	१८
स्वप्नो वै तन्द्नीर्निर्कृतिः पाप्मानो नाम देवताः ।	
जरा खालत्यं पालित्यं शरीरमनु प्राविशन्	१९
स्तेयं दुष्कृतं वृजिनं सत्यं यज्ञो यशो बृहत् ।	
बलं च क्षत्रमोजश्च शरीरमनु प्राविशन्	२०
भूतिश्च वा अभूतिश्च रातयोऽरातयश्च याः ।	
क्षुधश्च सर्वास्तृष्णाश्च शरीरमनु प्राविशन्	२१
निन्दाश्च वा अनिन्दाश्च यच्च हन्तेति नेति च ।	
शरीरं श्रद्धा दक्षिणाश्रद्धा चानु प्राविशन्	२२
विद्याश्च वा अविद्याश्च यच्चान्यदुपदेश्यम् ।	
शरीरं ब्रह्म प्राविशद्वचः सामाथो यजुः	२३
आनन्दा मोदाः प्रमुदोऽभीमोदुमुदश्च ये ।	
हसो नरिष्ठा नृत्तानि शरीरमनु प्राविशन्	२४
आलापाश्च प्रलापाश्चाभीलापलपश्च ये ।	
शरीरं सर्वे प्राविशन्नायुजः प्रयुजो युजः	२५
प्राणापानौ चक्षुः श्रोत्रमक्षितिश्च क्षितिश्च या ।	
व्यानोदानौ वाङ् मनः शरीरेण त ईयन्ते	२६
आशिषश्च प्रशिषश्च संशिषो विशिषश्च याः ।	
चित्तानि सर्वे संकल्पाः शरीरमनु प्राविशन्	२७
आस्तेयीश्च वास्तेयीश्च त्वरणाः कृपणाश्च याः ।	
गुह्याः शुक्रा स्थूला अपस्ता बीभत्सार्वसादयन्	२८
अस्थि कृत्वा समिधं तदुष्टापो असादयन् ।	
रेतः कृत्वाज्यं देवाः पुरुषमाविशन्	२९
या आपो याश्च देवता या विराड् ब्रह्मणा सह ।	
शरीरं ब्रह्म प्राविशच्छरीरेऽधि प्रजापतिः	३०
सूर्यचक्षुर्वीर्यं प्राणं पुरुषस्य वि भेजिरे ।	
अथास्येतरमात्मानं देवाः प्रायच्छन्नाग्रये	३१ (२५७)

तस्माद् वै विद्वान् पुरुषमिदं ब्रह्मेति मन्यते ।

सर्वा ह्यस्मिन् देवता गावो गोष्ठ इवासते ३२

प्रथमेन प्रमारेण त्रेधा विष्वङ् वि गच्छति ।

अद् एकेन गच्छत्यद् एकेन गच्छतीहैकेन नि षेवते ३३

अप्सु स्तीमासु वृद्धासु शरीरमन्तरा हितम् ।

तस्मिच्छवोऽध्यन्तरा तस्माच्छवोऽध्युच्यते ३४ (२४) (२६०)

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥४॥

(९) शत्रुनिवारणम् ।

१-२६ काङ्कायनः । अर्बुदिः । अनुष्टुप्; १ सप्तपदा विराद् शकरी ज्यवसाना; ३ परोष्णिक्;
४ ज्यवसाना उष्णिग्बृहतीगर्भा परा त्रिष्टुप् षट्पदातिजगती; ९, ११, १४, २३, २६
पथ्यापङ्क्तिः; १५, २२, २४-२५, ज्यवसाना सप्तपदा शकरी; १६ ज्यवसाना
पञ्चपदा विराडुपरिष्टाज्ज्योतिस्त्रिष्टुप्; १७ त्रिपदा गायत्री ।

[५] ये ब्राह्मो या इषवो धन्वनां वीर्याणि च । असीन् परशूनायुधं चित्ताकूतं च यन्द्रुदि ।

सर्वं तदर्बुदे त्वममित्रेभ्यो हृशे कुरुद्वारांश्च प्र दर्शय १

उत् तिष्ठत् सं नह्यध्वं मित्रा देवजना यूयम् । संदृष्टा गुप्ता वः सन्तु या नो मित्राण्यर्बुदे २

उत् तिष्ठत्तमा रभेथामादानसंदानाभ्याम् । अमित्राणां सेनां अमि धत्तमर्बुदे ३

अर्बुदिर्नाम यो देव ईशानश्च न्यर्बुदिः । याभ्यामन्तरिक्षमावृतमियं च पृथिवी मही ।

ताभ्यामिन्द्रमेदिभ्यामहं जितमन्वेमि सेनया ४

उत् तिष्ठ त्वं देवजनार्बुदे सेनया सह । भञ्जन्मित्राणां सेनां भोगेभिः परि वारय ५

सप्त जातान् न्यर्बुद उद्वाराणां समीक्षयन् । तेभिर्द्वमाज्ये हुते सर्वैरुत्तिष्ठ सेनया ६

प्रतिघ्नानाश्रुमुखी कृधुकर्णी च क्रोशतु । विकेशी पुरुषे हुते रद्विते अर्बुदे तव ७

संकर्षन्ती कुरूकरं मनसा पुत्रमिच्छन्ती । पतिं भ्रातरमात्स्वान् रद्विते अर्बुदे तव ८

अलिकलवा जाष्कमदा गृध्राः श्येनाः पतत्रिणः ।

ध्वाङ्क्षाः शुकुनयस्तृप्यन्त्वमित्रेषु समीक्षयन् रद्विते अर्बुदे तव ९

अथो सर्वं श्वापदं मक्षिका तृप्यतु क्रिमिः ।

पौरुषेयेऽधि कुर्णपे रद्विते अर्बुदे तव १० (२५)

आ गृह्णीतं सं बृहतं प्राणापानान् न्यर्बुदे ।

निवाशा घोषाः सं यन्त्वमित्रेषु समीक्षयन् रद्विते अर्बुदे तव ११ (२७१)

अथर्व० ३४

- उद् वेपय सं विजन्तां भियामित्रान्तं सृज । उरुग्राहैर्बाह्वैर्विध्यामित्रान् न्यर्बुदे १२
- मुह्यन्त्वेषां बाह्वश्चित्ताकूतं च यद्भृदि । मैषामुच्छेषि किं चन रदिते अर्बुदे तव १३
- प्रतिघ्नानाः सं धावन्तूरः पशूरावाघ्नानाः ।
- अवारिणीर्विकेश्यो रुदृत्यः पुरुषे हते रदिते अर्बुदे तव १४
- श्वन्वतीरप्सरसो रूपका उतार्बुदे । अन्तःपात्रे रेरिहतीं रिशां दुर्णिहितैषिणीम् ।
- सर्वास्ता अर्बुदे त्वममित्रेभ्यो हृशे कुरुद्वारांश्च प्र दर्शय १५
- खड्गैरेऽधिचङ्कमां खर्विकां खर्ववासिनीम् ।
- य उद्वारा अन्तर्हिता गन्धर्वाप्सरसश्च ये ।
- सर्पा इतरजना रक्षांसि १६
- चतुर्दंष्ट्रांछयावदतः कुम्भमुष्काँ असृङ्गमुखान् ।
- स्वभ्यसा ये चोद्भ्यसाः १७
- उद् वेपय त्वमर्बुदेऽमित्राणामसूः सिचः ।
- जयांश्च जिष्णुश्चामित्राँ जयतामिन्द्रमेदिनौ १८
- प्रव्लीनो मृदितः शयां हतोऽमित्रो न्यर्बुदे ।
- अग्निजिह्वा धूमशिखा जयन्तीर्यन्तु सेनया १९
- तयार्बुदे प्रणुत्तानामिन्द्रो हन्तु वरंवरम् ।
- अमित्राणां शचीपतिर्माभीषां मोचि कश्चन २० (२६)
- उत्कंसन्तु हृदयान्यूर्ध्वः प्राण उदीषतु ।
- शौष्कास्यमनु वर्तताममित्रान्मोत मित्रिणः २१
- ये च धीरा ये चाधीराः परांश्चो बधिराश्च ये ।
- तमसा ये च तूपरा अथो बस्ताभिवासिनः ।
- सर्वास्ताँ अर्बुदे त्वममित्रेभ्यो हृशे कुरुद्वारांश्च प्र दर्शय २२
- अर्बुदिश्च त्रिपंथिश्चामित्रान् नो वि विध्यताम् ।
- यथैषामिन्द्र वृत्रहन् हनाम शचीपतेऽमित्राणां सहस्रशः २३
- वनस्पतीन् वानस्पत्यानोषधीरुत वीरुधः । गन्धर्वाप्सरसः सर्पान् देवान् पुण्यजनान् पितॄन् ।
- सर्वास्ताँ अर्बुदे त्वममित्रेभ्यो हृशे कुरुद्वारांश्च प्र दर्शय २४
- ईशां वो मरुतो देव आदित्यो ब्रह्मणस्पतिः । ईशां व इन्द्रश्चाग्निश्च धाता मित्रः प्रजापतिः ।
- ईशां व ऋषयश्चक्रुर्मित्रेषु समीक्षयन् रदिते अर्बुदे तव २५ (२८५)

तेषां सर्वेषामीशाना उत् तिष्ठत सं नह्यध्वं मित्रा देवजना यूयम् ।

इमं संग्रामं संजित्य यथालोकं वि तिष्ठध्वम्

२६ (२७) (२८६)

(१०) शत्रुनाशनम् ।

१-२७ भृग्वहिराः । त्रिषन्धिः । अनुष्टुप्; १ विराट् पथ्याबृहती; २ ज्यवसाना षट्पदा त्रिष्टुग्गर्भा-
ऽतिजगती; ३ विराडास्तारपङ्क्तिः; ४ विराट्; ८ विराट् त्रिष्टुप्; ९ पुरोविराट्
पुरस्ताज्ज्योतिस्त्रिष्टुप्; १२ पञ्चपदा पथ्यापङ्क्तिः; १३ षट्पदा जगती; १६ ज्यवसाना
षट्पदा ककुम्भत्यनुष्टुप्त्रिष्टुग्गर्भा शकरी; १७ पथ्यापङ्क्तिः;
२१ त्रिपदा गायत्री; २२ विराट्पुरस्तादबृहती;
२५ ककुप्; २६ प्रस्तारपङ्क्तिः ।

उत् तिष्ठत सं नह्यध्वमुदाराः केतुभिः सह । सर्पा इतरजना रक्षांस्यमित्राननु धावत १

ईशां वो वेदु राज्यं त्रिषंधे अरुणैः केतुभिः सह ।

ये अन्तरिक्षे ये द्विवि पृथिव्यां ये च मानवाः ।

त्रिषंधेस्ते चेतसि दुर्णामान् उपासताम्

२

अयोमुखाः सूचीमुखा अथो विकङ्कतीमुखाः ।

कृष्यादो वार्तरहस आ सजन्त्वमित्रान् वज्रेण त्रिषंधिना

३

अन्तर्धेहि जातवेदु आदित्य कुणपं बहु । त्रिषंधेरियं सेना सुहितास्तु मे वशे

४

उत् तिष्ठ त्वं देवजनाबुद्धे सेनया सह । अयं बलिर्व आहुतस्त्रिषंधेराहुतिः प्रिया

५

शितिपदी सं द्युतु शरव्येयं चतुष्पदी । कृत्येऽमित्रेभ्यो भव त्रिषंधेः सह सेनया

६

धूमाक्षी सं पततु कृधुकुर्णी च क्रोशतु । त्रिषंधेः सेनया जिते अरुणाः संन्तु केतवः ७

अवायन्तां प्राक्षिणो ये वयांस्यन्तरिक्षे द्विवि ये चरन्ति ।

श्वार्पदो मक्षिकाः सं रभन्तामामादो गृध्राः कुणपे रदन्ताम्

८

यामिन्द्रेण संधां समधत्था ब्रह्मगा च बृहस्पते ।

तयाहमिन्द्रसंधया सर्वां देवानिह हुव इतो जयत मामृतः

९

बृहस्पतिराङ्गिरस ऋषयो ब्रह्मसंशिताः । असुरक्षयणं वधं त्रिषंधिं दिव्याश्वयन्

१० (२८)

येनासौ गुप्त आदित्य उभाविन्द्रश्च तिष्ठतः । त्रिषंधिं देवा अभजन्तौजसे च बलाय च ११

सर्वाल्लोकान्समजयन् देवा आहुत्यानया ।

बृहस्पतिराङ्गिरसो वज्रं यमसिञ्चतासुरक्षयणं वधम्

१२

बृहस्पतिराङ्गिरसो वज्रं यमसिञ्चतासुरक्षयणं वधम् ।

तेनाहममूं सेनां नि लिम्पामि बृहस्पतेऽमित्रान् हुन्मयोजसा

१३ (२९)

सर्वे देवा अत्यारयन्ति ते अश्रन्ति वर्षद् कृतम् । इमां जुषध्वमाहुतिमितो जयत मामुतः	१४
सर्वे देवा अत्यारयन्तु त्रिषंधेराहुतिः प्रिया । संधां मंहतीं रक्षत ययाग्रे असुरा जिताः	१५
वायुरमित्राणामिष्वग्राण्याश्चतु । इन्द्र एषां बाहून् प्रति भनक्तु मा शकन् प्रतिधामिषुम् ।	
आदित्य एषामस्त्रं वि नाशयतु चन्द्रमा युतामगतस्य पन्थाम्	१६
यदि प्रेयुर्देवपुरा ब्रह्म वर्माणि चक्रिरे ।	
तनूपानं परिपाणं कृण्वाना यदुपोचिरे सर्वं तदरसं कृधि	१७
क्रव्यादानुवर्तयन्मृत्युना च पुरोहितम् । त्रिषंधे प्रेहि सेनया जयामित्रान् प्र पद्यस्व	१८
त्रिषंधे तमसा त्वममित्रान् परि वारय । पृषदाज्यप्रणुत्तानां मामीषां मोचि कश्चन	१९
शितिपदी सं पतत्वमित्राणाममूः सिचः । मुह्यन्त्वद्यामूः सेना अमित्राणां न्यबुदे	२० (२९)
मूढा अमित्रा न्यबुदे जह्येष्वां वरवरम् । अनया जहि सेनया	२१
यश्च कवची यश्चाकवचोऽमित्रो यश्चाज्मनि । ज्यापाशैः कवचपाशैरज्मनाभिहतः शयाम्	२२
ये वर्मिणो येऽवर्माणो अमित्रा ये च वर्मिणः । सर्वास्तां अबुदे हताङ्घानोऽदन्तु भूम्याम्	२३
ये रथिनो ये अरथा असादा ये च सादिनः ।	
सर्वानदन्तु तान् हतान् गृध्राः श्येनाः पतत्रिणः	२४
सहस्रकुणपा शेतामामित्री सेनां समरे वधानाम् । विविन्द्वा ककुजाकृता	२५
मर्माविधं रोरुवतं सुपर्णैरदन्तु दुश्चितं मृदितं शयानम् ।	
य इमां प्रतीचीमाहुतिमित्रो नो युयुत्सति	२६
यां देवा अनुतिष्ठन्ति यस्या नास्ति विराधनम् ।	
तयेन्द्रो हन्तु वृत्रहा वज्रेण त्रिषंधिना	२७ (३०) (३१३)

[इति पञ्चविंशः प्रपाठकः ॥२५॥]

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥५॥

॥ इत्येकादशं काण्डं समाप्तम् ॥

मन्त्रसंख्या-

दशमकाण्डस्यान्तपर्यन्तं २९८६

एकादशकाण्डस्य... ३१३

सर्वयोगः ३२९९

द्वादशं काण्डम् ।

(१) भूमिसूक्तम् ।

१-६३ अथर्वी । भूमिः । त्रिष्टुप्; २ भुरिक्; ४-६, १०, ३८ इयवसाना षट्पदा जगती; ७ प्रस्तारपङ्क्तिः; ८, ११ इयव० षट्० विराडष्टिः; ९ परानुष्टुप्; १२-१३, १५ पञ्चपदा शकरी (१२-१३ इयव०); १४ महाबृहती; १६, २१ एकाव० सासनी त्रिष्टुप्; १८ इयव० षट्० त्रिष्टुवनुष्टुगर्भातिशकरी; १९-२० पुरोबृहती (२० विराट्); २२ इयव० षट्० विराडतिजगती; २३ पञ्चपदा विराडतिजगती; २४ पञ्च० अनुष्टुगर्भा जगती; २५ इयव० सप्त० उष्णिगनुष्टुगर्भा शकरी; २६-२८, ३३, ३५, ३९-४१, ५०, ५३-५४, ५६, ५९, ६३ अनुष्टुप् (५३ पुरोवार्हता); ३० विराड् गायत्री; ३२ पुरस्ताज्ज्योतिः; ३४ इयव० षट्० त्रिष्टुबृहतीगर्भातिजगती; ३६ विपरीतपादलक्ष्मा पङ्क्तिः; ३७ इयव० पञ्च० शकरी; ४१ षट्० ककुम्मती शकरी; ४२ स्वराडनुष्टुप्; ४३ विराडास्तारपङ्क्तिः; ४४-४५, ४९ जगती; ४६ षट्प० अनुष्टुगर्भा परा शकरी; ४७ षट्प० उष्णिगनुष्टुगर्भा परातिशकरी; ४८ पुरोऽनुष्टुप्; ५१ इयव० षट्० अनुष्टुगर्भा ककुम्मती शकरी; ५२ पञ्च० अनुष्टुगर्भा परातिजगती; ५७ पुरातिजागता जगती; ५८ पुरस्ताद्बृहती; ६१ पुरोवार्हता; ६२ परा विराट् ।

[अथ षड्विंशः प्रपाठकः ॥२६॥]

[१] सत्यं बृहद्भूतमुग्रं दीक्षा तपो ब्रह्म यज्ञः पृथिवीं धारयन्ति ।
 सा नो भूतस्य भव्यस्य पत्न्युरुं लोकं पृथिवी नः कृणोतु १
 असंभ्राधं बध्यतो मानवानां यस्यां उद्भूतः प्रवतः समं ब्रह्म ।
 नानावीर्या ओषधीर्या बिभर्ति पृथिवी नः प्रथतां राध्यतां नः २
 यस्यां समुद्र उत सिन्धुरापो यस्यामन्नं कृष्टयः संबभूवुः ।
 यस्यादिदं जिन्वति प्राणदेजत् सा नो भूमिः पूर्वपेयं दधातु ३
 यस्याश्चतस्रः प्रदिशः पृथिव्या यस्यामन्नं कृष्टयः संबभूवुः ।
 या बिभर्ति बहुधा प्राणदेजद् सा नो भूमिर्गोप्यन्नं दधातु ४
 यस्यां पूर्वं पूर्वजना विचक्रिरे यस्यां देवा असुरानभ्यवर्तयन् ।
 गवामश्वानां वयसश्च विष्ठा भगं वर्चः पृथिवी नो दधातु ५
 विश्वंभरा वसुधानीं प्रतिष्ठा हिरण्यवक्षा जगतो निवेशनी ।
 वैश्वानरं बिभ्रती भूमिरग्निमिन्द्रं ऋषभा द्रविणे नो दधातु ६
 यां रक्षन्त्यस्वप्रा विश्वदानीं देवा भूमिं पृथिवीमप्रमादम् ।
 सा नो मधु प्रियं दुहामथो उक्षतु वर्चसा ७

(७)

(याण्वेऽधि सलिलमग्न आसीद् यां मायाभिरुन्वचरन् मनीषिणः ।

यस्या हृदयं परमे व्योमिन्सत्येनावृतममृतं पृथिव्याः ।

सा नो भूमिस्त्विधिं बलं राष्ट्रे दधातूत्तमे)

यस्यामार्पः परिचराः समानीरहोरात्रे अप्रमादं क्षरन्ति ।

सा नो भूमिर्भूरिधारा पयो दुहामथो उक्षतु वर्चसा

यामश्विनावर्मिमातां विष्णुर्यस्यां विचक्रमे ।

इन्द्रो यां चक्र आत्मनेऽनमित्रां शचीपतिः ।

सा नो भूमिर्वि सृजतां माता पुत्राय मे पयः

गिर्यस्ते पर्वता हिमवन्तोऽरण्यं ते पृथिवि स्योनमस्तु ।

बभ्रुं कृष्णां रोहिणीं विश्वरूपां ध्रुवां भूमिं पृथिवीमिन्द्रगुप्ताम् ।

अजीतोऽहतो अक्षतोऽध्यष्टां पृथिवीमहम्

यत् ते मध्यं पृथिवि यच्च नभ्यं यास्त ऊर्जस्तन्वः संबभ्रुवुः ।

तासु नो धेह्यभि नः पवस्व माता भूमिः पुत्रो अहं पृथिव्याः ।

पर्जन्यः पिता स उ नः पिपर्तु

यस्यां वेदिं परिगृह्णन्ति भूम्यां यस्यां यज्ञं तन्वते विश्वकर्माणः ।

यस्यां मीयन्ते स्वरवः पृथिव्यामूर्ध्वाः शुक्रा आहुत्याः पुरस्तात् ।

सा नो भूमिर्वर्धयद् वर्धमाना

यो नो द्वेष्टत् पृथिवि यः पृतन्याद् योऽभिदासान्मनसा यो वधेन ।

तं नो भूमे रन्धय पूर्वकृत्वरि

त्वज्जातास्त्वयि चरन्ति मर्त्यास्त्वं विभर्षि द्विपदस्त्वं चतुष्पदः ।

तवमे पृथिवि पञ्च मानवा येभ्यो ज्योतिरमृतं मर्त्येभ्य उद्यन्तसूर्यो रश्मिभिरातनोति १५

ता नः प्रजाः सं दुहतां समग्रा वाचो मधु पृथिवि धेहि मह्यम् १६

विश्वस्वमातरमोषधीनां ध्रुवां भूमिं पृथिवीं धर्मणा धृताम् ।

शिवां स्योनामनु चरेम विश्वहा १७

महत् सधस्थं महती बभूविथ महान् वेग एजथुर्वपथुष्टे ।

महांस्त्वेन्द्रो रक्षत्यप्रमादम् ।

सा नो भूमे प्र रोचय हिरण्यस्येव संहशि मा नो द्विक्षत कश्चन १८

अग्निर्भूम्यामोषधीष्वग्निमापो विभ्रत्यग्निरश्मसु । अग्निरन्तः पुरुषेषु गोप्वश्वेष्वग्नयः १९ (१९)

- अग्निर्दिव आ तपत्यग्नेर्देवस्योर्वन्तरिक्षम् ।
 अग्निं मर्तास इन्धते हव्यवाहं घृतप्रियम् २० (२)
- अग्निवासाः पृथिव्यसितजूस्त्वर्षामन्तं संशितं मा कृणोतु २१
 भूम्यां देवेभ्यो ददति यज्ञं हव्यमरंकृतम् । भूम्यां मनुष्या जीवन्ति स्वधयान्नेन मर्त्याः ।
 सा नो भूमिः प्राणमार्युर्दधातु जरदंष्टिं मा पृथिवी कृणोतु २२
- यस्ते गन्धः पृथिवि संबभूव यं बिभ्रत्योषधयो यमारपः ।
 यं गन्धर्वा अप्सरसश्च भेजिरे तेन मा सुरभिं कृणु मा नो द्विक्षत कश्चन २३
- यस्ते गन्धः पुष्करमाविवेश यं संजभुः सूर्यायां विवाहे ।
 अमर्त्याः पृथिवि गन्धमग्रे तेन मा सुरभिं कृणु मा नो द्विक्षत कश्चन २४
- यस्ते गन्धः पुरुषेषु स्त्रीषु पुंसु भगो रुचिः । यो अश्वेषु वीरेषु यो मृगेषु हस्तिषु ।
 कन्यायां वर्चो यद् भूमे तेनास्मां अपि सं सृज मा नो द्विक्षत कश्चन २५
- शिला भूमिरश्मां पांसुः सा भूमिः संधृता धृता । तस्यै हिरण्यवक्षसे पृथिव्या अंकरं नमः २६
 यस्यां वृक्षा वानस्पत्या ध्रुवास्तिष्ठन्ति विश्वहा । पृथिवीं विश्वधांसं धृतामच्छावदामसि २७
 उदीराणा उतासीनास्तिष्ठन्तः प्रक्रामन्तः । पद्भ्यां दक्षिणसव्याभ्यां मा व्यथिष्महि भूम्याम् २८
- विमृग्वरीं पृथिवीमा वंदामि क्षमां भूमिं ब्रह्मणा वावृधानाम् ।
 ऊर्जं पुष्टं बिभ्रतीमन्नभागं घृतं त्वाभि नि षीदेम भूमे २९
- शुद्धा न आपस्तन्वे क्षरन्तु यो नः सेदुरप्रिये तं नि दध्मः ।
 प्रवित्रेण पृथिवि मोत् पुनामि ३० (३)
- यास्ते प्राचीः प्रदिशो या उदीचीर्यास्ते भूमे अधराद् याश्च पश्चात् ।
 स्योनास्ता मह्यं चरते भवन्तु मा नि पतन्तं भुवने शिश्रियाणः ३१
- मा नः पश्चान्मा पुरस्ताच्छुदिष्टा मोत्तराद्धरादुत ।
 स्वस्ति भूमे नो भव मा विदन् परिपन्थिनो वरीयो यावया वधम् ३२
- यावत् तेऽभि विपश्यामि भूमे सूर्येण मेदिना । तावन्मे चक्षुर्मा मेष्टोत्तरामुत्तरां समाम् ३३
 यच्छयानः पर्यावर्ते दक्षिणं सव्यमभि भूमे पार्श्वम् । उत्तानास्त्वा प्रतीचीं यत् पृथीमिरधिशोमहे ।
 मा हिंसीस्तत्र नो भूमे सर्वस्य प्रतिशीवरि ३४
- यत् ते भूमे विखनामि क्षिप्रं तदपि रोहतु । मा ते मर्मं विमृग्वरि मा ते हृदयमर्पिपम् ३५
- ग्रीष्मस्ते भूमे वर्षाणि शरद्धेमन्तः शिशिरो वसन्तः ।
 ऋतवस्ते विहिता हायनीरहोरात्रे पृथिवि नो दुहाताम् ३६ (३६)

यापं सर्पं विजमाना विमृग्वरी यस्यामासन्नग्रयो ये अप्सवन्तः ।

परा दस्यून ददती देवपीयूनिन्द्रं वृणाना पृथिवी न वृत्रम् ।

शक्राय दधे वृषभाय वृष्णे

३७

यस्यां सदोहविधाने यूपो यस्यां निमीयते । ब्रह्माणो यस्यामर्चन्त्यृग्भिः साम्ना यजुर्विदः ।

युज्यन्ते यस्यामृत्विजः सोममिन्द्राय पातवे

३८

यस्यां पूर्वं भूतकृत ऋषयो गा उदानुचुः । सप्त सत्रेण वेधसो यज्ञेन तपसा सह ३९

सा नो भूमिरा दिशतु यद्धनं कामयामहे ।

भगो अनुप्रयुङ्क्तामिन्द्र एतु पुरोगवः

४० (४)

यस्यां गायन्ति नृत्यन्ति भूम्यां मर्त्या व्यैलिबाः ।

युध्यन्ते यस्यामाक्रन्दो यस्यां वदति दुन्दुभिः ।

सा नो भूमिः प्र णुदतां सप्तानसप्तनं मा पृथिवी कृणोतु

४१

यस्यामन्नं ब्रीहियवौ यस्यां इमाः पञ्च कृष्टयः ।

भूम्यै पर्जन्यपत्न्यै नमोऽस्तु वर्षमेदसे

४२

यस्याः पुरो देवकृताः क्षेत्रे यस्यां विकुर्वते ।

प्रजापतिः पृथिवीं विश्वगर्भमाशामाशां रण्यां नः कृणोतु

४३

निधि बिभ्रती बहुधा गुहा वसुं मणिं हिरण्यं पृथिवी ददातु मे ।

वसूनि नो वसुदा रासमाना देवी दधातु सुमनस्यमाना

४४

जनं बिभ्रती बहुधा विवाचसं नानाधर्माणं पृथिवी यथौकसम् ।

सहस्रं धारा द्रविणस्य मे दुहां ध्रुवेव धेनुरनपस्फुरन्ती

४५

यस्ते सर्पो वृश्चिकस्तृष्टदंश्मा हेमन्तजब्धो भूमलो गुहा शयं ।

क्रिमिर्जिन्वत् पृथिवि यद्यदेजति प्रावृषिं तन्नः सर्पन्मोषं स्पृष्ट यच्छिवं तेन नो मृड ४६

ये ते पन्थानो बहवो जनायना रथस्य वर्त्मानसश्च यातवे ।

यैः संचरन्त्युभयं भद्रपापास्तं पन्थानं जयेमानमित्रमतस्करं यच्छिवं तेन नो मृड ४७

मल्वं बिभ्रती गुरुभृद् भद्रपापस्य निधनं तितिक्षुः ।

वराहेण पृथिवी संविद्वाना सूकराय वि जिहीते मृगाय

४८

ये त आरण्याः पशवो मृगा वने हिताः सिंहा व्याघ्राः पुरुषादश्चरन्ति ।

उलं वृकं पृथिवि दुच्छुनामित ऋक्षीकां रक्षो अप बाधयास्मत्

४९ (४९)

- ये गन्धर्वा अप्सरसो ये चारायाः किमीदिनः ।
 पिशाचान्त्सर्वा रक्षांसि तान्स्मद् भूमे यावय ५० (५)
- यां द्विपादः पक्षिणः संपतन्ति हंसाः सुपर्णाः शकुना वयांसि ।
 यस्यां वातो मातरिष्वेयते रजांसि कृण्वंश्च यावयंश्च वृक्षान् ।
 वातस्य प्रवामुपवामनु वात्यर्चिः ५१
- यस्यां कृष्णमरुणं च संहिते अहोरात्रे विहिते भूम्यामधि ।
 वर्षेण भूमिः पृथिवी वृतावृता सा नो दधातु भद्रया प्रिये धामनिधामनि ५२
- द्यौश्च म इदं पृथिवी चान्तरिक्षं च मे व्यचः ।
 अग्निः सूर्य आपो मेधां विश्वे देवाश्च सं ददुः ५३
- अहमस्मि सहमान उत्तरो नाम भूम्याम् ।
 अभीषाडस्मि विश्वाषाडाशामाशां विषासहिः ५४
- अदौ यद् देवि प्रथमाना पुरस्ताद् देवैरुक्ता व्यसर्पो महित्वम् ।
 आ त्वां सुभूतमविशत् तदानीमकल्पयथाः प्रदिशश्चतस्रः ५५
- ये ग्रामा यदरण्यं याः सभा अधि भूम्याम् ।
 ये सँग्रामाः समितयस्तेषु चारु वदेम ते ५६
- अश्व इव रजो दुधुवे वि तान् जनान् य आक्षिपन् पृथिवीं यादजायत ।
 मन्द्राग्रेत्वंरी भुवनस्य गोपा वनस्पतीनां गृभिरोषधीनाम् ५७
- यद् वदामि मधुमत् तद् वदामि यदीक्षे तद् वनन्ति मा ।
 त्विषीमानस्मि जूतिमानवान्यान् हन्मि दोधतः ५८
- शन्तिवा सुरभिः स्योना कीलालोधनी पर्यस्वती ।
 भूमिरधि ब्रवीतु मे पृथिवी पर्यसा सह ५९
- यामन्वैच्छद्भविषा विश्वकर्मान्तरणवे रजांसि प्रविष्टाम् ।
 भुजिष्यं पात्रं निहितं गुहा यद्वाविर्भोगे अभवन्मातृमन्यः ६०
- त्वमस्यावपनी जनानामदितिः कामदुघा पप्रथाना ।
 यत् त ऊनं तत् त आ पूरयाति प्रजापतिः प्रथमजा ऋतस्य ६१
- उपस्थास्ते अनमीवा अयक्ष्मा अस्मभ्यं सन्तु पृथिवि प्रसूताः ।
 दीर्घं न आयुः प्रतिबुध्यमाना वयं तुभ्यं बलिहतः स्याम ६२ (६१)

भूमे मातर्नि धेहि मा भद्रया सुप्रतिष्ठितम् ।
संविद्वाना दिवा केवे श्रियां मा धेहि भूत्याम्

६ (६३) (६३)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥

१-५५ भृगुः । अग्निः; मन्त्रोक्ताः; २२-३३ मृत्युः । त्रिष्टुप्; २, ५, १२-२०, ३४-३६, ३८-४१, ४३, ५१, ५४ अनुष्टुप् (१६ ककुम्मती परावृहती, १८ निचृत्, ४० पुरस्तात् ककुम्मती);
३ आस्तारपङ्क्तिः; ६ भुरिगार्घी पङ्क्तिः; ७, ४५ जगती; ८, ४८-४९ भुरिक्;
९ अनुष्टुब्गर्भा विपरीतपादलक्ष्मा पङ्क्तिः; ३७ पुरस्ताद्वृहती; ४२ त्रिपदा
एकावसाना भुरिगार्घी गायत्री; ४४ एकावसाना द्विपदाऽऽर्ची वृहती;
४६ एकावसाना द्विपदा साम्नी त्रिष्टुप्; ४७ पञ्चपदा
बार्हतवैराजगर्भा जगती; ५० उपरिष्टाद्विराड् वृहती;
५२ पुरस्ताद्विराड् वृहती; ५५ वृहतीगर्भा ।

- [२] नडमा रोह न ते अत्र लोक इदं सीसं भागधेयं त एहि ।
यो गोषु यक्ष्मः पुरुषेषु यक्ष्मस्तेन त्वं साकमधराड् परेहि १
अघशंसदुःशंसाभ्यां करेणानुकरेण च ।
यक्ष्मं च सर्वं तेनेतो मृत्युं च निरजामसि २
निरितो मृत्युं निक्कितिं निररातिमजामसि ।
यो नो द्वेष्टि तमन्द्रयग्रे अक्रव्याद् यमुं द्विष्मस्तमुं ते प्र सुवामसि ३
यद्यग्निः क्रव्याद् यदि वा व्याघ्र इमं गोष्ठं प्रविवेशान्योकाः ।
तं माषाज्यं कृत्वा प्र हिणोमि दूरं स गच्छत्वप्सुषदोऽप्यग्नीन् ४
यत् त्वा क्रुद्धाः प्रचक्रुर्मन्युना पुरुषे मृते ।
सुकल्पमग्रे तत् त्वया पुनस्त्वोद् दीपयामसि ५
पुनस्त्वादित्या रुद्रा वसवः पुनर्ब्रह्मा वसुनीतिरग्रे ।
पुनस्त्वा ब्रह्मणस्पतिराधाद् दीर्घायुत्वाय शतशारदाय ६
यो अग्निः क्रव्यात् प्रविवेश नो गृहमिमं पश्यन्नितरं जातवेदसम् ।
तं हरामि पितृयज्ञाय दूरं स घर्ममिन्धां परमे सधस्थे ७
क्रव्यादमग्निं प्र हिणोमि दूरं यमराज्ञो गच्छतु रिप्रवाहः ।
इहायमितरो जातवेदा देवो देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानन् ८
क्रव्यादमग्निमिषितो हरामि जनान् हुंहन्तं वज्रेण मृत्युम् ।
नि तं शास्मि गार्हपत्येन विद्वान् पितॄणां लोकेऽपि भागो अस्तु ९ (७१)

क्रव्यादमग्निं शशमानमुक्थ्यं१ हिणोमि पथिभिः पितृयाणैः ।	
मा देवयानैः पुनरा गा अत्रैवैधिं पितृषु जागृहि त्वम्	१० (७)
समिन्धते संकसुके स्वस्तये शुद्धा भवन्तः शुचयः पावकाः ।	
जहाति रिप्रमत्येन एति समिन्द्रो अग्निः सुपुना पुनाति	११
देवो अग्निः संकसुको द्विस्पृष्ठान्यारुहत् ।	
मुच्यमानो निरेणसोऽमोगस्मा अशस्त्याः	१२
अस्मिन् वयं संकसुके अग्नौ रिप्राणि मृज्महे ।	
अभूम यज्ञियाः शुद्धाः प्र ण आयूंषि तारिषत्	१३
संकसुको विकसुको निर्ऋथो यश्च निस्वरः ।	
ते ते यक्ष्मं सवेदसो दूराद् दूरमनीनशन्	१४
यो नो अश्वेषु वीरेषु यो नो गोष्वजाविषु ।	
क्रव्यादं निर्णुदामसि यो अग्निर्जनयोपनः	१५
अन्येभ्यस्त्वा पुरुषेभ्यो गोभ्यो अश्वेभ्यस्त्वा ।	
निः क्रव्यादं नुदामसि यो अग्निर्जीवितयोपनः	१६
यस्मिन् देवा अमृजत यस्मिन् मनुष्याऽनुत ।	
तस्मिन् घृतस्तावो मृष्ट्वा त्वमग्ने दिवं रुह	१७
समिन्द्रो अग्न आहुत स नो माभ्यर्पकमीः ।	
अत्रैव दीदिहि द्यवि ज्योक् च सूर्यं दृशे	१८
सीसे मृद्धं नडे मृद्धमग्नौ संकसुके च यत् ।	
अथो अव्यां रामायां शीर्षक्तिमुपबर्हणे	१९
सीसे मलं सादयित्वा शीर्षक्तिमुपबर्हणे ।	
अव्यामसिक्न्यां मृष्ट्वा शुद्धा भवत यज्ञियाः	२० (८)
परं मृत्यो अनु परेहि पन्थां यस्त एष इतरो देवयानात् ।	
चक्षुष्मते शृण्वते ते ब्रवीमीहिमे वीरा बहवो भवन्तु	२१
इमे जीवा वि मृतैराववृत्रभूद् भद्रा देवहूतिर्नो अद्य ।	
प्राञ्चो अगाम नृतये हसाय सुवीरांसो विदथमा वंदेम	२२
इमं जीवेभ्यः परिधिं दधामि मैषां नु गादपरो अर्थमेतम् ।	
शतं जीवन्तः शरदः पुरुचीस्तिरो मृत्युं दधतां पर्वतेन	२३ (८६)

आ रोहतायुर्जरसं वृणाना अनुपूर्वं यतमाना यति स्थ ।	
तान् वस्त्वष्टां सुजानिमा सुजोषाः सर्वमार्युर्नयतु जीवनाय	२४
यथाहान्यनुपूर्वं भवन्ति यथर्तव ऋतुभिर्यन्ति साकम् ।	
यथा न पूर्वमपरो जहात्येवा धातरायूषि कल्पयैषाम्	२५
अश्मन्वती रीयते सं रभध्वं वीरयध्वं प्र तरता सखायः ।	
अत्रा जहीत ये असन् दुरेवा अनमीवानुत्तरेमाभि वाजान्	२६
उत् तिष्ठता प्र तरता सखायोऽश्मन्वती नदी स्यन्दत इयम् ।	
अत्रा जहीत ये असन्नाशिवाः शिवान्त्स्योनानुत्तरेमाभि वाजान्	२७
वैश्वदेवीं वर्चस आ रभध्वं शुद्धा भवन्तः शुचयः पावकाः ।	
अतिक्रामन्तो दुरिता पदानि शतं हिमाः सर्ववीरा मदेम	२८
उदीचीनैः पथिभिर्वायुमद्भिरतिक्रामन्तोऽवराण् परेभिः ।	
त्रिः सप्त कृत्व ऋषयः परेता मृत्युं प्रत्यौहन् पदयोपनेन	२९
मृत्योः पदं योपयन्त एत द्राघीय आयुः प्रतरं दधानाः ।	
आसीना मृत्युं नुदता सधस्थेऽथ जीवासो विदथमा वदेम	३० (९)
इमा नारीरविधवाः सुपत्नीराञ्जनेन सर्पिषा सं स्पृशन्ताम् ।	
अनश्रवो अनमीवाः सुरत्ना आ रोहन्तु जनयो योनिमग्रे	३१
व्याकरोमि हविषाहमेतौ तौ ब्रह्मणा व्यहं कल्पयामि ।	
स्वधां पितृभ्यो अजरां कृणोमि दीर्घेणायुषा समिमान्सृजामि	३२
यो नो अग्निः पितरो हृत्स्वन्तराविवेशाभृतो मर्त्येषु ।	
मर्त्यहं तं परि गृह्णामि देवं मा सो अस्मान् द्विक्षत मा वयं तम्	३३
अपावृत्य गार्हपत्यात् क्रव्यादा प्रेतं दक्षिणा ।	
प्रियं पितृभ्य आत्मने ब्रह्मभ्यः कृणुता प्रियम्	३४
द्विभागधनमादाय प्र क्षिणात्यवर्त्या ।	
अग्निः पुत्रस्य ज्येष्ठस्य यः क्रव्यादनिराहितः	३५
यत् कृषते यद् वनुते यच्च वस्त्रेण विन्दते ।	
सर्वं मर्त्यस्य तन्नास्ति क्रव्याच्चेदनिराहितः	३६
अयजियो हतवर्चा भवति नैनैन हविरत्तवे ।	
छिनत्ति कृष्या गोर्धनाद् यं क्रव्यादनुवर्तते	३७ (१००)

मुहुर्गृध्रैः प्र वंदृत्याति मर्त्यो नीत्य ।	
क्रव्याद् यानग्निरन्तिकार्दनुविद्वान् वितावति	३८
ग्राह्या गृहाः सं सृज्यन्ते स्त्रिया यन्ध्रियते पतिः ।	
ब्रह्मैव विद्वानेष्योऽयः क्रव्यादं निरादधत्	३९
यद् रिप्रं शर्मलं चक्रुम यच्च दुष्कृतम् ।	
आपो मा तस्माच्छुम्भन्त्वग्नेः संकसुकाच्च यत्	४० (१०)
ता अधरादुदीचीराववृत्रन् प्रजान्तीः पृथिभिर्देवयानैः ।	
पर्वतस्य वृषभस्याधिं पृष्ठे नवाश्चरन्ति सरितः पुराणीः	४१
अग्ने अक्रव्यान्निः क्रव्यादं नुदा देवयजनं वह	४२
इमं क्रव्यादा विवेशायं क्रव्यादुमन्वगात् ।	
व्याघ्रौ कृत्वा नानानं तं हरामि शिवापरम्	४३
अन्तर्धिर्देवानां परिधिर्मुन्युजाग्रिर्गर्हिपत्य उभयानन्तरा श्रितः	४४
जीवानामायुः प्र तिर त्वमग्ने पितॄणां लोकमपि गच्छन्तु ये मृताः ।	
सुगार्हपत्यो वितपन्नरातिमुषामुषां श्रेयसीं धेह्यस्मै	४५
सर्वानग्ने सहमानः सपत्नानैषामूर्जं रयिमस्मासु धेहि	४६
इममिन्द्रं वह्निं परिमन्वारंभध्वं स वो निर्वक्षद् दुरितादवद्यात् ।	
तेनाप हत शरुमापतन्तं तेन रुद्रस्य परि पातास्ताम्	४७
अनङ्गाहं प्लवमन्वारंभध्वं स वो निर्वक्षद् दुरितादवद्यात् ।	
आ रोहत सवितुर्नावमेतां षड्भिरुर्वीभिरमतिं तरेम	४८
अहोरात्रे अन्वेषि बिभ्रत् क्षेम्यस्तिष्ठन् प्रतरणः सुवीरः ।	
अनातुरान्तसुमनसस्तल्प बिभ्रज्ज्योगेव नः पुरुषगन्धिरेधि	४९
ते देवेभ्य आ वृश्चन्ते पापं जीवन्ति सर्वदा ।	
क्रव्याद् यानग्निरन्तिकार्दश्व इवानुवपते नडम्	५० (११)
येऽश्रद्धा धनकाम्या क्रव्यादां समासते ।	
ते वा अन्येषां कुम्भीं पर्यादधति सर्वदा	५१
प्रेवं पिपतिषति मनसा मुहुरा वर्तते पुनः ।	
क्रव्याद् यानग्निरन्तिकार्दनुविद्वान् वितावति	५२ (११५)

अविः कृष्णा भागधेयं पशूनां सीसं कव्यादपि चन्द्रं त आहुः ।

माषाः पिष्टा भागधेयं ते हव्यमरण्यान्या गह्वरं सचस्व ५३

इषीकां जरतीमिष्ट्वा तिलिपञ्चं दण्डनं नडम् ।

तामिन्द्रं इध्मं कृत्वा यमस्याग्निं निरादधौ ५४

प्रत्यञ्चमर्कं प्रत्यर्पयित्वा प्रविद्वान् पन्थां वि ह्याविवेश ।

परामीषामसून् द्विदेशं द्वीर्घेणायुषा समिमान्तसृजामि ५५ (१२) (११८)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥१॥

(३) स्वर्गोदनः ।

१-६० यमः । स्वर्गः, ओदनः, अग्निः । त्रिष्टुप्; १, ४२-४३, ४७ भुरिक्; ८, १२, २१-२२, २४ जगती; १३, १७ स्वराडापीं पङ्क्तिः; ३४ विराड्गर्भा; ३९ अनुष्टुब्गर्भा; ४४ परा वृहती; ५५-६० ज्यवसाना सप्तपदा शङ्कुमत्यतिजागतशाकराति-
शाकवरधात्यर्गर्भातिधृतिः (५५, ५७-६० कृतिः,) ।

[३] पुमान् पुंसोऽधि तिष्ठ चर्मेहि तत्र हव्यस्व यतमा प्रिया तै ।

यावन्तावग्रे प्रथमं समेयथुस्तद् वां वयो यमराज्ये समानम् १

तावद् वां चक्षुस्तति वीर्याणि तावत् तेजस्ततिधा वाजिनानि ।

अग्निः शरीरं सचते यदैधोऽधा पक्रान्मिथुना सं भवाथः २

समस्मिल्लोके समु देवयाने सं स्मा समेतं यमराज्येषु ।

पूतौ पवित्रैरुप तद्ध्वयेथां यद्यद् रेतो अधि वां संबभूव ३

आपस्पुत्रासो अभि सं विशध्वमिमं जीवं जीवधन्याः समेत्य ।

तासां भजध्वममृतं यमाहुर्यमोदुनं पचति वां जनित्री ४

यं वां पिता पचति यं च माता रिप्रान्निर्मुक्त्यै शर्मलाञ्च वाचः ।

स ओदनः शतधारः स्वर्ग उभे व्यापि नभसी महित्वा ५

उभे नभसी उभयांश्च लोकान् ये यज्वनामभिजिताः स्वर्गाः ।

तेषां ज्योतिष्मान् मधुमान् यो अग्रे तस्मिन् पुत्रैर्जरसि सं श्रयेथाम् ६

प्राचींप्राचीं प्रदिशामा रभेथामेतं लोकं श्रद्धधानाः सचन्ते ।

यद् वां पृक्वं परिविष्टमग्नौ तस्य गुप्तये दंपती सं श्रयेथाम् ७

दक्षिणां दिशमभि नक्षमाणौ पर्यावर्तेथामभि पात्रमेतत् ।

तस्मिन् वां यमः पितृभिः संविद्वानः पृक्वाय शर्मं बहुलं नि यच्छात् ८

(११६)

प्रतीचीं दिशामियमिद् वरं यस्यां सोमो अधिपा मृद्धिता च ।	
तस्यां श्रयेथां सुकृतः सचेथामधा पक्कान्मिथुना सं भवाथः	९
उत्तरं राष्ट्रं प्रजयोत्तरावद् दिशामुदीची कृणवन्नो अग्रम् ।	
पाङ्क्तं छन्दुः पुरुषो बभूव विश्वैर्विश्वाङ्गैः सह सं भवेम	१० (१३)
ध्रुवेयं विराणनमो अस्त्वस्यै शिवा पुत्रेभ्य उत मह्यमस्तु ।	
सा नो देव्यदिते विश्ववार इर्य इव गोपा अभि रक्ष पक्कम्	११
पितेव पुत्रानभि सं स्वजस्व नः शिवा नो वाता इव वान्तु भूमौ ।	
यमोदुनं पचतो देवते इह तं नस्तप उत सत्यं च वेत्तु	१२
यद्यत् कृष्णः शकुन एह गत्वा त्सरन् विषक्तं बिलं आससाद् ।	
यद् वा दास्याद्द्रवस्ता समङ्क्त उलूखलं मुसलं शुम्भतापः	१३
अयं ग्रावा पृथुबुध्नो वयोधाः पूतः पवित्रैरप हन्तु रक्षः ।	
आ रोह चर्म महि शर्म यच्छ मा दंपती पौत्रमघं नि गाताम्	१४
वनस्पतिः सह देवैर्न आगन् रक्षः पिशाचौ अपबाधमानः ।	
स उच्छ्रयातै प्र वदाति वाचं तेन लोकां अभि सर्वान् जयेम	१५
सप्त मेधान् पशवः पर्यगृह्णन् य एषां ज्योतिष्मां उत यश्चकरी ।	
त्रयस्त्रिंशद् देवतास्तान्सचन्ते स नः स्वर्गमभि नैष लोकम्	१६
स्वर्गं लोकमभि नो नयासि सं जायया सह पुत्रैः स्याम ।	
गृह्णामि हस्तमनु मैत्वत्र मा नस्तारीन्निर्क्रितिर्मा अरातिः	१७
ग्राहिं पाप्मानमति तां अयाम तमो व्यस्य प्र वदासि वल्गु ।	
वानस्पत्य उद्यतो मा जिहिंसीर्मा तण्डुलं वि शरीर्देवयन्तम्	१८
विश्वव्यचा घृतपृष्ठो भविष्यन्सयोनिलोकमुप याह्येतम् ।	
वर्षवृद्धमुप यच्छ शूर्पं तुषं पलावानप तद् विनक्तु	१९
त्रयो लोकाः संमिता ब्राह्मणेन द्यौरिवासौ पृथिव्यन्तरिक्षम् ।	
अंशून् गृभीत्वान्वारभेथामा प्यायन्तां पुनरा यन्तु शूर्पम्	२० (१४)
पृथग् रूपाणि बहुधा पशूनामेकरूपो भवसि सं समृद्ध्या ।	
एतां त्वचं लोहिनीं तां नुदस्व ग्रावा शुम्भाति मलग इव वक्षा	२१
पृथिवीं त्वा पृथिव्यामा वेशयामि तनूः समानी विकृता त एषा ।	
यद्यद् द्युतं लिखितमर्पणेन तेन मा सुसोर्ब्रह्मणापि तद् वपामि	२२ (१४०)

जनित्रीव प्रति हयांसि सूनुं सं त्वां दधामि पृथिवीं पृथिव्या ।	
उखा कुम्भी वेद्यां मा व्यथिषा यज्ञायुधैराज्येनातिपक्ता	२३
अग्निः पचन् रक्षतु त्वा पुरस्तादिन्द्रो रक्षतु दक्षिणतो मरुत्वान् ।	
वरुणस्त्वा हंहाद्भरुणे प्रतीच्या उत्तरात् त्वा सोमः सं ददातै	२४
पूतः पवित्रैः पवन्ते अभ्राद् दिवं च यन्ति पृथिवीं च लोकान् ।	
ता जीवला जीवधन्याः प्रतिष्ठाः पात्र आसिक्ताः पर्यग्निरिन्धाम्,	२५
आ यन्ति दिवः पृथिवीं संचन्ते भूम्याः सचन्ते अध्यन्तरिक्षम् ।	
शुद्धाः सतीस्ता उ शुम्भन्त एव ता नः स्वर्गमभि लोकं नयन्तु	२६
उतेव प्रभ्वीरुत संमितास उत शुक्राः शुचयश्चामृतासः ।	
ता ओदुनं दंपतिभ्यां प्रशिष्टा आपः शिक्षन्तीः पचता सुनाथाः	२७
संख्याता स्तोकाः पृथिवीं संचन्ते प्राणापानैः संमिता ओषधीभिः ।	
असंख्याता ओष्यमानाः सुवर्णाः सर्वं व्यापुः शुचयः शुचित्वम्	२८
उद्योधन्त्यभि वल्गन्ति तप्ताः फेनमस्यन्ति बहुलांश्च बिन्दून् ।	
योषेव हृद्वा पतिमृत्विष्यथैतैस्तण्डुलैर्भवता समापः	२९
उत्थापय सीदतो बुध एनानद्भिरात्मानमभि सं स्पृशन्ताम् ।	
अमांसि पात्रैरुदकं यदेतन्मितास्तण्डुलाः प्रदिशो यदीमाः	३० (१५)
प्र यच्छ पशुं त्वरया हरौषमहिंसन्त ओषधीर्दान्तु पर्वन् ।	
यासां सोमः परि राज्यं बभूवामन्युता नो वीरुधो भवन्तु	३१
नवं बहिरोदुनायं स्तृणीत प्रियं हृदश्चक्षुषो वल्गवस्तु ।	
तस्मिन् देवाः सह देवीर्विशन्तिवमं प्राश्नन्वृतुभिर्निषद्य	३२
वनस्पते स्तीर्णमा सीद बहिरंगिष्टोभैः संमितो देवताभिः ।	
त्वष्ट्रेव रूपं सुकृतं स्वधित्यैना एहाः परि पात्रे दहश्राम्	३३
षण्ठ्यां शरत्सु निधिपा अभीच्छात् स्वः पक्वेनाभ्यश्रिवातै ।	
उपैतं जीवान् पितरंश्च पुत्रा एतं स्वर्गं गमयान्तमग्नेः	३४
धर्ता धियस्व धरुणे पृथिव्या अच्युतं त्वा देवताश्च्यावयन्तु ।	
तं त्वा दंपती जीवन्तौ जीवपुत्रावुद वासयातः पर्यग्निधानात्	३५
सर्वान्समागां अभिजित्य लोकान् यावन्तः कामाः समतीतृपस्तान् ।	
वि गहिथामायवनं च दर्विरेकस्मिन् पात्रे अध्युद्धरैनम्	३६ (१५४)

उप स्तृणीहि प्रथय पुरस्ताद् घृतेन पात्रमभि धारयैतत् ।	
वाश्रेवोस्मा तरुणं स्तनस्युमिमं देवासो अभिहिङ्कृणोत	३७
उपास्तरिर्करो लोकमेतमुरुः प्रथतामसमः स्वर्गः ।	
तस्मिंद्भयातै महिषः सुपर्णो देवा एनं देवताभ्यः प्र यच्छान्	३८
यद्यज्जाया पचति त्वत् परःपरः पतिर्वा जाये त्वत् तिरः ।	
सं तत् सृजेथां सह वां तदस्तु संपादयन्तौ सह लोकमेकम्	३९
यावन्तो अस्याः पृथिवीं सचन्ते अस्मत् पुत्राः परि ये संबभूवुः ।	
सर्वास्तां उप पात्रे ह्वयेथां नाभिं जानानाः शिशवः समायान्	४० (१६)
वसोर्या धारा मधुना प्रपीना घृतेन मिश्रा अमृतस्य नाभयः ।	
सर्वास्ता अव रुन्धे स्वर्गः षष्ठ्यां शरत्सु निधिपा अभीच्छात्	४१
निधिं निधिपा अभ्येनिमिच्छादनीश्वरा अभितः सन्तु येऽन्ये ।	
अस्माभिर्दुत्तो निहितः स्वर्गस्त्रिभिः काण्डैस्त्रीन्स्वर्गानरुक्षत्	४२
अग्नी रक्षस्तपत् यद् विदेवं क्रव्यात् पिशाच इह मा प्र पास्त ।	
नुदाम एनमप रुध्मो अस्मदाकृत्या एनमङ्गिरसः सचन्ताम्	४३
आकृत्येभ्यो अङ्गिरोभ्यो मध्विदं घृतेन मिश्रं प्रति वेदयामि ।	
शुद्धहस्तौ ब्राह्मणस्यानिहत्यैतं स्वर्गं सुकृतावपीतम्	४४
इदं प्रार्पमुत्तमं काण्डमस्य यस्माल्लोकात् परमेष्ठी समाप ।	
आ सिञ्च सर्पिर्वृतवत् समङ्ग्ध्येष भागो अङ्गिरसो नो अत्र	४५
सत्याय च तर्पसे देवताभ्यो निधिं शैवधिं परि दन्न एतम् ।	
मा नो द्यूतेऽव गान्मा समित्यां मा स्मान्यस्मा उत् सृजता पुरा मत्	४६
अहं पंचाम्यहं ददामि ममेदु कर्मन् करुणेऽधि जाया ।	
कौमारो लोको अजनिष्ट पुत्रोऽन्वारभेथां वय उत्तरावत्	४७
न किल्बिषमत्र नाधारो अस्ति न यन्मित्रैः समर्ममान एति ।	
अनूनं पात्रं निहितं न एतत् पत्कारं पक्वः पुनरा विंशाति	४८
प्रियं प्रियाणां कृणवाम तमस्ते यन्तु यतमे द्विषन्ति ।	
धेनुरनङ्गान् वयोवय आयदेव पौरुषेयमप मृत्युं नुदन्तु	४९
समग्रयो विदुरन्यो अन्यं य ओषधीः सचते यश्च सिन्धून् ।	
यावन्तो देवा दिव्याऽतपन्ति हिरण्यं ज्योतिः पचतो बभूव	५० (१७) (१६८)

- एषा त्वचां पुरुषे सं बभूवानग्नाः सर्वे पशवो ये अन्ये ।
 क्षत्रेणात्मानं परि धापयाथोऽमोतं वासो मुखमोदनस्य ५१
 यदुक्षेषु वदु यत् समित्यां यद् वा वदु अनृतं वित्तकाम्या ।
 समानं तन्तुमभि संवसानौ तस्मिन्त्सर्वं शर्मलं सादयाथः ५२
 वर्षं वनुष्वपि गच्छ देवांस्त्वचो धूमं पर्युत् पातयासि ।
 विश्वव्यचा घृतपृष्ठो भविष्यन्त्सयोर्निर्लोकमुप याह्येतम् ५३
 तन्वं स्वर्गो बहुधा वि चक्रे यथा विद् आत्मन्नन्यवर्णाम् ।
 अपाजैत् कृष्णां रुशतीं पुनानो या लोहिनी तां ते अग्नौ जुहोमि ५४
 प्राच्यै त्वा दिशेऽग्नयेऽधिपतयेऽसिताय रक्षित्र आदित्यायेषुमते ।
 एतं परि दद्मस्तं नो गोपायतास्माक्रमैतोः ।
 द्विष्टं नो अत्र जरसे नि नैषज्जरा मृत्यवे परि णो ददात्वथं पक्वेन सह सं भवेम ५५
 दक्षिणायै त्वा दिश इन्द्रायाधिपतये तिरश्चिराजये रक्षित्रे यमायेषुमते ।
 एतं परि दद्मस्तं नो गोपायतास्माक्रमैतोः ।
 द्विष्टं नो अत्र जरसे नि नैषज्जरा मृत्यवे परि णो ददात्वथं पक्वेन सह सं भवेम ५६
 प्रतीच्यै त्वा दिशे वरुणायाधिपतये पृदाकवे रक्षित्रेऽन्नायेषुमते ।
 एतं परि दद्मस्तं नो गोपायतास्माक्रमैतोः ।
 द्विष्टं नो अत्र जरसे नि नैषज्जरा मृत्यवे परि णो ददात्वथं पक्वेन सह सं भवेम ५७
 उदीच्यै त्वा दिशे सोमायाधिपतये स्वजाय रक्षित्रेऽशन्या इषुमत्यै ।
 एतं परि दद्मस्तं नो गोपायतास्माक्रमैतोः ।
 द्विष्टं नो अत्र जरसे नि नैषज्जरा मृत्यवे परि णो ददात्वथं पक्वेन सह सं भवेम ५८
 ध्रुवायै त्वा दिशे विष्णवेऽधिपतये कल्माषग्रीवाय रक्षित्र ओषधीभ्य इषुमतीभ्यः ।
 एतं परि दद्मस्तं नो गोपायतास्माक्रमैतोः ।
 द्विष्टं नो अत्र जरसे नि नैषज्जरा मृत्यवे परि णो ददात्वथं पक्वेन सह सं भवेम ५९
 ऊर्ध्वायै त्वा दिशे बृहस्पतयेऽधिपतये श्वित्राय रक्षित्रे वर्षायेषुमते ।
 एतं परि दद्मस्तं नो गोपायतास्माक्रमैतोः ।
 द्विष्टं नो अत्र जरसे नि नैषज्जरा मृत्यवे परि णो ददात्वथं पक्वेन सह सं भवेम ६०

(१८)(१७८)

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥३॥

(४) वशा गौः ।

१-५३ कश्यपः । वशा । अनुष्टुप्, ७ भुरिकः २० विराट्, ३२ उष्णिग्बृहतीगर्भा, ४२ बृहतीगर्भा ।

[४]	ददामीत्येव ब्रूयादनु चैनामभुत्सत ।	
	वशां ब्रह्मभ्यो याचन्द्र्यस्तत् प्रजावदपत्यवत्	१
	प्रजया स वि क्रीणीते पशुभिश्चोषं दस्यति ।	
	य अर्षियेभ्यो याचन्द्र्यो देवानां गां न दित्सति	२
	कूटयास्य सं शीर्यन्ते श्लोणया काटमर्दति ।	
	बुण्डया दह्यन्ते गृहाः काणया दीयते स्वम्	३
	बिलोहितो अधिष्ठानाच्छक्नो विन्दति गोपतिम् ।	
	तथा वशायाः संविद्यं दुरदुभ्रा ह्युच्यसे	४
	पदोरस्या अधिष्ठानाद् विक्लिन्दुर्नाम विन्दति ।	
	अनामनात् सं शीर्यन्ते या मुखेनोपजिघ्रति	५
	यो अस्याः कर्णावास्कुनोत्या स देवेषु वृश्चते ।	
	लक्ष्मं कुर्व इति मन्यते कनीयः कृणुते स्वम्	६
	यदस्याः कस्मै चिद् भोगाय बालान् कश्चित् प्रकृन्तति ।	
	ततः किशोरा अग्र्यन्ते वत्साश्च घातुको वृकः	७
	यदस्या गोपतौ सत्या लोम ध्वाङ्क्षो अजीहिडत् ।	
	ततः कुमारो अग्र्यन्ते यक्ष्मो विन्दत्यनामनात्	८
	यदस्याः पल्पूलनं शकृद् दासी समस्यति ।	
	ततोऽपरूपं जायते तस्मादव्येग्यदेनसः	९
	जायमानाभि जायते देवान्त्सब्राह्मणान् वशा ।	
	तस्माद् ब्रह्मभ्यो देयैषा तदाहुः स्वस्य गोपनम्	१० (१९)
	य एनां वनिमायन्ति तेषां देवकृता वशा ।	
	ब्रह्मज्येयं तदब्रुवन् य एनां निप्रियायते	११
	य अर्षियेभ्यो याचन्द्र्यो देवानां गां न दित्सति ।	
	आ स देवेषु वृश्चते ब्राह्मणानां च मन्यवे	१२
	यो अस्य स्याद् वशाभोगो अन्यामिच्छेत तर्हि सः ।	
	हिंस्ते अदत्ता पुरुषं याचितां च न दित्सति	१३ (१९१)

यथा शेवधिर्निहितो ब्राह्मणानां तथा वृशा ।	
तामेतदुच्छायन्ति यस्मिन् कस्मिंश्च जायते	१४
स्वमेतदुच्छायन्ति यद् वृशां ब्राह्मणा अभि ।	
यथैनानन्यस्मिन् जिनीयादेवास्या निरोधनम्	१५
चरेदेवा त्रैहायणादविज्ञातगदा सती ।	
वृशां च विद्यान्नारद ब्राह्मणास्तर्ह्येष्वाः	१६
य एनामवशामाह देवानां निहितं निधिम् ।	
उभौ तस्मै भवाश्रवौ परिक्रम्येषुमस्यतः	१७
यो अस्या ऊधो न वेदाथो अस्या स्तनानुत ।	
उभयेनैवास्मै दुहे दातुं चेदशकद् वृशाम्	१८
दुरदुभ्रैनमा शये याचितां च न दित्सति ।	
नास्मै कामाः समृध्यन्ते यामदत्त्वा चिकीर्षति	१९
देवा वृशामयाचन् मुखं कृत्वा ब्राह्मणम् ।	
तेषां सर्वेषामददुद्धेहं न्येति मानुषः	२० (२०)
हेहं पशूनां न्येति ब्राह्मणेभ्योऽददद् वृशाम् ।	
देवानां निहितं भागं मर्त्यश्चेन्निप्रियायते	२१
यदन्ये शतं याचेयुर्ब्राह्मणा गोपतिं वृशाम् ।	
अथैनानां देवा अब्रुवन्नेवं ह विदुषो वृशा	२२
य एवं विदुषेऽदुत्त्वाथान्येभ्यो ददद् वृशाम् ।	
दुर्गा तस्मा अधिष्ठाने पृथिवी सहदेवता	२३
देवा वृशामयाचन् यस्मिन्नग्रे अजायत ।	
तामेतां विद्यान्नारदः सह देवैरुदाजत	२४
अनपत्यमल्पपशुं वृशा कृणोति पूरुषम् ।	
ब्राह्मणैश्च याचितामथैनानां निप्रियायते	२५
अग्नीषोमाभ्यां कामाय मित्राय वरुणाय च ।	
तेभ्यो याचन्ति ब्राह्मणास्तेष्वा वृश्चतेऽददत्	२६
यावदस्या गोपतिर्नोपशृणुयादृचः स्वयम् ।	
चरेदस्य तावद् गोषु नास्य श्रुत्वा गृहे वसेत्	२७ (२०५)

यो अस्या ऋचं उपश्रुत्याथ गोष्वचीं चरत् ।	
आयुश्च तस्य भूतिं च देवा वृश्चन्ति हीडिताः	२८
वशा चरन्ती बहुधा देवानां निहितो निधिः ।	
आविष्कृणुष्व रूपाणि यदा स्थाम जिघांसति	२९
आविरात्मानं कृणुते यदा स्थाम जिघांसति ।	
अथो ह ब्रह्मभ्यो वशा याञ्च्याय कृणुते मनः	३०(२१)
मनसा सं कल्पयति तद् देवा अपि गच्छति ।	
ततो ह ब्रह्माणो वशामुपप्रयन्ति याचितुम्	३१
स्वधाकारेण पितृभ्यो यज्ञेन देवताभ्यः ।	
दानेन राजन्यो वशाया मातुर्हेडं न गच्छति	३२
वशा माता राजन्यस्य तथा संभूतमग्रशः ।	
तस्या आहुरनर्पणं यद् ब्रह्मभ्यः प्रदीयते	३३
यथाज्यं प्रगृहीतमालुम्पेत् सुचो अग्रये ।	
एवा ह ब्रह्मभ्यो वशामग्रय आ वृश्चतेऽददत्	३४
पुरोडाशवत्सा सुदुघा लोकेऽस्मा उप तिष्ठति ।	
सास्मै सर्वान् कामान् वशा प्रदुदुषे दुहे	३५
सर्वान् कामान् यमराज्ये वशा प्रदुदुषे दुहे ।	
अथाहुर्नारिकं लोकं निरुन्धानस्य याचिताम्	३६
प्रवीयमाना चरति क्रुद्धा गोपतये वशा ।	
वेहतं मा मन्यमानो मृत्योः पाशेषु बध्यताम्	३७
यो वेहतं मन्यमानोऽमा च पचते वशाम् ।	
अप्यस्य पुत्रान् पौत्रांश्च याचयते बृहस्पतिः	३८
महदेषाव तपति चरन्ती गोषु गौरपि ।	
अथो ह गोपतये वशाददुषे विषं दुहे	३९
प्रियं पशूनां भवति यद् ब्रह्मभ्यः प्रदीयते ।	
अथो वशायास्तत् प्रियं यद् देवत्रा हविः स्यात्	४०(२२)

या वशा उदकल्पयन् देवा यज्ञादुदेत्य ।	
तासां विलिप्त्यं भीमामुदाकुरुत नारदः	४१
तां देवा अमीमांसन्त वशेयाश्चमवशेति ।	
तामब्रवीन्नारद एषा वशानां वशतमेति	४२
कति नु वशा नारद यास्त्वं वेत्थ मनुष्यजाः ।	
तास्त्वा पृच्छामि विद्वांसं कस्या नाश्रीयादब्राह्मणः	४३
विलिप्त्या बृहस्पते या च सूतवशा वशा ।	
तस्या नाश्रीयादब्राह्मणो या आशंसेत भूत्याम्	४४
नमस्ते अस्तु नारदानुष्ठु विदुषे वशा ।	
कतमासां भीमर्तमा यामदत्त्वा पराभवेत्	४५
विलिप्ती या बृहस्पतेऽथो सूतवशा वशा ।	
तस्या नाश्रीयादब्राह्मणो य आशंसेत भूत्याम्	४६
त्रीणि वै वशाजातानि विलिप्ती सूतवशा वशा ।	
ताः प्र यच्छेद् ब्रह्मभ्यः सोऽनावृस्कः प्रजापतौ	४७
एतद् वो ब्राह्मणा हविरिति मन्वीत याचितः ।	
वशां चेदेनं याचेयुर्या भीमाददुषो गृहे	४८
देवा वशां पर्यवदुन् न नोऽद्वादिति हीडिताः ।	
एताभिर्ऋग्भिर्भेदं तस्माद् वै स पराभवत्	४९
उतैनां भेदो नाददाद् वशामिन्द्रेण याचितः ।	
तस्मात् तं देवा आगसोऽवृश्चन्नहमुत्तरे	५०
ये वशाया अदानाय वदन्ति परिरापिणः ।	
इन्द्रस्य मन्यवे जाल्मा आ वृश्चन्ते अचित्त्या	५१
ये गोपतिं पराणीयाथाहुर्मा ददा इति ।	
रुद्रस्यास्तां ते हेतिं परि यन्त्याचित्त्या	५२
यदि हुतां यद्यहुताममा च पचते वशाम् ।	
देवान्त्सब्राह्मणानृत्वा जिह्वो लोकान्निर्ऋच्छति	५३ (२३) (१३१)

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥४॥

(५) ब्रह्मगवी ।

१-७२ (कश्यपः ?) अथर्वाचार्यः । ब्रह्मगवी । (सप्त पर्यायाः) (१-६) १ प्राजापत्याऽनुष्टुप् ;
२, ६ भुरिक् साम्न्यनुष्टुप् ; ३ चतुष्पदा स्वराड्गणिकः ; ४ आसुर्यनुष्टुप् ; ५ साम्नी पङ्क्तिः ।

[५] (१) श्रमेण तपसा सृष्टा ब्रह्मणा वितर्ते श्रिता १
सत्येनावृता श्रिया प्रावृता यशसा परीवृता २
स्वधया परिहिता श्रद्धया पर्युद्धा क्षीक्षया गुप्ता यज्ञे प्रतिष्ठिता लोको निधनम् ३
ब्रह्म पदवायं ब्राह्मणोऽधिपतिः ४
तामाददानस्य ब्रह्मगवीं जिनतो ब्राह्मणं क्षत्रियस्य ५
अप क्रामति सूनृता वीर्यं पुण्या लक्ष्मीः ६(२४)(२३७)

(७-११) ७-९ आर्च्यनुष्टुप् (७ भुरिक्) ; १०-उष्णिकः ; (७-१० एकपदा) ;
११ आर्ची निचृत्पङ्क्तिः ।

(२) ओजश्च तेजश्च सहश्च बलं च वाक् चेन्द्रियं च श्रीश्च धर्मश्च ७
ब्रह्मं च क्षत्रं च राष्ट्रं च विशश्च त्विषिश्च यशश्च वर्चश्च द्रविणं च ८
आयुश्च रूपं च नाम च कीर्तिश्च प्राणश्चापानश्च चक्षुश्च श्रोत्रं च ९
पर्यश्च रसश्चान्नं चान्नाद्यं चर्तं च सत्यं चेष्टं च पूर्णं च प्रजा च पशवश्च १०
तानि सर्वाण्यप क्रामन्ति ब्रह्मगवीमाददानस्य जिनतो ब्राह्मणं क्षत्रियस्य ११(२५)(२४२)

(१२-२७) १२ विराड् विषमा गायत्री ; १३ आसुर्यनुष्टुप् ; १४, २६ साम्नी उष्णिकः ; १५ गायत्री ;
१६-१७, १९-२० प्राजापत्याऽनुष्टुप् ; १८ याजुषी जगती ; २१, २५ साम्न्यनुष्टुप् ;
२२ साम्नी बृहती ; २३ याजुषी त्रिष्टुप् ; २४ आसुरी गायत्री ; २७ आर्च्युष्णिकः ।

(३) सैषा भीमा ब्रह्मगव्यं घविषा साक्षात् कृत्या कूल्बजमावृता १२
सर्वाण्यस्यां घोराणि सर्वे च मृत्यवः १३
सर्वाण्यस्यां क्रूराणि सर्वे पुरुषवधाः १४
सा ब्रह्मज्यं देवपीयुं ब्रह्मगव्याद्विद्यमाना मृत्योः पङ्क्तिं आ द्यति १५
मेनिः शतवधा हि सा ब्रह्मज्यस्य क्षितिर्हि सा १६
तस्माद् वै ब्राह्मणानां गौर्दुराधर्षा विजानता १७
वज्रो धावन्ती वैश्वानर उद्धीता १८
हेतिः शफानुत्खिदन्ती महादेवोऽपेक्षमाणा १९ (२५०)

क्षुरपविरीक्षमाणा वाश्यमानाभि स्फूर्जति	२०
मृत्युर्हिङ्गुण्वत्युग्रो देवः पुच्छं पर्यस्यन्ती	२१
सर्वज्यानिः कर्णौ वरीवर्जयन्ती राजयक्ष्मो मेहन्ती	२२
मेनिर्दुह्यमाना शीर्षक्तिर्दुग्धा	२३
सेदिरुपतिष्ठन्ती मिथोयोधः परामृष्टा	२४
शरव्याऽमुखेऽपिनह्यमान ऋतिर्हन्यमाना	२५
अघविषा निपतन्ती तमो निपतिता	२६
अनुगच्छन्ती प्राणानुप दासयति ब्रह्मगवी ब्रह्मज्यस्य	२७(२६) (१५८)

(२८-३८) २८ आसुरी गायत्री; २९, ३७ आसुर्यनुष्टुप्; ३० साम्यनुष्टुप्; ३१ याजुषी त्रिष्टुप्;
३२ साम्नी गायत्री; ३३-३४ साम्नी बृहती; ३५ भुरिक्साम्यनुष्टुप्;
३६ साम्युष्णिक्; ३८ प्रतिष्ठा गायत्री ।

(४) वैरं विकृत्यमाना पौत्राद्यं विभाज्यमाना	२८
देवहेतिर्ह्यमाणा व्युद्धिर्हता	२९
पाप्माधिधीयमाना पारुष्यमवधीयमाना	३०
विषं प्रयस्यन्ती तक्मा प्रयस्ता	३१
अघं पच्यमाना दुष्वन्यं पक्वा	३२
मूलबर्हणी पर्याक्रियमाणा क्षितिः पर्याकृता	३३
असंज्ञा गन्धेन शुगुद्धियमाणाशीविष उद्धृता	३४
अभूतिरुपह्रियमाणा पराभूतिरुपहृता	३५
शर्वः कुद्धः पिश्यमाना शिमिंदा पिशिता	३६
अवर्तिरश्यमाना निर्कतिराशिता	३७
अशिता लोकाच्छिनत्ति ब्रह्मगवी ब्रह्मज्यमस्माच्चामुष्माच्च	३८(२७) (१६९)

(३९-४६) ३९ साम्नी पङ्क्तिः; ४० याजुष्यनुष्टुप्; ४१, ४६ भुरिक् साम्यनुष्टुप्; ४२ आसुरी
बृहती; ४३ साम्नी बृहती; ४४ पिपीलिकमध्याऽनुष्टुप्; ४५ आर्ची बृहती ।

(५) तस्या आहननं कृत्या मेनिराशसनं वलग ऊबध्यम्	३९
अस्वगता परिहृता	४०
अग्निः क्रव्याद् भूत्वा ब्रह्मगवी ब्रह्मज्यं प्रविश्याति	४१ (१७१)

सर्वास्याङ्गा पर्व मूलानि वृश्चति	४२
छिनत्त्यस्य पितृबन्धु परा भावयति मातृबन्धु	४३
विवाहां ज्ञातीन्सर्वानपि क्षापयति ब्रह्मगुवी ब्रह्मज्यस्य	
क्षत्रियेणापुनर्दीयमाना	४४
अवास्तुमेनमस्वंगमप्रजसं करोत्यपरापरणो भवति क्षीयते	४५
य एवं विदुषो ब्राह्मणस्य क्षत्रियो गामादुत्ते	४६(२८) (२७७)

(४७-६१) ४७, ४९, ५१-५३ ५७-५९, ६१ प्राजापत्याऽनुष्टुप्; ४८ आर्च्यनुष्टुप्; ५० साम्नी
बृहती; ५४ ५५ प्राजापत्यांणिक्; ५६ आसुरी गायत्री; ६० गायत्री ।

(६) क्षिप्रं वै तस्याहनने गृध्राः कुर्वत ऐलवम्	४७
क्षिप्रं वै तस्यादहनं परि नृत्यन्ति केशिनीराध्नानाः पाणिनोरसि कुर्वाणाः पापमैलवम्	४८
क्षिप्रं वै तस्य वास्तुषु वृकाः कुर्वत ऐलवम्	४९
क्षिप्रं वै तस्य पृच्छन्ति यत् तदाती३दिदं नु ताददिति	५०
छिन्ध्या च्छिन्धि प्र च्छिन्ध्यपि क्षापय क्षापय	५१
आददानमाङ्गिरसि ब्रह्मज्यमुप दासय	५२
वैश्वदेवी ह्युच्यसे कृत्या कूलवज्रमावृता	५३
ओषन्ती समोषन्ती ब्रह्मणो वज्रः	५४
क्षुरपविर्मुत्युभूत्वा वि धाव त्वम्	५५
आ दत्से जिनतां वर्चं इष्टं पूर्तं चाशिषः	५६
आदाय जीतं जीताय लोकेऽमुष्मिन् प्र यच्छसि	५७
अघ्न्ये पदुवीर्भव ब्राह्मणस्याभिर्शस्त्या	५८
मेनिः शरव्या भवाघादुघविषा भव	५९
अघ्न्ये प्र शिरो जहि ब्रह्मज्यस्य कृतागंसो देवपीयोरराधसः	६०
त्वया प्रमूर्णं मृद्वितमग्निर्देहतु दुश्चितम्	६१(२९) (२९२)

(६२-७३) ६२-६४, ६६, ६८-७० प्राजापत्याऽनुष्टुप्; ६५ गायत्री; ६७ प्राजापत्या गायत्री;
७१ आसुरी पङ्क्तिः; ७२ प्राजापत्या त्रिष्टुप्; ७३ आसुर्युष्णिक् ।

(७) वृश्च प्र वृश्च सं वृश्च दह प्र दह सं दह	६२
ब्रह्मज्यं देव्यघ्न्य आ मूलादनुसंदह	६३
यथायाद् यमसादुनात् पापलोकान् परावतः	६४ (२९५)

एवा त्वं देव्यन्त्ये ब्रह्मज्यस्य कृतागसो देवपीयोरराधसः	६५
वज्रेण शतपर्वणा तीक्ष्णेन क्षुरमृष्टिना	६६
प्र स्कन्धान् प्र शिरो जहि	६७
लोमान्यस्य सं छिन्धि त्वचमस्य वि वेष्टय	६८
मांसान्यस्य शातय स्नावान्यस्य सं वृह	६९
अस्थीन्यस्य पीडय मज्जानमस्य निर्जहि	७०
सर्वास्याङ्गा पर्वाणि वि श्रंथय	७१
अग्निरेनं क्रव्यात् पृथिव्या नुदतामुदोषतु वायुरन्तरिक्षान्महतो वरिष्णः	७२
सूर्य एनं दिवः प्र णुदतां न्योषितु	७३ (३०) (३०४)

[इति सप्तविंशः प्रपाठकः ॥२७॥]

॥इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥५॥

॥ इति द्वादशं काण्डं समाप्तम् ॥

मन्त्रसंख्या-

एकादशकाण्डस्यान्तपर्यन्तं ३२९९

द्वादशकाण्डस्य ३०४

सर्वयोगः ३६०३

त्रयोदशं काण्डम् ।

(१) अध्यात्म-प्रकरणम् ।

१-६० ब्रह्मा । अध्यात्मं, रोहितादित्यदैवत्यम् (३ मरुतः, २८-३१ अग्निः, ३१ बहुदेवताः) । त्रिष्टुप्; ३-५, ९, १२, १५ जगती (१५ अतिजागतगर्भा परा); ८ भुरिक्; १७ पञ्चपदा ककुम्मती जगती; १३ अतिशाकरगर्भाऽतिजगती; १४ त्रिपदा पुरः परशाक्वरा विपरीतपादलक्ष्मा पङ्क्तिः; १८-१९ पञ्चपदा ककुम्मत्यतिजगती (१८ परशाक्वरा भुरिक्, १९ परातिजागता); २१ आर्षा निचृद्गायत्री; २२-२३, २७ प्रकृता; २६ विराट् परोष्णिक्; २८-३० (२८ भुरिक्), ३२, ३९-४०, ४५-५६, ५८ अनुष्टुप्; (५२, ५५ पथ्यापङ्क्तिः, ५५ ककुम्मती बृहतीगर्भा,); ३१ पञ्चपदा ककुम्मती शाकरगर्भा जगती; ३५ उपरिष्टाद्बृहती; ३६ निचृन्महाबृहती; ३७ परशाक्वरा विराडतिजगती; ४२ विराड्जगती; ४३ विराण्महाबृहती; ४४ परोष्णिक्; ५७ ककुम्मती ५९-६० गायत्री ।

[अथाष्टाविंशः प्रपाठकः ॥२८॥]

[१] उदेहिं वाजिन् यो अ॒प्स्व॑न्त॒रिदं॑ रा॒ष्ट्रं प्र वि॑श॒ सूनृ॑तावत् ।

यो रोहि॑तो विश्व॒मिदं॑ ज॒जान॑ स त्वा रा॒ष्ट्राय॑ सुभृ॒तं बिभ॑र्तु १

उद् वाज॑ आ ग॒न् यो अ॒प्स्व॑न्त॒र्विश॑ आ रोह॑ त्वद्यो॒नयो॑ याः ।

सोमं॑ दधानोऽप ओष॒धीर्गा॑श्चतु॒ष्पदो॑ द्विप॒द आ वें॑शयेह २

यूयमु॒ग्रा म॑रुतः पृथि॒मातर॑ इन्द्रे॒ण यु॒जा प्र मृ॑णीत॒ शत्रू॑न् ।

आ वो रोहि॑तः शृणवत् सु॒दानव॑स्त्रि॒पदा॑सो मरुतः स्वा॒दुसं॑मुदः ३

रुहो॑ रुरोह॒ रोहि॑त आ रु॒रोह॑ गर्भो॒ जनी॑नां ज॒नुषा॑मुपस्थम् ।

तामिः॑ संर॒ब्धम॑न्व॒विन्दु॑न् षडु॒र्वीर्गा॑तुं प्र॒पश्या॑न्निह रा॒ष्ट्रमाहा॑ः ४

आ ते रा॒ष्ट्रमि॑ह रोहि॑तोऽहा॒र्षीद् व्या॑स्थि॒न्मृधो॑ अ॒भयं॑ ते अभूत् ।

तस्मै॑ ते द्यावा॒पृथि॒वी रे॒वती॑भिः का॒मं दु॒हाथा॑मिह शक्व॒रीभिः॑ ५

रोहि॑तो द्यावा॒पृथि॒वी ज॒जान॑ तत्र॒ तन्तुं॑ परमे॒ष्ठी त॑तान ।

तत्र॑ शि॒श्रिये॑ऽज एक॑पादोऽहं॒हृद् द्यावा॑पृथि॒वी बले॑न ६

रोहि॑तो द्यावा॒पृथि॒वी अहं॑हृत् तेन॒ स्व॑ स्त॒भितं॑ तेन॒ नाकः॑ ।

तेना॒न्तरि॑क्षं वि॒मिता॑ रजांसि तेन॒ दे॒वा अ॑मृत॒मन्व॑विन्दन् ७

वि रोहि॑तो अमृ॒शद् विश्व॑रूपं॒ समाकु॑र्वाणः प्र॒रुहो॑ रुह॒श्च ।

दि॒वं रु॒द्धा म॑हता म॒हिम्ना॑ सं ते रा॒ष्ट्रम॑नक्तु॒ पर्य॑सा घृ॒तेन॑ ८ (८)

- यास्ते रुहः प्ररुहो यास्त आरुहो याभिरापूणासि दिवमन्तरिक्षम् ।
 तासां ब्रह्मणा पर्यसा वावृधानो विशि राष्ट्रे जागृहि रोहितस्य ९
- यास्ते विशस्तपसः संबभूवुर्वत्सं गायत्रीमनु ता इहागुः ।
 तास्त्वा विशन्तु मनसा शिवेन संमाता वत्सो अभ्येतु रोहितः १० (१)
- ऊर्ध्वो रोहितो अधि नाके अस्थाद् विश्वा रूपाणि जनयन् युवा कविः ।
 तिग्मेनाग्निर्ज्योतिषा वि भाति तृतीये चक्रे रजसि प्रियाणि ११
- सहस्रशृङ्गो वृषभो जातवेदा घृताहुतः सोमपृष्ठः सुवीरः ।
 मा मा हासीन्नाथितो नेत् त्वा जहानि गोपोषं च मे वीरपोषं च धेहि १२
- रोहितो यज्ञस्य जनिता मुखं च रोहिताय वाचा श्रोत्रेण मनसा जुहोमि ।
 रोहितं देवा यन्ति सुमनस्यमाना स मा रोहैः सामित्यै रोहयतु १३
- रोहितो यज्ञं व्यदिधाद् दिश्वकर्मणे तस्मात् तेजांस्युप हेमान्यागुः ।
 वोचैयं ते नाभिं भुवनस्याधि मज्मनि १४
- आ त्वा रुरोह बृहत्पुत पङ्क्तिरा ककुब् वर्चसा जातवेदः ।
 आ त्वा रुरोहोष्णिहाक्षरो वषट्कार आ त्वा रुरोह रोहितो रेतसा सह १५
- अयं वस्ते गर्भं पृथिव्या दिवं वस्तेऽयमन्तरिक्षम् ।
 अयं ब्रध्नस्य विष्टपि स्वर्लोकान् व्यानिशे १६
- वाचस्पते पृथिवी नः स्योना स्योना योनिस्तत्पा नः सुशेवा ।
 इहैव प्राणः सख्ये नो अस्तु तं त्वा परमेष्ठिन् पर्यगिरायुषा वर्चसा दधातु १७
- वाचस्पत ऋतवः पञ्च ये नो वैश्वकर्मणाः परि ये संबभूवुः ।
 इहैव प्राणः सख्ये नो अस्तु तं त्वा परमेष्ठिन् परि रोहित आयुषा वर्चसा दधातु १८
- वाचस्पते सौमनसं मनश्च गोष्ठे नो गा जनय योनिषु प्रजाः ।
 इहैव प्राणः सख्ये नो अस्तु तं त्वा परमेष्ठिन् पर्यहमायुषा वर्चसा दधामि १९
- परि त्वा धात सविता देवो अग्निर्वर्चसा मित्रावरुणावभि त्वा ।
 सर्वा अरातीरवक्रामन्नेहीदं राष्ट्रमकरः सूनृतावत् २० (२)
- यं त्वा पृषती रथे प्रष्टिर्वहति रोहित । शुभा यासि रिणन्नपः २१
- अनुव्रता रोहिणी रोहितस्य सूरिः सुवर्णा बृहती सुवर्चाः ।
 तया वाजान् विश्वरूपां जयेत् तया विश्वाः पृतना अभि ग्याम २२ (११)

इदं सद्गो रोहिणी रोहितस्यासौ पन्थाः पृषती येन याति ।	
तां गन्धर्वाः कश्यपा उन्नयन्ति तां रक्षन्ति कवयोऽप्रमादम्	२३
सूर्यस्याश्वा हरयः केतुमन्तः सदा वहन्त्यमृताः सुखं रथम् ।	
घृतपावा रोहितो भ्राजमानो दिवं देवः पृषतीमा विवेश	२४
यो रोहितो वृषभस्तिग्मशृङ्गः पर्यग्निं परि सूर्यं बभूव ।	
यो विष्टभ्राति पृथिवीं दिवं च तस्माद् देवा अधि सृष्टिः सृजन्ते	२५
रोहितो दिवमारुहन्महतः पर्यर्णवात् । सर्वां रुरोह रोहितो रुहः	२६
वि मिमीष्व पर्यस्वतीं घृताचीं देवानां धेनुरनपस्पृशेष्टा ।	
इन्द्रः सोमं पिबतु क्षेमो अस्त्वग्निः प्र स्तौतु वि मृधो नुदस्व	२७
समिन्द्रो अग्निः समिधानो घृतवृद्धो घृताहुतः ।	
अभीषाद् विश्वाषाडग्निः सपत्नान् हन्तु ये मम	२८
हन्त्वेनान् प्र दहत्वरियो नः पृतन्यति ।	
क्रव्यादाग्निना वयं सपत्नान् प्र दहामसि	२९
अवाचीनानव जहीन्द्र वज्रेण बाहुमान् ।	
अथा सपत्नान् मामकान्ग्रेस्तेजोभिरादिषि	३० (३)
अग्ने सपत्नानधरान् पादयास्मद् व्यथया सजातमुत्पिपानं बृहस्पते ।	
इन्द्राग्नी मित्रावरुणावधरे पद्यन्तामप्रतिमन्यूयमानाः	३१
उद्यंस्त्वं देव सूर्य सपत्नानव मे जहि ।	
अवैनानश्मना जहि ते यन्त्वधमं तमः	३२
वत्सो विराजो वृषभो मतीनामा रुरोह शुक्रपृष्ठोऽन्तरिक्षम् ।	
घृतेनार्कमभ्यर्चन्ति वत्सं ब्रह्म सन्तं ब्रह्मणा वर्धयन्ति	३३
दिवं च रोह पृथिवीं च रोह राष्ट्रं च रोह द्रविणं च रोह ।	
प्रजां च रोहामृतं च रोह रोहितेन तन्वं । सं स्पृशस्व	३४
ये देवा राष्ट्रभृतोऽभितो यन्ति सूर्यम् ।	
तैष्टे रोहितः संविद्वानो राष्ट्रं दधातु सुमनस्यमानः	३५
उत त्वा यज्ञा ब्रह्मपूता वहन्त्यध्वगतो हरयस्त्वा वहन्ति ।	
तिरः समुद्रमतिं रोचसेऽर्णवम्	३६ (३६)

रोहिते द्यावापृथिवी अधि श्रिते वसुजिति गोजिति संधनाजिति ।
 सहस्रं यस्य जनिमानि सप्त च वोचेयं ते नामिं भुवनस्याधि मज्जनि ३७
 यशा यांसि प्रदिशो दिशश्च यशाः पङ्गुनामुत चर्षणीनाम् ।
 यशाः पृथिव्या अदित्या उपस्थेऽहं भूयासं सवितेव चारुः ३८
 अमुन्न सन्निह वेत्थेतः संस्तानि पश्यसि ।
 इतः पश्यन्ति रोचनं दिवि सूर्यं विपश्चितम् ३९
 देवो देवान् मर्चयस्यन्तश्चरस्यर्णवे ।
 समानमग्निमिन्धते तं विदुः कवयः परे ४० (४)
 अवः परेण पर एनावरेण पदा वत्सं बिभ्रती गौरुदंस्थात् ।
 सा कद्रीची कं स्विदधं परागात् दवस्वित् सूते नहि यूथे अस्मिन् ४१
 एकपदी द्विपदी सा चतुष्पद्यष्टापदी नवपदी बभ्रुवुषी ।
 सहस्राक्षरा भुवनस्य पङ्क्तिस्तस्याः समुद्रा अधि वि क्षरन्ति ४२
 आरोहन् द्याममृतः प्राव मे वचः ।
 उत त्वा यज्ञा ब्रह्मपूता वहन्त्यध्वगतो हरयस्त्वा वहन्ति ४३

वेदु तत् ते अमर्त्यं यत् तं आक्रमणं दिवि । यत् ते सधस्थं परमे व्योमिन् ४४
 सूर्यो द्यां सूर्यः पृथिवीं सूर्य आपोऽति पश्यति । सूर्यो भूतस्यैकं चक्षुरा रुरोह दिवं महीम् ४५
 उर्वीरांसन् परिधयो वेदिर्भूमिरकल्पत । तत्रैतावग्नी आधत्त हिमं घ्नंसं च रोहितः ४६
 हिमं घ्नंसं चाधाय यूपान् कृत्वा पर्वतान् । वर्षाज्यावग्नी ईजाते रोहितस्य स्वर्विदः ४७
 स्वर्विदो रोहितस्य ब्रह्मणाग्निः समिध्यते । तस्माद् घ्नंसस्तस्माद्धिमस्तस्माद् यज्ञोऽजायत ४८
 ब्रह्मणाग्नी वावृधानौ ब्रह्मवृद्धौ ब्रह्माहुतौ । ब्रह्मेन्द्रावग्नी ईजाते रोहितस्य स्वर्विदः ४९
 सत्ये अन्यः समाहितोऽपस्वर्ग्यः समिध्यते । ब्रह्मेन्द्रावग्नी ईजाते रोहितस्य स्वर्विदः ५० (५)
 यं वातः परि शुम्भति यं वेन्द्रो ब्रह्मणस्पतिः । ब्रह्मेन्द्रावग्नी ईजाते रोहितस्य स्वर्विदः ५१

वेदिं भूमिं कल्पयित्वा दिवं कृत्वा दक्षिणाम् ।
 घ्नंसं तदग्निं कृत्वा चकार विश्वमात्मन्वद् वर्षेणाज्येन रोहितः ५२
 वर्षमाज्यं घ्नंसो अग्निर्वेदिर्भूमिरकल्पत ।
 तत्रैवान् पर्वतान्निर्गीर्भिरुर्ध्वा अकल्पयत् ५३
 गीर्भिरुर्ध्वान् कल्पयित्वा रोहितो भूमिमब्रवीत् ।
 त्वयादिं सर्वं जायतां यद् भूतं यत्त्वं भाव्यम् ५४ (५४)

स यज्ञः प्रथमो भूतो भव्यो अजायत ।
 तस्मान्द्व जज्ञ इदं सर्वं यत् किं चेदं विरोचते रोहितेन कृष्णिणामृतम् ५५
 यश्च गां पदा स्फुरति प्रत्यङ् सूर्यं च मेहति ।
 तस्य वृश्चामि ते मूलं न च्छायां कर्बोऽर्षम् ५६
 यो माभिच्छायमत्येषि मां चाग्निं चान्तरा ।
 तस्य वृश्चामि ते मूलं न च्छायां कर्बोऽर्षम् ५७
 यो अद्य देव सूर्य त्वां च मां चान्तरायति ।
 दुष्पद्मं तस्मिच्छमलं दुरितानि च मृज्महे ५८
 मा प्र गाम पथो वयं मा यज्ञादिन्द्र सोमिनः । मान्त स्थुर्नो अरातयः ५९
 यो यज्ञस्य प्रसाधनस्तन्तुर्देवेष्वाततः । तमाहुतमशीमहि ६० (६) (६०)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥

(२) अध्यात्मम् ।

१-४६ ब्रह्मा । अध्यात्मं, रोहितादित्यदैवत्यम् । त्रिष्टुप्; १, १२-१५, ३९-४१ अनुष्टुप्; २-३, ८,
 ४३ जगती; १० आस्वारपङ्क्तिः; ११ वृहतीगर्भा; १६-२४ आर्षी गायत्री; २५ ककुम्भत्या-
 स्तारपङ्क्तिः; २६ पुरोद्वयतिजागता भुरिजगती; २७ विराड् जगती; २९ वाहंत-
 गर्भाऽनुष्टुप्; ३० पञ्चपदोष्णिग्बृहतीगर्भाऽतिजगती; ३४ आर्षी पङ्क्तिः;
 ३७ पञ्चपदा विराड्गर्भा जगता; ४४-४५ जगती (४४ चतुष्पदा पुरः-
 शाकरा भुरिक्; ४५ अतिजागतगर्भा) ।

[२] उदस्य केतवो दिवि शुक्रा भ्राजन्त ईरते ।
 आदित्यस्य नृचक्षसा महिं व्रतस्य मीढुषः १
 दिशां प्रज्ञानां स्वरयन्तमर्चिषां सुपक्षमाशुं पतयन्तमर्णवे ।
 स्तवाम सूर्यं भुवनस्य गोपां यो रश्मिभिर्दिशं आभाति सर्वाः २
 यत् प्राङ् प्रत्यङ् स्वधया यासि शीभं नानारूपे अहनी कर्षिं मायया ।
 तदादित्य महि तत् ते महि श्रवो यदेको विश्वं परि भूम जायसे ३
 विपश्चितं तरणिं भ्राजमानं वहन्ति यं हरितः सप्त बह्वीः ।
 सुताद् यमत्त्रिदिवमुन्निनाय तं त्वां पश्यन्ति परियान्तमाजिम् ४
 मा त्वां दभन् परियान्तमाजिं स्वस्ति दुर्गां अति याहि शीभम् ।
 दिवं च सूर्यं पृथिवीं च देवीर्महोरात्रे विमिमानो यदेषि ५ (६५)

स्वस्ति ते सूर्य चरसे रथाय येनोभावन्तौ परियासि सद्यः ।	
यं ते वहन्ति हरितो वहिष्ठाः शतमश्वा यदि वा सप्त ब्रह्मीः	६
सुखं सूर्य रथमंशुमन्तं स्योनं सुबह्विमाधिं तिष्ठ वाजिनम् ।	
यं ते वहन्ति हरितो वहिष्ठाः शतमश्वा यदि वा सप्त ब्रह्मीः	७
सप्त सूर्यो हरितो यातवे रथे हिरण्यत्वचसो बृहतीर्युक्त ।	
अमोचि शुक्रो रजसः परस्ताद् विधूय देवस्तमो दिवमारुहत्	८
उत् केतुना बृहता देव आगन्नापावृक् तमोऽभि ज्योतिरश्नैत् ।	
दिव्यः सुपर्णः स वीरो व्यख्यददितेः पुत्रो भुवनानि विश्वा	९
उद्यन् रश्मीना तनुषे विश्वा रूपाणि पुण्यसि ।	
उभा समुद्रौ क्रतुना वि भासि सर्वाल्लोकान् परिभूर्भ्राजमानः	१० (७)
पूर्वापरं चरतो माययैतौ शिशू क्रीडन्तौ परि यातोऽर्णवम् ।	
विश्वान्यो भुवना विचष्टे हैरण्यैरन्यं हरितो वहन्ति	११
द्विवि त्वात्रिरधारयत् सूर्या मासाय कर्तवे ।	
स एषि सुधृतस्तपन् विश्वा भूतावचाकंशत्	१२
उभावन्तौ समर्षसि वृत्सः संमातराविव ।	
नन्वेतद्वितः पुरा ब्रह्म देवा अमी विदुः	१३
यत् समुद्रमनु श्रितं तत् सिंषासति सूर्यः ।	
अध्वास्य विततो महान् पूर्वश्चापरश्च यः	१४
तं समाप्नोति जूतिभिस्ततो नापं चिकित्सति ।	
तेनामृतस्य भक्षं देवानां नावं रुन्धते	१५
उदु त्यं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः । हृशे विश्वाय सूर्यम्	१६
अप त्ये तायवो यथा नक्षत्रा यन्त्यक्तुभिः । सूर्याय विश्वचक्षसे	१७
अहश्चन्नस्य केतवो वि रश्मयो जनां अनु । भ्राजन्तो अग्र्यो यथा	१८
तरणिर्विश्वदर्शतो ज्योतिष्कृदसि सूर्य । विश्वमा भासि रोचन	१९
प्रत्यङ् देवानां विशः प्रत्यङ् दुर्द्वेषि मानुषीः । प्रत्यङ् विश्वं स्वर्हिंशे	२० (८)
येनां पावक चक्षसा भुरण्यन्तं जनां अनु । त्वं वरुण पश्यसि	२१
वि द्यामेषि रजस्पृथ्वहर्मिमानो अक्तुभिः । पश्यन् जन्मानि सूर्य	२२
सप्त त्वा हरितो रथे वहन्ति देव सूर्य । शोचिष्केशं विचक्षणम्	२३ (८३)

अयुक्त सप्त शुन्ध्युवः सूरौ रथस्य नृप्युः ।

ताभिर्याति स्वयुक्तिभिः

२४

रोहितो दिवमारुहत् तपसा तपस्वी ।

स योनिमैति स उ जायते पुनः स देवानामधिपतिर्बभूव

२५

यो विश्वचर्षणिरुत विश्वतोमुखो यो विश्वतस्पाणिरुत विश्वतस्पृथः ।

सं बाहुभ्यां भरति सं पतत्रैर्द्यावापृथिवी जनयन् देव एकः

२६

एकपाद् द्विपदो भूयो वि चक्रमे द्विपात् त्रिपादमभ्येति पश्चात् ।

द्विपाद् द्विपदो भूयो वि चक्रमे त एकपदस्तन्वं१ समासते

२७

अतन्द्रो यास्यन् हरितो यदास्थाद् द्वे रूपे कृणुते रोचमानः ।

केतुमानुद्यन्त्सहमानो रजांसि विश्वा आदित्य प्रवतो वि भांसि

२८

बण्महाँ अंसि सूर्य बडादित्य महाँ अंसि ।

महांस्ते महतो महिमा त्वमादित्य महाँ अंसि

२९

रोचसे द्विवि रोचसे अन्तरिक्षे पतङ्गः पृथिव्यां रोचसे रोचसे अप्स्व१न्तः ।

उभा समुद्रौ रुच्या व्यापिथ देवो देवासि महिषः स्वर्जित्

३० (९)

अर्वाङ् परस्तात् प्रयतो व्यध्व आशुर्विपश्चित् पतयन् पतङ्गः ।

विष्णुर्विचित्तः शर्वसाधितिष्ठन् प्र केतुना सहते विश्वमेजत्

३१

चित्रश्चिकित्वान् महिषः सुपर्ण आरोचयन् रोदसी अन्तरिक्षम् ।

अहोरात्रे परि सूर्य वसाने प्रास्य विश्वा तिरतो वीर्याणि

३२

तिग्मो विभ्राजन् तन्वं१ शिशानोऽरंगमासः प्रवतो रराणः ।

ज्योतिष्मान् पक्षी महिषो वयोधा विश्वा आस्थात् प्रदिशः कल्पमानः

३३

चित्रं देवानां केतुरनीकं ज्योतिष्मान् प्रदिशः सूर्य उद्यन् ।

द्विवाकरोऽति द्युन्नैस्तमांसि विश्वातारीद् दुरितानि शुक्रः

३४

चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः ।

आप्राद् द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुषश्च

३५

उच्चा पतन्तमरुणं सुपर्णं मध्ये दिवस्तरणिं भ्राजमानम् ।

पश्याम त्वा सवितारं यमाहुरजस्रं ज्योतिर्यदविन्दुदग्निः

३६

द्विस्पृष्टे धावमानं सुपर्णमदित्याः पुत्रं नाथकाम उप यामि भीतः ।

स नः सूर्य प्र तिर दीर्घमायुर्मा रिषाम सुमतौ ते स्याम

३७

(९७)

सहस्राक्षं वियतावस्य पक्षौ हरेर्हंसस्य पततः स्वर्गम् ।	
स देवान्सर्वानुरस्युपदद्यं संपश्यन् याति भुवनानि विश्वा	३८
रोहितः कालो अभवद् रोहितोऽग्रे प्रजापतिः ।	
रोहितो यज्ञानां मुखं रोहितः स्वराभरत्	३९
रोहितो लोको अभवद् रोहितोऽत्यंतपद् दिवम् ।	
रोहितो रश्मिभिर्भूमिं समुद्रमनु सं चरत्	४० (१०)
सर्वा दिशः समचरद् रोहितोऽधिपतिर्दिवः ।	
दिवं समुद्रमाद् भूमिं सर्वं भूतं वि रक्षति	४१
आरोहन्ष्टुको बृहतीरतन्त्रो द्वे रूपे कृणुते रोचमानः ।	
चित्राश्चिकित्वान् महिषो वातमाया यावतो लोकानभि यद् विभाति	४२
अभ्यन्यदेति पर्यन्यदस्यतेऽहोरात्राभ्यां महिषः कल्पमानः ।	
सूर्यं वयं रजसि क्षियन्तं गातुविदं हवामहे नाधमानाः	४३
पृथिवीप्रो महिषो नाधमानस्य गातुरदब्धचक्षुः परि विश्वं बभूव ।	
विश्वं संपश्यन्सुविदत्रो यजत्र इदं शृणोतु यदुहं ब्रवीमि	४४
पर्यस्य महिमा पृथिवीं समुद्रं ज्योतिषा विभ्राजन् परि द्यामन्तरिक्षम् ।	
सर्वं संपश्यन्सुविदत्रो यजत्र इदं शृणोतु यदुहं ब्रवीमि	४५
अबोध्यग्निः समिधा जनानां प्रति धेनुमिवायतीमुपासम् ।	
यद्वा इव प्र वयामुजिहानाः प्र भानवः सिस्रते नाकुमच्छ	४६(११)(१०६)
॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥२॥	

(३) अध्यात्मम् ।

१-२६ ब्रह्मा । अध्यात्मम्, रोहितादित्यदैवत्यम् । त्रिष्टुप्, १ चतुरवसानाऽष्टपदाऽऽकृतिः, २-४ त्र्यव० षट्पदा (२-३ अष्टिः, २ भुरिक् ४ अतिशाकरगर्भा धृतिः); ५-७ चतुर० सप्तपदा (५-६ शाकवरातिशाकवरगर्भा प्रकृतिः, ७ अनुष्टुप्गर्भाऽतिधृतिः); ८ त्र्यव० षट्पद० अत्यष्टिः, ९-१९ चतुरव० ९-१२, १५, १७ सप्तपदा भुरिगतिधृतिः १५ निचृत्, १७ कृतिः, १३-१४, १६, १८-१९ अष्टपदा (१३-१४ विक्रातः, १६, १८-१९ आकृताः, १९ भुरिक्); २०, २२ त्र्यव० षट्पद० अत्यष्टिः, २१, २३-२५ चतुरव० अष्टपदा (२४ सप्तपदा कृतिः, २३, २५ विकृतिः) ।

[३] य इमे द्यावापृथिवी जजान यो द्रापि कृत्वा भुवनानि वस्ते ।
यस्मिन् क्षियन्ति प्रदिशः षड्वीर्याः पतङ्गो अनु विचाकशीति तस्य देवस्य ।
कुन्द्रस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
उद् वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान्

१ (१०६)

यस्माद् वार्ता ऋतुथा पर्वन्ते यस्मात् समुद्रा अधि विक्षरन्ति तस्य देवस्य ।

कुन्द्रस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद् वैपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् २

यो मारयति प्राणयति यस्मात् प्राणन्ति भुवनानि विश्वा तस्य देवस्य ।

कुन्द्रस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद् वैपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ३

यः प्राणेन द्यावापृथिवी तर्पयत्यपानेन समुद्रस्य जठरं यः पिपति तस्य देवस्य ।

कुन्द्रस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद् वैपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ४

यस्मिन् विराद् परमेष्ठी प्रजापतिरग्निर्वैश्वानरः सह पङ्क्त्या श्रितः ।

यः परस्य प्राणं परमस्य तेज आदुदे तस्य देवस्य ।

कुन्द्रस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद् वैपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ५

यस्मिन् षड्वीः पञ्च दिशो अधि श्रिताश्चतस्र आपो यज्ञस्य त्रयोऽक्षराः ।

यो अन्तरा रोदसी कुन्द्रश्चक्षुषैक्षत तस्य देवस्य ।

कुन्द्रस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद् वैपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ६

यो अन्नादो अन्नपतिर्बभूव ब्रह्मणस्पतिरुत यः ।

भूतो भविष्यद् भुवनस्य यस्पतिस्तस्य देवस्य ।

कुन्द्रस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद् वैपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ७

अहोरात्रैर्विमितं त्रिंशदङ्गं त्रयोदशं मासं यो निर्मिमीति तस्य देवस्य ।

कुन्द्रस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद् वैपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ८

कृष्णं नियानं हरयः सुपर्णा अपो वसाना दिवमुत् पतन्ति ।

त आववृत्रन्तसर्दनाहतस्य तस्य देवस्य ।

कुन्द्रस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद् वैपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ९ (११५)

यत् ते चन्द्रं कश्यप रोचनावद् यत् संहितं पुष्कलं चित्रभानु ।

यस्मिन्सूर्या आपिताः सप्त साकं तस्य देवस्य ।

क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद् वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान्

१० (१२)

बृहदेनमनु वस्ते पुरस्ताद् रथंतरं प्रति गृह्णाति पश्चात् ।

ज्योतिर्वसानि सद्रुमप्रमादुं तस्य देवस्य ।

क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद् वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान्

११

बृहदुन्यतः पक्ष आसीद् रथंतरमन्यतः सबले सधीची ।

यद् रोहितमर्जनयन्त देवास्तस्य देवस्य ।

क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद् वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान्

१२

स वरुणः सायमग्निर्भवति स मित्रो भवति प्रातरुद्यन् ।

स सविता भूत्वान्तरिक्षेण याति स इन्द्रो भूत्वा तपति मध्यतो दिवं तस्य देवस्य ।

क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद् वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान्

१३

सहस्राह्वयं विर्यतावस्य पक्षौ हरेर्हंसस्य पततः स्वर्गम् ।

स देवान्सर्वानुरस्युपदद्य संपश्यन् याति भुवनानि विश्वा तस्य देवस्य ।

क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद् वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान्

१४

अयं स देवो अर्ष्व१न्तः सहस्रमूलः पुरुशाक्रो अत्रिः ।

य इदं विश्वं भुवनं जजान तस्य देवस्य ।

क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद् वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान्

१५

शुक्रं वहन्ति हरयो रघुष्यदो देवं त्रिवि वर्चसा भ्राजमानम् ।

यस्योर्ध्वा दिवं तन्व१स्तपन्त्यर्वाङ् सुवर्णैः पटैर्वि भाति तस्य देवस्य ।

क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद् वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान्

१६ (१२२)

येनादित्यान् हरितः संवहन्ति येन यजेन बहवो यन्ति प्रजानन्तः ।

यदेकं ज्योतिर्बहुधा विभाति तस्य देवस्य ।

क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद् वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् १७

सप्त युञ्जन्ति रथमेकचक्रमेको अश्वो वहति सप्तनामा ।

त्रिनाभिं चक्रमजरमनर्व यत्रेमा विश्वा भुवनाधि तस्थुस्तस्य देवस्य ।

क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद् वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् १८

अष्टधा युक्तो वहति वह्निरुग्रः पिता देवानां जनिता मतीनाम् ।

ऋतस्य तन्तुं मनसा मिमानः सर्वा दिशः पवते मातरिश्वा तस्य देवस्य ।

क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद् वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् १९

सम्यञ्च तन्तुं प्रदिशोऽनु सर्वा अन्तर्गायत्र्यामृतस्य गर्भे तस्य देवस्य ।

क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद् वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् २०(१३)

निष्पुचस्तिस्त्रो व्युषो ह तिस्रस्त्रीणि रजांसि दिवो अङ्ग तिस्रः ।

विद्वा ते अग्ने त्रेधा जनित्रं त्रेधा देवानां जनिमानि विद्वा तस्य देवस्य ।

क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद् वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् २१

वि य और्णोत् पृथिवीं जायमान आ समुद्रमदधादुन्तरिक्षे तस्य देवस्य ।

क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद् वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् २२

त्वमग्ने क्रतुभिः केतुभिर्हितो र्कः समिद्ध उदरोचथा दिवि ।

किमभ्यार्चिन् मरुतः पृश्निमातरो यद् रोहितमजनयन्त देवास्तस्य देवस्य ।

क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद् वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् २३

य आत्मदा बलदा यस्य विश्व उपासते प्रशिषं यस्य देवाः ।

योऽस्येशो द्विपदो यश्चतुष्पदस्तस्य देवस्य ।

क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद् वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् २४ (१३०)

एकपाद् द्विपादो भूयो वि चक्रमे द्विपात् त्रिपादमभ्येति पश्चात् ।
 चतुष्पाच्चक्रे द्विपादमभिस्वरे संपश्यन् पङ्क्तिमुपतिष्ठमानस्तस्य देवस्य ।
 कुन्द्रस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद् वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् २५
 कृष्णायाः पुत्रो अर्जुनो रात्र्या वत्सोऽजायत ।
 स ह द्यामधि रोहति रुहो रुरोह रोहितः २६ (१४)(१३२)

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥३॥

(४) अध्यात्मम् ।

१-५६ ब्रह्मा । अध्यात्मम्, रोहितादित्यदेवत्यम् । त्रिष्टुप्; (षट् पर्यायाः) । [१-१३ प्रथमः पर्यायः ।]
 १-११ प्राजापत्याऽनुष्टुप्; १२ विराड्गायत्री; १३ आसुरी उष्णिक् ।

[४] (१) स एति सविता स्वर्द्विष्वस्पृष्टेऽवचाकशत् १
 रश्मिभिर्नभ आभृतं महेन्द्र एत्यावृतः २
 स धाता स विधर्ता स वायुर्नभ उच्छ्रितम् । रश्मिभिर्नभ आभृतं महेन्द्र एत्यावृतः ३
 सोऽर्यमा स वरुणः स रुद्रः स महादेवः । रश्मिभिर्नभ आभृतं महेन्द्र एत्यावृतः ४
 सो अग्निः स उ सूर्यः स उ एव महायमः । रश्मिभिर्नभ आभृतं महेन्द्र एत्यावृतः ५
 तं वत्सा उप तिष्ठन्त्येकशीर्षाणो युता दश । रश्मिभिर्नभ आभृतं महेन्द्र एत्यावृतः ६
 पश्चात् प्राञ्च आ तन्वन्ति यदुदेति वि भासति । रश्मिभिर्नभ आभृतं महेन्द्र एत्यावृतः ७
 तस्यैष मारुतो गुणः स एति शिक्वाकृतः ८
 रश्मिभिर्नभ आभृतं महेन्द्र एत्यावृतः ९
 तस्येमे नव कोशा विष्टम्भा नवधा हिताः १०
 स प्रजाभ्यो वि पश्यति यच्च प्राणति यच्च न ११
 तमिदं निर्गतं सहः स एष एक एकवृदेक एव १२
 एते अस्मिन् देवा एकवृतो भवन्ति १३ (१५) (१४५)

(५) अध्यात्मम् ।

१-८ [१४-२१ द्वितीयः पर्यायः] १४ भुरिकलास्त्री त्रिष्टुप्; १५ आसुरी पङ्क्तिः;
 १६, १९ प्राजापत्याऽनुष्टुप्; १७-१८ आसुरी गायत्री ।

(२) कीर्तिश्च यज्ञश्चाम्भश्च नभश्च ब्राह्मणवर्चसं चान्नं चान्नाद्यं च १४
 य एतं देवमेकवृतं वेद १५
 न द्वितीयो न तृतीयश्चतुर्थो नाप्युच्यते । य एतं देवमेकवृतं वेद १६ (१४८)

न पञ्चमो न षष्ठः सप्तमो नाप्युच्यते । य एतं देवमेकवृतं वेदं	१७
नाष्टमो न नवमो दशमो नाप्युच्यते । य एतं देवमेकवृतं वेदं	१८
स सर्वस्मै वि पश्यति यच्च प्राणति यच्च न । य एतं देवमेकवृतं वेदं	१९
तमिदं निगतं सहः स एष एकं एकवृदेक एव । य एतं देवमेकवृतं वेदं	२०
सर्वे अस्मिन् देवा एकवृतो भवन्ति । य एतं देवमेकवृतं वेदं	२१ (१६) (१५३)

(६) अध्यात्मम् ।

१-७ [२२-२८ तृतीयः पर्यायः] २२, २४ भुरिक्प्राजापत्या त्रिष्टुप्; २३ आर्ची गायत्री;
२५ एकपदाऽऽसुरी गायत्री; २६ आर्ची अनुष्टुप्; २७-२८ प्राजापत्याऽनुष्टुप् ।

(३) ब्रह्मं च तपश्च कीर्तिश्च यज्ञश्चाम्भश्च नभश्च ब्राह्मणवर्चसं चान्नं चान्नाद्यं च ।

य एतं देवमेकवृतं वेदं	२२
भुतं च भव्यं च श्रद्धा च रुचिश्च स्वर्गश्च स्वधा च	२३
य एतं देवमेकवृतं वेदं	२४
स एव मृत्युः सोऽमृतं सोऽम्बं स रक्षः	२५
स रुद्रो वसुवर्निर्वसुदेये नमोवाके वषट्कारोऽनु संहितः	२६
तस्येमे सर्वे यातव उप प्रशिष्यमासते	२७
तस्यामू सर्वा नक्षत्रा वशे चन्द्रमसा सह	२८ (१७) (१६०)

(७) अध्यात्मम् ।

१-१७ [२९-४५ चतुर्थः पर्यायः] २९, ३३, ३९-४०, ४५ आसुरी गायत्री; ३०, ३२, ३५-३६, ४२
प्राजापत्याऽनुष्टुप्; ३१ विराड् गायत्री; ३४, साम्नी उष्णिक्; ३७-३८ साम्नी उष्णिगनुष्टुप्;
४१ साम्नी बृहती; ४३ आर्षी गायत्री; ४४ साम्नी अनुष्टुप् ।

(४) स वा अहोऽजायत तस्मादहरं जायत	२९
स वै रात्र्या अजायत तस्माद् रात्रिरजायत	३०
स वा अन्तरिक्षादजायत तस्मादन्तरिक्षमजायत	३१
स वै वायोरजायत तस्माद् वायुरजायत	३२
स वै दिवोऽजायत तस्माद् द्यौरध्यजायत	३३
स वै दिग्भ्योऽजायत तस्माद् दिशोऽजायन्त	३४
स वै भूमेरजायत तस्माद् भूमिरजायत	३५
स वा अग्नेरजायत तस्मादग्निरजायत	३६
स वा अन्धोऽजायत तस्मादापोऽजायन्त	३७
स वा ऋग्भ्योऽजायत तस्माद् ऋचोऽजायन्त	३८ (१७०)

स वै यज्ञादजायत तस्माद् यज्ञोऽजायत	३९
स यज्ञस्तस्य यज्ञः स यज्ञस्य शिरस्कृतम्	४०
स स्तनयति स वि द्योतते स उ अश्मानमस्यति	४१
पापाय वा भद्राय वा पुरुषायासुराय वा	४२
यद् वा कृणोष्योषधीर्यद् वा वर्षसि भद्रया यद् वा जन्यमवीवृधः	४३
तावांस्ते मधवन् महिमोपो ते तन्वः शतम्	४४
उपो ते बध्वे बद्धानि यदि वासि न्यर्बुदम्	४५ (१८) (१७७)

(८) अध्यात्मम् ।

१-६ [४६-५१ पञ्चमः पर्यायः] ४६ आसुरी गायत्री; ४७ यवमध्या गायत्री; ४८ साम्नी
उष्णिक्; ४९ निचृत्साम्नी बृहती; ५० प्राजापत्याऽनुष्टुप्; ५१ विराड्गायत्री ।

(५) भूयानिन्द्रो नमुराद् भूयानिन्द्रासि मृत्युभ्यः	४६
भूयानरात्याः शच्याः पतिस्त्वमिन्द्रासि विभूः प्रभूरिति त्वोपास्महे वयम्	४७
नमस्ते अस्तु पश्यत पश्य मा पश्यत	४८
अन्नाद्येन यशसा तेजसा ब्राह्मणवर्चसेन	४९
अम्भो अमो महः सह इति त्वोपास्महे वयम् । नमस्ते० । अन्नाद्येन०	५०
अम्भो अरुणं रजतं रजः सह इति त्वोपास्महे वयम् । नमस्ते० । अन्ना०	५१ (१९) (१८३)

(९) अध्यात्मम् ।

१ ५ [५२-५६ षष्ठः पर्यायः] ५२-५३ प्राजापत्याऽनुष्टुप्; ५४ द्विपदाऽऽर्षी गायत्री ।

(६) उरुः पृथुः सुभूर्भुव इति त्वोपास्महे वयम् । नमस्ते० । अन्नाद्येन०	५२
प्रथो वरो व्यचो लोक इति त्वोपास्महे वयम् । नमस्ते० । अन्नाद्येन०	५३
भवद्वसुदिद्वसुः संयद्वसुरायद्वसुरिति त्वोपास्महे वयम्	५४
नमस्ते अस्तु पश्यत पश्य मा पश्यत	५५
अन्नाद्येन यशसा तेजसा ब्राह्मणवर्चसेन	५६ (२०) (१८८)

[इत्यष्टाविंशः प्रपाठकः ॥२८॥]

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥४॥

॥ इति त्रयोदशं काण्डं समाप्तम् ॥

मन्त्रसंख्या—

द्वादशकाण्डस्यान्तपर्यन्तं ३६०३

त्रयोदशकाण्डस्य ... १८८

सर्वयोगः ३७९१

चतुर्दशं काण्डम् ।

(१) विवाह-प्रकरणम् ।

१-६४ सूर्या सावित्री । आत्मा; १-५ सोमः, ६ स्वविवाहः, २३ सोमाकौ, २४ चन्द्रमाः, २५ नृणां
विवाहमन्त्राशिषः; २५, २७ वधूवासःसंस्पर्शमोचनम् । अनुष्टुप्; १४ विराट्प्रस्तारपङ्क्तिः;
१५ आस्तारपङ्क्तिः; १९-२०, २३-२४, ३१-३३, ३७, ३९-४०, ४५, ४७, ४९-५०,
५३, ५६-५७, ५८-५९, ६१ त्रिष्टुप् (२३, ३१, ४५ बृहतीगर्भा); २१, ४६,
५४, ६४ जगती (५४, ६४ अरिक् त्रिष्टुप्); २९, ५५ पुरस्ताद्बृहती;
३४ प्रस्तारपङ्क्तिः; ३८ पुरोबृहती त्रिपदा परोष्णिक्;
(४८ पथ्यापङ्क्तिः) ६० पराऽनुष्टुप् ।

[अथैकोनविंशः प्रपाठकः ॥२९॥]

[१] सत्येनोत्तमिता भूमिः सूर्येणोत्तमिता द्यौः । ऋतेनादित्यास्तिष्ठन्ति दिवि सोमो अधि श्रितः १
सोमेनादित्या बलिनः सोमेन पृथिवी मही । अथो नक्षत्राणामेषामुपस्थे सोम आर्हितः २
सोमं मन्यते पपिवान् यत् संपिषन्त्योषधिम् ।
सोमं यं ब्रह्माणो विदुर्न तस्याश्नाति पार्थिवः ३
यत् त्वा सोम प्रपिबन्ति तत् आ प्यायसे पुनः ।
वायुः सोमस्य रक्षिता समानां मास आकृतिः ४
आच्छद्विधानैर्गुपितो बर्हितैः सोम रक्षितः ।
ग्राव्णामिच्छृण्वन् तिष्ठसि न ते अश्नाति पार्थिवः ५
चित्तिरा उपबर्हणं चक्षुरा अभ्यञ्जनम् । द्यौर्भूमिः कोश आसीद् यदयात् सूर्या पतिम् ६
रैभ्यासीदनुदेयी नाराशंसी न्योचनी । सूर्याया भद्रमिद् वासो गार्थयैति परिष्कृता ७
स्तोमा आसन् प्रतिधयः कुरीरं छन्द ओपशः ।
सूर्याया अश्विना वरागिरासीत् पुरोगवः ८
सोमो वधूयुरभवदुश्विनास्तामुभा वरा । सूर्या यत् पत्ये शंसन्तीं मनसा सविताददात् ९
मनो अस्या अन आसीद् द्यौरासीदुत च्छदिः ।
शुक्रार्वनङ्गाहावास्तां यदयात् सूर्या पतिम् १० (१)
ऋक्सामाभ्यामभिहितौ गावौ ते सामनावैताम् । श्रोत्रे ते चक्रे आस्तां दिवि पन्थाश्चराचरः ११
शुची ते चक्रे यात्या व्यानो अक्ष आर्हतः । अनो मनस्मयं सूर्यारोहत् प्रयती पतिम् १२
सूर्याया बहंतुः प्रागात् सविता यमवासृजत् । मघासु हन्यन्ते गावः फल्गुनीषु व्युह्यते १३ (१३)
अथर्व० ३९

- यदश्विना पृच्छमानावयातं त्रिचक्रेण वहतुं सूर्यायाः ।
 क्वैकं चक्रं वामासीत् क्व द्वेष्टाय तस्थथुः १४
- यदयातं शुभस्पती वरेयं सूर्यामुषं ।
 विश्वे देवा अनु तद् वामजानन् पुत्रः पितरंमवृणीत पूषा १५
- द्वे ते चक्रे सूर्ये ब्रह्माणं क्रतुथा विदुः । अथैकं चक्रं यद् गुहा तदंद्वातय इद् विदुः १६
- अर्यमणं यजामहे सुबन्धुं पतिवेदनम् । उर्वारुकमिव बन्धनात् प्रेतो मुञ्चामि नामुतः १७
- प्रेतो मुञ्चामि नामुतः सुबद्धाममुतस्करम् । यथेयमिन्द्र मीढ्वः सुपुत्रा सुभगासति १८
- प्र त्वा मुञ्चामि वरुणस्य पाशाद् येन त्वाबन्धात् सविता सुशेवाः ।
 क्रतस्य योनौ सुकृतस्य लोके स्योनं ते अस्तु सहसंभलायै १९
- भगस्त्वेतो नयतु हस्तगृह्याश्विना त्वा प्र वहतां रथेन ।
 गृहान् गच्छ गृहपरंती यथासौ वशिनी त्वं विदथमा वंदासि २० (२)
- इह प्रियं प्रजायै ते समृध्यतामस्मिन् गृहे गार्हपत्याय जागृहि ।
 एना पत्या तन्वं१ सं स्पृशस्वाथ जिर्विर्विदथमा वंदासि २१
- इहैव स्तं मा वि यौष्टं विश्वमायुर्व्यश्रुतम् ।
 क्रीडन्तौ पुत्रैर्नप्तृभिर्मोदमानौ स्वस्तकौ २२
- पूर्वापरं चरतो माययैतौ शिशु क्रीडन्तौ परि यातोऽर्णवम् ।
 विश्वान्यो भुवना विचष्ट क्रतूरन्यो विदधज्जायसे नवः २३
- नवोनवो भवसि जायमानोऽह्नां केतुरुषसामिष्यग्रम् ।
 भागं देवेभ्यो वि दधास्यायन् प्र चन्द्रमस्तिरसे क्रीर्धमायुः २४
- परां देहि शामुल्यं ब्रह्मभ्यो वि भञ्जा वसु ।
 कृत्यैषा पट्वती भूत्वा जाया विशते पतिम् २५
- नीललोहितं भवति कृत्यासक्तिर्व्यज्यते ।
 एधन्ते अस्या ज्ञातयः पतिर्बन्धेषु बध्यते २६
- अश्लीला तनूर्भवति रुशती पापयामुया ।
 पतिर्यद् बध्वोऽ वासंसः स्वमङ्गमभ्यूर्णुति २७
- आशसनं विशसनमथो अधिविकर्तनम् ।
 सूर्यायाः पश्य रूपाणि तानि ब्रह्मोत शुम्भति २८ (२८)

- तुष्टमेतत् कटुकमपाष्ठवद् विषवन्नैतदत्तवे ।
 सूर्या यो ब्रह्मा वेदु स इद वाधूयमर्हति २९
- स इत् तत् स्योनं हरति ब्रह्मा वासः सुमङ्गलम् ।
 प्रायश्चित्तिं यो अध्येति येन जाया न रिप्यति ३० (३)
- युवं भगं सं भरतं समृद्धमृतं वदन्तावृतोद्येषु ।
 ब्रह्मणस्पते पतिमस्यै रोचय चारुं संभलो वदतु वाचमेताम् ३१
- इहेदसाथ न परो गमाथेमं गावः प्रजया वर्धयाथ ।
 शुभं यतीरुस्रियाः सोमवर्चसो विश्वे देवाः क्रञ्जिह वो मनांसि ३२
- इमं गावः प्रजया सं विंशाथायं देवानां न मिनाति भागम् ।
 अस्मै वः पूषा मरुतश्च सर्वे अस्मै वो धाता सविता सुवाति ३३
- अनुक्षरा ऋजवः सन्तु पन्थानो येभिः सखायो यन्ति नो वरेयम् ।
 सं भगेन समर्यम्णा सं धाता सृजतु वर्चसा ३४
- यच्च वर्चो अक्षेषु सुरायां च यदाहितम् । यद् गोष्वाश्विना वर्चस्तेनेमां वर्चसावतम् ३५
- येन महानध्न्या जघनमश्विना येन वा सुरा ।
 येनाक्षा अभ्यर्षिच्यन्त तेनेमां वर्चसावतम् ३६
- यो अग्निध्मो दीदयदुस्वन्तर्ह्य विप्रास ईडते अध्वरेषु ।
 अपां नपान्मधुमतीरपो दा याभिरिन्द्रो वावृधे वीर्यावान् ३७
- इदमहं रुशन्तं ग्राभं तनूदूषिमपोहामि । यो भद्रो रोचनस्तमुदचामि ३८
- आस्यै ब्राह्मणाः स्रपनीर्हरन्त्ववीरघ्नीरुदजन्त्वापः ।
 अर्यम्णो अग्निं पर्येतु पूषन् प्रतीक्षन्ते श्वशुरो देवरश्च ३९
- शं ते हिरण्यं शमु सन्त्वापः शं मेथिर्भवतु शं युगस्य तर्क्ष ।
 शं त आपः शतपवित्रा भवन्तु शमु पत्या तन्वो सं स्पृशस्व ४० (४)
- खे रथस्य खेऽनसः खे युगस्य शतक्रतो । अपालामिन्द्र त्रिष्णूत्वाकृणोः सूर्यत्वचम् ४१
- आशासाना सौमनसं प्रजां सौभाग्यं रायिम् । पत्युरनुव्रता भूत्वा सं नह्यस्वामृताय कम् ४२
- यथा सिन्धुर्नदीनां साम्राज्यं सुषुवे वृषा । एवा त्वं सम्राज्येधि पत्युरस्तं परेत्य ४३
- सम्राज्येधि श्वशुरेषु सम्राज्युत देवेषु । ननान्दुः सम्राज्येधि सम्राज्युत श्वश्वाः ४४
- या अकृन्तन्नवयन् याश्च तान्निरे या देवीरन्ता अभितोऽददन्त ।
 तास्त्वा जरसे सं व्ययन्त्वायुष्मतीदं परि धत्स्व वासः ४५ (४५)

- जीवं रुदन्ति वि नयन्त्यध्वरं दीर्घामनु प्रसितिं दीध्युर्नरः ।
 वामं पितृभ्यो य इदं समीरिरे मयः पतिभ्यो जनये परिष्वजे ४६
- स्योनं ध्रुवं प्रजायै धारयामि तेऽश्मानं देव्याः पृथिव्या उपस्थे ।
 तमा तिष्ठानुमाद्या सुवर्चा दीर्घं त आरुः सविता कृणोतु ४७
- येनाग्निरस्या भूम्या हस्तं जग्राह दक्षिणम् ।
 तेन गृह्णामि ते हस्तं मा व्यथिष्ठा मया सह प्रजया च धनेन च ४८
- देवस्ते सविता हस्तं गृह्णातु सोमो राजा सुप्रजसं कृणोतु ।
 अग्निः सुभगां जातवेदाः पत्ये पत्नीं जरदष्टिं कृणोतु ४९
- गृह्णामि ते सौभगत्वाय हस्तं मया पत्या जरदष्टिर्यथासः ।
 भगो अर्यमा सविता पुरंधिर्मह्यं त्वादुर्गर्हिपत्याय देवाः ५० (५)
- भगस्ते हस्तमग्रहीत सविता हस्तमग्रहीत । पत्नी त्वमसि धर्मेणाहं गृहपतिस्तव ५१
- ममेयमस्तु पोष्या मह्यं त्वादाद् बृहस्पतिः ।
 मया पत्या प्रजावति सं जीव शरदः शतम् ५२
- त्वष्टा वासो व्यदिधाच्छुभे कं बृहस्पतेः प्रशिषा कवीनाम् ।
 तेनेमां नारीं सविता भगश्च सूर्यामिव परि धत्तां प्रजया ५३
- इन्द्राग्नी द्यावापृथिवी मातरिश्वा मित्रावरुणा भगो अश्विनोभा ।
 बृहस्पतिर्मरुतो ब्रह्म सोम इमां नारीं प्रजया वर्धयन्तु ५४
- बृहस्पतिः प्रथमः सूर्यायाः शीर्षे केशां अकल्पयत् ।
 तेनेमामश्विना नारीं पत्ये सं शोभयामसि ५५
- इदं तद् रूपं यदवस्तु योषां जायां जिज्ञासे मनसा चरन्तीम् ।
 तामन्वर्तिष्ये सखिभिर्नवगवैः क इमान् विद्वान् वि चर्चत पाशान् ५६
- अहं वि ज्यामि मयि रूपमस्या वेदुदित पश्यन् मनसः कुलार्यम् ।
 न स्तेयमग्नि मनसोदमुच्ये स्वयं श्रथन्नानो वरुणस्य पाशान् ५७
- प्र त्वा मुञ्चामि वरुणस्य पाशाद् येन त्वाबध्नात् सविता सुशेवाः ।
 उरुं लोकं सुगमत्र पन्थां कृणोमि तुभ्यं सहपत्न्यै वधु ५८
- उद्यच्छध्वमप रक्षो हनाथेमां नारीं सुकृते दधात ।
 धाता विप्रश्चित् पतिमस्यै विवेदु भगो राजा पुर एतु प्रजानन् ५९ (५९)

भर्गस्ततक्ष चतुरः पाद्वान् भर्गस्ततक्ष चत्वार्युष्पलानि ।
 त्वष्टा पिपेश मध्यतोऽनु वर्ध्नान्त्सा नो अस्तु सुमङ्गली ६०
 सुकिंशुकं बहंतु विश्वरूपं हिरण्यवर्णं सुवृत्तं सुचक्रम् ।
 आ रोह सूर्ये अमृतस्य लोकं स्योनं पतिभ्यो बहंतु कृणु त्वम् ६१
 अभ्रातृघ्नीं वरुणार्पशुघ्नीं बृहस्पते ।
 इन्द्रार्पतिघ्नीं पुत्रिणीमास्मभ्यं सवितर्वह ६२
 मा हिंसिष्टं कुमार्यं स्थूणे देवकृते पथि ।
 शालाया देव्या द्वारं स्योनं कृणो वधूपथम् ६३
 ब्रह्मापरं युज्यतां ब्रह्म पूर्वं ब्रह्मान्ततो मध्यतो ब्रह्म सर्वतः ।
 अनाव्याधां देवपुरां प्रपद्य शिवा स्योना पतिलोके वि राज ६४ (६) (६४)
 ॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥

(१) विवाह-प्रकरणम् ।

१-७५ सूर्यो सावित्री । आत्मा, १० यक्षमनाशनी, ११ दम्पत्योः परिपन्थिनाशनी, ३६ देवाः ।
 अनुष्टुप्; ५-६, १२, ३१, ३७, ३९-४० जगती (३७, ३९ भुरिक् शिष्टुप्); ९ ज्यवसाना
 षट्पदा विराडत्यष्टिः; १३-१४, १७-१९, ३४, ३६, ३८, ४१-४२, ४९, ६१, ७०, ७४-७५
 त्रिष्टुप्; १५, ५१ भुरिक्; २० पुरस्ताद्वृहती; १३, २४-२५, ३२-३३ पुरोवृहती
 (२६ त्रिपदा विराणनाम गायत्री); ३३ विराडास्तारपङ्क्तिः; ३५ पुरोवृहती
 त्रिष्टुप्; ४३ त्रिष्टुब्गर्भा पङ्क्तिः; ४४ प्रस्तारपङ्क्तिः; ४७ पथ्या-
 वृहती; ४८ सतः पङ्क्तिः; ५० उपरिष्ठाद्वृहती निचृत्;
 ५२ विराद् पुर उष्णिक्; ५९-६०, ६२ पथ्यापङ्क्तिः;
 ६८ पुर उष्णिक्; ६९ ज्यवसाना षट्पदाऽतिशक्री;
 ७१ वृहती ।

[२] तुभ्यमग्रे पर्यवहन्त्सूर्या बहंतुना सह । स नः पतिभ्यो जायां दा अग्रे प्रजया सह १
 पुनः पत्नीमग्निर्द्रादायुषा सह वर्चसा । दीर्वायुरस्या यः पतिर्जीवाति शरदः शतम् २
 सोमस्य जाया प्रथमं गन्धर्वस्तेऽपरः पतिः । तृतीयो अग्निष्टे पतिस्तुरीयस्ते मनुष्यजाः ३
 सोमो ददद् गन्धर्वाय गन्धर्वो ददद्ग्नये । रयिं च पुत्रांश्चादादुग्निर्मह्यमथो इमाम् ४
 आ वामगन्त्सुमतिर्वाजिनीवसू न्यश्विना हत्सु कामा अरंसत ।
 अभूतं गोपा मिथुना शुभस्पती प्रिया अर्यम्णो दुर्या अशीमहि ५
 सा मन्दसाना मनसा शिवेन रयिं धेहि सर्ववीरं वचस्यम् ।
 सुगं तीर्थं सुप्रपाणं शुभस्पती स्थाणुं पथिष्ठामपं दुर्मतिं हतम् ६ (७०)

या ओषधयो या नद्योऽं यानि क्षेत्राणि या वना ।	
तास्त्वा वधु प्रजावतीं पत्ये रक्षन्तु रक्षसः	७
एमं पन्थामरुक्षाम सुगं स्वस्तिवाहनम् । यस्मिन् वीरो न रिष्यत्यन्येषां विन्दते वसु	८
इदं सु मे नरः शृणुत ययाशिषा दंपती वाममश्रुतः ।	
ये गन्धर्वा अप्सरसश्च देवीरेषु वानस्पत्येषु येऽधि तस्थुः ।	
स्योनास्ते अस्यै वध्वै भवन्तु मा हिंसिषुर्वहतुमुह्यमानम्	९
ये वध्वश्चन्द्रं वहतुं यक्ष्मा यन्ति जनां अनु ।	
पुनस्तान् यज्ञियां देवा नयन्तु यत् आगताः	१० (७)
मा विदन् परिपन्थिनो य आसीदन्ति दंपती । सुगेन दुर्गमतीतामप द्रान्त्वरातयः	११
सं काशयामि वहतुं ब्रह्मणा गृहैरघोरेण चक्षुषा मित्रियेण ।	
पर्याणद्धं विश्वरूपं यदस्ति स्योनं पतिभ्यः सविता तत् कृणोतु	१२
शिवा नारीयमस्तमागन्निमं धाता लोकमस्यै दिदेश ।	
तामर्यमा भगो अश्विनोभा प्रजापतिः प्रजया वर्धयन्तु	१३
आत्मन्वत्युर्वा नारीयमागन् तस्यां नरो वपत् बीजमस्याम् ।	
सा वः प्रजां जनयद् वक्षणाभ्यो बिभ्रती दुग्धमृषभस्य रेतः	१४
प्रति तिष्ठ विराडसि विष्णुरिवेह सरस्वति ।	
सिनीवालि प्र जायतां भगस्य सुमतावसत्	१५
उद् व ऊर्मिः शम्या हन्त्वापो योक्त्राणि मुञ्चत ।	
मादुष्कृतौ व्येनिसावघ्न्यावशुनमारताम्	१६
अघोरचक्षुरपतिघ्नी स्योना शग्मा सुशेवा सुयमा गृहेभ्यः ।	
वीरसूद्वैकामा सं त्वयैधिषीमहि सुमनस्यमाना	१७
अदेवघ्न्यपतिघ्नीहैधि शिवा पशुभ्यः सुयमा सुवर्चाः ।	
प्रजावती वीरसूद्वैकामा स्योनेमग्निं गार्हपत्यं सपर्य	१८
उत् तिष्ठेतः किमिच्छन्तीदमागा अहं त्वेडे अभिभूः स्वाद् गृहात् ।	
शून्यैषी निर्ऋते याजगन्धोत्तिष्ठारते प्र पत मेह रंस्थाः	१९
यदा गार्हपत्यमसंपर्येत पूर्वमग्निं वधूरियम् ।	
अधा सरस्वत्यै नारि पितृभ्यश्च नमस्कुरु	२० (८) (८४)

१ 'देवकामा' इति पाठभेदोऽत्र केषुचित्पुस्तकेषु दृश्यते । ऋग्वेदे (१०।८५।४४), ऐप्ललादे (१४।१७) च 'देवकामा' इत्येव पाठः । ऐप्ललादे (१४।१८ इत्यत्र) 'देवकामा' इति पाठः ।

शर्म वर्मैतदा हरास्यै नार्या उपस्तरं ।	
सिनीवालि प्र जायतां भगस्य सुमतावसत्	२१
यं बल्वजं न्यस्यथ चर्मं चोपस्तृणीथनं ।	
तदा रोहतु सुप्रजा या कन्या विन्दते पतिम्	२२
उप स्तृणीहि बल्वजमधि चर्मणि रोहिते ।	
तत्रोपविश्य सुप्रजा इममग्निं संपर्यतु	२३
आ रोह चर्मोप सीदग्निमेष देवो हन्ति रक्षांसि सर्वा ।	
इह प्रजां जनय पत्ये अस्मै सुज्यैष्ठ्यो भवत् पुत्रस्त एषः	२४
वि तिष्ठन्तां मातुरस्या उपस्थान्नानारूपाः पशवो जायमानाः ।	
सुमङ्गल्युप सीद्विममग्निं संपत्नीं प्रति भूषेह देवान्	२५
सुमङ्गली प्रतरणी गृहाणां सुशेवा पत्ये श्वशुराय शंभूः ।	
स्योना श्वश्वै प्र गृहान् विशेमान्	२६
स्योना भव श्वशुरेभ्यः स्योना पत्ये गृहेभ्यः ।	
स्योनास्यै सर्वस्यै विशे स्योना पुष्टयैषां भव	२७
सुमङ्गलीरियं वधूरिमां समेत पश्यत ।	
सौभाग्यमस्यै कृत्वा दौर्भाग्यैर्विपरेतन	२८
या दुर्हादो युवतयो याश्चेह जरतीरापि ।	
वर्चो न्वस्यै सं कृत्ताथास्तं विपरेतन	२९
रुक्मप्रस्तरणं ब्रह्म विश्वा रूपाणि बिभ्रतम् ।	
आरोहत सूर्या सावित्री बृहते सौभगाय कम	३० (९)
आ रोह तल्पं सुमनस्यमानेह प्रजां जनय पत्ये अस्मै ।	
इन्द्राणीव सुबुधा बुध्यमाना ज्योतिरग्रा उषसः प्रति जागरासि	३१
देवा अग्रे न्यपिद्यन्त पत्नीः समस्पृशन्त तन्वस्तिनूभिः ।	
सूर्येव नारि विश्वरूपा महित्वा प्रजावती पत्या सं भवेह	३२
उत् तिष्ठेतो विश्वावसो नमसेडामहे त्वा ।	
जामिमिच्छ पितृषदं न्यक्तां स ते भागो जनुषा तस्य विद्धि	३३
अप्सरसः सधमादं मदन्ति हविर्धानमन्तरा सूर्यं च ।	
तास्ते जनित्रमभि ताः परेहि नमस्ते गन्धर्वतुना कृणोमि	३४ (९८)

नमो गन्धर्वस्य नमसे नमो भामाय चक्षुषे च कृष्णः ।	
विश्वावसो ब्रह्मणा ते नमोऽभि जाया अंप्सरसः परेहि	३५
राया वयं सुमनसः स्यामोदितो गन्धर्वमावीवृताम् ।	
अगन्तस् देवः परमं सधस्थमगन्म यत्र प्रतिरन्त आयुः	३६
सं पितरावृत्त्विये सृजेथां माता पिता च रेतसो भवाथः ।	
मयं इव योषामधिरोहयैनां प्रजां कृण्वाथामिह पुण्यतं रयिम्	३७
तां पूर्णं छिवर्तमागेरयस्व यस्यां बीजं मनुष्याऽहं वर्पन्ति ।	
या न ऊरू उंशती विश्रयाति यस्यामुशन्तः प्रहरैम शेषः	३८
आ रोहोरुमुप धत्स्व हस्तं परिं प्वजस्व जायां सुमनस्यमानः ।	
प्रजां कृण्वाथामिह मोदमानौ दीर्घं वामायुः सविता कृणोतु	३९
आ वां प्रजां जनयतु प्रजापतिरहोरात्राभ्यां समनक्त्वयमा ।	
अर्दुर्मङ्गली पतिलोकमा विंशेमं शं नो भव द्विपदे शं चतुष्पदे	४० (१०)
देवैर्दुक्तं मनुना साकमेतद् वाधूयं वासो वध्वश्च वस्त्रम् ।	
यो ब्रह्मणे चिकितुषे ददाति स इद् रक्षांसि तल्पानि हन्ति	४१
यं मे दत्तो ब्रह्मभागं वधूयोर्वाधूयं वासो वध्वश्च वस्त्रम् ।	
युवं ब्रह्मणेऽनुमन्यमानौ बृहस्पते साकमिन्द्रश्च दत्तम्	४२
स्योनाद्योनेरधि बुध्यमानौ हसामुदौ महसा मोदमानौ ।	
सुगू सुपुत्रौ सुगृहौ तराथो जीवावुषसो विभातीः	४३
नवं वसानः सुरभिः सुवासा उदागां जीव उषसो विभातीः ।	
आण्डात् पतन्तीर्वामुक्षि विश्वस्मादेनसस्परिं	४४
शुम्भं नी द्यावापृथिवी अन्तिसुम्ने महिषते ।	
आपः सप्त सुसुबुर्देवीस्ता नो मुञ्चन्त्वंहसः	४५
सूर्यायै देवेभ्यो मित्राय वरुणाय च ।	
ये भूतस्य प्रचेतसस्तेभ्य इदमकरं नमः	४६
य ऋते चिदभिश्चिषः पुरा जन्तुभ्य आतृदः ।	
संधाता संधिं मघवां पुरुवसुर्निष्कर्ता विहृतं पुनः	४७
अपास्मत् तम उच्छतु नीलं पिशङ्गमुत लोहितं यत् ।	
निर्दुहनी या पृषातक्यस्मिन् तां स्थाणावध्या संजामि	४८ (१११)

यावतीः कृत्या उपवासने यावन्तो राज्ञो वरुणस्य पाशाः ।

वृद्धियो या असमृद्धयो या अस्मिन् ता स्थाणावधि सादयामि ४९

या मे प्रियतमा तनूः सा मे विभाय वाससः ।

तस्याग्रे त्वं वनस्पते नीविं कृणुष्व मा वयं रिषाम ५०(११)

ये अन्ता यावतीः सिचो य ओतवो ये च तन्तवः ।

वासो यत् पत्नीभिरुतं तन्नः स्योनमुप स्पृशात् ५१

उशतीः कन्यला इमाः पितृलोकात् पतिं युतीः ।

अव दीक्षामसृक्षत स्वाहा ५२

बृहस्पतिनावसृष्टां विश्वे देवा अधारयन् । वचो गोषु प्रविष्टं यत् तेनेमां सं सृजामसि ५३

बृहस्पतिनावसृष्टां विश्वे देवा अधारयन् । तेजो गोषु प्रविष्टं यत् तेनेमां सं सृजामसि ५४

बृहस्पतिनावसृष्टां विश्वे देवा अधारयन् । भगो गोषु प्रविष्टो यस्तेनेमां सं सृजामसि ५५

बृहस्पतिनावसृष्टां विश्वे देवा अधारयन् । यशो गोषु प्रविष्टं यत् तेनेमां सं सृजामसि ५६

बृहस्पतिनावसृष्टां विश्वे देवा अधारयन् । पयो गोषु प्रविष्टं यत् तेनेमां सं सृजामसि ५७

बृहस्पतिनावसृष्टां विश्वे देवा अधारयन् । रसो गोषु प्रविष्टो यस्तेनेमां सं सृजामसि ५८

यदीमे केशिनो जना गृहे ते समनर्तिषु रोदेन कृण्वन्तोऽघम् ।

अग्निष्वा तस्मादेनसः सविता च प्र मुञ्चताम् ५९

यदीयं दुहिता तव विकेश्यरुदद् गृहे रोदेन कृण्वत्यंघम् ।

अग्निष्वा तस्मादेनसः सविता च प्र मुञ्चताम् ६० (१२)

यज्जामयो यद् युवतयो गृहे ते समनर्तिषु रोदेन कृण्वतीरघम् ।

अग्निष्वा तस्मादेनसः सविता च प्र मुञ्चताम् ६१

यत् ते प्रजायां पशुषु यद् वा गृहेषु निष्ठितमघकृद्भिरघं कृतम् ।

अग्निष्वा तस्मादेनसः सविता च प्र मुञ्चताम् ६२

इयं नार्युप ब्रूते पूर्यान्यावपन्तिका । दीर्घायुरस्तु मे पतिर्जीवाति शरदः शतम् ६३

इहेमाविन्द्र सं नुद चक्रवाकेव दंपती । प्रजयैनौ स्वस्तकौ विश्वमायुर्व्यश्रुताम् ६४

यदासन्ध्यामुपधाने यद् वोपवासने कृतम् । विवाहे कृत्यां यां चक्रुरास्त्राने तां नि दध्मसि ६५

यद् दुष्कृतं यच्छर्मलं विवाहे वहतौ च यत् । तत् संभलस्य कम्बले मूज्महे दुरितं वयम् ६६

संभले मलं सादयित्वा कम्बले दुरितं वयम् । अभूम यज्ञियाः शुद्धाः प्र ण आयूषि तारिषत् ६७

कृत्रिमः कण्टकः शतदुन् य एषः ।

अपास्याः केश्यं मलमपे शीर्षण्यं लिखात्

६८

अङ्गातुङ्गाद् वयमस्या अप यक्ष्मं नि दध्मसि ।

तन्मा प्रापत् पृथिवीं मोत देवान् दिवं मा प्रापदुर्वन्तरिक्षम् ।

अपो मा प्राप्नमलमेतदग्ने यमं मा प्रापत् पितृश्च सर्वान्

६९

सं त्वा नह्यामि पर्यसा पृथिव्याः सं त्वा नह्यामि पयसौर्बधीनाम् ।

सं त्वा नह्यामि प्रजया धनेन सा संनन्द्या सनुहि वाजमेमम्

७० (१३)

अमोऽहमस्मि सा त्वं सामाहमस्म्यूक् त्वं द्यौरहं पृथिवी त्वम् ।

ताविह सं भवाव प्रजामा जनयावहै

७१

जनियन्ति नावग्रवः पुत्रियन्ति सुदानवः ।

अरिष्टासू सचेवहि बृहते वाजसातये

७२

ये पितरो वधूदुर्शा इमं वहतुमार्गमन् ।

ते अस्यै वध्वै संपत्त्यै प्रजावच्छर्मं यच्छन्तु

७३

येदं पूर्वागन् रशनायमाना प्रजामस्यै द्रविणं चेह दुच्चा ।

तां वहन्त्वगतस्यानु पन्थां विराडियं सुप्रजा अत्यजैषीत्

७४

प्र बुध्यस्व सुबुधा बुध्यमाना दीर्घायुत्वाय शतशारदाय ।

गृहान् गच्छ गृहपत्नी यथासौ दीर्घं त आयुः सविता कृणोतु

७५ (१४) (१३९)

[इत्येकोनत्रिंशः प्रपाठकः ॥२९॥]

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥२॥

॥ इति चतुर्दशं काण्डं समाप्तम् ॥

मन्त्रसंख्या—

त्रयोदशकाण्डस्यान्तपर्यन्तं— ३७९१

चतुर्दशकाण्डस्य १३९

सर्वयोगः ३९३०

पञ्चदशं काण्डम् ।

(१) अध्यात्म- प्रकरणम् ।

[अष्टादश पर्यायाः ।]

१-८ अथर्वा । अध्यात्मं, वात्यः । १ साम्नी पङ्क्तिः; २ द्विपदा साम्नी बृहती; ३ एकपदा यजुर्ब्राह्मयजुष्टुप्; ४ एकपदा विराड् गायत्री; ५ साम्नी अनुष्टुप्; ६ त्रिपदा प्राजापत्या बृहती; ७ आसुरी पङ्क्तिः; ८ त्रिपदा अनुष्टुप् ।

[अथ त्रिंशः प्रपाठकः ॥३०॥ ।

[१] (१) वात्यं आसीदीयमान एव स प्रजापतिं समैरयत् १
 स प्रजापतिः सुवर्णमात्मन्नपश्यत् तत् प्रार्जनयत् २
 तदेकमभवत् तल्ललाममभवत् तन्महदभवत् तज्ज्येष्ठमभवत् तद् ब्रह्मभवत्
 तत् तपोऽभवत् तत् सत्यमभवत् तेन प्राजायत ३
 सोऽवर्धत स महानभवत् स महादेवोऽभवत् ४
 स देवानामीशां पर्यैत् स ईशानोऽभवत् ५
 स एकत्रात्योऽभवत् स धनुरादत्त तदेवेन्द्रधनुः ६
 नीलमस्योदरं लोहितं पृष्ठम् ७
 नीलेनैवाप्रियं भ्रातृव्यं प्रोर्णोति लोहितेन
 द्विषन्तं विध्यतीति ब्रह्मवादिनो वदन्ति ८ (८)

[२] १-३२ अथर्वा । अध्यात्मं, वात्यः । १, ६, ९, १७, २५, ३० साम्नीनुष्टुप्; २, १८, २६ साम्नी त्रिष्टुप्; ३ द्विपदाऽऽर्षी पङ्क्तिः; ४, २०, २८ द्विपदा ब्राह्मी गायत्री; ५, १३, २१, २९ द्विपदाऽऽर्षी गायत्री; १४ साम्नी पङ्क्तिः; २२ आसुरी गायत्री; ७, १५, २३, ३१ पदपङ्क्तिः; ८, १६, २४, ३२ त्रिपदा प्राजापत्या त्रिष्टुप्; १० एकपदा उष्णिक्; ११ द्विपदाऽऽर्षी भुरिक् त्रिष्टुप्; १२ आर्षी पराऽनुष्टुप्; १९ द्विपदा विराडार्षी पङ्क्तिः; २७ निचृदार्षी पङ्क्तिः ।

(२) स उदतिष्ठत् स प्राचीं दिशमनु व्यचलत् ॥१॥ १
 तं बृहच्च रथन्तरं चादित्याश्च विश्वे च देवा अनुव्यचलन् ॥२॥ २
 बृहते च वै स रथन्तराय चादित्येभ्यश्च विश्वेभ्यश्च देवेभ्य आ वृश्चते
 य एवं विद्वांसं वात्यमुपवदति ॥३॥ ३
 बृहतश्च वै स रथन्तरस्य चादित्यानां च विश्वेषां च देवानां
 प्रियं धाम भवति तस्य प्राच्यां दिशि ॥४॥ ४ (११)

अञ्जलि पुंश्चली मित्रो मागधो विज्ञानं वासोऽहंरुणीषं

रात्री केशा हरितौ प्रवर्तौ कल्मलिर्मणिः ॥५॥

५

भूतं च भविष्यच्च परिष्कन्दौ मनो विपथम् ॥६॥

६

मातरिश्वा च पर्वमानश्च विपथवाहौ वातः सारथी रेष्मा प्रतोदः ॥७॥

७

कीर्तिश्च यशश्च पुरःसरावैनं कीर्तिर्गच्छत्या यशो गच्छति य एवं वेद ॥८॥

८

स उदतिष्ठत् स दक्षिणां दिशमनु व्यचलत् ॥१॥

९

तं यज्ञायज्ञियं च वामदेव्यं च यज्ञश्च यजमानश्च पशवश्चानुव्यचलन् ॥२॥

१०

यज्ञायज्ञियाय च वै स वामदेव्याय च यज्ञाय च यजमानाय च पशुभ्यश्चा वृश्चते

य एवं विद्वांसं वात्यमुपवदति ॥३॥

११

यज्ञायज्ञियस्य च वै स वामदेव्यस्य च यज्ञस्य च यजमानस्य च पशूनां च

प्रियं धाम भवति तस्य दक्षिणायां द्विशि ॥४॥

१२

उषाः पुंश्चली मन्त्रो मागधो विज्ञानं वासोऽहंरुणीषं

रात्री केशा हरितौ प्रवर्तौ कल्मलिर्मणिः ॥५॥

१३

अमावास्या च पौर्णमासी च परिष्कन्दौ मनो विपथम् ॥६॥

१४

मातरिश्वा च पर्वमानश्च विपथवाहौ वातः सारथी रेष्मा प्रतोदः ॥७॥

१५

कीर्तिश्च यशश्च पुरःसरावैनं कीर्तिर्गच्छत्या यशो गच्छति य एवं वेद ॥८॥

१६

स उदतिष्ठत् स प्रतीचीं दिशमनु व्यचलत् ॥१॥

१७

तं वैरूपं च वैराजं चापश्च वरुणश्च राजानुव्यचलन् ॥२॥

१८

वैरूपाय च वै स वैराजाय चाद्ध्यश्च वरुणाय च राज्ञ आ वृश्चते

य एवं विद्वांसं वात्यमुपवदति ॥३॥

१९

वैरूपस्य च वै स वैराजस्य चापां च वरुणस्य च राज्ञः

प्रियं धाम भवति तस्य प्रतीच्यां द्विशि ॥४॥

२०

इरा पुंश्चली हसो मागधो विज्ञानं वासोऽहंरुणीषं

रात्री केशा हरितौ प्रवर्तौ कल्मलिर्मणिः ॥५॥

२१

अहश्च रात्री च परिष्कन्दौ मनो विपथम् ॥६॥

२२

मातरिश्वा च पर्वमानश्च विपथवाहौ वातः सारथी रेष्मा प्रतोदः ॥७॥

२३

कीर्तिश्च यशश्च पुरःसरावैनं कीर्तिर्गच्छत्या यशो गच्छति य एवं वेद ॥८॥

२४

स उदतिष्ठत् स उदीचीं दिशमनु व्यचलत् ॥१॥

२५

तं इयैतं च नौधसं च सप्तर्षयश्च सोमश्च राजानुव्यचलन् ॥२॥

२६

(३४)

श्यैताय च वै स नौधसाय च सप्तर्षिभ्यश्च सोमाय च राज्ञ आ वृश्चते
 य एवं विद्वांसं वात्यमुपवदति ॥३॥ २७
 श्यैतस्य च वै स नौधसस्य च सप्तर्षीणां च सोमस्य च राज्ञः
 प्रियं धाम भवति तस्योदीच्यां दिशि ॥४॥ २८
 विद्युत् पुंश्चली स्तनयित्नुर्मागधो विज्ञानं वासोऽहंरुष्णीषं
 रात्री केशा हरितौ प्रवर्तौ कल्मलिर्मणिः ॥५॥ २९
 श्रुतं च विश्रुतं च परिष्कन्दौ मनो विपथम् ॥६॥ ३०
 मातरिश्वा च पर्वमानश्च विपथवाहौ वातः सारथी रेष्मा प्रतोदः ॥७॥ ३१
 कीर्तिश्च यशश्च पुरःसरावेनं कीर्तिर्गच्छत्या यशो गच्छति य एवं वेद ॥८॥ ३२ (४०)

[३] १-११ अथर्वा । अध्यात्मं, वात्यः । १ पिपीलिकमध्या गायत्री; २ साम्नी उष्णिक्; ३ याजुषी जगती; ४ द्विपदाऽऽर्च्युष्णिक्; ५ आर्ची बृहती; ६ आसुर्यनुष्टुप्; ७ साम्नी गायत्री; ८ आसुरी पङ्क्तिः; ९ आसुरी जगती; १० प्राजापत्या त्रिष्टुप्; ११ विराड् गायत्री ।

(३) स संवत्सरमूर्ध्वोऽतिष्ठत् तं देवा अंब्रवन् वात्य किं नु तिष्ठसीति १
 सोऽब्रवीदासन्दीं मे सं भरन्त्विति ॥२॥ तस्मै वात्यायासन्दीं समभरन् ३
 तस्यां ग्रीष्मश्च वसन्तश्च द्वौ पादावास्तां शरच्च वर्षाश्च द्वौ ४
 बृहच्च रथंतरं चानूच्येऽ आस्तां यज्ञायज्ञियं च वामदेव्यं च तिरश्च्ये ५
 ऋचः प्राञ्चस्तन्तवो यजूंषि तिर्यञ्चः ॥६॥ वेद आस्तरणं ब्रह्मोपबर्हणम् ७
 सामासाद उद्गीथोऽपश्यः ॥८॥ तामासन्दीं वात्य आरोहत् ९
 तस्य देवजनाः परिष्कन्दा आसन्तस्कल्पाः प्रहाय्याऽ विश्वानि भूतान्युपसदः १०
 विश्वान्येवास्य भूतान्युपसदो भवन्ति य एवं वेद ११ (५१)

[४] १-१८ अथर्वा । अध्यात्मं, वात्यः । १, १३, १६ देवी जगती; ४, ७, १० प्राजापत्या गायत्री; २, ८ आर्ची अनुष्टुप्; ३, १२ द्विपदा प्राजापत्या जगती; ५ प्राजापत्या पङ्क्तिः; ६ आर्ची गायत्री; ९ भौमार्ची त्रिष्टुप्; ११ साम्नी त्रिष्टुप्; १४ प्राजापत्या बृहती; १५, १८ द्विपदाऽऽर्ची पङ्क्तिः; १७ आर्ची उष्णिक् ।

(४) तस्मै प्राच्या दिशः ॥१॥ १
 वासन्तौ मासौ गोप्सारावकुर्वन् बृहच्च रथंतरं चानुष्ठातारौ ॥२॥ २
 वासन्तावेनं मासौ प्राच्या दिशो गोपायतो बृहच्च रथंतरं चानु तिष्ठतो
 य एवं वेद ॥३॥ ३
 तस्मै दक्षिणाया दिशः ॥१॥ ४
 ग्रीष्मौ मासौ गोप्सारावकुर्वन् यज्ञायज्ञियं च वामदेव्यं चानुष्ठातारौ ॥२॥ ५ (५६)

ग्रेष्मवेनं मासौ दक्षिणाया दिशो गोपायतो यज्ञायज्ञियं च वामदेव्यं चानु तिष्ठतो
य एवं वेद ॥३॥ ६

तस्मै प्रतीच्या दिशः ॥१॥ ७

वार्षिकौ मासौ गोसारावकुर्वन् वैरूपं च वैराजं चानुष्ठातारौ ॥२॥ ८

वार्षिकावेनं मासौ प्रतीच्या दिशो गोपायतो वैरूपं च वैराजं चानु तिष्ठतो
य एवं वेद ॥३॥ ९

तस्मा उदीच्या दिशः ॥१॥ १०

शारदौ मासौ गोसारावकुर्वन् छैतं च नौधसं चानुष्ठातारौ ॥२॥ ११

शारदावेनं मासावुदीच्या दिशो गोपायतः श्यैतं च नौधसं चानु तिष्ठतो
य एवं वेद ॥३॥ १२

तस्मै ध्रुवाया दिशः ॥१॥ १३

हैमनौ मासौ गोसारावकुर्वन् भूमिं चाग्निं चानुष्ठातारौ ॥२॥ १४

हैमनावेनं मासौ ध्रुवाया दिशो गोपायतो भूमिश्चाग्निश्चानु तिष्ठतो
य एवं वेद ॥३॥ १५

तस्मा ऊर्ध्वाया दिशः ॥१॥ १६

शैशिरौ मासौ गोसारावकुर्वन् दिवं चादित्यं चानुष्ठातारौ ॥२॥ १७

शैशिरावेनं मासावूर्ध्वाया दिशो गोपायतो द्यौश्चादित्यश्चानु तिष्ठतो
य एवं वेद ॥३॥ १८ (६९)

[५] १-२१ अथर्वा । रुद्रः । १ त्रिपदा समविषमा गायत्री; २ त्रिपदा भुरिगार्ची त्रिष्टुप्; ३,६,९,१२,१५, १८,२१ त्रिपदा प्राजापत्याऽनुष्टुप्; ४ त्रिपदा स्वराद् प्राजापत्या पङ्क्तिः; ५,८,११,१७ त्रिपदा ब्राह्मी गायत्री; ७,१०,१६ त्रिपदा ककुप्; १३, १९ भुरिग् विषमा गायत्री; १४ निचृद्ब्राह्मी गायत्री; २० विराद् ।

(५) तस्मै प्राच्या दिशो अन्तर्देशाद् भवमिष्वासमनुष्ठातारमकुर्वन् ॥१॥ १

भव एनमिष्वासः प्राच्या दिशो अन्तर्देशादनुष्ठातानु तिष्ठति

नैनं शर्वो न भवो नेशानः ॥२॥ २

नास्यं पशून् न समानान् हिनास्ति य एवं वेद ॥३॥ ३

तस्मै दक्षिणाया दिशो अन्तर्देशाच्छर्वमिष्वासमनुष्ठातारमकुर्वन् ॥१॥ ४

शर्व एनमिष्वासो दक्षिणाया दिशो अन्तर्देशादनुष्ठातानु तिष्ठति

नैनं शर्वो न भवो नेशानः ॥२॥ ५

नास्यं पशून् न समानान् हिनास्ति य एवं वेद ॥३॥ ६ (७५)

तस्मै प्रतीच्यां दिशो अन्तर्देशात् पशुपतिमिष्वासमनुष्ठातारमकुर्वन् ॥१॥	७
पशुपतिरेनामिष्वासः प्रतीच्यां दिशो अन्तर्देशादनुष्ठातानुं तिष्ठति	
नैनं शर्वो न भवो नेशानः ॥२॥	८
नास्यं पशून् न समानान् हिंनस्ति य एवं वेद ॥३॥	९
तस्मा उदीच्यां दिशो अन्तर्देशादुग्रं देवमिष्वासमनुष्ठातारमकुर्वन् ॥१॥	१०
उग्र एनं देव इष्वास उदीच्यां दिशो अन्तर्देशादनुष्ठातानुं तिष्ठति	
नैनं शर्वो न भवो नेशानः ॥२॥	११
नास्यं पशून् न समानान् हिंनस्ति य एवं वेद ॥३॥	१२
तस्मै ध्रुवायां दिशो अन्तर्देशाद् रुद्रमिष्वासमनुष्ठातारमकुर्वन् ॥१॥	१३
रुद्र एनमिष्वासो ध्रुवायां दिशो अन्तर्देशादनुष्ठातानुं तिष्ठति	
नैनं शर्वो न भवो नेशानः ॥२॥	१४
नास्यं पशून् न समानान् हिंनस्ति य एवं वेद ॥३॥	१५
तस्मा ऊर्ध्वायां दिशो अन्तर्देशान्महादेवमिष्वासमनुष्ठातारमकुर्वन् ॥१॥	१६
महादेव एनमिष्वास ऊर्ध्वायां दिशो अन्तर्देशादनुष्ठातानुं तिष्ठति	
नैनं शर्वो न भवो नेशानः ॥२॥	१७
नास्यं पशून् न समानान् हिंनस्ति य एवं वेद ॥३॥	१८
तस्मै सर्वेभ्यो अन्तर्देशेभ्य ईशानमिष्वासमनुष्ठातारमकुर्वन् ॥१॥	१९
ईशान एनमिष्वासः सर्वेभ्यो अन्तर्देशेभ्योऽनुष्ठातानुं तिष्ठति	
नैनं शर्वो न भवो नेशानः ॥२॥	२०
नास्यं पशून् न समानान् हिंनस्ति य एवं वेद ॥३॥	२१ (९०)

[६] १-२७ अथर्वा । अध्यात्मं, वात्यः । १, ४ आसुरी पङ्क्तिः; ७, १०, १३, १६, २५ आसुरी

बृहती; २२-२३ परोष्णिक्; २, १७ आर्ची पङ्क्तिः; १९ आर्च्युष्णिक्; ५, ११ साम्नी त्रिष्टुप्;

८ साम्नी पङ्क्तिः; १४, २४ आर्ची त्रिष्टुप्; २० साम्यनुष्टुप्; २६ आर्च्यनुष्टुप्;

३ आर्षी पङ्क्तिः; ६, १२ निचृद्बृहती; ९ प्राजापत्या त्रिष्टुप्; १५, १८

विराद् जगती, २१ आर्ची बृहती; २७ विराद् बृहती ।

(६) स ध्रुवां दिशमनु व्यचलत् ॥१॥ १

तं भूमिश्चाग्निश्चैषधयश्च वनस्पतयश्च वानस्पत्याश्च वीरुधश्चानुव्यचलन् ॥२॥ २

भूमेश्च वै सोऽग्नेश्चैषधीनां च वनस्पतीनां च वानस्पत्यानां

च वीरुधां च प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥३॥ ३ (९३)

स ऊर्ध्वा दिशमनु व्यचिलत् ॥१॥	४
तमृतं च सत्यं च सूर्यश्च चन्द्रश्च नक्षत्राणि चानुव्यचिलन् ॥२॥	५
ऋतस्य च वै स सत्यस्य च सूर्यस्य च चन्द्रस्य च नक्षत्राणां च प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥३॥	६
स उत्तमां दिशमनु व्यचिलत् ॥१॥	७
तमृचश्च सामानि च यजूंषि च ब्रह्म चानुव्यचिलन् ॥२॥	८
ऋचां च वै स साम्नां च यजुषां च ब्रह्मणश्च प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥३॥	९
स बृहतीं दिशमनु व्यचिलत् ॥१॥	१०
तमितिहासश्च पुराणं च गाथाश्च नाराशंसीश्चानुव्यचिलन् ॥२॥	११
इतिहासस्य च वै स पुराणस्य च गाथानां च नाराशंसीनां च प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥३॥	१२
स परमां दिशमनु व्यचिलत् ॥१॥	१३
तमाहवनीयश्च गार्हपत्यश्च दक्षिणाग्निश्च यज्ञश्च यजमानश्च पशवश्चानुव्यचिलन् ॥२॥	१४
आहवनीयस्य च वै स गार्हपत्यस्य च दक्षिणाग्नेश्च यज्ञस्य च यजमानस्य च पशूनां च प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥३॥	१५
सोऽनादिष्टां दिशमनु व्यचिलत् ॥१॥	१६
तमृतवश्चार्तवाश्च लोकाश्च लौक्याश्च मासाश्चार्धमासाश्चाहोरात्रे चानुव्यचिलन् ॥२॥	१७
ऋतूनां च वै स आर्तवानां च लोकानां च लौक्यानां च मासानां चार्धमासानां चाहोरात्रयोश्च प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥३॥	१८
सोऽनावृत्तां दिशमनु व्यचिलत् ततो नावत्स्यन्नमन्यत ॥१॥	१९
तं दितिश्चादितिश्चेडा चेन्द्राणी चानुव्यचिलन् ॥२॥	२०
दितेश्च वै सोऽदितेश्चेडायाश्चेन्द्राण्याश्च प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥३॥	२१
स दिशोऽनु व्यचिलत् ॥१॥	२२
तं विराडनु व्यचिलत् सर्वे च देवाः सर्वाश्च देवताः ॥२॥	२३
विराजश्च वै स सर्वेषां च देवानां सर्वासां च देवतानां प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥३॥	२४
स सर्वानन्तर्देशाननु व्यचिलत् ॥१॥	२५
तं प्रजापतिश्च परमेष्ठी च पिता च पितामहश्चानुव्यचिलन् ॥२॥	२६
प्रजापतिश्च वै स परमेष्ठिनश्च पितुश्च पितामहस्य च प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥३॥	२७(११७)

[७] १-५ अथर्वा । अध्यात्मं, व्रात्यः । १ त्रिपदा निचृद् गायत्री; २ एकपदा विराड् बृहती;
३ विराडुष्णिक्; ४ एकपदा गायत्री; ५ पङ्क्तिः ।

(७) स महिमा सद्भुम्बुत्वान्तं पृथिव्या अगच्छत् स संसुद्रोऽभवत् १
तं प्रजापतिश्च परमेष्ठी च पिता च पितामहश्चापश्च श्रद्धा च
वर्षं भुत्वानुव्यवर्तयन्त २
ऐनमापो गच्छत्यैनं श्रद्धा गच्छत्यैनं वर्षं गच्छति य एवं वेद ३
तं श्रद्धा च यज्ञश्च लोकश्चान्नं चान्नाद्यं च भुत्वाभिपर्यावर्तन्त ४
ऐनं श्रद्धा गच्छत्यैनं यज्ञो गच्छत्यैनं लोको गच्छत्यैनमन्नं
गच्छत्यैनमन्नाद्यं गच्छति य एवं वेद ५ (१२२)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥

[८] १-३ अथर्वा । अध्यात्मं, व्रात्यः । १ साम्नी उष्णिक्, २ प्राजापत्याऽनुष्टुप्; ३ आर्ची पङ्क्तिः ।

[२] (८) सोऽरज्यत् ततो राजन्योऽजायत १
स विशः सबन्धूनन्नमन्नाद्यमभ्युदतिष्ठत् २
विशां च वै स सबन्धूनां चान्नस्य चान्नाद्यस्य च प्रियं धाम भवति य एवं वेद ३ (१२५)

[९] १-३ अथर्वा । अध्यात्मं, व्रात्यः । १ आसुरी जगती; २ आर्ची गायत्री; ३ आर्ची पङ्क्तिः ।

(९) स विशोऽनु व्यचलत् १
तं सभा च समितिश्च सेना च सुरा चानुव्यचलन् २
सभायाश्च वै स समितेश्च सेनायाश्च सुरायाश्च प्रियं धाम भवति य एवं वेद ३ (१२८)

[१०] १-११ अथर्वा अध्यात्मं, व्रात्यः । १ द्विपदा साम्नी बृहती; २ त्रिपदाऽऽर्ची पङ्क्तिः, ३ द्विपदा
प्राजापत्या पङ्क्तिः; ४ त्रिपदा वर्धमाना गायत्री; ५ त्रिपदा साम्नी बृहती; ६, ८, १० द्विपदा
आसुरी गायत्री; ७, ९ साम्नी उष्णिक्, ११ आसुरी बृहती ।

(१०) तद् यस्यैवं विद्वान् व्रात्यो राज्ञोऽतिथिर्गृहानागच्छेत् १
श्रेयीसमेनमात्मनो मानयेत् तथा क्षत्राय ना वृश्चते तथा राष्ट्राय ना वृश्चते २
अतो वै ब्रह्मं च क्षत्रं चोदतिष्ठतां ते अब्रूतां कं प्र विंशवेति ३
अतो वै बृहस्पतिमेव ब्रह्म प्रा विंशत्विन्द्रं क्षत्रं तथा वा इति ४
अतो वै बृहस्पतिमेव ब्रह्म प्राविंशदिन्द्रं क्षत्रम् ५
इयं वा उ पृथिवी बृहस्पतिद्यौरिवेन्द्रः ६ (१३४)

अथर्व० ४१

अयं वा उ अग्निर्ब्रह्मासावादित्यः क्षत्रम्	७
ऐनं ब्रह्म गच्छति ब्रह्मवर्चसी भवति	८
यः पृथिवीं बृहस्पतिमग्निं ब्रह्म वेद	९
ऐनमिन्द्रियं गच्छतीन्द्रियवान् भवति	१०
य आदित्यं क्षत्रं दिवमिन्द्रं वेद	११ (१३९)

[११] १-११ अथर्वा । अध्यात्मं, वात्यः । १ दैवी पङ्क्तिः; २ द्विपदा पूर्वात्रिण्डुबतिशक्वरी;
३-६, ८, १० निचृदाऽऽर्ची बृहती (१० भुरिक्); ७, ९ द्विपदा प्राजापत्या बृहती;
११ द्विपदाऽऽर्च्यनुष्टुप् ।

(११) तद् यस्यैवं विद्वान् वात्योऽतिथिर्गृहानागच्छेत्	१
स्वयमेनमभ्युदेत्य ब्रूयाद् वात्य क्वाऽवात्सीर्वात्योदुकं वात्य तर्पयन्तु वात्य यथा ते प्रियं	
तथास्तु वात्य यथा ते वशस्तथास्तु वात्य यथा ते निकामस्तथास्त्विति २	
यदेनमाह वात्य क्वाऽवात्सीरिति पथ एव तेन देवयानानव रुन्द्रे	३
यदेनमाह वात्योदुकमित्यप एव तेनाव रुन्द्रे	४
यदेनमाह वात्य तर्पयन्त्विति प्राणमेव तेन वर्षीयांसं कुरुते	५
यदेनमाह वात्य यथा ते प्रियं तथास्त्विति प्रियमेव तेनाव रुन्द्रे	६
ऐनं प्रियं गच्छति प्रियः प्रियस्य भवति य एवं वेद	७
यदेनमाह वात्य यथा ते वशस्तथास्त्विति वशमेव तेनाव रुन्द्रे	८
ऐनं वशी गच्छति वशी वशिनां भवति य एवं वेद	९
यदेनमाह वात्य यथा ते निकामस्तथास्त्विति निकाममेव तेनाव रुन्द्रे	१०
ऐनं निकामो गच्छति निकामे निकामस्य भवति य एवं वेद	११ (१५०)

[१२] १-११ अथर्वा । अध्यात्मं, वात्यः । १ त्रिपदा गायत्री; २ प्राजापत्या बृहती; ३-४ भुरिक्प्राजापत्याऽनुष्टुप्
(४ साम्नी); ५-६, ९-१० आसुरी गायत्री; ८ विराड् गायत्री; ७, ११ त्रिपदा प्राजापत्या त्रिण्डुप् ।

(१२) तद् यस्यैवं विद्वान् वात्य उद्धृतेष्वग्निष्वधिश्चितेऽग्निहोत्रेऽतिथिर्गृहानागच्छेत्	१
स्वयमेनमभ्युदेत्य ब्रूयाद् वात्यातिं सृज होष्यामीति	२
स चातिसृजेजुहुयान्न चातिसृजेन्न जुहुयात्	३
स य एवं विदुषा वात्येनातिसृष्टो जुहोति	४
प्र पितृयाणं पन्थां जानाति प्र देवयानम्	५ (१५५)

न देवेष्वा वृश्चते हुतमस्य भवति	६
पर्यस्यास्मिल्लोक आयतनं शिष्यते य एवं विदुषा	
वात्येनातिसृष्टो जुहोति	७
अथ य एवं विदुषा वात्येनानतिसृष्टो जुहोति	८
न पितृयाणं पन्थां जानाति न देवयानम्	९
आ देवेषु वृश्चते अहुतमस्य भवति	१०
नास्यास्मिल्लोक आयतनं शिष्यते य एवं विदुषा	
वात्येनानतिसृष्टो जुहोति	११ (१६१)

[१३] १-१४ अथर्वा । अध्यात्मं, वात्यः । १ साम्नी उष्णिक्; २, ६ प्राजापत्याऽनुष्टुप्; ३, ५, ७ आसुरी गायत्री; ४, ८ साम्नी बृहती; ९ द्विपदा निचृद्गायत्री; १० द्विपदा विराड् गायत्री; ११ प्राजापत्या पङ्क्तिः; १२ आसुरी जगती; १३ सतः पङ्क्तिः; १४ अक्षरपङ्क्तिः ।

तद् यस्यैवं विद्वान् वात्य एकां रात्रिमतिथिर्गृहे वसति	१
ये पृथिव्यां पुण्यां लोकास्तानेव तेनाव रुन्दे	२
तद् यस्यैवं विद्वान् वात्यो द्वितीयां रात्रिमतिथिर्गृहे वसति	३
येऽन्तरिक्षे पुण्यां लोकास्तानेव तेनाव रुन्दे	४
तद् यस्यैवं विद्वान् वात्यस्तृतीयां रात्रिमतिथिर्गृहे वसति	५
ये दिवि पुण्यां लोकास्तानेव तेनाव रुन्दे	६
तद् यस्यैवं विद्वान् वात्यश्चतुर्थीं रात्रिमतिथिर्गृहे वसति	७
ये पुण्यानां पुण्यां लोकास्तानेव तेनाव रुन्दे	८
तद् यस्यैवं विद्वान् वात्योऽपरिमिता रात्रीरतिथिर्गृहे वसति	९
य एवापरिमिताः पुण्यां लोकास्तानेव तेनाव रुन्दे	१०
अथ यस्यावात्यो वात्यब्रुवो नामबिभ्रत्यतिथिर्गृहानागच्छेत्	११
कर्षेदेनं न चैनं कर्षेत्	१२
अस्यै देवताया उदुकं याचामीमां देवतां वासय इमामिमां देवतां	
परि वेवेष्मीत्येनं परि वेविष्यात्	१३
तस्यामेवास्य तद् देवतायां हुतं भवति य एवं वेद	१४ (१७५)

[१४] १-२४ अथर्वा । अध्यात्मं, वात्यः । १ त्रिपदा अनुष्टुप्; २, ४, ६, ८, १०, १२, १४, १६, १८, २०, २२, २४ द्विपदा आसुरी गायत्री (१२, १४, १६, १८, भुरिक् प्राजापत्या अनुष्टुप्); ३, ९ पुर उष्णिक्; ५ अनुष्टुप्; ७ प्रस्तारपङ्क्तिः; ११ स्वराद् गायत्री; १३, १५ आर्ची पङ्क्तिः; १९ भुरिङ्नागी गायत्री; २१ प्राजापत्या त्रिष्टुप् ।

- (१४) स यत् प्राचीं दिशमनु व्यचलन्मारुतं शर्धो भूत्वानुव्यचलन्मनोऽज्ञादं कृत्वा १
मनसान्नादेनान्नमत्ति य एवं वेद २
स यद् दक्षिणां दिशमनु व्यचलदिन्द्रो भूत्वानुव्यचलद् बलमज्ञादं कृत्वा ३
बलेनान्नादेनान्नमत्ति य एवं वेद ४
स यत् प्रतीचीं दिशमनु व्यचलद् वरुणो राजा भूत्वानुव्यचलदुपोऽज्ञादीः कृत्वा ५
अद्भिरज्ञादिभिरन्नमत्ति य एवं वेद ६
स यदुदीचीं दिशमनु व्यचलत् सोमो राजा भूत्वानुव्यचलत्
सप्तर्षिभिर्हुत आहुतिमज्ञादीं कृत्वा ७
आहुत्याज्ञाद्यान्नमत्ति य एवं वेद ८
स यद् ध्रुवां दिशमनु व्यचलद् विष्णुर्भूत्वानुव्यचलद् विराजमज्ञादीं कृत्वा ९
विराजाज्ञाद्यान्नमत्ति य एवं वेद १०
स यत् पशूननु व्यचलद् रुद्रो भूत्वानुव्यचलदोषधीरज्ञादीः कृत्वा ११
ओषधीभिरज्ञादीभिरन्नमत्ति य एवं वेद १२
स यत् पितृननु व्यचलद् यमो राजा भूत्वानुव्यचलत् स्वधाकारमज्ञादं कृत्वा १३
स्वधाकारेणाज्ञादेनान्नमत्ति य एवं वेद १४
स यन्मनुष्याऽननु व्यचलदग्निर्भूत्वानुव्यचलत् स्वाहाकारमज्ञादं कृत्वा १५
स्वाहाकारेणाज्ञादेनान्नमत्ति य एवं वेद १६
स यद्धूर्वां दिशमनु व्यचलद् बृहस्पतिर्भूत्वानुव्यचलद् वषट्कारमज्ञादं कृत्वा १७
वषट्कारेणाज्ञादेनान्नमत्ति य एवं वेद १८
स यद् देवाननु व्यचलदीशानो भूत्वानुव्यचलन्मन्युमज्ञादं कृत्वा १९
मन्युनाज्ञादेनान्नमत्ति य एवं वेद २०
स यत् प्रजा अनु व्यचलत् प्रजापतिर्भूत्वानुव्यचलत् प्राणमज्ञादं कृत्वा २१
प्राणेनाज्ञादेनान्नमत्ति य एवं वेद २२
स यत् सर्वानन्तर्देशाननु व्यचलत् परमेष्ठी भूत्वानुव्यचलद् ब्रह्माज्ञादं कृत्वा २३
ब्रह्मणाज्ञादेनान्नमत्ति य एवं वेद २४ (१९९)

[१५] १-९ अथर्वा । अध्यात्मं, ब्रात्यः । १ दैवी पङ्क्तिः; २ आसुरी बृहती; ३ ४, ७-८ प्राजापत्या-
अनुष्टुप् (४, ७-८ भुक्तिः); ५-६ द्विपदा साम्नी बृहती; ९ विराड् गायत्री ।

(१५) तस्य ब्रात्यस्य	१
सप्त प्राणाः सप्तापानाः सप्त व्यानाः	२
तस्य ब्रात्यस्य । योऽस्य प्रथमः प्राण ऊर्ध्वो नामायं सो अग्निः	३
तस्य ब्रात्यस्य । योऽस्य द्वितीयः प्राणः प्रौढो नामासौ स आदित्यः	४
तस्य ब्रात्यस्य । योऽस्य तृतीयः प्राणोऽभ्युद्भिो नामासौ स चन्द्रमाः	५
तस्य ब्रात्यस्य । योऽस्य चतुर्थः प्राणो विभूर्नामायं स पर्वमानः	६
तस्य ब्रात्यस्य । योऽस्य पञ्चमः प्राणो योनिर्नाम ता इमा आपः	७
तस्य ब्रात्यस्य । योऽस्य षष्ठः प्राणः प्रियो नाम त इमे पशवः	८
तस्य ब्रात्यस्य । योऽस्य सप्तमः प्राणोऽपरिमितो नाम ता इमाः प्रजाः ९	(२०८)

[१६] १-७ अथर्वा । अध्यात्मं, ब्रात्यः । १, ३ साम्नी उष्णिक्; २, ४-५ प्राजापत्या
उष्णिक्; ६ याजुषी त्रिष्टुप्; ७ आसुरी गायत्री ।

(१६) तस्य ब्रात्यस्य । योऽस्य प्रथमोऽपानः सा पौर्णमासी	१
तस्य ब्रात्यस्य । योऽस्य द्वितीयोऽपानः साष्टका	२
तस्य ब्रात्यस्य । योऽस्य तृतीयोऽपानः सामावास्या	३
तस्य ब्रात्यस्य । योऽस्य चतुर्थोऽपानः सा श्रद्धा	४
तस्य ब्रात्यस्य । योऽस्य पञ्चमोऽपानः सा द्दीक्षा	५
तस्य ब्रात्यस्य । योऽस्य षष्ठोऽपानः स यज्ञः	६
तस्य ब्रात्यस्य । योऽस्य सप्तमोऽपानस्ता इमा दक्षिणाः	७ (२१५)

[१७] १-१० अथर्वा । अध्यात्मं, ब्रात्यः । १, ५ प्राजापत्या उष्णिक्; २, ७ आसुरी अनुष्टुप्;
३ याजुषी पङ्क्तिः; ४ साम्नी उष्णिक्; ६ याजुषी त्रिष्टुप्; ८ त्रिपदा प्रतिष्ठाऽऽर्ची पङ्क्तिः;
९ द्विपदा साम्नी त्रिष्टुप्; १० साम्नी अनुष्टुप् ।

(१७) तस्य ब्रात्यस्य । योऽस्य प्रथमो व्यानः सैयं भूमिः	१
तस्य ब्रात्यस्य । योऽस्य द्वितीयो व्यानस्तदुन्तरिक्षम्	२
तस्य ब्रात्यस्य । योऽस्य तृतीयो व्यानः सा द्यौः	३
तस्य ब्रात्यस्य । योऽस्य चतुर्थो व्यानस्तानि नक्षत्राणि	४
तस्य ब्रात्यस्य । योऽस्य पञ्चमो व्यानस्त ऋतवः	५ (२२०)

तस्य व्रात्यस्य । योऽस्य षष्ठो व्यानस्त आर्तवाः	६
तस्य व्रात्यस्य । योऽस्य सप्तमो व्यानः स संवत्सरः	७
तस्य व्रात्यस्य । समानमर्थं परि यन्ति देवाः संवत्सरं वा एतद्वृत्तवोऽनुपरियन्ति व्रात्यं च	८
तस्य व्रात्यस्य । यदादित्यमभिसंविशन्त्यमावास्यां चैव तत् पौर्णमासीं च	९
तस्य व्रात्यस्य । एकं तदेषाममृतत्वमित्याहुतिरेव	१० (२१५)

[१८] १-५ अथर्वा । अध्यात्मं, व्रात्यः । १ दैवी पद्धतिः; २-३ आर्ची बृहती; ४ आर्ची अनुष्टुप्, ५ साम्नी उष्णिक् ।

(१८) तस्य व्रात्यस्य	१
यदस्य दक्षिणमक्ष्यसौ स आदित्यो यदस्य सव्यमक्ष्यसौ स चन्द्रमाः	२
योऽस्य दक्षिणः कर्णोऽयं सो अग्निर्योऽस्य सव्यः कर्णोऽयं स पर्वमानः	३
अहोरात्रे नासिके दितिश्चादितिश्च शीर्षकपाले संवत्सरः शिरः	४
अह्ना प्रत्यङ् व्रात्यो रात्र्या प्राङ् नमो व्रात्याय	५ (२३०)

[इति त्रिंशः प्रपाठकः ॥३०॥]

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥२॥

॥ इति पञ्चदशं काण्डं समाप्तम् ॥

मन्त्रसंख्या—

चतुर्दशकाण्डस्यान्तपर्यन्तं— ३९३०

पञ्चदशकाण्डस्य ... २३०

सर्वयोगः ४१६०

षोडशं काण्डम् ।

(१) दुःखमोचनम् ।

[१] १-१३ अथर्वा । प्रजापतिः (नव पर्यायाः) । १, ३ द्विपदा साम्नी बृहती; २, १० याजुषी त्रिष्टुप्;
४ आसुरी गायत्री; ५, ८ साम्नी पङ्क्तिः (५ द्विपदा); ६ साम्नी अनुष्टुप्; ७ निचृद् विराड्
गायत्री; ९ आसुरी पङ्क्तिः; ११ साम्नी उष्णिक्; १२-१३ आर्ची अनुष्टुप् ।

[अथैकत्रिंशः प्रपाठकः ॥३१॥]

[१] (१) अतिसृष्टो अपां वृषभोऽतिसृष्टा अग्रयो दिव्याः	१
रुजन् परिरुजन् मृणन् प्रमृणन्	२
ओको मनोहा खनो निर्दाह आत्मदूषिस्तनूदूषिः	३
इदं तमति सृजामि तं माभ्यवनिक्षि	४
तेन तमभ्यतिसृजामो योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः	५
अपामग्रमसि समुद्रं वोऽभ्यवसृजामि	६
योऽप्स्व॑गिरति तं सृजामि ओकं खनिं तनूदूषिम्	७
यो व आपोऽगिराविवेश स एष यद् वो घोरं तदेतत्	८
इन्द्रस्य व इन्द्रियेणाभि पिञ्चेत्	९
अरिप्रा आपो अप रिप्रमस्मत्	१०
प्रास्मदेनो वहन्तु प्र दुष्वप्यं वहन्तु	११
शिवेन मा चक्षुषा पश्यतापः शिवया तन्वोप स्पृशत त्वचं मे	१२
शिवानग्नीनप्सुषदो हवामहे मयि क्षत्रं वर्च आ धत्त देवीः	१३ (१३)

[२] १-६ अथर्वा । वाक् । १ आसुरी अनुष्टुप्; २ आसुरी उष्णिक्; ३ साम्नी उष्णिक्;
४ त्रिपदा साम्नी बृहती; ५ आर्ची अनुष्टुप्; ६ निचृद् विराड् गायत्री ।

(२) निर्दुर्मण्य ऊर्जा मधुमती वाक्	१
मधुमती स्थ मधुमतीं वाचमुदेयम्	२
उपहूतो मे गोपा उपहूतो गोपीथः	३
सुश्रुतौ कर्णौ भद्रश्रुतौ कर्णौ भद्रं श्लोकं श्रूयासम्	४
सुश्रुतिश्च मोषश्रुतिश्च मा हासिष्ठां सौपर्णं चक्षुरजस्रं ज्योतिः	५
ऋषीणां प्रस्तरोऽसि नमोऽस्तु देवाय प्रस्तराय	६ (१९)

[३] १-६ ब्रह्मा । आदित्यः । १ आसुरी गायत्री; २-३ आर्ची अनुष्टुप्; ४ प्राजापत्या त्रिष्टुप्;
५ साम्नी उष्णिक्; ६ द्विपदा साम्नी त्रिष्टुप् ।

(३) मूर्धाहं रयीणां मूर्धा समानानां भूयासम् १
रुजश्च मा वेनश्च मा हासिष्टां मूर्धा च मा विधर्मा च मा हासिष्टाम् २
उर्वश्च मा चमसश्च मा हासिष्टां धर्ता च मा धरुणश्च मा हासिष्टाम् ३
विमोकश्च मार्द्रपविश्च मा हासिष्टामार्द्रदानुश्च मा मातरिश्वा च मा हासिष्टाम् ४
बृहस्पतिर्म आत्मा नृमणा नाम हव्यः ५
असंतापं मे हृदयमुर्वी गव्यूतिः समुद्रो अस्मि विधर्मणा ६ (२५)

[४] १-७ ब्रह्मा । आदित्यः । १, ३ साम्नी अनुष्टुप्; २ साम्नी उष्णिक्; ४ त्रिपदा अनुष्टुप्;
५ आसुरी गायत्री; ६ आर्ची उष्णिक्; ७ त्रिपदा विराड्गर्भाऽनुष्टुप् ।

(४) नाभिरहं रयीणां नाभिः समानानां भूयासम् । १ । स्वासदसि सूषा अमृतो मर्त्येष्वा २
मा मां प्राणो हासीन्मो अपानोऽिवहाय परां गातृ ३
सूर्यो माह्नः पात्वग्निः पृथिव्या वायुरन्तरिक्षाद् यमो मनुष्येभ्यः सरस्वती पार्थिवेभ्यः ४
प्राणापानौ मा मां हासिष्टं मा जने प्र मेधि ५
स्वस्त्य्यद्योषसो द्रोषसश्च सर्वं आपः सर्वगणो अशीय ६
शक्रवरी स्थ पशवो मोष स्थेषुर्मित्रावरुणौ मे प्राणापानावग्निर्मे दक्षं दधातु ७ (३१)
॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥ १॥

[५] १-१० यमः । दुःष्वप्ननाशनम् । १-६ (प्रथमा) विराड् गायत्री [५ (प्रथमा) भुरिक्; ६ (प्रथमा)
स्वराट्; १-६ (द्वितीया) प्राजापत्या गायत्री; १-६ (तृतीया) द्विपदा साम्नी बृहती ।

[२] (५) विद्म ते स्वप्न जनित्रं ग्राह्याः पुत्रोऽसि यमस्य करणः ॥ १ ॥ १
अन्तकोऽसि मृत्युरसि ॥ २ ॥ २ । तं त्वा स्वप्न तथा सं विद्म स नः स्वप्न दुष्वप्न्यात् पाहि ॥ ३ ॥ ३
विद्म ते स्वप्न जनित्रं निर्वृत्याः पुत्रोऽसि यमस्य करणः ॥ १ ॥ ४
अन्तकोऽसि मृत्युरसि ॥ २ ॥ २ । तं त्वा स्वप्न तथा सं विद्म स नः स्वप्न दुष्वप्न्यात् पाहि ॥ ३ ॥ ४
विद्म ते स्वप्न जनित्रमभूत्याः पुत्रोऽसि यमस्य करणः ॥ १ ॥ ५
अन्तकोऽसि मृत्युरसि ॥ २ ॥ २ । तं त्वा स्वप्न तथा सं विद्म स नः स्वप्न दुष्वप्न्यात् पाहि ॥ ३ ॥ ५
विद्म ते स्वप्न जनित्रं निर्भूत्याः पुत्रोऽसि यमस्य करणः ॥ १ ॥ ६
अन्तकोऽसि मृत्युरसि ॥ २ ॥ २ । तं त्वा स्वप्न तथा सं विद्म स नः स्वप्न दुष्वप्न्यात् पाहि ॥ ३ ॥ ६
विद्म ते स्वप्न जनित्रं पराभूत्याः पुत्रोऽसि यमस्य करणः ॥ १ ॥ ७
अन्तकोऽसि मृत्युरसि ॥ २ ॥ २ । तं त्वा स्वप्न तथा सं विद्म स नः स्वप्न दुष्वप्न्यात् पाहि ॥ ३ ॥ ७
(१९)

विद्म ते स्वप्नं जनित्रं देवजामीनां पुत्रोऽसि यमस्य करणः ॥१॥ ८

अन्तकोऽसि मृत्युरसि ॥२॥ ९

तं त्वा स्वप्नं तथा सं विद्म स नः स्वप्नं दुष्वप्न्यात् पाहि ॥३॥ १०

(४२)

[६] १-११ यमः । दुःष्वप्ननाशनं, उषा । १-४ प्राजापत्याऽनुष्टुप् ; ५ साम्नी पङ्क्तिः ; ६ निचृदापीं बृहती ; ७ द्विपदा साम्नी बृहती ; ८ आसुरी जगती ; ९ आसुरी बृहती ; १० आर्ची उष्णिक् ; ११ त्रिपदा यवमध्या गायत्री वा आर्ची अनुष्टुप् ।

(६) अजैष्माद्यासनामाद्याभुमानागसो वयम् १

उषो यस्माद् दुष्वप्न्यादमैष्माप तदुच्छतु २

द्विषते तत् परा वह शपते तत् परा वह ३

यं द्विषो यच्च नो द्वेष्टि तस्मा एनद् गमयामः ४

उषा देवी वाचा संविद्वाना वाग् देव्युपसां संविद्वाना ५

उषस्पतिर्वाचस्पतिना संविद्वानो वाचस्पतिरुषस्पतिना संविद्वानः ६

तेऽऽमुष्मै परा वहन्त्वरायान् दुर्गाम्नः सदान्वाः ७

कुम्भीकां दुषीकाः पीयकान् ८

जाग्रदुष्वप्न्यं स्वप्नेदुष्वप्न्यम् ९

अनागमिष्यतो वरानविंतेः संकल्पानमुच्या दुहः पाशान् १०

तदुमुष्मा अग्ने देवाः परा वहन्तु वधिर्यथासद् विथुरो न साधुः ११

(५३)

[७] १-१३ यमः । दुःष्वप्ननाशनं, उषा । १ पङ्क्तिः ; २ साम्नी अनुष्टुप् ; ३ आसुरी उष्णिक् ; ४ प्राजापत्या गायत्री ; ५ आर्ची उष्णिक् ; ६, ९, ११ साम्नी बृहती ; ७ याजुषी गायत्री ; ८ प्राजापत्या बृहती ; १० साम्नी गायत्री ; १२ भुरिक् प्राजापत्याऽनुष्टुप् ; १३ आसुरी त्रिष्टुप् ।

(७) तेनैनं विध्याम्यभूत्यैनं विध्यामि निर्भूत्यैनं विध्यामि

पराभूत्यैनं विध्यामि ग्राह्यैनं विध्यामि तमसैनं विध्यामि १

देवानामैनं घोरैः क्रूरैः प्रैषैरभिप्रेष्यामि २

वैश्वानरस्यैनं दंष्ट्रयोरपि दधामि ३

एवानेवाव सा गरत् ४

योऽस्मान् द्वेष्टि तमात्मा द्वेष्टु यं वयं द्विष्मः स आत्मानं द्वेष्टु ५

निर्द्विषन्तं द्विवो निः पृथिव्या निरन्तरिक्षाद् भजाम ६

सुयामंश्चाक्षुष ७

(६०)

इदमहमांमुष्यायणेऽमुष्याः पुत्रे दुष्पयं मृजे	८
यदुदोअदो अभ्यगच्छन् यद् वेषा यत् पूर्वा रात्रिम्	९
यज्जाग्रद् यत् सुप्तो यद् दिवा यन्नक्तम्	१०
यदहरहरभिगच्छामि तस्मादेनमव दये	११
तं जहि तेन मन्दस्व तस्य पृथीरपि शृणीहि	१२
स मा जीवीत् तं प्राणो जहातु	१३ (६६)

[८] १-२७ यमः । दुःस्वप्ननाशनम् । १-२७ (प्रथमा) एकपदा यजुर्ब्राह्मी अनुष्टुप् ; १-२७ (द्वितीया) त्रिपदा निचृद्वायत्री ; १ (तृतीया) प्राजापत्या गायत्री ; १-२७ (चतुर्थी) त्रिपदा प्राजापत्या त्रिष्टुप् ; २-४, ९, १७, १९, २४ (तृतीया) आसुरी जगती ; ५, ७-८, १०-११, १३, १८ (तृतीया) आसुरी त्रिष्टुप् ; ६, १२, १४-१६, २०-२३, २७ (तृतीया) आसुरी पङ्क्तिः ; २५-२६ (तृतीया) आसुरी बृहती ।

(८) जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वर्िस्माकं	
यजोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ॥१॥	१
तस्मादुमुं निर्भजामोऽमुमांमुष्यायणममुष्याः पुत्रमसौ यः ॥२॥	२
स ग्राह्याः पाशान्मा मोचि ॥३॥	३
तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुर्नि वैष्टयामीदमेनमधराश्रं पादयामि ॥४॥	४। १
जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वर्िस्माकं	
यजोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ॥१॥	
तस्मादुमुं निर्भजामोऽमुमांमुष्यायणममुष्याः पुत्रमसौ यः ॥२॥	
स निर्क्त्याः पाशान्मा मोचि ॥३॥	
तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुर्नि वैष्टयामीदमेनमधराश्रं पादयामि ॥४॥	५। २
जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वर्िस्माकं	
यजोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ॥१॥	
तस्मादुमुं निर्भजामोऽमुमांमुष्यायणममुष्याः पुत्रमसौ यः ॥२॥	
सोऽभूत्याः पाशान्मा मोचि ॥३॥	
तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुर्नि वैष्टयामीदमेनमधराश्रं पादयामि ॥४॥	६। ३ (७१)

जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वर्ऱस्माकं
यजोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ॥१॥

तस्माद्वमुं निर्भजामोऽमुमांमुष्यायणममुष्याः पुत्रमसौ यः ॥२॥

स निर्भूत्याः पाशान्मा मोचि ॥३॥

तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुर्नि वेष्टयामीदमेनमधराश्र्वं पादयामि ॥४॥ ७। ४

जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वर्ऱस्माकं
यजोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ॥१॥

तस्माद्वमुं निर्भजामोऽमुमांमुष्यायणममुष्याः पुत्रमसौ यः ॥२॥

स पराभूत्याः पाशान्मा मोचि ॥३॥

तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुर्नि वेष्टयामीदमेनमधराश्र्वं पादयामि ॥४॥ ८। ५

जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वर्ऱस्माकं
यजोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ॥१॥

तस्माद्वमुं निर्भजामोऽमुमांमुष्यायणममुष्याः पुत्रमसौ यः ॥२॥

स देवजामीनां पाशान्मा मोचि ॥३॥

तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुर्नि वेष्टयामीदमेनमधराश्र्वं पादयामि ॥४॥ ९। ६

जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वर्ऱस्माकं
यजोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ॥१॥

तस्माद्वमुं निर्भजामोऽमुमांमुष्यायणममुष्याः पुत्रमसौ यः ॥२॥

स बृहस्पतेः पाशान्मा मोचि ॥३॥

तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुर्नि वेष्टयामीदमेनमधराश्र्वं पादयामि ॥४॥ १०। ७

जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वर्ऱस्माकं
यजोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ॥१॥

तस्माद्वमुं निर्भजामोऽमुमांमुष्यायणममुष्याः पुत्रमसौ यः ॥२॥

स प्रजापतेः पाशान्मा मोचि ॥३॥

तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुर्नि वेष्टयामीदमेनमधराश्र्वं पादयामि ॥४॥ ११। ८ (७७)

जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वरिस्माकं

यजोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ॥१॥

तस्माद्वसुं निर्भजामोऽसुमामुष्यायणममुष्याः पुत्रमसौ यः ॥२॥

स ऋषीणां पाशान्मा मोचि ॥३॥

तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुर्नि वेष्टयामीदमेनमधराञ्च पादयामि ॥४॥

१२।

९

जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वरिस्माकं

यजोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ॥१॥

तस्माद्वसुं निर्भजामोऽसुमामुष्यायणममुष्याः पुत्रमसौ यः ॥२॥

स अर्षियाणां पाशान्मा मोचि ॥३॥

तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुर्नि वेष्टयामीदमेनमधराञ्च पादयामि ॥४॥

१३।

१०

जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वरिस्माकं

यजोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ॥१॥

तस्माद्वसुं निर्भजामोऽसुमामुष्यायणममुष्याः पुत्रमसौ यः ॥२॥ सोऽङ्गिरसां पाशान्मा मोचि ॥३॥

तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुर्नि वेष्टयामीदमेनमधराञ्च पादयामि ॥४॥

१४।

११

जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वरिस्माकं

यजोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ॥१॥

तस्माद्वसुं निर्भजामोऽसुमामुष्यायणममुष्याः पुत्रमसौ यः ॥२॥ स आङ्गिरसानां पाशान्मा मोचि ॥३॥

तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुर्नि वेष्टयामीदमेनमधराञ्च पादयामि ॥४॥

१५।

१२

जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वरिस्माकं

यजोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ॥१॥

तस्माद्वसुं निर्भजामोऽसुमामुष्यायणममुष्याः पुत्रमसौ यः ॥२॥ सोऽथर्वणां पाशान्मा मोचि ॥३॥

तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुर्नि वेष्टयामीदमेनमधराञ्च पादयामि ॥४॥

१६।

१३

जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वरिस्माकं

यजोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ॥१॥

तस्माद्वसुं निर्भजामोऽसुमामुष्यायणममुष्याः पुत्रमसौ यः ॥२॥

स अथर्वणानां पाशान्मा मोचि ॥३॥

तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुर्नि वेष्टयामीदमेनमधराञ्च पादयामि ॥४॥

१७। १४ (८३)

जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वरिस्माकं

यजोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ॥१॥

तस्माद्वुमुं निर्भजामोऽमुमांमुष्यायणममुष्याः पुत्रमसौ यः ॥२॥ स वनस्पतीनां पाशान्मा मोचि ॥३॥

तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुर्नि वैष्टयामीदमेनमधराञ्च पादयामि ॥४॥

१८

१५

जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वरिस्माकं

यजोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ॥१॥

तस्माद्वुमुं निर्भजामोऽमुमांमुष्यायणममुष्याः पुत्रमसौ यः ॥२॥

स वानस्पत्यानां पाशान्मा मोचि ॥३॥

तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुर्नि वैष्टयामीदमेनमधराञ्च पादयामि ॥४॥

१९

१६

जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वरिस्माकं

यजोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ॥१॥

तस्माद्वुमुं निर्भजामोऽमुमांमुष्यायणममुष्याः पुत्रमसौ यः ॥२॥ स ऋतूनां पाशान्मा मोचि ॥३॥

तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुर्नि वैष्टयामीदमेनमधराञ्च पादयामि ॥४॥

२०

१७

जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वरिस्माकं

यजोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ॥१॥

तस्माद्वुमुं निर्भजामोऽमुमांमुष्यायणममुष्याः पुत्रमसौ यः ॥२॥

स आर्तवानां पाशान्मा मोचि ॥३॥

तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुर्नि वैष्टयामीदमेनमधराञ्च पादयामि ॥४॥

२१

१८

जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वरिस्माकं

यजोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ॥१॥

तस्माद्वुमुं निर्भजामोऽमुमांमुष्यायणममुष्याः पुत्रमसौ यः ॥२॥

स मासानां पाशान्मा मोचि ॥३॥

तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुर्नि वैष्टयामीदमेनमधराञ्च पादयामि ॥४॥

२२

१९

जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वरिस्माकं

यजोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ॥१॥

तस्माद्वुमुं निर्भजामोऽमुमांमुष्यायणममुष्याः पुत्रमसौ यः ॥२॥

सोऽर्धमासानां पाशान्मा मोचि ॥३॥

तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुर्नि वैष्टयामीदमेनमधराञ्च पादयामि ॥४॥

२३

२० (८९)

जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वर्ऱस्माकं

यजोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ॥१॥

तस्मादुमुं निर्भजामोऽमुमांमुष्यायणममुष्याः पुत्रमसौ यः ॥२॥ सोऽहोरात्रयोः पाशान्मा मोचि ॥३॥

तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुर्नि वेष्टयामीदमेनमधराञ्चं पादयामि ॥४॥

२४। २१

जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वर्ऱस्माकं

यजोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ॥१॥

तस्मादुमुं निर्भजामोऽमुमांमुष्यायणममुष्याः पुत्रमसौ यः । २। सोऽहोः संयतोः पाशान्मा मोचि । ३।

तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुर्नि वेष्टयामीदमेनमधराञ्चं पादयामि ॥४॥

२५। २२

जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वर्ऱस्माकं

यजोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ॥१॥

तस्मादुमुं निर्भजामोऽमुमांमुष्यायणममुष्याः पुत्रमसौ यः ॥२॥

स द्यावापृथिव्योः पाशान्मा मोचि ॥३॥

तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुर्नि वेष्टयामीदमेनमधराञ्चं पादयामि ॥४॥

२६। २३

जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वर्ऱस्माकं

यजोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ॥१॥

तस्मादुमुं निर्भजामोऽमुमांमुष्यायणममुष्याः पुत्रमसौ यः ॥२॥

स इन्द्राग्नयोः पाशान्मा मोचि ॥३॥

तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुर्नि वेष्टयामीदमेनमधराञ्चं पादयामि ॥४॥

२७। २४

जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वर्ऱस्माकं

यजोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ॥१॥

तस्मादुमुं निर्भजामोऽमुमांमुष्यायणममुष्याः पुत्रमसौ यः ॥२॥

स मित्रावरुणयोः पाशान्मा मोचि ॥३॥

तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुर्नि वेष्टयामीदमेनमधराञ्चं पादयामि ॥४॥

२८। २५

जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वर्ऱस्माकं

यजोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ॥१॥

तस्मादुमुं निर्भजामोऽमुमांमुष्यायणममुष्याः पुत्रमसौ यः ॥२॥

स राजो वरुणस्य पाशान्मा मोचि ॥३॥

तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुर्नि वेष्टयामीदमेनमधराञ्चं पादयामि ॥४॥

२९। २६ (३५)

जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वरिस्माकं
यज्ञोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ॥१॥ ३०
तस्माद्वसुं निर्भजामोऽमुमांमुष्यायुणममुष्याः पुत्रमसौ यः ॥२॥ ३१
स मृत्योः पङ्क्तिं पाशान्मा मोचि ॥३॥ ३२
तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुर्नि वेष्टयामीर्मेनमधराञ्च पादयामि ॥४॥ ३३ २७ (९९)

[९] १-४ यमः । १ प्रजापतिः; २ अग्निः, सोमः, पूषा; ३-४ सूर्यः । १ प्राजापत्या आर्च्यनुष्टुप्;
२ आर्च्युष्णिक्; ३ साम्नी पङ्क्तिः; ४ परोष्णिक् ।

(९) जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमभ्युष्टां विश्वाः पृतना अरातीः १
तदुग्निराह तदु सोम आह पूषा मा धातु सुकृतस्य लोके २
अगन्म स्वः स्वर्गिगन्म सं सूर्यस्य ज्योतिषागन्म ३
वस्योभूयाय वसुमान् यज्ञो वसु वंशिषीय वसुमान् भूयासं वसु मयि धेहि ४ (१०३)

[इत्येकविंशः प्रपाठकः ॥३१॥]

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥२॥

॥ इति षोडशं काण्डं समाप्तम् ॥

मन्त्रसंख्या—

पञ्चदशकाण्डस्यान्तपर्यन्तं ४१६०

षोडशकाण्डस्य ... १०३

सर्वयोगः ४२६३

सप्तदशं काण्डम् ।

(१) अभ्युदयाय प्रार्थना ।

१-३० ब्रह्मा । आदित्यः । १ जगती; १-८ ज्यवसाना; १-३ अतिजगती; ६-७, १९ अत्यष्टिः; ८, ११, १६ अतिधृतिः; ९ पञ्चपदा शकरी; १०-१३, १६, १८-१९, २४ ज्यवसाना; १० अष्टपदा धृतिः; १२ कृतिः; १३ प्रकृतिः; १४-१५ पञ्चपदा शकरी; १७ पञ्चपदा विराडतिशकरी; १८ भुरिगष्टिः; २४ विराडत्यष्टिः; १-५ षट्पदा; ११-१३, १६, १८-१९, २४ सप्तपदा; २० ककुप्; २१ चतुष्पदा उपरिष्टाद्बृहती; २२ याजुषी अनुष्टुप्; २३ निचृद्बृहती (२२-२३ द्विपदा); २५-२६ अनुष्टुप्; २७, ३० जगती; २८-२९ त्रिष्टुप् ।

[अथ द्वात्रिंशः प्रपाठकः ॥३२॥]

[१] विषासहिं सहमानं सासहानं सहीयांसम् ।

सहमानं सहोजितं स्वर्जितं गोजितं संधनजितम् ।

ईड्यं नाम ह इन्द्रमायुष्मान् भूयासम्

१

विषासहिं सहमानं सासहानं सहीयांसम् ।

सहमानं सहोजितं स्वर्जितं गोजितं संधनजितम् ।

ईड्यं नाम ह इन्द्रं प्रियो देवानां भूयासम्

२

विषासहिं सहमानं सासहानं सहीयांसम् ।

सहमानं सहोजितं स्वर्जितं गोजितं संधनजितम् ।

ईड्यं नाम ह इन्द्रं प्रियः प्रजानां भूयासम्

३

विषासहिं सहमानं सासहानं सहीयांसम् ।

सहमानं सहोजितं स्वर्जितं गोजितं संधनजितम् ।

ईड्यं नाम ह इन्द्रं प्रियः पशूनां भूयासम्

४

विषासहिं सहमानं सासहानं सहीयांसम् ।

सहमानं सहोजितं स्वर्जितं गोजितं संधनजितम् ।

ईड्यं नाम ह इन्द्रं प्रियः समानानां भूयासम्

५

उद्दिह्यदिहि सूर्यं वर्चसा माभ्युदिहि ।

द्विषश्च मह्यं रधयतु मा चाहं द्विषते रधं तवेद् विष्णो बहुधा वीर्याणि ।

त्वं नः पृणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायां मा धेहि परमे व्योमिन् ६

उद्दिह्यदिहि सूर्यं वर्चसा माभ्युदिहि ।

यांश्च पश्यामि यांश्च न तेषु मा सुमतिं कृधि तवेद् विष्णो बहुधा वीर्याणि ।

त्वं नः पृणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायां मा धेहि परमे व्योमिन् ७

(७)

मा त्वा दमस्तल्लिले अस्वन्तये पाशिन उपतिष्ठन्त्यत्र ।

हिवाशस्ति दिवमारुक्ष एतां स नो मृड सुमतौ ते स्याम तवेद् विष्णो बहुधा वीर्याणि ।
त्वं नः पृणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायां मा धेहि परमे व्योमिन् ८

त्वं न इन्द्र महते सौमगायादब्धेभिः परि पाह्यक्तुभिस्तवेद् विष्णो बहुधा वीर्याणि ।
त्वं नः पृणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायां मा धेहि परमे व्योमिन् ९

त्वं न इन्द्रोतिभिः शिवाभिः शंतमो भव ।
आरोहस्त्रिविवं द्विवो गृणानः सोमपीतये प्रियधामा स्वस्तये तवेद् विष्णो बहुधा वीर्याणि ।
त्वं नः पृणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायां मा धेहि परमे व्योमिन् १० (१)

त्वमिन्द्रासि विश्वजित् सर्ववित् पुरुहूतस्त्वमिन्द्र ।
त्वमिन्द्रेमं सुहवं स्तोममेरयस्व स नो मृड सुमतौ ते स्याम तवेद् विष्णो बहुधा वीर्याणि ।
त्वं नः पृणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायां मा धेहि परमे व्योमिन् ११

अदब्धो द्विवि पृथिव्यामुतासि न तं आपुर्महिमानमन्तरिक्षे ।
अदब्धेन ब्रह्मणा वावृधानः स त्वं न इन्द्र द्विवि पृथ्वीं यच्छ तवेद् विष्णो बहुधा वीर्याणि ।
त्वं नः पृणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायां मा धेहि परमे व्योमिन् १२

या त इन्द्र तनूरप्सु या पृथिव्यां यान्तरग्नौ या त इन्द्र पर्वमाने स्वर्विदि ।
ययेन्द्र तन्वाऽन्तरिक्षं व्यापिथ तया न इन्द्र तन्वाऽऽशर्म यच्छ तवेद् विष्णो बहुधा वीर्याणि ।
त्वं नः पृणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायां मा धेहि परमे व्योमिन् १३

त्वामिन्द्र ब्रह्मणा वर्धयन्तः सत्रं नि धेदुर्कषयो नाधमानास्तवेद् विष्णो बहुधा वीर्याणि ।
त्वं नः पृणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायां मा धेहि परमे व्योमिन् १४

त्वं तूतं त्वं पर्येष्युत्सं सहस्रधारं विदथं स्वर्विदुं तवेद् विष्णो बहुधा वीर्याणि ।
त्वं नः पृणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायां मा धेहि परमे व्योमिन् १५

त्वं रक्षसे प्रदिशश्चतस्रस्त्वं शोचिषा नमसी वि भासि ।
त्वमिमा विश्वा भुवनानुं तिष्ठस क्रतस्य पन्थामन्वेषि विद्वांस्तवेद् विष्णो बहुधा वीर्याणि ।
त्वं नः पृणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायां मा धेहि परमे व्योमिन् १६ (१६)

पञ्चभिः पराङ् तपस्येकया र्वाङ् शस्तिमेणि सुदिने बाधमानस्तवेद् विष्णो बहुधा वीर्याणि ।
त्वं नः पृणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायां मा धेहि परमे व्योमिन् १७

त्वाभिन्द्रस्त्वं महेन्द्रस्त्वं लोकस्त्वं प्रजापतिः ।

तुभ्यं यज्ञो वि तांयते तुभ्यं जुहति जुह्वतस्तवेद् विष्णो बहुधा वीर्याणि ।
त्वं नः पृणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायां मा धेहि परमे व्योमिन् १८

असति सत् प्रतिष्ठितं सति भूतं प्रतिष्ठितम् ।

भूतं ह भव्य आहितं भव्यं भूते प्रतिष्ठितं तवेद् विष्णो बहुधा वीर्याणि ।
त्वं नः पृणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायां मा धेहि परमे व्योमिन् १९

शुक्रोऽसि भ्राजोऽसि ।

स यथा त्वं भ्राजता भ्राजोऽस्येवाहं भ्राजता भ्राज्यासम् २० (२)

रुचिरासि रोचोऽसि ।

स यथा त्वं रुच्या रोचोऽस्येवाहं पशुभिश्च ब्राह्मणवर्चसेन च रुचिषीय २१

उद्यते नम उदायते नम उदिताय नमः ।

विराजे नमः स्वराजे नमः सम्राजे नमः २२

अस्तंयते नमोऽस्तमेष्यते नमोऽस्तमिताय नमः ।

विराजे नमः स्वराजे नमः सम्राजे नमः २३

उदगावुयमादित्यो विश्वेन तपसा सह ।

सपत्नान् मह्यं रुन्धयन् मा चाहं द्विषते रधं तवेद् विष्णो बहुधा वीर्याणि ।
त्वं नः पृणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायां मा धेहि परमे व्योमिन् २४

आदित्य नावमारुक्षः शतारित्रां स्वस्तये । अहर्मात्यपीपरो रात्रिं सत्रातिं पारय २५

सूर्य नावमारुक्षः शतारित्रां स्वस्तये । रात्रिं मात्यपीपरोऽहः सत्रातिं पारय २६

प्रजापतेरावृतो ब्रह्मणा वर्मणाहं कश्यपस्य ज्योतिषा वर्चसा च ।

जरदधिः कृतवीर्यो विहायाः सहस्रायुः सुकृतश्चरेयम् २७

परीवृतो ब्रह्मणा वर्मणाहं कश्यपस्य ज्योतिषा वर्चसा च ।

मा मा प्रापन्निर्षवो दैव्या या मा मानुषीरवसृष्टा वृधाय २८ (१८)

ऋतेन गुप्त ऋतुभिश्च सर्वैर्भूतेन गुप्तो भव्येन चाहम् ।

मा मा प्रापत् पाप्मा मोत मृत्युरन्तर्दधेऽहं सलिलेन वाचः २९

अग्निमीं गोप्ता परि पातु विश्वत उद्यन्तसूर्यो नुदतां मृत्युपाशान् ।

व्युच्छन्तीरुषसः पर्वता ध्रुवाः सहस्रं प्राणा मय्या यतन्ताम् ३० (३) (३०)

[इति द्वात्रिंशः प्रपाठकः ॥३२॥]

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥

॥ इति सप्तदशं काण्डं समाप्तम् ॥

मन्त्रसंख्या—

षोडशकाण्डस्यान्तपर्यन्तं— ४२६३

सप्तदशकाण्डस्य ... ३०

सर्वयोगः ४२९३

अष्टादशं काण्डम् ।

(१) पितृमेधः ।

१-६१ अथर्व । यमः, मन्त्रोक्ताः, ४० रुद्रः, ४१-४३ सरस्वती, ४४-४६, ५१-५२ पितरः । त्रिष्टुप्:
८, १५ आर्षा पङ्क्तिः, १४, ४९-५० भुरिक्, १८-२०, २१-२३ जगती, ३७-३८ परोष्णिक्,
५६-५७, ६१ अनुष्टुप्, ५९ पुरोबृहती ।

[अथ त्रयस्त्रिंशः प्रपाठकः ॥३३॥]

- [१] ओ चित् सखायं सखा ववृत्त्यां तिरः पुरु चिद्वर्णं जगन्वान् ।
पितुर्नपातमा दधीत वेधा अधि क्षमिं प्रतरं दीध्यानः १
न ते सखा सख्यं वष्टयेतत् सलक्ष्मा यद् विषुरुपा भवति ।
महस्पुत्रासो असुरस्य वीरा द्विवो धतरि उर्दिया परि ख्यन् २
उशन्ति द्या ते अमृतास एतदेकस्य चित् त्यजसं मर्त्यस्य ।
नि ते मनो मनसि धायस्मे जन्युः पतिस्तन्वमा विविश्याः ३
न यत् पुरा चकुमा कङ्क्षं नूनमृतं वदन्तो अनृतं रपेम ।
गन्धर्वो अप्सवर्णा च योषा सा नौ नाभिः परमं जामि तन्नौ ४
गर्भे नु नौ जनिता दंपती कर्द्वेवस्वष्टा सविता विश्वरूपः ।
नकिरस्य प्र मिनन्ति व्रतानि वेदं नावस्य पृथिवी उत द्यौः ५
को अद्य युद्धक्ते धुरि गा ऋतस्य शिमीवतो भामिनो दुर्हणायून् ।
आसन्निषून् हृत्स्वसो मयोभून् य एषां भृत्यामुणधत् स जीवात् ६
को अस्य वेदं प्रथमस्याहः क ई ददर्श क इह प्र वोचत् ।
बृहन्मित्रस्य वरुणस्य धाम कहुं ब्रव आहनो वीच्या नृन् ७
यमस्य मा यम्यं काम आगन्तसमाने योनौ सहशेय्याय ।
जायेव पत्ये तन्व रिचियां वि चिद् वृहेव रथ्येव चक्रा ८
न तिष्ठन्ति न नि मिषन्त्येते देवानां स्पर्श इह ये चरन्ति ।
अन्येन मदाहनो याहि तूयं तेन वि वृह रथ्येव चक्रा ९
रात्रीभिरस्मा अहभिर्दशस्येत् सूर्यस्य चक्षुर्मुहुर्नमिमीयात् ।
द्विवा पृथिव्या मिथुना सबन्धू यमीर्यमस्य विवृहादजामि १० (१) (१०)

- आ धा ता गच्छानुत्तरा युगानि यत्र जामयः कृणवन्नजामि ।
उप बर्हि वृषभाय बाहुमन्यमिच्छस्व सुभगे पतिं मत् ११
- किं भ्रातासद् यदनाथं भवति किमु स्वसा यन्निकृतिर्निगच्छात् ।
काममूता बह्वेतेतद् रपामि तन्वा मे तन्वा सं पृच्छि १२
- न ते नाथं यम्यत्राहमस्मि न ते तनूं तन्वा सं पृच्छ्याम् ।
अन्येन मत् प्रमुदः कल्पयस्व न ते भ्राता सुभगे वष्टयेतत् १३
- न वा उ ते तनूं तन्वा सं पृच्छ्यां पापमाहुयः स्वसारं निगच्छात् ।
असंयदेतन्मनसो हृदो मे भ्राता स्वसुः शयने यच्छेयीय १४
- ब्रतो ब्रतासि यम् नैव ते मनो हृदयं चाविदाम् ।
अन्या किल त्वां कक्ष्येयं युक्तं परिं प्वजातै लिबुजेव वृक्षम् १५
- अन्यम् पु यम्यन्य उ त्वां परिं प्वजातै लिबुजेव वृक्षम् ।
तस्य वा त्वं मनं इच्छा स वा तवाधा कृणुष्व सविदं सुभद्राम् १६
- त्रीणि च्छन्दांसि कवयो वि येतिरे पुरुषं दर्शतं विश्वचक्षणम् ।
आपो वाता ओषधयस्तान्येकस्मिन् भुवनं आपितानि १७
- वृषा वृष्णे दुदुहे दोर्हसा दिवः पर्यासि यज्ञो अदितेरदाभ्यः ।
विश्वं स वेदु वरुणो यथा धिया स यज्ञियो यजति यज्ञियां क्रतून् १८
- रपद् गन्धर्वारिष्या च योषणा नदस्य नादे परिं पातु नो मनः ।
इष्टस्य मध्ये अदितिर्नि धातु नो भ्राता नो ज्येष्ठः प्रथमो वि वोचति १९
- सो चिन्तु भद्रा क्षुमती उशस्वत्युषा उवास मनवे स्वर्विती ।
यदीमुशन्तमुशतामनु क्रतुमग्निं होतारं विदथाय जीजनन् २० (२)
- अधु त्वं वृषसं विश्वं विचक्षणं विराभरदिषिरः श्येनो अध्वरे ।
यद्री विशो वृणते दुस्ममार्था अग्निं होतारमधु धीरजायत २१
- सदासि रण्वो यवसेव पुष्यते होत्राभिरग्ने मनुषः स्वध्वरः ।
विप्रस्य वा यच्छशमान उक्थ्यो वाजं ससवां उपयासि भूरिभिः २२
- उदीरय पितरां जार आ भगमियक्षति हर्यतो हृत्त इष्यति ।
विवक्ति वह्निः स्वपस्यते मखस्तविष्यते असुरो वेपते मती २३
- यस्ते अग्ने सुमतिं मतो अरुघत् सहसः सूनो अति स प्र शृण्वे ।
हर्षं दधानो वहमानो अश्वैरा स द्युमां अमवान् भूषति द्यून् २४ (२४)

श्रुधी नो अग्ने सदने सधस्थे युक्ष्वा रथममृतस्य द्रवितुम् ।	
आ नो वह रोदसी देवपुत्रे माकिर्देवानामप भूरिह स्याः	२५
यदग्र एषा समितिर्भवाति देवी देवेषु यजता यजत्र ।	
रत्ना च यद् विभजासि स्वधावो भागं नो अत्र वसुमन्तं वीतात्	२६
अन्वगिरुषसामग्रमख्यदन्वहानि प्रथमो जातवेदाः ।	
अनु सूर्य उषसो अनु रश्मीननु द्यावापृथिवी आ विवेश	२७
प्रत्यगिरुषसामग्रमख्यत् प्रत्यहानि प्रथमो जातवेदाः ।	
प्रति सूर्यस्य पुरुधा च रश्मीन् प्रति द्यावापृथिवी आ ततान	२८
द्यावा ह क्षामा प्रथमे ऋतेनाभिश्चावे भवतः सत्यवाचा ।	
देवो यन्मतीन् यजथाय कृण्वन्त्सीदुद्धोता प्रत्यङ् स्वमसुं यन्	२९
देवो देवान् परिभूक्तेन वहा नो हव्यं प्रथमश्चिकित्वान् ।	
धूमकेतुः समिधा भाक्कजीको मन्द्रो होता नित्यो वाचा यजीयान्	३० (३)
अर्चामि वां वर्धायापो घृतस्नु द्यावाभूमी शृणुतं रोदसी मे ।	
अहा यद् देवा असुनीतिमायन् मध्वा नो अत्र पितरां शिशीताम्	३१
स्वावृण देवस्यामृतं यद्री गोरतो जातासो धारयन्त उर्वो ।	
विश्वे देवा अनु तत् ते यजुर्गुदुहे यदेनी दिव्यं घृतं वाः	३२
किं स्विन्नो राजा जगृहे कदस्याति व्रतं चक्रमा को वि वेद ।	
मित्रश्चिद्धि ष्मा जुहुराणो देवांल्लोको न यातामपि वाजो अस्ति	३३
दुर्मन्त्वत्रामृतस्य नाम सलक्ष्मा यद् विषुरुपा भवाति ।	
यमस्य यो मनवते सुमन्त्वग्ने तमृष्व पाह्यप्रयुच्छन्	३४
यस्मिन् देवा विदथे मादयन्ते विवस्वतः सदने धारयन्ते ।	
सूर्ये ज्योतिरिदधुमस्यैः चून् परि द्योतनिं चरतो अजसा	३५
यस्मिन् देवा मन्मनि संचरन्त्यपीच्येऽ न वयमस्य विद्म ।	
मित्रो नो अत्रादितिरनागान्त्सविता देवो वरुणाय वोचत्	३६
सखाय आ शिषामहे ब्रह्मेन्द्राय वज्रिणे ।	
स्तुष ऊ पु नृतमाय धूष्णवे	३७
शर्वसा ह्यसि श्रुतो वृत्रहत्येन वृत्रहा ।	
मघैर्मघोनो अति शूर दाशसि	३८ (३८)

स्तेगो न क्षामत्येषि पृथिवीं मही नो वाता इह वान्तु भूमौ ।	
मित्रो नो अत्र वरुणो युज्यमानो अग्निर्वने न व्यसृष्ट शोकम्	३९
स्तुहि श्रुतं गर्तसदं जनानां राजानं भीममुपहन्तुमुग्रम् ।	
मृडा जरित्रे रुद्र स्तवानो अन्यमस्मत् ते नि वपन्तु सेन्यम्	४० (४)
सरस्वतीं देवयन्तो हवन्ते सरस्वतीमध्वरे तायमाने ।	
सरस्वतीं सुकृतो हवन्ते सरस्वती द्वाष्टुषे वार्यं दातु	४१
सरस्वतीं पितरो हवन्ते दक्षिणा यज्ञमभिनक्षमाणाः ।	
आसद्यास्मिन् बर्हिषि मादयध्वमनमीवा इष आ धेह्यस्मे	४२
सरस्वति या सरथं ययाथोक्थैः स्वधाभिर्देवि पितृभिर्मदन्ती ।	
सहस्रार्धमिडो अत्र भागं रायस्पोषं यजमानाय धेहि	४३
उदीरतामवर उत परास उन्मध्यमाः पितरः सोम्यासः ।	
असुं य ईयुरवृका क्रतुज्ञास्ते नोऽवन्तु पितरो हवेषु	४४
आहं पितृन्सुविदत्रां अविस्मि नपातं च विक्रमणं च विष्णोः ।	
बर्हिषदो ये स्वधया सुतस्य भजन्त पित्वस्त इहागमिष्ठाः	४५
इदं पितृभ्यो नमो अस्तुद्य ये पूर्वसो ये अपरास ईयुः ।	
ये पार्थिवे रजस्या निर्षत्ता ये वा नूनं सुवृजनासु दिक्षु	४६
मातली कव्यैर्यमो अङ्गिरोभिर्वृहस्पतिर्कक्वभिविवृधानः ।	
यांश्च देवा वावृधुर्ये च देवास्ते नोऽवन्तु पितरो हवेषु	४७
स्वादुष्किलायं मधुमां उतायं तीव्रः किलायं रसवां उतायम् ।	
उतो न्वस्य पपिवांसमिन्द्रं न कश्चन सहत आहवेषु	४८
परेयिवांसं प्रवतो महीरिति बहुभ्यः पन्थामनुपस्पज्ञानम् ।	
वैवस्वतं संगमनं जनानां यमं राजानं हविषा सपर्यत	४९
यमो नो गातुं प्रथमो विवेद नैषा गव्यूतिरपभर्तवा उ ।	
यत्रा नः पूर्वं पितरः परेता एना जज्ञानाः पृथ्याः अनु स्वाः	५० (५)
बर्हिषदः पितर ऊत्यर्वागिमा वो हव्या चकृमा जुषध्वम् ।	
त आ गतावसा शंतमेनाधा नः शं योररुपो दधात	५१
आच्या जानुं दक्षिणतो निषद्येदं नो हविरभि गृणन्तु विश्वे ।	
मा हिंसिष्ट पितरः केन चिन्नो यद् व आगः पुरुषता करां	५२ (५१)

त्वष्टा दुहित्रे वहतुं कृणोति तेनेदं विश्वं भुवनं समेति ।
 यमस्य माता पर्युह्यमाना महो जाया विवस्वतो ननाश ५३
 प्रेहि प्रेहि पृथिभिः पूर्याणैर्येना ते पूर्वे पितरः परेताः ।
 उमा राजानौ स्वधया मदन्तौ यमं पश्यासि वरुणं च देवम् ५४
 अपेत वीति वि च सर्पतातोऽस्मा एतं पितरो लोकमक्रन् ।
 अहोभिरन्धिरक्तुमिर्व्यक्तिं यमो ददात्यवसानमस्मै ५५
 उशन्तस्त्वेधीमह्युशन्तः समिधीमहि । उशन्तुशत आ वह पितृन् हविषे अत्तवे ५६
 द्युमन्तस्त्वेधीमहि द्युमन्तः समिधीमहि ।
 द्युमान् द्युमत आ वह पितृन् हविषे अत्तवे ५७
 अङ्गिरसो नः पितरो नवग्वा अथर्वाणो भृगवः सोम्यासः ।
 तेषां वयं सुमतौ यज्ञियानामपि भद्रे सौमनसे स्याम ५८
 अङ्गिरोभिर्यज्ञियैरा गृहीह यमं वैरूपैरिह मादयस्व ।
 विवस्वन्तं हुवे यः पिता तेऽस्मिन् बर्हिष्या निषद्य ५९
 इमं यम प्रस्तरमा हि रोहाङ्गिरोभिः पितृभिः संविद्वानः ।
 आ त्वा मन्त्राः कविशस्ता वहन्त्वेना राजन् हविषो मादयस्व ६०
 इत एत उदारुहन् विवस्पृष्ठान्यारुहन् । प्र भूर्जयो यथा पृथा द्यामङ्गिरसो ययुः ६१ (६)(६१)
 ॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥

(२) पितृमेधः ।

१-६० अथर्वा । यमः, मन्त्रोक्ताः; ४, ३४ अग्निः; ५ जातवेदाः; २९ पितरः । जिष्टुप्; १-३, ६,
 १४-१८, २०, २२-२३, २५, ३०, ३४, ३६, ४६, ४८, ५०-५२, ५६ अनुष्टुप्; ४, ७, ९, १३ जगती;
 ५, २६, ४९, ५७ भुरिक्; १९ त्रिपदाऽऽर्षी गायत्री; २४ त्रिपदा समाविषमाऽऽर्षी
 गायत्री; ३७ विराड् जगती; ३८-४४ आर्षी गायत्री; (४०, ४२-४४ भुरिक्)
 ४५ ककुम्मती अनुष्टुप् ।

[२] यमाय सोमः पवते यमाय क्रियते हविः ।
 यमं ह यज्ञो गच्छत्यग्निदूतो अरंकृतः १
 यमाय मधुमत्तमं जुहोता प्र च तिष्ठत ।
 इदं नम ऋषिभ्यः पूर्वजेभ्यः पूर्वैभ्यः पथिकृद्भ्यः २
 यमाय घृतवत् पयो राज्ञे हविर्जुहोतन ।
 स नो जीवेष्वा यमेद् दीर्घमायुः प्र जीवसे ३ (६४)

मैनमग्ने वि दहो माभि शूशुचो मास्य त्वचं चिक्षिपो मा शरीरम् ।

शृतं यदा करसि जातवेदोऽथेमेनं प्र हिणुतात् पितृरूप ४

यदा शृतं कृणवो जातवेदोऽथेमेनं परि दत्तात् पितृभ्यः ।

यदो गच्छात्यसुनीतिमेतामथ देवानां वशनीर्भवाति ५

त्रिकद्रुकेभिः पवते षड्वीरेकमिद् बृहत् ।

त्रिष्टुब् गांयत्री छन्दांसि सर्वा ता यम आपिता ६

सूर्यं चक्षुषा गच्छ वातमात्मना दिवं च गच्छ पृथिवीं च धर्मभिः ।

अपो वा गच्छ यद्वि तत्र ते हितमोषधीषु प्रति तिष्ठा शरीरैः ७

अजो भागस्तपस्वस्तं तपस्व तं ते शोचिस्तपतु तं ते अर्चिः ।

यास्ते शिवास्तन्वो जातवेदस्ताभिर्वहैनं सुकृतासु लोकम् ८

यास्ते शोचयो रंहयो जातवेदो याभिरापृणासि दिवमन्तरिक्षम् ।

अजं यन्तमनु ताः समृण्वतामथेतराभिः शिवतमाभिः शृतं कृधि ९

अव सृज पुनरग्ने पितृभ्यो यस्त आहुतश्चरति स्वधावान् ।

आयुर्वसान् उप यातु शेषः सं गच्छतां तन्वा सुवर्चाः १० (७)

अति द्रव श्वानौ सारमेयौ चतुरक्षौ शबलौ साधुना पथा ।

अधा पितृन्सुविदत्रा अपीहि यमेन ये संधमादं मदन्ति ११

यौ ते श्वानौ यम रक्षितारौ चतुरक्षौ पथिषदी नृचक्षसा ।

ताभ्यां राजन् परि धेह्येनं स्वस्त्यस्मा अनमीवं च धेहि १२

उरूणसावसुतपावुदुम्बलौ यमस्य दूतौ चरतो जनां अनु ।

तावस्मभ्यं हृशये सूर्याय पुनर्दातामसुमद्येह भद्रम् १३

सोम एकैभ्यः पवते घृतमेक उपासते ।

येभ्यो मधु प्रधावति तांश्चिदेवापि गच्छतात् १४

ये चित् पूर्वं ऋतसांता ऋतजांता ऋतावृधः । ऋषीन् तपस्वतो यम तपोजां अपि गच्छतात् १५

तपसा ये अनाधृष्यास्तपसा ये स्वर्ग्ययुः । तपो ये चक्रिरे महस्तांश्चिदेवापि गच्छतात् १६

ये युध्यन्ते प्रधनेषु शूरासो ये तनूत्यजः । ये वा सहस्रदक्षिणास्तांश्चिदेवापि गच्छतात् १७

सहस्रणीथाः कवयो ये गोपायन्ति सूर्यम् । ऋषीन् तपस्वतो यम तपोजां अपि गच्छतात् १८

स्योनास्मै भव पृथिव्यनृक्षरा निवेशनी । यच्छास्मै शर्म सप्रथाः १९

असंबाधे पृथिव्या उरौ लोके नि धीयस्व । स्वधा याश्चकृषे जीवन् तास्ते सन्तु मधुश्चुतः २० (८)

ह्वयामि ते मनसा मन इहेमान् गृह्णोऽप जुजुषाण एहि ।

सं गच्छस्व पितृभिः सं यमेन स्योनास्त्वा वाता उप वान्तु श्रमाः २१

उत् त्वा वहन्तु मरुत उदवाहा उदप्रुतः । अजेन कृण्वन्तः शीतं वर्षेणोक्षन्तु बालिति २२

उदहमायुरायुषे क्रत्वे दक्षाय जीवसे । स्वान् गच्छतु ते मनो अधा पितृरुपं द्रव २३

मा ते मनो मासोर्माङ्गानां मा रसस्य ते । मा ते हास्त तन्वः किं चनेह २४

मा त्वा वृक्षः सं बाधिष्ट मा देवी पृथिवी मही । लोकं पितृषु विच्वैधस्व यमराजसु २५

यत् ते अङ्गमतिहितं पराचैरपानः प्राणो य उ वा ते परेतः ।

तत् ते संगत्य पितरः सनीडा वासाद् वासं पुनरा वेशयन्तु २६

अपेमं जीवा अरुधन् गृहेभ्यस्तं निर्वहत परि ग्रामादितः ।

मृत्युर्यमस्यासीद् द्रुतः प्रचेता असून् पितृभ्यो गमयां चकार २७

ये दस्यवः पितृषु प्रविष्टा ज्ञातिमुखा अहुतादुश्चरन्ति ।

परापुरो निपुरो ये भरन्त्यग्निष्टानस्मात् प्र धमाति यज्ञात् २८

सं विशन्त्वह पितरः स्वा नः स्योनं कृण्वन्तः प्रतिरन्त आयुः ।

तेभ्यः शकेम हविषा नक्षमाणा ज्योग् जीवन्तः शरदः पुरुचीः २९

यां ते धेनुं निपुणामि यमुं ते क्षीर ओदुनम् ।

तेना जनस्यासो भर्ता योऽत्रासदजीवनः ३० (९)

अश्वीवतीं प्र तर या सुशेवाक्षीकं वा प्रतरं नवीयः ।

यस्त्वा जवान् वध्यः सो अस्तु मा सो अन्यद् विदत भागधेयम् ३१

यमः परोऽवरो विवस्वान् ततः परं नाति पश्यामि किं चन ।

यमे अध्वरो अधि मे निविष्टो भुवो विवस्वान्वाततान ३२

अपागूहन्नमृतां मर्त्येभ्यः कृत्वा सर्वर्णामदधुर्विवस्वते ।

उताश्विनावभरद् यत् तदासीदजहादु द्वा मिथुना सरण्यूः ३३

ये निखाता ये परोप्ता ये दुग्धा ये चोद्धिताः ।

सर्वास्तानम् आ वह पितृन् हविषे अत्तवे ३४

ये अग्निदग्धा ये अनग्निदग्धा मध्ये क्रिवः स्वधया मादयन्ते ।

त्वं तान् वेत्थ यद्वि ते जातवेदः स्वधया यज्ञं स्वधितिं जुषन्ताम् ३५

शं तप माति तपो अग्ने मा तन्वः तपः ।

वनेषु शुष्मो अस्तु ते पृथिव्यामस्तु यद्धरः ३६ (१७)

ददाम्यस्मा अवसानमेतद् य एष आगन् मम चेदभूदिह ।

यमश्चिकित्वान् प्रत्येतदाह ममैष राय उप तिष्ठतामिह ३७

इमां मात्रां मिमीमहे यथापरं न मासति । शते शरत्सु नो पुरा ३८

प्रेमां मात्रां मिमीमहे यथापरं न मासति । शते शरत्सु नो पुरा ३९

अपेमां मात्रां मिमीमहे यथापरं न मासति । शते शरत्सु नो पुरा ४० (१०)

वीडमां मात्रां मिमीमहे यथापरं न मासति । शते शरत्सु नो पुरा ४१

निरिमां मात्रां मिमीमहे यथापरं न मासति । शते शरत्सु नो पुरा ४२

उदिमां मात्रां मिमीमहे यथापरं न मासति । शते शरत्सु नो पुरा ४३

समिमां मात्रां मिमीमहे यथापरं न मासति । शते शरत्सु नो पुरा ४४

अमासि मात्रां स्वरिगामायुष्मान् भूयासम् । यथापरं न मासति शते शरत्सु नो पुरा ४५

प्राणो अपानो व्यान आयुश्चक्षुर्हृशये सूर्याय । अपरिपरेण पथा यमराज्ञः पितृन् गच्छ ४६

ये अग्रवः शशमानाः पर्युर्हित्वा द्वेषांस्यनपत्यवन्तः ।

ते द्यामुदित्याविदन्त लोकं नार्कस्य पृष्ठे अधि दीर्घ्यानाः ४७

उदुन्वती द्यौरवमा पीलुमतीति मध्यमा ।

तृतीया ह प्रद्यौरिति यस्यां पितर आसते ४८

ये नः पितुः पितरो ये पितामहा य आविविशुरुर्वन्तरिक्षम् ।

य आक्षियन्ति पृथिवीमुत द्यां तेभ्यः पितृभ्यो नमसा विधेम ४९

इदमिद् वा उ नापरं दिवि पश्यसि सूर्यम् । माता पुत्रं यथा सिचाभ्येनिं भूम ऊर्णुहि ५० (११)

इदमिद् वा उ नापरं जरस्यन्यद्वितोऽपरम् । जाया पतिमिव वाससाभ्येनिं भूम ऊर्णुहि ५१

अभि त्वोर्णोमि पृथिव्या मातुर्वस्त्रेण भद्रया ।

जीवेषु भद्रं तन्मायि स्वधा पितृषु सा त्वयि ५२

अग्नीषोमा पथिकृता स्योन देवेभ्यो रत्नं दधथुर्वि लोकम् ।

उप प्रेक्ष्यन्तं पूषणं यो वहत्यञ्जोयानैः पथिभिस्तत्र गच्छतम् ५३

पूषा त्वेतश्चर्यावयतु प्र विद्वाननष्टपशुर्भुवनस्य गोपाः ।

स त्वैतेभ्यः परि ददत पितृभ्योऽग्निर्देवेभ्यः सुविदुत्रियेभ्यः ५४

आयुर्विश्वायुः परि पातु त्वा पूषा त्वा पातु प्रपथे पुरस्तात् ।

यत्रासते सुकृतो यत्र त इयुस्तत्र त्वा देवः सविता दधातु ५५ (११६)

इमौ युनजिम ते वही असुनीताय वोढवे ।

ताभ्यां यमस्य सादनं समितीश्राव गच्छतात् ५६

एतत् त्वा वासः प्रथमं न्वागन्नपैतदूह यद्विहाविभः पुरा ।

इष्टापूर्तमनुसंक्राम विद्वान् यत्र ते दत्तं बहुधा विबन्धुषु ५७

अग्नेर्वम परि गोमिर्वयस्व सं प्रोर्णुष्व मेदसा पीवसा च ।

नेत् त्वा धृष्णुर्हरसा जह्वाणो दधृग् विधक्षन् परीह्वयति ५८

दुण्डं हस्ताद्वाददानो गतासोः सह श्रोत्रेण वर्चसा बलेन ।

अत्रैव त्वमिह वयं सुवीरा विश्वा मृधो अभिमातीर्जयेम ५९

धनुर्हस्ताद्वाददानो मृतस्य सह क्षत्रेण वर्चसा बलेन ।

समार्गभाय वसु भूरि पुष्टमर्वाङ् त्वमेह्युप जीवलोकम् ६० (१२) (१११)

[इति त्रयस्त्रिंशः प्रपाठकः ॥३३॥]

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥२॥

(३) पितृमेघः ।

१-७३ अथर्वा । यमः, ४४, ४६ मन्त्रोक्ताः, ५-६ अग्निः, ५० भूमिः, ५४ इन्द्रः, ५६ आपः । त्रिष्टुप्;

४, ८, ११, २३ सतः पङ्क्तिः; ५ त्रिपदा निचृदायत्री; ६, ५६, ६८, ७०, ७२ अनुष्टुप् (५६ आपर्षी);

१८, २५-२९, ४४, ४६ जगती; (१८ भुरिक्, २९ विराट्) ३० पञ्चपदा अतिजगती;

३१ विराट् शकरी; ३२-३५ ४७, ४९, ५२ भुरिक्; ३६ एकावसाना आसुरी

अनुष्टुप्; ३७ एकावसाना आसुरी गायत्री; ३९ परा त्रिष्टुप् पङ्क्तिः;

५० प्रस्तारपङ्क्तिः; ५४ पुरोऽनुष्टुप्; ५८ विराट्; ६० त्र्यवसाना

पदपदा जगती; ६४ भुरिक् पथ्यापङ्क्तिः; ६७ पथ्या-

बृहती; ६९, ७१ उपरिष्टाद् बृहती ।

[अथ चतुस्त्रिंशः प्रपाठकः ॥३४॥]

[३] इयं नारी पतिलोकं वृणाना नि पद्यत उप त्वा मर्त्यं प्रेतम् ।

धर्मं पुराणमनुपालयन्ती तस्यै प्रजां द्रविणं चेह धेहि १

उदीर्ष्व नार्यामि जीवलोकं गतासुमेतमुप शेष एहि ।

हस्तग्राभस्य दधिषोस्तवेदं पत्युर्जनित्वमभि सं बभूथ २

अपश्यं युवतिं नीयमानां जीवां मृतेभ्यः परिणीयमानाम् ।

अन्धेन यत् तमसा प्रावृतासीत् प्राक्तो अपाचीमनयं तदेनाम् ३

प्रजानत्यद्वये जीवलोकं देवानां पन्थामनुसंचरन्ती ।

अयं ते गोपतिस्तं जुषस्व स्वर्गं लोकमधि रोहयैनम् ४

उप द्यामुप वेतसमवत्तरो नदीनाम् । अग्ने पितृमपामसि ५ (१२६)

यं त्वमग्ने समदहस्तमु निर्वीपया पुनः ।	
क्याम्बूरत्र रोहतु शाण्डदूर्वा व्यल्कशा	६
इदं त एकं पर ऊं त एकं तृतीयेन ज्योतिषा सं विशस्व ।	
संवेशने तन्वाड चारुरोधि प्रियो देवानां परमे सधस्थे	७
उत् तिष्ठ प्रेहि प्र द्वौकैः कृणुष्व सलिले सधस्थे ।	
तत्र त्वं पितृभिः संविद्वानः सं सोमेन मदस्व सं स्वधार्भिः	८
प्र च्यवस्व तन्वं१ सं भरस्व मा ते गात्रा वि हायि मो शरीरम् ।	
मनो निविष्टमनुसंविशस्व यत्र भूमेर्जुषसे तत्र गच्छ	९
वर्चसा मां पितरः सोम्यासो अश्रन्तु देवा मधुना घृतेन ।	
चक्षुषे मा प्रतरं तारयन्तो जरसे मा जरदष्टिं वर्धन्तु	१० (१३)
वर्चसा मां समनक्त्वग्निर्मेधां मे विष्णुर्न्यनित्वासन् ।	
शयिं मे विश्वे नि यच्छन्तु देवाः स्योना मापः पवनैः पुनन्तु	११
मित्रावरुणा परि मामधातामादित्या मा स्वरवो वर्धयन्तु ।	
वर्चो म इन्द्रो न्यनित्कु हस्तयोर्जरदष्टिं मा सविता कृणोतु	१२
यो ममारं प्रथमो मर्त्यानां यः प्रेयायं प्रथमो लोकमेतम् ।	
वैवस्वतं संगमनं जनानां यमं राजानं हविषा सपर्यत	१३
परां यात पितर आ च यातायं वो यज्ञो मधुना समक्तः ।	
दुक्तो अस्मभ्यं द्रविणेह भद्रं शयिं च नः सर्ववीरं दधात	१४
कण्वः कक्षीवान् पुरुमीढो अगस्त्यः श्यावाश्वः सोम्यर्चनानाः ।	
विश्वामित्रोऽयं जमदग्निरत्रिरवन्तु नः कश्यपो वामदेवः	१५
विश्वामित्र जमदग्ने वसिष्ठ भरद्वाज गोतम वामदेव ।	
शार्दिर्नो अत्रिरग्रभीन्नमोभिः सुसंशासः पितरो मृडतां नः	१६
कस्ये मूजाना अतिं यन्ति रिप्रमायुर्दधानाः प्रतरं नवीयः ।	
आप्यार्यमानाः प्रजया धनेनाध स्याम सुरभयो गृहेषु	१७
अश्रते व्यश्रते समश्रते क्रतुं रिहन्ति मधुनाभ्यश्रते ।	
सिन्धोरुच्छवासे पतर्यन्तमुक्षणं हिरण्यपावाः पशुमांसु गृह्णते	१८
यद् वो मुद्रं पितरः सोम्यं च तेनो सचध्वं स्वयंशसो हि भूत ।	
ते अर्वाणः कवय आ शृणोत सुविद्वत्रा विदथे ह्यमानाः	१९ (१४०)

ये अत्रयो अङ्गिरसो नवग्वा इष्टावन्तो रातिषाचो दधानाः ।	
दक्षिणावन्तः सुकृतो य उ स्थासद्यास्मिन् बर्हिषि मादयध्वम्	२०(१४)
अधा यथा नः पितरः परासः प्रत्नासो अग्न क्रतमांशज्ञानाः ।	
शुचीदयन् दीध्यत उक्थशासः क्षामा भिन्दन्तो अरुणीरपं व्रन्	२१
सुकर्माणः सुरुचो देवयन्तो अयो न देवा जनिमा धर्मन्तः ।	
शुचन्तो अग्निं वावृधन्त इन्द्रसुवीं गव्यां परिषदं नो अक्रन्	२२
आ यूथेव क्षुमतिं पश्वो अख्यद् देवानां जनिमान्त्युग्रः ।	
मतींसश्चिदुर्वशीरिक्वप्नन् वृधे चिदुर्य उपरस्यायोः	२३
अकर्म ते स्वपसो अभूम क्रतमवस्रक्षुपसो विभातीः ।	
विश्वं तद् भद्रं यदवन्ति देवा बृहद् वदेम विदथे सुवीराः	२४
इन्द्रो मा मरुत्वान् प्राच्यां दिशः पातु बाहुच्युता पृथिवी द्यामिवोपरि ।	
लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतभागा इह स्थ	२५
धाता मा निर्रक्त्या दक्षिणाया दिशः पातु बाहुच्युता पृथिवी द्यामिवोपरि ।	
लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतभागा इह स्थ	२६
अदितिर्मादित्यैः प्रतीच्यां दिशः पातु बाहुच्युता पृथिवी द्यामिवोपरि ।	
लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतभागा इह स्थ	२७
सोमो मा विश्वैर्दुर्वैरुदीच्यां दिशः पातु बाहुच्युता पृथिवी द्यामिवोपरि ।	
लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतभागा इह स्थ	२८
धर्ता ह त्वा धरुणो धारयाता ऊर्ध्वं भानुं सविता द्यामिवोपरि ।	
लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतभागा इह स्थ	२९
प्राच्यां त्वा दिशि पुरा संवृतः स्वधायामा दधामि बाहुच्युता पृथिवी द्यामिवोपरि ।	
लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतभागा इह स्थ	३०(१५)
दक्षिणायां त्वा दिशि पुरा संवृतः स्वधायामा दधामि बाहुच्युता पृथिवी द्यामिवोपरि ।	
लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतभागा इह स्थ	३१
प्रतीच्यां त्वा दिशि पुरा संवृतः स्वधायामा दधामि बाहुच्युता पृथिवी द्यामिवोपरि ।	
लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतभागा इह स्थ	३२
उदीच्यां त्वा दिशि पुरा संवृतः स्वधायामा दधामि बाहुच्युता पृथिवी द्यामिवोपरि ।	
लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतभागा इह स्थ	३३(१५४)

ध्रुवायां त्वा दिशि पुरा संवृतः स्वधायामा दधा बाहुच्युता पृथिवी द्यामिवोपरि ।	
लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतभा । इह स्थ	३४
ऊर्ध्वायां त्वा दिशि पुरा संवृतः स्वधायामा दधामि बाहुच्युता पृथिवी द्यामिवोपरि ।	
लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतभागा इह स्थ	३५
धर्तासि धरुणोऽसि वंसंगोऽसि	३६
उदुपूरसि मधुपूरसि वातपूरसि	३७
इतश्च मामुतश्चावतां यमे इव यतमाने यद्वैतम् ।	
प्र वां भरन् मानुषा देवयन्तो आ सीदतां स्वमु लोकं विदाने	३८
स्वासस्थे भवतमिन्दवे नो युजे वां ब्रह्म पूर्य नमोभिः ।	
वि श्लोक एति पथ्येव सूरिः शृण्वन्तु विश्वे अमृतांस एतत्	३९
त्रीणि पदानि रूपो अन्वरोहचतुष्पदीमन्वैतद् व्रतेन ।	
अक्षरेण प्रति मिमीते अर्कमृतस्य नाभावमि सं पुनाति	४० (१६)
देवेभ्यः कर्मवृणीत मृत्युं प्रजायै किममृतं नावृणीत ।	
बृहस्पतिर्यज्ञमतनुत ऋषिः प्रियां यमस्तन्वमा रिरिच	४१
त्वमग्न ईडितो जातवेदोऽवाद्ब्रह्मयानि सुरभीणि कृत्वा ।	
प्रादाः पितृभ्यः स्वधया ते अक्षन्नद्धि त्वं देव प्रयता हवींषि	४२
आसीनासो अरुणीनामुपस्थे रयिं धत्त द्वाशुषे मर्त्याय ।	
पुत्रेभ्यः पितरस्तस्य वस्वः प्र यच्छत त इहोर्जं दधात	४३
अग्निष्वात्ताः पितर एह गच्छत सदःसदः सदत सुप्रणीतयः ।	
अत्तो हवींषि प्रयतानि बर्हिषि रयिं च नः सर्ववीरं दधात	४४
उपहूता नः पितरः सोम्यासो बर्हिष्येषु निधिषु प्रियेषु ।	
त आ गमन्तु त इह श्रुवन्त्वधि ब्रुवन्तु तेऽवन्त्वस्मान्	४५
ये नः पितुः पितरो ये पितामहा अनूजहिरे सोमपीथं वसिष्ठाः ।	
तेभिर्यमः संराणो हवींष्युशन्नशद्धिः प्रतिक्राममत्तु	४६
ये तानृषुर्देवत्रा जेहमाना होत्राविदुः स्तोमतष्टासो अर्केः ।	
अग्ने याहि सहस्रं देववन्दैः सत्यैः कविभिर्ऋषिभिर्धर्मसद्धिः	४७
ये सत्यासो हविरदो हविष्पा इन्द्रेण देवैः सरथं तुरेण ।	
आग्ने याहि सुविदत्रेभिर्वाङ् पुरैः पूर्वैर्ऋषिभिर्धर्मसद्धिः	४८ (१६२)

- उप सर्प मातरं भूमिमेतामुर्व्यचसं पृथिवीं सुशेवाम् ।
 ऊर्णम्रदाः पृथिवी दक्षिणावत एषा त्वा पातु प्रपथे पुरस्तात् ४९
- उच्छ्वश्चस्व पृथिवि मा नि बांधथाः सूपायनास्मै भव सूपसर्पणा ।
 माता पुत्रं यथा सिचाभ्येनिं भूम ऊर्णुहि ५० (१७)
- उच्छ्वश्चमाना पृथिवी सु तिष्ठतु सहस्रं मितु उप हि श्रयन्ताम् ।
 ते गृहासो घृतश्चुतः स्योना विश्वाहास्मै शरणाः सन्त्वत्र ५१
- उत् ते स्तभ्रामि पृथिवीं त्वत् परीमं लोगं निदधन्मो अहं रिषम् ।
 एतां स्थूणां पितरो धारयन्ति ते तत्र यमः सादना ते कृणोतु ५२
- इममग्रे चमसं मा वि जिह्वरः प्रियो देवानामुत सोम्यानाम् ।
 अयं यश्चमसो देवपानस्तस्मिन् देवा अमृता मादयन्ताम् ५३
- अथर्वा पूर्णं चमसं यमिन्द्रायाबिभर्वाजिनीवते ।
 तस्मिन् कृणोति सुकृतस्य भक्षं तस्मिन्निन्दुः पवते विश्वदानीम् ५४
- यत् ते कृष्णः शकुन आतुतोद पिपीलः सर्प उत वा श्वार्पदः ।
 अग्निष्टद विश्वादगदं कृणोतु सोमश्च यो ब्राह्मणां आविवेश ५५
- पर्यस्वतीरोषधयः पर्यस्वन्मामकं पर्यः ।
 अपां पर्यसो यत् पर्यस्तेन मा सह शुम्भतु ५६
- इमा नारीरविधवाः सुपत्नीराश्रनेन सर्पिषा सं स्पृशन्ताम् ।
 अनश्रवो अनमीवाः सुरत्ना आ रोहन्तु जनयो योनिमग्रे ५७
- सं गच्छस्व पितृभिः सं यमेनेष्टापुर्तेन परमे व्योमिन् ।
 हित्वावद्यं पुनरस्तमेहि सं गच्छतां तन्वा सुवर्चाः ५८
- ये नः पितुः पितरो ये पितामहा य आविविशुरुर्वीन्तरिक्षम् ।
 तेभ्यः स्वराडसुनीतिर्नो अद्य यथावशं तन्वः कल्पयाति ५९
- शं ते नीहारो भवतु शं ते पुष्पाव शीयताम् ।
 शीतिके शीतिकावति ह्लादिके ह्लादिकावति ।
 मण्डूक्यं सु शं भुव इमं स्वग्निं शमय ६० (१८)
- विवस्वान्नो अभयं कृणोतु यः सुत्रामां जीरदानुः सुदानुः ।
 इहेमे वीरा ब्रह्मवो भवन्तु गोमदश्ववन्मर्यस्तु पुष्टम् ६१ (१८९)

- विवस्वान् नो अमृतत्वे दधातु परंतु मृत्युरमृतं न ऐतु ।
इमान् रक्षतु पुरुषाना जस्मिणो सो ज्वेष्टामसवो यमं गुः ६२
- यो वृधे अन्तरिक्षे न मृहा पितृणां कविः प्रमतिर्मतीनाम् ।
तमर्चत विश्वमित्रा हविभिः स नो यमः प्रतरं जीवसे धात ६३
- आ रोहत दिवमुत्तमामृषयो मा बिभीतन ।
सोमपाः सोमपायिन इदं वः क्रियते हविरगन्म ज्योतिरुत्तमम् ६४
- प्र केतुना बृहता भ्रात्यग्निरा रोदसी वृषभो रोरवीति ।
दिवश्चिदन्तादुपमामुदानडपामुपस्थे महिषो ववर्ध ६५
- नाके सुपर्णमुप यत् पतन्तं हृदा वेनन्तो अभ्यचक्षत त्वा ।
हिरण्यपक्षं वरुणस्य दूतं यमस्य योनौ शकुनं भुरण्युम् ६६
- इन्द्रं क्रतुं न आ भर पिता पुत्रेभ्यो यथा ।
शिक्षां णो अस्मिन् पुरुहूत यामनि जीवा ज्योतिरशीमहि ६७
- अपूपापिहितान् कुम्भान् यांस्ते देवा अधारयन् ।
ते ते सन्तु स्वधावन्तो मधुमन्तो घृतश्रुतः ६८
- यास्ते धाना अनुकिरामि तिलमिश्राः स्वधावतीः ।
तास्ते सन्तु विश्वीः प्रभ्वीस्तास्ते यमो राजानु मन्यताम् ६९
- पुनर्देहि वनस्पते य एष निहितस्त्वयि ।
यथा यमस्य सार्दन आसाति विदथा वदन् ७०
- आ रमस्व जातवेदस्तेजस्वद्धरो अस्तु ते ।
शरीरमस्य सं द्रुहार्थेन धेहि सुकृतांमु लोके ७१
- ये ते पूर्वे परागता अपरे पितरश्च ये ।
तेभ्यो घृतस्य कुल्यैति शतधारा व्युन्दुती ७२
- एतदा रोह वयं उन्मृजानः स्वा इह बृहदु दीदयन्ते ।
अभि प्रेहि मध्यतो माप हास्थाः पितृणां लोकं प्रथमो यो अत्र ७३ (१९) (१९४)

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥३॥

(४) पितृमेधः ।

१-८९ अथर्वा । यमः, मन्त्रोक्ताः, ८१ पितरः, ८८ अग्निः, ८९ चन्द्रमाः । त्रिष्टुप्; १, ४, ७, १४, ३६, ६० भुरिक्, २, ५, ११, २९, ५०-५१, ५८ जगती; ३ पञ्चपदा भुरिगतिजगती; ६, ९, १३ पञ्चपदा शक्वरी (९ भुरिक्, १३ ज्यवसाना); ८ पञ्चपदाऽतिशक्वरी; १२ महावृहती; १६-२४ त्रिपदा भुरिक् महावृहती; २६, ३३, ४३, उपरिष्ठाद्वृहती (२६ विराट्); २७ याजुषी गायत्री; २५, ३१-३२, ३८, ४१-४२, ५५-५७, ५९, ६१ अनुष्टुप् (५६ ककुम्मती; ३९, ६२-६३ आस्तारपङ्क्तिः; (३९ पुरोविराट्, ६२ भुरिक्, ६३ स्वराट्); ४९ अनुष्टुप्गर्भा त्रिष्टुप्; ५३ पुरोविराट् सतः पङ्क्तिः; ६६ त्रिपदा स्वराट् गायत्री; ६७ त्रिपदाऽऽर्ची अनुष्टुप्; ६८, ७१ आसुरी अनुष्टुप्; ७२-७४, ७९ आसुरी पङ्क्तिः; ७५ आसुरी गायत्री; ७६ आसुरी उष्णिक्; ७७ देवी जगती; ७८ आसुरी त्रिष्टुप्; ८० आसुरी जगती; ८१ प्राजापत्याऽनुष्टुप्; ८२ साम्नी वृहती; ८३-८४ साम्नी त्रिष्टुप्; ८५ आसुरी वृहती; (६७-६८, ७१-८६ एकावसाना); ८६-८७ चतुष्पदा उष्णिक्. (८६ ककुम्मती, ८७ शंकुमती); ८८ ज्यवसाना पथ्या-पङ्क्तिः; ८९ पञ्चपदा पथ्यापङ्क्तिः ।

[४] आ रोहत जलित्रीं जातवेदसः पितृयाणैः सं व आ रोहयामि ।

अवाङ्मयेषितो हव्यवाह ईजानं युक्ताः सुकृतां धत्त लोके १

देवा यज्ञमृतवः कल्पयन्ति हविः पुरोडाशं सुचो यज्ञायुधानि ।

तेभिर्याहि पृथिभिर्देवयानैर्यैरीजानाः स्वर्गं यन्ति लोकम् २

ऋतस्य पन्थामनु पश्य साध्वङ्गिरसः सुकृतो येन यन्ति ।

तेभिर्याहि पृथिभिः स्वर्गं यत्रादित्या मधु भक्षयन्ति तृतीये नाके अधि वि श्रयस्व ३

त्रयः सुपर्णा उपरस्य मायू नार्कस्य पृष्ठे अधि विष्टपि श्रिताः ।

स्वर्गा लोका अमृतेन विष्टा इषमूर्जं यजमानाय दुहाम् ४

जुहूर्दीधार व्यामुपभृदन्तरिक्षं भुवा दीधार पृथिवीं प्रतिष्ठाम् ।

प्रतीमां लोका घृतपृष्ठाः स्वर्गाः कामैकामं यजमानाय दुहाम् ५

भुव आ रोह पृथिवीं विश्वभोजसमन्तरिक्षमुपभृदा क्रमस्व ।

जुहु द्यां गच्छ यजमानेन साकं सुवेण वत्सेन दिशः प्रपीनाः सर्वा ध्रुक्वाहणीयमानः ६

तीर्थैस्तरन्ति प्रवतो महीरिति यज्ञकृतः सुकृतो येन यन्ति ।

अत्रादधुर्यजमानाय लोकं दिशो भूतानि यदकल्पयन्त ७

अङ्गिरसामयनं पूर्वी अग्निरादित्यानामयनं गार्हपत्यो दक्षिणानामयनं दक्षिणाग्निः ।

महिमानमग्नेर्विहितस्य ब्रह्मणा समङ्गः सर्वं उप याहि शम्भः ८ (१०१)

पूर्वा अग्निर्वा तपतु शं पुरस्ताच्छं पश्चात् तपतु गार्हपत्यः ।	
दक्षिणाग्निर्वा तपतु शर्म वर्मोत्तरतो मध्यतो अन्तरिक्षाद् दिशोदिशो	
अग्ने परि पाहि घोरात्	९
यूयमग्ने शंतमाभिस्तनूभिरीजानमभि लोकं स्वर्गम् ।	
अश्वा भूत्वा पृष्टिवाहो बहाथ यत्र देवैः सधमाहुं मदन्ति	१० (२०)
शमग्ने पश्चात् तप शं पुरस्ताच्छमुत्तराच्छमधरात् तपैनम् ।	
एकस्त्रेधा विहितो जातवेदः सम्यगेनं धेहि सुकृतासु लोके	११
शमग्नयः समिद्धा आ रभन्तां प्राजापत्यं मेध्यं जातवेदसः ।	
शृतं कृण्वन्त इह माव चिक्षिपन्	१२
यज्ञ एति विततः कल्पमान ईजानमभि लोकं स्वर्गम् ।	
तमग्नयः सर्वहुतं जुषन्तां प्राजापत्यं मेध्यं जातवेदसः ।	
शृतं कृण्वन्त इह माव चिक्षिपन्	१३
ईजानश्चितमारुक्षदग्निं नाकस्य पृष्ठाद् दिवसुत् पतिष्यन् ।	
तस्मै प्र भाति नभसो ज्योतिषीमान्स्वर्गः पन्थाः सुकृते देवयानः	१४
अग्निर्होताध्वर्युष्टे बृहस्पतिरिन्द्रो ब्रह्मा दक्षिणतस्ते अस्तु ।	
हुतोऽयं संस्थितो यज्ञ एति यत्र पूर्वमयनं हुतानाम्	१५
अपूपवान् क्षीरवांश्चरुरेह सीदतु ।	
लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतभागा इह स्थ	१६
अपूपवान् दधिवांश्चरुरेह सीदतु ।	
लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतभागा इह स्थ	१७
अपूपवान् दुग्धवांश्चरुरेह सीदतु ।	
लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतभागा इह स्थ	१८
अपूपवान् घृतवांश्चरुरेह सीदतु ।	
लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतभागा इह स्थ	१९
अपूपवान् मांसवांश्चरुरेह सीदतु ।	
लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतभागा इह स्थ	२० (२१)
अपूपवान्नर्वांश्चरुरेह सीदतु ।	
लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतभागा इह स्थ	२१ (२१५)

- अपूपवान् मधुमांश्चरुरेह सीदतु ।
 लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतभागा इह स्थ २२
- अपूपवान् रसवांश्चरुरेह सीदतु ।
 लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतभागा इह स्थ २३
- अपूपवानपवांश्चरुरेह सीदतु ।
 लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतभागा इह स्थ २४
- अपूपापिहितान् कुम्भान् यांस्ते देवा अधारयन् ।
 ते ते सन्तु स्वधावन्तो मधुमन्तो घृतश्चुतः २५
- यास्ते धाना अन्तुकिरामि तिलमिश्राः स्वधावतीः ।
 तास्ते सन्तुद्भवीः प्रभ्वीस्तास्ते यमो राजानु मन्यताम् २६
- अक्षितिं भूयसीम् २७
- द्रप्सश्चस्कन्द पृथिवीमनु द्यामिमं च योनिमनु यश्च पूर्वं ।
 समानं योनिमनु संचरन्तं द्रप्सं जुहोम्यनु सप्त होत्राः २८
- शतधारं वायुमर्कं स्वविदं नृचक्षसस्ते अभि चक्षते रयिम् ।
 ये पूणन्ति प्र च यच्छन्ति सर्वदा ते दुहते दक्षिणां सप्तमातरम् २९
- कोशं दुहन्ति कलशं चतुर्बिलमिडां धेनुं मधुमतीं स्वस्तये ।
 ऊर्जं मदन्तीमदिति जनेष्वग्ने मा हिंसीः परमे व्योमिन् ३० (२२)
- एतत् ते देवः सविता वासो ददाति भर्तवे ।
 तत् त्वं यमस्य राज्ये वसानस्तार्प्यं चर ३१
- धाना धेनुरभवद् वत्सो अस्यास्तिलोऽभवत् ।
 तां वै यमस्य राज्ये अक्षितामुप जीवति ३२
- एतास्ते असौ धेनवः कामदुघा भवन्तु ।
 एनीः श्येनीः सरूपा विरूपास्तिलवत्सा उप तिष्ठन्तु त्वात्र ३३
- एनीर्धाना हरिणीः श्येनीरस्य कृष्णा धाना रोहिणीर्धेनवस्ते ।
 तिलवत्सा ऊर्जमस्मै दुहाना विश्वाहा सन्त्वनप्रस्फुरन्तीः ३४
- वैश्वानरे हविरिदं जुहोमि साहस्रं शतधारमुत्सम् ।
 स बिभर्ति पितरं पितामहान् प्रपितामहान् बिभर्ति पिन्वमानः ३५ (२३)

सहस्रधारं शतधारमुत्समक्षितं व्यच्यमानं सलिलस्य पृष्ठे ।

ऊर्जं दुहानमनपस्फुरन्तमुपासते पितरः स्वधाभिः

३६

इदं कसाम्बु चयनेन चितं तत् सजाता अव पश्यतेत ।

मर्त्योऽयममृतत्वमेति तस्मै गृहान् कृणुत यावत्सर्वन्धु

३७

इहैवैधि धनसनिरिहचित्त इहकृतुः । इहैधि वीर्यवित्तरो वयोधा अपराहतः

३८

पुत्रं पौत्रमभितर्पयन्तीरापो मधुमतीरिमाः ।

स्वधां पितृभ्यो अमृतं दुहाना आपो देवीरुभयांस्तर्पयन्तु

३९

आपो अग्निं प्र हिणुत पितृरुपेभ्यं यज्ञं पितरो मे जुषन्ताम् ।

आसीनामूर्जमुप ये सचन्ते ते नो रयिं सर्ववीरं नि यच्छान्

४० (२३)

समिन्धते अमर्त्यं हव्यवाहं घृतप्रियम् । स वेदु निहिताग्निधीन् पितृन् परावतो गतान् ४१

यं ते मन्थं यमोदुनं यन्मांसं निपूणामि ते । ते ते सन्तु स्वधावन्तो मधुमन्तो घृतश्रुतः ४२

यास्ते धाना अनुकिरामि तिलमिश्राः स्वधावतीः ।

तास्ते सन्तुद्भवीः प्रभ्वीस्तास्ते यमो राजानु मन्यताम्

४३

इदं पूर्वमपरं नियानं येना ते पूर्वं पितरः परेताः ।

पुरोगवा ये अभिशाचो अस्य ते त्वा वहन्ति सुकृतामु लोकम्

४४

सरस्वतीं देवयन्तो हवन्ते सरस्वतीमध्वरे तायमानि ।

सरस्वतीं सुकृतो हवन्ते सरस्वती दाशुषे वार्यं दात

४५

सरस्वतीं पितरो हवन्ते दक्षिणा यज्ञमभिनक्षमाणाः ।

आसद्यास्मिन् बर्हिषि मादयध्वमनमीवा इष आ धेह्यस्मे

४६

सरस्वति या सरथं ययाथोक्थैः स्वधाभिर्देवि पितृभिर्मदन्ती ।

सहस्रार्चमिडो अत्र भागं रायस्पोषं यजमानाय धेहि

४७

पृथिवीं त्वा पृथिव्यामा वेशयामि देवो नो धाता प्र तिरात्यायुः ।

परापरेता वसुविद् वो अस्त्वधा मृताः पितृषु सं भवन्तु

४८

आ प्र च्यवेथामप तन्मृजेथां यद् वामभिभा अत्रोचुः ।

अस्मादेतमघ्न्यौ तद् वशीयो दातुः पितृष्विहभोजनौ मम

४९

एयमगन् दक्षिणा भद्रतो नो अनेन दत्ता सुदुधा वयोधाः ।

यौवने जीवानुपपृञ्चती जरा पितृभ्य उपसंपराणयादिमान्

५० (२४) (२४३)

- इदं पितृभ्यः प्र भरामि बर्हिर्जीवं देवेभ्य उत्तरं स्तृणामि ।
तदा रोह पुरुष मेध्यो भवन् प्रति त्वा जानन्तु पितरः परेतम् ५१
- एदं बर्हिरसदो मेध्योऽभूः प्रति त्वा जानन्तु पितरः परेतम् ।
यथापरु तन्वं१ सं भरस्व गात्राणि ते बर्हणा कल्पयामि ५२
- पूर्णो राजापिधानं चरुणामूर्जो बलं सह ओजो न आगन् ।
आयुर्जीवेभ्यो विदधद् दीर्घायुत्वाय शतशारदाय ५३
- ऊर्जो भागो य इमं जजानाश्मज्जानामाधिपत्यं जगाम ।
तमर्चत विश्वमित्रा हविभिः स नो यमः प्रतरं जीवसे धात ५४
- यथा यमाय हर्म्यमवपन् पञ्च मानवाः । एवा वपामि हर्म्यं यथा मे भूरयोऽसंत ५५
- इदं हिरण्यं विभृहि यत् ते पिताविभः पुरा । स्वर्गं यतः पितुर्हस्तं निर्मृष्टि दक्षिणम् ५६
- ये च जीवा ये च मृता ये जाता ये च यज्ञियाः ।
तेभ्यो घृतस्य कुल्यैति मधुधारा व्युन्दुती ५७
- वृषा मतीनां पवते विचक्षणः सूरौ अह्नां प्रतरीतोषसां द्विवः ।
प्राणः सिन्धूनां कुलशो अचिक्रदुदिन्द्रस्य हार्दिमाविशन् मनीषया ५८
- त्वेषस्ते धूम ऊर्णोतु द्विवि घञ्छुक्क आततः ।
सूरौ न हि द्युता त्वं कृपा पावक रोचसे ५९
- प्र वा एतीन्दुरिन्द्रस्य निष्कृतिं सखा सख्युर्न प्र मिनाति संगिरः ।
मयं इव योषाः समर्षसे सोमः कुलशो ज्ञतयामना पथा ६० (२५)
- अक्षन्नमीमदन्त ह्यव प्रियां अधूषत ।
अस्तौषत स्वभानवो विप्रा यविष्ठा ईमहे ६१
- आ यात पितरः सोम्यासो गम्भीरैः पृथिभिः पितृयाणैः ।
आयुरस्मभ्यं दधतः प्रजां च रायश्च पेषैरभि नः सचध्वम् ६२
- परां यात पितरः सोम्यासो गम्भीरैः पृथिभिः पूर्याणैः ।
अधा मासि पुनरा यात नो गृहान् हविरस्तुं सुप्रजसः सुवीराः ६३
- यद् वो अग्निरजहादेकमङ्गं पितृलोकं गमयं जातवेदाः ।
तद् व एतत् पुनरा प्याययामि साङ्गाः स्वर्गे पितरो मादयध्वम् ६४ (३५८)

अभूद् दूतः प्रहितो जातवेदाः सायं न्यहं उपवन्द्यो नृभिः ।	
प्रादाः पितृभ्यः स्वधया ते अक्षन्नद्धि त्वं देव प्रयता हवीषि	६५
असौ हा इह ते मनः ककुत्सलमिव जामयः । अभ्येनिं भूम ऊर्णुहि	६६
शुम्भन्तां लोकाः पितृषदनाः पितृषदने त्वा लोक आ सादयामि	६७
येऽस्माकं पितरस्तेषां बर्हिरोसि	६८
उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदवाधमं वि मध्यमं श्रथाय ।	
अधा वयमादित्य व्रते तवानांगसो अदितये स्याम	६९
प्रास्मत् पाशान् वरुण मुञ्च सर्वान् यैः समामे वृध्यते यैर्व्यामि ।	
अधा जीवेम शरदं शतानि त्वया राजन् गुपिता रक्षमाणाः	७० (२६)
अग्नये कव्यवाहनाय स्वधा नमः	७१
सोमाय पितृमते स्वधा नमः	७२
पितृभ्यः सोमवद्भ्यः स्वधा नमः	७३
यमाय पितृमते स्वधा नमः	७४
एतत् ते प्रततामह स्वधा ये च त्वामनु	७५
एतत् ते ततामह स्वधा ये च त्वामनु	७६
एतत् ते तत स्वधा	७७
स्वधा पितृभ्यः पृथिविषद्भ्यः	७८
स्वधा पितृभ्यो अन्तरिक्षसद्भ्यः	७९
स्वधा पितृभ्यो दिविषद्भ्यः	८० (२७)
नमो वः पितर ऊर्जे नमो वः पितरो रसाय ।	८१
नमो वः पितरो भामाय नमो वः पितरो मन्यवे	८२
नमो वः पितरो यद् वोरं तस्मै नमो वः पितरो यत् क्रूरं तस्मै	८३
नमो वः पितरो यच्छिवं तस्मै नमो वः पितरो यत् स्योनं तस्मै	८४ (२७८)

नमो वः पितरः स्वधा वः पितरः

८५

येऽत्र पितरः पितरो येऽत्र यूयं स्थ युष्माँस्तेऽनु यूयं तेषां श्रेष्ठा भूयास्थ ८६

य इह पितरो जीवा इह वयं स्मः ।

अस्माँस्तेऽनु वयं तेषां श्रेष्ठा भूयास्म

८७

आ त्वाग्र इधीमहि द्युमन्तं देवाजरम् ।

यद् घृ सा ते पनीयसी समिद् वृद्धयति द्यवि ।

इषं स्तोतृभ्य आ भर

८८

चन्द्रमा अप्स्व॑न्तरा सुपर्णो धावते द्विवि ।

न वो हिरण्यनेमयः पदं विन्दन्ति विद्युतो वित्तं मे अस्य रोदसी

८९(२८)(२८३)

[इति चतुर्विंशः प्रपाठकः ॥३४॥]

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥४॥

॥ इत्यष्टादशं काण्डं समाप्तम् ॥

मन्त्रसंख्या—

सप्तदशकाण्डस्यान्तपर्यन्तं— ४२९३

अष्टादशकाण्डस्य ... २८३

सर्वयोगः ४५७६

एकोनविंशं काण्डम् ।

(१) यज्ञः ।

१-३ ब्रह्मा । यज्ञः, चन्द्रमाश्च । १-२ पथ्यावृहती, ३ पङ्क्तिः ।

[अथ पञ्चाङ्गिः प्रपाठकः ॥३५॥]

[१] सं सं संवन्तु नद्यः १ : सं वाताः सं पतत्रिणः ।

यज्ञमिमं वर्धयता गिरः संस्राव्येण हविषा जुहोमि १

इमं होमां यज्ञमवतेमं संस्रावणा उत ।

यज्ञमिमं वर्धयता गिरः संस्राव्येण हविषा जुहोमि २

रूपं रूपं वयोवयः संरभ्यैर्न परि ष्वजे ।

यज्ञमिमं चतस्रः प्रदिशो वर्धयन्तु संस्राव्येण हविषा जुहोमि ३ (३)

(२) आपः ।

१-५ सिन्धुद्वीपः । आपः । अनुष्टुप् ।

शं त आपो हैमवतीः शम्भु ते सन्तुत्स्याः ।

शं ते सनिष्यदा आपः शम्भु ते सन्तु वृष्याः १

शं त आपो धन्वन्त्याः शं ते सन्तुवन्त्याः ।

शं ते खनित्रिमा आपः शं याः कुम्भेभिराभृताः २

अनभ्रयः खनमाना विप्रा गम्भीरे अपसः । भिषग्भ्यो भिषक्तरा आपो अच्छा वदामसि ३

अपामहं द्विव्यानामपां स्रोतस्यानाम् । अपामहं प्रणेजनेऽश्वा भवथ वाजिनः ४

ता अपः शिवा अपोऽयक्ष्मंकरणीरपः । यथैव तृप्यते मयस्तास्त आ दत्त भेषजीः ५ (८)

(३) जातवेदाः ।

१-४ अथर्वाङ्गिराः । अग्निः । त्रिष्टुप्; २ भुरिक् ।

द्विवस्पृथिव्याः पर्यन्तरिक्षाद् वनस्पतिभ्यो अधयोषधीभ्यः ।

यत्रयत्र विभृतो जातवेदास्ततं स्तुतो जुषमाणो न एहि १

यस्ते अप्सु महिमा यो वनेषु य ओषधीषु पशुष्वप्स्वन्तः ।

अग्रे सर्वास्तन्वः १ : सं रभस्व ताभिर्न एहि द्रविणोदा अजस्रः २

यस्ते देवेषु महिमा स्वर्गो या ते तनूः पितृष्वाविवेश ।

पुष्टिर्या ते मनुष्येषु पप्रथेऽग्रे तया रयिमस्मासु धेहि ३ (११)

अथर्व० ४६

श्रुत्कर्णाय क्वये वेद्याय वचोभिर्वाकैरुप यामि रातिम् ।

यतो भयमभयं तन्नो अस्त्वव देवानां यज हेडो अग्ने

४ (१२)

(४) आकूतिः ।

१-४ अथर्वाङ्गिराः । अग्निः । त्रिष्टुप्, १ पञ्चपदा विराडतिजगती, २ जगती ।

यामाहुतिं प्रथमामर्थवा या जाता या हव्यमकृणोज्जातवेदाः ।

तां त एतां प्रथमो जोहवीमि तामिष्टुसो वहतु हव्यमग्निरग्नये स्वाहा १

आकूतिं देवीं सुभगां पुरो दधे चित्तस्य माता सुहवा नो अस्तु ।

यामाशामेमि केवली सा मे अस्तु विदेयमेनां मनसि प्रविष्टाम् २

आकूत्या नो बृहस्पत आकूत्या न उपा गहि ।

अथो भगस्य नो धेह्यथो नः सुहवो भव ३

बृहस्पतिर्म आकूतिमाङ्गिरसः प्रति जानातु वाचमेताम् ।

यस्य देवा देवताः संबभूवुः स सुप्रणीताः कामो अन्वेत्वस्मान् ४ (१६)

(५) जगतो राजा ।

१ अथर्वाङ्गिराः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

इन्द्रो राजा जगतश्चर्षणीनामधि क्षमि विष्टुरूपं यदस्ति ।

ततो ददाति द्राशुषे वसूनि चोदुद राध उपस्तुतश्चिदुर्वाक् १ (१७)

(६) जगद्धीजः पुरुषः ।

१-१६ नारायणः । पुरुषः । अनुष्टुप् ।

सहस्रबाहुः पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात् ।

स भूमिं विश्वतो वृत्वात्यतिष्ठद् दशाङ्गुलम् १

त्रिभिः पद्भिर्धामरोहत् पादस्येहामभवत् पुनः ।

तथा व्यक्रामद् विष्वङ्शनानशने अनु २

तावन्तो अस्य महिमानस्ततो ज्यायांश्च पूरुषः ।

पादोऽस्य विश्वा भूतानि त्रिपादस्यामृतं द्विवि ३

पुरुष एवेदं सर्वं यद् भूतं यच्च भाव्यम् ।

उतामृतत्वस्येश्वरो यदन्येनाभवत् सह ४

यत् पुरुषं व्यदधुः कतिधा व्यक्रल्पयन् ।

मुखं किमस्य किं बाहू किमूरु पादा उच्येते ५ (२२)

ब्राह्मणोऽस्य मुखमासीद् बाहू राजन्योऽभवत् । मध्यं तदस्य यद् वैश्यः पद्भ्यां शूद्रो अजायत ६	
चन्द्रमा मनसो जातश्चक्षोः सूर्यो अजायत । मुखादिन्द्रश्चाग्निश्च प्राणाद् वायुरजायत ७	
नाभ्या आसीदुन्तरिक्षं शीर्ष्णो द्यौः समवर्तत ।	
पद्भ्यां भूमिर्दिशः श्रोत्रात् तथा लोकाँ अकल्पयन् ८	
विराडग्रे समभवद् विराजो अधि पूरुषः । स जातो अत्यरिच्यत पश्चाद् भूमिमथो पुरः ९	
यत् पूरुषेण हविषा देवा यज्ञमतन्वत । वसन्तो अस्यासीदाज्यं ग्रीष्म इधमः शरद्धविः १०	
तं यज्ञं प्रावृषा प्रौक्षन् पूरुषं जातमग्रशः । तेन देवा अयजन्त साध्या वसवश्च ये ११	
तस्मादश्वा अजायन्त ये च के चोभयादतः ।	
गावो ह जज्ञिरे तस्मात् तस्माज्जाता अजावयः १२	
तस्माद् यज्ञात् सर्वहुत ऋचः सामानि जज्ञिरे ।	
छन्दो ह जज्ञिरे तस्माद् यजुस्तस्मादजायत १३	
तस्माद् यज्ञात् सर्वहुतः संभूतं पृषदाज्यम् ।	
पशूँस्तांश्चक्रे वायव्या नारण्या ग्राम्याश्च ये १४	
सप्तास्यासन् परिधयस्त्रिः सप्त समिधः कृताः ।	
देवा यद् यज्ञं तन्वाना अबध्नन् पूरुषं पशुम् १५	
भूध्रो देवस्य बृहतो अंशवः सप्त सप्ततीः । राज्ञः सोमस्याजायन्त जातस्य पूरुषादधि १६ (३३)	

(७) नक्षत्राणि ।

१-५ गार्ग्यः । नक्षत्राणि । त्रिष्टुप्, ४ भुरिक् ।

चित्राणि साकं द्विवि रौचनानि सरीसृपाणि भुवने जवानि ।	
तुर्मिशं सुमतिमिच्छमानो अहानि गीर्भिः संपर्यामि नाकम् १	
सुहवमग्रे कृत्तिका रोहिणी चास्तु भद्रं मृगशिरः शमाद्रा ।	
पुनर्वसू सूनृता चारु पुष्यो भानुराश्लेषा अर्यनं मघा मे २	
पुष्यं पूर्वा फल्गुन्यौ चात्र हस्तश्चित्रा शिवा स्वाति सुखो मे अस्तु ।	
राधे विशाखे सुहवानुराधा ज्येष्ठा सुनक्षत्रमरिष्ट मूलम् ३	
अश्लेषा पूर्वा रासतां मे अषाढा ऊर्जं देव्युत्तरा आ वहन्तु ।	
अभिजिन्मे रासतां पुष्यमेव श्रवणः श्रविष्ठाः कुर्वतां सुपुष्टिम् ४	
आ मे महच्छताभिषग् वरीय आ मे द्रुया प्रोष्ठपदा सुशर्म ।	
आ रेवती चाश्वयुजौ भगं म आ मे रथि भरण्य आ वहन्तु ५ (३८)	

(८) नक्षत्राणि ।

१-७ गार्ग्यः । नक्षत्राणि, ९ ब्रह्मणस्पतिः । त्रिष्टुप्. १ विराड् जगती ।

यानि नक्षत्राणि दिव्यन्तरिक्षे अप्सु भूमौ यानि नगेषु विश्वे ।	
प्रकल्पयन् चन्द्रमा यान्येति सर्वाणि ममैतानि शिवानि सन्तु	१
अष्टाविंशानि शिवानि शग्मानि सह योगं भजन्तु मे ।	
योगं प्र पद्ये क्षेमं च क्षेमं प्र पद्ये योगं च नमोऽहोरात्राभ्यामस्तु	२
स्वस्तितं मे सुप्रातः सुसायं सुदिवं सुमृगं सुशकुनं मे अस्तु ।	
सुहवमग्ने स्वस्त्यं मर्त्यं गत्वा पुनरायाभिनन्दन्	३
अनुहवं परिहवं परिवादं परिक्षवम् । सर्वैर्मे रिक्तकुम्भान् परा तान् सवितः सुव	४
अपपापं परिक्षवं पुण्यं भक्षीमहि क्षवम् ।	
शिवा ते पाप नासिकां पुण्यं गश्वाभि मेहताम्	५
इमा या ब्रह्मणस्पते विषूचीर्वात ईरते । सुधीचीरिन्द्र ताः कृत्वा मह्यं शिवतमास्कृधि	६
स्वस्ति नो अस्त्वभयं नो अस्तु नमोऽहोरात्राभ्यामस्तु	७ (४५)

(९) शान्तिः ।

१-१४ वसिष्ठः [शान्तातिः ?] शान्तिः, बहुदैवत्यम् । अनुष्टुप्; १ विराडुरोबृहती; ५ पञ्चपदा पथ्यापङ्क्तिः;
९ पञ्चपदा ककुम्भती; १२ ज्यवसाना सप्तपदाऽष्टेः; १४ चतुष्पदा संकृतिः ।

शान्ता द्यौः शान्ता पृथिवी शान्तमिदमुर्वन्तरिक्षम् ।	
शान्ता उदुन्वतीरापः शान्ता नः सन्त्वोषधीः	१
शान्तानि पूर्वरूपाणि शान्तं नो अस्तु कृताकृतम् ।	
शान्तं भूतं च भव्यं च सर्वमेव शमस्तु नः	२
इयं या परमेष्ठिनी वाग् देवी ब्रह्मसंशिता । ययैव संसृजे घोरं तयैव शान्तिरस्तु नः	३
इदं यत् परमेष्ठिनं मनो वां ब्रह्मसंशितम् । येनैव संसृजे घोरं तेनैव शान्तिरस्तु नः	४
इमानि यानि पञ्चैन्द्रियाणि मनःषष्ठानि मे हृदि ब्रह्मणा संशितानि ।	
यैरेव संसृजे घोरं तैरेव शान्तिरस्तु नः	५
शं नो मित्रः शं वरुणः शं विष्णुः शं प्रजापतिः ।	
शं न इन्द्रो बृहस्पतिः शं नो भवत्वयमा	६
शं नो मित्रः शं वरुणः शं विवस्वां छमन्तकः ।	
उत्पाताः पार्थिवान्तरिक्षाः शं नो दिविचरा ग्रहाः	७ (५२)

शं नो भूमिर्वप्यमाना शमुल्का निर्हतं च यत् ।

शं गावो लोहितक्षीराः शं भूमिरव तीर्यतीः

८

नक्षत्रमुल्काभिहतं शमस्तु नः शं नोऽभिचाराः शमु सन्तु कृत्याः ।

शं नो निखाता वल्गाः शमुल्का देशोपसर्गाः शमु नो भवन्तु

९

शं नो ग्रहाश्चान्द्रमसाः शमादित्यश्च राहुणा ।

शं नो मृत्युर्धूमकेतुः शं रुद्रास्तिग्मतेजसः

१०

शं रुद्राः शं वसवः शमादित्याः शमस्य नः ।

शं नो महर्षयो देवाः शं देवाः शं बृहस्पतिः

११

ब्रह्म प्रजापतिर्धाता लोका वेदाः सप्तऋषयोऽग्नयः ।

तैर्मै कृतं स्वस्त्ययनमिन्द्रो मे शर्म यच्छतु ब्रह्मा मे शर्म यच्छतु ।

विश्वे मे देवाः शर्म यच्छन्तु सर्वे मे देवाः शर्म यच्छन्तु

१२

यानि कानि चिच्छान्तानि लोके सप्तऋषयो विदुः ।

सर्वाणि शं भवन्तु मे शं मे अस्त्वभयं मे अस्तु

१३

पृथिवी शान्तिरन्तरिक्षं शान्तिर्द्यौः शान्तिरापः शान्तिरोषधयः शान्तिर्वनस्पतयः

शान्तिर्विश्वे मे देवाः शान्तिः सर्वे मे देवाः शान्तिः शान्तिः शान्तिः शान्तिभिः ।

ताभिः शान्तिभिः सर्वं शान्तिभिः शमयामोऽहं यद्विह घोरं यद्विह क्रूरं

यद्विह पापं तच्छान्तं तच्छिवं सर्वमेव शमस्तु नः

१४ (५९)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥

(१०) शान्तिः ।

१-१० वसिष्ठः । बहुदैवत्यम् । त्रिष्टुप् ।

[२] शं न इन्द्राग्नी भवतामवोभिः शं न इन्द्रावरुणा रातहव्या ।

शमिन्द्रासोमा सुविताय शं योः शं न इन्द्रापूषणा वाजसातौ

१

शं नो भगः शमु नः शंसो अस्तु शं नः पुरंधिः शमु सन्तु रायः ।

शं नः सत्यस्य सुयमस्य शंसः शं नो अर्यमा पुरुजातो अस्तु

२

शं नो धाता शमु धर्ता नो अस्तु शं न उरुची भवतु स्वधामिः ।

शं रोदसी बृहती शं नो अद्भिः शं नो देवानां सुहवानि सन्तु

३

शं नो अग्निर्ज्योतिरनीको अस्तु शं नो मित्रावरुणावश्विना शम् ।

शं नः सुकृतां सुकृतानि सन्तु शं न इषिरो अभि वातु वातः

४ (६३)

शं नो द्यावापृथिवी पूर्वहूतौ शमन्तरिक्षं हृशये नो अस्तु ।	
शं न ओषधीर्वनिनो भवन्तु शं नो रजसस्पतिरस्तु जिष्णुः	५
शं न इन्द्रो वसुभिर्देवो अस्तु शमादित्येभिर्वरुणः सुशंसः ।	
शं नो रुद्रो रुद्रेभिर्जलापः शं नस्त्वष्टा ग्नाभिरिह शृणोतु	६
शं न सोमो भवतु ब्रह्म शं नः शं नो द्यावाणः शमु सन्तु यज्ञाः ।	
शं नः स्वरूपा मितयो भवन्तु शं नः प्रस्वः शम्बस्तु वेदिः	७
शं नः सूर्य उरुचक्षा उदेतु शं नो भवन्तु प्रदिशश्चतस्रः ।	
शं नः पर्वता ध्रुवयो भवन्तु शं नः सिन्धवः शमु सन्त्वापः	८
शं नो अदितिर्भवतु व्रतेभिः शं नो भवन्तु मरुतः स्वर्काः ।	
शं नो विष्णुः शमु पुषा नो अस्तु शं नो भवित्रं शम्बस्तु वायुः	९
शं नो देवः सविता त्रायमाणः शं नो भवन्तूषसो विभातीः ।	
शं नः पर्जन्यो भवतु प्रजाभ्यः शं नः क्षेत्रस्य पतिरस्तु शंभुः	१० (६९)

(११) शास्तिः ।

१-६ वसिष्ठः । बहुदैवत्यम् । त्रिष्टुप् ।

शं नः सत्यस्य पतयो भवन्तु शं नो अर्वन्तः शमु सन्तु गावः ।	
शं न ऋभवः सुकृतः सुहस्ताः शं नो भवन्तु पितरो हवेषु	१
शं नो देवा विश्वदेवा भवन्तु शं सरस्वती सह धीभिरस्तु ।	
शमभिषाचः शमु रातिषाचः शं नो दिव्याः पार्थिवाः शं नो अन्याः	२
शं नो अज एकपाद् देवो अस्तु शमहिर्बुध्न्यः शं समुद्रः ।	
शं नो अपां नपात् पेरुरस्तु शं नः पृथिवीर्भवतु देवगोपा	३
आदित्या रुद्रा वसवो जुषन्तामिदं ब्रह्म क्रियमाणं नवीयः ।	
शृण्वन्तु नो दिव्याः पार्थिवासो गोजाता उत ये यज्ञियांसः	४
ये देवानामृत्विजो यज्ञियांसो मनोर्यजत्रा अमृता ऋतज्ञाः ।	
ते नो रासन्तामुरुगायमद्य यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः	५
तदस्तु मित्रावरुणा तदग्ने शं योरस्मभ्यमिदमस्तु शस्तम् ।	
अशीमहि गाधमुत प्रतिष्ठां नमो दिवे बृहते सार्दनाय	६ (७५)

(१२)

१ वसिष्ठः । उपा । त्रिष्टुप् ।

उषा अप स्वसुस्तमः सं वर्तयति वर्तनिं सुजातता ।
अया वाजं देवहितं सनेम मदम ज्ञातहिमाः सुवीराः

१ (७६)

(१३) एकवीरः ।

१-११ अप्रतिरथः । इन्द्रः । त्रिष्टुप्; ३-६, ११ भुरिक् ।

इन्द्रस्य बाहू स्थविरौ वृषाणौ चित्रा इमा वृषभौ पारयिष्णू ।
तौ योक्षे प्रथमो योग आगते याभ्यां जितमसुराणां स्वयं यत् १
आशुः शिशानो वृषभो न भीमो घनाघनः क्षोभणश्रर्षणीनाम् ।
संक्रन्दनोऽनिमिष एकवीरः ज्ञातं सेना अजयत् साकमिन्द्रः २
संक्रन्दननानिमिषेण जिष्णुनाऽयोध्येन दुश्च्यवनेन धुष्णुना ।
तदिन्द्रेण जयत् तत् सहध्वं युधौ नर इषुहस्तेन वृष्णां ३
स इषुहस्तैः स निषङ्गिभिर्वशी संसृष्टा स युध इन्द्रो गणेन ।
संसृष्टजित् सोमपा बाहुशर्षुग्रधन्वा प्रतिहिताभिरस्ता ४
बलविज्ञायः स्थविरः प्रवीरः सहस्वान् वाजी सहमान उग्रः ।
अभिर्वीरो अभिषत्वा सहोजिज्जैत्रमिन्द्र रथमा तिष्ठ गोविदन् ५
इमं वीरमनु हर्षध्वमुग्रमिन्द्रं सखायो अनु सं रभध्वम् ।
ग्रामजितं गोजितं वज्रबाहुं जयन्तमज्मं प्रमृणन्तमोजसा ६
अभि गोत्राणि सहसा गाहमानोऽनुय उग्रः ज्ञातमन्युरिन्द्रः ।
दुश्च्यवनः पृतनाषाडयोध्योऽस्माकं सेना अवतु प्र युत्सु ७
बृहस्पते परि दीया रथेन रक्षोहामित्रा अपबाधमानः ।
प्रभञ्छन्नं प्रमृणन्नमित्रानस्माकमेध्यविता तनूनाम् ८
इन्द्र एषां नेता बृहस्पतिर्दक्षिणा यज्ञः पुर एतु सोमः ।
देवसेनानामभिभञ्जतीनां जयन्तीनां मरुतो यन्तु मध्ये ९
इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य राज्ञ आदित्यानां मरुतां शर्धं उग्रम् ।
महामनसां भुवनच्यवानां घोषो देवानां जयतामुदस्थात् १०
अस्माकमिन्द्रः समृतेषु ध्वजेष्वस्माकं या इषवस्ता जयन्तु ।
अस्माकं वीरा उत्तरे भवन्त्वस्मान् देवासोऽवता हवेषु ११

(८७)

(१४) अभयम् ।

१ अथर्वा । द्यावापृथिवी । त्रिष्टुप् ।

इदमुच्छ्रेयोऽवसानमागां शिवे मे द्यावापृथिवी अभूनाम् ।

असपत्नाः प्रदिशो मे भवन्तु न वै त्वा द्विष्मो अभयं नो अस्तु १ (८८)

(१५) अभयम् ।

१-६ अथर्वा । १-४ इन्द्रः; मन्त्रोक्ताः । त्रिष्टुप्; १ पथ्यावृहती; २, ५ जगती; ३ विराट् पथ्यापङ्क्तिः ।

यत इन्द्र भयामहे ततो नो अभयं कृधि ।

मघवंछग्धि तव त्वं न ऊतिभिर्वि द्विषो वि मृधो जहि १

इन्द्रं वयमनूराधं हवामहेऽनु राध्यास्म द्विपदा चतुष्पदा ।

मा नः सेना अररुषीरुप गुर्विषूचीरिन्द्र ब्रुहो वि नाशय २

इन्द्रस्त्रातोत वृत्रहा परस्फानो वरेण्यः ।

स रक्षिता चरमतः स मध्यतः स पश्चात् स पुरस्तान्नो अस्तु ३

उरुं नो लोकमनु नेषि विद्वान्स्वर्ग्यज्ज्योतिरभयं स्वस्ति ।

उग्रा त इन्द्र स्थविरस्य बाहू उप क्षयेम शरणा बृहन्ता ४

अभयं नः करत्यन्तरिक्षमभयं द्यावापृथिवी उमे इमे ।

अभयं पश्चादभयं पुरस्तादुत्तरादधरादभयं नो अस्तु ५

अभयं मित्रादभयममित्रादभयं जातादभयं पुरो यः ।

अभयं नक्तमभयं दिवा नः सर्वा आशा मम मित्रं भवन्तु ६ (१४)

(१६) अभयम् ।

१-२ अथर्वा । मन्त्रोक्ताः । १ अनुष्टुप्; २ ज्यवसाना सप्तपदा वृहतीगर्भाऽतिशक्वरी ।

असपत्नं पुरस्तात् पश्चान्नो अभयं कृतम् ।

सविता मा दक्षिणत उत्तरान्मा शचीपतिः १

द्विवो मादित्या रक्षन्तु भूम्या रक्षन्त्वग्नयः ।

इन्द्राग्नी रक्षतां मा पुरस्तादश्विनावभितः शर्म यच्छताम् ।

तिरश्चीनघ्न्या रक्षतु जातवेदा भूतकृतो मे सर्वतः सन्तु वर्म २ (१६)

(१७) सुरक्षा ।

१-१० अथर्वा । मन्त्रोक्ताः । जगती; ५, ७, १० अतिजगती; ६ भुरिक्; ९ पञ्चपदाऽतिशक्वरी ।

अग्निमी पातु वसुभिः पुरस्तात् तस्मिन् क्रमे तस्मिन्मये तां पुरं प्रैमि ।

स मा रक्षतु स मा गोपायतु तस्मा आत्मानं परि ददे स्वाहा १ (१७)

वायुमन्तरिक्षेणैतस्यां दिशः पातु तस्मिन् क्रमे तस्मिँच्छये तां पुरं प्रैमि ।	
स मां रक्षतु स मां गोपायतु तस्मां आत्मानं परि दद्वे स्वाहा	२
सोमो मा रुद्रैर्दक्षिणाया दिशः पातु तस्मिन् क्रमे तस्मिँच्छये तां पुरं प्रैमि ।	
स मां रक्षतु स मां गोपायतु तस्मां आत्मानं परि दद्वे स्वाहा	३
वरुणो मादित्यैरेतस्यां दिशः पातु तस्मिन् क्रमे तस्मिँच्छये तां पुरं प्रैमि ।	
स मां रक्षतु स मां गोपायतु तस्मां आत्मानं परि दद्वे स्वाहा	४
सूर्यो मा द्यावापृथिवीभ्यां प्रतीच्यां दिशः पातु तस्मिन् क्रमे तस्मिँच्छये तां पुरं प्रैमि ।	
स मां रक्षतु स मां गोपायतु तस्मां आत्मानं परि दद्वे स्वाहा	५
आपो मौषधीमतीरेतस्यां दिशः पातु तासु क्रमे तासु श्रये तां पुरं प्रैमि ।	
ता मां रक्षन्तु ता मां गोपायन्तु ताभ्यं आत्मानं परि दद्वे स्वाहा	६
विश्वकर्मा मा सप्तऋषिभिरुदीच्या दिशः पातु तस्मिन् क्रमे तस्मिँच्छये तां पुरं प्रैमि ।	
स मां रक्षतु स मां गोपायतु तस्मां आत्मानं परि दद्वे स्वाहा	७
इन्द्रो मा मरुत्वानितस्यां दिशः पातु तस्मिन् क्रमे तस्मिँच्छये तां पुरं प्रैमि ।	
स मां रक्षतु स मां गोपायतु तस्मां आत्मानं परि दद्वे स्वाहा	८
प्रजापतिर्मा प्रजननवान्सह प्रतिष्ठाया ध्रुवायां दिशः पातु तस्मिन् क्रमे तस्मिँच्छये तां पुरं प्रैमि ।	
स मां रक्षतु स मां गोपायतु तस्मां आत्मानं परि दद्वे स्वाहा	९
बृहस्पतिर्मा विश्वैर्देवैरुध्वायां दिशः पातु तस्मिन् क्रमे तस्मिँच्छये तां पुरं प्रैमि ।	
स मां रक्षतु स मां गोपायतु तस्मां आत्मानं परि दद्वे स्वाहा	१० (१०६)

(१८) सुरक्षा ।

१-१० अथर्वा । मन्त्रोक्ताः । १, ८ साम्नी त्रिष्टुप् ; २-६ आर्च्यनुष्टुप् ; (५ सम्राडाचर्यनुष्टुप्) ;
७, ९-१० (द्विपदा) प्राजापत्या त्रिष्टुप् ।

अग्निं ते वसुवन्तमृच्छन्तु	। ये मांघ्रायवः प्राच्यां दिशोऽभिदासात्	१
वायुं तेऽन्तरिक्षवन्तमृच्छन्तु	। ये मांघ्रायव एतस्यां दिशोऽभिदासात्	२
सोमं ते रुद्रवन्तमृच्छन्तु	। ये मांघ्रायवो दक्षिणाया दिशोऽभिदासात्	३
वरुणं त आदित्यवन्तमृच्छन्तु	। ये मांघ्रायव एतस्यां दिशोऽभिदासात्	४
सूर्यं ते द्यावापृथिवीवन्तमृच्छन्तु	। ये मांघ्रायवः प्रतीच्यां दिशोऽभिदासात्	५
अपस्त ओषधीमतीर्कृच्छन्तु	। ये मांघ्रायव एतस्यां दिशोऽभिदासात्	६
विश्वकर्माणं ते सप्तऋषिवन्तमृच्छन्तु	। ये मांघ्रायव उदीच्यां दिशोऽभिदासात्	७ (११३)

इन्द्रं ते मरुत्वन्तमृच्छन्तु	। ये माघायव एतस्यां दिशोऽभिदासां	८
प्रजापतिं ते प्रजननवन्तमृच्छन्तु	। ये माघायवो ध्रुवायां दिशोऽभिदासां	९
बृहस्पतिं ते विश्वदेववन्तमृच्छन्तु	। ये माघायव ऊर्ध्वायां दिशोऽभिदासां	१० (११६)

(१९) शर्म ।

१-११ अथर्वा । चन्द्रमाः, मन्त्रोक्ताश्च । पङ्क्तिः; १, ३, ९ सुरिग्वृहती; १० स्वराट्; २, ४-८, ११ अनुष्टुप्गर्भा ।

मित्रः पृथिव्योर्दक्रामत् तां पुरं प्र णयामि वः ।	
तामा विंशत् तां प्र विंशत् सा वः शर्मं च वर्मं च यच्छतु	१
वायुरन्तरिक्षेणोर्दक्रामत् तां पुरं प्र णयामि वः ।	
तामा विंशत् तां प्र विंशत् सा वः शर्मं च वर्मं च यच्छतु	२
सूर्यो दिवोर्दक्रामत् तां पुरं प्र णयामि वः ।	
तामा विंशत् तां प्र विंशत् सा वः शर्मं च वर्मं च यच्छतु	३
चन्द्रमा नक्षत्रैरुर्दक्रामत् तां पुरं प्र णयामि वः ।	
तामा विंशत् तां प्र विंशत् सा वः शर्मं च वर्मं च यच्छतु	४
सोम ओषधीभिरुर्दक्रामत् तां पुरं प्र णयामि वः ।	
तामा विंशत् तां प्र विंशत् सा वः शर्मं च वर्मं च यच्छतु	५
यज्ञो दक्षिणाभिरुर्दक्रामत् तां पुरं प्र णयामि वः ।	
तामा विंशत् तां प्र विंशत् सा वः शर्मं च वर्मं च यच्छतु	६
समुद्रो नदीभिरुर्दक्रामत् तां पुरं प्र णयामि वः ।	
तामा विंशत् तां प्र विंशत् सा वः शर्मं च वर्मं च यच्छतु	७
ब्रह्म ब्रह्मचारिभिरुर्दक्रामत् तां पुरं प्र णयामि वः ।	
तामा विंशत् तां प्र विंशत् सा वः शर्मं च वर्मं च यच्छतु	८
इन्द्रो वीर्येणोर्दक्रामत् तां पुरं प्र णयामि वः ।	
तामा विंशत् तां प्र विंशत् सा वः शर्मं च वर्मं च यच्छतु	९
देवा अमृतैर्नोर्दक्रामस्तां पुरं प्र णयामि वः ।	
तामा विंशत् तां प्र विंशत् सा वः शर्मं च वर्मं च यच्छतु	१०
प्रजापतिः प्रजाभिरुर्दक्रामत् तां पुरं प्र णयामि वः ।	
तामा विंशत् तां प्र विंशत् सा वः शर्मं च वर्मं च यच्छतु	११ (१२७)

(२०) सुरक्षा ।

१-४ अथर्वा । बहुदैवत्यम् । १ त्रिष्टुप्; २ जगती; ३ पुरस्ताद्वृहती; ४ अनुष्टुप्गर्भा ।

अप न्यधुः पौरुषेयं वधं यमिन्द्राग्नी धाता सविता बृहस्पतिः ।

सोमो राजा वरुणो अश्विना यमः पूषास्मान् परि पातु मृत्योः १

यानि चकार भुवनस्य यस्पतिः प्रजापतिर्मातरिश्वा प्रजाभ्यः ।

प्रदिशो यानि वसते दिशश्च तानि मे वर्माणि बहुलानि सन्तु २

• यत् ते तनूष्वनह्यन्त देवा द्युराजयो देहिनः । इन्द्रो यच्चक्रे वर्म तदस्मान् पातु विश्वतः ३

वर्म मे द्यावापृथिवी वर्माह्वर्म सूर्यः । वर्म मे विश्वे देवाः क्रन् मा मा प्रापत् प्रतीचिका ४ (१३१)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः॥२॥

(२१) छन्दांसि ।

१ ब्रह्मा । छन्दांसि । एकावसाना द्विपदा साम्नी बृहती ।

[३] गायत्र्यु१ णिगनुष्टुब् बृहती पङ्क्तिस्त्रिष्टुब् जगत्यै १ (१३२)

(२२) ब्रह्मा ।

१-२१ अङ्गिराः । मन्त्रोक्ताः । १ साम्नी उष्णिक्; ३, १९ प्राजापत्या गायत्री; ४, ७, ११, १७

दैवी जगती; ५, १२-१३ दैवी त्रिष्टुप्; २, ६, १४-१६, २० दैवी पङ्क्तिः;

८-१० आसुरी जगती; १८ आसुर्यनुष्टुप्; २१ चतुष्पदा

त्रिष्टुप् (१-२० एकावसानाः) ।

आङ्गिरसानामाद्यैः पञ्चानुवाकैः स्वाहा	१	षष्ठाय स्वाहा	२
सप्तमाष्टमाभ्यां स्वाहा	३	नीलनखेभ्यः स्वाहा	४
हरिभ्यः स्वाहा	५	क्षुद्रेभ्यः स्वाहा	६
पर्यायिकेभ्यः स्वाहा	७	प्रथमेभ्यः शङ्खेभ्यः स्वाहा	८
द्वितीयेभ्यः शङ्खेभ्यः स्वाहा	९	तृतीयेभ्यः शङ्खेभ्यः स्वाहा	१०
उपोत्तमेभ्यः स्वाहा	११	उत्तमेभ्यः स्वाहा	१२
उत्तरेभ्यः स्वाहा	१३	ऋषिभ्यः स्वाहा	१४
शिखिभ्यः स्वाहा	१५	गणेभ्यः स्वाहा	१६
महागणेभ्यः स्वाहा	१७	सर्वेभ्योऽङ्गिरोभ्यो विदगणेभ्यः स्वाहा	१८
पृथक्सहस्राभ्यां स्वाहा	१९	ब्रह्मणे स्वाहा	२०
ब्रह्मज्येष्ठा संभृता वीर्याणि ब्रह्माग्रे ज्येष्ठं दिवमा ततान ।			
भूतानां ब्रह्मा प्रथमोत्तं जजे तेनार्हति ब्रह्मणा स्पर्धितुं कः			२१ (१५३)

(२३) अथर्वानः ।

१-३० अथर्वा । चन्द्रमाः, मन्त्रोक्ताश्च । १ आसुरी गायत्री; २-७; २०, २३, २७ दैवी
त्रिष्टुप्; ८, १०-१२, १४-१६ प्राजापत्या गायत्री; १७, १९, २१, २४-२५, २९ दैवी
पङ्क्तिः; ९, १३, १८, २२, २६, २८ दैवी जगती;

(१-२९ एकावसानाः) ।

आथर्वणानां चतुर्ऋचेभ्यः स्वाहा १	पञ्चर्चेभ्यः स्वाहा २
षष्ठ्येभ्यः स्वाहा ३	सप्तर्चेभ्यः स्वाहा ४
अष्टर्चेभ्यः स्वाहा ५	नवर्चेभ्यः स्वाहा ६
दशर्चेभ्यः स्वाहा ७	एकादशर्चेभ्यः स्वाहा ८
द्वादशर्चेभ्यः स्वाहा ९	त्रयोदशर्चेभ्यः स्वाहा १०
चतुर्दशर्चेभ्यः स्वाहा ११	पञ्चदशर्चेभ्यः स्वाहा १२
षोडशर्चेभ्यः स्वाहा १३	सप्तदशर्चेभ्यः स्वाहा १४
अष्टादशर्चेभ्यः स्वाहा १५	एकोनविंशतिः स्वाहा १६
विंशतिः स्वाहा १७	महत्काण्डाय स्वाहा १८
तृचेभ्यः स्वाहा १९	एकर्चेभ्यः स्वाहा २०
क्षुद्रेभ्यः स्वाहा २१	एकानृचेभ्यः स्वाहा २२
रोहितेभ्यः स्वाहा २३	सूर्याभ्यां स्वाहा २४
त्रात्याभ्यां स्वाहा २५	प्राजापत्याभ्यां स्वाहा २६
विषासह्यै स्वाहा २७	मङ्गलिकेभ्यः स्वाहा २८
ब्रह्मणे स्वाहा २९	

ब्रह्मज्येष्ठा संभृता वीर्याणि ब्रह्माग्रे ज्येष्ठं दिवमा ततान ।

भूतानां ब्रह्मा प्रथमोत जजे तेनर्हति ब्रह्मणा स्पर्धितुं कः

३० (१८३)

(२४) राष्ट्रम् ।

१-८ अथर्वा । ब्रह्मणस्पतिः, बहुदैवत्यम् । अनुष्टुप्, ४-६, ८ त्रिष्टुप्; ७ त्रिपदाऽऽर्षी गायत्री ।

येन देवं सवितारं परि देवा आधारयन् । तेनेमं ब्रह्मणस्पते परि राष्ट्राय धत्तन १
परीममिन्द्रमार्युषे महे क्षत्राय धत्तन । यथैनं जरसे नयां ज्योक् क्षत्रेऽधि जागरत् २
परीमं सोममार्युषे महे श्रोत्राय धत्तन । यथैनं जरसे नयां ज्योक् श्रोत्रेऽधि जागरत् ३
परि धत्त धत्त नो वर्चसेमं जरामृत्युं कृणुत कीर्धमार्युः ।

बृहस्पतिः प्रायच्छद् वास एतत् सोमाय राजे परिधातुवा उ

४ (१८७)

जरां सु गच्छ परि धत्स्व वासो भवा गृष्टीनामभिशस्तिपा उ ।
 शतं च जीवं शरदः पुरुची रायश्च पोषमुपसंव्ययस्व ५
 परीदं वासो अधिथाः स्वस्तयेऽभूर्वापीनामभिशस्तिपा उ ।
 शतं च जीवं शरदः पुरुचीर्वसूनि चारुर्वि भजासि जीवन् ६
 योगेयोगे तवस्तरं वाजेवाजे हवामहे । सखाय इन्द्रमृतये ७
 हिरण्यवर्णो अजरः सुवीरो जरामृत्युः प्रजया सं विशस्व ।
 तदुगिराह तदु सोम आह बृहस्पतिः सविता तदिन्द्रः ८ (१९१)
 (२५) अश्वः ।

१ गोपथः । वाजी । अनुष्टुप् ।

अश्रान्तस्य त्वा मनसा युनजिम प्रथमस्य च ।
 उत्कूलमुद्रहो भवोदुह्य प्रति धावतात् १ (१९२)
 (२६) हिरण्यधारणम् ।

१-४ अथर्वा । अग्निः, हिरण्यं च । त्रिष्टुप्; ३ अनुष्टुप्; ४ पथ्यापङ्क्तिः ।

अग्नेः प्रजातं परि यद्विरण्यममृतं दुधे अधि मर्त्येषु ।
 य एनद् वेदु स इदेनमर्हति जरामृत्युर्भवति यो बिभर्ति १
 यद्विरण्यं सूर्येण सुवर्णं प्रजावन्तो मनवः पूर्वं ईषिरे ।
 तत् त्वा चन्द्रं वर्चसा सं सृजत्यायुष्मान् भवति यो बिभर्ति २
 आयुषे त्वा वर्चसे त्वौजसे च बलाय च ।
 यथा हिरण्यतेजसा विभासासि जनां अनु ३
 यद् वेदु राजा वरुणो वेद देवो बृहस्पतिः ।
 इन्द्रो यद् वृत्रहा वेदु तत् त आयुष्यं भुवत् तत् ते वर्चस्यं भुवत् ४ (१९६)
 ॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥३॥

(२७) सुरक्षा ।

१-१५ भृग्वङ्गिराः । त्रिवृत्, चन्द्रमाश्च । अनुष्टुप्; ३, ९ त्रिष्टुप्; १० जगती(?) ; ११ आर्ची
 उष्णिक्; १२ आर्च्यनुष्टुप्; १३ साम्नी त्रिष्टुप् (११-१३ एकावसानाः) ।

[४] गोभिष्ठा पात्वृषभो वृषा त्वा पातु वाजिभिः ।
 वायुष्ठा बह्मणा पात्विन्द्रस्त्वा पात्विन्द्रियैः १
 सोमस्त्वा पात्वोषधीभिर्नक्षत्रैः पातु सूर्यः ।
 मान्द्र्यस्त्वा चन्द्रो वृत्रहा वातः प्राणेन रक्षतु २ (१९८)

तिस्रो दिवस्तिष्ठः पृथिवीस्त्रीण्यन्तरिक्षाणि चतुरः समुद्रान् ।
 त्रिवृतं स्तोमं त्रिवृत आप आहुस्तास्त्वा रक्षन्तु त्रिवृता त्रिवृद्धिः ३
 त्रीन्नाकांस्त्रीन्समुद्रांस्त्रीन् ब्रध्नांस्त्रीन् वैष्टपान् । त्रीन् मातरिभ्यश्च नस्त्रीन्सूर्यान् गोप्तृन् कल्पयामि ते ४
 घृतेन त्वा समुक्षाम्यश्वा आज्येन वर्धयन् । अग्नेश्चन्द्रस्य सूर्यस्य मा प्राणं मायिनो दधन् ५
 मा वः प्राणं मा वोऽपानं मा हरो मायिनो दधन् । भ्राजन्तो विश्ववेदसो देवा दैव्येन धावत ६
 प्राणेनाग्निं सं सृजति वातः प्राणेन संहितः । प्राणेन विश्वतोमुखं सूर्यं देवा अजजनयन् ७
 आयुषायुःकृतां जीवायुष्मान् जीव मा मृथाः । प्राणेनात्मन्वतां जीव मा मृत्योरुदङ्गा वशम् ८
 देवानां निहितं निधिं यमिन्द्रोऽन्वविन्दत् पृथिभिर्देवयानैः ।
 आपो हिरण्यं जुगुपुस्त्रिवृद्धिस्तास्त्वा रक्षन्तु त्रिवृता त्रिवृद्धिः ९
 त्रयस्त्रिंशद् देवतास्त्रीणि च वीर्याणि प्रियायमाणा जुगुपुस्त्वन्तः ।
 अस्मिंश्चन्द्रे अधि यद्विरण्यं तेनायं कृणवद् वीर्याणि १०
 ये देवा दिव्येकादश स्थ ते देवासो हविरिदं जुषध्वम् ११
 ये देवा अन्तरिक्ष एकादश स्थ ते देवासो हविरिदं जुषध्वम् १२
 ये देवाः पृथिव्यामेकादश स्थ ते देवासो हविरिदं जुषध्वम् १३
 असपत्नं पुरस्तात् पश्चान्नो अभयं कृतम् ।
 सविता मा दक्षिणत उत्तरान्मा शचीपतिः १४
 दिवो मादित्या रक्षन्तु भूम्या रक्षन्त्वग्रयः ।
 इन्द्राग्नी रक्षतां मा पुरस्तादुश्विनावभितः शर्म यच्छताम् ।
 तिरुश्चीनध्व्या रक्षतु जातवेदा भूतकृतो मे सर्वतः सन्तु वर्म १५ (१११)

(२८) दर्भमणिः ।

१-१० ब्रह्मा (सपत्नक्षयकामः) । दर्भमणिः, मन्त्रोक्ताश्च । अनुष्टुप् ।

इमं ब्रह्मामि ते मणिं दीर्घायुत्वाय तेजसे । दुर्भं सपत्नदम्भनं द्विषतस्तपनं हृदः १
 द्विषतस्तापयन् हृदः शत्रूणां तापयन् मनः । दुर्हार्दः सर्वास्त्वं दर्भं घर्म इवाभित्सन्तापयन् २
 घर्म इवाभितपन् दर्भं द्विषतो नितपन् मणे । हृदः सपत्नानां भिन्द्धीन्द्र इव विरुजं बलम् ३
 भिन्द्धि दर्भं सपत्नानां हृदयं द्विषतां मणे । उद्यन्त्वचमिव भूम्याः शिर एषां वि पातय ४
 भिन्द्धि दर्भं सपत्नान् मे भिन्द्धि मे पृतनायतः ।
 भिन्द्धि मे सर्वान् दुर्हार्दो भिन्द्धि मे द्विषतो मणे ५ (११६)

छिन्दि दर्म सपत्नान् मे छिन्दि मे पृतनायतः ।	
छिन्दि मे सर्वान् दुर्हादीन् छिन्दि मे द्विषतो मणे	६
वृश्च दर्म सपत्नान् मे वृश्च मे पृतनायतः ।	
वृश्च मे सर्वान् दुर्हादीन् वृश्च मे द्विषतो मणे	७
कून्त दर्म सपत्नान् मे कून्त मे पृतनायतः ।	
कून्त मे सर्वान् दुर्हादीन् कून्त मे द्विषतो मणे	८
पिंश दर्म सपत्नान् मे पिंश मे पृतनायतः ।	
पिंश मे सर्वान् दुर्हादीन् पिंश मे द्विषतो मणे	९
विध्य दर्म सपत्नान् मे विध्य मे पृतनायतः ।	
विध्य मे सर्वान् दुर्हादीन् विध्य मे द्विषतो मणे	१० (२२१)

(२९) दर्ममणिः ।

१-९ ब्रह्मा । दर्ममणिः । अनुष्टुप् ।

निक्ष दर्म सपत्नान् मे निक्ष मे पृतनायतः ।	निक्ष मे सर्वान् दुर्हादीन् निक्ष मे द्विषतो मणे	१
तृन्दि दर्म सपत्नान् मे तृन्दि मे पृतनायतः ।	तृन्दि मे सर्वान् दुर्हादीस्तृन्दि मे द्विषतो मणे	२
रुन्दि दर्म सपत्नान् मे रुन्दि मे पृतनायतः ।	रुन्दि मे सर्वान् दुर्हादीन् रुन्दि मे द्विषतो मणे	३
मृण दर्म सपत्नान् मे मृण मे पृतनायतः ।	मृण मे सर्वान् दुर्हादीन् मृण मे द्विषतो मणे	४
मन्थ दर्म सपत्नान् मे मन्थ मे पृतनायतः ।	मन्थ मे सर्वान् दुर्हादीन् मन्थ मे द्विषतो मणे	५
पिण्डि दर्म सपत्नान् मे पिण्डि मे पृतनायतः ।	पिण्डि मे सर्वान् दुर्हादीन् पिण्डि मे द्विषतो मणे	६
ओष दर्म सपत्नान् मे ओष मे पृतनायतः ।	ओष मे सर्वान् दुर्हादीन् ओष मे द्विषतो मणे	७
दह दर्म सपत्नान् मे दह मे पृतनायतः ।	दह मे सर्वान् दुर्हादीन् दह मे द्विषतो मणे	८
जहि दर्म सपत्नान् मे जहि मे पृतनायतः ।	जहि मे सर्वान् दुर्हादीन् जहि मे द्विषतो मणे	९ (२३०)

(३०) दर्ममणिः ।

१-५ ब्रह्मा । दर्ममणिः । अनुष्टुप् ।

यत् ते दर्म जरामृत्युः शतं वर्मसु वर्म ते	तेनेमं वर्मिणं कृत्वा सपत्नां जहि वीर्यैः	१
शतं ते दर्म वर्माणि सहस्रं वीर्याणि ते	तमस्मै विश्वे त्वां देवा जरसे भर्तवा अदुः	२
त्वामाहुर्देववर्म त्वां दर्म ब्रह्मणस्पतिम्	त्वामिन्द्रस्याहुर्वर्म त्वं राष्ट्राणि रक्षसि	३
सपत्नक्षयणं दर्म द्विषतस्तपनं हृदः	मणिं क्षत्रस्य वर्धनं तनूपानं कृणोमि ते	४ (२३४)

यत् समुद्रो अभ्यक्रन्दत् पर्जन्यो विद्युता सह ।
ततो हिरण्ययो बिन्दुस्ततो दुर्भो अजायत

५ (१३५)

(३१) औदुम्बरमणिः ।

१-१४ सविता (पुष्टिकामः) । औदुम्बरमणिः । अनुष्टुप् ; ५, १२ त्रिष्टुप् ; ६ विराट् प्रस्तार-
पङ्क्तिः ; ११, १३ पञ्चपदा शक्वरी ; १४ विराडास्तारपङ्क्तिः ।

औदुम्बरेण मणिना पुष्टिकामाय वेधसा । पशूनां सर्वेषां स्फातिं गोष्ठे मे सविता करतू १
यो नो अग्निर्गर्हिपत्यः पशूनामधिपा असत् ।

औदुम्बरो वृषा मणिः सं मा सृजतु पुष्ट्या २

करीषिणीं फलवतीं स्वधामिरां च नो गृहे ।

औदुम्बरस्य तेजसा धाता पुष्टिं दधातु मे ३

यद् द्विपाच्च चतुष्पाच्च यान्यन्नानि ये रसाः ।

गृह्णेहं त्वेषां भूमानं बिभ्रदौदुम्बरं मणिम् ४

पुष्टिं पशूनां परि जग्रभाहं चतुष्पदां द्विपदां यच्च धान्यम् ।

पर्यः पशूनां रसमोषधीनां बृहस्पतिः सविता मे नि यच्छात् ५

अहं पशूनामधिपा असानि मयि पुष्टं पुष्टपतिर्दधातु ।

मह्यमौदुम्बरो मणिर्द्विणानि नि यच्छतु ६

उपमौदुम्बरो मणिः प्रजया च धनेन च ।

इन्द्रेण जिन्वितो मणिरा मागन्त्सह वर्चसा ७

देवो मणिः संपत्नहा धनसा धनसातये ।

पशोरन्नस्य भूमानं गवां स्फातिं नि यच्छतु ८

यथाग्रे त्वं वनस्पते पुष्ट्या सह जजिषे ।

एवा धनस्य मे स्फातिमा दधातु सरस्वती ९

आ मे धनं सरस्वती पर्यस्फातिं च धान्यम् ।

सिनीवालयुपां वहादयं चौदुम्बरो मणिः १०

त्वं मणीनामधिपा वृषासि त्वयि पुष्टं पुष्टपतिर्जजान ।

त्वयिमे वाजा द्विणानि सर्वौदुम्बरः स त्वमस्मत् सहस्वारादरातिममतिं क्षुधं च ११

ग्रामणीरसि ग्रामणीरुत्थायाभिषिक्तोऽभि मा सिञ्च वर्चसा ।

तेजोऽसि तेजो मयि धारयाधि रयिरसि रयिं मे धेहि १२ (१४७)

पुष्टिरसि पुष्ट्या मा समङ्गधि गृहमेधी गृहपतिं मा कृणु ।
 औदुम्बरः स त्वमस्मासु धेहि रयिं च नः सर्ववीरं नि यच्छ
 रायस्पोषाय प्रति मुञ्चे अहं त्वाम्
 अयमौदुम्बरो मणिर्वीरो वीराय बध्यते ।
 स नः सुनि मधुमतीं कृणोतु रयिं च नः सर्ववीरं नि यच्छात्

१३

१४ (२४९)

(३२) दर्भः ।

१-१० भृगुः (आयुष्कामः) । दर्भः । अनुष्टुप्; ८ पुरस्ताद्वृहती; ९ त्रिष्टुप्; १० जगती ।

शतकाण्डो दुश्चयवनः सहस्रपर्ण उत्तिरः । दुर्भो य उग्र ओषधिस्तं ते बध्नाम्यायुषे १
 नास्य केशान् प्र वर्पन्ति नोरसि ताडमा घ्नते ।
 यस्मा अच्छिन्नपर्णेन दुर्भेण शर्म यच्छति २
 द्विवि ते तूलमोषधे पृथिव्यामसि निष्ठितः ।
 त्वया सहस्रकाण्डेनायुः प्र वर्धयामहे ३
 तिस्रो द्विवो अत्यतृणत् तिस्र इमाः पृथिवीरुत । त्वयाहं दुर्हादो जिह्वां नि तृणन्नि वचांसि ४
 त्वमसि सहमानोऽहमस्मि सहस्वान् । उभौ सहस्वन्तौ भूत्वा सपत्नान्तसहिषीवहि ५
 सहस्व नो अभिमातिं सहस्व पृतनायतः । सहस्व सर्वान् दुर्हादिः सुहादो मे बहून् कृधि ६
 दुर्भेण देवजातेन द्विवि दृम्भेन शश्वदित् ।
 तेनाहं शश्वतो जना असनं सनवानि च ७
 प्रियं मा दर्भ कृणु ब्रह्मराजन्याभ्यां शूद्राय चार्याय च ।
 यस्मै च कामयामहे सर्वस्मै च विपश्यते ८
 यो जायमानः पृथिवीमहंहृद् यो अस्तभ्रादुन्तरिक्षं दिवं च ।
 यं बिभ्रतं ननु पाप्मा विवेदु स नोऽयं दुर्भो वरुणो दिवा कः ९
 सपत्नहा शतकाण्डः सहस्त्रानोषधीनां प्रथमः सं बभूव ।
 स नोऽयं दुर्भः परि पातु विश्वतस्तेन साक्षीय पृतनाः पृतन्यतः १० (२५९)

(३३) दर्भः ।

१-५ भृगुः । दर्भः । १ जगती; २, ५ त्रिष्टुप्; ३ आर्षी पङ्क्तिः; ४ आस्तारपङ्क्तिः ।

सहस्रायः शतकाण्डः पर्यस्वानपामग्निर्वीरुधां राजसूर्यम् ।
 स नोऽयं दुर्भः परि पातु विश्वतो देवो मणिरायुषा सं सृजाति नः १ (२६०)
 अथर्व० ४८

घृतादुल्लुप्तो मधुमान् पर्यस्वान् भूमिहोऽच्युतश्च्यावयिष्णुः ।

नुदन्त्सपत्नानधरांश्च कृण्वन् दर्भा रोह महतामिन्द्रियेण २

त्वं भूमिमत्येष्योर्जसा त्वं वेद्यां सीदसि चारुरध्वरे ।

त्वां पवित्रमृषयोऽभरन्त त्वं पुनीहि दुरितान्यस्मत् ३

तीक्ष्णो राजा विषासही रक्षोहा विश्वचर्षणिः ।

ओजो देवानां बलमुग्रमेतत् तं ते बध्नामि जरसे स्वस्तये ४

दुर्भेण त्वं कृणवद् वीर्याणि दुर्भं बिभ्रदात्मना मा व्यथिष्ठाः ।

अतिष्ठाया वर्चसाधान्यान्तसूर्य इवा भाहि प्रदिशश्चतस्रः ५ (२६४)

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥४॥

(३४) जङ्घिमणिः ।

१-१० अङ्गिराः । वनस्पतिः, लिङ्गोक्ताः । अनुष्टुप् ।

[५] जङ्घिडोऽसि जङ्घिडो रक्षितासि जङ्घिडः । द्विपाच्चतुष्पादस्माकं सर्वं रक्षतु जङ्घिडः १

या गृत्स्यस्त्रिपञ्चाशीः शतं कृत्याकृतश्च ये । सर्वान् विनक्तु तेजसोऽरसां जङ्घिडस्करत् २

अरसं कृत्रिमं नादमरसाः सप्त विघ्नसः । अपेतो जङ्घिडामतिमिषुमस्तेव शातय ३

कृत्यादूर्षण एवायमथो अरातिदूर्षणः । अथो सहस्वां जङ्घिडः प्र ण आयूषि तारिषत् ४

स जङ्घिडस्य महिमा परि णः पातु विश्वतः । विष्कन्धं येन सासह संस्कन्धमोज ओजसा ५

त्रिङ्घा देवा अजनयन् निष्ठितं भूम्यामधि । तमु त्वाङ्गिरा इति ब्राह्मणाः पुर्व्या विदुः ६

न त्वा पूर्वा ओर्षधयो न त्वा तरन्ति या नवाः । विबाध उग्रो जङ्घिडः परिपाणः सुमङ्गलः ७

अथोपदान भगवो जङ्घिडामितवीर्य । पुरा तं उग्रा ग्रसत उपेन्द्रो वीर्यं ददौ ८

उग्र इत् ते वनस्पत इन्द्र ओज्मानमा दधौ । अमीवाः सर्वाश्चातयं जहि रक्षांस्योषधे ९

आशरीकं विशरीकं बलासं पृष्ट्यामयम् । त्वमानं विश्वशारदमरसां जङ्घिडस्करत् १० (२७४)

(३५) जङ्घिडः ।

१-५ अङ्गिराः । वनस्पतिः । अनुष्टुप्, ३ पथ्यापङ्क्तिः, ४ शकरी निचृत् जिष्टुप् ।

इन्द्रस्य नाम गृह्णन्त ऋषयो जङ्घिडं ददुः ।

देवा यं चक्रुर्भेषजमग्रे विष्कन्धदूर्षणम् १

स नो रक्षतु जङ्घिडो धनपालो धनेव ।

देवा यं चक्रुर्ब्राह्मणाः परिपाणमरातिहम् २ (२७६)

दुर्हर्षिः संघोरं चक्षुः पापकृत्वानमागमम् ।

तांस्त्वं सहस्रचक्षो प्रतीबोधेन नाशय परिपाणोऽसि जङ्गुगिडः ३

परि मा द्विवः परि मा पृथिव्याः पर्यन्तरिक्षात् परि मा वीरुद्भयः ।

परि मा भूतात् परि मोत भव्याद् दिशोदिशो जङ्गुगिडः पात्वस्मान् ४

य ऋणवो देवकृता य उतो ववृतेऽन्यः ।

सर्वास्तान् विश्वभेषजोऽरसां जङ्गुगिडस्करत् ५ (३७९)

(३६) शतवारो मणिः ।

१-६ ब्रह्मा । शतवारः । अनुष्टुप् ।

शतवारो अनीनशद् यक्षमान् रक्षांसि तेजसा । आरोहन् वर्चसा सह मणिर्दुर्णामचातनः १

शृङ्गाभ्यां रक्षो नुदते मूलेन यातुधान्यः । मध्येन यक्षमं बाधते नैनं पाप्मार्तिं तत्रति २

ये यक्षमासो अर्भका महान्तो ये च शब्दिनः । सर्वान् दुर्णामहा मणिः शतवारो अनीनशत् ३

शतं वीरानजनयच्छतं यक्षमानपावपत् । दुर्णाम्नः सर्वान् हत्वाव रक्षांसि धूनुते ४

हिरण्यशृङ्ग ऋषभः शतवारो अयं मणिः । दुर्णाम्नः सर्वास्तृड्ङ्गाव रक्षांस्यक्रमीत् ५

शतमहं दुर्णाम्नीनां गन्धर्वाप्सरसां शतम् । शतं शश्वन्वतीनां शतवारिण वारये ६ (३८५)

(३७) बलप्राप्तिः ।

१-४ अथर्वा । अग्निः । १ त्रिष्टुप्; २ आस्तारपङ्क्तिः; ३ त्रिपदा महाबृहती; ४ पुर उष्णिक् ।

इदं वर्चो अग्निना दत्तमागन् भर्गो यशः सह ओजो वयो बलम् ।

त्रयस्त्रिंशद् यानि च वीर्याणि तान्यग्निः प्र ददातु मे १

वर्च आ धौहि मे तन्वांश्च सह ओजो वयो बलम् ।

इन्द्रियाय त्वा कर्मणे वीर्यायि प्रति गृह्णामि शतशारदाय २

ऊर्जे त्वा बलाय त्वौजसे सहसे त्वा ।

अभिभूयाय त्वा राष्ट्रभृत्याय पर्यूहामि शतशारदाय ३

ऋतुर्भ्यश्चार्तवेभ्यो मान्द्रथः संवत्सरेभ्यः ।

धात्रे विधात्रे समृधे भूतस्य पतये यजे ४ (३८९)

(३८) यक्षमनाशनम् ।

१-३ अथर्वा । गुल्गुलोः । १ अनुष्टुप्; २ चतुष्पदा उष्णिक्; ३ एकावसाना प्राजापत्याऽनुष्टुप् ।

न तं यक्षमा अरुन्धते नैनं शपथो अश्नुते ।

यं भेषजस्य गुल्गुलोः सुरभिर्गन्धो अश्नुते १ (३९०)

विष्वञ्चस्तस्माद् यक्ष्मा मृगा अश्वा इवेरते ।

यद् गुल्गुलु सैन्धवं यद् वाप्यासिं समुद्रियम्

२

उभयोरग्रभं नामास्मा अरिष्टतातये

३ (२९२)

(३९) कुष्ठनाशनम् ।

१-१० भृग्वङ्गिराः । कुष्ठः । अनुष्टुप्, २, ३ इयवसाना पथ्यापङ्क्तिः; ४ षट्पदा जगती; ५ सप्तपदा शकरी; ६-८ अष्टिः (५-८ चतुरवसाना) ।

ऐतु देवस्त्रायमाणः कुष्ठो हिमवतस्परि । तक्मानं सर्वं नाशय सर्वाश्च यातुधान्यः १

त्रीणि ते कुष्ठ नामानि नद्यमारो नद्यारिषः । नद्यायं पुरुषो रिपत् ।

यस्मै परिव्रवीमि त्वा सायंप्रातरथो दिवा

२

जीवला नाम ते माता जीवन्तो नाम ते पिता । नद्यायं पुरुषो रिपत् ।

यस्मै परिव्रवीमि त्वा सायंप्रातरथो दिवा

३

उत्तमो अस्योषधीनामनङ्गान् जर्गतामिव व्याघ्रः श्वपदामिव । नद्यायं पुरुषो रिपत् ।

यस्मै परिव्रवीमि त्वा सायंप्रातरथो दिवा

४

त्रिः शाम्बुभ्यो अङ्गिरेभ्यस्त्रिराद्रित्येभ्यस्परि । त्रिर्जातो विश्वदेवेभ्यः ।

स कुष्ठो विश्वभेषजः साकं सोमेन तिष्ठति ।

तक्मानं सर्वं नाशय सर्वाश्च यातुधान्यः

५

अश्वत्थो देवसदनस्तृतीयस्यामितो द्विवि । तत्रामृतस्य चक्ष्णं ततः कुष्ठो अजायत ।

स कुष्ठो विश्वभेषजः साकं सोमेन तिष्ठति ।

तक्मानं सर्वं नाशय सर्वाश्च यातुधान्यः

६

हिरण्ययी नौरचरन्द्रिरण्यबन्धना द्विवि । तत्रामृतस्य चक्ष्णं ततः कुष्ठो अजायत ।

स कुष्ठो विश्वभेषजः साकं सोमेन तिष्ठति ।

तक्मानं सर्वं नाशय सर्वाश्च यातुधान्यः

७

यत्र नावप्रभ्रंशनं यत्र हिमवतः शिरः । तत्रामृतस्य चक्ष्णं ततः कुष्ठो अजायत ।

स कुष्ठो विश्वभेषजः साकं सोमेन तिष्ठति ।

तक्मानं सर्वं नाशय सर्वाश्च यातुधान्यः

८

यं त्वा वेदु पूर्व इक्ष्वाको यं वा त्वा कुष्ठ काम्यः ।

यं वा वसो यमात्स्यस्तेनासि विश्वभेषजः

९

शीर्षलोकं तृतीयकं सवृन्दिर्यश्च हायनः ।

तक्मानं विश्वधावीर्याधराञ्च परा सुव

१० (३०२)

(४०) मेधा ।

१-४ ब्रह्मा । बृहस्पतिः, विश्वे देवाश्च । १ पराऽनुष्टुप् त्रिष्टुप्; २ पुरःककुम्मत्युपरिष्ठाद्बृहती;
३ बृहतीगर्भा; ४ त्रिपदाऽऽर्षी गायत्री ।

यन्मे छिद्रं मनसो यच्च वाचः सरस्वती मन्युमन्तं जगाम ।

विश्वैस्तद् देवैः सह संविदानः सं दधातु बृहस्पतिः १

मा न आपो मेधां मा ब्रह्म प्र मथिष्टन ।

सुष्यदा यूयं स्यन्दध्वमुपहूतोऽहं सुमेधां वर्चस्वी २

मा नो मेधां मा नो दीक्षां मा नो हिंसिष्टं यत् तपः ।

शिवा नः शं सन्त्वार्युषे शिवा भवन्तु मातरः ३

या नः पीपरदुश्विना ज्योतिष्मती तमस्तिरः ।

तामस्मे रासतामिषम् ४ (३०६)

(४१) राष्ट्रं बलमोजश्च ।

१ ब्रह्मा । तपः । त्रिष्टुप् ।

भद्रमिच्छन्त ऋषयः स्वर्विदुस्तपो दीक्षामुपनिषेदुरग्रे ।

ततो राष्ट्रं बलमोजश्च जातं तदस्मै देवा उपसंनमन्तु १ (३०७)

(४२) ब्रह्मयज्ञः ।

१-४ ब्रह्मा । ब्रह्म । १ अनुष्टुप्; २ इयवसाना ककुम्मती पथ्यापङ्क्तिः; ३ त्रिष्टुप्; ४ जगती ।

ब्रह्म होता ब्रह्म यज्ञा ब्रह्मणा स्वरवो मिताः ।

अध्वर्युर्ब्रह्मणो जातो ब्रह्मणोऽन्तर्हितं हविः १

ब्रह्म सुचो घृतवतीर्ब्रह्मणा वेदिरुद्धिता ।

ब्रह्म यज्ञस्य तत्त्वं च ऋत्विजो ये हविष्कृतः । शमिताय स्वाहा २

अंहोमुचे प्र भरे मनीषामा सुत्राण्ये सुमतिमावृणानः ।

इदमिन्द्र प्रति हव्यं गृभाय सत्याः सन्तु यजमानस्य कामाः ३

अंहोमुचं वृषभं यज्ञियानां विराजन्तं प्रथममध्वराणाम् ।

अपां नपातमश्विना हुवे धिय इन्द्रियेण त इन्द्रियं दत्तमोजः ४ (३११)

(४३) ब्रह्मा ।

१-८ ब्रह्मा । ब्रह्म, बहुदेवत्यम् । इयवसाना शङ्कुमती पथ्यापङ्क्तिः ।

यत्र ब्रह्मविदो यान्ति दीक्षया तपसा सह ।

अग्निर्मा तत्र नयत्वग्निर्मेधा दधातु मे । अग्नये स्वाहा १ (३१२)

यत्र ब्रह्मविदो यान्ति दीक्षया तपसा सह ।	
वायुर्मा तत्र नयतु वायुः प्राणान् दधातु मे ।	वायवे स्वाहा २
यत्र ब्रह्मविदो यान्ति दीक्षया तपसा सह ।	
सूर्यो मा तत्र नयतु चक्षुः सूर्यो दधातु मे ।	सूर्याय स्वाहा ३
यत्र ब्रह्मविदो यान्ति दीक्षया तपसा सह ।	
चन्द्रो मा तत्र नयतु मनश्चन्द्रो दधातु मे ।	चन्द्राय स्वाहा ४
यत्र ब्रह्मविदो यान्ति दीक्षया तपसा सह ।	
सोमो मा तत्र नयतु पयः सोमो दधातु मे ।	सोमाय स्वाहा ५
यत्र ब्रह्मविदो यान्ति दीक्षया तपसा सह ।	
इन्द्रो मा तत्र नयतु बलमिन्द्रो दधातु मे ।	इन्द्राय स्वाहा ६
यत्र ब्रह्मविदो यान्ति दीक्षया तपसा सह ।	
आपो मा तत्र नयन्त्वमृतं मोषं तिष्ठतु ।	अद्भ्यः स्वाहा ७
यत्र ब्रह्मविदो यान्ति दीक्षया तपसा सह ।	
ब्रह्मा मा तत्र नयतु ब्रह्मा ब्रह्म दधातु मे ।	ब्रह्मणे स्वाहा ८ (३१९)

(४४) भेषज्यम् ।

१-१० भृगुः । आञ्जनम्, ८-९ वरुणः । अनुष्टुप्; ४ चतुष्पदा शङ्कुमत्युष्णिक्; ५ निचृद्विपमा त्रिपदा गायत्री ।

आयुषोऽसि प्रतरणं विप्रं भेषजमुच्यसे ।	तदाञ्जनं त्वं शंताते शमापो अभयं कृतम् १
यो हरिमा जायान्योऽङ्गभेदो विसर्पकः ।	सर्वं ते यक्षमङ्गेभ्यो बहिर्निर्हन्त्वाञ्जनम् २
आञ्जनं पृथिव्यां जातं भद्रं पुरुषजीवनम् ।	कृणोत्वप्रमायुकं रथजूतिमनागसम् ३
प्राणं प्राणं त्रायस्वासो असवे मृड ।	निर्कृते निर्कृत्या नः पाशेभ्यो मुञ्च ४
सिन्धोर्गर्भोऽसि विद्युतां पुष्पम् ।	वातः प्राणः सूर्यश्चक्षुर्दिवस्पयः ५
देवाञ्जनं त्रैकुडं परि मा पाहि विश्वतः ।	न त्वा तरन्त्योषधयो बाह्याः पर्वतीया उत ६
वीरुदं मध्यमवासपद रक्षोहामीवचातनः ।	अमीवाः सर्वाश्चातयन् नाशयदभिमा इतः ७
ब्रह्मीरुदं राजन् वरुणानृतमाह पूरुषः ।	तस्मात् सहस्रवीर्यं मुञ्च नः पर्यहसः ८
यदापो अघ्न्या इति वरुणेति यदूचिम ।	तस्मात् सहस्रवीर्यं मुञ्च नः पर्यहसः ९
मित्रश्च त्वा वरुणश्चानुप्रेयतुराञ्जन ।	तौ त्वानुगत्य दूरं भोगाय पुनरोहतुः १० (३१९)

(४५) आजनम् ।

१-१० श्रुगः । आजनम्, मन्त्रोक्ताः । १-२ अनुष्टुप्; ३-५ त्रिष्टुप्; ६-१० एकावसाना
महाबृहती (६ विराट्, ७-१० निबृत्) ।

ऋणाह्णमिव संनयन् कृत्यां कृत्याकृतो गृहम् ।

चक्षुर्मन्त्रस्य दुर्हर्दिः पृथीरपि शृणाञ्जन १

यदस्मात् दुष्पण्यं यद् गोषु यच्च नो गृहे ।

अनामगस्तं च दुर्हर्दिः प्रियः प्रति मुञ्चताम् २

अपामूर्ज ओजसो वावृधानमग्नेर्जातमग्निं जातवेदसः ।

चतुर्वीरं पर्वतीयं यदाञ्जनं दिशः प्रदिशः करदिच्छिवास्ते ३

चतुर्वीरं बध्यत आञ्जनं ते सर्वा दिशो अभयास्ते भवन्तु ।

ध्रुवस्तिष्ठासि सवितेव चार्यं इमा विशो अभि हरन्तु ते बलिम् ४

आक्ष्वैकं मणिमेकं कृष्णुष्व स्नाह्येकेना पिबैकमेषाम् ।

चतुर्वीरं नैर्ऋतेभ्यश्चतुर्भ्यो ग्राह्या बन्धेभ्यः परि पात्वस्मान् ५

अग्निर्माग्निनावतु प्राणायानायार्युषे वर्चस ओजसे तेजसे स्वस्तये सुभूतये स्वाहा ६

इन्द्रो मेन्द्रियेनावतु प्राणायानायार्युषे वर्चस ओजसे तेजसे स्वस्तये सुभूतये स्वाहा ७

सोमो मा सौम्येनावतु प्राणायानायार्युषे वर्चस ओजसे तेजसे स्वस्तये सुभूतये स्वाहा ८

भगो मा भगेनावतु प्राणायानायार्युषे वर्चस ओजसे तेजसे स्वस्तये सुभूतये स्वाहा ९

मरुतो मा गणैरवन्तु प्राणायानायार्युषे वर्चस ओजसे तेजसे स्वस्तये सुभूतये स्वाहा १० (३३९)

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥ ५ ॥

(४६) अस्तुतमणिः ।

१-७ प्रजापतिः । अस्तुतमणिः । त्रिष्टुप्; १ पञ्चपदा ज्योतिष्मती त्रिष्टुप्; २ षट्पदा भुरिक्शक्करी;

३, ७ पञ्चपदा पथ्यापङ्क्तिः; ४, ५ अतिजगती (४ चतुष्पदा पञ्चपदा); ६ पञ्चपदोष्णिग्गर्भा

विराड् जगती पङ्क्तिः ।

[६] प्रजार्पतिष्ठा बध्नात् प्रथममस्तुतं वीर्यायि कम् ।

तत् ते बध्नाम्यार्युषे वर्चस ओजसे च बलाय चास्तुतस्त्वाभि रक्षतु १

ऊर्ध्वस्तिष्ठतु रक्षन्नप्रमादमस्तुतेमं मा त्वा दभन् पुण्यो यातुधानाः ।

इन्द्र इव दस्यूनव धूनुष्व पृतन्यतः सर्वाँछत्रून् वि षहस्वास्तुतस्त्वाभि रक्षतु २

शतं च न प्रहरन्तो निघ्नन्तो न तस्तिरे ।

तस्मिन्निन्द्रः पर्यदत्त चक्षुः प्राणमथो बलमस्तुतस्त्वाभि रक्षतु ३ (३४२)

इन्द्रस्य त्वा वर्मणा परि धापयामो यो देवानामधिराजो बभूव ।

पुनस्त्वा देवाः प्र णयन्तु सर्वेऽस्तृतस्त्वाभि रक्षतु

४

अस्मिन् मणावेकशतं वीर्याणि सहस्रं प्राणा अस्मिन्नस्तृते ।

व्याघ्रः शत्रून्मि तिष्ठ सर्वान् यस्त्वा पृतन्यादधरः सो अस्त्वस्तृतस्त्वाभि रक्षतु

५

घृतादुल्लुप्तो मधुमान् पर्यस्वान्सहस्रप्राणः शतयोनिर्वयोधाः ।

शंभूश्च मयोभूश्चोर्जस्वांश्च पर्यस्वांश्चास्तृतस्त्वाभि रक्षतु

६

यथा त्वमुत्तरोऽसौ असपन्नः सपन्नहा ।

सजातानामसद् वशी तथा त्वा सविता करदस्तृतस्त्वाभि रक्षतु

७ (३४६)

(४७) रात्रिः ।

१-९ गोपथः । रात्रिः । अनुष्टुप्; १ पथ्याबृहती; २ पञ्चपदाऽनुष्टुप्गर्भा पराऽतिजगती;

६ पुरस्ताद्बृहती; ७ व्यवसाना षट्पदा जगती ।

आ रात्रि पार्थिवं रजः पितुरप्रायि धामभिः ।

दिवः सदांसि बृहती वि तिष्ठस आ त्वेषं वर्तते तमः

१

न यस्याः पारं दहंशे न योयुवद् विश्वमस्यां नि विंशते यदेजति ।

अरिंष्टासस्त उर्वि तमस्वति रात्रिं पारमशीमहि भद्रे पारमशीमहि

२

ये ते रात्रि नृचक्षसो दृष्टारो नवतिर्नव । अशीतिः सन्त्यष्टा उतो ते सप्त सप्ततिः

३

षष्टिश्च षट् च रेवति पञ्चाशत् पञ्च सुमयि । चत्वारश्चत्वारिंशच्च त्रयस्त्रिंशच्च वाजिनि

४

द्वौ च ते विंशतिश्च ते रात्र्येकादशावमाः । तेभिर्नो अद्य पायुभिर्नु पाहि दुहितर्दिवः

५

रक्षा माकिर्नो अघशंस ईशत मा नो दुःशंस ईशत । मा नो अद्य गवां स्तेनो मार्वीनां वृक ईशत

माश्वानां भद्रे तस्करो मा नृणां यातुधान्यः ।

परमेभिः पथिभि स्तेनो धावतु तस्करः । परेण दुत्वती रज्जुः परेणाघायुरर्धतु

७

अर्ध रात्रि तृष्टधूममशीर्णाणमहि कृणु । हनू वृकस्य जम्भयास्तेन तं द्रुपदे जहि

८

त्वयि रात्रि वसामसि स्वपिष्यामसि जागृहि । गोभ्यो नः शर्म यच्छाश्वेभ्यः पुरुषेभ्यः

९ (३५५)

(४८) रात्रिः ।

१-६ गोपथः । रात्रिः । अनुष्टुप्; १ त्रिपदाऽऽर्षी गायत्री; २ त्रिपदा विराडनुष्टुप्; ३ बृहतीगर्भा-

ऽनुष्टुप्; ५ पथ्यापङ्क्तिः ।

अथो यानि च यस्मा ह यानि चान्तः परीणहि । तानि ते परि ददासि

१

रात्रि मातरुषसे नः परि देहि । उषा नो अह्ने परि ददात्वहस्तुभ्यं विभावरी

२ (३५७)

यत् किं चेदं पतर्यति यत् किं चेदं संरीसृपम् ।
 यत् किं च पर्वतायासत्वं तस्मात् त्वं रात्रि पाहि नः ३
 सा पश्चात् पाहि सा पुरः सोत्तरादधरादुत ।
 गोपायं नो विभावरि स्तोतारस्त इह स्मसि ४
 ये रात्रिमनुतिष्ठन्ति ये च भूतेषु जाग्रति ।
 पशून् ये सर्वान् रक्षन्ति ते न आत्मसु जाग्रति ते नः पशुषु जाग्रति ५
 वेदु वै रात्रि ते नाम घृताची नाम वा असि ।
 तां त्वां भरद्वाजो वेदु सा नो वित्तेऽधि जाग्रति ६ (३६१)

(४९) रात्रिः ।

१-१० गोपथः, भरद्वाजश्च । रात्रिः । अनुष्टुप्; १-५, ८ त्रिष्टुप्; ६ आस्तारपङ्क्तिः;
 ७ पथ्यापङ्क्तिः; १० व्यवसाना षट्पदा जगती ।

इषिरा योषां युवतिर्दमूना रात्री देवस्य सवितुर्भगस्य ।
 अश्वक्षभा सुहवा संभृतश्रीरा पशौ द्यावापृथिवी महित्वा १
 अति विश्वान्यरुहद् गम्भीरो वर्षिष्ठमरुहन्त श्रविष्ठाः ।
 उग्रती रात्र्यनु सा भद्राभि तिष्ठते मित्र इव स्वधाभिः २
 वर्ये वन्दे सुभगे सुजात आजगन् रात्रि सुमना इह स्याम् ।
 अस्मान्छायस्व नर्याणि जाता अथो यानि गव्यानि पुष्ट्या ३
 सिंहस्य रात्र्युग्रती पीषस्य व्याघ्रस्य द्वीपिनो वर्च आ ददे ।
 अश्वस्य ब्रध्नं पुरुषस्य मायुं पुरु रूपाणि कृणुषे विभाती ४
 शिवां रात्रिमनुसूर्यं च हिमस्य माता सुहवा नो अस्तु ।
 अस्य स्तोमस्य सुभगे नि बोध येन त्वा वन्दे विश्वासु विक्षु ५
 स्तोमस्य नो विभावरि रात्रि राजेव जोषसे ।
 आसाम सर्ववीरा भवाम सर्ववेदसो व्युच्छन्तीरनुषसः ६
 शम्या ह नाम दधिषे मम दिप्सन्ति ये धना ।
 रात्रीहि तानसुतपा य स्तेनो न विद्यते यत् पुनर्न विद्यते ७
 भद्रासि रात्रि चमसो न विष्टो विष्वं गोरूप युवतिर्बिभर्षि ।
 चक्षुष्मती मे उग्रती वपूषि प्रति त्वं दिव्या न क्षाममुक्थाः ८
 यो अद्य स्तेन आर्यत्यघायुर्मर्त्यो रिपुः ।
 रात्री तस्य प्रतीत्य प्र ग्रीवाः प्र शिरो हनत् ९ (३७०)

प्र पादौ न यथायति प्र हस्तौ न यथाशिषत् ।
 यो मल्लिम्लुरुपायति स संपिष्टो अपायति ।
 अपायति स्वपायति शुष्के स्थाणावपायति

१० (३७१)

(५०) रात्रिः ।

१-७ गोपथः । रात्रिः । अनुष्टुप् ।

अध रात्रि तृष्टधूममशीर्षाणमाहिं कृणु । अक्षौ वृकस्य निर्जह्यास्तेन तं द्वुपदे जहि १
 ये ते रात्र्यनुद्धाहस्तीक्ष्णशृङ्गाः स्वाशवः । तेभिर्नो अद्य पारुयाति दुर्गाणि विश्वहा २
 रात्रिरात्रिमरिष्यन्तस्तरैम तन्वा वयम् । गम्भीरमप्लवा इव न तरेयुररातयः ३
 यथा शाम्याकः प्रपतन्नपवान् नानुविद्यते । एवा रात्रि प्र पातय यो अस्माँ अभ्यघायति ४
 अप स्तेनं वासो गोअजमुत तस्करम् । अथो यो अर्वतः शिरोऽभिधाय निनीषति ५
 यदुद्या रात्रि सुभगे विभजन्त्ययो वसु । यदेतदुस्मान् भोजय यथेदुन्यानुपायसि ६
 उपसे नः परि देहि सर्वान् रात्र्यनागसः । उषा नो अहे आ भजादहस्तुभ्यं विभावरि ७ (३७८)

(५१) आत्मा ।

१-२ ब्रह्मा । १ आत्मा, २ सविता च । १ एकपदा ब्राह्म्यनुष्टुप् ; २ त्रिपाद् यवमध्योष्णिक
 (१-२ एकावसाना) ।

अयुतोऽहमयुतो म आत्मायुतं मे चक्षुरयुतं मे श्रोत्रमयुतो मे प्राणोऽयुतो
 मेऽपानोऽयुतो मे व्यानोऽयुतोऽहं सर्वः १
 देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां प्रसूत आ रभे २ (३८०)

(५२) कामः ।

१-५ ब्रह्मा । कामः । त्रिष्टुप्, ३ चतुष्पदा उष्णिक; ५ उपरिष्टाद्बृहती ।

कामस्तदग्रे समवर्तत मनसो रेतः प्रथमं यदासीत् ।
 स काम कामेन बृहता सयौनी रायस्पोषं यजमानाय धेहि १
 त्वं काम सहसासि प्रतिष्ठितो विभुर्विभावां सख आ संखीयते ।
 त्वमुग्रः पृतनासु सासहिः सह ओजो यजमानाय धेहि । २
 दूराच्चकमानाय प्रतिपाणायाक्षये । आस्माँ अशृण्वन्नाशाः कामेनाजनयन्त्स्वः ३
 कामेन मा काम आगन् हृदयान्द्रदयं परि । यदमीषामदो मनस्तदैतूप मामिह ४
 यत् काम कामयमाना इदं कृण्वसिं ते हविः ।
 तन्नः सर्वं समृध्यतामथैतस्य हविषो वीहि स्वाहा ५ (३८५)

(५३) कालः ।

१-१० भृगुः । कालः । अनुष्टुप्, १-४ त्रिष्टुप्, ५ निचृत् पुरस्ताद्वहती ।

कालो अश्वो वहति सप्तर्षिः सहस्राक्षो अजरो भूरिरेताः ।
 तमा रोहन्ति कवयो विपश्चितस्तस्य चक्रा भुवनानि विश्वा १
 सप्त चक्रान् वहति काल एष सप्तास्य नाभीरमृतं न्वक्षः ।
 स इमा विश्वा भुवनान्यश्नत् कालः स ईयते प्रथमो नु देवः २
 पूर्णः कुम्भोऽधि काल आहितस्तं वै पश्यामो बहुधा नु सन्तः ।
 स इमा विश्वा भुवनानि प्रत्यङ्कालं तमाहुः परमे व्योमन् ३
 (स एव सं भुवनान्याभरत् स एव सं भुवनानि पर्येत ।
 पिता सन्नभवत् पुत्र एषां तस्माद् वै नान्यत् परमस्ति तेजः) ४
 कालोऽभू दिवमजनयत् काल इमाः पृथिवीरुत । काले ह भूतं भव्यं चेष्टितं ह वि तिष्ठते ५
 कालो भूतिमसृजत काले तपति सूर्यः । काले ह विश्वा भूतानि काले चक्षुर्वि पश्यति ६
 काले मनः काले प्राणः काले नाम समाहितम् । कालेन सर्वा नन्दुन्यागतेन प्रजा इमाः ७
 काले तपः काले ज्येष्ठं काले ब्रह्म समाहितम् । कालो ह सर्वस्येश्वरो यः पितासीत् प्रजापतेः ८
 तेनेष्टितं तेन जातं तदु तस्मिन् प्रतिष्ठितम् । कालो ह ब्रह्म भूत्वा बिभर्ति परमेष्ठिनम् ९
 कालः प्रजा असृजत कालो अग्रे प्रजापतिम् । स्वयंभूः कश्यपः कालात् तपः कालादजायत १०
 (३९५)

(५४) कालः ।

१-५ भृगुः । कालः । अनुष्टुप्, २ त्रिपदाऽऽर्वी गायत्री, ५ इयवसाना षट्पदा विराडष्टिः ।

कालादापः समभवन् कालाद् ब्रह्म तपो दिशः । कालेनोदेति सूर्यः काले नि विशते पुनः १
 कालेन वार्तः पवते कालेन पृथिवी मही । द्यौर्मही काल आहिता २
 कालो ह भूतं भव्यं च पुत्रो अजनयत् पुरा । कालादहचः समभवन् यजुः कालादजायत ३
 कालो यज्ञं समैरयद् देवेभ्यो भागमक्षितम् । काले गन्धर्वाप्सरसः काले लोकाः प्रतिष्ठिताः ४
 कालेऽयमङ्गिरा देवोऽथर्वा चाधि तिष्ठतः ।
 इमं च लोकं परमं च लोकं पुण्यांश्च लोकान् विधृतीश्च पुण्याः ।
 सर्वाल्लोकानभिजित्य ब्रह्मणा कालः स ईयते परमो नु देवः ५ (४००)

॥ इति षष्ठोऽनुवाकः ॥ ६ ॥

(५५) रायस्योपप्राप्तिः ।

१-६ भृगुः । अग्निः । त्रिष्टुप्; २ आस्तारपङ्क्तिः; ५ ज्यवसाना पञ्चपदा पुरस्ताज्ज्योतिष्मती ।

- [७] रात्रिरात्रिमप्रयातं भरन्तोऽश्वयेव तिष्ठते घासमस्मै ।
 रायस्योषेण समिषा मदन्तो मा ते अग्ने प्रतिवेशा रिषाम १
 या ते वसोर्वान् इषुः सा ते एषा तया नो मृड ।
 रायस्योषेण समिषा मदन्तो मा ते अग्ने प्रतिवेशा रिषाम २
 सायंसायं गृहपतिर्नो अग्निः प्रातःप्रातः सौमनसस्य दाता ।
 वसोर्वसोर्वसुदान एधि वयं त्वेन्धानास्तन्वं पुषेम ३
 प्रातःप्रातर्गृहपतिर्नो अग्निः सायंसायं सौमनसस्य दाता ।
 वसोर्वसोर्वसुदान एधिन्धानास्त्वा शतंहिमा ऋधेम ४
 अपश्वा दुग्धानस्य भूयासम् । अन्नादायान्नपतये रुद्राय नमो अग्रये ।
 सभ्यः सभां मे पाहि ये च सभ्याः सभासदः ५
 त्वमिन्द्रा पुरुहूत विश्वमायुर्व्यश्नवत् ।
 अहरहर्बलिमिह ते हरन्तोऽश्वयेव तिष्ठते घासमग्ने ६ (४०६)

(५६) दुःष्वप्प्रनाशनम् ।

१-६ यमः । दुःष्वप्प्रनाशनम् । त्रिष्टुप् ।

- यमस्य लोकादध्या बभूविथ प्रमदा मर्त्यान् प्र युनक्षि धीरः ।
 एकाकिना सरथं यासि विद्वान्त्स्वप्नं मिमानो असुरस्य योनौ १
 बन्धस्त्वाग्ने विश्वचया अपश्यत् पुरा रात्र्या जनिंतोरेके अहिं ।
 ततः स्वप्नेदमध्या बभूविथ भिषग्भ्यो रूपमपगूहमानः २
 बृहद्वावासुरेभ्योऽधि देवानुपावर्तत महिमानमिच्छन् ।
 तस्मै स्वप्नाय दधुराधिपत्यं त्रयस्त्रिंशासुः स्वर्गानशानाः ३
 नैतां विदुः पितरो नोत देवा येषां जलिपश्चरत्यन्तरेदम् ।
 त्रिते स्वप्नमदधुरापत्ये नर आदित्यासो वरुणेनानुशिष्टाः ४
 यस्य क्रूरमभजन्त दुष्कृतोऽस्वप्नेन सुकृतः पुण्यमायुः ।
 स्वर्मिदसि परमेण बन्धुना तप्यमानस्य मनसोऽधि जज्ञिधे ५
 विद्म ते सर्वाः परिजाः पुरस्ताद् विद्म स्वप्न यो अधिपा इहा ते ।
 यशस्विनो नो यशसेह पाह्याराद् द्विधेभिरप याहि दूरम् ६ (४११)

(५७) दुःस्वप्ननाशनम् ।

१-५ यमः । दुःस्वप्ननाशनम् । १ अनुष्टुप् ; २-३ त्रिष्टुप् (ज्यवसाना) ; ४ पदपदा उष्णिग्वृहती-
गर्भा विराट् शकवरी ; ५ ज्यवसाना पञ्चपदा परशाकवरातिजगती ।

यथा कलां यथा शर्फं यथर्णं संनयन्ति ।

एवा दुष्पश्यं सर्वमप्रिये सं नयामसि

१

सं राजानो अगुः समृणान्यगुः सं कुष्ठा अगुः सं कला अगुः ।

समस्मासु यद् दुष्पश्यं निद्रिषते दुष्पश्यं सुवाम

२

देवानां पत्नीनां गर्भं यमस्य कर यो भद्रः स्वप्न ।

स मम यः पापस्तद् द्विषते प्र हिण्मः । मा तुष्टानामसि कृष्णशकुनेर्मुखम्

३

तं त्वा स्वप्न तथा सं विद्म स त्वं स्वप्नाश्व इव कायमश्व इव नीनाहम् ।

अनास्माकं देवपीयुं पियारुं वप यदस्मासु दुष्पश्यं यद् गोषु यच्च नो गृहे

४

अनास्माकस्तद् देवपीयुः पियारुर्निष्कमिव प्रति मुञ्चताम् ।

नवारत्नीनपमया अस्माकं ततः परि ।

दुष्पश्यं सर्वं द्विषते निर्दयामसि

५ (४१७)

(५८) यज्ञः ।

१-६ ब्रह्मा । यज्ञः, बहुदैवत्यम् । त्रिष्टुप् ; २ पुरोऽनुष्टुप् ; ३ चतुष्पदाऽतिशकवरी, ५ भुरिक् ।

घृतस्य जूतिः समना सदेवा संवत्सरं हविषा वर्धयन्ती ।

श्रोत्रं चक्षुः प्राणोच्छिन्नो नो अस्त्वच्छिन्ना वयमायुषो वर्चसः

१

उपास्मान् प्राणो ह्वयतामुप वयं प्राणं हवामहे ।

वर्चो जग्राह पृथिव्यं न्तर्दिक्षं वर्चः सोमो बृहस्पतिर्विधत्ता

२

वर्चसो द्यावापृथिवी संग्रहणी बभूवथुर्वर्चो गृहीत्वा पृथिवीमनु सं चरेम ।

यज्ञसं गावो गोपतिमुप तिष्ठन्त्यायतीर्यशो गृहीत्वा पृथिवीमनु सं चरेम

३

व्रजं कृणुध्वं स हि वो नृपाणो वर्मा सीव्यध्वं बहुला पृथूनि ।

पुरः कृणुध्वमायसीरधृष्टा मा वः सुस्रोच्चमसो हंहता तम्

४

यज्ञस्य चक्षुः प्रभृतिर्मुखं च वाचा श्रोत्रेण मनसा जुहोमि ।

इमं यज्ञं विततं विश्वकर्मणा देवा यन्तु सुमनस्यमानाः

५

ये देवानामृत्विजो ये च यज्ञिया येभ्यो हव्यं क्रियते भागधेयम् ।

इमं यज्ञं सह पत्नीभिरेत्य यावन्तो देवास्तविषा मादयन्ताम्

६ (४२३)

(५९) यज्ञः ।

१-३ ब्रह्मा । अग्निः । त्रिष्टुप्; १ गायत्री ।

त्वमग्ने व्रतपा असि देव आ मर्त्येष्वा । त्वं यज्ञेष्वीड्यः १

यद् वो वयं प्रमिनाम व्रतानि विदुषां देवा अविदुष्टारासः ।

अग्निष्टद् विश्वादा पृणातु विद्वान्सोमस्य यो ब्राह्मणां आविवेश २

आ देवानामपि पन्थामगन्म यच्छक्तवाम तदनुप्रवोढुम् ।

अग्निर्विद्वान्स यजात् स इन्द्रोता सोऽध्वरान्स ऋतून् कल्पयाति ३ (४९६)

(६०) अङ्गानि ।

१-२ ब्रह्मा । वाक्, अङ्गानि च । १ पथ्यावृहती; २ ककुम्मती पुर उष्णिक् ।

वाङ् म आसन् नसोः प्राणश्चक्षुरक्ष्णोः श्रोत्रं कर्णयोः ।

अपलिताः केशा अशोणा दन्ता बहु बाह्वोर्बलम् १

ऊर्वोरोजो जङ्घयोर्जवः पादयोः । प्रतिष्ठा अरिष्टानि मे सर्वात्मानिभृष्टः २ (४९८)

(६१) पूर्णायुः ।

१ ब्रह्मा । ब्रह्मणस्पतिः । विराट् पथ्यावृहती ।

तनूस्तन्वा मे सहे द्रुतः सर्वमायुरशीय ।

स्योनं मे सीद पुरुः पृणस्व पर्वमानः स्वर्गे १ (४९९)

(६२) सर्वप्रियत्वम् ।

१ ब्रह्मा । ब्रह्मणस्पतिः । अनुष्टुप् ।

प्रियं मा कृणु देवेषु प्रियं राजसु मा कृणु ।

प्रियं सर्वस्य पश्यत उत शुद्र उतार्ये १ (४९०)

(६३) आयुर्वर्धनम् ।

१ ब्रह्मा । ब्रह्मणस्पतिः । विराडुपरिष्टाद्वृहती ।

उत् तिष्ठ ब्रह्मणस्पते देवान् यज्ञेन बोधय ।

आयुः प्राणं प्रजां प्रभून् कीर्तिं यजमानं च वर्धय १ (४९१)

(६४) दीर्घायुत्वम् ।

१-४ ब्रह्मा । अग्निः । अनुष्टुप् ।

अग्ने समिधमाहार्थं बृहते जातवेदसे । स मे अन्द्रां च मेधां च जातवेदाः प्र यच्छतु १

इध्मेन त्वा जातवेदः समिधा वर्धयामसि । तथा त्वमस्मान् वर्धय प्रजया च धनेन च २

यदग्ने यानि कानि चिदा ते दारुणि दध्मसि । सर्वं तदस्तु मे शिवं तज्जुषस्व यविष्ठ्य ३

एतास्ते अग्ने समिधस्त्वमिन्द्रः समिद् भव । आयुरस्मासु धेह्यमृतत्वमाचार्यायि ४ (४९५)

(६५) अवनमम् ।

१ ब्रह्मा । जातवेदाः सूर्यश्च । जगती ।

हरिः सुपर्णो दिवमारुहोऽर्चिषा ये त्वा दिप्सन्ति दिवमुत्पतन्तम् ।

अव तां जहि हरसा जातवेदोऽविभ्यदुग्रोऽर्चिषा दिवमा रोह सूर्य १ (४३६)

(६६) असुरक्षयणम् ।

१ ब्रह्मा । जातवेदाः सूर्यो वज्रश्च । अतिजगती ।

अयो जाला असुरा मायिनोऽयस्मयैः पाशैरङ्किनो ये चरन्ति ।

तांस्ते रन्धयामि हरसा जातवेदः सहस्रक्रष्टिः सपत्नान् प्रमृणन् पाहि वज्रः १ (४३७)

(६७) दीर्घायुत्वम् ।

१-८ ब्रह्मा । सूर्यः । प्राजापत्या गायत्री ।

पश्येम शरदः शतम्	१	जीवेम शरदः शतम्	२
बुध्येम शरदः शतम्	३	रोहेम शरदः शतम्	४
पूषेम शरदः शतम्	५	भवेम शरदः शतम्	६
भूयेम शरदः शतम्	७	भूयसीः शरदः शतात्	८ (४४५)

(६८) वेदोक्तं कर्म ।

१ ब्रह्मा । कर्म । अनुष्टुप् ।

अव्यसश्च व्यचसश्च बिलं वि ग्यामि मायया ।

ताभ्यामुद्धृत्य वेदमथ कर्माणि कृण्वहे १ (४४६)

(६९) आपः ।

१-४ ब्रह्मा । आपः । १ आसुर्यनुष्टुप्; २ साम्यनुष्टुप्; ३ आसुरी गायत्री; ४ साम्युष्णिक्

(१-४ एकावसाना) ।

जीवा स्थ जीव्यासं सर्वमायुर्जीव्यासम्	१
उपजीवा स्थोप जीव्यासं सर्वमायुर्जीव्यासम्	२
संजीवा स्थ सं जीव्यासं सर्वमायुर्जीव्यासम्	३
जीवला स्थ जीव्यासं सर्वमायुर्जीव्यासम्	४ (४५०)

(७०) पूर्णायुः ।

१ ब्रह्मा । इन्द्रसूर्यादयः । त्रिपदा गायत्री ।

इन्द्र जीव सूर्य जीव देवा जीवा जीव्यासमहम् । सर्वमायुर्जीव्यासम् १ (४५१)

(७१) वेदमाता ।

१ ब्रह्मा । गायत्री । ज्यवसाना पञ्चपदाऽतिजगती ।

स्तुता मर्या वरदा वेदमाता प्र चोदयन्तां पावमानी द्विजानाम् ।

आयुः प्राणं प्रजां पशुं कीर्तिं द्रविणं ब्रह्मवर्चसम् ।

मह्यं वृत्त्वा व्रजत ब्रह्मलोकम्

१ (४५२)

(७२) परमात्मा ।

१ भृग्वङ्गिराः ब्रह्मा । परमात्मा देवाश्च । त्रिष्टुप् ।

यस्मात् कोशादुदभराम वेदं तस्मिन्नन्तरव दधम एनम् ।

कुतमिष्टं ब्रह्मणो वीर्येण तेन मा देवास्तपसावतेह

१ (४५३)

[इति पञ्चविंशः प्रपाठकः ॥३५॥]

॥ इति सप्तमोऽनुवाकः ॥७॥

॥ इत्येकोनविंशं काण्डं समाप्तम् ॥

मन्त्रसंख्या—

अष्टादशकाण्डस्यान्तपर्यन्तं ४५७६

एकोनविंशकाण्डस्य ... ४५३

सर्वयोगः ५०२९

विंशं काण्डम् ।

(१)

(१-३) १ विश्वामित्रः, २ गातमः, ३ विरूपः । १ इन्द्रः, २ मरुतः, ३ अग्निः । गायत्री ।

[अथ षट्त्रिंशः प्रपाठकः ॥३६॥]

[१] इन्द्रं त्वा वृषभं वयं सुते सोमं हवामहे । स पाहि मध्वो अन्धसः १
मरुतो यस्य हि क्षये पाथा दिवो विमहसः । स सुगोपातमो जनः २
उक्षान्नाय वृक्षान्नाय सोमपृष्ठाय वेधसे । स्तोमैर्विधेमाग्रये ३ (३)

(२)

१-४ गृत्समदो (मेधातिथिर्वा ?) । १ मरुतः, २ अग्निः, ३ इन्द्रः, ४ द्रविणोदाः । १-२ विराड् गायत्री; ३ आचर्युष्णिक्; ४ सात्री त्रिष्टुप् (१-४ एकावसाना) ।

मरुतः पोत्रात् सुष्टुभः स्वर्काहितुना सोमं पिबतु १
अग्निराग्नीधात् सुष्टुभः स्वर्काहितुना सोमं पिबतु २
इन्द्रो ब्रह्मा ब्राह्मणात् सुष्टुभः स्वर्काहितुना सोमं पिबतु ३
देवो द्रविणोदाः पोत्रात् सुष्टुभः स्वर्काहितुना सोमं पिबतु ४ (७)

(३)

१-३ इरिम्बिष्ठिः । इन्द्रः । गायत्री ।

आ याहि सुधुमा हि त इन्द्र सोमं पिबा इमम् । एदं बर्हिः संदो मम १
आ त्वा ब्रह्मयुजा हरी वहतामिन्द्र केशिना । उप ब्रह्माणि नः शृणु २
ब्रह्माणस्त्वा वयं युजा सोमपामिन्द्र सोमिनः । सुतावन्तो हवामहे ३ (१०)

(४)

१-३ इरिम्बिष्ठिः । इन्द्रः । गायत्री ।

आ नो याहि सुतावन्तोऽस्माकं सुष्टुतीरुप । पिबा सु शिप्रिन्नन्धसः १
आ ते सिञ्चामि कुक्षोरनु गात्रा वि धावतु । गृभाय जिह्वया मधु २
स्वादुष्टे अस्तु संसुष्टे मधुमान् तन्वेष्ट तव । सोमः शमस्तु ते हृदे ३ (१३)

(५)

१-७ इरिम्बिष्ठिः । इन्द्रः । गायत्री ।

अयमु त्वा विचर्षणे जनीरिवाभि संवृतः । प्र सोम इन्द्र सर्पतु १ (१४)

तुविग्रीवो वपोदरः सुबाहुरन्धसो मदे	। इन्द्रो वृत्राणि जिघ्रते	२
इन्द्र प्रेहि पुरस्त्वं विश्वस्येशान ओर्जसा	। वृत्राणि वृत्रहं जहि	३
दीर्घस्ते अस्त्वङ्कुशो येना वसु प्रयच्छसि	। यजमानाय सुन्वते	४
अयं त इन्द्र सोमो निपूतो अधि बर्हिषि	। एहीमस्य द्रवा पिब	५
शाचिगो शाचिपूजनाय रणाय ते सुतः	। आखण्डल प्र हूयसे	६
यस्ते गृङ्गवृषो नपात् प्रणपात् कुण्डपाय्यः	। न्यस्मिन् दध आ मनः	७ (२०)

(६)

१-९ विश्वामित्रः । इन्द्रः । गायत्री ।

इन्द्र त्वा वृषभं वयं सुते सोमं हवामहे	। स पाहि मध्वो अन्धसः	१
इन्द्र क्रतुविदं सुतं सोमं हर्य पुरुष्टुत	। पिबा वृषस्व तातृपिम्	२
इन्द्र प्र णो धितावानं यज्ञं विश्वेभिर्देवेभिः	। तिर स्तवान विशपते	३
इन्द्र सोमाः सुता इमे तव प्र यन्ति सत्पते	। क्षयं चन्द्रास इन्द्रवः	४
वृधिष्वा जठरे सुतं सोममिन्द्र वरेण्यम्	। तव द्युक्षास इन्द्रवः	५
गिर्वेणः पाहि नः सुतं मधोर्धाराभिरज्यसे	। इन्द्र त्वादातमिद् यशः	६
अभि द्युम्नानि वनिन इन्द्रं सचन्ते अक्षिता	। पीत्वी सोमस्य वावृधे	७
अर्वावतो न आ गहि परावतश्च वृत्रहन्	। इमा जुषस्व नो गिरः	८
यदन्तरा परावतमर्वावतं च हूयसे	। इन्द्रेह तत् आ गहि	९ (२१)

(७)

(१-४) १-३ सुकक्षः, ४ विश्वामित्रः । इन्द्रः । गायत्री ।

उद् घेदुभि श्रुतामवं वृषभं नर्योपसम्	। अस्तारमेधि सूर्य	१
नव यो नवतिं पुरो विभेद बाह्वोजिसा	। अहिं च वृत्रहावधीत	२
स न इन्द्रः शिवः सखाश्वावद् गोमद् यवमत्	। उरुधारेव दोहते	३
इन्द्र क्रतुविदं सुतं सोमं हर्य पुरुष्टुत	। पिबा वृषस्व तातृपिम्	४ (२३)

(८)

(१-३) १ भरद्वाजः, २ कुत्सः, ३ विश्वामित्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

एवा पाहि प्रतथा मन्दतु त्वा श्रुधि ब्रह्म वावृधस्वोत ग्रीभिः ।		
आविः सूर्यं कृणुहि पीपिहीषो जहि शत्रून्भि गा इन्द्र तृन्धि ।	१	(२४)

अर्वाङेहि सोमकामं त्वाहुरयं सुतस्तस्य पिबा मदाय ।
 उरुव्यचा जठर आ वृषस्व पितेव नः शृणुहि हूयमानः २
 आपूर्णो अस्य कलशः स्वाहा सेक्तेव कोशं सिसिचे पिबध्वै ।
 समु प्रिया आववृत्रन् मदाय प्रदक्षिणिदुभि सोमास इन्द्रम् ३ (३६)

(९)

(१-४) १-२ नोधाः; ३-४ मेध्यातिथिः । इन्द्रः । १-२ त्रिष्टुप्; ३-४ प्रगाथः
 (बृहती + सतोबृहती) ।

तं वो द्रुस्ममृतीपहं वसोर्मन्दानमन्धसः ।
 अभि वत्सं न स्वसरेषु धेनव इन्द्रं गीर्भिर्नैवामहे १
 द्युक्षं सुदानुं तविषीभिरावृतं गिरिं न पुरुभोजसम् ।
 क्षुमन्तं वाजं शतिनं सहस्रिणं मक्षू गोमन्तमीमहे २
 तत् त्वां यामि सुवीर्यं तद् ब्रह्म पूर्वचित्तये ।
 येना यतिभ्यो भृगवे धने हिते येन प्रस्कण्वमाविथ ३
 येना समुद्रमसृजो महीरपस्तदिन्द्र वृष्णि ते शवः ।
 सद्यः सो अस्य महिमा न संनशे यं क्षोणीरनुचक्रदे ४ (४०)

(१०)

१-२ मेध्यातिथिः । इन्द्रः । प्रगाथः (बृहती + सतोबृहती) ।

उदु त्ये मधुमत्तमा गिरि स्तोमास ईरते ।
 सत्राजितो धनुसा अक्षितोतयो वाजयन्तो रथा इव १
 कण्वा इव भृगवः सूर्या इव विश्वमिन्द्रीतमानशुः ।
 इन्द्रं स्तोमेभिर्महयन्त आयवः प्रियमेधासो अस्वरन् २ (४२)

(११)

१-११ विश्वामित्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

इन्द्रः पुभिर्दातिरिद दासमर्कैर्विदद्वसुर्दयमानो वि शत्रून् ।
 ब्रह्मजुतस्तन्वा वावृधानो भूरिदान् आपृणद् रोदसी उभे १
 मखस्य ते तविषस्य प्र जूतिमिर्यामि वाचममृताय भूषन् ।
 इन्द्र क्षितीनामसि मानुषीणां विशां देवीनामुत पूर्वयावा २ (४४)

इन्द्रो वृत्रमवृणोच्छर्धनीतिः प्र मायिनाममिनाद् वर्षणीतिः ।	
अहन व्यंसिमुशधग् वनेष्वाविर्धेना अकृणोद् राम्याणाम्	३
इन्द्रः स्वर्षा जनयन्नहानि जिगायोशिग्भिः पृतना अभिष्टिः ।	
प्रारोचयन्मनवे केतुमह्नामविन्दुज्ज्योतिर्बृहते रणाय	४
इन्द्रस्तुजो ब्रह्मणा आ विवेश नृवद् दधानो नर्या पुरूणि ।	
अचेतयद् धिय इमा जरित्रे प्रेम वर्णमतिरच्छुक्रमासाम्	५
महो महानि पनयन्त्यस्येन्द्रस्य कर्म सुकृता पुरूणि ।	
वृजनेन वृजिनान्त्सं पिपेष मायाभिर्दस्यूरभिभूत्योजाः	६
युधेन्द्रो म्हा वरिश्चकार देवेभ्यः सत्पतिश्चर्षणिप्राः ।	
विवस्वतः सद्ने अस्य तानि विप्रा उक्थेभिः कवयो गृणन्ति	७
सत्रासाहं वरेण्यं सहोदां संसवांसं स्वरिपश्च देवीः ।	
ससान यः पृथिवीं द्यामुतेमामिन्द्रं मदन्त्यनु धीरणासः	८
ससानात्याँ उत सूर्यं ससानेन्द्रः ससान पुरुभोजसं गाम् ।	
हिरण्ययमतभोगं ससान हृत्वी दस्युन् प्रार्य वर्णमावत्	९
इन्द्र ओषधीरसनोदहानि वनस्पतीरसनोदन्तरिक्षम् ।	
विभेदं वलं नुनुदे विवाचोऽथाभवद् दमिताभिकृतूनाम्	१०
शुनं हुवेम मघवानिमिन्द्रमस्मिन् भरे नृतमं वार्जसातौ ।	
शृण्वन्तमुग्रमूतये समत्सु भ्रन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम्	११ (५३)

(१२)

(१-७) १-६ वसिष्ठः, ७ अग्निः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

उदु ब्रह्माण्यैरत श्रवस्येन्द्रं समर्ये महया वसिष्ठ ।	
आ यो विश्वानि शवसा ततानोपश्रोता म ईवतो वचांसि	१
अयामि घोष इन्द्र देवजामिरिज्यन्त यच्छुरुधो विवाचि ।	
नहि स्वमायुश्चिकिते जनेषु तानीदंहांस्यति पष्यस्मान्	२
युजे रथं गवेषणं हरिभ्यामुप ब्रह्माणि जुजुषाणमस्थुः ।	
वि बाधिष्ट स्य रोदसी महित्वेन्द्रो वृत्राण्यप्रती जघन्वान्	३ (५६)

आपश्चित् पिप्यु स्तर्योऽं न गावो नक्षत्रतं जरितारस्त इन्द्र ।
 याहि वायुर्न नियुतो नो अच्छा त्वं हि धीभिर्दयसे वि वाजान् ४
 ते त्वा मदा इन्द्र मादयन्तु शुष्मिणं तुविशधसं जरित्रे ।
 एको देवत्रा दयसे हि मर्तानस्मिन्धूर सर्वने मादयस्व ५
 एवेदिन्द्रं वृषणं वज्रबाहुं वसिष्ठासो अभ्यर्चिन्त्यर्केः ।
 स न स्तुतो वीरवद् धातु गोमद् यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ६
 ऋजीषी वजी वृषभस्तुरापाद्भुमी राजा वृत्रहा सोमपावा ।
 युक्त्वा हरिभ्यामुप यासदूर्वाङ् माध्यन्दिने सर्वने मत्सदिन्द्रः ७ (६०)

(१३)

(१-४) १ वामदेवः, २ गोतमः, ३ कुत्सः, ४ विश्वामित्राः । १ इन्द्रावृहस्पती, २ मरुतः, ३-४ अग्निः ।
 १-३ जगती, ४ त्रिष्टुप् ।

इन्द्रश्च सोमं पिबतं बृहस्पतेऽस्मिन् यज्ञे मन्दसाना वृषणवसू ।
 आ वां विशन्तिवन्दवः स्वाभुवोऽस्मे रयिं सर्ववीरं नि यच्छतम् १
 आ वो वहन्तु सप्तयो रघुष्यदो रघुपत्वान्नः प्र जिगात बाहुभिः ।
 सीदता बहिरुरु वः सदस्कृतं मादयध्वं मरुतो मध्वो अन्धसः २
 इमं स्तोममर्हेते जातवेदसे रथमिव सं महेमा मनीषया ।
 भद्रा हि नः प्रमतिरस्य संसद्यग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ३
 ऐभिरग्ने सरथं याह्यर्वाङ् नानारथं वा विभवो ह्यश्वाः ।
 पत्नीवतस्त्रिंशतं त्रींश्च देवाननुष्वधमा वह मादयस्व ४ (६४)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥

(१४)

१-४ सौभरिः । इन्द्रः । प्रगाथः (विषमा ककुप्+समा संतोवृहती)

[२] वयमु त्वामपूर्व्य स्थूरं न कच्चिद् भरन्तोऽवस्यधः । वाजे चित्रं हवामहे १
 उप त्वा कर्मन्तये स नो युवोग्रश्चक्राम यो धूषत् ।
 त्वामिद्व्यवितारं ववृमहे सखाय इन्द्र सानसिम् २
 यो न इदमिदं पुरा प्र वस्य आनिनाय तमु व स्तुषे । सखाय इन्द्रमूतये ३
 हर्यश्वं सत्पतिं चर्षणीसहं स हि ष्मा यो अमन्दत ।
 आ तु नः स वयति गव्यमश्वं स्तोतृभ्यो मघवा शतम् ४ (६६)

(१५)

१-६ गोतमः । इन्द्रः । जिष्ठुप् ।

प्र मंहिष्ठाय बृहते बृहद्रथे सत्यशृण्माय तवसे मतिं भरे ।	
अपामिव प्रवणे यस्य दुर्धरं राधो विश्वायु शर्वसे अपावृतम्	१
अध ते विश्वमनु हासद्विष्टय आपो निम्नेव सर्वना हविष्मतः ।	
यत् पर्वते न समशीति हर्यत इन्द्रस्य वज्रः श्रथिता हिरण्ययः	२
अस्मै भीमाय नमसा समध्वर उषो न शुभ्र आ भरा पनीयसे ।	
यस्य धाम शर्वसे नामेन्द्रियं ज्योतिरकारि हरितो नार्यसे	३
इमे त इन्द्र ते वयं पुरुषुत ये त्वारभ्य चरामसि प्रभूवसो ।	
नहि त्वदन्यो गिर्वणो गिरः सघत् क्षोणीरिव प्रति नो हर्य तद् वचः	४
भूरि त इन्द्र वीर्यं तव स्मस्यस्य स्तोतुर्मघवन् काममा पृण ।	
अनु ते द्यौर्बृहती वीर्यं मम इयं च ते पृथिवी नेम ओजसे	५
त्वं तमिन्द्र पर्वतं महामुरुं वज्रेण वज्रिन् पर्वशश्वकतिथ ।	
अवासृजो निवृताः सर्तवा अपः सत्रा विश्वं दाधिषे केवलं सहः	६ (७४)

(१६)

१-११ अयास्यः । बृहस्पतिः । जिष्ठुप् ।

उदुप्रुतो न वयो रक्षमाणा वावदतो अभ्रियस्येव घोषाः ।	
गिरिभ्रजो नोर्मयो मर्दन्तो बृहस्पतिमभ्यर्का अनावन्	१
सं गोभिराङ्गिरसो नक्षमाणो भर्ग इवेद्वर्यमणं निनाय ।	
जने मित्रो न दम्पती अनक्ति बृहस्पते वाजयाशूरिवाजौ	२
साध्वर्या अतिथिनीरिषिरा स्पार्हाः सुवर्णा अनवद्यरूपाः ।	
बृहस्पतिः पर्वतेभ्यो वितूर्या निर्गा ऊपे यवमिव स्थिविभ्यः	३
आप्रुषायन् मधुन ऋतस्य योनिमवक्षिपन्नर्क उल्कामिव द्योः ।	
बृहस्पतिरुद्धरन्नश्मनो गा भूम्या उद्वेव वि त्वचं विभेद	४
अप ज्योतिषा तमो अन्तरिक्षादुद्धः शीपालमिव वात आजत् ।	
बृहस्पतिरनुमृश्या वलस्याभ्रमिव वात आ चक्र आ गाः	५
यदा वलस्य पीयतो जसुं भेद बृहस्पतिरग्निर्पोभिरकैः ।	
वृज्जिर्न जिह्वा परिविष्टमादवाविर्निधिरकुणोदुस्रियाणाम्	६ (८०)

बृहस्पतिरमत हि त्यदासां नाम स्वरीणां सदेने गुहा यत् ।
 आण्डेव मित्त्वा शंकुनस्य गर्भमुदुस्रियाः पर्वतस्य त्मनाजत् ७
 अश्नापिनद्धं मधु पर्यपश्यन्मत्स्यं न द्वीन उदनि क्षियन्तम् ।
 निष्टज्जभार चमसं न वृक्षाद् बृहस्पतिर्विरवेणा विकृत्य ८
 सोषामविन्दुत् स स्वः सो अग्निं सो अर्केण वि बन्धाधे तमांसि ।
 बृहस्पतिर्गोवपुषो बलस्य निर्मज्जानं न पर्वणो जभार ९
 हिमेव पर्णा मुषिता वनानि बृहस्पतिनाकृपयद् बलो गाः ।
 अनानुकृत्यमपुनश्चकार यात् सूर्यामासा मिथ उच्चरातः १०
 अभि श्यावं न कृशनेभिरश्वं नक्षत्रेभिः पितरो द्यामपिंशन् ।
 रात्र्यां तमो अदधुज्योतिरहन् बृहस्पतिर्भिनदद्भिं विदद् गाः ११
 इदमकर्म नमो अभियाय यः पूर्वीरन्वानोनवीति ।
 बृहस्पतिः स हि गोभिः सो अश्वैः स वीरेभिः स नृभिर्नो वयो धात् १२ (८६)

(१७)

(१-१२) १-११ कृष्णः, १२ वसिष्ठः । इन्द्रः । १-१० जगती, ११-१२ त्रिष्टुप् ।

अच्छा म इन्द्रं मतयः स्वर्विदः सध्रीचीर्विश्वा उशतीरनूषत ।
 परि ष्वजन्ते जनयो यथा पतिं मर्यं न शुन्ध्युं मघवानमूतये १
 न वा त्वद्विगप वेति मे मनस्त्वे इत् कामं पुरुहूत शिश्रय ।
 राजेव दस्म नि षदोऽधि बर्हिष्यस्मिन्सु सोमेवपानमस्तु ते २
 विषुवृदिन्द्रो अमतेरुत क्षुधः स इद् रायो मघवा वस्व ईशते ।
 तस्येद्विमे प्रवणे सप्त सिन्धवो वयो वर्धन्ति वृषभस्य शुष्मिणः ३
 वयो न वृक्षं सुपलाशमासदन्तसोमास इन्द्रं मन्दिनश्चमूषदः ।
 प्रेषामनीकं शर्वसा दविद्युतद् विदत् स्वः मर्नवे ज्योतिरार्यम् ४
 कृतं न श्वघ्नी वि चिनोति देवने संवर्गं यन्मघवा सूर्यं जयत् ।
 न तत् ते अन्यो अनु वीर्यं शकन्न पुराणो मघवन् नोत नूतनः ५
 विशंविशं मघवा पर्यशायत् जनानां धेना अवचाकशद् वृषा ।
 यस्याहं शक्रः सवनेषु रण्यति स तीव्रैः सोमैः सहते पृतन्यतः ६
 आपो न सिन्धुमभि यत् समक्षरन्तसोमास इन्द्रं कुल्या इव हृदम् ।
 वर्धन्ति विप्रा महो अस्य सार्दने यवं न वृष्टिर्दिव्येन दानुना ७ (९३)

वृषा न कुन्द्रः पतयद् रजःस्वा यो अर्यपत्नीरकृणोद्विमा अपः ।	
स सुन्वते मधवा जीरदानवेऽविन्दुज्ज्योतिर्मनवे हविष्मते	८
उज्जायतां परशुज्योतिषा सह भूया ऋतस्य सुदुर्घा पुराणवत् ।	
वि रोचतामरुषो भानुना शुचिः स्वर्णं शुक्रं शुशुचीत् सत्पतिः	९
गोभिष्टरेमामतिं दुरेवां यवेन क्षुधं पुरुहूत विश्वाम् ।	
वयं राजभिः प्रथमा धनान्यस्माकेन वृजनेना जयेम	१०
बृहस्पतिर्नः परि पातु पश्चादुतोत्तरस्माद्धरादघ्रायोः ।	
इन्द्रः पुरस्तादुत मध्यतो नः सखा सखिभ्यो वरिवः कृणोतु	११
बृहस्पते युवमिन्द्रश्च वस्वो दिव्यस्येशाथे उत पार्थिवस्य ।	
धत्तं रयिं स्तुवते कीरये चिद् यूयं प्रात स्वस्तिभिः सदा नः	१२ (९८)
॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥२॥	

(१८)

(१-६) १-३ मेधातिथिः प्रियमेधश्च; ४-६ वसिष्ठः । इन्द्रः । गायत्री ।

[३] वयमुं त्वा तदिदं इन्द्र त्वायन्तः सखायः । कण्वा उक्थेभिर्जरन्ते	१
न धेमन्यदा पपन वज्रिन्नपसो नविष्टौ । तवेदु स्तोमं चिकेत	२
इच्छन्ति देवाः सुन्वन्तं न स्वप्नाय स्पृहयन्ति । यन्ति प्रमादुमतन्द्राः	३
वयमिन्द्र त्वायवोऽभि प्र णोनुमो वृषन् । विन्दी त्वस्य नो वसो	४
मा नो निदे च वक्तव्ये रन्धीररावणे । त्वे अपि क्रतुर्मम	५
त्वं वर्मासि सप्रथः पुरोयोधश्च वृत्रहन् । त्वया प्रति जुवे युजा	६ (१०४)

(१९)

१-७ विश्वामित्रः । इन्द्रः । गायत्री

वार्त्रहत्याय शवसे पृतनाषाह्याय च । इन्द्र त्वा वर्तयामसि	१
अर्वाचीनं सु ते मन उत चक्षुः शतक्रतो । इन्द्र कृण्वन्तु वाघतः	२
नामानि ते शतक्रतो विश्वाभिर्गीर्भिरीमहे । इन्द्राभिमातिषाह्ये	३
पुरुष्टुतस्य धामभिः शतेन महयामसि । इन्द्रस्य चर्षणीधृतः	४
इन्द्रं वृत्राय हन्तवे पुरुहूतमुप जुवे । भरेषु वाजसातये	५
वाजेषु सासहिर्भव त्वामीमहे शतक्रतो । इन्द्र वृत्राय हन्तवे	६
द्युम्नेषु पृतनाज्ये पृतसुतर्षु श्रवःसु च । इन्द्र साक्ष्वाभिमातिषु	७ (१११)

(२०)

(१-७) १-४ विध्वामित्रः, ५-७ गृत्समदः । इन्द्रः । गायत्री ।

शुष्मिन्तमं न ऊतये द्युम्निनं पाहि जागृविम् । इन्द्र सोमं शतक्रतो	१
इन्द्रियाणि शतक्रतो या ते जनेषु पञ्चसु । इन्द्र तानि त आ वृणे	२
अगन्निन्द्र श्रवो बृहद् द्युम्नं दधिष्व दुष्टरम् । उत ते शुष्मं तिरामसि	३
अवावितो न आ गृह्यथो शक्र परावतः । उ लोको यस्ते अद्रिव इन्द्रेह तत् आ गहि ४	
इन्द्रो अङ्ग महद् भयमभी षदप चुच्यवत् । स हि स्थिरो विचर्षणिः	५
इन्द्रश्च मूलयाति नो न नः पश्चादुचं नशत् । मद्रं भवाति नः पुरः	६
इन्द्र आशाभ्यस्परि सर्वाभ्यो अभयं करत् । जेता शत्रून् विचर्षणिः	७ (११८)

(२१)

१-११ सव्यः । इन्द्रः । जगती, १०-११ त्रिष्टुप् ।

न्यूङ्गेषु वाचं प्र महे भरामहे गिर इन्द्राय सदनं विवस्वतः ।	
नू चिद्धि रत्नं ससतामिवाविदुन्न दुष्टुतिर्द्विषोर्देषु शस्यते	१
दुरो अश्वस्य दुर इन्द्र गोरसि दुरो यवस्य वसुन इनस्पतिः ।	
शिक्षानरः प्रदिवो अकामकर्शनः सखा सखिभ्यस्तमिदं गृणीमसि	२
शचीव इन्द्र पुरुकृद् द्युमत्तम तवेद्विदमभितश्चेकिते वसु ।	
अतः संगृभ्याभिभूत आ भर मा त्वायतो जरितुः काममूनयीः	३
एभिर्द्युभिः सुमना एभिरिन्दुभिर्निरुन्धानो अमंति गोभिरश्विना ।	
इन्द्रेण दस्युं कुरयन्त इन्दुभिर्युतद्वेषसः समिषा रभेमहि	४
समिन्द्र राया समिषा रभेमहि सं वाजेभिः पुरुश्चन्द्रैरभिर्द्युभिः ।	
सं देव्या प्रमत्या वीरशुष्मया गोअग्रयाश्वावत्या रभेमहि	५
ते त्वा मदा अमदुन् तानि वृष्ण्या ते सोमासो वृत्रहत्येषु सत्पते ।	
यत् कारवे दश वृत्राण्यप्रति बर्हिष्मते नि सहस्राणि बर्हयः	६
युधा युधमुप घेदेषि धृष्ण्या पुरा पुरं समिदं हंस्योजसा ।	
नम्या यदिन्द्र सख्या परावति निबर्हयो नमुचिं नाम मायिनम्	७
त्वं करञ्जमुत् पूर्णयं वधीस्तेजिष्ठयातिथिग्वस्य वर्तनी ।	
त्वं ज्ञाता वङ्गदस्याभिनात् पुरोऽनानुदः परिषूता ऋजिश्चना	८ (१२६)

त्वमेतां जनराजो द्विर्दशाबन्धुना सुश्रवंसोपजग्मुषः ।	
षष्टिं सहस्रा नवतिं नवं श्रुतो नि चक्रेण रथ्या दुष्पदावृणक्	९
त्वमाविथ सुश्रवंसं तवोतिभिस्तव त्रामभिरिन्द्र तूर्वयाणम् ।	
त्वमस्मै कुत्समतिथिग्वमायुं महे राज्ञे यूने अरन्धनायः	१०
य उहर्चीन्द्र देवगोपाः सखायस्ते शिवतमा असां ।	
त्वां स्तोषाम त्वया सुवीरा द्वाधीय आयुः प्रतरं दधानाः	११ (१२९)
॥ इति तृतीयेऽनुवाके प्रथमः पर्यायः ॥	

(२२)

(१-६) १-३ त्रिशोकः, ४ ६ प्रियमेधः । इन्द्रः । गायत्री ।

अभि त्वा वृषभा सुते सुतं सृजामि पीतये । तूष्पा व्यश्नुही मदम्	१
मा त्वा मुरा अविष्यवो मोपहस्वान् आ दधन् । माकीं ब्रह्मद्विषो वनः	२
इह त्वा गोपरीणसा महे मन्दन्तु राधसे । सरो गौरो यथा पिब	३
अभि प्र गोपतिं गिरेन्द्रमर्चं यथा विदे । सुनुं सत्यस्य सत्पतिम्	४
आ हरयः ससृजिरेऽरुषीरधि बर्हिषि । यत्राभि संनवामहे	५
इन्द्राय गाव आशिरं दुदुहे वज्रिणे मधु । यत् सीमुपह्वरे विदत्	६ (१३५)

(२३)

१-९ विश्वामित्रः । इन्द्रः । गायत्री ।

आ तू न इन्द्र मद्यग्निघुवानः सोमपीतये । हरिभ्यां याह्यद्विवः	१
सुतो होता न ऋत्विग्यस्तिस्तिरे बर्हिरानुषक् । अयुञ्जन् प्रातरद्रयः	२
इमा ब्रह्म ब्रह्मवाहः क्रियन्त आ बर्हिः सीद । वीहि शूर पुरोलाशम्	३
रारन्धि सर्वनेषु ण एषु स्तोमेषु वृत्रहन् । उक्थेष्विन्द्र गर्वणः	४
मतरयः सोमपासुरुं रिहन्ति शर्वसस्पतिम् । इन्द्रं वत्सं न मातरः	५
स मन्दस्वा ह्यन्धसो राधसे तन्वा महे । न स्तोतारं निदे करः	६
वयमिन्द्र त्वायवो हविष्मन्तो जरामहे । उत त्वमस्मयुर्वसो	७
मारे अस्मद् वि मुमुचो हरिप्रियावाङ् याहि । इन्द्रं स्वधावो मत्स्वेह	८
अर्वाञ्च त्वा सुखे रथे वहतामिन्द्र केशिना । घृतसू बर्हिरासदे	९ (१४४)

(२४)

१-९ विश्वामित्रः । इन्द्रः । गायत्री ।

उप नः सुतमा गहि सोममिन्द्र गवांशिरम् । हरिभ्यां यस्ते अस्मयुः	१
तमिन्द्र मदुमा गहि बहिष्ठां ग्रावभिः सुतम् । कुविह्वस्य तृष्णवः	२
इन्द्रमिथा गिरो ममाच्छागुरिषिता इतः । आवृते सोमपीतये	३
इन्द्रं सोमस्य पीतये स्तोमैरिह हवामहे । उक्थेभिः कुविदागमत्	४
इन्द्र सोमाः सुता इमे तान् दधिष्व शतक्रतो । जठरे वाजिनीवसो	५
विद्या हि त्वा धनंजयं वाजेषु दधुषं कवे । अधा ते सुन्नमीमहे	६
इममिन्द्र गवांशिरं यवांशिरं च नः पिब । आगत्या वर्षभिः सुतम्	७
तुभ्येदिन्द्र स्व ओक्येऽ सोमं चोदामि पीतये । एष ररन्तु ते हृदि	८
त्वां सुतस्य पीतये प्रत्नमिन्द्र हवामहे । कुशिकासो अवस्यवः	९ (१५३)

(२५)

(१-७) १-५ गोतमः, ७ अष्टकः । इन्द्रः । जगती, ७ त्रिष्टुप् ।

अश्वावति प्रथमो गोषु गच्छति सुप्रावीरिन्द्र मर्त्यस्तवोतिभिः ।	
तमित् पृणक्षि वसुना भवीयसा सिन्धुमापो यथाभितो विचेतसः	१
आपो न देवीरुपं यन्ति होत्रियमवः पश्यन्ति विततं यथा रजः ।	
प्राचैर्देवासः प्र णयन्ति देवयुं ब्रह्मप्रियं जोषयन्ते वरा इव	२
अधि द्वयोरदधा उक्थ्यं वचो यतस्तुचा मिथुना या संपर्यतः ।	
असंयतो व्रते ते क्षेति पुष्यति भद्रा शक्तिर्यजमानाय सुन्वते	३
आदङ्गिराः प्रथमं दधिरे वयं इन्द्राग्रयः शम्या ये सुकृत्यया ।	
सर्वं पणोः समविन्दन्त भोजनमश्वावन्तं गोमन्तमा पशुं नरः	४
यज्ञैरथर्वा प्रथमः पृथस्तते ततः सूर्यो व्रतुपा वेन आर्जनि ।	
आ गा आजदुशना काव्यः सचा यमस्य जातममृतं यजामहे	५
बहिर्वा यत् स्वपत्याय वृज्यतेऽर्को वा श्लोकमाघोषते दिवि ।	
ग्रावा यत्र वदति कारुरुक्थ्यं स्तस्येदिन्द्रो अभिपित्वेषु रणयति	६
प्रोग्रां पीति वृष्ण इयमि सत्यां प्रये सुतस्य हर्यश्च तुभ्यम् ।	
इन्द्र धेनामिह मादयस्व धीभिर्विश्वाभिः शच्यां गृणानः	७ (१६०)

॥ इति तृतीयेऽनुवाके द्वितीयः पर्यायः ॥

(२६)

(१-६) १-३ शुनःशेषः । ४-६ मधुच्छन्दाः । इन्द्रः । गायत्री ।

योगेयोगे त्वस्तरं वाजेवाजे हवामहे	। सखाय इन्द्रमूतये	१
आ घां गमद् यदि श्रवत सहस्रिणीमिरुतिभिः । वाजेभिरुप नो हवम्		२
अनुं प्रत्तस्यौकसो हुवे तुविप्रतिं नरम्	। यं ते पूर्वं पिता हुवे	३
युञ्जन्ति ब्रध्मरुपं चरन्तं परिं तस्थुषः	। रोचन्ते रोचना द्विवि	४
युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी विपक्षसा रथे	। शोणा धृष्णू नृवाहसा	५
केतुं कृण्वन्नकेतवे पेशो मर्या अपेशसे	। समुषद्विरजायथाः	६ (१६६)

(२७)

१-६ गोषूक्त्यश्वसूक्तिना । इन्द्रः । गायत्री ।

यदिन्द्राहं यथा त्वमीशीय वस्व एक इत्	। स्तोता मे गोषखा स्यात्	१
शिक्षेयमस्मै दित्सेयं शचीपते मनीषिणे	। यदहं गोपतिः स्याम्	२
धेनुष्ट इन्द्र सूनुता यजमानाय सुन्वते	। गामश्वं पिप्युषीं दुहे	३
न ते वर्तास्ति राधस इन्द्र देवो न मर्त्यः	। यद् दित्ससि स्तुतो मघम्	४
यज्ञ इन्द्रमवर्धयद् यद् भूमिं व्यवर्तयत्	। चक्राण ओपशं द्विवि	५
वावृधानस्य ते वयं विश्वा धनानि जिग्युषः । ऊतिमिन्द्रा वृणीमहे		६ (१७२)

(२८)

१-४ गोषूक्त्यश्वसूक्तिनौ । इन्द्रः । १-२ गायत्री, ३-४ जिष्टुप् ।

व्यं॑न्तरिक्षमतिरन्मदे सोमस्य रोचना	। इन्द्रो यदभिनद् वलम्	१
उद् गा आजदङ्गिरोभ्य आविष्कृण्वन् गुहां सतीः । अर्वाश्वं नुनुदे वलम्		२
इन्द्रेण रोचना द्विवो हल्हानि हंहितानि च । स्थिराणि न पराणुदे		३
अपामूर्मिर्मदन्निव स्तोम इन्द्राजिरायते । वि ते मदा अराजिषुः		४ (१७६)

(२९)

१-५ गोषूक्त्यश्वसूक्तिनौ । इन्द्रः । गायत्री ।

त्वं हि स्तोमवर्धन इन्द्रास्युक्त्यवर्धनः	। स्तोतृणामुत भद्रवृत्	१
इन्द्रमित् केशिना हरी सोमपेयाय वक्षतः । उप यज्ञं सुरार्धसम्		२ (१७८)

अपां फेनेन नमुचेः शिर इन्द्रोदवर्तयः । विश्वा यदजय स्पृधः	३
मायाभिरुत्तिसृप्त इन्द्र द्यामारुरुक्षतः । अव दस्यूरधूनुथाः	४
असुन्वामिन्द्र संसदं विषूचीं व्यनाशयः । सोमपा उत्तरो भवन्	५ (१८१)

(३०)

१-५ वरुः सर्वहरिर्वा । हरिः (इन्द्रः) । जगती ।

प्र ते महे विदथे शंसिषं हरी प्र ते वन्वे वनुषो हर्यतं मदम् ।	
घृतं न यो हरिभिश्चारु सेचत आ त्वा विशन्तु हरिवर्षसं गिरः	१
हरिं हि योनिमभि ये समस्वरन् हिन्वन्तो हरीं दिव्यं यथा सदः ।	
आ यं पुणान्ति हरिभिर्न धेनव इन्द्राय शूषं हरिवन्तमर्चत	२
सो अस्य वज्रो हरितो य आयसो हरिर्निकामो हरिरा गभस्त्योः ।	
द्युम्नी सुशिप्रो हरिमन्युसायक इन्द्रे नि रूपा हरिता मिमिक्षिरे	३
दिवि न केतुरधि धायि हर्यतो विव्यचद् वज्रो हरितो न रंहा ।	
तुददहिं हरिशिप्रो य आयसः सहस्रशोका अभवद्धरिभरः	४
त्वन्महर्था उपस्तुतः पूर्वैभिरिन्द्र हरिकेश यज्वभिः ।	
त्वं हर्यसि तव विश्वमुक्थ्य मसामि राधो हरिजात हर्यतम्	५ (१८६)

(३१)

१-५ वरुः सर्वहरिर्वा । हरिः (इन्द्रः) । जगती ।

ता वज्रिणी मन्दिनं स्तोम्यं मद इन्द्रं रथे वहतो हर्यता हरी ।	
पुरुण्यस्मै सर्वनानि हर्यत इन्द्राय सोमा हरयो दधन्विरे	१
अरं कामाय हरयो दधन्विरे स्थिराय हिन्वन् हरयो हरी तुरा ।	
अर्वद्भिर्यो हरिभिर्जोषमीयते सो अस्य कामं हरिवन्तमानशे	२
हरिश्मशारुर्हरिकेश आयसस्तुरस्पेये यो हरिपा अवर्धत ।	
अर्वद्भिर्यो हरिभिर्वाजिनीवसुरति विश्वा दुरिता पारिषद्दरी	३
सुवेव यस्य हरिणी विपेततुः शिप्रे वाजाय हरिणी दर्विध्वतः ।	
प्र यत कृते चमसे मर्मजद्धरी पीत्वा मदस्य हर्यतस्यान्धसः	४
उत स्म सद्म हर्यतस्य पस्त्योर्दरत्यो न वाजं हरिवा अचिक्रदत् ।	
मही चिद्धि धिषणाहर्यदोजसा बृहद् वयो दधिषे हर्यतश्चिदा ।	५ (१९१)

(३२)

१-३ वरुः सर्वहरिर्वा । हरिः (इन्द्रः) । १ जगती, २-३ त्रिष्टुप् ।

आ रोदसी हर्यमाणो महित्वा नव्यनव्यं हर्यसि मन्म नु प्रियम् ।
 प्र पस्त्यमिसुर हर्यतं गोराविष्कृधि हरये सूर्याय १
 आ त्वा हर्यन्तं प्रयुजो जनानां रथे वहन्तु हरिंशिप्रमिन्द्र ।
 पिबा यथा प्रतिभृतस्य मध्वो हर्यन् यज्ञं संधमाद्रे दशोणिम् २
 अपाः पूर्वेषां हरिवः सुतानामथो इदं सर्वनं केवलं ते ।
 ममद्भि सोमं मधुमन्तमिन्द्र सत्रा वृषं जठर आ वृषस्व ३ (१९४)

(३३)

१-३ अष्टकः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

अप्सु धूतस्य हरिवः पिबेह नृभिः सुतस्य जठरं पृणस्व ।
 मिमिक्षुर्यमद्रय इन्द्र तुभ्यं तेभिर्वर्धस्व मदमुक्थवाहः १
 प्रोग्रां पीतिं वृष्ण इयमि सत्यां प्रये सुतस्य हर्यश्च तुभ्यम् ।
 इन्द्र धेनाभिरिह मादयस्व धीभिर्विश्वाभिः शच्यां गृणानः २
 ऊती शचीवस्तव वीर्येण वयो दधाना उशिजं क्रतुज्ञाः ।
 प्रजावदिन्द्र मनुषो दुरोणे तस्थुर्गृणन्तः सधमाद्यासः ३ (१९७)

॥ इति तृतीयेऽनुवाके तृतीयः पर्यायः ॥

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥३॥

(३४)

१-१८ गुत्समदः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

[४] यो जात एव प्रथमो मनस्वान् देवो देवान् क्रतुना पर्यभूषत् ।
 यस्य शुष्माद् रोदसी अर्यसेतां नृम्णस्य मग्ना स जनास इन्द्रः १
 यः पृथिवीं व्यथमानामहंहृद् यः पर्वतान् प्रकुपितो अरम्णात् ।
 यो अन्तरिक्षं विममे वरीयो यो द्यामस्तभ्नात् स जनास इन्द्रः २
 यो हत्वाहिमरिणात् सप्त सिन्धून् यो गा उदाजदपथा वलस्य ।
 यो अश्मनोरन्तरग्निं जजानं संवृक् समत्सु स जनास इन्द्रः ३ (२००)

येनेमा विश्वा च्यवना कृतानि यो दासं वर्णमधरं गुहाकः ।	
श्वघ्नीव यो जिगीवां लक्षमादकुर्यः पुष्टानि स जनास इन्द्रः	४
यं स्मा पृच्छन्ति कुह सेति घोरमुतेमाहुर्नैषो अस्तीत्येनम् ।	
सो अर्यः पुष्टीर्विज इवा मिनाति श्रदस्मै धत्त स जनास इन्द्रः	५
यो रधस्य चोदिता यः कृशस्य यो ब्रह्मणो नार्धमानस्य कीरेः ।	
युक्तग्राव्णो योऽविता सुशिप्रः सुतसोमस्य स जनास इन्द्रः	६
यस्याश्वासः प्रदिशि यस्य गावो यस्य ग्रामा यस्य विश्वे रथासः ।	
यः सूर्यं य उग्रसं जजान यो अपां नेता स जनास इन्द्रः	७
यं क्रन्दसी संयती विह्वयेते परेऽवर उभया अमित्राः ।	
समानं चिद् रथमातस्थिवांसा नाना हवेते स जनास इन्द्रः	८
यस्मान्न क्रते विजयन्ते जनासो यं युध्यमाना अवसे हवन्ते ।	
यो विश्वस्य प्रतिमानं बभूव यो अच्युतच्युत् स जनास इन्द्रः	९
यः शश्वतो महेनो दधानानमन्यमानांछवीं जघान ।	
यः शर्धते नानुददाति शूध्यां यो दस्योर्हन्ता स जनास इन्द्रः	१०
यः शम्बरं पर्वतेषु क्षियन्तं चत्वारिंश्यां शरद्यन्वविन्दत् ।	
ओजायमानं यो अहिं जघान दानुं शयानं स जनास इन्द्रः	११
यः शम्बरं पर्यतरत् कसींभिर्योऽचारुकास्त्रापिबत् सुतस्य ।	
अन्तर्गिरौ यजमानं बहुं जनं यस्मिन्नामूर्छत् स जनास इन्द्रः	१२
यः सत्तरंश्मिवृषभस्तुविष्मानवासृजत् सतीवे सत्त सिन्धून् ।	
यो रौहिणमस्फुरद् वज्रंवाहुर्द्यामारोहन्तं स जनास इन्द्रः	१३
द्यावा चिदस्मै पृथिवी नमेते शुष्माच्चिदस्य पर्वता भयन्ते ।	
यः सोमपा निचितो वज्रंवाहुर्यो वज्रहस्तः स जनास इन्द्रः	१४
यः सुन्वन्तमवति यः पचन्तं यः शंसन्तं यः शशमानमूती ।	
यस्य ब्रह्म वर्धनं यस्य सोमो यस्येदं राधः स जनास इन्द्रः	१५
जातो व्यख्यत् पित्रोरुपस्थे भुवो न वेद जनितुः परस्य ।	
स्तविष्यमाणो नो यो अस्मद् व्रता देवानां स जनास इन्द्रः	१६
यः सोमकामो हर्यश्वः सूरिर्यस्माद् रेजन्ते भुवनानि विश्वा ।	
यो जघान शम्बरं यश्च शुष्णं य एकवीरः स जनास इन्द्रः	१७ (२१४)

यः सुन्वते पचते दुध आ चिद् वाजं दर्दधिं स किलांसि सत्यः ।
वयं तं इन्द्र विश्वहं प्रियासं सुवीरांसो विदथमा वदेम

१८ (२१५)

(३५)

१-१६ नोधाः (भरद्वाजः ?) । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

- अस्मा इदु प्र तवसे तुराय प्रयो न हर्मिं स्तोमं माहिनाय ।
ऋचीषमायाधिगव ओहमिन्द्राय ब्रह्माणि राततमा १
- अस्मा इदु प्रय इव प्र यंसि भराभ्याङ्गुषं बाधे सुवृक्ति ।
इन्द्राय हृदा मनसा मनीषा प्रत्ताय पत्ये धियो मर्जयन्त २
- अस्मा इदु त्यमुपमं स्वर्षा भराभ्याङ्गुषमास्येन ।
महिष्ठमच्छेक्तिभिर्मतीनां सुवृक्तिभिः सूरिं वावृधधै ३
- अस्मा इदु स्तोमं सं हिंनोमि रथं न तष्टेव तत्सिनाय ।
गिरश्च गिर्वाहसे सुवृक्तीन्द्राय विश्वमिन्वं मेधिराय ४
- अस्मा इदु सतिमिव श्रवस्येन्द्रायार्कं जुह्वाहं समञ्जे ।
वीरं दानौकसं वन्दधै पुरां गूर्तश्रवसं दुर्माणम् ५
- अस्मा इदु त्वष्टा तक्षद् वज्रं स्वपस्तमं स्वयं१ रणाय ।
वृत्रस्य चिद् विदद् येन मर्मं तुजन्नीशानस्तुजता कियेधाः ६
- अस्येदु मातुः सर्वनेषु सद्यो महः पितुं पपिवां चार्वन्ना ।
मुषायद् विष्णुः पचतं सहीयान् विध्यद् वराहं तिरो अद्विमस्ता ७
- अस्मा इदु ग्नाश्चिद् देवपत्नीरिन्द्रायार्कमहिहत्य ऊवुः ।
परि द्यावापृथिवी जभ्र उर्वी नास्य ते महिमानं परि द्यः ८
- अस्येदेव प्र रिरिचे महित्वं द्विवस्पृथिव्याः पर्यन्तरिक्षात् ।
स्वरालिन्द्रो दम आ विश्वगूर्तः स्वरिरमत्रो ववक्षे रणाय ९
- अस्येदेव शर्वसा शुषन्तं वि वृश्चद् वज्रेण वृत्रमिन्द्रः ।
गा न ब्राणा अवनीरमुञ्चदुभि श्रवो दावने सचेताः १०
- अस्येदु त्वेषा रन्त सिन्धवः परि यद् वज्रेण सीमयच्छत् ।
ईशानकृद् दाशुषे दशस्यन् तुर्वीतये गाधं तुर्वणिः कः ११
- अस्मा इदु प्र भरा तूतुजानो वृत्राय वज्रमीशानः कियेधाः ।
गोर्न पर्व वि रंदा तिरश्चेप्यन्नणीस्यपां चरधै १२ (२१७)

अस्येदु प्र ब्रूहि पूर्याणि तुरस्य कर्माणि नव्य उक्थैः ।	
युधे यद्विष्णान आयुधान्यृधायमाणो निरिणाति शत्रून्	१३
अस्येदु भिया गिर्यश्च हल्हा द्यावा च भूमा जनुषस्तुजेते ।	
उपो वेनस्य जोगुवान ओणि सद्यो भुवद् वीर्याय नोधाः	१४
अस्मा इदु त्यदनु दाय्येपामेको यद् वने भूरेरीशानः ।	
प्रेतशं सूर्ये पस्पृधानं सौवश्ये सुष्विमावदिन्द्रः	१५
एवा ते हारियोजना सुवृक्तीन्द्र ब्रह्माणि गोतमासो अक्रन् ।	
एषु विश्वपेशसं धियं धाः प्रातर्मक्षु धियावसुर्जगम्यात्	१६ (२३१)

(३६)

१-११ भरद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

य एक इन्द्रव्यश्र्वर्षणीनामिन्द्रं तं गीर्भिरभ्यर्चि आभिः ।	
यः पत्यते वृषभो वृष्ण्यावान्तस्यः सत्वा पुरुमायः सहस्वान्	१
तमु नः पूर्वे पितरो नवग्वाः सप्त विप्रासो अभि वाजयन्तः ।	
नक्षद्वाभं ततुरिं पर्वतेष्ठाभद्रौघवाचं मतिभिः शर्विष्ठम्	२
तमीमह इन्द्रमस्य रायः पुरुवीरस्य नूवतः पुरुक्षोः ।	
यो अस्कृधोरुरजरः स्वर्जिन तमा भर हरिवो मादुयधै	३
तन्नो वि वोचो यदि ते पुरा चिज्जरितार आनशुः सुम्रमिन्द्र ।	
कस्ते भागः किं वयो दुध खिद्वः पुरुद्वत पुरुवसोऽसुरघ्नः	४
तं पृच्छन्ती वज्रहस्तं रथेष्ठामिन्द्रं वेपी वक्त्रेयस्य नू गीः ।	
तुविग्राभं तुविकूमि रभोदां गातुमिषे नक्षते तुम्रमच्छे	५
अया ह त्यं मायया वावृधानं मनोजुवां स्वतवः पर्वतेन ।	
अच्युता चिद् वीलिता स्वोजो रुजो वि हृह्ला धृषता विरग्निन्	६
तं वो धिया नव्यस्या शर्विष्ठं प्रत्नं प्रत्नवत् परितंसयधै ।	
स नो वक्षदनिमानः सुवह्नेन्द्रो विश्वान्यति दुर्गहाणि	७
आ जनाय दुहृणो पार्थिवानि दिव्यानि दीपयोऽन्तरिक्षा ।	
तपा वृषन् विश्वतः शोचिषा तान् ब्रह्मद्विषे शोचय क्षामपश्च	८
भुवो जनस्य दिव्यस्य राजा पार्थिवस्य जगतस्त्वेषसंहक् ।	
धिष्व वज्रं दक्षिण इन्द्र हस्ते विश्वा अजुर्य दयसे वि मायाः	९ (२४०)

अथर्व० ५१

आ संयतमिन्द्र णः स्वास्तिं शत्रुतूर्याय बृहतीममृधाम् ।
 यया दासान्यार्याणि वृत्रा करो वज्रिन्सुतुका नाहुषाणि १०
 स नो नियुद्धिः पुरुहूत वेधो विश्ववाराभिरा गहि प्रयज्यो ।
 न या अदेवो वरते न देव आभिर्याहि तूयमा मद्याद्रिक् ११ (२४२)

(३७)

१-११ वसिष्ठः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

यस्तिग्मशृङ्गो वृषभो न भीम एकः कृष्ठीश्वयावयति प्र विश्वाः ।
 यः शश्वतो अदाशुषो गयस्य प्रयन्तासि सुष्वितराय वेदः १
 त्वं ह त्यदिन्द्र कुत्समावः शुश्रूषमाणस्तन्वा समर्थे ।
 दासं यच्छृष्णं कुर्यवं न्यस्मा अरन्धय आर्जुनेयाय शिक्षन् २
 त्वं धृष्णो धृषता वीतहव्यं प्रावो विश्वाभिरुतिभिः सुदासम् ।
 प्र पौरुकुत्सि त्रसदस्युमावः क्षेत्रसाता वृत्रहत्येषु पुरुम् ३
 त्वं नृभिर्नृमणो देववीतौ भूरीणि वृत्रा हर्यश्व हंसि ।
 त्वं नि दस्युं चुर्मुरिं धुनिं चास्वापयो दृभीतये सुहन्तुं ४
 तव च्यौत्नानि वज्रहस्त तानि नव यत् पुरो नवति च सद्यः ।
 निवेशने शततमाविवेपीरहं च वृत्रं नमुचिमुताहन् ५
 सना ता त इन्द्र भोजनानि शतहव्याय दाशुषे सुदासे ।
 वृष्णे ते हरी वृषणा युनज्म व्यन्तु ब्रह्माणि पुरुशाक वाजम् ६
 मा ते अस्यां सहसावन् परिष्ठाववाय भूम हरिवः परादै ।
 त्रायस्व नोऽवृकेभिर्वह्यैस्तव प्रियासः सूरिषु स्याम ७
 प्रियास इत् ते मघवन्नाभिष्टौ नरो मदेम शरणे सखायः ।
 नि तुर्वशं नि याद्वं शिशीह्यतिथिग्वाय शंस्यं करिष्यन् ८
 सद्यश्चिन्नु ते मघवन्नाभिष्टौ नरः शंसन्त्युक्थशास उक्था ।
 ये ते हवेभिर्वि पणीरदाशन्नस्मान् वृणीष्व युज्याय तस्मै ९
 एते स्तोमा नरा नृतम् तुभ्यमस्मद्विष्टो ददतो मघानि ।
 तेषामिन्द्र वृत्रहत्ये शिवो भूः सखा च शूरोऽविता च नृणाम् १० (२५२)

नू इन्द्र शूर स्तवमान ऊती ब्रह्मजुतस्तन्वा वावृधस्व ।

उप नो वाजान् मिमीह्युप स्तीन् युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

११ (२५३)

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥ ४ ॥

(३८)

(१-६) १-३ इरिम्बिठिः, ४-६ मधुच्छन्दाः । इन्द्रः । गायत्री ।

[५]	आ याहि सुषुमा हि त इन्द्र सोमं पिबा इमम् । एदं बर्हिः सद्गो मम	१
	आ त्वा ब्रह्मयुजा हरी वहतामिन्द्र केशिना । उप ब्रह्माणि नः शृणु	२
	ब्रह्माणस्त्वा वयं युजा सोमपांमिन्द्र सोमिनः । सुतावन्तो हवामहे	३
	इन्द्रमिद गाथिनो बृहदिन्द्रमर्केभिरर्किणः । इन्द्रं वाणीरनूषत	४
	इन्द्र इन्द्रयोः सचा संमिश्र आ वचोयुजा । इन्द्रो वज्री हिरण्ययः	५
	इन्द्रो दीर्घाय चक्षस आ सूर्यं रोहयद् द्विवि । वि गोभिरद्विमैरयत्	६ (२५९)

(३९)

(१-५) १ मधुच्छन्दाः, २-५ गोपूक्त्यश्वसूक्तिनौ । इन्द्रः । गायत्री ।

इन्द्रं वो विश्वतस्परि हवामहे जनेभ्यः । अस्माकमस्तु केवलः	१
व्यन्तरिक्षमतिरन्मदे सोमस्य रोचना । इन्द्रो यदभिनद् वलम्	२
उद् गा आजदङ्गिरोभ्य आविष्कृण्वन् गुहा सतीः । अर्वाञ्च नुनुदे वलम्	३
इन्द्रेण रोचना दिवो हलहानि हंहितानि च । स्थिराणि न पराणुदे	४
अपामूर्मिमदन्निव स्तोम इन्द्राजिरायते । वि ते मदा अराजिषुः	५ (२६४)

(४०)

१-३ मधुच्छन्दाः । इन्द्रः मरुतश्च, २-३ मरुतः । गायत्री ।

इन्द्रेण सं हि दृक्षसे संजग्मानो अविभ्युषा । मन्दू समानवर्चसा	१
अनवद्यैरभियुभिर्मखः सहस्वदर्चति । गुणैरिन्द्रस्य काम्यैः	२
आदह स्वधामनु पुनर्गर्भत्वमैरिरे । दधाना नाम यज्ञियम्	३ (२६७)

(४१)

१-३ गोतमः । इन्द्रः । गायत्री ।

इन्द्रो दधीचो अस्थभिर्वृत्राण्यप्रतिष्कृतः । जवानं नवतीर्नव	१
इच्छन्नश्वस्य यच्छिरः पर्वतेष्वपश्रितम् । तद् विदच्छयणावति	२
अत्राह गोरमन्वत् नाम त्वष्टुरपीच्यम् । इत्था चन्द्रशंसो गृहे	३ (२७०)

(४२)

१-३ कुरुस्तुतिः । इन्द्रः । गायत्री ।

वाचमृष्टापदीमहं नवसक्तिमृतस्पृशम् । इन्द्रात् परि तन्वं ममे १
 अनु त्वा रोदसी उभे कक्षमाणमकृपेताम् । इन्द्र यद् दस्युहाभवः २
 उत्तिष्ठन्नोजसा सह पीत्वी शिप्रे अवेपयः । सोममिन्द्र चमू सुतम् ३(२७३)

(४३)

१-३ त्रिशोकः । इन्द्रः । गायत्री ।

मिन्धि विश्वा अप द्विषः परि बाधो जही मृधः । वसुं स्पार्ह तदा भर १
 यद् वीलाविन्द्र यत् स्थिरे यत् पर्शानि पराभृतम् । वसुं स्पार्ह तदा भर २
 यस्य ते विश्वमानुषो भूरर्द्धत्तस्य वेदति । वसुं स्पार्ह तदा भर ३(२७६)

(४४)

१-३ इरिम्बिठिः । इन्द्रः । गायत्री ।

प्र सुम्राजं चर्षणीनामिन्द्रं स्तोता नव्यं गीर्भिः । नरं नृषाहं मंहिष्ठम् १
 यस्मिन्नुक्थानि रण्यन्ति विश्वानि च श्रवस्या । अपामवो न समुद्रे २
 तं सुष्टुत्या विवासे ज्येष्ठराजं भरे कृत्नुम् । महो वाजिनं सनिभ्यः ३(२७९)

(४५)

१-३ शुनःशेपो देवरातापरनामा । इन्द्रः । गायत्री ।

अयमु ते समतसि कपोत इव गर्भधिम । वचस्तच्चिन्न ओहसे १
 स्तोत्रं राधानां पते गिर्वाहो वीर यस्य ते । विभूतिरस्तु सूनृता २
 ऊर्ध्वस्तिष्ठा न ऊतयेऽस्मिन् वाजे शतक्रतो । समन्येषु ब्रवावहे ३(२८१)

(४६)

१-३ इरिम्बिठिः । इन्द्रः । गायत्री ।

प्रणेतारं वस्यो अच्छा कर्तारं ज्योतिः समत्सु । सासह्रांसं युधामित्रान् १
 स नः पभिः पारयाति स्वस्ति नवा पुरुहूतः । इन्द्रो विश्वा अति द्विषः २
 स त्वं न इन्द्र वाजेभिर्दशस्या च गात्रया च । अच्छा च नः सुभ्रं नैषि ३(२८५)

(४७)

(१-२१) १-३ सुकक्षः; ७ ९ इरिम्बिठिः; ४-६, १०-१२ मधुच्छन्दाः; १३-२१ प्रस्कण्वः ।

इन्द्रः, १३-२१ सूर्यः । गायत्री ।

तमिन्द्रं वाजयामसि महे वृत्राय हन्तवे । स वृषा वृषभो भुवत् १(२८६)

इन्द्रः स दामने कृत ओजिष्ठः स मदे हितः । द्युम्नी श्लोकी स सोम्यः	२
गिरा वज्रो न संभृतः सर्वलो अनपच्युतः । ववक्ष ऋण्वो अस्तृतः	३
इन्द्रमिदं गाथिनो बृहादिन्द्रमर्केभिरर्किणः । इन्द्रं वाणीरनूषत	४
इन्द्र इन्द्रयोः सचा संमिश्र आ वचोयुजा । इन्द्रो वज्री हिरण्ययः	५
इन्द्रो दीर्घाय चक्षस आ सूर्य रोहयद् द्विवि । वि गोभिरद्विमैरयत्	६
आ याहि सुषुमा हि त इन्द्र सोमं पिबा इमम् । एदं बर्हिः सन्दो मम	७
आ त्वा ब्रह्मयुजा हरी वहतामिन्द्र केशिना । उप ब्रह्माणि नः शृणु	८
ब्रह्माणस्त्वा वयं युजा सोमपामिन्द्र सोमिनः । सुतावन्तो हवामहे	९
युञ्जन्ति ब्रह्ममरुधं चरन्तं परि तस्थुषः । रोचन्ते रोचना द्विवि	१०
युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी विपक्षसा रथे । शोणा धूष्ण नृवाहसा	११
केतुं कृण्वन्नकेतवे पेशो मर्या अपेशसे । समुषद्भिरजायथाः	१२
उदु त्यं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः । हृशे विश्वाय सूर्यम्	१३
अप त्ये तायवो यथा नक्षत्रा यन्त्यक्तुभिः । सूराय विश्वचक्षसे	१४
अहश्चन्नस्य केतवो वि रुश्मयो जनां अनु । भ्राजन्तो अग्नयो यथा	१५
तरणिर्विश्वदर्शतो ज्योतिष्कृदसि सूर्य । विश्वमा भासि रोचन	१६
प्रत्यङ् देवानां विशः प्रत्यङ् देवेषि मानुषीः । प्रत्यङ् विश्वं स्वर्हिशे	१७
येना पावक चक्षसा भुरण्यन्तं जनां अनु । त्वं वरुण पश्यसि	१८
वि द्यामेषि रजस्पृथ्वर्हमिमानो अक्तुभिः । पश्यं जन्मानि सूर्य	१९
सप्त त्वा हरितो रथे वहन्ति देव सूर्य । शोचिष्केशं विचक्षणम्	२०
अयुक्त सप्त शुन्ध्युवः सूरौ रथस्य नप्त्यः । ताभिर्याति स्वयुक्तिभिः	२१ (३०६)

(४८)

(१-६) खिलम्, ४-६ सर्पराज्ञी । सूर्यः, गौः । गायत्री ।

अभि त्वा वर्चसा गिरः सिञ्चन्तीराचरणवः । अभि वत्सं न धेनवः	१
ता अर्षन्ति शुभ्रियः पृञ्चन्तीर्वर्चसा प्रियः । जातं जात्रीर्यथा हृदा	२
वज्रापवसाध्यः कीर्तिर्ध्रियमाणमावहन् । मत्तमायुर्धृतं पयः	३
आयं गौः पृथैरकमीदसदन्मातरं पुरः । पितरं च प्रयन्स्वर्जः	४
अन्तश्चरति रोचना अस्य प्राणादपानतः । व्यख्यन्महिषः स्वर्जः	५
त्रिंशद् धामा वि राजति वाक् पतङ्गो अशिभ्रियत् । प्रति वस्तोरहर्द्युभिः	६ (३१९)

(४९)

१-७ खिलम् । ४-५ नोधाः; ६-७ मेध्यातिथिः । गायत्री; ४-५ प्रगाथः (विषमा बृहती + समा सतोबृहती)

यच्छक्रा वाचमारुहन्तरिक्षं सिषासथः । सं देवा अमदुन् वृषा १
 शक्रो वाचमधृष्टायोरुवाचो अधृष्टुहि । मंहिष्ठ आ मदुर्वि २
 शक्रो वाचमधृष्टुहि धामधर्मन् विराजति । विमदन् बहिरासरन् ३
 तं वो दुस्ममृतीषहं वसोमन्दानमन्धसः ।
 अभि वत्सं न स्वसरेषु धेनव इन्द्रं गीर्भिर्नवामहे ४
 द्युक्षं सुदानुं तविषीभिरावृतं गिरिं न पुरुभोजसम् ।
 क्षुमन्तं वाजं शतिनं सहस्रिणं मक्षू गोमन्तमीमहे ५
 तत् त्वां यामि सुवीर्यं तद् ब्रह्म पूर्वचित्तये ।
 येना यतिभ्यो भृगवे धने हिते येन प्रस्कण्वमाविथ ६
 येना समुद्रमसृजो महीरपस्तदिन्द्र वृष्णि ते शवः ।
 सद्यः सो अस्य महिमा न संनशे यं क्षोणीरनुचक्रदे ७ (३१९)

(५०)

१-२ मेध्यातिथिः । इन्द्रः । प्रगाथः (विषमा बृहती + समा सतोबृहती) ।

कन्नव्यो अतसीनां तुरो गृणीत मर्त्यः ।
 नही न्वस्य महिमानमिन्द्रियं स्वर्गुणन्तं आनशुः १
 कदु स्तुवन्तं क्रतयन्त देवत ऋषिः को विप्र ओहते ।
 कदा हवं मद्यवन्निन्द्र सुन्वतः कदु स्तुवत आ गमः २ (३१९)

(५१)

(१-४) १-२ प्रस्कण्वः; ३-४ पुष्टिगुः । इन्द्रः । प्रगाथः (विषमा बृहती + समा सतोबृहती)

अभि प्र वः सुरार्धसमिन्द्रमर्चं यथा विदे ।
 यो जरितृभ्यो मद्यवा पुरुवसुः सहस्रेणेव शिक्षति १
 शतानीकेव प्र जिगाति धृष्णुया हन्ति वृत्राणि दाशुषे ।
 गिरीरिव प्र रसा अस्य पिन्विरे दत्राणि पुरुभोजसः २
 प्र सु श्रुतं सुरार्धसमर्चा शक्रमभिष्टये ।
 यः सुन्वते स्तुवते काम्यं वसु सहस्रेणेव मंहते ३ (३१४)

शतानीका हेतयो अस्य दुष्टरा इन्द्रस्य समिधो महीः ।
गिरिर्न भुज्मा मघवत्सु पिब्वते यदीं सुता अमन्दिषुः

४ (३२५)

(५२)

१-३ मेध्यातिथिः । इन्द्रः । बृहती ।

वयं च त्वा सुतावन्त आपो न वृक्तबर्हिषः ।
प्रवित्रस्य प्रस्रवणेषु वृत्रहन् परि स्तोतार आसते
स्वरन्ति त्वा सुते नरो वसो निरेक उक्थिनः ।
कदा सुतं तृषाण ओक् आ गम इन्द्र स्वदीव वंसगः
कण्वेभिर्धृष्णवा धृषद् वाजं दधि सहस्रिणम् ।
पिशङ्गं रूपं मघवन् विचर्षणे मक्षू गोमन्तमीमहे

१

२

३ (३२८)

(५३)

१-३ मेध्यातिथिः । इन्द्रः । बृहती ।

क ईं वेद सुते सत्त्वा पिबन्तं कद् वयो दधे ।
अयं यः पुरो विभिनर्योजसा मन्दानः शिष्यन्धसः
द्वाना मृगो न वारुणः पुरुत्रा चरथं दधे ।
नकिंश्चा नि यमदा सुते गमो महाश्वरस्योजसा
य उग्रः सन्ननिष्टृत स्थिरो रणाय संस्कृतः ।
यदि स्तोतुर्मघवा शृण्वन्द्वां नेन्द्रो योषत्या गमत

१

२

३ (३३१)

(५४)

१-३ रेभः । इन्द्रः । १ अतिजगती, २-३ उपरिष्ठाद्बृहती ।

विश्वाः पृतना अभिभूतरं नरं सजूस्ततक्षुरिन्द्रं जजनुश्च राजसे ।
क्रत्वा वरिष्ठं वरं आमुरिमुतोग्रमोजिष्ठं तवसं तरस्विनम्
समीं रेमासो अस्वरन्निन्द्रं सोमस्य पीतये ।
स्वर्पिति यदीं वृधे धूतव्रतो ह्योजसा समुतिभिः
नेमिं नमन्ति चक्षसा मेघं विप्रां अभिस्वरा ।
सुदूतयो वो अद्बुहोऽपि कर्णे तरस्विनः समृक्त्रभिः

१

२

३ (३३४)

(५५)

१-३ रेभः । इन्द्रः । बृहती ।

तमिन्द्रं जोहवीमि सधवानमुग्रं सूत्रा दधानमप्रतिष्कृतं शवांसि ।

मंहिष्ठो गीर्भिरा च यज्ञियो ववर्तद् राये नो विश्वा सुपथा कृणोतु वज्री १

या इन्द्र भुज आभरः स्वर्त्रिँ असुरेभ्यः ।

स्तोतारमिन्मघवन्नस्य वर्धय ये च त्वे वृक्तबर्हिषः २

यमिन्द्र दधिषे त्वमश्वं गां भागमव्ययम् ।

यजमाने सुन्वति दक्षिणावति तस्मिन् तं धेहि मा पुणौ ३(३३७)

(५६)

१-६ गोतमः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

इन्द्रो मदाय वावृधे शर्वसे वृत्रहा नृभिः ।

तमिन्महत्स्वाजिषुतेमर्भे हवामहे स वाजेषु प्र नोऽविषत् १

असि हि वीर सेन्योऽसि भूरि परावृदिः ।

असिं वृभ्रस्य चिद् वृधो यजमानाय शिक्षसि सुन्वते भूरि ते वसु २

यदुदीरत आजयो धृष्णवे धीयते धना ।

युक्ष्वा मकुच्युता हरी कं हनः कं वसौ दधोऽस्माँ इन्द्र वसौ दधः ३

मदेमदे हि नो दृदिर्यूथा गवामृजुक्रतुः ।

सं गृभाय पुरू शतोभयाहस्त्या वसुं शिशीहि राय आ भर ४

मादयस्व सुते सचा शर्वसे शूर राधसे ।

विद्मा हि त्वां पुरूवसुमुप कामान्ससृज्महेऽथा नोऽविता भव ५

एते त इन्द्र जन्तवो विश्वं पुण्यन्ति वार्यम् ।

अन्तर्हि ख्यो जनानामुर्यो वेदो अदांशुषां तेषां नो वेदु आ भर ६(३४३)

(५७)

(१-१६) १-३ मधुच्छन्दाः; ४-७ विश्वामित्रः; ८-१० गृत्समदः, ११-१६ मेध्यातिथिः । इन्द्रः । गायत्री ।

सुरूपकृत्नुमतये सुदुधामिव गोदुहे

। जुहूमसि द्यविद्यावि १

उप नः सवना गहि सोमस्य सोमपाः पिब

। गोदा इद रेवतो मदः २

अथा ते अन्तमानां विद्याम सुमतीनाम्

। मा नो अतिं ख्य आ गहि ३

शुष्मिन्तमं न ऊतये द्युम्निनं पाहि जागृविम् । इन्द्र सोमं शतक्रतो ४(३४७)

इन्द्रियाणि शतक्रतो या ते जनेषु पञ्चसु । इन्द्र तानि त आ वृणे	५
अग्निरिन्द्र श्रवो बृहद् द्युम्नं दधिष्व दुष्टरम् । उत ते शुष्मं तिरामसि	६
अर्वावतो न आ गृह्यथो शक्र परावतः । उ लोको यस्ते अद्रिव इन्द्रेह तत आ गहि ७	७
इन्द्रो अङ्ग महद् भयमभी षदप चुच्यवत् । स हि स्थिरो विचर्षणिः	८
इन्द्रश्च मूलयाति नो न नः पश्चादुधं नशत् । भद्रं भवाति नः पुरः	९
इन्द्र आशाभ्यस्परि सर्वाभ्यो अमयं करत् । जेता शत्रून् विचर्षणिः	१०
क ईं वेद सुते सचा पिबन्तं कद् वयो दधे ।	
अयं यः पुरो विमिनत्त्योजसा मन्दानः शिष्यन्धसः	११
द्वाना मृगो न वारणः पुरुत्रा चरथं दधे ।	
नकिङ्क्षा नि यमदा सुते गमो महान्श्वरस्योजसा	१२
य उग्रः सन्ननिष्ठत स्थिरो रणाय संस्कृतः ।	
यदि स्तोतुर्मघवा शृण्वद्भवं नेन्द्रो योषत्या गमत	१३
वयं व त्वा सुतावन्त आपो न वृक्तवर्हिषः ।	
पवित्रस्य प्रसवणेषु वृत्रहन् परि स्तोतार आसते	१४
स्वरन्ति त्वा सुते नरो वसो निरेक उक्थिनः ।	
कदा सुतं तृषाण ओक् आ गम इन्द्र स्वब्दीव वंसंगः	१५
कण्वेभिर्धृष्णवा धूषद् वाजं दर्षि सहस्रिणाम् ।	
पिशङ्गं रूपं मघवन् विचर्षणे मक्षू गोमन्तमीमहे	१६ (३५९)

(५८)

(१-४) १-२ नृमेधः, ३-४ जमदग्निः । १-२ इन्द्रः, ३-४ सूर्यः । प्रगाथः (बृहती-सतोबृहती) ।

श्रायन्त इव सूर्यं विश्वेदिन्द्रस्य भक्षत ।	
वसूनि जाते जनमान ओजसा प्रति भागं न दीधिम	१
अनशराति वसुदामुप स्तुहि भद्रा इन्द्रस्य रातयः ।	
सो अस्य कामं विधतो न रोषति मनो दानाय चोदयन्	२
बण्महाँ असि सूर्य बडादित्य महाँ असि ।	
महस्ते सतो महिमा पनस्यतेऽद्धा देव महाँ असि	३
बद्र सूर्य श्रवसा महाँ असि सत्रा देव महाँ असि ।	
महा देवानामसूर्यः पुरोहितो विभु ज्योतिरदाभ्यम्	४ (३६३)

(५९)

(१-४) १-२ मेध्यातिथिः, ३-४ वसिष्ठः । इन्द्रः । प्रगाथः (बृहती+सतोबृहती) ।

उदु त्ये मधुमत्तमा गिरु स्तोमास ईरते ।

सन्नाजितो धनुसा अक्षितोतयो वाजयन्तो रथा इव १

कण्वा इव भृगवः सूर्या इव विश्वमिद्धीतमानशुः ।

इन्द्रं स्तोमेभिर्महयन्त आयवः प्रियमेधासो अस्वरन् २

उदिह्वस्य रिचयतेऽशो धनं न जिग्युषः ।

य इन्द्रो हरिवान्न दमन्ति तं रिपो दक्षं दधाति सोमिनि ३

मन्त्रमखर्वं सुधितं सुपेशसं दधात यज्ञियेष्व ।

पूर्वाश्चन प्रसितयस्तरन्ति तं य इन्द्रे कर्मणा भुवत् ४ (३६७)

(६०)

(१-६) १-३ सुकक्षः, सुतकक्षो वा; ४-६ मधुच्छन्दाः । इन्द्रः । गायत्री ।

एवा ह्यसि वीरयुरेवा शूर उत स्थिरः । एवा ते राध्यं मनः १

एवा रातिस्तुवीमघ विश्वेभिर्धायि धातृभिः । अधा चिदिन्द्र मे सचा २

मो पु ब्रह्मेव तन्द्रयुर्भुवो वाजानां पते । मत्स्वा सुतस्य गोमंतः ३

एवा ह्यस्य सूनृतां विरप्शी गोमंती मही । पक्वा शाखा न दाशुषे ४

एवा हि ते विभूतय ऊतय इन्द्र मावते । सद्यश्चित् सन्ति दाशुषे ५

एवा ह्यस्य काम्या स्तोम उक्थं च शंस्या । इन्द्राय सोमपीतये ६ (३७३)

(६१)

१-६ गोपूक्त्यश्वसूक्तिनौ । इन्द्रः । उष्णिक् ।

तं ते मदं गृणीमसि वृषणं पूत्सु सासहिम् । उ लोककृत्नुमद्रिवो हरिश्रियम् १

येन ज्योतीष्यायवे मनवे च विवेदिथ । मन्दानो अस्य बर्हिषो वि राजसि २

तद्वा चित्त उक्थिनोऽनुं ध्रुवन्ति पूर्वथा । वृषपत्नीरपो जया द्विवेदिवे ३

तम्बुभि प्र गायत पुरुहूतं पुरुष्टुतम् । इन्द्रं गीर्भिस्तविषमा विवासत ४

यस्य द्विबर्हसो बृहत् सहो दाधार रोदसी । गिरिरज्रा अपः स्ववृषत्वना ५

स राजसि पुरुष्टुत एको वृत्राणि जिघ्रसे । इन्द्र जैत्रा श्वस्या च यन्तवे ६ (३७९)

(६२)

(१-१०) १-४ सोमरिः; ५-७ नृमेघः; ८-१० गोपूक्त्यश्वसूक्तिनौ । इन्द्रः ।

उष्णिक्; १-४ प्रगाथः (बृहती+सतोबृहती) ।

वयमु त्वामपूर्व्यं स्थूरं न कच्चिद् भरन्तोऽवस्यवः । वाजं चित्रं हवामहे १
 उप त्वा कर्मभूतये स नो युवोग्रश्चक्राम यो धूषत् ।
 त्वामिन्द्रार्चवितारं ववूमहे सखाय इन्द्र सानसिम २
 यो न इदमिदं पुरा प्र वस्य आनिनाय तमु व स्तुषे । सखाय इन्द्रमूतये ३
 हयैश्च सत्पतिं चर्षणीसहं स हि ष्मा यो अमन्दत ।
 आ तु नः स वयति गव्यमश्व्यं स्तोतृभ्यो मधवा शतम् ४
 इन्द्राय सामं गायत विप्राय बृहते बृहत् । धर्मकृते विपश्चिते पनस्यवे ५
 त्वमिन्द्राभिभूरसि त्वं सूर्यमरोचयः । विश्वकर्मा विश्वदेवो महां असि ६
 विभ्राजं ज्योतिषा स्वर्गच्छो रोचनं द्विवः । देवास्त इन्द्र सखाय येमिरे ७
 तम्वाभि प्र गायत पुरुहूतं पुरुहूतम् । इन्द्रं गीर्भिस्तविषमा विवासत ८
 यस्य द्विर्हंसो बृहत् सहो द्वाधार रोदसी । गिरीरज्जो अपः स्वर्षित्वना ९
 स राजसि पुरुहूत एको वृत्राणि जिघ्रसे । इन्द्र जैत्रा श्वस्या च यन्तवे १० (३८९)

(६३)

(१-९) १-३ भुवनः साधनो वा; ३ (उत्तरार्धः) भरद्वाजः; ४-६ गोतमः; ७-९ पर्वतः ।

इन्द्रः । त्रिष्टुप्; उष्णिक् ।

इमा तु कं भुवना सीषधामेन्द्रश्च विश्वे च देवाः ।
 यज्ञं च नस्तन्वं च प्रजां चादित्यैरिन्द्रः सह चीकलपाति १
 आदित्यैरिन्द्रः सगणो मरुद्भिरस्माकं भूत्वविता तनूनाम् ।
 हत्वाय देवा असुरान् यदायन् देवा देवत्वमभिरक्षमाणाः २
 प्रत्यश्चर्मकर्मनयं छचीभिरादित् स्वधामिषिरां पर्यपश्यन् ।
 अया वाजं देवहितं सनेम मदेम शतहिमाः सुवीराः ३
 य एक इद् विदयते वसु मतीय दाशुषे । ईशानो अप्रतिष्कृत इन्द्रो अङ्ग ४
 कदा मर्तमराधसं पदा क्षुम्पमिव स्फुरत् । कदा नः शुश्रवद् गिर इन्द्रो अङ्ग ५
 यश्चिद्धि त्वा बहुभ्य आ सुतावां आविवासति । उग्रं तत् पर्यते शत्रु इन्द्रो अङ्ग ६
 य इन्द्र सोमपातमो मदः शविष्ठ चेतति । येना हंसि न्यत्त्रिणं तमीमहे ७ (३९६)

येना दशग्वमधिगुं वेपयन्तं स्वर्णरम् । येना समुद्रमाविथा तमीमहे ८
येन सिन्धुं महीरपो रथौ इव प्रचोदयः । पन्थामृतस्य यातवे तमीमहे ९ (३९८)

(६४)

(१-६) १-३ नृमेघः, ४-६ विश्वमनाः । इन्द्रः । उष्णिक् ।

एन्द्रं नो गधि प्रियः सत्राजिदगोह्यः । गिरिर्न विश्वतस्पृथुः पतिर्दिवः १
अभि हि संत्य सोमपा उमे बभूथ रोदसी । इन्द्रासि सुन्वतो वृधः पतिर्दिवः २
त्वं हि शश्वतीनामिन्द्रं दुता पुरामसि । हुन्ता दस्योर्मनोर्वृधः पतिर्दिवः ३
एदु मध्वो मदिन्तरं सिञ्च बाध्वर्यो अन्धसः । एवा हि वीर स्तवते सदावृधः ४
इन्द्रं स्थातर्हरीणां नकिंष्टे पूव्यस्तुतिम् । उदानंश्च शवसा न भन्दना ५
तं वो वाजानां पतिमहूमहि श्रवस्यवः । अप्रायुभिर्यज्ञेभिर्वावृधेन्यम् ६ (४०४)

(६५)

१-३ विश्वमनाः । इन्द्रः । उष्णिक् ।

एतो न्विन्द्रं स्तवाम सखाय स्तोम्यं नरम् । कृष्टीर्यो विश्वा अभ्यस्त्येक इत् १
अगोरुधाय गविषे द्युक्षाय दस्यं वचः । द्युतात् स्वादीयो मधुनश्च वोचत २
यस्यामितानि वीर्या न राधः पर्येतवे । ज्योतिर्न विश्वमभ्यस्ति दक्षिणा ३ (४०७)

(६६)

१-३ विश्वमनाः । इन्द्रः । उष्णिक् ।

स्तुहीन्द्रं व्यश्ववदनीर्म वाजिनं यमम् । अर्यो गयं मंहमानं वि दाशुषे १
एवा नूनमुप स्तुहि वैश्व दशमं नवम् । सुविद्वांसं चर्कृत्यं चरणीनाम् २
वेत्था हि निक्केतीनां वज्रहस्त परिवृजम् । अहरहः शुन्ध्युः परिपदामिव ३ (४१०)

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥ ५ ॥

(६७)

(१-७) १-३ परच्छेपः, ४-७ गृत्समदः । १, ६ इन्द्रः, २, ४ मरुतः, ३, ५ अग्निः, ७ क्रतवः ।

१-३ अत्यष्टिः, ४-७ जगती ।

[६] वनोति हि सुन्वन् क्षयं परीणसः सुन्वानो हि ण्मा यजत्यव द्विषो देवानामव द्विषः ।
सुन्वान इत् सिंघासति सहस्रा वाज्यवृतः ।
सुन्वानायेन्द्रो ददात्याभुवं रयिं ददात्याभुवंम् १
मो पु वो अस्मदभि तानि पौर्या सना भूवन् द्युन्नानि मोत जारिषुरस्मत् पुरोत जारिषुः ।
यद् वंश्चित्रं युगेयुगे नव्यं घोषादमर्त्यम् ।
अस्मासु तन्मरुतो यच्च दुष्टरं दिधृता यच्च दुष्टरम् २ (४११)

अग्निं होतारं मन्ये दास्वन्तं वसुं सूनुं सहसो जातवेदसं विप्रं न जातवेदसम् ।
 य ऊर्ध्वया स्वध्वरो देवो देवाच्या कृपा ।
 घृतस्य विभ्राष्टिमनु वष्टि शोचिषा जुह्वानस्य सर्पिषः ३
 यज्ञैः संमिश्राः पृषतीभिर्ऋष्टिभिर्यामं क्षुभ्रासो अश्विषु प्रिया उत ।
 आसद्या बर्हिर्भरतस्य सूनवः पोत्रादा सोमं पिबता दिवो नरः ४
 आ बक्षि देवाँ इह विप्र यक्षि चोशन् होतर्नि षट्वा योनिषु त्रिषु ।
 प्रति वीहि प्रस्थितं सोम्यं मधु पिबाग्नीध्रात् तव भागस्य तृष्णाहि ५
 एष स्य ते तन्वो नृमणवर्धनः सह ओजः प्रदिवि ब्राह्मोर्हितः ।
 तुभ्यं सुतो मघवन् तुभ्यमाभृतस्त्वमस्य ब्राह्मणादा तृपत् पिब ६
 यमु पूर्वमहुवे तमिदं हुवे सेदु हव्यो दुदिर्यो नाम पत्यते ।
 अध्वर्युभिः प्रस्थितं सोम्यं मधु पोत्रात् सोमं द्रविणोदुः पिब ऋतुभिः ७ (४१७)

(६८)

१-१२ मधुच्छन्दाः । इन्द्रः । गायत्री ।

सुरूपकृत्नुमुतये सुदुघामिध गोदुहे । जुहुमसि द्यविद्यवि १
 उषं नः सवना गहि सोमस्य सोमपाः पिब । गोदा इद् रेवतो मदः २
 अथा ते अन्तमानां विद्याम सुमतीनाम् । मा नो अतिं ख्य आ गहि ३
 परेहि विग्रमस्तृतमिन्द्रं पृच्छा विपश्चितम् । यस्ते सखिभ्य आ वरम् ४
 उत कुवन्तु नो निदो निरन्यतश्चिदारत । दधाना इन्द्र इद् दुवः ५
 उत नः सुभगाँ अरिर्वोचिर्युर्दस्म कृष्टयः । स्यामेदिन्द्रस्य शर्मणि ६
 एमाशुमाशवे भर यज्ञश्रियं नृमादनम् । पतयन्मन्दुयत्सखम् ७
 अस्य पीत्वा शतक्रतो घ्नो वृत्राणामभवः । प्रावो वाजेषु वाजिनम् ८
 तं त्वा वाजेषु वाजिनं वाजयामः शतक्रतो । धनानामिन्द्र सातये ९
 यो रायोऽवनिर्महान्सुपारः सुन्वतः सखा । तस्मा इन्द्राय गायत १०
 आ त्वेता नि षीदुतेन्द्रमभि प्र गायत । सखाय स्तोमवाहसः ११
 पुरुतमं पुरुणामीशानं वार्याणाम् । इन्द्रं सोमे सचा सुते १२ (४२९)

(६९)

१-१२ मधुच्छन्दाः । इन्द्रः, १२ मरुतः । गायत्री ।

स घा नो योग आ भुवत् स राये स पुरंध्याम् । गमद् वाजेभिरा स नः	१
यस्य संस्थे न वृण्वते हरीं समत्सु शत्रवः । तस्मा इन्द्राय गायत	२
सुतपात्रे सुता इमे शुचयो यन्ति वीतये । सोमांसो दध्याशिरः	३
त्वं सुतस्य पीतये सद्यो वृद्धो अजायथाः । इन्द्र ज्यैष्ठ्याय सुक्रतो	४
आ त्वा विशन्त्वाशवः सोमांस इन्द्र गिर्वणः । शं ते सन्तु प्रचेतसे	५
त्वां स्तोमां अवीवृधन् त्वामुक्त्वा शतक्रतो । त्वां वर्धन्तु नो गिरः	६
अक्षितोतिः सनेदिमं वाजामिन्द्रः सहस्रिणाम् । यस्मिन् विश्वानि पौंस्या	७
मा नो मर्ता अभि ब्रुहन् तनूनामिन्द्र गिर्वणः । ईशानो यवया वधम्	८
युञ्जन्ति ब्रध्नमरुपं चरन्तं परि तस्थुषः । रोचन्ते रोचना द्विवि	९
युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी विपक्षसा रथे । शोणा धृष्णू नृवाहसा	१०
केतुं कृण्वन्नकेतवे पेशो मर्या अपेशसे । समुषद्विरजायथाः	११
आदह स्वधामनु पुनर्गर्भत्वमेरिरे । दधाना नाम यज्ञियम्	१२ (४४१)

(७०)

१-२० मधुच्छन्दाः । १, २ इन्द्रः मरुतश्च; २, ४, ५ मरुतः ६-२० इन्द्रः । गायत्री ।

वीलु चिदारुजन्तुभिर्गुहां चिदिन्द्र वह्निभिः । अविन्द्र उस्त्रिया अनु	१
देवयन्तो यथा मतिमच्छा विदद् वसुं गिरः । महामनुषत श्रुतम्	२
इन्द्रेण सं हि दृक्षसे संजग्मानो अविभ्युषा । मन्द्र समानवर्चसा	३
अनवद्यौरभिद्युभिर्मखः सहस्वदर्चति । गुणैरिन्द्रस्य काम्यैः	४
अतः परिज्मन्ना गहि द्विवो वा रोचनादधि । समस्मिन्नृञ्जते गिरः	५
इतो वा सातिमीमहे द्विवो वा पार्थिवादधि । इन्द्रं महो वा रजसः	६
इन्द्रमिद् गाथिनो बृहदिन्द्रमर्केभिरर्किणः । इन्द्रं वाणीरनूषत	७
इन्द्र इन्द्रयोः सचा संमिश्र आ वचोयुजा । इन्द्रो वज्री हिरण्ययः	८
इन्द्रो वीर्याय चक्षस आ सूर्य रोहयद् द्विवि । वि गोभिरद्विमैरयत्	९
इन्द्र वाजेषु नोऽव सहस्रप्रधनेषु च । उग्र उग्रामिह्रुतिभिः	१०
इन्द्रं वयं महाधन इन्द्रमर्थे हवामहे । युजं वृत्रेषु वज्रिणाम्	११
स नो वृषस्तुं चरं सत्रादावृक्षपा वृधि । अस्मभ्यमप्रतिष्कृतः	१२ (४५३)

तुञ्जेतुञ्जे य उत्तरे स्तोमा इन्द्रस्य वज्रिणः	। न विन्धे अस्य सुष्टुतिम्	१३
वृषा युथेव वंसगः कृष्टीरियत्योजसा	। ईशानो अप्रतिष्कृतः	१४
य एकश्चर्षणीनां वसूनामिरज्यति	। इन्द्रः पञ्च क्षितीनाम्	१५
इन्द्रं वो विश्वतस्परि हवामहे जनेभ्यः	। अस्माकमस्तु केवलः	१६
एन्द्रं सानसिं रुयिं सजित्वानं सदासहम्	। वर्षिष्ठमृतये भर	१७
नि येन मुष्टिहत्यया नि वृत्रा रुणधामहै	। त्वोतासो न्यर्वता	१८
इन्द्र त्वोतास आ वयं वज्रं वना ददीमहि	। जयेम सं युधि स्पृधः	१९
वयं शूरेभिरस्तृभिरिन्द्र त्वया युजा वयम्	। सासह्याम पृतन्यतः	२० (४६१)

(७१)

१-१६ मधुच्छन्दाः । इन्द्रः । गायत्री ।

महाँ इन्द्रः परश्च नु महित्वमस्तु वज्रिणे	। द्यौर्न प्रथिना शवः	१
समोहे वा य आशत नरस्तोकस्य सनितौ	। विप्रासो वा धियायवः	२
यः कुक्षिः सोमपातमः समुद्र इव पिन्वते	। उर्वीरापो न काकुदः	३
एवा ह्यस्य सूनृता विरप्शी गोमती मही	। पक्ता शाखा न दाशुषे	४
एवा हि ते विभूतय ऊतय इन्द्र मावते	। सद्यश्चित् सन्ति दाशुषे	५
एवा ह्यस्य काम्या स्तोम उक्थं च शंस्या	। इन्द्राय सोमपीतये	६
इन्द्रेहि मत्स्यन्धसो विश्वेभिः सोमपर्वभिः	। महाँ अग्निष्टिरोजसा	७
एमेनं सृजता सुते मन्दिमिन्द्राय मन्दिने	। चक्रिं विश्वानि चक्रये	८
मत्स्वा सुशिप्र मन्दिभि स्तोमैभिर्विश्वचर्षणे	। सचैषु सवनेष्वा	९
असृगमिन्द्र ते गिरः प्रतित्वा मुदहासत	। अजोषा वृषभं पतिम्	१०
सं चोदय चित्रमर्वाग् राध इन्द्र वरेण्यम्	। असदित् ते विभु प्रभु	११
अस्मान्सु तत्र चोदयेन्द्र राये रभस्वतः	। तुर्विद्युम्न यशस्वतः	१२
सं गोमदिन्द्र वाजवदस्मे पृथु श्रवो बृहत्	। विश्वार्युर्ध्वक्षितम्	१३
अस्मे धेहि श्रवो बृहद् द्युम्नं सहस्रसार्तमम्	। इन्द्र ता रुथिनीरिषः	१४
वसोरिन्द्रं वसुपतिं गीर्भिर्गुणन्त ऋगिर्यम्	। होम गन्तारमृतये	१५
सुतेसुते न्योक्तिसे बृहद् बृहत् एदुरिः	। इन्द्राय शूषमर्चति	१६ (४७७)

॥ इति षष्ठोऽनुवाकः ॥६॥

(७२)

१-३ परच्छेपः । इन्द्रः । अत्यष्टिः ।

- [७] विश्वेषु हि त्वा सर्वनेषु तुञ्जते समानमेकं वृषमण्यवः पृथक् स्वः सन्निष्यवः पृथक् ।
 तं त्वा नावं न पर्षणिं शूषस्य धुरि धीमहि ।
 इन्द्रं न यज्ञैश्चितयन्त आयव स्तोमैर्भिरिन्द्रमायवः १
 वि त्वा ततसे मिथुना अवस्यवो ब्रजस्य साता गव्यस्य निःसृजः सक्षन्त इन्द्र निःसृजः ।
 यद् गव्यन्ता ह्या जना स्वयन्ता समूहसि ।
 आविष्करिन्द्र वृषणं सचाभुवं वज्रमिन्द्र सचाभुवं २
 उतो नो अस्या उषसो जुषेत ह्यं कस्य बोधि हविषो हवीमभिः स्वर्षाता हवीमभिः ।
 यदिन्द्र हन्तवे मृधो वृषा वज्रिं चिकेतसि ।
 आ मे अस्य वेधसो नवीयसो मन्म श्रुधि नवीयसः ३ (४८०)

(७३)

(१-६) १-३ वसिष्ठः, ४-६ वसुक्तः । इन्द्रः । विराट्, ४-५ जगती, ६ अभिसारिणी ।

- तुभ्येदिमा सर्वना शूर विश्वा तुभ्यं ब्रह्माणि वर्धना कृणोमि ।
 त्वं नृभिर्हव्यो विश्वधासि १
 नू चिन्तु ते मन्यमानस्य दुस्मोदंशुवन्ति महिमानमुग्र ।
 न वीर्यमिन्द्र ते न राधः २
 प्र वो महे महिवृधे भरध्वं प्रचेतसे प्र सुमतिं कृणुध्वम् ।
 विशः पूर्वीः प्र चरा चर्षणिप्राः ३
 यदा वज्रं हिरण्यमिदथा रथं हरी यमस्य वहतो वि सूरिभिः ।
 आ तिष्ठति मघवा सनश्नुत इन्द्रो वाजस्य दीर्घश्रवस्स्पतिः ४
 सो चिन्तु वृष्टिर्युथ्याः स्वा सचा इन्द्रः श्मश्रूणि हरितामि प्रुणुते ।
 अव वेति सुक्षयं सुते मधूदिद् धूनोति वातो यथा वनम् ५
 यो वाचा विवाचो मूध्रवाचः पुरु सहस्राशिवा जघान ।
 तत्तदिदस्य पौंस्यं गृणीमसि पितेव यस्तविषीं वावृधे शवः ६ (४८६)

(७४)

१-७ शुनःशेषः । इन्द्रः । पङ्क्तिः ।

- यच्चिन्द्रि संत्य सोमपा अनाशस्ता इव स्मासि ।
 आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभिषु सहस्रेषु तुवीमघ १ (४८७)

शिप्रिन् वाजानां पते शचीवस्तव' कुंसना ।

आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभिषु सहस्रेषु तुवीमघ २

निष्वापया मिथुहृशा सस्तामबुध्यमाने ।

आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभिषु सहस्रेषु तुवीमघ ३

ससन्तु त्या अरातयो बोधन्तु शूर रातर्यः ।

आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभिषु सहस्रेषु तुवीमघ ४

समिन्द्र गर्दभं मृण नुवन्तं पापयामुया ।

आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभिषु सहस्रेषु तुवीमघ ५

पताति कुण्डुणाच्या दूरं वातो वनादधि ।

आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभिषु सहस्रेषु तुवीमघ ६

सर्वं परिक्रोशं जहि जम्भया कृकदाश्वम् ।

आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभिषु सहस्रेषु तुवीमघ ७ (४९३)

(७५)

१-३ परुच्छेपः । इन्द्रः । अत्यष्टिः ।

वि त्वा ततस्त्रे मिथुना अवस्यवो ब्रजस्य साता गव्यस्य निःसृजः सक्षन्त इन्द्र निःसृजः ।

यद् गव्यन्ता द्वा जना स्वर्ग्यन्ता समूर्हसि ।

आविष्करिन्द्र वृषणं सचाभुवं वज्रमिन्द्र सचाभुवंम् १

विदुष्टे अस्य वीर्यस्य पूरवः पुरो यदिन्द्र शारदीरवातिरः सासहानो अवातिरः ।

शासस्तमिन्द्र मर्त्यमर्यज्युं शवसस्पते ।

महीममुष्णाः पृथिवीमिमा अपो मन्दसान इमा अपः २

आदित् ते अस्य वीर्यस्य चर्किरन् मर्देषु वृषन्नुशिजो यदाविथ सखीयतो यदाविथ ।

चकर्थं कारमेभ्यः पृतनासु प्रवन्तवे ।

ते अन्यामन्यां नद्यं सनिष्णत श्रवस्यन्तः सनिष्णत ३(४९६)

(७६)

१-८ वसुक्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

वने न वा यो न्यधायि चाकं ह्यचिर्वा स्तोमो भुरणावजीगः ।

यस्येदिन्द्रः पुरुदिनेषु होता नृणां नर्यो नृतमः क्षपावान् १ (४९७)

प्र ते अस्या उषसः प्रापरस्या नृतौ स्याम नृतमस्य नृणाम् ।	
अनुं त्रिशोकः शतमावहन्नृन् कुत्सेन रथो यो असत् ससवान्	२
कस्ते मदं इन्द्र रन्त्यो भूद् दुरो गिरो अभ्युग्रो वि धाव ।	
कद् वाहो अर्वागुप मा मनीषा आ त्वा शक्यामुपमं राधो अन्नैः	३
कटुं द्युम्नमिन्द्र त्वावतो नृन् कया धिया करसे कन्न आगन् ।	
मित्रो न सत्य उरुगाय भूत्या अन्ने समस्य यदसन् मनीषाः	४
प्रेरय सूर्यो अर्थं न पारं ये अस्य कामं जनिधा इव गमन् ।	
गिरश्च ये ते तुविजात पूर्वीर्नर इन्द्र प्रतिशिक्षन्त्यन्नैः	५
मात्रे नु ते सुमिते इन्द्र पूर्वी द्यौर्मज्मना पृथिवी काव्येन ।	
वराय ते घृतवन्तः सुतासः स्वान्नं भवन्तु पीतये मधूनि	६
आ मध्वो अस्मा असिचक्ष्ममन्नमिन्द्राय पूर्णं स हि सत्यराधाः ।	
स वावृधे वरिमन्ना पृथिव्या अभि क्रत्वा नर्यः पौर्यैश्च	७
व्यानलिन्द्रः पृतनाः स्वोजा आस्मै यतन्ते सखाय पूर्वीः ।	
आ स्मा रथं न पृतनासु तिष्ठ यं भद्रया सुमत्या चोदयासे	८(५०४)

(७७)

१-८ वामदेवः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

आ सत्यो यातु मघवाँ ऋजीषी द्रवन्त्वस्य हरय उप नः ।	
तस्मा इदन्धः सुषुमा सुदक्षमिहाभिपित्वं करते गृणानः	१
अव स्य शूराध्वनो नान्तेऽस्मिन् नो अद्य सर्वने मन्दधै ।	
शंसात्युक्थमुशनेव वेधाश्चिकितुषे असुर्यायि मन्म	२
कविर्न निण्यं विदथानि साधन् वृषा यत् सेकं विपिपानो अचीत् ।	
द्विव इत्था जीजनत् सप्त कारुनह्ना चिच्चकुर्वयुना गृणन्तः	३
स्वयं वेदिं सुहृशीकर्मैर्महि ज्योतीं रुरुचुर्यन्द्र वस्तोः ।	
अन्धा तमांसि दुधिता विचक्षे नृभ्यश्चकार नृतमो अभिष्टौ	४
ववक्ष इन्द्रो अमितमृजीप्युमे आ पंग्रौ रोदसी महित्वा ।	
अतश्चिदस्य महिमा वि रेच्यभि यो विश्वा मुवना बभूव	५
विश्वानि शक्रो नर्याणि विद्वानपो रिरिच सखिभिर्निकामैः ।	
अश्मानं चिद् ये बिभिदुर्वचोभिर्ब्रजं गोमन्तमुशिजो वि ववुः	६(५१०)

अपो वृत्रं वज्रिवांसं पराहन् प्रावत् ते वज्रं पृथिवी सचेताः ।

प्राणीसि समुद्रियाण्येनोः पतिर्भवं छवसा शूर धृष्णो

७

अपो यद्विं पुरुहूत ददर्शविभुवत् सरमा पूर्य ते ।

स नो नेता वाजमा दर्षि भूरि गोत्रा रुजन्नङ्गिरोभिर्गृणानः

८

(५१२)

(७८)

१-२ शंयुः । इन्द्रः । गायत्री ।

तद् वो गाय सुते सचा पुरुहूताय सत्वेने । शं यद् गवे न शाकिने ?

न धा वसुर्नि र्यमते दानं वाजस्य गोमंतः । यत् सीमुष श्रवद् गिरः २

कुवित्सस्य प्र हि व्रजं गोमन्तं दस्युहा गमत् । शचीभिरप नो वरत् ३

(५१५)

(७९)

१-२ वसिष्ठः शक्तिर्वा । इन्द्रः । प्रगाथः (बृहती+सतोबृहती) ।

इन्द्र क्रतुं न आ भर पिता पुत्रेभ्यो यथा ।

शिक्षा णो अस्मिन् पुरुहूत यामनि जीवा ज्योतिरशीमहि

१

मा नो अज्ञाता वृजना दुराध्योऽ माशिवासो अव क्रमुः ।

त्वया वयं प्रवतः शश्वतीरपोऽति शूर तरामसि

२

(५१७)

(८०)

१-२ शंयुः । इन्द्रः । प्रगाथः (बृहती+सतोबृहती) ।

इन्द्र ज्येष्ठं न आ भर ओजिष्ठं पपुर्नि श्रवः ।

येनेमे चित्र वज्रहस्त रोदसी ओभे सुशिप्र प्राः

१

त्वामुग्रमवसे चर्षणीसहं राजन् देवेषु हूमहे ।

विश्वा सु नो विथुरा पिबुना वसोऽमित्रान् सुषहान् कृधि

२

(५१९)

(८१)

१-२ पुरुहन्मा । इन्द्रः । प्रगाथः (बृहती+सतोबृहती) ।

यद् द्याव इन्द्र ते शतं शतं भूर्मीरुत स्युः ।

न त्वा वज्रिन्सहस्रं सूर्या अनु न जातमष्ट रोदसी

१

आ पंप्राथ महिना वृष्ण्या वृषन् विश्वा शविष्ठ शवसा ।

अस्मां अव मघवन् गोमति व्रजे वज्रं चित्राभिर्रुतिभिः

२

(५२१)

(८१)

१-२ वसिष्ठः । इन्द्रः । प्रगाथः (बृहती + सतोबृहती) ।

यदिन्द्र यावत्स्त्वमेतावद्बृहमीशीय ।

स्तोतारमिद् दिधिषेय रदावसो न पापत्वार्य रासीय १

शिक्षेयमिन्महयते दिवेदिवे राय आ कुहचिद्विदे ।

नहि त्वदन्यन्मघवन् न आप्यं वस्यो अस्ति पिता चन २ (५२३)

(८२)

१-२ शंयुः । इन्द्रः । प्रगाथः (बृहती + सतोबृहती) ।

इन्द्र त्रिधातुं शरणं त्रिवरूथं स्वस्तिमत् ।

छर्दिर्यच्छ मघवन्द्रयश्च मह्यं च यावयां दिद्युमेभ्यः १

ये गव्यता मनसा शत्रुमाकुभुरभिप्रघ्नन्ति धृष्णुया ।

अध स्मा नो मघवन्निन्द्र गिर्वणस्तनूपा अन्तमो भव २ (५२५)

(८४)

१-३ मधुच्छन्दाः । इन्द्रः । गायत्री ।

इन्द्रा याहि चित्रभानो सुता इमे त्वायवः । अण्वीभिस्तनां पुतासः १

इन्द्रा याहि धियेषितो विप्रजूतः सुतावतः । उप ब्रह्माणि वाघतः २

इन्द्रा याहि तूतुजान उप ब्रह्माणि हरिवः । सुते दधिष्व नश्चनः ३ (५२८)

(८५)

(१-४) १-२ प्रगाथः, ३-४ मेध्यातिथिः । इन्द्रः । प्रगाथः (बृहती + सतोबृहती) ।

मा चिद्वन्यद् वि शंसत सखायो मा रिषण्यत ।

इन्द्रमित् स्तोता वृषणं सचां सुते मुहुर्बुक्था च शंसत १

अवक्रक्षिणं वृषभं यथाजुरं गां न चर्षणीसहम् ।

विद्वेषणं संवननोभयंकरं मंहिष्ठमुभयाविनम् २

यच्चिद्वि त्वा जना इमे नाना हवन्त ऊतये ।

अस्माकं ब्रह्मेदमिन्द्र भूतु तेहा विश्वा च वर्धनम् ३

वि तर्तूर्यन्ते मघवन् विप्रश्चितोऽर्यो विपो जनानाम् ।

उप क्रमस्व पुरुरूपमा भर वाजं नेदिष्ठमूतये ४ (५३२)

(८६)

१ विश्वामित्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

ब्रह्मणा ते ब्रह्मयुजा युनजिं हरी सखाया सधमादं आशू ।
स्थिरं रथं सुखमिन्द्राधितिष्ठन् प्रजानन् विद्रां उप याहि सोमम्

१ (५३३)

(८७)

१-७ वसिष्ठः । इन्द्रः, ७ बृहस्पतिः । त्रिष्टुप् ।

अध्वर्यवोऽरुणं दुग्धमंशुं जुहोतन वृषभाय क्षितीनाम् ।
गौराद् वेदीयां अवपानमिन्द्रो विश्वाहेद् याति सुतसोममिच्छन् १
यद् दधिषे प्रदिवि चार्वन्नं द्विवेदिवे पीतिमिदस्य वक्षि ।
उत हृदोत मनसा जुषाण उशन्निन्द्र प्रस्थितान् पाहि सोमान् २
जज्ञानः सोमं सहसे पपाथ प्र ते माता महिमानमुवाच ।
एन्द्र पप्राथोर्वन्तरिक्षं युधा देवेभ्यो वरिवश्चकथ ३
यद् योधया महतो मन्यमानान् साक्षाम तान् बाहुभिः शाशदानान् ।
यद् वा नृभिर्वृत इन्द्राभियुध्यास्तं त्वयाजिं सौश्रवसं जयेम ४
प्रेन्द्रस्य वोचं प्रथमा कृतानि प्र नूतना मघवा या चकार ।
यदेददेवीरसाहिष्ट माया अथाभवत् केवलः सोमो अस्य ५
तवेदं विश्वमभितः पशव्यं यत् पश्यासि चक्षसा सूर्यस्य ।
गवामसि गोपतिरेकं इन्द्र भक्षीमहि ते प्रयतस्य वस्वः ६
बृहस्पते युवमिन्द्रश्च वस्वो द्विव्यस्येशाथे उत पार्थिवस्य ।
धत्तं रयिं स्तुवते कीरये चिद् यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ७ (५४०)

(८८)

१-६ त्रामदेवः । बृहस्पतिः । त्रिष्टुप् ।

यस्तस्तम्भं सहसा वि ज्मो अन्तान् बृहस्पतिस्त्रिषधस्थो रवेण ।
तं प्रत्नास ऋषयो दीध्यानाः पुरो विप्रा दधिरे मन्द्रजिह्वम् १
धुनेतयः सुप्रकेतं मदन्तो बृहस्पते अभि ये नस्ततसे ।
पृषन्तं सुप्रमदब्धमूर्ध्वं बृहस्पते रक्षतादस्य योनिम् २
बृहस्पते या परमा परावदत् आ तं ऋतस्पृशो नि षेदुः ।
तुभ्यं खाता अवता अद्रिदग्धा मध्वं श्रोतन्यभितो विरूप्शम् ३ (५४३)

बृहस्पतिः प्रथमं जायमानो महो ज्योतिषः परमे व्योमिन् ।

सप्तार्यस्तुविजातो रवेण वि सप्तारिर्मरधमत् तमांसि

४

स सुष्टुभा स ऋकता गुणेन वलं रुरोज फलिगं रवेण ।

बृहस्पतिरुस्रिया हव्यसूदः कनिक्कद्रुद् वावशतीरुदाजत्

५

एवा पित्रे विश्वदेवाय वृष्णे यज्ञैर्विधेम नमसा हविर्भिः ।

बृहस्पते सुप्रजा वीरवन्तो वयं स्याम पतयो रयीणाम्

६ (५४६)

(८९)

१-११ कृष्णः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

अस्तेव सु प्रतरं लायमस्यन् भूषन्निव प्र भरा स्तोममस्मै ।

वाचा विप्रास्तरत् वाचमर्यो नि रामय जरितः सोम इन्द्रम्

१

दोहेन गामुप शिक्षा सखायं प्र बोधय जरितर्जारमिन्द्रम् ।

कोशं न पूर्णं वसुना न्यष्टमा च्यावय मघदेवाय शूरम्

२

किमङ्ग त्वा मघवन् भोजमाहुः शिशिहि मां शिशयं त्वां शृणोमि ।

अप्रस्वती मम धीरस्तु शक्र वसुविदुं भगमिन्द्रा भरा नः

३

त्वां जना ममसत्येव्विन्द्र संतस्थाना वि ह्वयन्ते समीके ।

अत्रा युजं कृणुते यो हविष्मान्नासुन्वता सुख्यं वष्टि शूरः

४

धनं न स्पन्दं बहुलं यो अस्मै तीव्रान्तसोमा आसुनोति प्रयस्वान् ।

तस्मै शत्रून्स्तुतुकान् प्रातरहो नि स्वष्टान् युवति हन्ति वृत्रम्

५

यस्मिन् वयं दधिमा शंसमिन्द्रे यः शिशाय मघवा काममस्मे ।

आराच्छित्र सन् भयतामस्य शत्रुन्यस्मै द्यून्ना जन्या नमन्ताम्

६

आराच्छत्रुमप बाधस्व दूरमुग्रो यः शम्बः पुरुहूत तेन ।

अस्मे धेहि यवमद् गोमदिन्द्र कृधी धियं जरित्रे वाजरत्नाम्

७

प्र यमन्तवृषसवासो अग्मन् तीवाः सोमा बहुलान्तास इन्द्रम् ।

नाहं द्रामानं मघवा नि यंसन् नि सुन्वते वंहति भूरिं वामम्

८

उत प्रहामतिदीवा जयति कृतामिव श्वघ्नी वि चिनोति काले ।

यो देवकामो न धनं रुणद्धि समित् तं रायः सृजति स्वधाभिः

९

गोभिष्टरेमामति दुरेवां यवेन वा क्षुधं पुरुहूत विश्वे ।

वयं राजसु प्रथमा धनान्यरिष्टासो वृजनीभिर्जयेम

१० (५५६)

बृहस्पतिर्नः परि पातु पश्चादुतोत्तरस्मादधरादद्यायोः ।

इन्द्रः पुरस्तादुत मध्यतो नः सखा सखिभ्यो वरीयः कृणोतु

११ (५५७)

(९०)

१-३ भरद्वाजः । बृहस्पतिः । त्रिष्टुप् ।

यो अद्विभित् प्रथमजा ऋतावा बृहस्पतिराङ्गिरसो हविष्मान् ।

द्विर्हज्मा प्राघर्मसत् पिता न आ रोदसी वृषभो रौरवीति

१

जनाय चिद् य ईवत उ लोकं बृहस्पतिर्विवहूतौ चकार ।

घ्नन् वृत्राणि वि पुरो दर्दरीति जयं छत्रैर्मित्रान् पूत्सु साहन्

२

बृहस्पतिः समजयद् वसूनि महो व्रजान् गोमतो देव एषः ।

अपः सिषासन्त्स्व१रप्रतीतो बृहस्पतिर्हन्त्यमित्रमर्कैः

३ (५६०)

॥ इति सप्तमोऽनुवाकः ॥७॥

(९१)

१-१२ अयास्यः । बृहस्पतिः । त्रिष्टुप् ।

[८] इमां धियं सप्तशीर्ष्णीं पिता न ऋतप्रजातां बृहतीमविन्दत् ।

तुरीयं स्विज्जनयद् विश्वजन्योऽयास्य उक्थमिन्द्राय शंसन्

१

ऋतं शंसन्त ऋजु दीध्याना दिवस्पुत्रासो असुरस्य वीराः ।

विप्रं पदमङ्गिरसो दधाना यज्ञस्य धाम प्रथमं मनन्त

२

हंसैरिव सखिभिर्वावदद्भिरश्मन्मयानि नहन्ता व्यस्यन् ।

बृहस्पतिरभिकर्निकृद् गा उत प्रास्तौदुच्चं विद्वौ अगायत्

३

अवो द्वाभ्यां पर एकया गा गुहा तिष्ठन्तीरनृतस्य सेतौ ।

बृहस्पतिस्तमसि ज्योतिरिच्छच्छुदुस्त्रा आकर्वि हि तिस्र आवः

४

विभिद्या पुरं शयथेमपाचीं निस्त्रीणि साकमुदुधेरकृन्तत् ।

बृहस्पतिरुषसं सूर्यं गामर्कं विवेद स्तनयन्निव द्यौः

५

इन्द्रो बलं रक्षितारं दुधानां करेणैव वि चकर्ता रवेण ।

स्वेदास्त्रिभिराशिरमिच्छमानोऽरोदयत् प्रणिमा गा अमुष्णात्

६

स ईं सत्येभिः सखिभिः शुचिर्निर्गोधायसं वि धनसैरददः ।

ब्रह्मणस्पतिर्वृषभिर्वराहैर्वधमस्वेदेभिर्द्रविणं व्यानद्

७

ते सत्येन मनसा गोपतिं गा इयानासं इषणयन्त धीभिः ।

बृहस्पतिर्मिथोअवद्यपेभिरुदुमियां असृजत स्वयुग्मिभः

८ (५६८)

तं वर्धयन्तो मतिभिः शिवाभिः सिंहमिव नानदतं सधस्थे ।	
बृहस्पतिं वृषणं शूरसातौ भरेभरे अनु मदेम जिष्णुम्	९
यदा वाजमसंनद विश्वरूपमा द्यामरुक्षदुत्तराणि सदा ।	
बृहस्पतिं वृषणं वर्धयन्तो नाना सन्तो बिभ्रतो ज्योतिरासा	१०
सत्यामाशिषं कृणुता वयोधै कीरिं चिद्धचवथ स्वेभिरेवैः ।	
पश्चा मृधो अप भवन्तु विश्वास्तद् रोदसी शृणुतं विश्वमिन्वे	११
इन्द्रो महा महतो अण्वस्य वि मूर्धानमभिनदबुदस्य ।	
अहन्नहिमरिणात् सप्त सिन्धून् देवैर्द्यावापृथिवी प्रावतं नः	१२ (५७२)

(९२)

(१-२१) १-१५ प्रियमेधः, १६-२१ पुरुहन्मा । इन्द्रः । १-३ गायत्री; अनुष्टुप्: ८, १३, १७, १९, २१ पङ्क्तिः; १४-१६, १८, २० बृहती ।

अभि प्र गोपतिं गिरेन्द्रमर्च यथा विदे । सुनुं सत्यस्य सत्पतिम्	१
आ हरयः ससृजिरेऽरुषीरधि बर्हिषि । यत्राभि संनवामहे	२
इन्द्राय गाव आशिरं दुदुहे वज्रिणे मधु । यत् सीमुपह्वरे विदत्	३
उद् यद् ब्रध्नस्य विष्टपं गृहमिन्द्रश्च गन्वहि । मध्वः पीत्वा संचेवहि त्रिः सप्त सख्युः पदे ४	
अर्चत प्रार्चत प्रियमेधासो अर्चत । अर्चन्तु पुत्रका उत पुरं न धूण्वर्चित	५
अव स्वराति गर्गरो गोधा परि सनिष्वणत् ।	
पिङ्गा परि चनिष्कदुदिन्द्राय ब्रह्मोद्यतम्	६
आ यत् पतन्त्येन्यः सुदुघा अनपस्फुरः ।	
अपस्फुरं गृभायत् सोममिन्द्राय पातवे	७
अपादिन्द्रो अपादुग्निर्विश्वे देवा अमत्सत ।	
वरुण इद्रिह क्षयत् तमापो अभ्यनूषत वत्सं संशिश्वरीरिव	८
सुदेवो असि वरुण यस्य ते सप्त सिन्धवः । अनुक्षरन्ति काकुदं सुमर्थं सुषिरामिव	९
यो व्यतीरफाणयत् सुयुक्ता उप द्राशुषे । तक्रो नेता तदिद् वपुरुपमा यो अमुच्यत	१०
अतीदु शक्र ओहत इन्द्रो विश्वा अति द्विषः । भिनत् कनीन ओदुन पच्यमानं परो गिरा ११	
अर्मको न कुमारकोऽधि तिष्ठन्नवं रथम् । स पक्षन्महिषं मृगं पित्रे मात्रे विभुक्रतुम्	१२
आ तू सुशिप्र दंपते रथं तिष्ठा हिरण्ययम् ।	
अध द्युक्षं संचेवहि सहस्रपादमरुषं स्वस्तिगामनेहसम्	१३ (५८५)

तं घेमि॒त्था नम॑स्वि॒न उ॒प स्व॑राज॒मास॑ते । अर्थं चि॒दस्य॑ सु॒धितं॑ यदे॒तव॑ आ॒वर्त॑यन्ति क्वा॒वने १४
 अनु॑ प्र॒त्नस्यौ॑कसः प्रि॒यमे॑धास एषाम् । पूर्वा॑मनु प्र॒यतिं॑ वृ॒क्तव॑र्हिषो हितप्र॒यस आ॑शत १५
 यो राजा॑ च॒र्षणी॑नां या॒ता रथे॑भिर॒धिगुः । विश्वा॑सां त॒रुता॑ पृ॒तना॑नां ज्येष्ठो यो वृ॒त्रहा॑ गुणे १६

इन्द्रं॑ तं शु॒म्भ पुरु॑हन्म॒न्नव॑से यस्य॑ द्वि॒ता वि॑ध॒र्तरि॑ ।

हस्ता॑य व॒ज्रः प्रति॑ धायि दर्श॒तो म॒हो दि॒वे न सूर्यः १७

न॒क्रिष्ट॑ कर्म॒णा न॒शद् यश्च॑कार॒ सदा॑वृ॒धम् ।

इन्द्रं॑ न य॒ज्ञैर्वि॑श्व॒गूर्त॑मृ॒भ्वंस॑मधृ॒ष्टं धू॒ष्णवो॑जसम् १८

अषा॑ल्हमु॒ग्रं पृ॒तना॑सु सा॒सहिं॑ यस्मिन् म॒हीरु॑रु॒जयः ।

सं धे॒नवो॑ जाय॒माने॑ अनो॒नवु॑द्या॒वः क्षा॒मो अनो॑नवुः १९

यद् द्या॒व इन्द्र॑ ते ज्ञा॒तं ज्ञा॒तं भू॒मीरु॑त स्युः ।

न त्वा॑ वज्रि॒न्त्सह॑स्रं सूर्या॑ अनु न जा॒तम॑ष्ट रो॒दसी २०

आ प॑प्राथ म॒हिना॑ वृ॒ष्ण्या वृ॒षन् विश्वा॑ शवि॒ष्ठ श॑वसा ।

अ॒स्माँ अ॒व मघ॑वन् गोम॒ति व्र॒जे वज्रिं॑ चि॒त्राभि॑रू॒तिभिः २१ (५९३)

(९३)

(१-८) १-३ प्रगाथः; ४-८ देवजामयः । इन्द्रः । गायत्री ।

उत् त्वा॑ म॒न्दन्तु॑ स्तो॒माः कृ॒णु॒ष्व राधो॑ अ॒द्रिवः । अ॒व ब्र॒ह्मा॒द्रिषो॑ जहि १

प॒दा प॒र्णारि॑रा॒धसो॑ नि बा॒धस्व म॒हो अ॑सि । न॒हि त्वा॑ कश्च॒न प्रति॑ २

त्वमी॑शिषे सु॒ताना॑मिन्द्र त्वम॒सुताना॑म् । त्वं रा॒जा जना॑नाम् ३

ई॒क्ष्वर्य॑न्तीर॒पस्यु॑व इन्द्रं जा॒तमु॑पा॒सते । मे॒जाना॑सः सु॒वीर्य॑म् ४

त्वमि॑न्द्र ब॒लाद॑धि स॒हसो॑ जा॒त ओ॒जसः । त्वं वृ॒षन् वृ॒षेद॑सि ५

त्वमि॑न्द्रासि वृ॒त्रहा॑ व्य॒न्तरि॑क्षमतिरः । उ॒द् द्या॒मस्त॑भ्ना ओ॒जसा॑ ६

त्वमि॑न्द्र स॒जोष॑सम॒र्कं बि॒भार्षि॑ ब्रा॒ह्मोः । व॒ज्रं शि॒शान॑ ओ॒जसा॑ ७

त्वमि॑न्द्रा॒भिभू॑रसि विश्वा॑ जा॒तान्यो॑जसा । स विश्वा॑ भु॒व आ॒भ॒वः ८ (६०१)

(९४)

१-११ कृष्णः । इन्द्रः । १-३, १०-११ त्रिष्टुप्; ४-९ जगती ।

आ या॒त्विन्द्रः॑ स्व॒पति॑र्मदा॒य यो ध॑र्म॒णा तू॒तुजा॑नस्तुवि॒ष्मान् ।

प्र॒त्वक्षा॑णो अ॒ति विश्वा॑ स॒हांस्य॑पा॒रेण॑ म॒हता॑ वृ॒ष्ण्येन॑ १ (६०२)

सुष्ठामा रथः सुयमा हरीं ते मिम्यक्ष वज्रो नृपते गर्भस्तौ ।	
शीर्षं राजन् सुपथा याह्यर्वाङ्गं वर्धाम ते पुपुषो वृष्ण्यानि	२
एन्द्रवाहो नृपतिं वज्रबाहुमुग्रमुग्रासस्तविषास एनम् ।	
प्रत्वक्षसं वृषभं सत्यशुष्ममेमस्मत्त्रा संधमादो वहन्तु	३
एवा पतिं द्रोणसाचं सचेतसमूर्जं स्कुम्भं धरुण आ वृषायसे ।	
ओजः कृष्णं सं गृभाय त्वे अप्यसो यथा केनिपानामिनो वृधे	४
गर्भस्तस्मे वसुन्या हि शंसिषं स्वाशिषं भरमा याहि सोमिनः ।	
त्वमीशिषे सास्मिन्ना संसि बर्हिष्यनाधूण्या तव पात्राणि धर्मेणा	५
पृथक् प्रायन् प्रथमा देवहूतयोऽकृण्वत श्रवस्यानि दुष्टरा ।	
न ये शेकुर्यज्ञियां नार्वमारुहमीर्भेव ते न्यविशन्तु केपयः	६
एवैवापागपरे सन्तु दूढयोऽश्वा येषां दुर्युज आयुयुञ्जे ।	
इत्था ये प्रागुपरे सन्ति द्वावने पुरुणि यत्र व्युनानि भोजना	७
गिरिरञ्जान् रेजमानां आधारयद् द्यौः क्रन्दद्वन्तरिक्षाणि कोपयत् ।	
समीचीने धिषणे विष्कभायति वृष्णः पीत्वा मदं उक्थानि शंसति	८
इमं विभर्मि सुकृतं ते अङ्गकुशं येनारुजासि मघवं छफारुजः ।	
अस्मिन्त्सु ते सर्वने अस्त्वोक्थं सुत इष्टौ मघवन् बोध्याभंगः	९
गोभिन्द्रेमामतिं दुरेवां यवेन क्षुधं पुरुहूत विश्वाम् ।	
वयं राजभिः प्रथमा धनान्यस्माकेन वृजनेना जयेम	१०
बृहस्पतिर्नः परि पातु पश्चादुतोत्तस्मादधरादद्यायोः ।	
इन्द्रः पुरस्तादुत मध्यतो नः सखा सखिभ्यो वरिवः कृणोतु	११ (६१२)

(९५)

(१-४) १ गृत्समदः; २-४ सुदाः पैजवनः । इन्द्रः । १ अष्टिः २-४ शकरी ।

त्रिकंद्रेषु महिषो यवाशिरं तुविशुष्मस्तूपत् सोममपिबद् विष्णुना सुतं यथावशत् ।
 स ईं ममाद् महि कर्म कर्तवे महामुरुं सैनं सश्वद् देवो देवं सत्यमिन्द्रं सत्य इन्दुः १
 प्रो ष्वस्मै पुरोरथमिन्द्राय शूषमर्चत ।

अभीके चिदु लोककृत् संगे समत्सु वृत्रहास्माकं बोधि चोदित्वा

नभन्तामन्यकेषां ज्याका अधि धन्वसु

२ (६१४)

त्वं सिन्धूरवासृजोऽधराचो अहन्नहिम् ।

अशत्रुरिन्द्र जज्ञिषे विश्वं पुण्यसि वार्यं तं त्वा परि प्वजामहे

नभन्तामन्यकेषां ज्याका अधि धन्वसु

३

वि पु विश्वा अरातयोऽर्यो नशन्त नो धियः ।

अस्तासि शत्रवे वधं यो न इन्द्र जिघांसति या ते रातिर्दुर्दिवसु

नभन्तामन्यकेषां ज्याका अधि धन्वसु

४ (६१६)

(९६)

(१-२४)-१-५ पूरणः; ६-१० यक्षमनाशनः; ११-१६ रक्षोहाः; १७-२३ विवृहाः; २४ प्रचेताः । १-५ इन्द्रः;
६-१० यक्षमनाशनम्; ११-१६ गर्भसंस्त्रावः; १७-२३ यक्षमनाशनम्; २४ दुःष्वप्नम् ।
१-१० त्रिष्टुप्; ११-२४ अनुष्टुप् ।

तीव्रस्याभिव्यसो अस्य पाहि सर्वथा वि हरी इह मुञ्च ।

इन्द्र मा त्वा यजमानासो अन्ये नि रीरमन् तुभ्यमिमे सुतासः

१

तुभ्यं सुतास्तुभ्यंमु सोत्वांसस्त्वां गिरः श्वाद्या आ ह्वयन्ति ।

इन्द्रेदमद्य सर्वं जुषाणो विश्वस्य विद्वाँ इह पाहि सोमम्

२

य उशता मनसा सोममस्मै सर्वहृदा देवकामः सुनोति ।

न गा इन्द्रस्तस्य परा ददाति प्रशस्तमिच्चारुमस्मै कृणोति

३

अनुस्पष्टो भवत्येषो अस्य यो अस्मै रेवान् न सुनोति सोमम्

निररन्तौ मघवा तं दधाति ब्रह्माद्विषो हन्त्यनानुदिष्टः

४

अश्वायन्तो गव्यन्तो वाजयन्तो हवामहे त्वोपगन्तवा उ ।

आभूषन्तस्ते सुमतौ नवायां वयमिन्द्र त्वा शुनं हुवेम

५

मुञ्चामि त्वा हविषा जीवनाय कर्मज्ञातयक्षमादुत राजयक्षमात् ।

ग्राहिर्जग्राह यद्येतदेनं तस्या इन्द्राग्नी प्र मुमुक्तमेनम्

६

यदि क्षितायुर्यदि वा परेतो यदि मृत्योरन्तिकं नीति एव ।

तमा हरामि निर्ऋतेरुपस्थादस्पांशमेनं शतशारदाय

७

सहस्राक्षेण शतवीर्येण शतायुषा हविषाहार्पमेनम् ।

इन्द्रो यथैनं शरदो नयात्यति विश्वस्य दुरितस्य पारम्

८

शतं जीव शरदो वर्धमानः शतं हेमन्तान्छतमु वसन्तान् ।

शतं त इन्द्रो अग्निः सविता बृहस्पतिः शतायुषा हविषाहार्पमेनम्

९

(६२५)

आहर्षमविदं त्वा पुनरागाः पुनर्णवः ।

सर्वाङ्गं सर्वं ते चक्षुः सर्वमायुश्च तेऽविदम् १०

ब्रह्मणाग्निः संविद्वानो रक्षोहा बाधतामितः ।

अमीवा यस्ते गर्भं दुर्णामा योनिमाशये ११

यस्ते गर्भममीवा दुर्णामा योनिमाशये ।

अग्निष्टं ब्रह्मणा सह निष्क्रव्यादमनीनशत् १२

यस्ते हन्ति पतयन्तं निषत्सुं यः सरीसृपम् । जातं यस्ते जिघांसति तमितो नाशयामसि १३

यस्तं ऊरु विहरत्यन्तरा दम्पती शये । योनिं यो अन्तरारेलिह तमितो नाशयामसि १४

यस्त्वा भ्राता पतिर्भूत्वा जारो भूत्वा निपद्यते । प्रजां यस्ते जिघांसति तमितो नाशयामसि १५

यस्त्वा स्वप्नेन तमसा मोहयित्वा निपद्यते । प्रजां यस्ते जिघांसति तमितो नाशयामसि १६

अक्षीभ्यां ते नासिकाभ्यां कर्णाभ्यां द्युवुकादधि ।

यक्ष्मं शीर्षण्यं मस्तिष्काज्जिह्वाया वि वृहामि ते १७

ग्रीवाभ्यस्त उष्णिहाभ्यः कीकसाभ्यो अनुक्यात् ।

यक्ष्मं दोषण्यं मंसाभ्यां बाहुभ्यां वि वृहामि ते १८

हृदयात् ते परि क्लोन्नो हलीक्षणात् पार्श्वाभ्याम् ।

यक्ष्मं मतस्त्राभ्यां प्लीहो यक्नस्ते वि वृहामसि १९

आन्त्रेभ्यस्ते गुदाभ्यो वनिष्ठोरुदरादधि ।

यक्ष्मं कुक्षिभ्यां प्लाशेर्नाभ्या वि वृहामि ते २०

ऊरुभ्यां ते अष्ठीवद्भ्यां पार्णिभ्यां प्रपदाभ्याम् ।

यक्ष्मं भसद्यं श्रोणिभ्यां भासदं भंसो वि वृहामि ते २१

अस्थिभ्यस्ते मज्जभ्यः स्नावभ्यो धमनिभ्यः ।

यक्ष्मं पाणिभ्यामङ्गुलिभ्यो नखेभ्यो वि वृहामि ते २२

अङ्गेअङ्गे लोमिलोमिन् यस्ते पर्वणिपर्वणि ।

यक्ष्मं त्वचस्यं ते वयं कश्यपस्य वीबर्हेण विष्वञ्चं वि वृहामसि २३

अपेहि मनसस्पतेऽपं काम परश्वर ।

परो निर्केत्या आ चक्ष्व बहुधा जीवतो मनः २४ (६४०)

॥ इत्यष्टमोऽनुवाकः ॥ ६ ॥

(९७)

१-३ कलिः । इन्द्रः । प्रगाथः (बृहती) ।

[९] वयमेनमिदा ह्योपीपेमेह वज्रिणाम् ।

तस्मा उ अद्य समना सुतं भ्रा नूनं भूषत श्रुते १

वृकश्चिदस्य वारुण उरामथिरा वयुनेषु भूषति ।

सेमं नः स्तोमं जुजुषाण आ गृहीन्द्र प्र चित्रया धिया २

कद्रु न्वस्याकृतमिन्द्रस्यास्ति पौंस्यम् ।

केनो नु कं श्रोमतेन न शुश्रुवे जनुषः परि वृत्रहा ३ (६४३)

(९८)

१-२ शंयुः । इन्द्रः । प्रगाथः (बृहती) ।

त्वामिन्द्रि हवामहे साता वाजस्य कारवः ।

त्वां वृत्रेष्विन्द्र सत्पतिं नरस्त्वां काष्ठास्वर्वतः १

स त्वं नश्चित्र वज्रहस्त धृष्णया मह स्तवानो अद्रिवः ।

गामश्वं उथ्यमिन्द्र सं किं सत्रा वाजं न जिग्युषे २ (६४५)

(९९)

१-२ मेध्यातिथिः । इन्द्रः । प्रगाथः (बृहती) ।

अभि त्वा पूर्वपीतय इन्द्र स्तोमेभिरायवः ।

समीचीनास ऋभवः समस्वरन् रुद्रा गृणन्त पूर्व्यम् १

अस्येदिन्द्रो वावृधे वृष्णयं शवो मदे सुतस्य विष्णावि ।

अद्या तमस्य महिमानमायवोऽनु ष्टुवन्ति पूर्वथा २ (६४७)

(१००)

१-३ नृमेघः । इन्द्रः । उष्णिक् ।

अथा हीन्द्र गिर्वण उप त्वा कामान् महः संसृज्महे । उदेव यन्त उदभिः १

वारं त्वा यव्याभिर्वर्धन्ति शूर ब्रह्माणि । वावृध्वासं चिदद्रिवो द्विवेदिवे २

युञ्जन्ति हरीं इषिरस्य गार्थयोरौ रथं उरुयुगे । इन्द्रवाहा वचोयुजा ३ (६५०)

(१०१)

१-३ मेध्यातिथिः । अग्निः । गायत्री ।

अग्निं दूतं वृणीमहे होतारं विश्ववेदसम् । अस्य यज्ञस्य सुक्रतुम् १ (६५१)

अग्निमग्निं हवीमग्निः सदा हवन्त विश्पतिम् । हव्यवाहं पुरुप्रियम् २
अग्ने देवाँ इहा वह जज्ञानो वृक्तबर्हिषे । असि होता न ईड्यः ३ (६५३)

(१०२)

१-३ विश्वामित्रः । अग्निः । गायत्री ।

ईलेन्यो नमस्यस्तिरस्तमांसि दर्शतः । समग्निरिध्यते वृषा १
वृषो अग्निः समिध्यतेऽश्वो न देववाहनः । तं हविष्मन्त ईलते २
वृषणं त्वा वयं वृषन् वृषणः समिधीमहि । अग्ने दीद्यतं बृहत् ३ (६५६)

(१०३)

(१-३) १ सुदीतिपुरुमील्हौ, २-३ भर्गः । अग्निः । १-२ बृहती, ३ सतोबृहती ।

अग्निमीलिष्वावसे गांथाभिः शीरशोचिषम् ।
अग्निं राये पुरुमील्ह श्रुतं नरोऽग्निं सुदीतये हृदिः १
अग्न आ याह्यग्निमिर्होतारं त्वा वृणीमहे ।
आ त्वामनक्तु प्रयता हविष्मती यजिष्ठं बर्हिरासदे २
अच्छा हि त्वा सहसः सूनो अङ्गिरः सुचश्चरन्त्यध्वरे ।
ऊर्जो नपातं घृतकेशमीमहेऽग्निं यज्ञेषु पूर्व्यम् ३ (६५९)

(१०४)

(१-४) १-२ मेध्यातिथिः, ३-४ नृमेधः । इन्द्रः । प्रगाथः (बृहती) ।

इमा उ त्वा पुरुवसो गिरो वर्धन्तु या मम ।
पावकवर्णाः शुचयो विपश्चितोऽभि स्तोमैरनूषत १
अयं सहस्रमृषिभिः सहस्कृतः समुद्र इव पप्रथे ।
सत्यः सो अस्य महिमा गृणे शवो यज्ञेषु विप्रराज्ये २
आ नो विश्वांसु हव्य इन्द्रः समत्सु भूषतु ।
उप ब्रह्माणि सर्वनानि वृत्रहा परमज्या ऋचीषमः ३
त्वं दाता प्रथमो राधसामस्यसि सत्य ईशानकृत् ।
तुविद्युन्नस्य युज्या वृणीमहे पुत्रस्य शर्वसो महः ४ (६६३)

(१०५)

(१-५) १-३ नृमेघः, ४-५ पुरुहन्मा । इन्द्रः । प्रगाथः (वृहती) ।

त्वमिन्द्र प्रतूर्तिष्वभि विश्वा असि स्पृधः ।

अशस्तिहा जनिता विश्वतूरसि त्वं तूर्य तरुण्यतः १

अनु ते शुष्मं तुरयन्तमीयतुः क्षोणी शिशुं न मातरा ।

विश्वास्ते स्पृधः श्रथयन्त मन्यवे वृत्रं यदिन्द्र तूर्वसि २

इत ऊती वो अजरं प्रहेतारमप्रहितम् ।

आशुं जेतारं हेतारं रथीतममतूर्तं तुग्यावृधम् ३

यो राजा चर्षणीनां याता रथैभिरधिगुः ।

विश्वासां तरुता पृतनानां ज्येष्ठो यो वृत्रहा गृणे ४

इन्द्रं तं शुम्भ पुरुहन्मन्त्रवसे यस्य द्विता विधर्तरि ।

हस्ताय वज्रः प्रति धायि दर्शतो महो दिवे न सूर्यः ५(६६८)

(१०६)

१-३ गोषूक्त्यश्वसूक्तिनौ । इन्द्रः । उष्णिक् ।

तव त्यदिन्द्रियं बृहत् तव शुष्ममुत क्रतुम् । वज्रं शिशाति धिषणा वरेण्यम् १

तव द्यौरिन्द्र पौर्यं पृथिवी वर्धति श्रवः । त्वामापः पर्वतासश्च हिन्विरे २

त्वां विष्णुर्बृहन् क्षयो मित्रो गृणाति वरुणः । त्वां शर्धो मदृत्यनु मारुतम् ३(६७१)

(१०७)

(१-१५) १-३ वत्सः, ४-१३ बृहदिवः, १४-१५ कुत्सः । इन्द्रः;

१४-१५ सूर्यः । गायत्री; ९-१४ त्रिष्टुप्; १५ जगती ।

समस्य मन्यवे विशो विश्वा नमन्त कृष्टयः । समुद्रायेव सिन्धवः १

ओजस्तदस्य तित्विष उमे यत् समवर्तयत् । इन्द्रश्चमेव रोदसी २

वि चिद् वृत्रस्य दोधतो वज्रेण शतपर्वणा । शिरो बिभेद वृष्णिनां ३

तदिदास भुवनेषु ज्येष्ठं यतो जज्ञ उग्रस्त्वेषन्मृगः ।

सद्यो जज्ञानो नि रिणाति शत्रूननु यदेनं मदन्ति विश्व ऊमाः ४

वावृधानः शर्वसा भूर्योजाः शत्रुर्दासाय मियसं दधाति ।

अव्यनच्च व्यनच्च सस्नि सं ते नवन्त प्रभृता मदेषु ५

त्वे क्रतुमपि पृश्नन्ति मूरि द्विर्यदेते त्रिभ्वन्त्यूमाः ।

स्वादोः स्वादीयः स्वादुना सृजा समदः सु मधु मधुनाभि योधीः ६(६७७)

यदि चिन्तु त्वा धना जयन्तं रणेरेणे अनुमदन्ति विप्राः ।	
ओजीयः शुष्मिन्स्थिरमा तनुष्व मा त्वा दभन् दुरेवासः कशोकाः	७
त्वया वयं शाश्वहे रणेषु प्रपश्यन्तो युधेन्यानि भूरि ।	
चोदयामि त आयुधा वचोभिः सं ते शिशामि ब्रह्मणा वयांसि	८
नि तद् दधिषेऽवरे परे च यस्मिन्नाविथावसा दुरोणे ।	
आ स्थापयत मातरं जिगत्नुमतं इन्वत कर्वराणि भूरि	९
स्तुष्व वर्मन् पुरुवर्मानं समृभ्वाणमिनतममाप्तमाप्त्यानाम् ।	
आ दर्शति शर्वसा भूर्योजाः प्र संक्षति प्रतिमानं पृथिव्याः	१०
इमा ब्रह्म बृहद्विः कृणवदिन्द्राय शूषमग्रियः स्वर्षाः ।	
महो गोत्रस्य क्षयति स्वराजा तुरश्चिद् विश्वमर्णवत् तर्पस्वान्	११
एवा महान् बृहद्विः अथर्वावोचत् स्वां तन्वमिन्द्रमेव ।	
स्वसारौ मातरिभ्वरी अरिग्रे हिन्वन्ति चैने शर्वसा वर्धयन्ति च	१२
चित्रं देवानां केतुरनीकं ज्योतिष्मान् प्रदिशः सूर्यं उद्यन् ।	
दिवाकरोऽति द्युमैस्तमांसि विश्वातारीद् दुरितानि शुक्रः	१३
चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्रेः ।	
आप्राद् द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं सूर्यं आत्मा जगत्स्तस्थुषश्च	१४
सूर्यो देवीमुषसं रोचमानां मर्यो न योषामभ्येति पश्चात् ।	
यत्रा नरो देवयन्तो युगानि वितन्वते प्रति भद्राय भद्रम्	१५ (६८६)

(१०८)

१-३ नृमेघः । इन्द्रः । १ गायत्री; २ ककुपः; ३ पुर उष्णिक् ।

त्वं न इन्द्रा भरं ओजो नृमणं शतक्रतो विचर्षणे । आ वीरं पृतनावहम्	१
त्वं हि नः पिता वसो त्वं माता शतक्रतो बभूविथ । अधा ते सुम्रमीमहे	२
त्वां शुष्मिन् पुरुहूत वाजयन्तमुप ब्रुवे शतक्रतो । स नो रास्व सुवीर्यम्	३ (६८९)

(१०९)

१-३ गोतमः । इन्द्रः । पङ्क्तिः ।

स्वादोरिथा विषुवतो मध्वः पिबन्ति गौर्यः ।	
या इन्द्रेण सयावरीवृष्णा मदन्ति शोभसे वस्वीरनु स्वराज्यम्	१ (६९०)

ता अस्य पृशनायुवः सोमं श्रीणन्ति पृश्नयः ।

प्रिया इन्द्रस्य धेनवो वज्रं हिन्वन्ति सार्यकं वस्वीरनु स्वराज्यम् २

ता अस्य नमसा सहः सपर्यन्ति प्रचेतसः ।

व्रतान्यस्य सश्विरे पुरूणि पूर्वचित्तये वस्वीरनु स्वराज्यम् ३ (६९२)

(११०)

१-३ श्रुतकक्षः सुकक्षो वा । इन्द्रः । गायत्री ।

इन्द्राय मर्दने सुतं परिं द्योभन्तु नो गिरः । अर्कमर्चन्तु कारवः १

यस्मिन् विश्वा अधि श्रियो रणन्ति सप्त संसदः । इन्द्रं सुते हवामहे २

त्रिकद्वकेषु चेतनं देवासो यज्ञमन्नत । तमिद् वर्धन्तु नो गिरः ३ (६९५)

(१११)

१-३ पर्वतः । इन्द्रः । उष्णिक् ।

यत् सोममिन्द्र विष्णावि यद् वा घ त्रित आप्तये । यद् वा मरुत्सु मन्दसे समिन्दुभिः १

यद् वा शक्र परावति समुद्रे अधि मन्दसे । अस्माकमित् सुते रणा समिन्दुभिः २

यद् वासि सुन्वतो वृधो यजमानस्य सत्पते । उक्थे वा यस्य रण्यसि समिन्दुभिः ३ (६९८)

(११२)

१-३ सुकक्षः । इन्द्रः । गायत्री ।

यदृद्य कच्च वृत्रहन्नुदगा अभि सूर्य । सर्वं तादिन्द्र ते वशे १

यद् वा प्रवृद्ध सत्पते न मरा इति मन्यसे । उतो तत् सत्यमित् तव २

ये सोमासः परावति ये अर्वावति सुन्विरे । सर्वास्तां इन्द्र गच्छसि ३ (७०१)

(११३)

१-२ भर्गः । इन्द्रः । प्रगाथः ।

उभयं शृणवच्च न इन्द्रो अर्वागिदं वचः ।

सत्रार्च्या मघवा सोमपीतये धिया शविष्ठ आ गमत् १

तं हि स्वराजं वृषभं तमोजसे धिषणे निष्टतक्षतुः ।

उतोपमानां प्रथमो नि षीदसि सोमकामं हि ते मनः २ (७०३)

(११४)

१-२ सौभरिः । इन्द्रः । गायत्री ।

अभ्रातृव्यो अना त्वमनापिरिन्द्र जनुषा सनादसि । युधेदापित्वमिच्छसे १ (७०४)

अथर्व० ५६

नकीं रेवन्तं सखायं विन्दसे पीर्यन्ति ते सुराश्वः ।

यदा कुणोषि नदुनुं समूहस्यादित् पितेव ह्यसे

२ (७०५) ,

(११५)

१-३ वत्सः । इन्द्रः । गायत्री ।

अहमिद्धि पितुष्परि मेधामृतस्य जग्रभ । अहं सूर्य इवाजनि

१

अहं प्रत्नेन मन्मना गिरः शुम्भामि कण्ववत् । येनेन्द्रः शुम्भमिद् दुधे

२

ये त्वामिन्द्र न तुष्टुवृर्कषयो ये च तुष्टुवुः । ममेद् वर्धस्व सुष्टुतः

३ (७०८)

(११६)

१-२ मेध्यातिथिः । इन्द्रः । बृहती ।

मा भूम निष्टया इवेन्द्र त्वदरणा इव ।

वनानि न प्रजहितान्यद्रिवो दुरोषासो अमन्महि

१

अमन्महीदनाशवोऽनुग्रासंश्च वृत्रहन् ।

सकृत्सु ते महता शूर राधसानु स्तोमं मुदीमहि

२ (७१०)

(११७)

१-३ वसिष्ठः । इन्द्रः । विराट् ।

पिवा सोममिन्द्र मन्दतु त्वा यं ते सुषाव हर्यश्वाद्रिः ।

सोतुर्बाहुभ्यां सुर्यतो नार्वा

१

यस्ते मद्रो युज्यश्चारुरस्ति येन वृत्राणि हर्यश्च हंसि ।

स त्वामिन्द्र प्रभूवसो ममत्तु

२

बोधा सु मे मघवन् वाचमेमां यां ते वसिष्ठो अर्चति प्रशस्तिम् ।

इमा ब्रह्म सधमादे जुषस्व

३ (७१३)

(११८)

(१-४) १-२ भर्गः, ३-४ मेध्यातिथिः । इन्द्रः । प्रगाथः ।

शङ्ख्युष्टु शचीपत इन्द्र विश्वाभिरूतिभिः ।

भगं न हि त्वा यशसं वसुविद्रुमनु शूर चरामसि

१

पौरो अश्वस्य पुरुकृद् गवामस्युत्सो देव हिरण्ययः ।

नकिर्हि दानं परिमर्धिषत् त्वे यद्यद्यामि तदा भर

२

इन्द्रमिद् देवतातय इन्द्रं प्रयत्यध्वरे ।

इन्द्रं समीके वनिनो हवामह इन्द्रं धनस्य सातये

३ (७१६)

इन्द्रो म॒ह्ना रोद॑सी पप्रथ॒च्छव॑ इन्द्रः सूर्यमरोचयत् ।
इन्द्रे॑ ह विश्वा भुव॑नानि येमि॒र इन्द्रे॑ सु॒वाना॑स इन्द्रवः
(११९)

४ (७१७)

(१-२) १ आयुः २ श्रुष्टिगुः । इन्द्रः । प्रगाथः ।

अस्ता॑वि मन्म पु॒न्यं ब्र॒ह्मेन्द्रा॑य वोचत ।
पूर्वा॑र्कतस्य बृ॒हती॑रनू॒पत॑ स्तोतु॒र्मेधा॑ असृक्षत
तुर॑ण्यवो मधु॒मन्तं घृ॒तश्रु॑तं वि॒प्रासो अ॒र्कमा॑नृचुः ।
अ॒स्मे र॒यिः प॑प्रथे वृ॒ष्णयं॑ शवोऽस्मे सु॒वाना॑स इन्द्रवः
(१२०)

१

२ (७१९)

१-२ देवातिथिः । इन्द्रः । प्रगाथः ।

यदि॑न्द्र प्रा॒गपा॑गुदु॒ङ्ग्यग् वा॑ ह्यसे नृभिः ।
सि॒मा पुरु॑ नृषू॒तो अ॒स्यान्वे॑ऽसिं प्रश॒र्धं तुर्व॑शे
यद् वा रु॒मे रु॒शमि॑ श्याव॒के कृ॒प इन्द्र॑ मा॒दय॑से सचा ।
क॒ण्वा॑सस्त्वा ब्र॒ह्मा॑भि स्तोम॒वाह॑स इन्द्रा यच्छ॒न्त्या ग॑हि
(१२१)

१

२ (७२१)

१ २ वसिष्ठः । इन्द्रः । प्रगाथः ।

अ॒भि त्वा॑ शूर नोनु॒मोऽदु॑ग्धा इव धे॒नवः॑ ।
ई॒शा॒नम॒स्य ज॑ग॒तः स्व॑र्ह॒शमी॑शा॒नमि॒न्द्र त॒स्थुषः॑
न त्वावा॑ अ॒न्यो दि॒व्यो न पा॑र्थि॒वो न जा॒तो न ज॑निष्यते ।
अ॒श्वाय॑न्तो मघ॒वान्नि॒न्द्र वा॒जिनो॑ ग॒व्यन्त॑स्त्वा हवामहे
(१२२)

१

२ (७२३)

१-३ शुनःशेषः । इन्द्रः । गायत्री ।

रे॒वती॑र्नः सध॒मादु॑ इन्द्रे॑ सन्तु तुवि॒वाजाः । क्षु॒मन्तो॑ या॒मिर्म॑दैम
आ घ॒ त्वावा॑न् त्मना॒प्त स्तो॒तृभ्यो॑ धृ॒ष्णावि॒यानः॑ । ऋ॒णो॒रक्षं॑ न च॒द्रयोः॑
आ यद् दु॒वः श॑तक्र॒त॒वा का॑मं ज॒रितृ॑णाम् । ऋ॒णो॒रक्षं॑ न श॒चीभिः॑
(१२३)

१

२

३ (७२६)

१-२ कुत्सः । सूर्यः । त्रिष्टुप् ।

तत् सूर्य॑स्य दे॒वत्वं तन्म॑हि॒त्वं म॒ध्या क॑र्तोर्वि॒त॒तं सं ज॑भार ।
य॒देद॑यु॒क्त ह॑रितः स॒धस्था॑दाद् रा॒त्री वा॑स॒स्तनु॑ते सि॒मस्मै॑

१ (७२७)

तन्मित्रस्य वरुणस्याभिचक्षे सूर्यो रूपं कृणुते द्यौरुपस्थे ।
अनन्तमन्यद् रुशदस्य पाजः कृष्णमन्यद्भूरितः सं भरन्ति

२ (७२८)

(१२४)

(१-६) १-३ वामदेवः; ४-६ भुवनः । इन्द्रः । १-२ गायत्री; ३ पादनिवृत्तः; ४-६ त्रिष्टुप् ।

कया नश्चित्र आ भुवदूती सदावृधः सखा । कया शचिष्ठया वृता १
कस्त्वा सत्यो मदानां मंहिष्ठो मत्सुदन्धसः । हृल्हा चिद्वारुजे वसु २
अभी षु णः सखीनामविता जरितृणाम् । शतं भवास्युतिभिः ३
इमा नु कं भुवना सीषधामेन्द्रश्च विश्वे च देवाः ।
यज्ञं च नस्तन्वं च प्रजां चादित्यैरिन्द्रः सह चीकलपाति ४
आदित्यैरिन्द्रः सर्गणो मरुद्भिरस्माकं भूत्वविता तनूनाम् ।
हत्वाय देवा असुरान् यदायन् देवा देवत्वमभिरक्षमाणाः ५
प्रत्यश्चर्मकर्मनयं छचीभिरादित् स्वधामिषिरां पर्यपश्यन् ।
अया वाजं देवहितं सनेम मदेम शतहिमाः सुवीराः ६ (७३४)

(१२५)

(१-७) सुकीर्तिः । इन्द्रः; ४-५ अश्विनौ । त्रिष्टुप्, ४ अनुष्टुप् ।

अपेन्द्र प्राचो मघवन्नमित्रानपापाचो अभिभूते नुदस्व ।
अपोदीचो अप शूराधराच उरौ यथा तव शर्मन् मदेम १
कुविदुङ्ग यवमन्तो यवं चिद् यथा दान्त्यनुपूर्वं वियूयं ।
इहेहैषां कृणुहि भोजनानि ये बहिष्ठो नमोवृत्तिं न जग्मुः २
नहि स्थूर्युतुथा यातमस्ति नोत श्रवो विविदे संगमेषु ।
गव्यन्त इन्द्रं सख्याय विप्रा अश्वायन्तो वृषणं वाजयन्तः ३
युवं सुराममश्विना नमुचावासुरे सचा ।
विपिपाना शुभस्पती इन्द्रं कर्मस्वावतम् ४
पुत्रमिव पितरावश्विनोभेन्द्रावथुः कान्यैर्दुसनाभिः ।
यत् सुरामं व्यपिबः शचीभिः सरस्वती त्वा मघवन्नभिष्णक् ५
इन्द्रः सुत्रामा स्ववाँ अवोभिः सुमृडीको भवतु विश्ववेदाः ।
बाधतां द्वेषो अभयं नः कृणोतु सुवीर्यस्य पतयः स्याम ६ (७४०)

स सुत्रामा स्ववाँ इन्द्रो अस्मद्वाराच्चिद् द्वेगः सनुतयुंयोतु ।
तस्य वयं सुमतौ यज्ञियस्यापि भद्रे सौमनसे स्याम

७ (७४१)

(१२६)

१-२३ वृषाकपिरिन्द्राणी च । इन्द्रः । पङ्क्तिः ।

- वि हि सोतोऽरसृक्षत नेन्द्रं देवममंसत ।
यत्रामदद् वृषाकपिरयः पुष्टेषु मत्सखा विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः १
- परा हीन्द्र धावसि वृषाकपेरति व्यथिः ।
नो अह प्र विन्दस्यन्यत्र सोमपीतये विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः २
- किमयं त्वां वृषाकपिश्चकार हरितो मृगः ।
यस्मा इरस्यसीदु न्वृयो वा पुष्टिमद् वसु विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ३
- यमिमं त्वं वृषाकपिं प्रियमिन्द्राभिरक्षसि ।
श्वा न्वस्य जम्भिषदपि कर्णे वराहयुर्विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ४
- प्रिया तृष्टानि मे कृपिर्व्यक्ता व्यद्विदुषत् ।
शिरो न्वस्य राविषं न सुगं दुष्कृते भुवं विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ५
- न मत् स्त्री सुभसत्तरा न सुयाशुतरा भुवत् ।
न मत् प्रतिच्यवीयसी न सक्थ्युद्यमीयसी विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ६
- उवे अम्ब सुलाभिके यथेवाङ्ग भविष्यति ।
भसन्मे अम्ब सक्थि मे शिरो मे वीवि हृष्यति विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ७
- किं सुबाहो स्वङ्गुरे पृथुष्टो पृथुजाघने ।
किं शूरपत्नि नस्त्वमभ्यमीषि वृषाकपिं विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ८
- अवीरामिव मामयं शरारुरभि मन्यते ।
उताहमस्मि वीरिणीन्द्रपत्नी मरुत्सखा विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ९
- संहोत्रं स्म पुरा नारी समनं वाव गच्छति ।
वेधा कृतस्य वीरिणीन्द्रपत्नी महीयते विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः १०
- इन्द्राणीमासु नारिषु सुभगामहमश्रवम् ।
नह्यस्या अपरं च न जरसा मरते पतिर्विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ११ (७५२)

नाहमिन्द्राणि रारण सख्युर्वृषाकपेर्कृते ।

यस्येदमप्यं हविः प्रियं केषु गच्छति विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः १२

वृषाकपायि रेवति सुपुत्र आदु सुस्नुषे ।

यसच इन्द्र उक्ष्णः प्रियं काचित्करं हविर्विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः १३

उक्ष्णो हि मे पञ्चदश साकं पचन्ति विंशतिम् ।

उताहमग्नि पीव इदुभा कुक्षी पृणन्ति मे विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः १४

वृषभो न तिग्मशृङ्गोऽन्तर्युथेषु रोरुवत् ।

मन्थस्त इन्द्र शं हृदे यं ते सुनोति भावयुर्विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः १५

न सेज्ञे यस्य रम्भतेऽन्तरा सक्थ्याऽ कपृत् ।

सेदीज्ञे यस्य रोमशं निषेदुषो विजृम्भते विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः १६

न सेज्ञे यस्य रोमशं निषेदुषो विजृम्भते ।

सेदीज्ञे यस्य रम्भतेऽन्तरा सक्थ्याऽ कपृत् विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः १७

अयमिन्द्र वृषाकपिः परस्वन्तं हतं विदत् ।

असिं सूनां नवं चरुमादेधस्यान आचितं विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः १८

अयमेमि विचाकशद् विचिन्वन् दासमार्यम् ।

पिबामि पाकसुत्वानोऽभि धीरमचाकशं विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः १९

धन्वं च यत् कृन्तत्रं च कति स्विता ता वि योजना ।

नेदीयसो वृषाकपेस्तमेहिं गृह्णो उप विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः २०

पुनरोहिं वृषाकपे सुविता कल्पयावहे ।

य एष स्वप्ननंशानोस्तमेधिं पथा पुनर्विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः २१

यदुदञ्चो वृषाकपे गृहमिन्द्राजगन्तन ।

कस्य पुल्वधो मृगः कमगं जनयोर्पनो विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः २२

पर्शुहिं नाम मानवी साकं संसूव विंशतिम् ।

भद्रं मल त्यस्यां अभूद् यस्यां उदरमामयद् विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः २३ (७६४)

॥ अथ कुन्तापसूक्तानि ॥

(१२७)

(खिलानि ।)

इदं जना उप श्रुत नराशंस स्तविष्यते ।
 षष्टिं सहस्रा नवतिं च कौरम आ रुशमेषु दद्वहे १
 उष्ट्रा यस्य प्रवाहणो बधूमन्तो द्विर्दश ।
 वर्ष्मा रथस्य नि जिहीडते दिव ईषमाणा उपस्पृशः २
 एष इषाय मामहे शतं निष्कान् दश स्रजः । त्रीणि शतान्यर्वतां सहस्रा दश गोनाम् ३
 वच्यस्व रेभ वच्यस्व वृक्षे न पक्वे शकुनः । नष्टे जिह्वा चर्चरीति क्षुरो न मुरिजोरिव ४
 प्र रेभासो मनीषा वृषा गाव इवेरते । अमोतपुत्रका एषाममोत गा इवासते ५
 प्र रेभ धीं भरस्व गोविदं वसुविदम् । देवत्रेमां वाचं श्रीणीहीषुर्नवीरस्तारम् ६
 राज्ञो विश्वजनीनस्य यो देवोऽमर्त्यो अति । वैश्वानरस्य सुष्टुतिमा सुनोता परिक्षितः ७
 परिच्छिन्नः क्षेममकरोत् तम् आसनमाचरन् । कुलायन् कृण्वन् कौरव्यः पतिर्वदति जायया ८
 कतरत् त आ हराणि दधि मन्थां परि श्रुतम् । जायाः पतिं वि पृच्छति राष्ट्रे राज्ञः परिक्षितः ९
 अभीवस्वः प्र जिहीते यवः पक्वः पथो बिलम् । जनः स भद्रमेधति राष्ट्रे राज्ञः परिक्षितः १०
 इन्द्रः कारुमबूबुधदुत्तिष्ठ वि चरा जनम् । ममेदुग्रस्य चक्रेधि सर्व इत् ते पृणादुरिः ११
 इह गावः प्रजायध्वमिहाश्वा इह पूरुषाः । इहो सहस्रदक्षिणोऽपि पूषा नि षीदति १२
 नेमा इन्द्र गावो रिषन् मो आसां गोप रीरिषत् । मासाममित्रयुर्जन इन्द्र मा स्तेन ईशत १३
 उप नो न रमसि सूक्तेन वचसा वयं भद्रेण वचसा वयम् ।
 वनादधिध्वनो गिरो न रिष्येम कदा चन १४ (७७८)

(१२८)

यः समेयो विदुष्यः सुत्वा यज्वाथ पूरुषः ।
 सूर्यं चामू रिशादसस्तद् देवाः प्रागकल्पयन् १
 यो जाम्या अप्रथयस्तद् यत् सखायं दुर्धूयति । ज्येष्ठो यदप्रचेतास्तदाहुरधरागिति २
 यद् भद्रस्य पुरुषस्य पुत्रो भवति दाधूषिः । तद् विप्रो अब्रवीदु तद् गन्धर्वः काम्यं वचः ३
 यश्च पणि रघुजिष्ठयो यश्च देवा अदाशुरिः । धीराणां शश्वतामहं तदपागिति शुश्रुम ४ (७८२)

ये च देवा अयजन्ताथो ये च पराङ्मुदिः ।

सूर्यो दिवमिव गत्वार्य मघवा नो वि रंशते ५

योनाक्ताक्षो अनभ्यक्तो अमणिवो अहिरण्यवः । अब्रह्मा ब्रह्मणः पुत्रस्तोता कल्पेषु संमिता ६

य आक्ताक्षः सुभ्यक्तः सुमणिः सुहिरण्यवः । सुब्रह्मा ब्रह्मणः पुत्रस्तोता कल्पेषु संमिता ७

अप्रपाणा च वेशन्ता रेवा अप्रतिदिश्ययः । अयभ्या कन्या कल्याणी तोता कल्पेषु संमिता ८

सुप्रपाणा च वेशन्ता रेवान्सुप्रतिदिश्ययः । सुयभ्या कन्या कल्याणी तोता कल्पेषु संमिता ९

परिवृक्ता च महिषी स्वस्त्या च युधिगमः । अनाशुरश्चायामी तोता कल्पेषु संमिता १०

वावाता च महिषी स्वस्त्या च युधिगमः । श्वाशुरश्चायामी तोता कल्पेषु संमिता ११

यदिन्द्रादो दाशराजे मानुषं वि गाहथाः । विरूपः सर्वस्मा आसीत् सह यक्षाय कल्पते १२

त्वं वृषाक्षं मघवन्नम्रं मर्याकरो रविः । त्वं रौहिणं व्यास्यो वि वृत्रस्याभिनच्छिरः १३

यः पर्वतान् व्यदधाद् यो अपो व्यगाहथाः । इन्द्रो यो वृत्रहान्महं तस्मादिन्द्र नमोऽस्तु ते १४

पृष्ठं धार्वन्तं ह्योरौचैः श्रवसमब्रुवन् । स्वस्त्यश्च जैत्रायेन्द्रमा वह सुस्रजम् १५

ये त्वा श्वेता अजैश्वसो हार्यो युञ्जन्ति दक्षिणम् । पूर्वा नमस्य देवानां बिभ्रदिन्द्र महीयते १६

(७९४)

(१२९)

एता अश्वा आ प्लवन्ते

१

प्रतीपं प्राति सुत्वनम्

२

तासामेका हरिक्त्रिका

३

हरिक्त्रिके किमिच्छसि

४

साधुं पुत्रं हिरण्ययम्

५

क्वाहंतं परास्यः

६

यत्रामूस्तिस्रः शिंशपाः

७

परि त्रयः

८

पृदाकवः

९

शृङ्गं धमन्त आसते

१०

अयन्महा ते अर्वाहः

११

स इच्छकं सघाघते

१२

सघाघते गोमीद्या गोगतीरिति

१३

पुमां कुस्ते निमिच्छसि

१४

पल्पं बद्ध वयो इति

१५

बद्ध वो अघा इति

१६

अजागार केविका

१७

अश्वस्य वारो गोशपद्यके

१८

श्येनीपती सा

१९

अनामयोपजिह्विका

२० (८१४)

(१३०)

को अर्य बहुलिमा इषूनि

१

को असिद्याः पर्यः

२

को अर्जुन्याः पर्यः

३

कः काण्यः पर्यः

४ (८१८)

एतं पृच्छ कुहं पृच्छ	५	कुहांकं पक्वकं पृच्छ	६
यवानो यतिस्वभिः कुभिः	७	अकुप्यन्तः कुपायकुः	८
आमणको मणत्सकः	९	देव त्वप्रतिसूर्य	१०
एनश्चिपङ्क्तिका हविः	११	प्रदुदुको मघाप्रति	१२
शृङ्ग उत्पन्न	१३	मा त्वाभि सखा नो विदन्	१४
वशायाः पुत्रमा यन्ति	१५	इरावेदुमयं दत्त	१६
अथो इयन्नियन्निति	१७	अथो इयन्निति	१८
अथो श्वा अस्थिरो भवन्	१९	उयं युकांशलोकका	२० (८३४)

(१३१)

आमिनो निति मद्यते	१	तस्य अनु निभस्त्रनम्	२
वरुणो याति वस्वभिः	३	शतं वा भारती शवः	४
शतमाश्वा हिंरुण्ययाः । शतं रुथ्या हिंरुण्ययाः ।			
शतं कुथा हिंरुण्ययाः । शतं निष्का हिंरुण्ययाः			
अहल कुश वर्त्तक	६	शफेन इव ओहते	७
आय वनेनती जनी	८	वनिष्ठा नाव गुह्यन्ति	९
इदं मह्यं मङ्गुरिति	१०	ते वृक्षाः सह तिष्ठति	११
पाकं बलिः	१२	शकं बलिः	१३
अश्वत्थ खदिरो धवः	१४	अरदुपरम	१५
शयो हत इव	१६	व्याप पूरुषः	१७
अदूहमित्यां पूषकम्	१८	अत्यर्धर्च परस्वतः	१९
दौव हस्तिनो हृती	२०		(८५४)

(१३२)

आदलाबुकमेककम्	१	अलाबुकं निखातकम्	२
कर्करिको निखातकः	३	तद् वात उन्मथायति	४
कुलायं कृणवादिति	५	उग्रं वनिषदाततम्	६
न वनिषदनाततम्	७	क एषां कर्करी लिखत्	८
क एषां दुन्दुभिं हनत्	९	यदीयं हनत् कथं हनत्	१०
देवी हनत् कुहनत्	११	पर्यागारं पुनःपुनः	१२ (८६६)

त्रीण्युष्टस्य नामानि	१३	हिरण्यं इत्येके अम्बवीत्	१४
द्वौ वा ये शिशवः	१५	नीलशिक्षणवृद्धाह्नः	१६ (८७०)

(१६२)

विततौ किरणौ द्वौ तावां पिनष्टि पूरुषः ।

न वै कुमारि तत् तथा यथा कुमारि मन्यसे १
मातुष्टे किरणौ द्वौ निर्वृत्तः पुरुषानूते ।

न वै कुमारि तत् तथा यथा कुमारि मन्यसे २
निर्गृह्य कर्णकौ द्वौ निरायच्छसि मध्यमे ।

न वै कुमारि तत् तथा यथा कुमारि मन्यसे ३
उत्तानायै शयानायै तिष्ठन्ती वाव गूहसि ।

न वै कुमारि तत् तथा यथा कुमारि मन्यसे ४
श्लक्षणायां श्लक्षिकायां श्लक्षणेवाव गूहसि ।

न वै कुमारि तत् तथा यथा कुमारि मन्यसे ५
अवश्लक्षणमिव अंशवृन्तलोममतिं ब्रूवे ।

न वै कुमारि तत् तथा यथा कुमारि मन्यसे ६ (८७१)

(१६३)

बृहेत्थ प्रागपागुदगधराग् — अरालागुदमत्सथ १

बृहेत्थ प्रागपागुदगधराग् — वत्साः पुरुषन्त आसते २

बृहेत्थ प्रागपागुदगधराग् — स्थालीपाको वि लीयते ३

बृहेत्थ प्रागपागुदगधराग् — स वै पृथु लीयते ४

बृहेत्थ प्रागपागुदगधराग् — आप्ते लाहणि लीशाथी ५

बृहेत्थ प्रागपागुदगधराग् — अक्षिल्ली पुच्छिलीयते ६ (८८१)

(१६५)

भुगित्यभिगतुः शलित्यपक्रान्तुः फलित्यमिष्ठितः ।

दुन्दुभिमाहननाभ्यां जरितरोथामो वृष १

कोशबिले रजनि ग्रन्थेर्धानमुपानहि पाषम् ।

उत्तमां जनिमां जन्यानुत्तमां जनीन् वर्त्मन्यात् २ (८८४)

अलावूनि पुपातकान्यस्वत्थपलाशम् ।	
पिपीलिकावदृश्वसो विद्युत्स्वार्पणशफो गोशफो जरितरोऽधामो द्वेव	३
वीमि देवा अक्रंसताध्वर्यो क्षिप्रं प्रचरं ।	
सुसत्यमिद् गवामस्यसि प्रसुदसि	४
पत्नी यदृश्यते पत्नी यक्ष्यमाणा जरितरोऽधामो द्वेव ।	
होता विंष्टीमेन जरितरोऽधामो द्वेव	५
आदित्या ह जरितरङ्गिरोभ्यो दक्षिणामनयन् ।	
तां ह जरितः प्रत्यायंस्तामु ह जरितः प्रत्यायन्	६
तां ह जरितर्नः प्रत्यगृभ्णंस्तामु ह जरितर्नः प्रत्यगृभ्णः ।	
अहानेतरसं न वि चेतनानि यज्ञानेतरसं न पुरोगवामः	७
उत श्वेत आशुपत्वा उतो पद्माभिर्यविष्ठः ।	
उतेमाशु मानं पिपतिं	८
आदित्या रुद्रा वसवस्त्वेनु त इदं राधः प्रति गृभ्णीष्यङ्गिरः ।	
इदं राधो विभु प्रभु इदं राधो बृहत् पुथु	९
देवा ददृत्वासुरं तद् वो अस्तु सुचेतनम् ।	
युष्मो अस्तु दिवेदिवे प्रत्येव गुमायत	१०
त्वमिन्द्र शर्मरिणा हृष्यं पारावतेभ्यः ।	
विप्राय स्तुवते वसुवनिं कुरश्ववसे वह	११
त्वमिन्द्र कपोताय च्छिन्नपक्षाय वञ्चते ।	
इयामाकं पक्कं पीलुं च वारस्मा अकृणोर्बभूवुः	१२
अरंगरो वावदीति त्रेधा बृद्धो वरत्रया ।	
इरामह प्रशंसत्यानिरामप सेधति	१३ (८९५)

(११६)

यदस्या अंहुमेद्याः कृधु स्थूलमुपातंसत् ।	
मुष्काविदस्या एजतो गोशफे शंकुलाविष	१
यदा स्थूलेन पससाणौ मुष्का उपावधीत् ।	
विष्वञ्चा वस्या वर्धतः सिकतास्वेव गर्दभौ	२
यदलिपकास्वलिपका कर्कधुकेदृषद्यते ।	
वासन्तिकमिव तेजं यन्त्यघाताय विस्पति	३ (८९८)

यद् देवासो ललामगुं प्रविष्टीमिनमाविषुः ।	
सकुला देदिश्यते नारी सत्यस्याक्षिभुवो यथा	४
महानग्न्युत्प्रद्वि मोक्रदुदस्थानासरन् ।	
शक्तिकानना स्वचमशकं सक्तु पद्यम	५
महानग्न्युल्लिखलमतिक्रामन्त्यब्रवीत् ।	
यथा तव वनस्पते निरघ्नन्ति तथैवति	६
महानग्न्युप ब्रूते भ्रष्टोऽथाप्यभूभुवः ।	
यथैव ते वनस्पते पिप्पति तथैवति	७
महानग्न्युप ब्रूते भ्रष्टोऽथाप्यभूभुवः ।	
यथा वयो विदाह्य स्वर्गे नमवदह्यते	८
महानग्न्युप ब्रूते स्वसावेशितं पसः ।	
इत्थं फलस्य वृक्षस्य शूर्पे शूर्पे भजेमहि	९
महानग्नी कृकवाकं शर्म्यया परि धावति ।	
अयं न विद्म यो भूगः शीष्णा हरति धाणिकाम्	१०
महानग्नी महानग्नां धावन्तमनु धावति ।	
इमास्तदस्य गा रक्ष यभ मामन्द्रचौदनम्	११
सुदेवस्त्वा महानग्नीर्विबाधते महतः साधु खोदनम् ।	
कुसं पीवरो नवत्	१२
वशा दुग्धामिमाङ्गुरिं प्रसृजतोऽग्रतं परे ।	
महान् वै भद्रो यभ मामन्द्रचौदनम्	१३
विदेवस्त्वा महानग्नीर्विबाधते महतः साधु खोदनम् ।	
कुमारिका पिङ्गलिका कार्दु भस्मा कु धावति	१४
महान् वै भद्रो बिल्वो महान् भद्र उदुम्बरः ।	
महौ अभिक्त बाधते महतः साधु खोदनम्	१५
यः कुमारी पिङ्गलिका वसन्तं पीवरी लभेत् ।	
तैलकुण्डमिमाङ्गुष्ठं रोदन्तं शुक्मुद्धरेत्	१६ (१११)

॥ इति कुन्तापसूक्तानि ॥

(१३७)

(१-१४) १ शिरिम्बिडिः; २ बुधः; ३ वामदेवः; ४-६ ययातिः; ७-११ तिरश्चीराङ्गिरसो द्युतानो वा, १२-१४ सुकक्षः । १ अलक्ष्मीनाशनम्; २ विश्वे देवाः ३ दधिक्रः; ४-६ पवमानः सोमः;
७-१४ इन्द्रश्च । १, २, ४-६ अनुष्टुप्; २ जगती; ७-११ त्रिष्टुप्;
१२-१४ गायत्री ।

यद्ध प्राचीरजगन्तोरो मण्डूरधाणिकीः ।

हता इन्द्रस्य शत्रवः सर्वे बुद्ध्याशवः १

कपृन्नरः कपुथमुद् दधातन चोदयत खुदत वाजसातये ।

निष्टिग्यः पुत्रमा च्यावयोतय इन्द्रं सुबाधं इह सोमपीतये २

दुधिकाव्णो अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः ।

सुरभि नो मुखां कर्त प्र ण आयूषि तारिषत् ३

सुतासो मधुमत्तमाः सोमा इन्द्राय मन्दिनः । पवित्रवन्तो अक्षरन् देवान् गच्छन्तु वो मदाः ४

इन्दुरिन्द्राय पवत इति देवासो अब्रुवन् । वाचस्पतिर्मस्वस्यते विश्वस्येशान ओजसा ५

सहस्रधारः पवते समुद्रो वाचमीङ्गयः । सोमः पती रयीणां सखेन्द्रस्य द्विवेदिवे ६

अव द्रप्सो अंशुमतीमतिष्ठदियानः कृष्णो दुशभिः सहस्रैः ।

आवत् तमिन्द्रः शच्या धमन्तमपस्नेहितीर्नूमणा अधत्त ७

द्रप्समपश्यं विषुणे चरन्तमुपह्वरे नद्यो अंशुमत्याः ।

नभो न कृष्णमवतस्थिवांसमिष्यामि वो वृषणो युध्यताजौ ८

अध द्रप्सो अंशुमत्या उपस्थेऽधारयत् तन्वं तित्विषाणः ।

विशो अदेवीरभ्याऽचरन्तीर्बृहस्पतिना युजेन्द्रः ससाहे ९

त्वं ह त्यत् सप्तभ्यो जायमानोऽशत्रुभ्यो अभवः शत्रुरिन्द्र ।

गुल्हे द्यावापृथिवी अन्वविन्दो विभुमद्भ्यो भुवनेभ्यो रणं धाः १०

त्वं ह त्यदप्रतिमानमोजो वज्रेण वज्रिन् धृषितो जघन्थ ।

त्वं शुष्णस्यावातिरो वधत्रैस्त्वं गा इन्द्र शच्येदविन्द्रः ११

तमिन्द्रं वाजयामसि महे वृत्राय हन्तवे । स वृषा वृषभो भुवत् १२

इन्द्रः स दामने कुत ओजिष्ठः स मदे हितः । द्युम्नी श्लोकी स सोम्यः १३

गिरा वज्रो न संभृतः सबलो अनपच्युतः । ववक्ष ऋष्वो अस्तुतः १४ (९२५)

(१३८)

१-३ षत्सः । इन्द्रः । गायत्री ।

महाँ इन्द्रो य ओजसा पर्जन्यो वृष्टिमाँ इव । स्तोमैर्वित्सस्यं वावृधे १ (९२६)

प्रजामृतस्य पिप्रतः प्र यद् भरन्त बह्वयः । विप्रां ज्ञतस्य वाहसा २
 कण्वा इन्द्रं यदङ्कत स्तोमैर्यज्ञस्य सार्धनम् । जामि ब्रुवत आयुधम् ३ (१२८)
 (१३९)

१-५ शशकर्णः । अश्विनौ । १, ४ बृहती; २-३ गायत्री; ५ ककुप ।

आ नूनमश्विना युवं वत्सस्य गन्तमवसे ।
 प्रास्मै यच्छतमवुकं पृथु च्छदियुंयुतं या अरातयः १
 यदुन्तरिक्षे यद् द्विवि यत् पञ्च मानुषां अनु । नृमणं तद् धत्तमश्विना २
 ये वां दंसांस्यश्विना विप्रांसः परिमामृशुः । एवेत् काण्वस्य बोधतम् ३
 अयं वां घर्मो अश्विना स्तोमेन परि धिच्यते ।
 अयं सोमो मधुमान् वाजिनीवसु येन वृत्रं चिकेतथः ४
 यदुप्सु यद् वनस्पतौ यदोषधीषु पुरुदंससा कृतम् । तेन माविष्टमश्विना ५ (१३३)
 (१४०)

१-५ शशकर्णः । अश्विनौ । अनुष्टुप्; १ बृहती; ५ शिष्टुप् ।

यन्नास्तया भुरण्यथो यद् वा देव भिषज्यथः ।
 अयं वां वत्सो मतिभिर्न विन्धते हविष्मन्तं हि गच्छथः १
 आ नूनमश्विनोर्ऋषि स्तोमं चिकेत वामया ।
 आ सोमं मधुमत्तमं घर्मं सिञ्चादथर्वणि २
 आ नूनं रघुवर्तनिं रथं तिष्ठथो अश्विना ।
 आ वां स्तोमां इमे मम नभो न चुच्यवीरत ३
 यदुद्य वां नासत्योदथैराचुच्युवीमहि ।
 यद् वा वाणीभिरश्विनेवेत् काण्वस्य बोधतम् ४
 यद् वां कक्षीवां उत यद् व्यश्व ऋषिर्यद् वां द्वाघतमा जुहाव ।
 पृथी यद् वां वैन्यः सादनेष्वेवेदतो अश्विना चेतयेथाम् ५ (१३८)

(१४१)

१-५ शशकर्णः । अश्विनौ । १ विराट्; २ जगती; ३ अनुष्टुप्; ४-५ बृहती ।

यातं छर्विष्पा उत नः परस्पा भूतं जगत्पा उत नस्तनुपा । वर्तिस्तोकाय तनयाय यातम् १
 यदिन्द्रेण सरथं याथो अश्विना यद् वा वायुना भवथः समोकसा ।
 यदादित्येभिर्ऋभुभिः सजोषसा यद् वा विष्णोर्विक्रमणेषु तिष्ठथः २
 यदुद्याश्विनावहं हुवेय वार्जसातये । यत् पुत्सु तुवणे सहस्तच्छ्रेष्ठमश्विनोरवः ३ (१४१)

आ नूनं यातमश्विनेमा हव्यानि वां हिता ।

इमे सोमांसो अधि तुर्वशो यदाविमे कण्वेषु घामथं

४

यज्ञासत्या पराके अर्वाके अस्ति मेपजम् ।

तेन नूनं विमदाय प्रचेतसा छर्दिर्वत्सायं यच्छतम्

५ (९४३)

(१४२)

१-६ शशकर्णः । अश्विनौ । १-४ अनुष्टुप् ; ५-६ गायत्री ।

अभुत्स्यु प्र देव्या साकं वाचाहमश्विनोः । व्यावर्देव्या मतिं वि रातिं मर्त्येभ्यः १

प्र बोधयोषो अश्विना प्र देवि सूनृते सहि । प्र यज्ञहोतरानुषक् प्र यदाय श्रवो बृहत् २

यदुषो यासिं भानुना सं सूर्येण रोचसे । आ हायमश्विनो रथो वर्तिर्याति नृपाय्यम् ३

यदापीतासो अंशवो गावो न ब्रूह ऊर्धभिः । यद् वा वाणीरनूषत् प्र देव्यन्तो अश्विना ४

प्र द्युम्नाय प्र शर्वसे प्र नृषाह्याय शर्मणे । प्र दक्षाय प्रचेतसा ५

यच्चूनं धीभिरश्विना पितुर्योना निषीदथः । यद् वा सुज्जेभिर्बुध्या ६ (९४२)

(१४३)

(१-९) १-७ पुरुमील्हाजमील्हौ ; ८ वामदेवः ; ९ मेध्यातिथिर्मेधातिथि । १-७, ९ अश्विनौ ; ८ क्षेत्रपतिः । ऋग्वेदः ।

तं वां रथं वयमद्या हुवेम पृथुजयमश्विना संगतिं गोः ।

यः सूर्या वहति बन्धुरायुर्गिर्वाहसं पुरुतमं वसुयुम् १

युवं श्रियमश्विना देवता तां दिवो नपाता वनथः शचीभिः ।

युवोर्वपूरभि पृक्षः सचन्ते वहन्ति यत् ककुहासो रथे वाम् २

को वामद्या करते शतहव्य ऊतये वा सुतपेयाय वार्कैः ।

ऊतस्य वा वनुषे पुर्व्याय नमो येमानो अश्विना ववर्तत् ३

हिरण्ययेन पुरुमु रथेनेमं यज्ञं नासत्योप यातम् ।

पिबाथ इन्मधुनः सोम्यस्य वधथो रत्नं विधते जनाय ४

आ नो यातं द्विवो अच्छा पृथिव्या हिरण्ययेन सुवृता रथेन ।

मा वामन्ये नि यमन् देव्यन्तः सं यद् वृदे नाभिः पुर्व्या वाम् ५

नू नो रथि पुरुवीरं बृहन्तं दस्रा मिमाथामुमयेष्वस्मे ।

नरो यद् वामश्विना स्तोममावन्त्सधस्तुतिमाजमील्हासो अगमन् ६ (९५५)

इहेह यद् वां समुना पंपूक्षे सेयमस्मे सुमतिर्वीजरत्ना ।

उरुष्यतं जरितारं युवं ह श्रितः कामो नासत्या युवद्विकृ

७

मधुमतीरोषधीर्द्याव आपो मधुमन्नो भवत्वन्तरिक्षम् ।

क्षेत्रस्य पतिर्मधुमान्नो अस्त्वरिष्यन्तो अन्वेनं चरेम

८

पुनाय्यं तदश्विना कृतं वां वृषभो द्विवो रजसः पृथिव्याः ।

सहस्रं शंसा उत ये गविण्यौ सर्वा इत् तां उप याता पिबध्वै

९ (९५८)

[इति षट्त्रिंशः प्रपाठकः ॥३६॥]

॥ इति नवमोऽनुवाकः ॥ ९ ॥

॥ इति विंशं काण्डं समाप्तम् ॥

मन्त्रसंख्या—

एकोनविंशकाण्डस्यान्तपर्यन्तं— ५०२९

विंशकाण्डस्य ... ९५८

सर्वयोगः ५९८७

अथर्ववेद-संहिता समाप्ता ।

वर्णानुक्रम-सूची ।

अंशो भर्गो वरुणो ६. ४. २
 अंहोमुचं वृषभं १९. ४२. ४
 अंहोमुचं प्र भरे १९. ४२. ३
 अकर्म ते स्वपसो १८. ३. २४
 अकर्मो धीरो १०. ८. ४४
 अकुप्यन्तः कृपा २०. १३०. ८
 अक्षुद्रुधो राजन्यः ५. १८. २
 अक्षन्मीमदन्त ह्यव १८. ४. ६१
 अक्षाः फलवर्ती ७. ५०. ९
 अक्षितास्त उपसदो ६. १४२. ३
 अक्षितिं भूयसीम् १८. ४. २७
 अक्षितोतिः सनेदिमं २०. ६९. ७
 अक्षीभ्यां ते नासिकाभ्यां २. ३३. १; २०. ९६. १७
 अक्षुमोपशं विततं ९. ३. ८
 अक्ष्यौ च ते मुखं ४. ३. ३
 अक्ष्यौ नि विध्य हृदयं ५. २९. ४
 अक्ष्यौ नौ मधुसंक्राशे ७. ३६. १
 अगन्निन्द्र धवो बृहद् २०. २०. ३; ५७. ६
 अगन्म स्वः स्वरगन्म १६. ९. ३
 अगोरुधाय गविषे २०. ६५. २
 अन्न आयाद्याग्निभिः २०. १०३. २
 अन्न इन्द्रश्च दाशुषे ७. ११०. १
 अमये कव्यवाहनाय १८. ४. ७१
 अमावमिश्चरति प्रविष्ट ४. ६९. ९
 अमाविष्णू महि तदां ७. २९. १
 अमाविष्णू महि धाम ७. २९. २
 अग्निं होतारं मन्ये २०. ६७. ३
 अग्निः क्रव्याद्भूत्वा १२. ५. ४१
 अग्निः पचन् रक्षतु १२. ३. २४
 अग्निः परेषु धामसु ६. ३६. ३
 अग्निः पूर्वं आ रमतां १. ७. ४
 अग्निः प्राणान्सं ३. ३१. २
 अग्निः प्रातःसवने ६. ४७. १

अथर्व० ५८

अग्निः सूर्यश्चन्द्रमा ५. २८. २
 अग्निः सुचो अश्वरेषु ५. २७. ५
 अग्निं ते वसुवन्तं १९. १८. १
 अग्निं दूतं वृणीमहे २०. १०१. १
 अग्निमन्तश्छादयसि ९. ३. १४
 अग्निमग्निं हवीमभिः २०. १०१. २
 अग्निसीलिष्वावसे २०. १०३. १
 अग्निं ब्रूमो वनस्पतीन् ११. ६. १
 अग्निराग्नीध्रात् सुष्टुभः २०. २. २
 अग्निरासीन उत्थितो ९. ७. १९
 अग्निरिवमन्यो ४. ३१. २
 अग्निरिषैतु प्रति ५. १४. १३
 अग्निरेनं क्रव्यात् १२. ५. ७१
 अग्निर्दिव आ तपति १२. १. २०
 अग्निर्नः शत्रून् ३. १. १
 अग्निर्नो दूतः प्रत्येतु ३. २. १
 अग्निर्भूम्यामोषधीषु १२. १. १९
 अग्निर्माग्निनावतु १९. ४५. ६
 अग्निर्मा गोप्ता परि १७. १. ३०
 अग्निर्मा पातु वसुभिः १९. १७. १
 अग्निर्यव इन्द्रो यवः ९. २. १३
 अग्निर्वनस्पतीनाम् ५. २४. २
 अग्निर्वै नः पदवायः ५. १८. १४
 अग्निर्होताश्चरुष्टे १८. ४. १५
 अग्निवासाः पृथिव्यासि १२. १. २१
 अग्निष्टे नि शमयतु ६. १११. २
 अग्निष्वात्ताः पितरः १८. ३. ४४
 अग्निस्तक्मानमप ५. २२. १
 अग्निहोत्रं च श्रद्धा ११. ७. ९
 अग्नी रक्षस्तपतु १२. ३. ४३
 अग्नी रक्षांसि सेधति ८. ३. २६
 अग्नीषोमा पथिकृता १८. ५३. २
 अग्नीषोमाभ्यां कामाय १२. ४. २६

अग्नीषोमावदधुर्या ८. ९. १४
 अग्ने अक्रव्यान्निः १२. २. ४२
 अग्ने अच्छा वदेह नः ३. २०. २
 अग्ने चर्यज्ञिय ११. १. १६
 अग्नेऽजनिष्ठा महते ११. १. ३
 अग्ने जातान् प्र णुदा ७. ३४. १
 अग्ने जायस्वादितिः ११. १. १
 अग्ने तपस्तप्यामह ७. ६१. २
 अग्ने त्वचं यातुधानस्य ८. ३. ४
 अग्ने देवो इहा वह २०. १०१ ३
 अग्ने पृतनाषाट् ५. १४. ८
 अग्नेः प्रजातं परि १२. २६. १
 अग्ने प्रेहि प्रथमो ४. १४. ५
 अग्ने मन्युं प्रतिनुदन् ५. ३. २
 अग्ने यत् ते तपस्तेन २. १९. १
 अग्ने यत् ते तेजस्तेन २. १९. ५
 अग्ने यत् तेऽर्चिस्तेन २. १९. ३
 अग्ने यत् ते शोचिस्तेन २. १९. ४
 अग्ने यत् ते हरस्तेन २. १९. २
 अग्नेरिवास्य दहत ६. २०. १
 अग्नेरिवास्य दहतो ७. ४५. २
 अग्नेर्षासो अपां गर्भो ८. ७. ८
 अग्नेर्भग स्थ १०. ५. ७
 अग्नेर्मन्वे प्रथम ४. २३. १
 अग्नेर्वर्म परि १८. २. ५८
 अग्ने वैश्वानर विश्वैर्मा २. १६. ४
 अग्नेः शरीरमसि ८. २. २८
 अग्ने शर्ध महते ७. ७३. १०
 अग्नेष्ट्रे प्राणममृता ८. २. १३
 अग्ने सपत्नानधरान् १३. १. ३१
 अग्ने समिधमाहार्ष १९. ६४. १
 अग्ने सहस्वानभि ११. १. ६
 अग्नेः सांतपनस्या ६. ७६. २
 अग्ने स्वाहा कृणुहि ५. २७. १२
 अग्नौ तुषाना वप ११. १. २९
 अग्नौ सूर्ये चन्द्रमसि ११. ५. १३
 अग्न्याधेयमथो ११. ७. ८
 अग्रमेष्ट्योपधीनां ४. १९. ३
 अघद्विष्टा देवजाता २. ७. १
 अघमस्त्वचकृते १०. १. ५

अघविषा निपतन्ती १२. ५. २६
 अघशंसदुःशंसाभ्यां १२. २. २
 अघायतामपि नह्या १०. ९. १
 अघाश्वस्येदं भेषजं १०. ४. १०
 अघोरचक्षुरपतिष्ठी १४. २. १७
 अघं पच्यमाना १२. ५. ३२
 अघ्ये पदवीर्भव १२. ५. ५८
 अघ्न्ये प्र शिरो जहि १२. ५. ६०
 अङ्गभेदमङ्गज्वरं ९. ८. ५
 अङ्गभेदो अङ्गज्वरो ५. ३०. ९
 अङ्गादङ्गात् प्र च्यावय १०. ४. २५
 अङ्गादङ्गाद् वयमस्या १४. २. ६९
 अङ्गिरसो नः पितरो १८. १. ५८
 अङ्गिः सामयनं पूर्वो १८. ४. ८
 अङ्गिरोभिर्यज्ञियैः १८. १. ५९
 अङ्गेअङ्गे शोचिषा १. १२. २
 अङ्गेअङ्गे लोमिलोमि २. ३३. ७; २०. ९६. २३
 अङ्गेभ्यस्त उदराय ११. २. ६
 अचिकित्वांश्चिकितु ९. ९. ७
 अचिक्रदत् स्वपा इह ३. ३. १
 अच्छ त्वा यन्तु हविनः ३. ४. ३
 अच्छा हि त्वा सह २०. १०३ ३
 अच्छायमेति शवसा ५. २७. ४
 अच्छा न इन्द्रं यशसं ६. ३९. २
 अच्छा म इन्द्रं मतयः २०. १७. १
 अच्युतच्युत समदो ५. २०. १२
 अजं च पचत पञ्च ९. ५. ३७
 अजः पक्वः स्वर्गे लोके ९. ५. १८
 अजमनजिम पयसा ४. १४. ६
 अजस्त्रिनाके त्रिदिवे ९. ५. १०
 अजागार केविका २०. १२९. १७
 अजाता आसन्नृतवो ११. ८. ५
 अजा रोह सुकृतां ९. ५. ९
 अजिराधिराजौ ज्येनौ ७. ७०. ३
 अजैष त्वा संलिखितं ७. ५०. ५
 अजैष्माद्यासना १६. ६. १
 अजो अग्निरजमु ९. ५. ७
 अजो भागस्तपसस्तं १८. २. ८
 अजो वा इदमग्रे ९. ५. २०
 अजोग्न्यग्नेरजनिष्ठ ४. १४. १; ९. ५. १३

अजोऽस्यज स्वर्गोऽसि ९. ५. १६
 अजते व्यजते १८. ३. १८
 अतः परिज्मन्ना गहि २०. ७०. ५
 अतन्द्रो यास्यन् १३. २. २८
 अतिथोन् प्रति ९. ६. (८) ४७
 अति द्रव श्वानो १८. २. ११
 अति धन्वान्यत्यपः ७. ४१. १
 अति धावतातिसरा ५. ८. ४
 अति निहो अति स्रवो २. ६. ५
 अतिमात्रमवर्धन्त ५ १९. १
 अति विश्वान्यरुहद् १९. ४२. २
 अतिसृष्टो अपां १६. १. १
 अतीदु शक्र ओहत २० ९२. ११
 अतीव यो मरुतो २. १२. ६
 अतो वै बृहस्पतिमेव १५. १०. ४-५
 अतो वै ब्रह्म च क्षत्रं १५. १०. ३
 अत्यर्धर्च परस्वतः २०. १३१. १९
 अत्राह गोरमन्वत २०. ४१. ३
 अत्रिवद् वः क्रिमयो २. ३२. ३; ५. २३. १०
 अत्रैनानिन्द्र वृत्रहन् ५. ८. ९
 अथ य एवं विदुषा १५. १२. ८
 अथ यस्या त्रात्यो १५. १३. ११
 अथर्वाणो अबध्नत १०. ६. २०
 अथर्वाणं पितरं ७. २. १
 अथर्वा पूर्णं चमसं १८. ३. ५४
 अथा ते अन्तमानां २०. ५७. ३; ६८. ३
 अथो इयन्निति २०. १३०. १८
 अथो इयन्नियन्निति २०. १३०. १७
 अथोपदान भगवो १९. ३४ ८
 अथो यानि च यस्मा १९. ४८. १
 अथो इवा अस्थिरो २०. १३०. १९
 अथो सर्वं इवापदं ११. ९. १०
 अदन्ति त्वा पिपीलिका ७ ५६ ७
 अदब्धो दिवि पृथिव्यां १७. १. १२
 अदान्यान्त्सोमपान् २. ३५. ३
 अदारसद् भवतु देव १. २०. १
 अदितिः इमश्रु वपतु ६. ६८. २.
 अदितिर्द्यौरदितिः ७ ६. १
 अदितिर्मादित्यैः १८. ३. २७
 अदितैर्हस्तां स्रुचमेतां ११ १. २४

अदूहमित्यां पूषकं २०. १३१. १८
 अदृशन्नस्य केतवो १३. २ १८; २० ४७. १५
 अदेवृष्यपतिम्री १४ २. १८
 अदो यत् ते हृदि श्रितं ६. १८. ३
 अदो यदवधावति २. ३. १
 अदो यदवरोचते ३. ७. ३
 अदो यद् देवि प्रथमा १२ १. ५५
 अद्विरजादिभिः १५. १४. ७
 अद्वयस्त्वा राजा वरुणो ३. ३. ३
 अद्याग्ने अद्य सवितः ४. ४. ६
 अद्या मुरीय यदि ८. ४. १५
 अध ते विश्वमनु २०. १५. २
 अध त्वं द्रप्सं विभ्वं १८. १. २१
 अध द्रप्सो अंशुमत्या २०. १३७. ९
 अधराखं प्र हिणोमि ५. २२. ४
 अध रात्रि तृष्टधूमम् १९. ४७. ८; ५०. १
 अधरोऽधर उत्तरेभ्यो ६. १३४. २
 अधा यथा नः १८. ३. २१
 अधा हीन्द्र गिर्वण २०. १००. १
 अधि द्वयोरदधा २०. २५. ३
 अधि नो भूतं पृतना ४. २८. ७
 अधि ब्रूहि मा रमथाः ८. २ ७
 अधि स्कन्द वीरयस्व ५. २५. ८
 अधीतीरध्यगाद् २. ९. ३
 अध्यक्षो वाजी मम ९. २. ७
 अध्यर्ष्यवोऽरुणं २०. ८७. १
 अनच्छये तुरगातु ९. १०. ८
 अनङ्गुष्ठस्तत्त्वं प्रथमं ६ ५९. १
 अनङ्गवानिन्द्रः स पशुभ्यो ४. ११. २
 अनङ्गवान् दाधार ४. ११. १
 अनङ्गवान् दुहे सुकृतस्य ४. ११. ४
 अनङ्गाहं प्लवमन्वा १२. २. ४८
 अनन्तं विततं पुरुत्रा १०. ८. १२
 अनपत्यमल्पपशुं १२. ४. २५
 अनभ्रयः खनमाना १९ २. ३
 अनमित्रं नो अधगाद् ६. ४०. ३
 अनयाहमोषध्या ४. १८. ५; १०. १. ४
 अनवद्याभिः समु जग्म २. २. ३
 अनवद्यौरभिद्युभिः २० ४०. २; ७०. ४
 अनर्शराति वसुदा २०. ५८. २

अनस्थाः पूताः पवनेन ४. ३४. २
 अनागमिष्यतो १६. ६. १०
 अनागोहत्या वै भीमा १०. १. २९
 अनाष्ट्यो जातवेदा ७. ८४. १
 अनासा ये चः प्रथमा ४. ७. ७; ५. ६. २
 अनामयोपजिह्विका २०. १२९. २०
 अनास्माकस्तद् १९. ५७. ५
 अनुगच्छन्ती प्राणानुप १२. ५. २७
 अनु च्छद्य इयमेन ९. ५. ४
 अनुजिघ्रं प्रमृशन्तं ८. ६. ६
 अनु ते ह्यभं तुरयन्त २०. १०५. २
 अनु त्वाग्निः प्राविशामनु १०. १०. ७
 अनु त्वा रोदसी २०. ४२. २
 अनु त्वा हरिणो ३. ७. २
 अनुपूर्ववत्सां धेनुम् ९. ५. २९
 अनु प्रत्नस्यौकसः २०. २६. ३; ९२. १५
 अनुमतिः सर्वमिदं ७. २०. ६
 अनुमतेऽन्विदं ६. १३१. २
 अनु मन्यतामनु ७. २०. ३
 अनुव्रतः पितुः पुत्रो ३. ३०. २
 अनुव्रता रोहिणी १३. १. २२
 अनु सूर्यमुदयतां १. २२. १
 अनुस्पृष्टो भवत्येषो २०. ९६. ४
 अनुहवं परिहवं १९. ८. ४
 अनुहृतः पुनरेदि ५. ३०. ६
 अनृणा अस्मिन्नृणाः ६. ११७. ६
 अनुक्षरा ऋजवः १४. १. ३४
 अनेनेन्द्रो मणिना ८. ५. ३
 अन्तकाय मृत्यवे ८. १. १
 अन्तकोऽसि मृत्युरसि १६. ५. २, ९
 अन्तरा द्यां च पृथिवीं ९. ३. १५
 अन्तरिक्ष आसां १. ३२. २
 अन्तरिक्षं जालम् ८. ८. ५
 अन्तरिक्षं दिवं १०. ९. १०
 अन्तरिक्षं धेनुस्तस्या ४. ३९. ४
 अन्तरिक्षाय स्वाहा ५. ९. ३-४
 अन्तरिक्षेण पतति ६. ८०. १
 अन्तरिक्षेण सह ४. ३८. ६-७
 अन्तरिक्षे नायवे ४. ३९. ३
 अन्तरेमे ममसी ५. २०. ७

अन्तर्गर्भश्चरति ११. ४. २०
 अन्तर्दधे वावापृथिवी ८. ५. ६
 अन्तर्दधे ब्रुहुता ६. ३२. १
 अन्तर्देक्षा अभवत् १०. ६. १९
 अन्तर्धिदेवानां १२. २. ४४
 अन्तर्धेहि जातवेद ११. १०. ४
 अन्तश्चरति रोचना ६. ३१. २; २०. ४८. ५
 अन्ति सन्तं न १०. ८. ३२
 अन्वायेन वधासा १३. ८. ४९; ९. ५६
 अन्नं पूर्वा रासतां १९. ७. ४
 अन्यक्षेत्रे न रमसे ५. २२. ९
 अन्वत्रास्मन्नुच्यतु ६. २६. ३
 अन्यमू पु यम्यग्य १८. १. १६
 अन्येभ्यस्त्वा पुरुषेभ्यो १२. २. १६
 अन्वग्निरुषसामग्र ७. ८२. ४; १८. १. २७
 अन्वद्य नोऽनुमतिः ७. २०. १
 अन्वान्त्र्यं क्षीर्षिष्यमथो २. ३१. ४
 अन्वारमेथामनु ६. १२२. ३
 अन्विदनुमते त्वं ७. २०. २
 अह्ना प्रत्यङ् ब्राह्मो १५. १८. ५
 अहे च त्वा रात्रये ८. २. २०
 अपकामं स्यन्दमाना ३. १३. ३
 अप कामति सूनुता १२. ५. ६
 अपकामन् पौरुषेयाद् ७. १०५. १
 अप काम नानदती १०. १. १४
 अपक्रीताः सहोयसी ८. ७. १२
 अपचितां लोहिनीनां ७. ७४. १
 अपचितः प्र पतत ६. ८३. १
 अप ज्योतिषा तमो २०. १६. ५
 अप तस्य हतं तमो १०. ७. ४०
 अप ले तायवो १३. २. १७; २०. ४७. १४
 अपथेना जभारैणां ५. ३१. १०
 अप नः शोशुचदधम् ४. ३३. १
 अप न्यबुः पौरुषेयं १९. २०. १
 अपपापं परिह्वं १९. ८. ५
 अपमित्यमप्रतीतं ६. ११७. १
 अपमृज्य वातुधाना ४. १८. ८
 अपरिमितमेव ब्रह्म ९. ५. २२
 अपवासे नक्षत्राणां ३. ७. ७
 अपश्वा दग्धानस्य ९. ५५. ५

अपश्यं गोपामनि ९. १०. ११
 अपश्यं वृचति १८. ३. ३
 अपस्त ओषधीमतीः १९. १८. ३
 अप स्तेनं स्वासो १९. ५०. ५
 अपस्त्वं धुक्षे प्रथमा १०. १०. ८
 अपः समुद्राद् दिवम् ४. २७. ४
 अपाः पूर्वेषां हरिवः २०. ३२. ३
 अपागृह्णन्मृतां १८. २. ३३
 अपाब् प्राचेति स्वधवा ९. १०. १६
 अपाब्नी त उभौ ७. ७०. ४
 अपादग्ने समभवत् १०. ८. २१
 अपादिन्द्रो अपादग्निः २०. ९१. ८
 अपादेति प्रथमा ९. १०. २३
 अपानति प्राणति ११. ४. १४
 अपानाय व्यानाय ६. ४१. २
 अपां तेजो ज्योतिः १. ३५. ३
 अपामग्निस्तनूभिः ४. १५. १०
 अपामग्रमति समुद्रं १६. १. ६
 अपामह् दिव्यानां १९. २. ४
 अपामस्मै बज्रं प्र १०. ५. ५०
 अपामार्गं ओषधीनां ४. १७. ८
 अपामार्गोऽप मार्ष्टु ४. १८. ७
 अपामिहं न्यवनं ६. १०६. २
 अपामूर्जं ओजसो १९. ४५. ३
 अपामूर्मिर्मदन्निव २०. २८. ४; ३९. ५
 अपां केनेन नमुचेः २०. २९. ३
 अपां मा पाने यतमो ५. २९. ८
 अपां यो अग्ने प्रतिमा २. ४. २
 अपां रसः प्रथमजो ४. ४. ५
 अपावृत्त्यगार्हपत्यात् १२. २. ३४
 अपास्तम उच्छतु १४. २. ४८
 अपि नह्यामि ते बाहू ७. ७०. ५
 अपि वृक्ष पुराणवद् ७. ९०. १
 अपूपवान् क्षीरवान् १८. ४. १६
 अपूपवान् घृतवान् १८. ४. १९
 अपूपवान् दधिवान् १८. ४. १७
 अपूपवान् द्रव्यवान् १८. ४. १८
 अपूपवान् जवांश्च १८. ४. २१
 अपूपवान् पचांश्च १८. ४. २४
 अपूपवान् मधुमान् १८. ४. २२

अपूपवान् मांसवान् १८. ४. २०
 अपूपवान् रसांश्च १८. ४. २३
 अपूप. पिहितान् १८. ३. ६८; ४. २५
 अपूर्वेणोपिता वाचस्ता १०. ८. ३३
 अपेत वीत वि च १८. १. ५५
 अपेतो वायो सविता ४. २५. ४
 अपेन्द्र द्विपतो १. २१. ४
 अपेन्द्र प्राचो मधवन् २०. १२५. १
 अपेमं जीवा १८. २. २७
 अपेमां मात्रां १८. २. ४०
 अपेयं रात्र्युच्छतु २. ८. २
 अपेहि मनसस्पते २०. ९६. २४
 अपेक्षारिरस्वरिवा ७. ८८. १
 अपैतेनारात्सीरसौ ५. ६. ७
 अपो दिव्या अचायियं ७. ८९. १; १०. ५. ४६
 अपो देवीरुप ह्वये १. ४. ३
 अपो देवीर्मधुमतीः १०. ९. २७
 अपो निषिञ्जन्सुरः ४. १५. १२
 अपो यदग्निं पुरुहूत २०. ७७. ८
 अपो वामदेव्यं यज्ञं ८. १०. (१०) १७
 अपो वामदेव्येन ८. १०. (८) १५
 अपो वृत्रं वज्रिचांसं २०. ७७. ७
 अप्रजास्त्वं मातं ८. ६. २६
 अप्रपाण च वेदान्ता २०. १२८. ८
 अप्राणैति प्राणेन ८. ९. ९
 अप्सरसः सधमादं ७. १०९. ३; १४. २. ३४
 अप्सु ते जन्म दिवि ६. ८०. ३
 अप्सु ते राजन् वरुण ७. ८३. १
 अप्सु धूतस्य हरिवः २०. ३३. १
 अप्सु मे सोमो १. ६. २
 अप्सु स्तीमास्तु वृद्धास्तु ११. ८. ३४
 अपस्वन्तरमृतमप्सु १. ४. ४
 अप्स्वासीन्मातरिश्वा १०. ८. ४०
 अबोध्वग्निः समिधा १३. २. ४६
 अभयं द्यावापृथिवी ६. ४०. १
 अभयं नः करत्यन्तरिक्षं १९. १५. ५
 अभयं मित्रादभयं १९. १५. ६
 अभयं मित्रावरुणा ६. ३२. ३
 अभागः सजप परेतो ४. ३२. ५
 अभि क्रन्द स्तनया० ४. १५. ६

अभिकन्दन् स्तनय० ११. ५. १२
 अभि गोत्राणि सहसा १९. १३. ७
 अभि तं निर्ऋतिः ४. ३६. १०
 अभि तिष्ठामि ते ६. ४२. ३
 अभि तेषां सहमाना ३. १८. ६
 अभि त्वं देवं सविता ७. १४. १
 अभि त्वा जरिमाहित ३. ११. ८
 अभि त्वा देवः सविताभि १. २९. ३
 अभि त्वा पूर्वपीतये २०. ९९. १
 अभि त्वा मनुजातेन ७. ३७. १
 अभि त्वा वर्चसा गिरः २०. ४८. १
 अभि त्वा वर्चसासिच० ४. ८. ६
 अभि त्वा वृषभा सुते २०. २२. १
 अभि त्वा शू नोनुमो २०. १२१. १
 अभि त्वेन्द्र वरिमतः ६. ९९. १
 अभि त्वोणोमि पृथिव्या १८. २. ५२
 अभि छुम्मानि वनिन २०. ६. ७
 अभि प्र गोपति २०. २२. ४; ९२. १
 अभि प्र वः सुराधसं २०. ५१. १
 अभि प्रेहि दक्षिणतो ४. ३२. ७
 अभि प्रेहि माप वेन ४. ८. २
 अभिभूर्यज्ञो अभिभूः ६. ९७. १
 अभि वर्धतां पयसाभि ६. ७८. २
 अभिष्टृत्य सपत्नानभि १. २९. २
 अभिष्टृष्टा ओषधयः ११. ४. ६
 अभि श्यावं न कृशनेभिः २०. १६. ११
 अभि हि सत्य सोमपा २०. ६४. २
 अभीवर्तेन नणिना १. २९. १
 अभीवर्तो अभिभवः १. २९. ४
 अभीवस्यः प्र जिहीते २०. १२७. १०
 अभीवृता हिरण्येन १०. १०. १६
 अभीशुना मेया आसन् ६. १३७. २
 अभी पु णः सखीनाम् २०. १२४. ३
 अभीहि मन्यो ४. ३२. ३
 अभुत्सु प्र देव्या २०. १४२. १
 अभूतिरुप द्वियमाणा १२. ५. ३५
 अभूद् वृतः प्रहितो १८. ४. ६५
 अभ्यक्ताक्ता स्वरंकृता १०. १. २५
 अभ्यन्यदेति पर्यन्य १३. २. ४३
 अभ्यन्नं सुरभि ६. १२४. ३

अभ्यर्चत सुष्टुति ७ ८२. १
 अभ्यावर्तस्व पशुभिः ११. १. २२
 अभ्रं पीबो मजा ९. ७. १८
 अभ्रातृर्ग्री वरुणा १४. १. ६२
 अभ्रातृव्यो अना २०. ११४. १
 अभ्रिये दिद्युक्षत्रिये २. २. ४
 अमन्महीदनाशवो २०. ११६. २
 अमा कृत्वा पाप्मानं ४ १८. ३
 अमा घृतं कृणुते ११. ५. १५
 अमावास्या च पौर्णमासी १५. २. १४
 अमावास्ये न त्वदेता ७. ७९. ४
 अमासि मात्रां १८. २. ४५
 अमित्रसेनां मघवल० ३. १. ३
 अमी ये युधमायन्ति ६. १०३. ३
 अमीषां चित्तानि ३. २. ५
 असुकथा यक्षमाद् दुरिता २. १०. ६
 अमुत्रभूयादधि ७. ५३. १
 अमुत्र सन्निह वेत्येतः १३. १. ३९
 अमुत्रैनमा गच्छताद् ९. ३. १०
 अमूनश्वत्थ निः ८. ८. ३
 अमूनहेतिः पतत्रिणी ६. २९. १
 अमूः परि पृदाक्च १. २७. १
 अमू ये दिवि सुमगे ३. ७. ४
 अमूर्या उप सूर्य १. ४. २
 अमूर्या यन्ति योषितो १. १७. १
 अमोतं वासो दद्याद् ९. ५. १४
 अमोऽहमस्मि सा त्वं १४. २. ७१
 अम्बयो यन्त्यध्वभिः १. ४. १
 अम्भो अमो महः १३. ८. ५०
 अम्भो अरुणं १३. ८. ५१
 अयं यो अभिशोचयिष्णुः ६. २०. ३
 अयं यो भूरिमूलः ६. ४३. २
 अयं यो वक्रो ७. ५६. ४
 अयं यो विश्वान् ५. २२. २
 अयं लोकः प्रियतमो ५. ३०. १७
 अयं लोको जालं ८. ८. ८
 अयं बज्रस्तर्पयतां ६. १३४. १
 अयं वस्ते गर्भं १३. १. १६
 अयं वा उ अभिर्ब्रह्मा १५. १०. ७
 अयं वा घर्भो अभिना २०. १३९. ४

अयं विष्कन्धं सहते २. ४. ३
 अयं स देवो अप्सवन्तः १३. ३. १५
 अयं स शिङ्के येन ९. १०. ७
 अयं सहस्रमा नो ७. २२. १
 अयं सहस्रमृषिभिः २०. १०४. २
 अयं स्तुवान् १. ८. २
 अयं छाकृत्यो मणिः ८. ५. ४
 अयं ग्रावा पृथुबुध्नो १२. ३. १४
 अयं जीवतु मा मृत्येन ८. २. ५
 अयं त इन्द्र सोमो २०. ५. ५
 अयं ते अस्म्युप न ४. ३२. ६
 अयं ते कृत्यां विततां १०. ३. ४
 अयं ते योनिर्ऋत्वियो ३. २०. १
 अयं दभो विमन्युकः ६. ४३. १
 अयं देवा इहैवास्त्वयं ८. १. ८
 अयं देवानामसुरो १. १०. १
 अयं नो नभस्पती ६. ७९. १
 अयज्ञियो हतवर्चो १२. २. ३७
 अयन्महा ते अर्वाहः २०. १२९. ११
 अयमग्निः सत्पतिः ७. ६२. १
 अयमग्निरमूमहद्यानि ३. २. २
 अयमग्निरुपसद्य इह ५. ३०. ११
 अयमस्तु धनपतिः ४. २२. ३
 अयमा यात्यर्यमा ६. ६०. १
 अयमिद् वै प्रतीवर्त ८. ५. १६
 अयमिन्द्र वृषाकपिः २०. १२६. १८
 अयमु ते समतसि २०. ४५. १
 अयमु त्वा विचर्षणे २०. ५. १
 अयमेमि विचाकशद् २०. १२६. १९
 अयमौदुम्बरो मणिर्वारो १९. ३१. १४
 अयं पन्थाः कृत्येति १०. १. १५
 अयं पिपान इन्द्रः ९. ४. २१
 अयं प्रतिसरो मणिर्वारो ८. ५. १
 अयं मणिः सपत्नहा ८. ५. २
 अयं मणिर्वरणो १०. ३. ३
 अयं मे वरण १०. ३. ११
 अयं मे वरणो १०. ३. १
 अयं मे हस्तो ४. १३. ६
 अयस्मये हृपदे ६. ६३. ३; ८४. ४
 अयामि घोष इन्द्र २०. १२. २

अया विष्टा जनयन् ७. ३. १
 अया ह त्वं मायया २०. ३६. ६
 अयुक्त सप्त शुन्ध्युवः १३. २. २४; २०. ४७. २१
 अयुतोऽहमयुतो म १९. ५१. १
 अयोजाला असुरा १९. ६६. १
 अयोमुखाः सूचीमुखाः ११. १०. ३
 अयोदंष्ट्रो अर्चिवा ८. ३. २
 अरं कामाय हरयो २०. ३१. २
 अरंगरो वावदीति २०. १३५. १३
 अरंघुषो निमज्य १०. ४. ४
 अरदुपरम २०. १३१. १५
 अरसं कृत्रिमं नादं १२. ३४. ३
 अरसं प्राच्यं विषमरसं ४. ७. २
 अरसस्त इषो शल्यो ४. ६. ६
 अरसस्य शकौटस्य ७. ५६. ५
 अरसास इहाहयो १०. ४. ९
 अरातीयोभ्रातृव्यस्य १०. ६. १
 अरात्यास्त्वा निर्ऋत्या १०. ३. ७
 अरायक्षयणमसि २. १८. ३
 अरायमसृक् पावानं २. २५. ३
 अरायान् ब्रूवो रक्षांसि ११. ६. १६
 अरिप्रा आपो अप १०. ५. २४; १६. १. १०
 अरिष्टोऽहमरिष्टगुः १०. ३. १०
 अरुल्लानमिदं महत् २. ३. ५
 अर्चत प्रार्चत २०. ९२. ५
 अर्चामे वां वर्धायापो १८. १. ३१
 अर्जुनि पुनर्वो यन्तु २. २४. ७
 अर्धमर्धेन पयसा ५. १. ९
 अर्धमासाश्च मासाश्च ११. ७. २०
 अर्बुदिनाम यो देव ११. ९. ४
 अर्बुदिश्च त्रिषंधिः ११. ९. २३
 अर्भको न कुमारको २०. ९२. १२
 अर्यमणं बृहस्पतिं ३. २०. ७
 अर्यमणं यजामहे १४. १. १७
 अर्वागन्य इतो अन्यः ११. ५. ११
 अर्वागन्यः परो अन्यो ११. ५. १०
 अर्वाङ् परस्तात् १३. २. ३१
 अर्वाङ्गिहि सोमकामं २०. ८. २
 अर्वाचीनं सु ते २०. १९. २
 अर्वाश्चमिन्द्रममुतो ५. ३. ११

अर्वांश्च त्वा सुखे २०. २३. ९
 अर्वावितो न आ गहि २०. ६. ८; २०. ४; ५७. ७
 अलसालासि पूर्वा ६. १६. ४
 अलास्युर्कं निस्त्रातकम् २०. १३२. २
 अलाबूनि पृषातकामि २०. १३५. ३
 अल्लिङ्गना जाष्कमदा ११. ९. ९
 अलण्ड्वन् हन्मि महता २. ३१. ३
 अवः परेण पर एना ९. ९. १७; १३. १. ४१
 अवः परेण पितरं ९. ९. १८
 अवकादानमिशोचा ४. ३७. १०
 अवकोल्वा उदकात्मानः ८. ७. ९
 अवकक्षिणं वृषमं २०. ८५. २
 अव जहि यातुघानानव ५. १४. २
 अव ज्यामिष घन्वनो ६. ४२. १
 अव दिवस्तारयन्ति ७. १०७. १
 अव व्रप्सो अंशुमती २०. १३७. ७
 अवधीत् कामो मम ९. २. ११
 अव पथन्तामेषाम् ८. ८. २०
 अव बाधे द्विषन्तं ४. ३५. ७
 अव मन्युरवायताव ६. ६५. १
 अव मा पाप्मन् सृज ६. २६. १
 अवर्तिरदयमाना १२. ५. ३७
 अवशसा निःशसा ६. ४५. २
 अव श्वेत पदा जहि १०. ४. ३
 अवश्लक्ष्णमिव २०. १३३. ६
 अव सृज पुनरमे १८. २. १०
 अवसृष्टा परा पत ३. १९. ८
 अव स्य शूराध्वनो २०. ७७. २
 अव स्वराति गर्गरो २०. ९२. ६
 अवार्चानानव जहीन्द्र १३. १. ३०
 अवायन्तां पक्षिणो ११. १०. ८
 अवास्तुमेनमस्वगम् १२. ५. ४५
 अविः कृष्णा भागधेयं १२. २. ५३
 अविर्वै नाम देवतर्तल १०. ८ ३१
 अवीरामिव मामयं २०. १२६. ९
 अवैतेनारात्सीरसौ ५. ६. ६
 अवैरहत्यायेदमा ६. २९. ३
 अवो द्वाभ्यां पर २०. ९१. ४
 अव्यसश्च व्यचसश्च १९. ६८. १

अशिता लोकस्त्रिगति १२. ५. ३८
 अशितावस्थतिथो ९. ६. (८) ३८
 अशीतिभिस्त्रिसृभिः २. १२. ४
 अश्रापिनदं मधु २०. १६. ८
 अश्मन्वती रीयते १२. २. २६
 अश्मन्वर्म मेक्षि यो ५. १०. १-७
 अश्मन्वियमर्यमन् ६. ६०. २
 अश्रान्तस्य त्वा मनसा १९. २५. १
 अश्रूणि कृपमाणस्य ५. १९. १३
 अश्रेष्माणो आधारयन् ३. ९. २
 अश्लीला तनूर्भवति १४. १. २७
 अश्व इव रजो १२. १. ५७
 अश्वत्थ खदिरो २०. १३१. १४
 अश्वथो दभो वीरुषा ८. ७. २०
 अश्वत्थो देवसदनः ५. ४. ३; ६. ६५. १; १९. ३९. ६
 अश्वस्य वारो २०. १२९. १८
 अश्वस्याश्वतरस्य ४. ४. ८
 अश्वस्यास्नः संपतिता ५. ५. ९
 अस्त्राः कणा गावः ११. ३. ५
 अश्वायन्तो गव्यन्तो २०. ९६. ५
 अश्वपति प्रथमो २०. २५. १
 अश्वावतीगोमतीः ३. १६. ७
 अश्वावती प्र तर १८. २. ३१
 अश्विना त्वाग्ने ३. ४. ४
 अश्विना ब्रह्मणा ५. २६. १२
 अश्विना सारधेण ६. ६२. २; ९. १. १९
 अश्वत्थमुयं पृतनासु २०. ९२. १९
 अष्ट च मेऽशीतिश्च ५. १५. ८
 अष्ट जाता भूता ८. ९. २१
 अष्टधा युक्तो बहति १३. २. १९
 अष्टर्चैभ्यः स्वाहा १९. २३. ५
 अष्टाचक्रं वर्तत ११. ४. २२
 अष्टाचक्रा नवद्वारा १०. २. ३१
 अष्टादशर्चैभ्यः १९. २३. १५
 अष्टापदी चतुरक्षि ५. १९. ७
 अष्टाविंशानि शिवानि १९. ८. २
 अष्टेन्द्रस्य षड्व्यमस्य ८. ९. २३
 असच्छाखां प्रतिष्ठन्ती १०. ७. २१
 असति सत् प्रतिष्ठितं १७. १. १९
 असदन् गावः ७. ९६. १

असंज्ञा गन्धेन शुगु० १२. ५. ३४
 असङ्ख्याः समभवत् ४. १९. ६
 असंतापं मे हृदयसुवां १६. ३. ६
 असंतापे सुतपसौ ४. २६. ३
 असन्मन्त्राद् दुष्पुण्याद् ४. ९. ६
 असपत्नं नो अधराद् ८. ५. १७
 असपत्नं पुरस्तात् १९. १६. १; २७. १४
 असंबाधं बध्यतो १२. १. २
 असंबाधे पृथिव्या १८. २. २०
 असर्ववीरधरतु ९. २. १४.
 असितं ते प्रलयनं १. २३. ३
 असितस्य ते ब्रह्मणा १. १४. ४
 असितस्य तैमातस्य ५. १३. ६
 असि हि वीर सेन्यो २०. ५६. २
 असुन्वामिन्द्र संसदं २०. २९. ५
 असुराणां दुहितासि ६. १००. ३
 असुरास्त्वा न्यखनन् ६. १०९. ३
 असूतिका रामाय० ६. ८३. ३
 असृप्रमिन्द्र ते गिरः २०. ७१. १०
 असौ मे स्मरतादिति ६. १३०. २
 असौ या सेना मरुतः ३. २. ६
 असौ यो अधराद् २. १४. ३
 असौ हा इह ते मनः १८. ४. ६६
 अस्तंयते नमोऽस्त० १७. १. २३
 अस्तावि मन्म पूर्वं २०. ११९. १
 अस्तेव सु प्रतरं २०. ८९. १
 अस्त्रा नीलिखण्डेन ११. २. ७
 अस्थाद् द्यौरस्थात् ६. ४४. १; ७७. १
 अस्थि कृत्वा समिधं ११. ८. २९
 अस्थिजस्य किलासस्य १. २३. ४
 अस्थिभ्यस्ते मज्जभ्यः २. ३३. ६; २०. ९६. २२
 अस्थिखंसं परुखंसम् ६. १४. १
 अस्थीन्यस्य पीडय १२. ५. ७०
 अस्मा इदु ग्नाश्चिद् देवपत्नीः २०. ३५. ८
 अस्मा इदु ल्यदनु २०. ३५. १५
 अस्मा इदु ल्यसुपमं २०. ३५. ३
 अस्मा इदु त्वष्टा २०. ३५. ६
 अस्मा इदु प्र तवसे २०. ३५. १
 अस्मा इदु प्र भरा २०. ३५. १२
 अस्मा इदु प्रय इव २०. ३५. २
 अस्मा इदु साप्तिमिव २०. ३५. ५
 अथर्व० ५९

अस्मा इदु स्तोमं २०. ३५. ४
 अस्माकमिन्द्रः १९. १३. ११
 अस्मान्सु तत्र २०. ७१. १२
 अस्मिन्निन्द्रो नि दधातु ८. ५. २१
 अस्मिन् मणविकशतं १९. ४६. ५
 अस्मिन् वयं संकसुके १९. २. १३
 अस्मिन् वसु वसवो १. ९. १
 अस्मे धेहि श्रवो २०. ७१. १४
 अस्मे क्षत्रमग्नीषोमा ६. ५४. २
 अस्मै क्षत्राणि धारयन्तं ७. ७८. २
 अस्मै ग्रामाय प्रदिशः ६. ४०. २
 अस्मै द्यावापृथिवी ४. २२. ४
 अस्मै भीमाय नमसा २०. १५. ३
 अस्मै मणिं वर्म बध्नन्तु ८. ५. १०
 अस्मै मृत्यो अधि ८. २. ८
 अस्य देवाः प्रदिशि १. ९. २
 अस्य पीत्वा शतक्रतो २०. ६८. ८
 अस्य वामस्य पलितस्य ९. ९. १
 अत्येदिन्द्रो वाशुधे २०. ९९. २
 अत्येदु त्वेषसा २०. ३५. ११
 अत्येदु प्र ब्रूहि २०. ३५. १३
 अत्येदु भिया २०. ३५. १४
 अत्येदु मातुः २०. ३५. ७
 अत्येदेव प्र रिरिच्ये २०. ३५. ९
 अत्येदेव शवसा २०. ३५. १०
 अत्येन्द्र कुमारस्य ५. २३. २
 अत्ये देवताया उदकं १५. १३. १३
 अस्त्रामस्त्वा हविषा १. ३१. ३
 अस्त्रगता परिहृता १२. ५. ४०
 अहं राष्ट्री संगमनी ४. ३०. २
 अहं रुद्राय धनुरा ४. ३०. ५
 अहं रुद्रेभिर्वसुभिः ४. ३०. १
 अहं वदामि नेत्वं ७. ३८. ४
 अहं विवेच पृथिवीमुत ६. ६१. २
 अहं वि प्यामि मयि १४. १. ५७
 अहं सुवे पितरमस्य ४. ३०. ७
 अहं सोममाहनसं ४. ३०. ६
 अहं गृभ्णामि मनसा ३. ८. ६; ६. ९४. २
 अहं जजान पृथिवीमुत ६. ६१. ३
 अहन्नहिं पर्वते २. ५. ६
 अहमस्मि सहमानाथो ३. १८. ५

अहमस्मि सहमान १२. १. ५४
 अहमिद्धि पितृष्परि २०. ११५. १
 अहमेनाबुदतिष्ठिपं ७. ९५. २
 अहमेव वात इव ४. ३०. ८
 अहमेव स्वयमिदं ४. ३०. ३
 अहमेवास्म्यमावास्या ७. ७९. २
 अहं पचाम्यहं १२. ३. ४७
 अहं पशूनामधिपा १२. ३१. ६
 अहं प्रत्नेन मन्मना २०. ११५. २
 अहल कुश वर्तक २०. १३१. ६
 अहश्च रात्री च १५. २. २२
 अहा अरातिमविदः २. १०. ७
 अहोनां सर्वेषां विषं १०. ४. २०
 अहोरात्राभ्यां नक्षत्रेभ्यः ६. १२८. ३
 अहोरात्रे अन्वेषि १२. २. ४९
 अहोरात्रे इदं ब्रूमः ११. ६. ५
 अहोरात्रे नासिके १५. १८. ४
 अहोरात्रैर्विमितं १३. ३. ८
 आकृतिं देवीं सुभगां १२. ४. २
 आकृत्या नो बृहस्पत १२. ४. ३
 आ कन्दय धनपते २. ३६. ६
 आ कन्दय बलमोजो ६. १२६. २
 आक्ष्वैकं मणिमेकं १९. ४५. ५
 आगच्छत आगतस्य ६. ८२. १
 आगन् रात्रो संगमनी ७. ७९. ३
 आगादुदगादयं २. ९. २
 आ गावो अगमन्नुत ४. २१. १
 आ गृहीतं सं बृहतं ११. ९. ११
 आ घ त्वावान्मनाप्त २०. १२२. २
 आ घा गमद्यदि २०. २६. २
 आ घा ता गच्छानुत्तरा १८. १. ११
 आङ्गिरसानामाद्यैः १९. २२. १
 आचार्य उपनयमानो ११. ५. ३
 आचार्यस्ततश्च ११. ५. ८
 आचार्यो ब्रह्मचारी ११. ५. १६
 आचार्यो मृत्युर्वरुणः ११. ५. १४
 आच्छद्विधानैर्गुपितो १४. १. ५
 आच्या जानु दक्षिणतो १८. १. ५२
 आ जनाय द्रुहणे २०. ३६. ८
 आजामि त्वाजम्या ३. २५. ५

आजुह्वान ईड्यो ५. १२. ३
 आज्यस्य परमेष्ठिन् १. ७. २
 आज्यं विभक्तिं ९. ४. ७
 आज्जनस्य मदुघस्य ६. १०२. ३
 आज्जनं पृथिव्यां १९. ४४. ३
 आतन्वाना आयच्छन्तो ६. ६६. २
 आतिष्ठन्तं परि विधे ४. ८. ३
 आ तू न इन्द्र मय्यगुधवानः २०. २३. १
 आ तू सुशिप्र दंपते २०. २२. १३
 आ ते ददे वक्षणाभ्यः ७. ११४. १
 आ ते नयतु सविता २. ३६. ८
 आ ते प्राणं सुषामसि ७. ५३. ६
 आ ते योनिं गर्भ एतु ३. २३. २
 आ ते राष्ट्रमिह १३. १. ५
 आ ते सिधामि २०. ४. २
 आ ते स्तोत्राणि ५. ११. ९
 आतोदिनौ नितोदिनावथो ७. ९५. ३
 आत्मन्वत्युर्वरा १४. २. १४
 आत्मानं पितरं २. ५. ३०
 आ त्वा गन् राष्ट्रं ३. ४. १
 आ त्वागमं शंतातिभिः ४. १३. ५
 आ त्वाग्न इधीमहि १८. ४. ८८
 आ त्वा चृतत्वर्थमा ५. २८. १२
 आ त्वा ब्रह्मयुजा २०. ३. २; ३८. २; ४७. ८
 आ त्वा सरोह १३. १. १५
 आ त्वा विशन्तु सुतास २. ५. ४
 आ त्वा विशन्त्वाशवः २०. ६९. ५
 आ त्वा हर्यन्तं २०. ३२. २
 आ त्वा हार्षमन्तरभूः ६. ८७. १
 आ त्वेता नि धीदत २०. ६८. ११
 आथर्वणानां चतुः १९. २३. १
 आथर्वणीराङ्गिरसीः ११. ४. १६
 आदङ्गा कुविदङ्गा २. ३. २
 आदङ्गिरा प्रथमं २०. २५. ४
 आ दत्से जिनतां १२. ५. ५६
 आददानमाङ्गिरसि १२. ५. ५२
 आ दधामि ते पदं २. १२. ८
 आदलाबुकमेककम् २०. १३२. १
 आदह स्वधामनु २०. ४०. ३; ६९. १२
 आदानेन संदानेन ६. १०४. १

आदाय जीतं जीताय १२. ५. ५७
 आदित् ते अस्य २०. ७५. ३
 आदित् पद्याम्युत ३. १३. ६
 आदित्य चक्षुरा दत्त्व ५. २१. १०
 आदित्य नावमारुक्षः १७. १. २५
 आदित्या रुदा वसवो ११. ६. १३; २०. १३५. ९;
 १९. ११. ४
 आदित्या ह जरितः २०. १३५. ६
 आदित्येभ्यो अङ्गिरोभ्यो १२. ३. ४४
 आदित्यैरिन्द्रः सगणो २०. ६३. २; १२४. ५
 आदिनवं प्रतिदीप्ते ७. १०९. ४
 आ देवानामपि १९. ५९. ३
 आ देवेषु वृधते १५. १२. १०
 आधीपर्णा कामशाल्याम् ३. २५. २
 आनन्दा मोदाः प्रमुदो ११. ७. २६; ८. २४
 आ नयैतमा रभस्व ९. ५. १
 आ नूनमश्विना २०. १३९. १
 आ नूनमश्विनोः २०. १४०. २
 आ नूनं यातमश्विना २०. १४१. ४
 आ नूनं रघुवर्तिनि २०. १४०. ३
 आनृत्यतः शिखण्डिनो ४. ३७. ७
 आ नो अग्ने सुमर्ति २. ३६. १
 आ नो भर मा परि छा ५. ७. १
 आ नो यज्ञं भारती ५. १२. ८
 आ नो यातं दिवो २०. १४३. ५
 आ नो याहि सुतावतो २०. ४. १
 आ नो विश्वास्तु हव्य २०. १०४. ३
 आन्त्राणि जत्रवो ११. ३. १०
 आन्त्रेभ्यस्ते गुदाभ्यो २. ३३. ४; २०. २६. २०
 आप इद् वा उ भेषजीः ३. ७. ५; ६. ९१. ३
 आपः पृणीत भेषजं १. ६. ३
 आप्राथ महिना २०. ८१. २; ९२. २१
 आपर्जन्यस्य ३. ३१. ११
 आपश्चित् पिप्यु स्तयो २०. १२. ४
 आपश्यति प्रति ४. २०. १
 आपस्पुत्रासो अग्नि १२. ३. ४
 आपूर्णो अस्य कलशः २०. ८. ३
 आपो अग्निं प्र हिणुत १८. ४. ४०
 आपो अग्रं दिव्या ८. ७. ३
 आपो अग्ने विश्वमावन् ४. २. ६

आपो अस्मान् मातरः ६. ५१. २
 आपो न देवीरूप २०. २५. २
 आपो न सिन्धुमभि २०. १७. ७
 आपो भद्रा घृतम् ३. १३. ५
 आपो मौषधीमतीः १९. १७. ६
 आपो यद् वः शोचिस्तेन २. २३. ४
 आपो यद् वस्तपस्तेन २. २३. १
 आपो यद् वस्तेजस्तेन २. २३. ५
 आपो यद् वोर्जिस्तेन २. २३. ३
 आपो यद् वो हरस्तेन २. २३. २
 आपो वत्सं जनयन्तीः ४. २. ८
 आपो विद्युदभ्रं ४. १५. ९
 आपो हि छा मयो १. ५. १
 आप्रोतीमं लोकान् ९. ६. (१३) ६१
 आप्र च्यवेधामप १८. ४. ४९
 आप्रत्यखं दाशुषे ७. ४०. २
 आप्र द्रव परमस्याः ३. ४. ५
 आप्रुपायन् मधुन २०. १६. ४
 आबयो अनावयो ६. १६. १
 आभूत्या सहजा वज्र ४. ३१. ६
 आमणको मणत्सकः २०. १३०. ९
 आमध्वो अस्मा २०. ७६. ७
 आमन्त्रैरिन्द्र हरिभिः ७. ११७. १
 आ मा पुष्टे च पोषे ३. १०. ७
 आ मारुक्षत् पर्णमणिः ३. ५. ५
 आ मारुक्षद् देवमणिः ८. ५. २०
 आ मिनोनिनि भवते २०. १३१. १
 आ मे धनं सरस्वती १९. ३१. १०
 आ मे महच्छतभिषग् १९. ७. ५
 आमे सुपक्वे शबले ५. २९. ६
 आ यं विशन्तीन्दवो ६. २. २
 आयं गौः पृश्निरक्रमीद् ६. ३१. १; २०. ४. ४८
 आ यत् पतन्त्येन्यः २०. ९२. ७
 आ यद् दुवः शतक्रतवा २०. १२२. ३
 आयने ते परायणे ६. १०६. १
 आ यन्ति दिवः पृथिवीं १२. ३. २६
 आयमगन्तस्वत्सरः ३. १०. ८
 आयमगन्तस्विता क्षुरेण ६. ६८. १
 आयमगन् पर्णमणिः ३. ५. १
 आयमगन् युवा भिषक् १०. ४. १५

आ ययाम सं बबर्ह ९. ३. ३
 आय वनेनती जनी २०. १३१. ८
 आ यात पितरः १८. ४. ६२
 आ यातु मित्र ऋतुभिः ३. ८. १
 आ यात्विन्द्रः स्वपतिः २०. ९४. १
 आ याहि मृगुमा २०. ३. १; ३८. १; ४७. ७
 आयुरस्मै धेहि २. २९. २
 आयुरस्यायुमे दाः २. १७. ४
 आयुर्ददं विपश्चितं ६. ५२. ३
 आयुर्दा अग्ने जरसं २. १३. १
 आयुर्यत् ते अतिहितं ७. ५३. ३
 आयुर्विधायुः परि १८. २. ५५
 आयुश्च रूपं च नाम १२. ५. ९
 आयुषायुः कृतां १९. २७. ८
 आयुषे त्वा वर्चसे १९. २६. ३
 आयुषोऽसि प्रतरणं १९. ४४. १
 आयुष्मतामायुष्कृतां ३. ३१. ८
 आ यूथेव क्षुमति १८. ३. २३-
 आ यो धर्माणि प्रथमः ५. १. २
 आ रभस्व जातवेदो १. ७. ६; १८. ३. ७१
 आ रभस्वेमाममृतस्य ८. २. १
 आराच्छन्नुमप बाधस्व २०. ८९. ७
 आ रात्रि पार्थिवं रजः १९. ४७. १
 आरादरातिं निर्ऋतिं ८. २. १२
 आरे अभूद् विषमरौद् विषे १०. ४. २६
 आरेऽसावस्मदस्तु १. २६. १
 आ रोदसी हर्यमाणो २०. ३२. १
 आ रोह चर्मोप सीद १४. २. २४
 आ रोहत जनित्रां १८. ४. १
 आ रोहत दिवम् १८. ३. ६४
 आ रोह तल्पं सुमनस्य १४. २. ३१
 आ रोहतायुर्जरसं १२. २. २४
 आरोहन्छुक्रो बृहती १३. २. ४२
 आरोहन् याममृतः १३. १. ४३
 आ रोहोरुप धत्स्व १४. २. ३९
 आतिरवतिर्निर्ऋतिः १०. २. १०
 आप्येषु नि दधे ११. १. ३३
 आलापाश्च प्रलापाश्च ११. ८. २५
 आलिगी च विलिगी ५. १३. ७
 आ वक्षि देवां इह २०. ६७. ५

आवतस्त आवतः ५. ३०. १
 आ वात वाहि भेषजं ४. १३. ३
 आ वामगन्तुमतिः १४. २. ५
 आ वां प्रजां जनयतु १४. २. ४०
 आविरात्मानं कृणुते १२. ४. ३०
 आविष्कृणुष्व रूपाणि ४. २०. ५
 आविष्टिताघविषा पृदाकः ५. १८. ३
 आविः सनिहितं १०. ८. ६
 आ वृषायस्व श्वसिहि ६. १०१. १
 आ वो वहन्तु सप्तयो २०. १३. २
 आशरीकं विशरीकं १९. ३४. १०
 आशसनं विशसनम् १४. १. २८
 आशानामाशापालेभ्यः १. ३१. १
 आशामाशां वि द्योततां ४. १५. ८
 आशासाना सौमनसं १४. १. ४२
 आशिषश्च प्रशिषश्च ११. ८. २७
 आशीर्ण ऊर्जमुत २. २९. ३
 आशुः दिशानो वृषभो १९. १३. २
 आश्र्वन्तं यवं देवं ६. १४२. २
 आ संयतमिन्द्र णः २०. ३६. १०
 आ सत्यो यातु मघवां २०. ७७. १
 आसीनासो अरुणीनाम् १८. ३. ४३
 आसुरी चक्रे प्रथमेदं १. २४. २
 आ सुष्वयन्ती यजते ५. १२. ६
 आ सुखसः सुखसो ७. ७६. १
 आसो बलासो ९. ८. १०
 आस्तेयीश्च वा स्तेयीश्च ११. ८. २८
 आस्नस्ते गाथा अभवन् १०. १०. २०
 आस्यै ब्राह्मणाः १४. १. ३९
 आहं खिदामि ते ६. १०२. २
 आहं तनोमि ते ४. ४. ७; ६. १०१. ३
 आहं पितृन्सुविदत्रां १८. १. ४५
 आ हरयः ससृजिरे २०. २२. ५; ९२. २
 आ हरामि गवां २. २६. ५
 आहवनीयस्य च १५. ६. १५
 आहार्पमविदं त्वा ८. १. २०; २०. ९६. १०
 आहुतास्यभिहुतः ६. १३३. २
 आहुत्याजाद्याजमति १५. १४. ८
 इच्छन्ति देवा सुन्वन्तं २०. ३. १८
 इच्छन्तश्च यच्छिरः २०. ४१. २

इटस्य ते वि चृतामि ९. ३. १८
 इडया जुह्वतो वयं ३. १०. ११
 इडायास्पदं घृतवत् ३. १०. ६
 इडैवास्मौ अनु वस्तां ७. २७. १
 इत ऊती वो अजरं २०. १०५. ३
 इत एत उदारुहन् १८. १. ६१
 इतश्च मामुतरचावतां १८. ३. ३८
 इतश्च यदमुतश्च १. २०. ३
 इतिहासस्य च वै १५. ६. १२
 इतो जयेतो वि जय ८. ८. २४
 इतो वा सातिमीमहे २०. ७०. ६
 इत्थं श्रेयो मन्यमाने ८. ९. २२
 इदं यत् कृष्णः शकुनिः ७. ६४. १-२
 इदं यत् परमेष्ठिनं १९. ९. ४
 इदं यत् प्रेण्यः शिरो ६. ८९. १
 इदं व आपो हृदयमयं ३. १३. ७
 इदं वर्चो अग्निना १९. ३७. १
 इदं विद्वानाज्जन ४. ९. ७
 इदं विष्कन्धं सहत १. १६. ३
 इदं विष्णुर्वि चक्रमे ७. २६. ४
 इदं सद्यो रोहिणी १३. १. २३
 इदं सवितर्वि जानीहि १०. ८. ५
 इदं सु मे नरः शृणुत १४. २. ९
 इदं हविर्यातुधानान् १. ८. १
 इदं हिरण्यं गुल्गुल्वयम् २. ३६. ७
 इदं हिरण्यं विश्वहि १८. ४. ५६
 इदं कसाम्बु चयनेन १८. ४. ३७
 इदं खनामि भेषजं ७. ३८. १
 इदं जना उप श्रुत २०. १२७. १
 इदं जनासो विदथ १. ३२. १
 इदं त एकं पर ऊ १८. ३. ७
 इदं तद्युज उत्तरमिन्द्रं ६. ५४. १
 इदं तद् रूपं यदवस्त १४. १. ५६
 इदं तमति सृजामि १६. १. ४
 इदं तृतीयं सवनं ६. ४७. ३
 इदं ते हव्यं घृतवत् ७. ६८. २
 इदं देवा शृणुत ये २. १२. २
 इदमकर्म नमो २०. १६. १२
 इदमहमामुष्यायणे १६. ७. ८
 इदमहं रुशन्तं ग्रामं १४. १. ३८
 इदमाज्यं घृतवज्जुषाणाः ९. २. ८

इदमादानमकरं ६. १०४. २
 इदमाप प्र बहतावयं ७. ८९. ३
 इदमिदमेवास्य रूपं ९. ५. २४
 इदमिद् वा उ भेषजं ६. ५७. १
 इदमिद् वा उ नापरं १८. २. ५०-५१
 इदमिन्द्र शृणुहि २. १२. ३
 इदमुप्राय बभ्रवे ७. १०९. १
 इदमुष्ट्रेयोऽवसान १९. १४. १
 इदं पितृभ्यः प्र भ्रामि १८. ४. ५१
 इदं पितृभ्यो नमो १८. १. ४६
 इदं पूर्वमपरं नियानं १८. ४. ४४
 इदं पैत्रो अजायत १०. ४. ७
 इदं प्रापमुत्तमं काण्डं १२. ३. ४५
 इदं मह्यं मद्गिरिति २०. १३१. १०
 इदं मे ज्योतिरमृतं ११. १. २८
 इदावत्सराय परि० ६. ५५. ३
 इध्मेन त्वा जातवेदः १९. ६४. २
 इध्मेनाग्र इच्छमानो ३. १५. ३
 इन्दुरिन्द्राय पवत २०. १३७. ५
 इन्द्र आशाभ्यस्परि २०. २०. ७; ५७. १०
 इन्द्र इन्द्र्योः सचा २०. ३८. ५; ४७. ५; ७०. ८
 इन्द्र उक्थामदानि ५. २६. ३
 इन्द्र एतमदीधरद् ६. ८७. ३
 इन्द्र एतां ससृजे २. २९. ७
 इन्द्र एषां नेता १९. १३. ९
 इन्द्र ओषधीरसनो २०. ११. १०
 इन्द्रं वयमनूराधं १९. १५. २
 इन्द्रं वयं महाधन २०. ७०. ११
 इन्द्रं वृत्राय हन्तवे २०. १२. ३
 इन्द्रं वो विश्वतस्परि २०. ३९. १; ७०. १६
 इन्द्रं सोमस्य पीतये २०. २४. ४
 इन्द्रः कारुमवृधुधद् २०. १२७. ११
 इन्द्रः पूर्भिदातिरद् २०. ११. १
 इन्द्रः प्राङ् तिष्ठन् २. ७. २०
 इन्द्रः स दामने कृत २०. ४७. २; १३७. १३
 इन्द्रः सीतां नि गृह्णातु ३. १७. ४
 इन्द्रः सुत्रामा स्वर्वा ७. ९१. १; २०. १२५. ६
 इन्द्रः सेनां मोहयतु ३. १. ६
 इन्द्रः स्वर्षा जनयन् २०. ११. ४
 इन्द्र कर्तुं न आ भर १८. ३. ६७; २०. ७९. १

इन्द्र क्रतुविदं सुतं २०. ६. २; ७. ४
 इन्द्र क्षत्रमभि वामं ७. ८४. २
 इन्द्र चित्तानि मोहय० ३. २. ३
 इन्द्र जठरं नव्यो २. ५. २
 इन्द्र जहि पुमांसं ८. ४. २४
 इन्द्र जीव सूर्य जीव १९. ७०. १
 इन्द्र जुषस्व प्र वहा २. ५. १
 इन्द्र ज्येष्ठं न आ भर् २०. ८०. १
 इन्द्र त्रिधातु चारणं २०. ८३. १
 इन्द्र त्वा वृषभं वयं २०. १. १; ६. १
 इन्द्र त्वोतास आ २०. ७०. १९
 इन्द्रं तं शुम्भपुरुहन् २०. ९१. १७; १०५. ५
 इन्द्रं ते मरुत्वन्तम् १९. १८. ८
 इन्द्रपुत्रे सोमपुत्रे ३. १०. १३
 इन्द्र प्र णो धितावानं २०. ६. ३
 इन्द्र प्रेहि पुरस्त्वं २०. ५. ३
 इन्द्रमहं वाणिजं ३. १५. १
 इन्द्रमिदं केशिना हरी २०. २९. २
 इन्द्रमित्था गिरो २०. २४. ३
 इन्द्रमिदं गाथिनो बृहद् २०. ३८. ४; ४७. ४; ७०. ७
 इन्द्रमिदं देवतातय २०. ११८. ३
 इन्द्रं मित्रं वरुणं ९. १०. २८
 इन्द्र वाजेषु नोऽव २०. ७०. १०
 इन्द्रवायू उभाविह ३. २०. ६
 इन्द्रश्चकार प्रथमं ६. ६५. ३
 इन्द्रश्च मृलयाति नो २०. २०. ६; ५७. ९
 इन्द्रश्च सोमं पिबतं २०. १३. १
 इन्द्र सेनां मोहय ३. १. ५
 इन्द्र सोमाः सुता इमे २०. ६. ४; २४. ५
 इन्द्रस्तुजो बर्हणा २०. ११. ५
 इन्द्रस्तुराषाणिमत्रो २. ५. ३
 इन्द्रस्त्रातोत वृत्रहा १९. १५. ३
 इन्द्र स्थातर्हरीणां २०. ६४. ५
 इन्द्रस्य कुक्षिरसि ७. १११. १
 इन्द्रस्य गृहोऽसि ५. ६. ११
 इन्द्रस्य त्वा वर्मेणा १९. ४६. ४
 इन्द्रस्य नाम गृहन्त १२. ३५. १
 इन्द्रस्य नु प्रा वोचं २. ५. ५
 इन्द्रस्य प्रथमो रथो १०. ४. १
 इन्द्रस्य बाहू स्थविरी १९. १३. १

इन्द्रस्य भाग स्थ १०. ५. ८
 इन्द्रस्य मन्महे ४. २४. १
 इन्द्रस्य या मही २. ३१. १
 इन्द्रस्य व इन्द्रिये १६. १. ९
 इन्द्रस्य वचसा वयं ६. ८५. २
 इन्द्रस्य वरूथमसि ५. ६. १४
 इन्द्रस्य वर्मासि ५. ६. १३
 इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य १९. १३. १०
 इन्द्रस्य शर्मासि ५. ६. १२
 इन्द्रस्यौज स्थेन्द्रस्य १०. ५. १-६
 इन्द्रस्यौजो मरुताम् ६. १२५. ३
 इन्द्रस्यौजो वरुणस्य ९. ४. ८
 इन्द्रामो काम सरथं ९. २. ९
 इन्द्राग्नी यावापृथिवी १४. १. ५४
 इन्द्राग्नी रक्षतां मा १९. १६. २
 इन्द्राणी भसद् वायुः ९. ७. ८
 इन्द्राणीमासु नारिषु २०. १२६. ११
 इन्द्रादिन्द्रः सोमात् ११. ८. ९
 इन्द्राय गाव आशिरं २०. २२. ६; ९२. ३
 इन्द्राय भागं परि त्वा ९. ५. २
 इन्द्राय मद्रने सुतं २०. ११०. १
 इन्द्राय साम गायत २०. ६२. ५
 इन्द्राय सोममृत्विजः ६. २. १
 इन्द्रा याहि चित्रभानो २०. ८४. १
 इन्द्रा याहि तृजुजान २०. ८४. ३
 इन्द्रा याहि धियेषितो २०. ८४. २
 इन्द्रा याहि मे हवम् ५. ८. २
 इन्द्रावरुणा मधु ७. ५८. २
 इन्द्रावरुणा सुत ७. ५८. १
 इन्द्रासोमा तपतं ८. ४. १
 इन्द्रासोमा दुष्कृतो ८. ४. ३
 इन्द्रासोमा परि वां ८. ४. ६
 इन्द्रासोमा वर्तयतं ८. ४. ४-५
 इन्द्रासोमा समघृशंसं ८. ४. २
 इन्द्रियाणि शतक्रतो २०. २०. २; ५७. ५
 इन्द्रेण दत्तो वरुणेन २. २९. ४
 इन्द्रेण मनुयुना ७. ९३. १
 इन्द्रेण रोचना दिवो २०. २८. ३; ३९. ४
 इन्द्रेण सं हि दक्षसे २०. ४०. १; ७०. ३
 इन्द्रेन्द्र मनुष्याः ३. ४. ६

इद्रेमं प्रतरं कृधि ६. ५. २
 इन्द्रे लोका इन्द्रे तप १०. ७. ३०
 इन्द्रेहि मत्स्यन्धसो २०. ७१. ७
 इन्द्रो अन्न महद् भयं २०. २०. ५; ५७. ८
 इन्द्रो जघान प्रथमं १०. ४. १८
 इन्द्रो जयाति न परा ६. ९८. १
 इन्द्रो जातो मनुष्ये ४. ११. ३
 इन्द्रोतिभिर्बहुलाभिः ७. ३१. १
 इन्द्रो दधीचो अस्थभिः २०. ४१. १
 इन्द्रो दिवोऽधिपतिः ५. २४. ११
 इन्द्रो दीर्घाय चक्षस २०. ३८. ६; ४७. ६; ७०. ९
 इन्द्रो वलं रक्षितारं २०. ९१. ६
 इन्द्रो ब्रह्मा ब्राह्मणात् २०. २. ३
 इन्द्रो मन्थतु मन्थिता ८. ८. १
 इन्द्रो मदाय वायुधे २०. ५६. १
 इन्द्रो महा महतो २०. ९१. १२
 इन्द्रो महा रोदसी २०. ४. ११८
 इन्द्रो मा मरुत्वान् १८. ३. २५; १९. १७. ८
 इन्द्रो मेन्द्रियेणावतु १९. ४५. ७
 इन्द्रो मेऽहिमरन्धयत् १०. ४. १६-१७
 इन्द्रो यज्वने गृणते ४. २१. २
 इन्द्रो यातूनामभवत् ८. ४. २१
 इन्द्रो युनक्तु बहुधा ५. २६. ११
 इन्द्रो राजा जगतः १९. ५. १
 इन्द्रो रूपेणाग्निर्वहेन ४. ११. ७
 इन्द्रो धीर्येणोदक्रामत् १९. १९. ९
 इन्द्रो वृत्रमवृणोत् २०. ११. ३
 इन्द्रो ह चक्रे त्वा २. २७. ३
 इमं यम प्रस्तरमा १८. १. ६०
 इमं यवमष्टायोगैः ६. ९१. १
 इमं रथमधि ये ९. ९. ३
 इमं वीरमनु हर्षवम् ६. ९७. ३; १९. १३. ६
 इमं स्तोममर्हते २०. १३. ३
 इमं होमा यज्ञमवतेमं १९. १. २
 इम उप्ता मृत्युपाशा ८. ८. १६
 इमं क्रव्यादा विवेश १२. २. ४३
 इमं गावः प्रजया १४. १. ३३
 इमं गोष्ठं पशवः २. २६. २
 इमं जीवेभ्यः परिधि १२. २. २३
 इममग्न आयुषे वर्चसे २. २८. ५

इममग्ने चमसं मा १८. ३. ५३
 इममादित्या वसुना ५. २८. ४
 इममिन्द्र गवाशिरं २०. २४. ७
 इममिन्द्र वर्धय ४. २२. १
 इममिन्द्रं वह्नि १२. २. ४७
 इममोदनं नि दधे ४. ३४. ८
 इमं बभ्रामि ते माणि १८. २८. १
 इमं बिभर्मि वरणं १०. ३. १२
 इमं बिभर्मि सुकृतं २०. ९४. ९
 इमं मे अग्ने पुरुषं ६. १११. १
 इमं मे कुण्ठ पुरुषं ५. ४. ६
 इमां शालां सविता ३. १२. ४
 इमा आपः प्र भरामि ३. १२. ९; ९. ३. २३
 इमा उ त्वा पुरुवसो २०. १०४. १
 इमा खनाम्योषधि ३. १८. १
 इमा नारीरविधवाः १२. २. ३१; १८. ३. ५७
 इमानि यानि पञ्च १९. ९. ५
 इमा नु कं भुवना २०. ६३. १; १२४. ४
 इमां धियं सप्तशीर्ष्णी २०. ९१. १
 इमा ब्रह्म बृहद्विवः २०. १०७. ११; ५. २. ८
 इमा ब्रह्म ब्रह्मवाहः २०. २३. ३
 इमामग्ने शरणि ३. १५. ४
 इमामेषां पृथिवी १०. ८. ३६
 इमां भूमिं पृथिवीं ११. ५. ९
 इमां मात्रां मिमीमहे १८. २. ३८
 इमा या देवीः प्रदिशः २. १०. ४
 इमा या ब्रह्मणस्पते १९. ८. ६
 इमा या तिष्ठः पृथिवीः ६. २१. १
 इमा यास्ते शतं ७. ३५. २
 इमा याः पञ्च प्रदिशो ३. २४. ३
 इमास्तिस्रो देवपुरा ५. २८. १०
 इमे गृहा मयोभुव ६. ६०. २
 इमे जीवा वि मृतैः १२. २. २२
 इमे त इन्द्र ते वयं २०. १५. ४
 इमे मयूखा उप १०. ७. ४४
 इमौ युनज्मि ते वह्नी १८. २. ५६
 इयं या परमेष्ठिनी १९. ९. ३
 इयं वा उ पृथिवी १५. १०. ६
 इयं वीरुन्मधुजाता १. ३४. १; ७. ५६. २
 इयं वेदिः परो अन्तः ९. १०. १४

इयं समित् पृथिवी ११. ४. ५
 इयं कल्याण्यजरा १०. ८. २६
 इयं ते धीतिरिदमु ११. १. १६
 इयं त्वमग्ने समदह १८. ३. ६
 इयं नारी पतिलोकं १८. ३. १
 इयं नार्युप ब्रूते १४. २. ६३
 इयमग्ने नारी पतिं २. ३६. ३
 इयमन्तर्वदति जिह्वा ५. ३०. १६
 इयमेव पृथिवी ११. ३. ११
 इयमेव सा या प्रथमा ३. १०. ४; ८. ९. ११
 इयं पित्र्या राष्ट्रयेत्वग्ने ४. १. २
 इयं मही प्रति ११. १. ८
 इरावेदुमयं दत्त २०. १३०. १६
 इरेव नोप दस्यति ३. २९. ६
 इषिरा योषा युवतिः १९. १. ४९
 इषीकां जरतीमिष्ट्वा १२. २. ५४.
 इरा पुंश्चली हसो १५. २. १९
 इषुरिव दिग्धा नृपते ५. १८. १५.
 इष्टं च वा एष पूर्त ९. ६. (१) ३१
 इष्वा ऋजायः पततु ५. १४. १२
 इह गावः प्रजायध्वम् २०. १२७. १२
 इह ते सुरिह प्राण ८. १. ३
 इह त्वा गोपरिणम्ना २०. २२. ३
 इह पुष्टिरिह रस ३. २८. ४
 इह प्र ब्रूहि यतमः ८. ३. ८
 इह प्रियं प्रजायै ते १४. १. २१
 इह त्रवीतु य ईमङ्ग ९. ९. ५
 इहा यन्तु प्रचेतसो ८. ७. ८
 इहेत्य प्रागपागुद० २०. १३४. १
 इहेत्य० आदिल्ली २०. १३४. ६
 इहेत्य० आष्टेला २०. १३४. ५
 इहेत्य०... वत्साः २०. १३४. २
 इहेत्य०... स वै पृथु २०. १३४. ४
 इहेत्य०... स्थालीपाको २०. १३४. ३
 इहेदसाय न परो ३. ८. ४; १४. १. ३२
 इहेमाविन्द्र सं नुद १४. २. ६४
 इहेह यद् वां समना २०. १४३. ७
 इहैधि पुरुष सर्वेण ५. ३०. ६
 इहैव गाव एतनेहो ३. १४. ३
 इहैव ध्रुवां नि मिनोमि ३. १२. १

इहैव ध्रुवा प्रति तिष्ठ ३. १२. २
 इहैव सन्तः प्रति दम्न ६. ११७. २
 इहैव स्त मानु गात ७. ६०. ७
 इहैव स्त माप याता ६. ७३. ३
 इहैव स्तं प्राणापानौ ३. ११. ६
 इहैव स्तं मा वि यौष्टं १४. १. २२
 इहैव हवमा यात १. १५. २
 इहैवाग्ने अधि धारया ७. ८२. ३
 इहैवाग्ने वि तनूमे १. १. ३
 इहैवैधि धनसनिः १८. ४. ३८
 इहैवैधि माप च्योष्ठाः ६. ८७. २
 ईह्यन्तीरपस्युव २०. ९३. ४
 ईजानश्चितमारुक्ष १८. ४. १४
 ईजानानां सुकृतां ९. ५. १२
 ईडे अग्निं स्वावसुं ७. ५०. ३
 ईर्माभ्यामयनं जातं १०. १०. २१
 ईर्ष्याया ध्राजिं प्रथमां ६. १८. १
 ईलेन्यो नमस्य २०. १०२. १
 ईशान एनमिष्वासः १५. ५. २०
 ईशाना वार्याणां १. ५. ४
 ईशानां त्वा मेषजा ४. १७. १
 ईशां वो मरुतो देव ११. ९. २५
 ईशां वो वेद राज्यं ११. १०. २
 उक्षात्राय वशात्राय ३. २१. ६; २०. १. ३
 उक्ष्णो हि मे पश्चदश २०. १२६. १४
 उग्रं वनिषदाततम् २०. १३२. ६
 उग्र इत् ते वनस्पत १९. ३४. ९
 उग्र एनं देव इष्वास १५. ५. ११
 उग्रं पश्ये राष्ट्रभृत् ६. ११८. २
 उग्रो राजा मन्यमानो ५. १९. ६
 उच्चा पतन्तमरुणं १३. २. ३६
 उच्चैर्घोषो दुन्दुभिः ५. २०. १
 उच्छुष्मौषधीनां ४. ४. ४
 उच्छ्रयस्व बहुर्भव ६. १४२. १
 उच्छ्रयस्वमाना पृथिवी १८. ३. ५१
 उच्छ्रयस्व पृथिवि १८. ३. ५०
 उच्छिष्टे द्यावापृथिवी ११. ७. २
 उच्छिष्टे नाम रूपं ११. ७. १
 उज्जायतां परशुः २०. १७. ९
 उज्जिहीध्वे स्तनयति ८. ७. २१

उत ग्ना व्यन्तु देव ७. ४९. २
उत देवा अवहितं ४. १३. १
उत नग्ना बोभुवती ५. ७. ८
उत नः सुभगो अरिः २०. ६८. ६
उत पुत्रः पितरं ५. १. ८
उत प्रहामतिदीवा ७. ५०. ६; २०. ८९. ९
उत ब्रुवन्तु नो निदो २०. ६८. ५
उत यत् पतयो दश ५. १७. ८
उत यो वामतिसर्पात् ४. १६. ४
उत श्वेत आशुपत्वा २०. १३५. ८
उत स्म सन्न ह्येतस्य २०. ३१. ५
उत हन्ति पूर्वोसिनं १०. १. २७
उतामृतासुव्रत एमि ५. १. ७
उतारब्धान् स्पृणुहि ८. ३. ७
उतासि परिपाणं ४. ९. ३
उतेदानीं भगवन्तः ३. १६. ४
उतेयं भूमिर्वरुणस्य ४. १६. ३
उतेव प्रभ्वोरुत १२. ३. २७
उतैनां भेदो नाददाद् १२. ४. ५०
उतैषां पितोत वा १०. ८. २८
उतो अस्य बन्धुकृत् ४. १९. १
उतो नो अस्या उषसो २०. ७२. ३
उत्कसन्तु हृदयानि ११. ९. २१
उत्केतुना बृहता १३. २. ९
उत्कामातः परि ९. ५. ६
उत्कामातः पुरुष ८. १. ४
उत्तमेभ्यः स्वाहा १९. २२. १२
उत्तमो अयोषधीनां ६. १५. १; ८. ५. ११; १९. ३९. ४
उत्तमो नाम कुष्टासि ५. ४. ९
उत्तरस्त्वमधरे ते ४. २२. ६
उत्तराहमुत्तर ३. १८. ४
उत्तरेणेव गायत्री १०. ८. ४१
उत्तरेभ्यः स्वाहा १९. २२. १३
उत्तरं द्विषतो मामयं १०. ६. ३१
उत्तरं राष्ट्रं प्रजया १२. ३. १०
उत्तानपर्णे सुभगे ३. १८. २
उत्तानायै शयानायै २०. १३३. ४
उत्तिष्ठतमा रमेथाम् ११. ९. ३
उत्तिष्ठत सं नद्यध्वं ११. ९. २; १०. १
उत्तिष्ठताव पश्यते ७. ७२. १
अथर्व० ६०

उत्तिष्ठता प्र तरता १२. २. २७
उत्तिष्ठ त्वं देवजना ११. ९. ५; १०. ५
उत्तिष्ठन्नोजसा सह २०. ४२. ३
उत्तिष्ठ ग्रेहि प्र १८. ३. ८
उत्तिष्ठ ब्रह्मणस्पते १९. ६३. १
उत्तिष्ठतो विश्वावसो १४. २. ३३
उत्तिष्ठेतः किमिच्छन्ती १४. २. १९
उत्तुदस्त्वोत्तुदतु मा ३. २५. १
उत्ते स्तभ्नामि पृथिवीं १८. ३. ५२
उत्त्वा द्यौरुपृथिवी ८. १. १७
उत्त्वा मन्दन्तु स्तोमाः २०. ९३. १
उत्त्वा मृत्योरपीपरं ८. १. १९
उत्त्वा यज्ञा ब्रह्मपूता १३. १. ३६
उत्त्वा वहन्तु मरुत १८. २. २२
उत्त्वाहार्ष पञ्चशलात् ८. ७. २८
उत्थापय सीदतो १२. ३. ३०
उत्पुरस्तात् सूर्य एति ५. २३. ६
उत्समक्षितं व्यचन्ति ४. २७. २
उत्सूर्यो दिव एति ६. ५२. १
उदगातां भगवती २. ८. १; ६. १२१. ३
उदगादयमादित्यो १७. १. २४
उदग्रमं परिपाणाद् ४. २०. ८
उदङ् जातो हिमवतः ५. ४. ८
उदन्वती द्यौरवमा १८. २. ४८
उदपूरसि मधुपूरसि १८. ३. ३७
उदमुतो न वयो २०. १६. १
उदमुतो मरुतस्तां ६. २२. ३
उदरात् ते क्लोम्नो ९. ८. १२
उदसौ सूर्यो अगाद् १. २९. ५
उदस्य केतवो १३. २. १
उदस्य श्यावौ विश्वरौ ७. ९५. १
उदह्ममायुरायुषे कृत्वे १८. २. २३
उदायुरुद् बलमुत्कृत ५. ९. ८
उदायुषा समायुषा ३. ३१. १०
उदितस्त्रयो अकमन् ४. ३. १
उदिन्वस्य रिच्यतंश्शोमो २०. ५९. ३
उदिमां मात्रां मिमीमहे १८. २. ४३
उदिह्युदिहि सूर्य १७. १. ६-७
उदीची दिक्सोमो ३. २७. ४
उदीचीनैः पथिभिः १२. २. १९

उदीच्या दिशः शालाया ९. ३. २८
 उदीच्यां त्वा दिशि १८. ३. ३३
 उदीच्यै त्वा दिशे १२. ३. ५८
 उदीरयत मरुतः ४. १५. ५
 उदीरतामवर १८. १. ४४
 उदीरय पितरा १८. १. २३
 उदीराणा उतासीना १२. १. २८
 उदीर्च नार्यभि जीवलोकं १८. ३. २
 उदुत्तमं वरुण पाशं ७. ८३. ३; १८. ४. ६९
 उदु त्ये मधुमत्तमा २०. १०. १; ५९. १
 उदु त्यं जातवेदसं १३. २. १६; २०. ४७. १३
 उदुत्सं शतधारं ३. २४. ४
 उदु ब्रह्माण्यैरेत २०. १२. १
 उदुषा उदु सूर्य ४. ४. २
 उदेणीव वारण्यभि ५. १४. ११
 उदेनसुत्तरं नयामे ६. ५. १
 उदेनं भगो अग्रभीद् ८. १. २
 उदेहि वाजिन् यो १३. १. १
 उदेहि वेदिं प्रजया ११. १. २१
 उद्गा आजदङ्गिरोभ्य २०. २८. २; ३९. ३
 उद्घेदभि श्रुतामघं २०. ७. १
 उद्घर्पन्तां मघवन् ३. १९. ६
 उद्घर्षिणं मुनिकेशं ८. ६. १७
 उद्भिन्दतां संजयन्तीं ४. ३८. १
 उद्यच्छध्वमप रक्षो १४. १. ५९
 उद्यते नम उदायते १७. १. २२
 उद्यद्भन्स्य विष्टपं २०. ९२. ४
 उद्यंजादित्यः क्रिमीन् २. ३२. १
 उद्यन् रश्मीना तनुषे १३. २. १०
 उद्यानं ते पुरुष ८. १. ६
 उद्योधन्त्यभि वल्गन्ति १२. ३. २९
 उद्यस्त्वं देव सूर्य १३. १. ३२
 उद्ग ऊर्मिः शम्या १४. २. १६
 उद्गतं तमसस्परि ७. ५३. ७
 उद्गाज आ गन्यो १३. १. २
 उद्ग्रेपसाना मनसा ५. २१. २
 उद्ग्रेपय त्वमर्षुदे ११. ९. १८
 उद्ग्रेपय सं विजन्तां ११. ९. १२
 उन्मादयत मारुतः ६. १३०. ४
 उन्मुञ्चन्तीर्वि वरुणा ८. ७. १०

उन्मुञ्च पाशांस्त्वमग्र ६. ११२. २
 उपजीका उद्गन्ति २. ३. ४
 उपजीवा स्थोप १९. ६९. २
 उप त्वा कर्मन्मृतये २०. १४. २; ६२. २
 उप त्वा देवो अग्र ७. ११०. ३
 उप त्वा नमसा वयं ३. १५. ७
 उप यामुप वेतसम १८. ३. ५
 उप द्रव पयसा ७. ७३. ६
 उप नो न रमसि २०. १२७. १४
 उप नः सवना गहि २०. ५७. २; ६८. २
 उप नः सुतमा गहि २०. २४. १
 उप प्रवद मण्डूकि ४. १५. १४
 उप प्रागात् सहस्राक्षो ६. ३७. १
 उप प्रागाद्देवो अग्नी १. २८. १
 उप प्रियं पनिप्रतं ७. ३२. १
 उपव्दे पुनर्वो यन्तु २. २४. ६
 उपमितां प्रतिमितां ९. ३. १
 उप मौदुम्बरो मणिः १९. ३१. ७
 उप श्रेष्ठा न आशिषो ४. २५. ७
 उपश्वसे द्रुवये ११. १. १२
 उप श्वासय पृथिवी ६. १२६. १
 उप सर्प मातरं १८. ३. ४९
 उप स्तृणीहि बल्वजमधि १४. २. २३
 उपस्तृणीहि प्रथय १२. ३. ३७
 उपस्थास्ते अनमीवा १२. १. ६२
 उप हरति प्रति ९. ६. ९ (४८)
 उप हरति हवींष्या ९. ६. ३ (२०)
 उपहव्यं विषूवन्तं ११. ७. १५
 उपहूता इह गावः ७. ६०. ५
 उपहूता नः पितरः १८. ३. ४५
 उपहूता भूरिधनाः ७. ६०. ४
 उपहूतो मे गोपा १६. २. ३
 उपहूतो वाचस्पतिः १. १. ४
 उपहूतौ सयुजौ ६. १४०. ३
 उप ह्वये सुदुषां ७. ७३. ७; ९. १०. ४
 उपावसज त्मन्या ५. १२. १०
 उपास्तररीरकरो लोकम् १२. ३. ३८
 उपास्मान् प्राणो १९. ५८. २
 उपाहृतमनुबुद्धं १०. १. १९
 उपेहोपपर्वनास्मिन् ९. ४. २३

उपेनं विश्वरूपाः ९. ७. २६
 उपो ते वध्वे वद्वानि १३. ४. ४५
 उपोत्तमेभ्यः स्वाहा १९. २२. ११
 उपोहृश्च समूहश्च ३. २४. ७
 उभयोरग्रभं नामास्मा १९. ३८. ३
 उभयं शृणवच्च न २०. ११३. १
 उभा जिग्यथुर्न परा ७. ४४. १
 उभाभ्यां देव सवितः ६. १९. ३
 उभावन्तौ समर्षसि १३. २. १३
 उभे नभसी उभयांश्च १२. ३. ६
 उभोभयाविन्नुप धेहि ८. ३. ३
 उयं यकांशलोक्का २०. १३०. २०
 उरुगूलाया दुहिता ५. १३. ८
 उरुणसावसुतृपा १८. २. १३
 उरुव्यचसाऽग्नेर्धाम्ना ५. २७. ८
 उरुव्यचा नो महिषः ५. ३. ८
 उरुं नो लोकमनु १९. १५. ४
 उरुः कोशो वसुधान० ११. २. ११
 उरुः पृथुः सुभर्भुवः १३. ४. ५२
 उरुः प्रथस्व महता ११. १. १९
 उर्वश्च मा चमसश्च मा १६. ३. ३
 उर्वारासन् परिधयो १३. १. ४६
 उल्लक्यातुं शुशुल्लक्यातुं ८. ४. २२
 उल्लखले मुसले यश्च १०. ९. २६
 उवे अम्बे सुलामिके २०. १२६. ७
 उशती कन्यला इमाः १४. २. ५२
 उशन्तस्त्वेध्रीमद्युशन्तः १८. १. ५६
 उशन्ति वा ते अमृतास १८. १. ३
 उपसे नः परि देहि १९. ५०. ७
 उपस्पतिर्वाचस्पतिना १६. ६. ६
 उषा अप स्वसुस्तमः १९. १२. १
 उषा देवी वाचा संविदाना १६. ६. ५
 उषाः पुंश्चली मन्त्रो १५. २. १३
 उषो यस्माद् दुष्वप्यादभेष्माप १६. ६. २
 उष्ट्रा यस्य प्रवाहणौ २०. १२७. २
 ऊती शचीवस्तव २०. ३३. ३
 ऊरुभ्यां ते अष्टीवद्भ्यां २. ३३. ५, २०. ९६. २१
 ऊरु पादावष्टीवन्तौ ११. ८. १४
 ऊर्ज एहि स्वध एहि ८. १०. (४) ११
 ऊर्जमस्मा ऊर्जस्वती २. २९. ५

ऊर्जं विभ्रद् वसुवनिः ७. ६०. १
 ऊर्जस्वती पयस्वती ९. ३. १६
 ऊर्जा च वा एष स्फाति ९. ६. (३) ३३
 ऊर्जे त्वा बलाय त्वा १९. ३७. ३
 ऊर्जो भागो निहितो ११. १. १५
 ऊर्जो भागो य इमं १८. ४. ५४
 ऊर्ध्व भरन्तमुदकं १०. ८. १४
 ऊर्ध्वः सुप्तेषु जागार ११. ४. २५
 ऊर्ध्वस्तिष्ठतु रक्षन् १२. ४६. २
 ऊर्ध्वस्तिष्ठा न ऊतये २०. ४५. ३
 ऊर्ध्वा अस्य समिधो ५. २७. १
 ऊर्ध्वा दिग्बृहस्पतिः ३. २७. ६
 ऊर्ध्वाभी यस्यामतिर्भा ७. १४. २
 ऊर्ध्वाया दिशः शालाया ९. ३. ३०
 ऊर्ध्वायां त्वां दिशि १८. ३. ३५
 ऊर्ध्वायै त्वा दिशे १२. ३. ६०
 ऊर्ध्वो नु सृष्ट्यास्तिर्यङ् नु १०. २. २८
 ऊर्ध्वो बिन्दुरुदचरद् १०. १०. १९
 ऊर्ध्वो रोहितो अधि १३. ११. १
 ऊर्वोरोजो जह्योर्जवः १९. ६०. २
 ऋक्साम यजुश्छिष्ट ११. ७. ५
 ऋक्सामाभ्यामभिहितौ १४. १. ११
 ऋचं साम यजामहे ७. ५४. १
 ऋचं साम यदग्राक्षं ७. ५४. २
 ऋचः पदं मात्रया ९. १०. १९
 ऋचः प्राश्नस्तन्तवो १५. ३. ६
 ऋचः सामानि च्छन्दांसि ११. ७. २४
 ऋचा कपोतं नुदत ६. २८. १
 ऋचा कुम्भीमध्यग्नौ ९. ५. ५
 ऋचा कुम्भ्यधिहिता ११. ३. १४
 ऋचां च वै स साम्ना १५. ६. ९
 ऋचो अक्षरे परमे ९. १०. १८
 ऋजीपी वज्री वृषभः २०. १२. ७
 ऋणादृणमिव संनयन् १९. ४५. १
 ऋतं शंसन्त ऋजु २०. ९१. २
 ऋतं सत्यं तपो राष्ट्रं ११. ७. १७
 ऋतं हस्तावनेजनं ११. ३. १३
 ऋतवस्तमवधन्त २०. ६. १८
 ऋतवः पक्कार आर्तवाः ११. ३. १७
 ऋतस्य पन्थामनु तिलः ८. ९. १३

ऋतस्य पन्थामनु पश्य १८. ४. ३
 ऋतस्य च वै स सत्यस्य १५. ६. ६.
 ऋतस्यतेनादित्या ६. ११४. २
 ऋतावानं वैश्वानरम् ६. ३६. १
 ऋतुभिष्ट्वार्तवैरायुषे ५. २८. १३; १९. ३७. ४
 ऋतुभ्यष्ट्वार्तवैभ्यो मास्यः ३. १०. १०
 ऋतूनां च वै स आर्तवानां १५. ६. १८
 ऋतून् ब्रूम ऋतुपतीन् ११. ६. १७
 ऋतून् यज ऋतुपतीन् ३. १०. ९
 ऋतेन गुप्त ऋतुमिध १७. १. २९
 ऋतेन तष्टा मनसा ११. १. २३
 ऋतेन स्थणामधि ३. १२. ६
 ऋध्वम्न्त्रो योनिं य ५. १. १
 ऋभुरसि जगच्छन्दा ६. ४८. २
 ऋषिभ्यः स्वाहा १९. २२. १४
 ऋषीणां प्रस्तरोऽसि १६. २. ६
 ऋषी बोधप्रतीबोधा० ५. ३०. १०
 एकं रजस एना ५. ११. ६
 एकचक्रं वर्तत ११. ८. ७
 एकपदी द्विपदी १३. १. ४२
 एकपाद् द्विपदो भूयो १३. २. २७; ३. २५
 एकं पादं नोस्विदति ११. ४. २१
 एकया च दशभिश्चा ७. ४. १
 एकरात्रो द्विरात्रः ११. ७. १०
 एकर्चैभ्यः स्वाहा १९. २३. २०
 एकशतं ता जनता ५. १८. १२
 एकशतं लक्ष्म्यो मर्त्यस्य ७. ११५. ३
 एकशतं विष्कन्धानि ३. ९. ६
 एका च मे दश च मे ५. १५. १
 एकादशर्चैभ्यः स्वाहा १९. २३. ८
 एकानृचैभ्यः स्वाहा १९. २३. २२
 एकाष्टका तपसा ३. १०. १२
 एकैकयैषा सृष्ट्या ३. २८. १
 एकोनविंशतिः स्वाहा १९. २३. १६
 एको बहूनामसि ४. ३१. ४
 एको वो देवोऽप्यतिष्ठत् ३. १३. ४
 एको गौरेक ८. ९. २६
 एजदेजदजप्रभं ४. ५. ४
 एतं वो युवानं ९. ४. २४
 एतं सधस्थाः परि ६. १२३. १

एत उ त्वे पतयन्ति ८. ४. २०
 एतत् ते तत स्वधा १८. ४. ७७
 एतत् ते ततामह १८. ४. ७६
 एतत् ते प्रततामह १८. ४. ७५
 एतत् ते देवः सविता १८. ४. ३१
 एतत् त्वा वासः १८. २. ५७
 एतदा रोह वयः १८. ३. ७३
 एत देवा दक्षिणतः ११. ६. १८
 एतद् वा उ स्वादीयो ९. ६. ९ (३९)
 एतद् वै ब्रध्नस्य ११. ३. ५०
 एतद् वै विश्वरूपं ९. ७. २५
 एतद् वो ज्योतिः पितरः ९. ५. ११
 एतद् वो ब्राह्मणा हविः १२. ४. ४८
 एतद्धि शृणु मे १०. १. २८
 एतमिधं समाहितं १०. ६. ३५
 एतं पृच्छ कुहं पृच्छ २०. १३०. ५
 एतं भागं परिददामि ६. १२२. १
 एतस्माद् वा ओदनात् ११. ३. ५२
 एता अश्वा आ २०. १२९. १
 एता एना व्याकरं ७. ११५. ४
 एता देवसेनाः ५. २१. १२
 एतास्ते अग्ने समिधः ५. २९. १४; १९. ६४. ४
 एतास्ते असौ धेनवाः १८. ४. ३३
 एतास्वाजोप यन्तु ९. ५. १५
 एतु तिस्रः परावतः ६. ७५. ३
 एते अस्मिन् देवा १३. ४. १३
 एते त इन्द्र जन्तवो २०. ५६. ६
 एते वै प्रियाश्चाप्रिया ९. ६. ६ (२३)
 एते स्तोमा नरां २०. ३७. १०
 एतो न्विद्रं स्तवाम २०. ६५. १
 एतौ ग्रावाणौ सयुजा ११. १. ९
 एदु मध्वो मदितरं २०. ६४. ४
 एदं बर्हिंसदो मेध्योऽभूः १८. ४. ५२
 एधोऽस्येधिपीय ७. ८९. ४
 एनश्चिपष्टिका हविः २०. १३०. ११
 एना व्याघ्रं परिष्वजानाः ४. ८. ७
 एनीर्धाना हरिणीः १८. ४. ३४
 एन्द्र नो गधि प्रियः २०. ६४. १
 एन्द्रवाहो नृपतिं २०. ९४. ३
 एन्द्र सानसिं रयिं २०. ७०. १७

एन्येका इयेन्येका कृष्ण ६. ८३. २
 एभिर्द्युभिः सुमनाः २०. २१. ४
 एमं यज्ञमनुमतिर्जगाम ७. २०. ५
 एमं पन्थामरुक्षाम १४. २. ८
 एमं भज ग्रामे अश्वेषु ४. २२. २
 एमा अगुर्योषितः ११. १. १४
 एमां कुमारस्तरुण ३. १२. ७
 एमाशुमाशवे भर २०. ६८. ७
 एमेनं सृजता सुते २०. ७१. ८
 एयमगन् दक्षिणा १८. ४. ५०
 एयमगन्तोपधीनां ४. ३७. ६
 एयमगन् पत्तिकामा २. ३०. ५
 एयमगन् वह्निषा ५. २६. ६
 एवा ते हारियोजना २०. ३५. १६
 एवा त्वं देव्यध्वे १२. ५. ६५
 एवा नूनमुप २०. ६६. २
 एवानेवाव सा गरत् १६. ७. ४
 एवा पतिं द्रोणसाचं २०. ९४. ४
 एवा पाहि प्रलथा २०. ८. १
 एवा पित्रे विश्वदेवाप २०. ८८. ६
 एवा महान् बृहद्दिवा ५. २. ९; २०. १०७. १२
 एवा रातिस्तुवीमघ २०. ६०. २
 एवा हि ते विभूतयः २०. ६०. ५; ७१. ५
 एवा ह्यसि वीरयुरेवा २०. ६०. १
 एवा ह्यस्य काम्या २०. ६०. ६; ७१. ६
 एवा ह्यस्य सूत्रता २०. ६०. ४
 एवेदिन्द्रं वृषणं २०. १२. ६
 एवैवापागपरे सन्तु २०. ९४. ७
 एवो प्वस्मिन्निर्ऋते ६. ८४. ३
 एष इषाय मामहे २०. १२७. ३
 एष ते यज्ञो यज्ञपते ७. ९७. ६
 एष यज्ञानां विततो ४. ३४. ५
 एष वा अतिथिर्यच्छ्रोत्रियः ९. ६. ७ (३७)
 एष स्य ते तन्वो २०. ६७. ६
 एषा ते कुलपा १. १४. ३
 एषा ते राजन् कन्या १. १४. २
 एषा त्वचां पुरुषे १२. ३. ५१
 एषा पश्यत्सं क्षिणाति ३. २८. २
 एषामहमायुधा ३. १९. ५
 एषामहं समासीनानां ७. १२. ३

एषा सनन्ती सनमेव १०. ८. ३०
 एह यन्तु पशवो ये २. २६. १
 एह यातु वरुणः ६. ७३. १
 एहि जीवं त्रायमाणं ४. ९. १
 एह्यस्मानमा तिष्ठाश्मा २. १३. ४
 ऐतु देवस्त्रायमाणः १९. ३९. १
 ऐतु प्राण ऐतु मनः ५. ३०. १३
 ऐनं वशो गच्छति १५. ११. ९
 ऐनं श्रद्धा गच्छति १५. ७. ५
 ऐनं निकामो गच्छति १५. ११. ११
 ऐनमापो गच्छति १५. ७. ३
 ऐनमिन्द्रियं गच्छति १५. १०. १०
 ऐनं प्रियं गच्छति १५. ११. ७
 ऐनं ब्रह्म गच्छति १५. १०. ८
 ऐनान् द्यतामिन्द्राग्नी ६. १०४. ३
 ऐन्द्राग्रं पावमानं ११. ७. ६
 ऐन्द्राग्रं वर्म बहुलं ८. ५. १९
 ऐभिरग्ने सरथं २०. १३. ४
 ऐषां यज्ञमुत वर्चो १. ९. ४
 ऐषु नद्य वृषाजिनं ६. ६७. ३
 ओको अन्त मूजवन्तः ५. २२. ५
 ओ चित् सखायं सख्या १८. १. १
 ओजश्च तेजश्च सहश्च १२. ५. ७
 ओजस्तदस्य तित्विषः २०. १०७. २
 ओजोऽस्योजो मे २. १७. १
 ओता आपः कर्मण्या ६. २३. २
 ओते मे द्यावापृथिवी ५. २३. १; ६. ९४. ३
 ओदन एबौदनं ११. ३१. ३
 ओदनेन यज्ञवचः ११. ३. १२
 ओष दर्भ सपत्नान् १९. २९. ७
 ओषधयो भूतभव्यम् ११. ४. २०
 ओषधीनामहं वृण १०. २१. ४
 ओषधीभिरचादीभिः १५. १४. १२
 ओषधीरेव रथन्तरेण ८. १०. (२) ७
 ओषधीरेवास्मै रथन्तरं ८. १० (२) ९
 ओषन्ती समोषन्ती १२. ५. ५४.
 औदुम्बरेण मणिना १९. ३१. १
 क इदं कस्मा अदात् ३. २९. ६
 क ई वेद सुते सचा २०. ४३. १; ५७. ११
 क एषां कर्करी लिखत् २०. १३२. ८

क एषां दुन्दुभि हनत् २०. १३२. ९
 कः काष्ण्याः पयः २०. १३०. ४
 कः पृश्नि धेनुं ७. १०४. १
 कः सप्त खानि वि १०. २. ६
 कण्वः कक्षीवा पुरुमीढो १८. ३. १५
 कण्वा इन्द्रं यदक्त २०. १३८. १
 कण्वा इव भृगवः २०. १०. २; ५९. २
 कण्वेभिर्धृष्णवा २०. ५७. १६
 कतरत् आ हराणि २०. १२७. ९
 कति देवाः कतमे १०. २. ४
 कति नु वशा नारद १२. ४. ४३
 कथं वातो नेलयति १०. ७. ३७
 कथं गायत्री त्रिवृतं ८. ९. २०
 कथं महे असुराय ५. ११. १
 कदा मर्तमराधसं २०. ६३. ५
 कदु घुम्नमिन्द्र २०. ७६. ४
 कदु स्तुवन्त ऋतयन्त २०. ५०. २
 कदून्व स्याकृतम् २०. ९७. ३
 कज्व्यो अतसीनां २०. ५०. १.
 कपृक्षरः कपृथमुद् २०. १३७. २
 कब्रु फलीकरणाः ११. ३. ६
 कया नश्चित्र आ २०. १२४. १
 करम्भं कृत्वा तिर्य ४. ७. ३
 करीषिणां फलवतीं १९. ३१. ३
 कर्करिको निखातकः २०. १३२. ३
 कर्णाभ्यां ते कङ्क्षुषेभ्यः ९. ८. २
 कर्णां श्वावित् तदब्रवीद् ५. १३. ९
 कर्शफस्य विशफस्य ३. ९. १
 कर्षेदेनं न चैनं १५ १३. १२
 कल्याणि सर्वविदे ६. १०. १०७
 कविर्न निष्यं २०. ७७. ३
 कश्यपस्त्वामसृजत ८. ५. १४
 कश्यपस्य चक्षुरसि ४. २०. ७
 कस्तं प्र वेद क उ ९. १. ६
 कस्ते मद इन्द्र रन्त्यो २०. ७६. ३
 कस्त्वा सत्यो मदानां २०. १२४. २
 कस्मादज्ञाद्दीप्यते १०. ७. २
 कस्मान्नु गुल्फावधरौ १०. २. २
 कस्मिन्नज्ञे तपो अस्याधि १०. ७. १
 कस्मिन्नज्ञे तिष्ठति १०. ७. ३

कस्ये सृजाना अति १८. ३. १७
 कामस्तदग्रे समवर्तत १९. ५२. १
 कामस्येन्द्रस्य वरुणस्य ९. २. ६
 कामेन मा काम आगत १९. ५२. ४
 कामो जज्ञे प्रथमो ९. २. १९
 कालः प्रजा असृजत १९. ५३. १०
 कालादापः समभवन् १९. ५४. १
 काले तपः काले ज्येष्ठं १९. ५३. ८
 कालेन वातः पवते १९. ५४. २
 काले मनः काले प्राणः १९. ७. ५३
 कालेऽयमज्ञिरा देवो १९. ५४. ५
 कालो अद्वो वहति १९. ५३. १
 काले यज्ञं समैरयद् १९. ५४. ४
 कालो ह भूतं भव्यं १९. ५४. ३
 कालो भूतिमसृजत १९. ६. ५३
 कालोऽमूं दिवमजनयत् १९. ५३. ५
 किमज्ञ त्वा मघवन् २०. ८९. ३
 किमयं त्वां वृषाकपिः २०. १२६. ३
 किं धातासद्यद् १८. १. १२
 किलासं च पलितं १. २३. २
 किं सुबाहो स्वहृग्रे २०. १२६. ८
 किं स्विन्नो राजा १८. १. ३३
 कियता स्कम्भः प्र विवेश १०. ७. ९
 कीर्तिं च वा एष ९. ६. (५) ३५
 कीर्तिश्च यशश्च १५. २. ८, १६, २४, ३२
 कीर्तिश्च यशश्चाम्भश्च १३. ४. १४
 कुत इन्द्रः कुतः सोमः ११. ८. ८
 कुतः केशान् कुतः स्नावः ११. ८. १२
 कुतस्तौ जातौ कतमः ८. ९. १
 कुम्भीका दूषीकाः १६. ६. ८
 कुलायेऽधि कुलायं ९. ३. २०
 कुलायं कृणवादिति २०. १३२. ५
 कुवित्सस्य प्र हि २०. ७८. ३
 कुविदज्ञ यवमन्तो २०. १२५. २
 कुहाकं पक्कं पृच्छ २०. १३०. ६
 कुहं देवीं सृकृतं ७. ४७. १
 कुहर्देवानाममृत ७. ४७. २
 कूटयास्य सं शीर्यन्ते १२. ४. ३
 कृणुतं धूमं वृषणः ११. १. २

कृणोमि ते प्राजापत्यम् ३. २३. ५
 कृणोमि ते प्राणपानौ ८. २. ११
 कृतं न श्वघ्नो वि २०. १७. ५
 कृतं मे दक्षिणे हस्ते ७. ५०. ८
 कृतव्यधनि विध्य ५. १४. ९
 कृत्याकृतं वलगिनं ५. ३१. १२
 कृत्याकृतो वलगिनो १०. १. ३१
 कृत्यादूषण एव १९. ३४. ४
 कृत्यादूषिरयं मणिः २. ४. ६
 कृत्याः सन्तु कृत्या ५. १४. ५
 कुत्रिमः कण्टकः शत १४. २. ६८
 कृन्त दर्भ सपत्नान् १९. २८. ८
 कृष्णं नियानं हरयः ६. २२. १; ९. १०. २२; १३. ३. ९
 कृष्णायाः पुत्रो अर्जुनो १३. ३. २६
 केतुं कृष्णकेतवे २०. २६. ६; ४७. १२; ६९. ११
 केन देवाँ अनु क्षियन्ति १०. २. २२
 केन पर्जन्यमन्वेति १०. २. १९
 केन पाष्णीं आभृते १०. २. १
 केन श्रोत्रियमाप्नोति १०. २. २०
 केनापो अन्वतनुत १०. २. १६
 केनेमां भूमिमौर्णोत् १०. २. १८
 केनेयं भूमिर्विहिता १०. २. २४
 केवलीन्द्राय दुदुहे ८. ९. २४
 कैरात पृश्न उपतृण्य ५. १३. ५
 कैरातिका कुमारिका १०. ४. १४
 को अर्जुन्याः पयः २०. १३०. ३
 को अय युक्ते धुरि १८. १. ६
 को अय बहुलिमा २०. १३०. १
 को असिद्या पयः २०. १३०. २
 को अस्मिन्नापो व्यदधाद् १०. २. ११
 को अस्मिन् प्राणम् १०. २. १३
 को अस्मिन् यज्ञम् १०. २. १४
 को अस्मिन् रूपम् १०. २. १२
 को अस्मिन् रेतो १०. २. १७
 को अस्मै वासः परि १०. २. १५
 को अस्य बाहू समभरद् १०. २. ५
 को अस्य वेद प्रथमस्य १८. १. ७
 को अस्या नो दुहो ७. १०३. १
 को ददर्श प्रथमं ९. ९. ४
 को नु गौः क एकऋषिः ८. ९. २५

को वामद्या करते २०. १४३. ३
 को विराजो मिथुनत्वं ८. ९. १०
 कोशं दुहन्ति कलशं १८. ४. ३०
 कोशबिले रजनि २०. १३५. २
 कन्दाय ते प्राणाय ११. २. ३
 कमध्वमग्निना नाकम् ४. १४. २
 कम्बादमग्निमिधितो १२. २. ९
 कव्यादमग्निं प्र हिणोमि १२. २. ८
 कव्यादमग्निं शशमानम् १२. २. १०
 कव्यादमग्ने रुधिरं ५. २९. १०
 कव्यादानुवर्तय ११. १०. १८
 क्रूरमस्या आशसनं ५. १९. ५
 क्रोड आसीजामि ९. ४. १५
 क्रोडौ ते स्तां पुरोडाशौ १०. ९. २५
 क्रोधो वृको मन्युराण्डौ ९. ७. १३
 क्लीब क्लीबं त्वाकरं ६. १३८. ३
 क्लीबं कृध्योपशिनम् ६. १३८. २
 क प्रेप्सन्ती युवती १०. ७. ६
 क प्रेप्सन्दीप्यते १०. ७. ४
 कार्धमासाः क्व यन्ति १०. ७. ५
 काहतं परास्यः २०. १२९. ६
 क्षत्रेणाग्ने स्वेन सं २. ६. ४
 क्षिप्रं वै तस्य पृच्छन्ति १२. ५. ५०
 क्षिप्रं वै तस्य वास्तुषु १२. ५. ४९
 क्षिप्रं वै तस्यादहनं १२. ५. ४८
 क्षिप्रं वै तस्याहनने १२. ५. ४७
 क्षीरे मा मन्थे यतमो ५. २९. ७
 क्षुत् कुक्षिरिरा वनिष्ठः ९. ७. १२
 क्षुद्रेभ्यः स्वाहा १९. २२. ६; २३. २१
 क्षुधामारं तृष्णामारम् ४. १७. ६
 क्षुरप्रविरीक्षमाणा १२. ५. २०
 क्षुरपविर्भृत्युर्भूत्वा १२. ५. ५५
 क्षेत्रियात् त्वा निर्ऋत्या २. १०. १
 खड्गरेजधिचङ्कमां ११. ९. १६
 खण्वखाइ खैमखाइ ४. १५. १५
 खलः पात्रं स्फयावसावीषे ११. ३. ९
 खे रथस्य खेजसः १४. १. ४१
 गणास्त्वोप गायन्तु ४. १५. ४
 गणेभ्यः स्वाहा १९. २२. १६
 गन्धर्वाप्सरसो ब्रूमो ११. ६. ४

गन्धर्वाप्सरसः सर्पान् ८. ८. १५
 गन्धारिभ्यो मूजवद्भ्यो ५. २२. १४
 गमजस्मे वसून्या २०. ९४. ५
 गर्भं ते मित्रावरुणौ ५. २५. ४
 गर्भं धेहि सिनीवालि ५. २५. ३
 गर्भे नु नौ जनिता १८. १. ५
 गर्भो अस्त्योषधीनां ५. २५. ७; ६. ९५. ३
 गायत्र्युष्णिगनुष्टुब् १९. २१. १
 गायत्रेण प्रति मिमति ९. १०. २
 गावो भगो गाव इन्द्रो ४. २१. ५
 गावः सन्तु प्रजाः ९. ४. २०
 गिरयस्ते पर्वता १२. १. ११
 गिरा वज्रो न संभृतः २०. ४७. ३; १३७. १४
 गिरावरगराटेषु ६. ६९. १
 गिरिमेनां आ वेशय २. २५. ४
 गिरिरज्जान् रेजमानां २०. ९४. ८
 गिर्वणः पाहि नः २०. ६. ६
 गीर्भिरुर्ध्वान् कल्पयित्वा १३. १. ५४
 गुदा आसन्सिनीवाल्याः ९. ४. १४
 गृहमेधी गृहपतिः ८. १०. ३
 गृहाण प्रावाणौ ११. १. १०
 गृहामि ते सौभगत्वाय १४. १. ५०
 गोभिष्टरेमामतिं ७. ५०. ७; २०. १७. १०; ८९. १०;
 ९४. १०
 गोभिष्ट्वा पात्वृषभो १९. २७. १
 गोभ्यो अश्वेभ्यो ९. ३. १३
 गोसनिं वाचमुदेयं ३. २०. १०
 गौरमीमेदमि वत्सं ९. १०. ६
 गौरिन्मिमाय सलिलानि ९. १०. २१
 गौरेव तान् हन्यमाना ५. १८. ११
 ग्रामणीरसि ग्रामणीः १९. ३१. १२
 ग्राहिं पाप्मानमति १२. ३. १८
 ग्राह्या गृहाः सं सृज्यन्ते १२. २. ३९;
 ग्रीवाभ्यस्त उष्णिहाभ्यः २. ३३. २; २०. ९६. १८
 ग्रीवास्ते कृत्ये पादौ १०. १. २१
 ग्रीष्मस्ते भूमे वर्षाणि १२. १. ३६
 ग्रीष्मो हेमन्तः शिशिरो ६. ५५. २
 ग्रैष्मावेनं मासौ १५. ४. ६
 ग्रैष्मौ मासौ गोप्तारौ १५. ४. ५
 घर्म इवाभितपन् १९. २८. ३

घर्मः समिद्धो अग्निना ८. ८. १७
 घृतं ते अग्ने ७. ८२. ६
 घृतमप्सराभ्यो वह ७. १०९. २
 घृतं प्रोक्षन्ती सुभगा १०. ९. ११
 घृतस्य जूतिः समना १९. ५८. १
 घृतहृदा मधुकूलाः ४. ३४. ६
 घृतादुल्लुप्तं मधुना ५. २८. १४
 घृतादुल्लुप्तो मधुमान् १९. ३३. २; ४६. ६
 घृतेन त्वा समुक्षामि १९. २७. ५
 घृतेन सीता मधुना ३. १७. ९
 घोरा ऋषयो नमो २. ३५. ४
 चक्षुरसि चक्षुर्मे २. १७. ६
 चक्षुर्मुसलं काम ११. ३. ३
 चक्षुषा ते चक्षुर्हन्मि ५. १३. ४
 चक्षुषो हेते मनसो ५. ६. ९
 चक्षुः श्रोत्रं यशो ११. ५. २५
 चतस्रश्च मे चत्वारिंशच्च ५. १५. ४
 चतस्रो दिवः प्रदिशः १. ११. २
 चतुरः कुम्भांश्चतुर्धा ४. ३४. ७
 चतुर्दंष्ट्रांश्चयावदतः ११. ९. १७
 चतुर्दंष्ट्रार्चभ्यः स्वाहा १९. २३. ११
 चतुर्धा रेतो अभवद् १०. १०. २९
 चतुर्नमो अष्टकृत्वो ११. २. ९
 चतुर्वारं बध्यत १९. ४५. ४
 चतुर्होतार आग्रियः ११. ७. १९
 चतुष्टयं युज्यते १०. २. ३
 चतुरात्रः पञ्चरात्रः ११. ७. ११
 चत्वारि वाक् परिमिता ९. १०. २७
 चन्द्रमा अप्सवन्तरा १८. ४. ८९
 चन्द्रमा नक्षत्राणाम् ५. २४. १०
 चन्द्रमा नक्षत्रैरुदकामत् १९. १९. ४
 चन्द्रमा मनसो जातः १९. ६. ७
 चन्द्र यत् ते तपस्तेन २. २२. १
 चन्द्र यत् ते तेजस्तेन २. २२. ५
 चन्द्र यत् तेऽचिस्तेन २. २२. ३
 चन्द्र यत् ते शोचिस्तेन २. २२. ४
 चन्द्र यत् ते हरस्तेन २. २२. २
 चरं पञ्चबिलमुखं ११. ३. १८
 चरेदेवा त्रैहायणा १२. ४. १६
 चित्तिरा उपबर्हणं १४. १. ६

चित्रं देवानामुदगाद् १३. २. ३५; २०. १०७. १४
 चित्रं देवानां केतुः १३. २. ३४; २०. १०७. १३
 चित्रश्चिकित्वान्महिषः १६. २. ३२
 चित्राणि साकं दिवि १२. ७. १
 चेतो हृदयं यकृन्मेधा ९. ७. ११
 च्युता चेत्यं बृहती ९. २. १५
 छन्दःपक्षे उषसा ८. ९. १२
 छन्दांसि यज्ञे मरुतः ५. २६. ५
 छिनत्त्यस्य पितृबन्धु १२. ५. ४३
 छिन्दि दर्भं सपत्नान् १९. २८. ६
 छिन्ध्या चिन्धि प्र १२. ५. ५१
 जगता सिन्धुं दिव्यं ९. १०. ३
 जज्ञिडोऽसि जज्ञिडो १९. ३४. १
 जज्ञिडो जम्भाद् २. ४. २
 जज्ञानः सोमं सहसे २०. ८७. ३
 जनाद् विश्वजनीनात् ७. ४५. १
 जनाय चिय ईवत २०. ९०. २
 जनियन्ति नावप्रवः १४. २. ७२
 जनित्रीव प्रति १२. ३. २३
 जनं विभ्रती बहुधा १२. १. ४५
 जरां सु गच्छ परि १९. २४. ५
 जरायुजः प्रथमः १. १२. १
 जरायै त्वा परि ३. ११. ७
 जवस्ते अर्वन्निहितो ६. ९२. २
 जहि त्वं काम मम ९. २. १०
 जहि दर्भं सपत्नान् १९. २९. ९
 जाग्रद्दुष्वप्यं स्वप्ने १६. ६. ९
 जातवेदो नि वर्तय ६. ७७. ३
 जातो व्यख्यत् पित्रोः २०. ३४. १६
 जानीत स्मैनं परमे ६. १२३. २
 जायमानाभि जायते १२. ४. १०
 जाया इद् वो अपसरसो ४. ३७. १२
 जालाषेणाभि षिञ्चत ६. ५७. २
 जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमभ्यष्टां १०. ५. ३६
 जितमस्माकमु १६. ८. १
 जितम०।०।स आङ्गिरसानां १६. ८. १५
 जितम०।०।स आथर्वणानां १६. ८. १७
 जितम०।०।स आर्तवानां १६. ८. २१
 जितम०।०।स आर्षेयाणां १६. ८. १३
 जितम०।०।स इन्द्राग्न्योः १६. ८. २७

अथर्व० ६१

जितम०।०।स ऋतूनां १६. ८. २०
 जितम०।०।स ऋषीणां १६. ८. १२
 जितम०।०।स ग्राह्याः १६. ८. ३
 जितम०।०।स देवजामीनां १६. ८. ९
 जितम०।०।स द्यावापृथिव्योः १६. ८. २६
 जितम०।०।स निर्ऋत्याः १६. ८. ५
 जितम०।०।स निर्भूत्याः १६. ८. ७
 जितम०।०।स पराभूत्याः १६. ८. ८
 जितम०।०।स प्रजापतेः १६. ८. ११
 जितम०।०।स बृहस्पतेः १६. ८. १०
 जितम०।०।स मासानां १६. ८. २२
 जितम०।०।स मित्रावरुणयोः १६. ८. २८
 जितम०।०।स मृत्योः पञ्चीशान् १६. ८. ३२
 जितम०।०।स राज्ञो वरुणस्य १६. ८. २९
 जितम०।०।स वनस्पतीनां १६. ८. १८
 जितम०।०।स वानस्पत्यानां १६. ८. १९
 जितम०।०।सोऽङ्गिरसां १६. ८. १४
 जितम०।०।सोऽथर्वणां १६. ८. १६
 जितम०।०।सोऽभूत्याः १६. ८. ६
 जितम०।०।सोऽर्धमासानां १६. ८. २३
 जितम०।०।सोऽहोरात्रयोः १६. ८. २४
 जितम०।०।सोऽहोः संयतोः १६. ८. २५
 जितमस्माकमु १६. ८. ३०; ९. १
 जिह्वा ज्या भवति ५. १८. ८
 जिह्वाया अग्रे मधु १. ३४. २
 जीवतां ज्योतिः ८. २. २
 जीवला नाम ते १९. ३९. ३
 जीवला स्थ जीव्यासं १९. ६९. ४
 जीवलां नघारिषां ८. २. ६; ७. ६
 जीवानामायुः प्र १२. २. ४५
 जीवा स्थ जीव्यासं १९. ६९. १
 जीवेभ्यस्त्वा समुद्रे ८. १. १५
 जीवेम शरदः शतम् १९. ६७. २
 जीवं रुदन्ति वि १४. १. ४६
 जुष्टो दमूना अतिथिः ७. ७३. ९
 जूर्णि पुनर्वो यन्तु २. २४. ५
 जुहूर्दाधार वाम् १८. ४. ५
 ज्याके परि णो १. २. २
 ज्याघोषा दुन्दुभयो ५. २१. ९
 ज्यायस्वन्तश्चित्तिनो ३. ३०. ५

ज्यायान्निमिपतोऽसि ९. २. २३
 ज्येष्ठघ्न्यां जातो ६. ११०. २
 ज्योतिष्मतो लोकान् ९. ६. (१४) ६२
 तं यज्ञं प्रावृषा १९. ६. ११
 तं यज्ञायज्ञियं १५. २. १०
 तं वत्सा उप तिष्ठन्ति १३. ४. ६
 तं वर्धयन्तो मतिभिः २०. ९१. ९
 तं वां रथं वयमद्या २०. १४३. १
 तं विराडनु व्यचलत् १५. ६. २३
 तं वृक्षा अप सेधन्ति ५. १९. ९
 तं वैरूपं च वैराजं १५. २. १८
 तं वो दस्ममृतीषहं २०. ९. १; ४९. ४
 तं वो धिया नव्यस्या २०. ३६. ७
 तं वो बाजानां पतिः २०. ६४. ६
 तं श्यैतं च नौधसं १५. २. २६
 तं श्रद्धा च यज्ञश्च १५. ७. ४
 तं सभा च समितिश्च १५. ९. २
 तं समाप्नोति जृतिभिः १३. २. १५
 तं सुष्टुल्या विवासे २०. ४४. ३
 तं हि स्वराजं वृषभं २०. ११३. २
 तक्मन् भ्रात्रा बलासेन ५. २२. १२
 तक्मन् मूजवतो ५. २२. ७
 तक्मन् व्याल वि गद ५. २२. ६
 तं घेमित्था नमस्विन २०. ९२. १४
 तं जहि तेन मन्दस्व १६. ७. १२
 ततं तन्तुमन्वेके ६. १२२. २
 ततश्चैनमन्यया ११. ३. ३६, ४९
 ततश्चैनमन्याभ्यां ११. ३. ३३-३४, ४४-४८
 ततश्चैनमन्येन ११. ३. ३२, ३५, ३९-४३
 ततश्चैनमन्यैः ११. ३. ३७-३८
 ततस्ततामहास्ते ५. २४. १७
 तता अवरे ते ५. २४. १६
 तत्त्वा यामि सुवीर्यं २०. ९. ३; ४९. ६
 तत्सूर्यस्य देवत्वं २०. १२३. १
 तथा तदग्ने कृणु ५. २९. २;
 तदग्निराह तदु ८. ५. ५; १६. ९. २
 तदग्ने चक्षुः प्रति ८. ३. २१
 तदद्या चित्त उक्थिनो २०. ६१. ३
 तदमुष्मा अग्ने १६. ६. ११
 तदस्तु मित्रावरुणा १९. ११. ६

तदिदास भुवनेषु ५. २. १; २०. १०७. ४
 तद् धु ते महत् पृथुः ५. १. ५
 तदेकमभवत् १५. १. ३
 तद् ब्रह्म च तपश्च ८. १०. १६
 तद् भद्राः समगच्छन्त १०. १०. १७
 तद्यस्मा एवं विदुषे ८. १०. (६) १
 तद्यस्यैवं विद्वान्
 ब्रात्य उद्धृतेषु १५. १२. १
 तद्यस्यैवं विद्वान्
 ब्रात्य एकां १५. १३. १
 तद्यस्यैवं विद्वान्
 ब्रात्यश्चतुर्थी १५. १३. ७
 तद्यस्यैवं विद्वान्
 ब्रात्यस्तृतीयां १५. १३. ५
 तद्यस्यैवं विद्वान्
 ब्रात्योऽतिथिः १५. ११. १
 तद्यस्यैवं विद्वान्
 ब्रात्यो द्वितीयां १५. १३. ३
 तद्यस्यैवं विद्वान्
 ब्रात्योऽपरिः १५. १३. २
 तद्यस्यैवं विद्वान्
 ब्रात्यो राज्ञो १५. १०. १
 तद्वा अथर्वणः शिरो १०. २. २७
 तद्वात उन्मथायति २० १३२. ४
 तद्विषं सर्पा उप ८. १०. (५) १६
 तद्विष्णोः परमं पदं ७. २६. ७
 तद्वै राष्ट्रमा हवति ५. १९. ८
 तद्वो गाय सुते २०. ७८. १
 तनूनपात् पथ ऋतस्य ५. १२. २
 तनूष्टे वाजिन् तन्वं ६. ९२. ३
 तनूस्तन्वा मे सहे १७. ६१. १
 तन्त्रमेके युवती १०. ७. ४२
 तं ते मदं गृणीमसि २०. ६१. १
 तं त्वा वाजेषु वाजिनं २०. ६८. ९
 तं त्वा खप तथा १६. ५. ३, १०; १९. ५७. ४
 तं त्वौदनस्य पृच्छामि ११. ३. २२
 तं दितिश्चादितिश्च १५. ६. २०
 तं धाता प्रत्यमुञ्चत १०. ६. २१
 तन्नस्तुरीपमङ्गतं ५. २७. १०
 तन्नो वि वोचो यदि २०. ३६. ४

तन्मित्रस्य वरुणस्य २०. १२३. २
 तन्वं स्वर्गो बहुधा १२. ३. ५४
 तपनो अस्मि पिशाचानां ४. ३६. ६
 तपश्चैवास्तां कर्म ११. ८. १, ६
 तपसा ये अनाधृष्याः १८. २. १६
 तप्तो वां धर्मो नक्षतु ७. ७३. ५
 तमाहवनीयस्य १५. ६. १४
 तमितिहासश्च १५. ६. ११
 तमिदं निगतं सहः १३. ४. १२, २०
 तमिन्द्र मदमा गहि २०. २४. २
 तमिन्द्रं जोहवीमि २०. ५५. १
 तमिन्द्रं वाजयामसि २०. ४७. १; १३७. १२
 तमिमं देवता मणिं १०. ६. २९
 तमीमह इन्द्रमस्य २०. ३६. ३
 तमु नः पूर्वं पितरो २०. ३६. २
 तमु ष्टुहि यो अन्तः ६. १. २
 तमृचश्च सामानि १५. ६. ८
 तमृतं च सत्यं च १५. ६. ५
 तमृतवश्चार्तवाश्च १५. ६. १७
 तं पुण्यं गन्धं गन्धर्वा ८. १०. ८
 तं पृच्छन्ती वज्रहस्तं २०. ३६. ५
 तं प्रजापतिश्च परमेष्ठी १५. ६. २६; ७. १
 तं बृहच्च रथन्तरं १५. २. २
 त भूमिश्चाग्निश्च १५. ६. २
 तम्बभि प्र गायत २०. ६१. ४; ६२. ८
 तथार्बुदे प्रणुत्तानाम् ११. ९. २०
 तयाहं शत्रून्साक्ष २. २७. ५
 तयोरहं परिचृत्य १०. ७. ४३
 तरणिर्विश्वदर्शतो १३. २. १९; २०. ४७. १६
 तरी मन्द्रासु प्रयष्टु ५. २७. ६
 तर्द हं पतङ्ग है ६. ५०. २
 तर्दापते वधापते ६. ५०. ३
 तव चतस्रः प्रदिशः ११. २. १०
 तव च्यौत्नानि वज्रहस्त २०. ३७. ५
 तव त्यदिन्द्रियं २०. १०६. १
 तव द्यौरिन्द्र पौस्यं २०. १०६. २
 तव व्रते नि विशन्ते ४. २५. ३
 तवेदं विश्वमभितः २०. ८७. ६
 तस्तुवं न तस्तुवं ५. १३. ११
 तस्मा अत्रो भवन् ९. ६. (५) ६

तस्मा अरं गमाम १. ५. ३
 तस्मा उदीच्या दिशः १५. ४. १०; ५. १०
 तस्मा उद्यन्त्सूर्यो ९. ६. (५) ४
 तस्मा उषा हिङ्कृणोति ९. ६. (५) १
 तस्मा ऊर्ध्वाया दिशः १५. ४. १६; ५. १६
 तस्मात् पितृभ्यो ८. १०. (३) ४
 तस्मादमुं निर्भजा १६. ८. २, ३२
 तस्मादद्वा अजायन्त १९. ६. १२
 तस्माद् देवेभ्योऽर्धमासे ८. १०. (३) ६
 तस्माद् यज्ञात् सर्व १९. ६. १३-१४
 तस्माद् वनस्पतीनां ८. १०. (३) २
 तस्माद् वै ब्राह्मणानां १२. ५. १७
 तस्माद् वै विद्वान् पुरुषं ११. ८. ३२
 तस्मान्मनुष्येभ्यः ८. १०. (३) ८
 तस्मिन् हिरण्यये १०. २. ३२
 तस्मै घृतं सुरां १०. ६. ५
 तस्मै दक्षिणाया दिशः १५. ४. ४; ५. ४
 तस्मै ध्रुवाया दिशः १५. ४. १३; ५. १३
 तस्मै प्रतीच्या दिशः १५. ४. ७; ५. ७
 तस्मै प्राच्या दिशः १५. ४. १; ५. १
 तस्मै वात्यायासन्दी १५. ३. ३
 तस्मै सर्वेभ्यो अन्त १५. ५. १९
 तस्य अनु निभञ्जनम् २०. १३१. २
 तस्य देवजनाः १५. ३. १०
 तस्य प्राशं त्वं जहि २. २७. ७
 तस्य ब्राह्म्यस्य १५. १५. १; १८. १
 तस्य ० । एकं तदेषां १५. १७. १०
 तस्य ० यदादित्यम् १५. १७. ९
 तस्य ० । योऽस्य चतुर्थः प्राणः १५. १५. ६
 तस्य ० । योऽस्य चतुर्थोऽपानः १५. १६. ४
 तस्य ० । योऽस्य चतुर्थो व्यानः १५. १७. ४
 तस्य ० । योऽस्य तृतीयः प्राणः १५. १५. ५
 तस्य ० । योऽस्य तृतीयोऽपानः १५. १६. ३
 तस्य ० । योऽस्य तृतीयो व्यानः १५. १७. ३
 तस्य ० । योऽस्य द्वितीयः प्राणः १५. १५. ४
 तस्य ० । योऽस्य द्वितीयोऽपानः १५. १६. २
 तस्य ० । योऽस्य द्वितीयो व्यानः १५. १७. २
 तस्य ० । योऽस्य पञ्चमः प्राणः १५. १५. ७
 तस्य ० । योऽस्य पञ्चमोऽपानः १५. १६. ५
 तस्य ० । योऽस्य पञ्चमो व्यानः १५. १७. ५

तस्य० । योऽस्य प्रथमः प्राणः १५. १५. ३
 तस्य० । योऽस्य प्रथमोऽपानः १५. १६. १
 तस्य० । योऽस्य प्रथमो व्यानः १५. १७. १
 तस्य० । योऽस्य षष्ठः प्राणः १५. १५. ८
 तस्य० । योऽस्य षष्ठोऽपानः १५. १६. ६
 तस्य० । योऽस्य षष्ठो व्यानः १५. १७. ६
 तस्य० । योऽस्य सप्तमः प्राणः १५. १५. ९
 तस्य० । योऽस्य सप्तमोऽपानः १५. १६. ७
 तस्य० । योऽस्य सप्तमो व्यानः १५. १७. ७
 तस्य० । समानमर्थं १५. १७. ८
 तस्या आहननं १२. ५. ३९
 तस्या इन्द्रो वत्स ८. १०. (२) ५, १०. (५) २
 तस्याः कुबेरो ८. १०. (५) १०
 तस्या ग्रीष्मश्च वसन्तश्च १५. ३. ४
 तस्या मनुर्वेवस्वतो ८. १०. (४) १०
 तस्यामू सर्वा नक्षत्रा १३. ४. २८
 तस्यामृतस्येमं बलं ८. ७. २२
 तस्यामेवास्य तद् १५. १३. १४
 तस्या यमो राजा ८. १०. (४) ६
 तस्याश्चित्ररथः ८. १०. (५) ६
 तस्यास्तक्षको ८. १०. (५) १४
 तस्याः सोमो राजा ८. १०. (४) १४
 तस्येदं वर्चस्तेजः १६. ८. ४, ३३
 तस्येमे नव कोशा १३. ४. १०
 तस्येमे सर्वे यातव १३. ४. २७
 तस्यैष मारुतो गणः १३. ४. ८
 तस्यौदनस्य बृहस्पतिः ११. ३. १
 ता अधरादुदीचीः १२. २. ४१
 ता अपः शिवा अपो १९. २. ५
 ता अर्षन्ति शुभ्रियः २०. ४८. २
 ता अस्य नमसा २०. १०९. ३
 ता अस्य पृतना २०. १०९. २
 तां रजतनाभिः ८. १०. (५) ११
 तां वसुरुचिः ८. १०. (५) ७
 तां सवितः सत्यसवां ७. १५. १
 तांस्त्वं प्रच्छिन्धि १०. ३. १६
 तां स्वधां पितरः ८. १०. (४) ८
 तां ह जरितर्नः २०. १३५. ७
 ता नः प्रजाः सं १२. १. १६
 तानश्चरथ निः शृणोहि ३. ६. २

तानि कल्पद्रव्याचारी ११. ५. २६
 तानि सर्वाण्यप १२. ५. ११
 तान्त्सत्यौजाः प्र दहतु ४. ३६. १
 तां तिरोधामित० ८. १०. (५) १२
 तां देवमनुष्या ८. १०. (२) २
 तां देवः सविता ८. १०. (५) ३
 तां देवा अमीमां १२. ४. ४२
 तां द्विमूर्धात्व्यो ८. १०. (४) ३
 तां धृतराष्ट्र ऐरावतो ८. १०. (५) १५
 तावुवं न तावुवं ५. १३. १०
 तामन्तको मार्त्यवो ८. १०. (४) ७
 तामाददानस्य १२. ५. ५
 तामासन्दीं त्रात्य १५. ३. २
 तामुपाह्वयन्त ८. १०. (२) ३
 तामूर्जा देवा उप ८. १०. (५) ४
 तां पूर्वांछिवतमा १४. २. ३८
 तां पृथी वैन्यो ८. १०. (४) ११
 तां बृहस्पतिः ८. १०. (४) १५
 तां मायामसुरा ८. १०. (४) ४
 तां मे सहस्राक्षो देवो ४. २०. ४
 तार्घ्याधीरमे समिधः ५. २९. १५
 ता वज्रिणं मन्दिनं २०. ३१. १
 तावद्वां चक्षुस्तति १२. ३. २
 तावन्तो अस्य महिमानः १९. ६. ३
 तावांस्ते मघवन् १३. ४. ४४
 तासामेका हरिक्रिका २०. १२९. ३
 तासु त्वान्तर्जरस्य २. १०. ५
 तास्ते रक्षन्तु तव ९. ५. ३८
 तिग्ममनीकं विदितं ४. २७. ७
 तिग्मो विभ्राजन् १३. २. ३३
 तिरश्चिराजेरसितात् ७. ५६. १
 तिर्यग्विलश्चमसः १०. ८. ९
 तिष्ठावरे तिष्ठ १. १७. २
 तिस्रश्च मे त्रिंशच्च ५. १५. ३
 तिष्ठो जिह्वा वरुण० १०. १०. २८
 तिष्ठो दिवस्तिष्ठः ४. २०. २; १९. २७. ३
 तिष्ठो दिवो अत्य० १९. ३२. ४
 तिष्ठो देवीर्महि नः ५. ३. ७
 तिष्ठो मातृस्त्रीन् ९. ९. १०
 तिष्ठो मात्रा गन्धर्वाणां ३. २४. ६

तिस्रो ह प्रजा १०. ८. ३
 तीक्ष्णीयांसः परशो ३. १९. ४
 तीक्ष्णेनाग्ने चक्षुषा ८. ३. ९
 तीक्ष्णेष्वो ब्राह्मणा ५. १८. ९
 तीक्ष्णो राजा विषासहिः १९. ३३. ४
 तीर्थैस्तरन्ति प्रवतो १८. ४. ७
 तीव्रस्याभिवयसो २०. ९६. १
 तुञ्जेतुञ्जे य उत्तरे २०. ७०. १३
 तुभ्यमग्रे पर्यवहन् १४. २. १
 तुभ्यमारण्याः पशवो ११. २. २४.
 तुभ्यमेव जरिमन् २. २८. १
 तुभ्येदिन्द्र स्व २०. २४. ८
 तुभ्येदिमा सवना २०. ७३. १
 तुभ्यं वातः पवतां ८. १. ५
 तुभ्यं सुतास्तुभ्यं २०. ९६. २
 तुरण्यवो मधुमन्तं २०. ११९. २
 तुराणामतुराणां ७. ५०. २
 तुविंश्रीवो वयोदरः २०. ५. २
 तृचेभ्यः स्वाहा १९. २३. १९
 तृणानि प्राप्तः ९. ७. २२
 तृणैरावृता पलदान् ९. ३. १७
 तृतीयकं वितृतीयं ५. २२. १३
 तृतीयेभ्यः शङ्खेभ्यः १९. २२. १०
 तृन्दि दर्भ सपत्नान् १९. २९. २
 तृष्टमेतत् कटुकं १४. १. २९
 तृष्टासि तृष्टिका ७. ११३. २
 तृष्टिके तृष्टिवन्दन ७. ११३. १
 तृष्णामारं क्षुधां ४. १७. ७
 तेऽधराञ्च प्र ३. ६. ७; ९. २. १२
 तेऽवदन् प्रथमा ५. १७. १
 ते कुष्ठिकाः सरमायै ९. ४. १६
 ते कृषिं च सत्यं च ८. १०. (४) १२
 ते त्वा मदा अमदन् २०. २१. ६
 ते त्वा मदा इन्द्र २०. १२. ५
 ते त्वा रक्षन्तु ते ८. १. १४
 ते देवेभ्य आ १२. २. ५०
 तेन तमभ्यतिसृजामो १६. १. (१) ५
 तेन भूतेन हविषां ६. ७८. १
 तेनेषितं तेन जातं १९. ५३. ९
 तेनैनं विध्यामि १६. ७. १

तेऽमुष्मे परा वह० १६. ६. ७
 ते वृक्षाः सह तिष्ठति २०. १३१. ११
 तेषामासन्नानाम् ९. ६. (४) २१
 तेषां न कश्चना० ९. ६. (४) ५२
 तेषां प्रज्ञानाय ११. ३. ५३
 तेषां सर्वेषामीशा० ११. ९. २६
 ते सत्येन मनसा २०. ९१. ८
 तैस्त्वा सर्वैरभि ४. १६. ९
 तौदी नामासि १०. ४. २४
 तौविलिकेऽवेल् ६. १६. ३
 ल्यू पु वाजिनं ७. ८५. १
 त्रपु भस्म हरितं ११. ३. ८
 त्रयः केशिन ऋतुथा ९. १०. २६
 त्रयः पोषास्त्रिवृति ५. २८. ३
 त्रयः सुपर्णा उपरस्य १८. ४. ४
 त्रयः सुपर्णास्त्रिवृता ५. २८. ८
 त्रयस्त्रिंशद् देवताः १९. २७. १०
 त्रयोदशर्च्यः १९. २३. १०
 त्रयो दासा आजनस्य ४. ९. ८
 त्रयो लोकाः संमिता १२. ३. २०
 त्रातारमिन्द्रमविता० ७. ८६. १
 त्रायन्तामिमं देवाः ४. १३. ४
 त्रायन्तामिमं पुरुषं ८. ७. २
 त्रायध्वं नो अघ० ६. ९३. ३
 त्रायमाणे विश्वजिते ६. १०७. २
 त्रिंशद्दामा वि ६. ३१. ३; २०. ४८. ६
 त्रिः शाम्बुभ्यो १९. ३९. ५
 त्रिकटुकैभिः पवते १८. २. ६
 त्रिकटुकेषु चेतनं २०. ११०. ३
 त्रिकटुकेषु महिषो २०. ९५. १
 त्रिते देवा अमृजत ६. ११३. १
 त्रिभिः पद्भिर्धाम् १९. ६. २
 त्रिर्यातुधानः प्रसितिं ८. ३. ११
 त्रिशीर्षाणं त्रिककुदं ५. २३. ९
 त्रिषन्धे तमसा ११. १०. १९
 त्रिषु पात्रेषु तं १०. १०. १२
 त्रिष्ट्वा देवा अजनयन् १९. ३४. ६
 त्रीणि च्छन्दांसि १८. १. १७
 त्रीणि ते कुष्ठ नामानि १९. ३९. २
 त्रीणि पदानि रूपो १८. ३. ४०

त्रीणि पदा वि ७. २६. ५
 त्रीणि वै वशाजातानि १२. ४. ४७
 त्रीण्यष्टस्य नामानि २०. १३२. १३
 त्रीणाकांक्षीन् १९. २७. ४
 त्रेधा जानं जन्मना ५. २८. ६
 त्रेधा भागो निहितो ११. १. ५
 त्र्यायुषं जमदग्नेः ५. २८. ७
 त्वज्जातास्त्वयि १२. १. १५
 त्वं रक्षसे प्रदिशः १७. १. १६
 त्वं वर्मासि सप्रथः २०. १८. ६
 त्वं वीरुधां श्रेष्ठतमा ६. १३८. १
 त्वं वृषाक्षुं मघवन् २०. १२८. १३
 त्वं सिधूरवास्त्वजो २०. ९५. ३
 त्वं सुतस्य पीतये २०. ६९. ४
 त्वं स्त्री त्वं पुमानसि १०. ८. २७
 त्वं ह त्यत्सप्तभ्यो २०. १३७. १०
 त्वं ह त्यदप्रतिमा २०. १३७. ११
 त्वं ह त्यदिन्द्र कुत्सं २०. ३७. २
 त्वं हि नः पिता वसो २०. १०८. २
 त्वं हि मन्यो अभिभू ४. ३२. ४
 त्वं हि विश्वतोमुख ४. ३३. ६
 त्वं हि शश्वतीनां २०. ६४. ३
 त्वं हि स्तोमवर्धनः २०. २९. १
 त्वं ह्यङ्ग वरुण ५. ११. ५, ७
 त्वं करज्जमुत २०. २१. ८
 त्वं काम सहसासि १९. ५२. २
 त्वं तमिन्द्र पर्वतं २०. १५. ६
 त्वं तृतं त्वं पर्येषु १७. १. १५
 त्वं त्वमहर्यथा उप २०. ३०. ५
 त्वं दाता प्रथमो २०. १०४. ४
 त्वं धृष्णो धृषता २०. ३७. ३
 त्वं न इन्द्र महते १७. १. ९
 त्वं न इन्द्रा भरे २०. १०८. १
 त्वं न इन्द्रोतिभिः १७. १. १०
 त्वं नृभिर्नृमणो २०. ३७. ४
 त्वं नो अग्ने अग्निभिः ३. २०. ५
 त्वं नो अग्ने अधराद् ८. ३. १९
 त्वं नो नभसस्पत ६. ७९. २
 त्वं नो मेधे प्रथमा ६. १०८. १
 त्वमम ईडितो १८. ३. ४२

त्वमग्ने क्रतुभिः १३. ३. २३
 त्वमग्ने यातुधाना १. ७. ७
 त्वमग्ने व्रतपा असि १९. ५९. १
 त्वमसि सहमानो १९. ३२. ५
 त्वमस्यावपनी जनानां १२. १. ६१
 त्वमाविथ सुश्रवसं २०. २१. १०
 त्वमिन्द्र कपोताय २०. १३५. १२
 त्वमिन्द्र प्रतूर्तिषु २०. १०५. १
 त्वमिन्द्र बलादधि २०. ९३. ५
 त्वमिन्द्र शर्मरिणा २०. १३५. ११
 त्वमिन्द्र सजोषसं २०. ९३. ७
 त्वमिन्द्रस्त्वं महेन्द्रः १७. १. १८
 त्वमिन्द्राधिराजः ६. ९८. २
 त्वमिन्द्रा पुरुहूत १९. ५५. ६
 त्वमिन्द्राभिभूरसि २०. ६२. ६; ९३. ८
 त्वमिन्द्रासि विश्वजित् १७. १. ११
 त्वमिन्द्रासि वृत्रहा २०. ९३. ६
 त्वमीशिषे पशूनां २. २८. ३
 त्वमीशिषे सुतानां २०. ९३. ३
 त्वमेतां जनराज्ञो २०. २१. ९
 त्वमोदनं प्राशीः ११. ३. २७
 त्वं भूमिमत्येषु १९. ३३. ३
 त्वं मणीनामधिपा १९. ३१. ११
 त्वया पूर्वमथर्वाणो ४. ३७. १
 त्वया प्रमूर्णं मृदितं १२. ५. ६१
 त्वया मन्यो सरथ ४. ३१. १
 त्वया वयमप्सरसो ४. ३७. २
 त्वया वयं शाश्वद्गहे ५. २. ५; २०. १०७. ८
 त्वयि रात्रि वसामसि १९. ४७. ९
 त्वष्टः श्रेष्ठेन रूपेण ५. २५. ११
 त्वष्टा जायामजनयत् ६. ७८. ३
 त्वष्टा दुहिते वहतुं ३. ३१. ५; १८. १. ५३
 त्वष्टा मे दैव्यं ६. ४. १
 त्वष्टा युनक्तु बहुधा ५. २६. ८
 त्वष्टा वासो व्यदधात् १४. १. ५३
 त्वां विशो वृणतां ३. ४. २
 त्वां विष्णुर्वृहन् क्षयो २०. १०६. ३
 त्वां शुष्मिन् पुरुहूत २०. १०८. ३
 त्वां सुतस्य पीतये २०. २४. ९
 त्वां स्तोमा अवीवृधन् २०. ६९. ६

त्वां जना ममसत्येषु २०. ८९. ४
 त्वामग्ने ऋणते २. ६. ३
 त्वामाहुर्देववर्म १९. ३०. ३
 त्वामिद्धि हवामहे २०. ९८. १
 त्वामिन्द्र ब्रह्मणा १७. १. १४
 त्वामुग्रमवसे चर्षणी २०. ८०. २
 त्वाष्ट्रेणाहं वचसा ७. ७४. ३
 त्वे कतुमपि पृथ्वन्ति ५. २. ३; २०. १०७. ६
 त्वेषस्ते धूम ऊर्णोतु १८. ४. ५९
 दक्षिणा दिगिन्द्रो ३. २७. २
 दक्षिणां दिशमभि १२. ३. ८
 दक्षिणायां त्वा दिशि १८. ३. ३१
 दक्षिणाया दिशः ९. ३. २६
 दक्षिणायै त्वा दिशः १२. ३. ५६
 दण्डं हस्तादाददानो १८. २. ५९
 ददामीत्येव ब्रूयाद् १२. ४. १
 ददाम्यस्मा अवसानं १८. २. ३७
 ददिहिं मद्यां वरुणो ५. १३. १
 दधिक्राव्णो अकारिषं २०. १३७. ३
 दधिष्वा जठरे सुतं २०. ६. ५
 दमूना देवः सविता ७. १४. ४
 दर्भेण त्वं कृणवद् १९. ३३. ५
 दर्भेण देवजातेन १९. ३२. ७
 दर्भः शोचिस्तरुणकं १०. ४. २
 दर्शय मा यातुधानान् ४. २०. ६
 दर्शोऽसि दर्शतोऽसि ७. ८१. ४
 दश च मे शतं च मे ५. १५. १०
 दशर्चभ्यः स्वाहा १९. २३. ७
 दशवृक्ष मुञ्चेमं २. ९. १
 दश साकमजायन्त ११. ८. ३.
 दह दर्भ सपत्नान् १९. २९. ८
 दाना मृगो न वारणः २०. ५३. २; ५७. १२
 दिक्षु चन्द्राय ४. ३९. ७
 दितिः शर्पमदितिः ११. ३. ४
 दितेश्च वै सोऽदितेः १५. ६. २१
 दितेः पुत्राणामदितेः ७. ७. १
 दिवस्त्वा पातु हरितं ५. २८. ९
 दिवस्पृथिव्याः ६. १२५. २; ९. १. १; १९. ३. १
 दिवस्पृष्टे धावमानं १३. २. ३७
 दिवा मा नक्तं यतमो ५. २९. ९

दिवि जातः समुद्रजः ४. १०. ४
 दिवि ते तूलमोषधे १९. ३२. ३
 दिवि त्वानिरधारयत् १३. २. १२
 दिवि न केतुरधि २०. ३०. ४
 दिवि स्पृष्टो यजतः २. २. २
 दिवे चक्षुषे नक्षत्रेभ्यः ६. १०. ३
 दिवे स्वाहा ५. ९. १, ५
 दिवो नु मां बृहतो ६. १२४. १
 दिवो मादित्या रक्षन्तु १९. १६. २; २७. १५
 दिवो मूलमवततं २. ७. ३
 दिवो विष्ण उत वा ७. २६. ८
 दिवं च रोह पृथिवीं १३. १. ३४
 दिवं पृथिवीमनु ३. २१. ७
 दिवं ब्रूमो नक्षत्राणि ११. ६. १०
 दिव्यस्य सुपर्णस्य ४. २०. ३
 दिव्यादित्याय ४. ३९. ५
 दिव्यो गन्धर्वो २. २. १
 दिव्यं सुपर्णं पयसं ७. ३९. १
 दिशश्चतस्रोऽश्वतथो ८. ८. २२
 दिशा प्रज्ञानां १३. २. २
 दिशो ज्योतिष्मतीः १०. ५. ३८.
 दिशोदिशः शालाया ९. ३. ३१
 दिशो धेनवस्तासां ४. ३९. ८
 दीर्घस्ते अस्त्वंकुशो २०. ५. ४
 दीर्घायुत्वाय बृहते २. ४. १
 दुन्दुभेर्वाचं प्रयतां ५. २०. ५
 दुरदभ्येनमा शये १२. ४. १९
 दुरो अश्वस्य दुरः २०. २१. २
 दुर्ण मा च सुनामा ८. ६. ४
 दुर्मन्त्रामृतस्य १८. १. ३४
 दुर्हर्दिः संघोरं १९. ३५. ३
 दुष्टयै हि त्वा भत्स्यामि ३. ९. ५
 दुष्पण्यं काम दुरितं ९. २. ३
 दुहे सायं दुहे प्रातः ४. ११. १२
 दुर्गा मे पञ्च प्रदिशो ३. २०. ९
 दूराच्चकमानाय १९. ५२. ३
 दूरे चित्सन्तमरुषासः ३. ३. २
 दूरे पूर्णेन वसति १०. ८. १५
 दूष्या दूषिरसि २. ११. १
 दृढो दंहस्थिरो ११. ७. ४

दृष्टमदृष्टमतृहम् २. ३१. २
 दृहं प्रलान् जनया० ६. १३६. २
 दृहं मूलमाश्रं यच्छ ६. १३७. ३
 देवजना गुदा ९. ७. १६
 देव त्वप्रतिसूर्य २०. १३०. १०
 देवपीयुश्चरति ५. १८. १३
 देवयन्तो यथा २०. ७०. २
 देव संस्फान ६. ७९. ३
 देवस्ते सविता १४. १. ४९
 देवस्य त्वा सवितुः १९. ५१. २
 देवस्य सवितुः ६. २३. ३; १०. ५. १४
 देवहेतिर्द्विमाणा १२. ५. २९
 देवा अग्रे न्यपद्यन्त १४. २. ३२
 देवा अहुः सूर्यो ६. १००. १
 देवा अमृतेन १९. १९. १०
 देवा इमं मधुना ६. ३०. १
 देवाज्जन त्रैककुदं १९. ४४. ६
 देवा ददत्वासुरं २०. १३५. १०
 देवानां निहितं १९. २७. ९
 देवानामस्थि कृशन् ४. १०. ७
 देवानामेतत् परिषू० ११. ५. २३
 देवानामेनं घोरैः १६. ७. २
 देवानां पत्नीनां १९. ५७. ३
 देवानां पत्नीरुशतीः ७. ४९. १
 देवानां पत्नीः पृष्ठय ९. ७. ६
 देवानां भाग उपनाह ९. ४. ५
 देवानां हेतिः परि ८. २. ९
 देवान् यज्ञाथितो ७. १०९. ७
 देवा यज्ञमृतवः १८. ४. २
 देवा वशामयाचन् १२. ४. २०, २४
 देवा वशां पर्यवदन् १२. ४. ४९
 देवा वा एतस्या० ५. १७. ६
 देवाः कपोत इषितो ६. २७. १
 देवाः पितरः ६. १२३. ३
 देवाः पितरो १०. ९. ९; ११. ७. २७
 देवास्ते चीतिमविदन् २. ९. ४
 देवी देव्यामधि ६. १३६. १
 देवी हनत् कुहनत् २०. १३२. ११
 देवेभ्यः कमवृणीत १८. ३. ४१
 देवेभ्यो अधि जातो ५. ४. ७

देवैनसात् पित्र्या० १०. १. १२
 देवैनसादुन्मदि० ६. १११. ३
 देवैर्दत्तं मनुना १४. २. ४१
 देवैर्दत्तेन मणिना २. ४. ४
 देवो अग्निः संकसुको १२. २. १२
 देवो देवान् परिभूः १८. १. ३०
 देवो देवान् मर्चय० १३. १. ४०
 देवो देवाय गृणते ५. ११. ११
 देवो देवेषु देवः ५. २७. २
 देवो द्रविणोदाः २०. २. ४
 देवो मणिः सपत्नहा १९. ३१. ८
 देवा होतार ऊर्ध्वम् ५. २७. ९
 देवीर्विशः पयस्वाना ९. ४. ९
 देवीः षडुर्वीरु नः ५. ३. ६
 दैव्या होतारा ५. १२. ७
 दोषो गाय बृहद् गाय ६. १. १
 दोहेन गामुप २०. ८९. २
 दौव हस्तिनो २०. १३१. २०
 दौष्वप्यन्यं दौर्जावित्यं ४. १७. ५; ७. २३. १
 यावा चिदस्मै पृथिवी २०. ३४. १४
 यावापृथिवी अनु २. १२. ५
 यावापृथिवी उप० २. १६. २
 यावापृथिवी उर्व० २. १२. १
 यावापृथिवी दातृणां ५. २४. ३
 यावापृथिवी श्रोत्रे ११. ३. २
 यावा ह क्षामा १८. १. २९
 युक्षं सुदानुं २०. ९. २; ४९. ५
 युमन्तस्त्वेधीमहि १८. १. ५७
 युम्नेषु पृतनाज्ये २०. १९. ७
 यौर्धेनुस्तस्या आदित्यो ४. ३९. ६
 यौर्नः पिता जनिता ९. १०. १२
 यौश्च म इदं पृथिवी ६. ५३. १; १२. १. ५३
 यौष्ट्वा पिता पृथिवी २. २८. ४
 द्रप्समपश्यं विषुणे २०. १३७. ८
 द्रप्सश्चस्कन्द पृथिवीं १८. ४. २८
 हुपदादिव मुमुचानः ६. ११५. ३
 द्वादशधा निहितं ६. ११३. ३
 द्वादश प्रधयश्चक्रं १०. ८. ४
 द्वादशर्च्येभ्यः स्वाहा १९. २३. ९
 द्वादश वा एता ४. ११. ११

द्वादशारं नहि ९. ९. १३
 द्वारो देवीरन्वस्य ५. २७. ७
 द्वाविमौ वातौ वातः ४. १३. २
 द्वा सुपर्णा सयुजा ९. ९. २०
 द्वितीयेभ्यः शङ्खेभ्यः १९. २२. ९
 द्विभागधनमादाय १२. २. ३५
 द्विषतस्तापयन् १९. २८. २
 द्विषते तत् परा वह १६. ६. ३
 द्विषो नो विदवतो० ४. ३३. ७
 द्वे च मे विंशतिश्च ५. १५. २
 द्वे ते चके सूर्ये १४. १. १६
 द्वौ च ते विंशतिश्च १९. ४७. ५.
 द्वौ वा ये शिवावः २०. १३२. १५
 व्यास्याच्चतुरक्षात् ८. ६. २२
 धनं न स्पन्दं बहुलं २०. ८९. ५
 धनुर्भिर्भिर्हरितं ११. २. १२
 धनुर्हस्तादाददानो १८. २. ६०
 धन्व च यत् कृन्तत्रं २०. १२६. २०
 धरुण्यसि शालि ३. १२. ३
 धर्ता ध्रियस्व धरुणे १२. ३. ३५
 धर्तासि धरुणोऽसि १८. ३. ३६
 धर्ता ह त्वा धरुणो १८. ३. २९
 धातः श्रेष्ठेन रूपेण ५. २५. १०
 धाता च सविता च ९. ७. १०
 धाता दधातु दाशुषे ७. १७. २
 धाता दधातु नो ७. १७. १
 धाता दाधार पृथिवीं ६. ६०. ३
 धाता मा निर्ऋत्या १८. ३. २६
 धाता रातिः सवितेदं ३. ८. २; ७. १७. ४
 धाता विधाता ५. ३. ९
 धाता विश्वा वार्या ७. १७. ३
 धाना धेनुरभवद् १८. ४. ३२
 धाम्नो धाम्नो राजन्ति ७. ८३. २
 धिये समध्विना ६. ४. ३
 धीती वा ये अनयन् ७. १. १
 धीभिः कृतः प्र वदाति ५. २०. ८
 धुनेतयः सुप्रकेतं २०. ८८. २
 धूमाक्षी सं पततु ११. १०. ७
 ध्रुव आ रोह पृथिवीं १८. ४. ६
 ध्रुवं ते राजा वरुणो ६. ८८. २
 ध्रुवं ध्रुवेण हविषा ७. ९४. १
 अथर्व० ६२

ध्रुवा दिग् विष्णुरधिपतिः ३. २७. ५
 ध्रुवा द्यौर्ध्रुवा पृथिवी ६. ८८. १
 ध्रुवाया दिशः ९. ३. २९
 ध्रुवायां त्वा दिशि १८. ३. ३४
 ध्रुवायै त्वा दिशे १२. ३. ५२
 ध्रुवेयं विराण्मो १२. ३. ११
 ध्रुवोऽच्युतः प्र मृणीहि ६. ८८. ३
 धृषत् पित्र कलशे ७. ७६. ६
 धेनुष्ट इन्द्र सृजता २०. २७. ३
 न कामेन पुनर्मघो ५. ११. २
 न क्लिष्यमत्र १२. ३. ४८
 नक्रिष्टं कर्मणा २०. ९२. १८
 नकी रेवन्तं सख्याय २०. ११४. २
 नक्तंजातास्योषधे १. २३. १
 नक्षत्रमुल्काभिहतं १९. ९. ९
 न घा त्वद्विगप वेति २०. १७. २
 न घा वसुनि यमते २०. ७८. २
 न धेमन्यदा पपन २०. १८. २
 न प्रंस्तताप न हिमो ७. १८. २
 न च प्रत्याह्न्या० ८. १०. (६) २
 न च प्राणं रुणद्धि ११. ३. ५५
 न च सर्वज्यानि ११. ३. ५६
 नडमा रोह न ते १२. २. १
 न तं यक्ष्मा अरुन्धते १९. ३८. १
 न ता अर्वा रेणु० ४. २१. ४
 न ता नशन्ति न ४. २१. ३
 न तिष्ठन्ति न नि १८. १. ९
 न ते नाथं यम्यत्रा० १८. १. १३
 न ते बाहोर्बलमस्ति ७. ५६. ६
 न ते वर्तास्ति राधसः २०. २७. ४
 न ते सखा सख्यं १८. १. २
 न त्वदन्यः कवि० ५. ११. ४
 न त्वा पूर्वा ओष० १९. ३४. ७
 न त्वावाँ अन्यो २०. १२१. २
 नदीं यन्त्वप्सरसो ४. ३७. ३
 नदी सूत्री वर्षस्य ९. ७. १४
 न देवेष्वा वृश्चते १५. १२. ६
 न द्वितीयो न तृतीयः १३. ४. १६
 न पञ्चमो न षष्ठः १३. ४. १७
 न पितृयाणं पन्थां १५. १२. ९
 न पिशाचैः सं शक्नोमि ४. ३६. ७

न वहवः समशक० १. २७. ३
 न ब्राह्मणो हिंसितव्यो ५. १८. ६
 न भूमिं वातो अति ४. ५. २
 नमः शीताय तक्मने १. २५. ४
 नमः सनिस्तसाक्षे २. ८. ५
 नमः सायं नमः ११. २. १६
 न मत्स्त्री सुभसत्तरा २०. १२६. ६
 नमस्कृत्य यावा० ७. १०२. १
 नमस्तस्मै नमो २. ३. १२
 नमस्ते अधिवाक्राय ६. १३. २
 नमस्ते अस्तु नार० १२. ४. ४५
 नमस्ते अस्तु विद्युते १. १३. १
 नमस्ते अस्तु पश्यत १३. ४. ४८, ५५
 नमस्ते अस्त्रायते ११. २. १५; ४. ७
 नमस्ते जायमानायै १०. १०. १
 नमस्ते घोषिणीभ्यो ११. २. ३१
 नमस्ते प्रवतो नपाद् १. १३. २
 नमस्ते प्राण कन्दाय ११. ४. २
 नमस्ते प्राण प्राणते ११. ४. ८
 नमस्ते यातुधानेभ्यो ६. १३. ३
 नमस्ते राजन् वरुण १. १०. २
 नमस्ते रुद्रास्यते ६. ९०. ३
 नमस्ते लाङ्गलेभ्यो २. ८. ४
 नमो गन्धर्वस्य १४. २. ३५
 नमो देववधेभ्यो ६. १३. १
 नमो यमाय नमो ५. ३०. १२
 नमो रुद्राय नमो ६. २०. २
 नमो रुद्राय च्यवनाय ७. ११६. १
 नमो वः पितर ऊर्जे १८. ४. ८१
 नमो वः पितरः स्वधा १८. ४. ८५
 नमो वः पितरो भामाय १८. ४. ८२
 नमो वः पितरो यद्वारं १८. ४. ८३
 नमो वः पितरो यच्छिवं १८. ४. ८४
 नमोऽस्तु ते निर्ऋते ६. ६३. २
 नमोऽस्त्यसिताय ६. ५६. २
 नयतामून् मृत्युदत्ता ८. ८. ११
 न यत् पुरा चकृमा १८. १. ४
 न यस्याः पारं १९. ४७. २
 नव च मे नवतिश्च ५. १५. ९
 नव च या नवतिश्च ६. २५. ३

न वनिषदनाततम् २०. १३२. ७
 नव प्राणान्नवभिः ५. २८. १
 नव भूमीः समुद्रा ११. ७. १४
 नवं बहिरोदनाय १२. ३. ३२
 नव यो नवतिं २०. ७. २
 नवं वसानः सुरभिः १४. २. ४४
 नवर्चेभ्यः स्वाहा १९. २३. ६
 न वर्ष मैत्रावरुणं ५. १९. १५
 न वा उ ते तनूं १८. १. १४
 न वा उ सोमो ८. ४. १३
 न विकर्णः पृथु० ५. १७. १३
 न वि जानामि ९. १०. १५
 न वै तं चक्षुर्जहाति १०. २. ३०
 नवैव ता नवतयो ५. १९. ११
 न वै वातश्चन २. २. २४
 नवोनवो भवसि ७. ८१. २; १४. १. १
 नष्टासवो नष्टविषा १०. ४. १२
 न सेशे यस्य रम्बते २०. १२६. १६
 न सेशे यस्य रोमशं २०. १२६. १७
 नहि ते अग्ने तन्वः ६. ४९. १
 नहि ते नाम जग्राह ३. १८. ३
 नहि स्थूर्युतथा २०. १२५. ३
 नाके राजन् प्रति ६. १२३. ५
 नाके सुपर्णमुष १८. ३. ६६
 नाष्टुष आ दष्टुषते ६. ३३. २
 नाभिरहं रथीणां १६. ४. १
 नाभ्या आसीद० १९. ६. ८
 नाम नाम्ना जोहवीति १०. ७. ३१
 नामानि ते शतक्रतो २०. १९. ३
 नाल्प इति ब्रूया० ११. ३. २४
 नाष्टमो न नवमो १३. ४. १८
 नास्मै पृथिं वि दुहन्ति ५. १७. १७
 नास्य केशान् प्र १९. ३२. २
 नास्य क्षत्ता निष्कग्रीवः ५. १७. १४
 नास्य क्षेत्रे पुष्करिणी ५. १७. १६
 नास्य जाया शतवाही ५. १७. १२
 नास्य धेनुः कल्याणी ५. १७. १८
 नास्य पशून् न समानान् १५. ५. ३, ६, ९, १२, १५,
 १८, २१
 नास्य श्वेतः कृष्ण० ५. १७. १५

नास्यास्थीनि ९. ५. २३
 नास्यास्मिन्लोक १५. १२. ११
 नाहमिन्द्राणि रारण २०. १२६. १२
 निक्ष दर्म सपत्नान् १९. २९. १
 नि गावो गोष्ठे ६. ५२. २
 निशृङ्ग कर्णकौ द्वौ २०. १३३. ३
 नि तद् दधिषेऽवरे ५. २. ६; २०. १०७. ९
 निधनं भूत्याः प्रजायाः ९. ६. (५) ३, १०
 निधि निधिपा अभि १२. ३. ४२
 निधि विभ्रती बहुधा १२. १. ४४
 निन्दाश्च वा अनिन्दाश्च ११. ८. २२
 निष्प्रचस्तिस्त्रो व्युषो १३. ३. २१
 नि येन मुष्टिहलया २०. ७०. १८
 निरयुं नुद ओकसः ६. ७५. १
 निररणि सविता १. १८. २
 निरितो मृत्युं १२. २. ३
 निरिमां मात्रां १८. २. ४२
 निर्दुर्मण्य ऊर्जा १६. २. १
 निर्द्विषन्तं दिवो १६. ७. ६
 निर्बलासं बलासिनः ६. १४. २
 निर्बलासेतः प्र ६. १४. ३
 निर्लक्ष्म्यं ललाम्यं १. १८. १
 निर्वै क्षत्रं नयति ५. १८. ४
 निर्वो गोष्ठादजा २. १४. २
 निर्हस्तः शत्रुरभि ६. ६६. १
 निर्हस्ताः सन्तु शत्रवो ६. ६६. ३
 निर्हस्तेभ्यो नैर्हस्तं ६. ६५. २
 निवेशनः संगमनो १०. ८. ४२
 नि शीर्षतो नि पतत ६. १३१. १
 नि प्वापया मिथूदशा २०. ७४. ३
 निःसालां भृष्णं २. १४. १
 नीचैः खनन्त्यसुरा २. ३. ३
 नीचैः पयन्तां ३. १९. ३
 नीलनखेभ्यः स्वाहा १९. २२. ४
 नीलमस्योदरं १५. १. ७
 नीललोहितं भवति १४. १. २६
 • नीलशिखण्डवाहनः २०. १३२. १६
 नीलेनैवाप्रियं भ्रातृव्यं १५. १. ८
 नुदस्व काम प्र ९. २. ४
 नू इन्द्र शर स्तवमान २०. ३७. ११

नू चिन्तु ते मन्य २०. ७३. २
 नू नो रथि पुरुवीरं २०. १४३. ६
 नूनं तदस्य काव्यो ४. १. ६
 नृचक्षा रक्षः परि ८. ३. १०
 नेच्छन्तुः प्राशं जयाति २. २७. १
 नेमा इन्द्र गावो २०. १२७. १३
 नेमिं नमन्ति चक्षसा २०. ५४. ३
 नेव मांसि न पीवसि १. ११. ४
 नैतां ते देवा अददुः ५. १८. १
 नैतां विदुः पितरो १९. ५६. ४
 नैनं धनन्ति पर्यायिणो ६. ७६. ४
 नैनं धन्यन्त्यप्सरसो ८. ५. १३
 नैनं प्राप्नोति शपथो ४. ९. ५
 नैनं रक्षांसि न पिशाचाः १. ३५. २
 नैवाहमोदनं न मां ११. ३. ३०
 न्यग्वातो वाति न्यक् ६. ९१. २
 न्यस्तिका रुरोहिथ ६. १३९. १
 न्युषु वाचं प्र महे २०. २१. १
 न्येतेनारात्सीरसौ ५. ६. ५

पक्षी जायान्यः पतति ७. ७६. ४
 पञ्च च मे पञ्चाशच्च ५. १५. ५
 पञ्च च याः पञ्चाशच्च ६. २५. १
 पञ्चदशर्चेभ्यः स्वाहा १९. २३. १२
 पञ्चपादं पितरं ९. ९. १२
 पञ्चभिः पराङ् तपसि १७. १. १७
 पञ्च राज्यानि वीरुधां ११. ६. १५
 पञ्च रुक्मा ज्योतिः ९. ५. २६
 पञ्च रुक्मा पञ्च ९. ५. २५
 पञ्चर्चेभ्यः स्वाहा १९. २३. २
 पञ्चवाही वहति १०. ८. ८
 पञ्च व्युष्टीरनु पञ्च ८. ९. १५
 पञ्चापूपं शितिपादं ६. २९. ४-५
 पञ्चारे चक्रे परि ९. ९. ११
 पञ्चौदनं पञ्चभिः ४. १४. ७.
 पञ्चौदनः पञ्चधा ९. ५. ८
 पताति कुण्डृणान्या २०. ७४. ६
 पत्नी यद्वदयते २०. १३५. ५
 पथ्या रेवतीर्बहुधा ३. ४. ७
 पदज्ञा स्थ रमतयः ७. ७५. २
 पदा पणौ रराधसो २०. ९३. २

पदोरस्या अधि० १२. ४. ५
 पङ्क्तिः सेदिमवका० ४. ११. १०
 पनाय्यं तदद्विना २०. १४३. ९
 पयश्च रसश्चाजं १२. ५. १०
 पयश्च वा एष रसं ९. ६. (२) ३२
 पयस्वतीरोपधयः ३. २४. १. १८. ३. ५६
 पयस्वतीः कृणुध ६. २२. २
 पयो धेनूनां रसं ४. २७. ३
 परं योनिरवरं ते ७. ३५. ३
 परः सो अस्तु तन्वा ८. ४. ११
 परमां तं परावतं ६. ७५. २
 परं मृत्यो अनु परेहि १२. २. २१
 पराक्ते ज्योतिरपथं १०. १. १६
 पराच एनान् प्र २. २५. ५
 पराजिताः प्र त्रसता० ८. ८. १९
 पराञ्चं चैनं प्राशीः ११. ३. २८
 परा देहि शामुल्यं १४. १. २५
 पराद्य देवा वृजिनं ८. ३. १४
 परामित्रान् दुन्दुभिना ५. २१. ७
 परा यात पितरः १८. ३. १४; ४. ६३
 परा शृणीहि तपसा ८. ३. १३; १०. ५. ४९
 परा हीन्द्र धावसि २०. १२६. २
 परि ग्राममिवाचितं ४. ७. ५
 परिच्छिन्नः क्षेमं २०. १२७. ८
 परि त्रयः २०. १२९. ८
 परि णो बृङ्ग्धि ६. ३७. २
 परि त्वापने पुरं वयं ७. ७१. १; ८. ३. २२
 परि त्वा धात्सविता १३. १. २०
 परि त्वा परितत्तुने० १. ३४. ५
 परि त्वा पातु समानेभ्यः ८. २. २६
 परि त्वा रोहितैः १. २२. २
 परि दद्य इन्द्रस्य ६. ९९. ३
 परि द्यामिव सूर्यो ६. १२. १
 परि द्यावापृथिवी २. १. ४
 परि धत्ता धत्त नो २. १३. २; १९. २४. ४
 परि धामान्यासां २. १४. ६
 परिषाणमसि २. १७. ७
 परिषाणं पुरुषाणां ४. ९. २
 परि पूषा पुरस्ताद् ७. ९. ४
 परि मा दिवः परि १९. ३५. ४

परि मां परि मे २. ७. ४
 परि वर्तमानि सर्वतः ६. ६७. १
 परि विद्वा भुवना० २. १. ५
 परिवृक्ता च महिषी २०. १२८. १०
 परि वः सिकतावती १. १७. ४
 परिसृष्टं धारयतु ८. ६. २०
 परि स्तुणीहि ७. ९९. १
 परि हस्त वि धारय ६. ८१. २
 परीदं वासो अधिधाः २. १३. ३; १९. २४. ६
 परीमं सोममायुषे १९. २४. ३
 परीममिन्द्रमायुषे १९. २४. २
 परीमेऽग्निमर्षत ६. २८. २
 परीवृतो ब्रह्मणा १७. १. २८
 परुषानमून् परुषा ८. ८. ४
 परेणैतु पथा वृकः ४. ३. २
 परेयिर्वासं प्रवतो १८. १. ४९
 परेहि कृत्ये मा तिष्ठो १०. १. २६
 परेहि नारि पुनः ११. १. १३
 परेहि विग्रमस्तृतं २०. ६८. ४
 परोऽपेहि मनस्पाप ६. ४५. १
 परोऽपेह्यसमृद्धे ५. ७. ७
 पर्णो राजापिधानं १८. ४. ५३
 पर्णोऽसि तनूपानः ३. ५. ८
 पर्यस्ताक्षा अप्रच० ८. ६. १६
 पर्यस्य महिमा १३. २. ४५
 पर्यस्यास्मिन्नोक्त १५. १२. ७
 पर्यागारं पुनःपुनः २०. १३२. १२
 पर्याथिकेभ्यः स्वाहा १९. २२. ७
 पर्यावर्ते दु. ध्वन्यात् ७. १००. १
 पर्यु पु त्र धन्वा ५. ६. ४
 पर्वताद् दिवो योनेः ५. २५. १
 पर्थुर्ह नाम मानवी २०. १२६. २३
 पलालानुपलालौ ८. ६. २
 पल्प बद्ध वयो इति २०. १२९. १५
 पवमानः पुनातु मा ६. १९. २
 पवस्तैस्त्वा पर्यक्रीणन् ४. ७. ६
 पवीनसात्तङ्गत्वा० ८. ६. २१
 पशुपतिरेनमिष्यासः १५. ५. ८
 पश्चात् पुरस्ताद् ८. ३. २०
 पश्चात् प्राञ्च आ १३. ४. ७

पश्यन्त्यस्यादचरितं ९. १. ३
 पश्याम ते वीर्यं १. ७. ५
 पश्येम शरदः १९. ६७. १
 पाक बलिः २०. १३१. १२
 पाकः पृच्छामि ९. ९. ६
 पाटामिन्द्रो व्याश्राद् २. २७. ४
 पातं न इन्द्रापूषणा ६. ३. १
 पातां नो देवाश्चिना ६. ३. ३
 पातां नो द्यावापृथिवी ६. ३. २
 पादाभ्यां ते जानुभ्यां ९. ८. २१
 पापाय वा भद्राय १३. ४. ४२
 पाप्माधिधीयमाना १२. ५. ३०
 पार्थिवस्य रसे देवा २. २९. १
 पार्थिवा दिव्याः ११. ५. २१; ६. ८
 पार्थ्वे आस्तामनु ९. ४. १२
 पित्रा दर्भ सपत्नान् १९. २८. ९
 पिङ्ग रक्ष जायमानं ८. ६. २५
 पिण्डि दर्भ सपत्नान् १९. २९. ६
 पितरः परे ते ५. २४. १५
 पिता जनितुरुच्छिष्टो ११. ७. १६
 पिता वत्सानां पतिः ९. ४. ४
 पितृभ्यः सोमवज्रः १८. ४. ७३
 पितृणां भाग स्थ १०. ५. १३
 पितेव पुत्रानभि १२. ३. १२
 पिप्पली क्षिप्तभेषजी ६. १०९. १
 पिप्पल्यः समव ६. १०९. २
 पिबा सोममिन्द्र २०. ११७. १
 पिशाङ्गरूपो नभसो ९. ४. २२
 पिशाङ्गे सूत्रे खृगलं ३. ९. ३
 पिशाचक्षयणमसि २. १८. ४
 पुंसि वै रेतो भवति ६. ११. २
 पुण्डरीकं नवद्वारं १०. ८. ४३
 पुण्यं पूर्वा फाल्गुन्यौ १९. ७. ३
 पुत्र इव पितरं गच्छ ५. १४. १०
 पुत्रमनु यातुधानीः १. २८. ४
 पुत्रमिव पितरौ २०. १२५. ५
 पुत्रं पौत्रमधितर्प १८. ४. ३९
 पुनः कृत्यां कृत्याकृते ५. १४. ४
 पुनः पत्नीमग्निः १४. २. २
 पुनः प्राणः पुनरात्मा ६. ५३. २

पुनन्तु मा देवजनाः ६. १९. १
 पुनरेहि वाचस्पते १. १. २
 पुनरेहि वृषाकपे २०. १२६. २१
 पुनर्दाय ब्रह्मजायां ५. १७. ११
 पुनर्देहि वनस्पते १८. ३. ७०
 पुनर्मैत्रिन्द्रियं ७. ६७. १
 पुनर्वे देवा अदहुः ५. १७. १०
 पुनस्त्वादित्या रुद्रा १२. २. ६
 पुनस्त्वा दुरप्सरसः ६. १११. ४
 पुमसं पुत्र जनय ३. २३. ३
 पुमां कुस्ते निमि २०. १२९. १४
 पुमान् पुंसः परिजातो ३. ६. १
 पुमान् पुंसोऽधि तिष्ठ १२. ३. १
 पुमानन्तर्वान्स्थवि ९. ४. ३
 पुरं देवानाममृतं ५. २८. ११
 पुरस्तान् ते नमः ११. २. ४
 पुरस्ताद्युक्तो वह ५. २९. १
 पुरुष एवेदं सर्वं १९. ६. ४
 पुरुष्टुतस्य धामभिः २०. १९. ४
 पुरुतमं पुरुणां २०. ६८. १२
 पुरोडाशवत्सा १२. ४. ३५
 पुष्टिं पश्यातां परि १९. ३१. ५
 पुष्टिरसि पुष्ट्या मा १९. ३१. १३
 पुष्पवतीः प्रसूयतीः ८. ७. २७
 पूताः पवित्रैः पवन्ते १२. ३. २५
 पतिरज्जूरुपश्मानो ८. ८. २
 पूर्णः कुम्भोऽधि १९. ५३. ३
 पूर्णं नारि प्र भर ३. १२. ८
 पूर्णात् पूर्णमुदचति १०. ८. २९
 पूर्णा पश्चादुत ७. ८०. १
 पूर्वापरं चरतो माथया ७. ८१. १; १३. २. ११;
 १४. १. २३
 पूर्वो अग्निष्ट्वा तपतु १८. ४. ९
 पूर्वो जातो ब्रह्मणो ११. ५. ५
 पूर्वो दुन्दुभे प्र वदासि ५. २०. ६
 पूषन्तव व्रते वयं ७. ९. ३
 पूषा त्वेत्तद्यावयतु १८. २. ५४
 पूषेम शरदः शतम् १९. ६७. ५
 पूषेमा आशा अनु ७. ९. २
 पृच्छामि त्वा परमन्तं ९. १०. १३

पृतनाजितं सहमानं ७. ६३. १
 पृथक् प्रायन् प्रथमा २०. ९४. ६
 पृथक् सर्वे प्राजापत्याः ११. ५. २२
 पृथक् सहस्राभ्यां १९. २२. १९
 पृथग् रूपाणि बहुधा १२. ३. २१
 पृथिवी दण्डोऽन्तरिक्षं ९. १. २१
 पृथिवी धेनुस्तस्याः ४. ३९. २
 पृथिवीं त्वा पृथिव्यामा १२. ३. २२; १८. ४. ४८
 पृथिवीशो महिषो १३. २. ४४
 पृथिवी शान्तिः १९. ९. १४
 पृथिव्यामग्नये ४. ३९. १
 पृथिव्यै श्रोत्राय ६. १०. १
 पृथिव्यै स्वाहा ५. ९. २, ६
 पृदाकवः २०. १२९. ९
 पृष्ठं धावन्तं हयो० २०. १२८. १५
 पृष्ठात् पृथिव्या अहम् ४. १४. ३
 पैद्व प्रेहि प्रथमो १०. ४. ६
 पैद्वस्य मन्महे वयं १०. ४. ११
 पैद्वो हन्ति कसर्णालं १०. ४. ५
 पौरो अश्वस्य पुरु० २०. ११८. २
 पौर्णमासी प्रथमा ७. ८०. ४
 प्र केतुना बृहता १८. ३. ६५
 प्र च्यवस्व तन्वं १८. ३. ९
 प्रजया स वि क्रीर्णति १२. ४. २
 प्रजां च वा एष ९. ६. (३) ४
 प्रजानन्तः प्रति २. ३४. ५
 प्रजानत्यध्वे जीव० १८. ३. ४
 प्रजानां प्रजननाय ९. ६. (४) १०
 प्रजापतिं ते प्रजन० १९. १८. ९
 प्रजापतिः प्रजाभिः १९. १९. ११
 प्रजापतिः सलिलादा ४. १५. ११
 प्रजापतिरनुमतिः ६. ११. ३
 प्रजापतिर्जनयति ७. १९. १
 प्रजापतिर्मा प्रजनन० १९. १७. ९
 प्रजापतिश्च परमेष्ठी ९. ७. १
 प्रजापतिश्चरति १०. ८. १३
 प्रजापतिष्ट्वा वध्रात् १९. ४६. १
 प्रजापते न त्वदेता० ७. ८०. ३
 प्रजापतेराश्रुतो १७. १. २७
 प्रजापतेर्वा एष ९. ६. (२) १२

प्रजापतेश्च वै स १५. ६. २७
 प्रजापते श्रेष्ठेन रूपेण ५. २५. १३
 प्रजामृतस्य पिप्रतः २०. १३८. २
 प्रजावतीः सूयवसे ४. २१. ७; ७. ७५. १
 प्रणेतारं वस्योः २०. ४६. १
 प्र णो यच्छत्वयमा ३. २०. ३
 प्र णो वनिर्देवकृता ५. ७. ३
 प्र तद्विष्णु स्तवते ७. २६. २
 प्र तद्वोचेदमृतस्य २. १. २
 प्रतिघ्नानाश्रुमुखी ११. ९. ७
 प्रतिघ्नानाः सं ११. ९. १४
 प्रति चक्ष्व वि चक्ष्व ८. ४. २५
 प्रति तमभि चर २. ११. ३
 प्रति तिष्ठ विराडसि १४. २. १५
 प्रति दह यातुधानान् १. २८. २
 प्रतिष्ठे ह्यभवतं ४. २६. २
 प्रति स्मरेथां तुजयद्भिः ८. ४. ७
 प्रतीची दिग्बरणो ३. २७. ३
 प्रतीची दिशामि० १२. ३. ९
 प्रतीचीन आङ्गिरसो १०. १. ६
 प्रतीचीन फलो हि ७. ६५. १
 प्रतीचीं त्वा प्रतीचीनः ९. ३. २२
 प्रतीची सोममसि ७. ३८. ३
 प्रतीच्या दिशः ९. ३. २७
 प्रतीच्यां त्वा दिशि १८. ३. ३२
 प्रतीच्यां दिशि ४. १४. ८
 प्रतीच्यै त्वा दिशे १२. ३. ५७
 प्रतीपं प्राति सुत्वनम् २०. १२९. २
 प्रतीहारो निधनं ११. ७. १२
 प्र ते अस्या उषसः २०. ७६. २
 प्र ते भिनश्चि मेहनं १. ३. ७
 प्र ते महे विदधे २०. ३०. १
 प्र ते शृणाभि शृङ्गे २. ३२. ६
 प्रतो हि कमीड्यो ६. ११०. १
 प्रत्यग्निरुषसा० ७. ८२. ५; १८. १. २८
 प्रत्यङ् तिष्ठन् धाता ९. ७. २१
 प्रत्यङ् देवानां विशः १३. २. २०; २०. ४७. १७
 प्रत्यङ् हि संबभूविथ ४. १९. ७
 प्रत्यञ्चं चैनं प्राचीः ११. ३. २९
 प्रत्यञ्चमर्कमनयं २०. ६३. ३; १२४. ६

प्रत्यञ्चमर्कं प्रति १२. २. ५५
 प्र त्वा मुञ्चामि १४. १. १९, ५८
 प्रथमा ह व्युवास ३. १०. १
 प्रथमेन प्रमारेण ११. ८. ३३
 प्रथमेभ्यः शब्देभ्यः १९. २२. ८
 प्रथो वरो व्यचो १३. ४. ५३
 प्रदुद्दो मघाप्रति २०. १३०. १२
 प्र सुम्नाय प्र शवसे २०. १४२. ५
 प्र नभस्व पृथिवि ७. १८. १
 प्र पतेतः पापि ७. ११५. १
 प्रपथे पथामजनिष्ट ७. ९. १
 प्र पदोऽव नेनिग्धि ९. ५. ३
 प्र पादौ न यथायति १९. ४९. १०
 प्र पितृयाणं पन्थां १५. १२. ५
 प्र बुध्यस्व सुबुधा १४. २. ७५
 प्र बोधयोषो २०. १४२. २
 प्रल्लीनो मृदितः ११. ९. १९
 प्रभ्राजमानां हरिणां १०. २. ३३
 प्र मंहिष्ठाय २०. १५. १
 प्रमुञ्चन्तो भुवनस्य २. ३४. २
 प्र यच्छ पर्शु त्वरया १२. ३. ३१
 प्र यत् ते अग्ने सूरयो ४. ३३. ४
 प्र यदग्ने सहस्वतो ४. ३३. ५
 प्र यदेते प्रतरं ५. १. ४
 प्र यद्वन्दिष्ट एषां ४. ३३. ३
 प्र यमन्तर्गृषसवासो २०. ८९. ८
 प्र या जिगाति खर्गलेव ८. ४. १७
 प्र यो जज्ञे विद्वानस्य ४. १. ३
 प्र रेभ धीं भरस्व २०. १२७. ६
 प्र रेभासो मनीषा २०. १२७. ५
 प्रवतो नपान्नमः १. १३. ३
 प्र वर्तय दिवो ८. ४. १९
 प्र वा एतीन्दुः १८. ४. ६०
 प्र विशतं प्राणापानौ ३. ११. ५; ७. ५३. ५
 प्रवीयमाना चरति १२. ४. ३७
 प्र वो महे महिष्ठे २०. ७३. ३
 प्र सम्राजं चर्षणीनां २०. ४४. १
 प्र सुमतिं सवितर्वाय ४. २५. ६
 प्र सु श्रुतं सुराधसं २०. ५१. ३
 प्रसूत इन्द्र प्रवता ३. १. ४

प्रस्कन्धान् प्र शिरो १२. ५. ६७
 प्रस्तृणती स्तम्भिनीः ८. ७. ४
 प्राग्नये वाचमीरय ६. ३४. १
 प्राची दिगग्निरधि० ३. २७. १
 प्राचीनं बहिः प्रदिशा ५. १२. ४
 प्राचीप्राचीं प्रदिशमा १२. ३. ७
 प्राच्या दिशः शालाया ९. ३. २५
 प्राच्या दिशस्त्व० ६. ९८. ३
 प्राच्यां त्वा दिशि १८. ३. ३०
 प्राच्यै त्वा दिशेऽग्नये १२. ३. ५५
 प्राजापत्याभ्यां स्वाहा १९. २३. २६
 प्राजापत्यो वा एतस्य ९. ६. (२) ११
 प्राणः प्रजा अनु ११. ४. १०
 प्राण प्राणं त्रायस्व १९. ४४. ४
 प्राण मा मत्पर्याचृतो ११. ४. २६
 प्राणमाहुर्मातरिक्षानं ११. ४. १५
 प्राणापानौ चक्षुः ११. ७. २५, ८. ४, २६
 प्राणापानौ मा मा १६. ४. ५
 प्राणापानौ मृत्योः २. १६. १
 प्राणापानौ ब्रीहि० ११. ४. १३
 प्राणाय नमो यस्य ११. ४. १
 प्राणायान्तरिक्षाय ६. १०. २
 प्राणे त्वा द्विपदां ८. २. ४
 प्राणेन प्राणतां ३. ३१. ९
 प्राणेन विश्वतो० ३. ३१. ७
 प्राणेनाग्निं सं १९. २७. ७
 प्राणेनाग्ने चक्षुषा ५. ३०. १४
 प्राणेनान्नादेना० १५. १४. २२
 प्राणो अपानो व्यानः १८. २. ४६
 प्राणो मृत्युः प्राणस्तक्मा ११. ४. ११
 प्राणो विराट् प्राणो ११. ४. १२
 प्रातःप्रातर्यहपतिः १९. ५५. ४
 प्रातरग्निं प्रातरिन्द्रं ३. १६. १
 प्रातर्जितं भगमुग्रं ३. १६. २
 प्रान्यान्तसपत्नान् ७. ३५. १
 प्रामूं जयामीमे ६. १२६. ३
 प्रास्मत् पाशान् वरुण ७. ८३. ४; १८. ४. ७०
 प्रास्मदेनो वहन्तु १६. १. ११
 प्रियं पशूनां भवति १२. ४. ४०
 प्रियं प्रियाणां कृण्वाम १२. ३. ४९

पृतनाजितं सहमानं ७. ६३. १
 पृथक् प्रायन् प्रथमा २०. ९४. ६
 पृथक् सर्वे प्राजापत्याः ११. ५. २२
 पृथक् सहस्राभ्यां १९. २२. १९
 पृथग् रूपाणि बहुधा १२. ३. २१
 पृथिवी दण्डोऽन्तरिक्षं ९. १. २१
 पृथिवी धेनुस्तस्याः ४. ३९. २
 पृथिवीं त्वा पृथिव्यामा १२. ३. २२; १८. ४. ४८
 पृथिवीप्रो महिषो १३. २. ४४
 पृथिवी शान्तिः १९. ९. १४
 पृथिव्यामग्नये ४. ३९. १
 पृथिव्यै श्रोत्राय ६. १०. १
 पृथिव्यै स्वाहा ५. ९. २, ६
 पृदाकवः २०. १२९. ९
 पृष्ठं धावन्तं हयो० २०. १२८. १५
 पृष्ठात् पृथिव्या अहम् ४. १४. ३
 पैद्रे प्रेहि प्रथमो १०. ४. ६
 पैद्रेस्य मन्महे वयं १०. ४. ११
 पैद्रे हन्ति कसर्णालं १०. ४. ५
 पौरौ अश्वस्य पुरु० २०. ११८. २
 पौर्णमासी प्रथमा ७. ८०. ४
 प्र केतुना बृहता १८. ३. ६५
 प्र च्यवस्व तन्वं १८. ३. ९
 प्रजया स वि क्रीर्णति १२. ४. २
 प्रजो च वा एष ९. ६. (३) ४
 प्रजानन्तः प्रति २. ३४. ५
 प्रजानत्यध्वे जीव० १८. ३. ४
 प्रजानां प्रजननाय ९. ६. (४) १०
 प्रजापतिं ते प्रजन० १९. १८. ९
 प्रजापतिः प्रजाभिः १९. १९. ११
 प्रजापतिः सलिलादा ४. १५. ११
 प्रजापतिरनुमतिः ६. ११. ३
 प्रजापतिर्जनयति ७. १९. १
 प्रजापतिर्मा प्रजनन० १९. १७. ९
 प्रजापतिश्च परमेष्ठी ९. ७. १
 प्रजापतिश्चरति १०. ८. १३
 प्रजापतिष्ट्वा बध्नात् १९. ४६. १
 प्रजापते न त्वदेता० ७. ८०. ३
 प्रजापतेराश्रुतो १७. १. २७
 प्रजापतेर्वा एष ९. ६. (२) १२

प्रजापतेश्च वै स १५. ६. २७
 प्रजापते श्रेष्ठेन रूपेण ५. २५. १३
 प्रजामृतस्य पिप्रतः २०. १३८. २
 प्रजावतीः सूयवसे ४. २१. ७; ७. ७५. १
 प्रणेतारं वस्योः २०. ४६. १
 प्र णो यच्छत्वयमा ३. २०. ३
 प्र णो वनिर्देवकृता ५. ७. ३
 प्र तद्विष्णु स्तवते ७. २६. २
 प्र तद्वोचेदमृतस्य २. १. २
 प्रतिघ्नानाश्रुमुखी ११. ९. ७
 प्रतिघ्नानाः सं ११. ९. १४
 प्रति चक्ष्व वि चक्ष्व ८. ४. २५
 प्रति तमभि चर २. ११. ३
 प्रति तिष्ठ विराडसि १४. २. १५
 प्रति दह यातुधानान् १. २८. २
 प्रतिष्ठे ह्यभवतं ४. २६. २
 प्रति स्मरेथां तुजयद्भिः ८. ४. ७
 प्रतीची दिग्बरणो ३. २७. ३
 प्रतीची दिशामि० १२. ३. ९
 प्रतीचीन आश्रितो १०. १. ६
 प्रतीचीन फलो हि ७. ६५. १
 प्रतीचीं त्वा प्रतीचीनः ९. ३. २२
 प्रतीची सोममसि ७. ३८. ३
 प्रतीच्या दिशः ९. ३. २७
 प्रतीच्यां त्वा दिशि १८. ३. ३२
 प्रतीच्यां दिशि ४. १४. ८
 प्रतीच्यै त्वा दिशे १२. ३. ५७
 प्रतीपं प्राति सुत्वनम् २०. १२९. २
 प्रतीहारो निधनं ११. ७. १२
 प्र ते अस्या उषसः २०. ७६. २
 प्र ते भिनन्नि मेहनं १. ३. ७
 प्र ते महे विदधे २०. ३०. १
 प्र ते शृणाभि शृङ्गे २. ३२. ६
 प्रतो हि कमीञ्चो ६. ११०. १
 प्रत्यग्निरुषसा० ७. ८२. ५; १८. १. २८
 प्रत्यङ् तिष्ठन् धाता ९. ७. २१
 प्रत्यङ् देवानां विशः १३. २. २०; २०. ४७. १७
 प्रत्यङ् हि संबभूविथ ४. १९. ७
 प्रत्यङ्चं चैनं प्राचीः ११. ३. २९
 प्रत्यङ्मर्कमनयं २०. ६३. ३; १२४. ६

प्रत्यञ्चमर्कं प्रति १२. २. ५५
 प्र त्वा मुञ्चामि १४. १. १९, ५८
 प्रथमा ह व्युवास ३. १०. १
 प्रथमेन प्रमारेण ११. ८. ३३
 प्रथमेभ्यः शब्देभ्यः १९. २२. ८
 प्रथो वरो व्यचो १३. ४. ५३
 प्रदुद्दो मघाप्रति २०. १३०. १२
 प्र शुम्नाय प्र शवसे २०. १४२. ५
 प्र नभस्व पृथिवि ७. १८. १
 प्र पतेतः पापि ७. ११५. १
 प्रपथे पथामजनिष्ट ७. ९. १
 प्र पदोऽव नेनिग्धि ९. ५. ३
 प्र पादौ न यथायति १९. ४९. १०
 प्र पितृयाणं पन्थां १५. १२. ५
 प्र बुध्यस्व सुबुधा १४. २. ७५
 प्र बोधयोषो २०. १४२. २
 प्रल्लीनो मृदितः ११. ९. १९
 प्रभ्राजमानां हरिणीं १०. २. ३३
 प्र मंहिष्ठाय २०. १५. १
 प्रमुञ्चन्तो भुवनस्य २. ३४. २
 प्र यच्छ पर्शु त्वरया १२. ३. ३१
 प्र यत् ते अग्ने सूर्यो ४. ३३. ४
 प्र यदग्ने सहस्वतो ४. ३३. ५
 प्र यदेते प्रतरं ५. १. ४
 प्र यद्गन्दिष्ट एषां ४. ३३. ३
 प्र यमन्तर्गृषसवासो २०. ८९. ८
 प्र या जिगाति खर्गलेव ८. ४. १७
 प्र यो जज्ञे विद्वानस्य ४. १. ३
 प्र रेभ धीं भरस्व २०. १२७. ६
 प्र रेभासो मनीषा २०. १२७. ५
 प्रवतो नपात्रमः १. १३. ३
 प्र वर्तय दिवो ८. ४. १९
 प्र वा एतीन्दुः १८. ४. ६०
 प्र विशतं प्राणापानौ ३. ११. ५; ७. ५३. ५
 प्रवीयमाना चरति १२. ४. ३७
 प्र वो महे महिष्ठये २०. ७३. ३
 प्र सम्राजं चर्षणीनां २०. ४४. १
 प्र सुमतिं सवितर्वाय ४. २५. ६
 प्र सु श्रुतं सुराधसं २०. ५१. ३
 प्रसूत इन्द्र प्रवता ३. १. ४

प्रस्कन्धान् प्र शिरो १२. ५. ६७
 प्रस्तृणती स्तम्बिनीः ८. ७. ४
 प्राग्नये वाचमीरय ६. ३४. १
 प्राची दिगग्निरधि० ३. २७. १
 प्राचीनं बहिः प्रदिशा ५. १२. ४
 प्राचींप्राचीं प्रदिशमा १२. ३. ७
 प्राच्या दिशः शालाया ९. ३. २५
 प्राच्या दिशस्त्व० ६. ९८. ३
 प्राच्यां त्वा दिशि १८. ३. ३०
 प्राच्यै त्वा दिशेऽग्नये १२. ३. ५५
 प्राजापत्याभ्यां स्वाहा १९. २३. २६
 प्राजापत्यो वा एतस्य ९. ६. (२) ११
 प्राणः प्रजा अनु ११. ४. १०
 प्राण प्राणं त्रायस्व १९. ४४. ४
 प्राण मा मत्पर्यायतो ११. ४. २६
 प्राणमाहुर्मातरिक्षानं ११. ४. १५
 प्राणापानौ चक्षुः ११. ७. २५, ८. ४, २६
 प्राणापानौ मा मा १६. ४. ५
 प्राणापानौ मृत्योः २. १६. १
 प्राणापानौ ब्रीहि० ११. ४. १३
 प्राणाय नमो यस्य ११. ४. १
 प्राणायान्तरिक्षाय ६. १०. २
 प्राणे त्वा द्विपदां ८. २. ४
 प्राणेन प्राणतां ३. ३१. ९
 प्राणेन विश्वतो० ३. ३१. ७
 प्राणेनाग्निं सं १९. २७. ७
 प्राणेनाग्ने चक्षुषा ५. ३०. १४
 प्राणेनान्नादेना० १५. १४. २२
 प्राणो अपानो व्यानः १८. २. ४६
 प्राणो मृत्युः प्राणस्तक्मा ११. ४. ११
 प्राणो विराट् प्राणो ११. ४. १२
 प्रातःप्रातर्यहपतिः १९. ५५. ४
 प्रातरग्निं प्रातरिन्द्रं ३. १६. १
 प्रातर्जितं भगमुग्रं ३. १६. २
 प्राणान्त्सपत्नान् ७. ३५. १
 प्रामूं जयाभीमे ६. १२६. ३
 प्रास्मत् पाशान् वरुण ७. ८३. ४; १८. ४. ७०
 प्रास्मदेनो वहन्तु १६. १. ११
 प्रियं पशूनां भवति १२. ४. ४०
 प्रियं प्रियाणां कृण्वाम १२. ३. ४९

प्रियं मा कृणु देवेषु १९. ६२. १
 प्रियं मा दर्भं कृणु १९. ३२. ८
 प्रिया तष्टानि मे २०. १२६. ५
 प्रियाप्रियाणि बहुला १०. २. ९
 प्रियास इत् ते मघव० २०. ३७. ८
 प्रेतं पादौ प्र स्फुरतं १. २७. ४
 प्रेता जयता नर ३. १९. ७
 प्रेतो मुञ्चामि नामुतः १४. १. १८
 प्रेतो यन्तु व्याध्यः ७. ११४. २
 प्रेन्द्रस्य वोचं प्रथमा २०. ८७. ५
 प्रेमां मात्रां मिमीमहे १८. २. ३९
 प्रेरय सूरौ अर्थं २०. ७६. ५
 प्रेव पिपतिषति १२. २. ५२
 प्रेहि प्रेहि पथिभिः १८. १. ५४
 प्रेणान्कृणीहि प्र १०. ३. २
 प्रेणान्नुदे मनसा ३. ६. ८
 प्रेषा यज्ञे निविदः ५. २६. ४
 प्रोग्रां पीतिं वृष्णः २०. २५. ७; ३३. २
 प्रोष्ठेश्यास्तल्पेशया ४. ५. ३
 प्रो ष्वस्मै पुरोरथं २०. ९५. २
 वट् सूर्यं श्रवसा २०. ५८. ४
 वण्महो असि सूर्य १३. २. २९; २०. ५८. ३
 वतो वतासि यम १८. १. १५
 वद्ध वो अघा इति २०. १२९. १६
 वन्धस्त्वाग्रे विश्वचया १९. ५६. २
 वभ्रेरक्षः समदमा ११. १. ३२
 वभ्रेरध्वयो मुखम् ११. १. ३१
 वभ्रोरर्जुनकाण्डस्य २. ८. ३
 बर्हिर्वा यत् स्वपत्याय २०. २५. ६
 बर्हिषदः पितरः १८. १. ५१
 बलमसि बलं मे २. १७. ३
 बलविज्ञायः स्थविरः १९. १३. ५
 बलेनाब्रादेनाज्ञमति १५. १४. ४
 बहिर्बिलं निर्द्रवतु ९. ८. ११
 बह्नीदं राजन् वरुणा० १९. ४४. ८
 बालादेकमणीय० १०. ८. २५
 बालास्ते प्रोक्षणीः १०. ९. ३
 बुध्येम शरदः शतम् १९. ६७. ३
 बृहच्च रथंतरं च ८. १०. (२) ६; १५. ३. ५
 बृहतः परि सामानि ८. ९. ४

बृहतरच वै स १५. २. ४
 बृहता मन उप ह्वये ५. १०. ८
 बृहती परि मात्राया ८. ९. ५
 बृहते च वै स १५. २. ३
 बृहते जालं बृहतः ८. ८. ७
 बृहत्पलाशे सुभगे ६. ३०. ३
 बृहदन्यतः पक्ष १३. ३. १२
 बृहदायवनं ११. ३. १६
 बृहदेनमनु वस्ते १३. ३. ११
 बृहद्वावासुरेभ्यो १९. ५६. ३
 बृहद्धि जालं बृहतः ८. ८. ६
 बृहन्तो नाम ते देवा १०. ७. २५
 बृहन्नेषामधिष्ठाता ४. १६. १
 बृहस्पतिः प्रथमं जाय० २०. ८८. ४
 बृहस्पतिः प्रथमः सूर्यायाः १४. १. ५५
 बृहस्पतिः समज० २०. ९०. ३
 बृहस्पतिः सविता ९. ४. १०
 बृहस्पतिना०। तेजो १४. २. ५४
 बृहस्पतिना०। पयो १४. २. ५७
 बृहस्पतिना०। भगो १४. २. ५५
 बृहस्पतिना०। यज्ञो १४. २. ५६
 बृहस्पतिना०। रसो १४. २. ५८
 बृहस्पतिना०। वचो १४. २. ५३
 बृहस्पतिं ते विश्व० १९. १८. १०
 बृहस्पतिरमत हि २०. १६. ७
 बृहस्पतिराङ्गिरसः ११. १०. १०, १३
 बृहस्पतिरूर्जयो० ९. ६. (५) २
 बृहस्पतिर्नः परि ७. ५१. १; २०. १७. ११;
 ८९. ११; ९४. ११
 बृहस्पतिर्म आकृतिं १९. ४. ४
 बृहस्पतिर्म आत्मा १६. ३. ५
 बृहस्पतिर्मा विश्वैः १९. १७. १०
 बृहस्पते परि दीया १९. १३. ८
 बृहस्पते या परमा २०. ८८. ३
 बृहस्पते युवमिन्द्रश्च २०. १७. १२; ८७. ७
 बृहस्पते सवितः ७. १६. १
 बोधश्च त्वा प्रतीबोधश्च ८. १. १३
 बोधा सु मे मघवन् २०. ११७. ३
 ब्रध्नलोको भवति ११. ३. ५१
 ब्रध्नः समीचीरुषसः ७. २२. २

ब्रह्मगर्वा पच्यमाना ५. १९. ४
 ब्रह्म च क्षत्रं च ९. ७. ९; १२. ५. ८
 ब्रह्म च तपश्च १३. ४. २२
 ब्रह्मचर्येण कन्या ११. ५. १८
 ब्रह्मचर्येण तपसा ११. ५. १७, १९
 ब्रह्मचारिणं पितरो ११. ५. २
 ब्रह्मचारी चरति ५. १७. ५
 ब्रह्मचारी जनयन् ११. ५. ७
 ब्रह्मचारी ब्रह्म ११. ५. २४
 ब्रह्मचारीष्णंश्चरति ११. ५. १
 ब्रह्मचार्येति समिधा ११. ५. ६
 ब्रह्म जज्ञानं प्रथमं ४. १. १; ५. ६. १
 ब्रह्मज्येष्ठा संभृता १९. २२. २१; २३. ३०
 ब्रह्मज्यं देव्यघ्न्य आ १२. ५. ६३
 ब्रह्मणाग्निः संविदानो २०. ९६. ११
 ब्रह्मणाग्नी वावृधानौ १३. १. ४९
 ब्रह्मणा तेजसा १०. ६. ३०
 ब्रह्मणा ते ब्रह्मयुजा २०. ८६. १
 ब्रह्मणाग्नादेना० १५. १४. २४
 ब्रह्मणा परिगृहीता ११. ३. १५
 ब्रह्मणा भूमिर्विहिता १०. २. २५
 ब्रह्मणा शालां निमितां ९. ३. १९
 ब्रह्मणा शुद्धा उत ११. १. १८
 ब्रह्मणे स्वाहा १९. २२. २०; २३. २९
 ब्रह्म देवौ अनु १०. २. २३
 ब्रह्म पदवायं १२. ५. ४
 ब्रह्म प्रजापतिः १९. ९. १२
 ब्रह्म ब्रह्मचारिभिः १९. १९. ८
 ब्रह्मवादिनो वदन्ति ११. ३. २६
 ब्रह्म श्रोत्रियमाप्नोति १०. २. २१
 ब्रह्म कृचो घृतवतीः १९. ४२. २
 ब्रह्म होता ब्रह्म १९. ४२. १
 ब्रह्माणस्त्वा वयं २०. ३. ३; ३८. ३; ४७. ९
 ब्रह्मापरं युज्यतां १४. १. ६४
 ब्रह्माभ्यावर्ते १०. ५. ४०
 ब्रह्मास्य शीर्षं ४. ३४. १
 ब्राह्मण एव पतिर्न ५. १७. ९
 ब्राह्मणो अभ्यावर्ते १०. ५. ४१
 ब्राह्मणेन पर्युक्तासि ४. १९. २
 ब्राह्मणेभ्य ऋषभं ९. ४. १९
 अथर्व० ६३

ब्राह्मणेभ्यो वशां १०. १०. ३३
 ब्राह्मणो जज्ञे प्रथमो ४. ६. १
 ब्राह्मणोऽस्य मुखम् १९. ६. ६
 ब्रूमी देवं सवितारं ११. ६. ३
 ब्रूमी राजानं वरुणं ११. ६. २
 भग एव भगवौ ३. १६. ५
 भग प्रणेतर्भग ३. १६. ३
 भगमस्या वर्चः १. १४. १
 भगस्ततक्ष चतुरः १४. १. ६०
 भगस्ते हस्तमग्रहाति १४. १. ५१
 भगस्त्वेतो नयतु १४. १. २०
 भगस्य नावमा २. ३६. ५
 भगेन मा शांशपेन ६. १२९. १
 भगो मा भगेन १९. ४५. ९
 भगो युनक्त्वाशिपो ५. २६. ९
 भद्रमिच्छन्त ऋषयः १९. ४१. १
 भद्रादधि श्रेयः प्रेहि ७. ८. १
 भद्रात् दृक्षाग्नि० ५. ५. ५
 भद्रासि रात्रि चमसो १९. ४९. ८
 भद्राहं नो मध्य० ६. १२८. २
 भरुजि पुनर्वो यन्तु २. २४. ८
 भव एनमिष्वासः १५. ५. २
 भवद्वसुरिदद्वसुः १३. ४. ५४
 भव राजन् यजमानाय ११. २. २८
 भवारुदौ सयुजा ११. २. १४
 भवाशर्वावस्यतां १०. १. २३
 भवाशर्वाविदं ११. ६. ९
 भवाशर्वौ मन्वे वां ४. २८. १
 भवाशर्वौ मृडतं ११. २. १
 भवेम शरदः शतम् १९. ६७. ६
 भवो दिवो भव ११. २. २७
 भसदासीदादित्यानां ९. ४. १३
 भिन्धि दर्भ सपत्नान् १९. २८. ५
 भिन्धि दर्भ सपत्नानां १९. २८. ४
 भिन्धि विश्वा अप द्विषः २०. ४३. १
 भीमा इन्द्रस्य हेतयः ४. ३७. ८-९
 भुगित्यभिगतः २०. १३५. १
 भुवो जनस्य दिव्यस्य २०. ३६. ९
 भूतं च भविष्यच्च १५. २. ६
 भूतं च भव्यं च १३. ४. २३

भूतं ब्रूमो भूतपतिं ११. ६. २१
 भूतपतिर्निरजतु २. १४. ४
 भूतिश्च वा अभूतिश्च ११. ८. २१
 भूते हविष्मती भव ६. ८४. २
 भूतो भूतेषु पयः ४. ८. १
 भूमिर्मातादितिनो ६. १२०. २
 भूमिष्वा पातु हरितेन ५. २८. ५
 भूमिष्वा प्रति गृह्णातु ३. २९. ८
 भूमे मातर्नि धेहि १२. १. ६३
 भूमेश्च वै सोऽग्नेः १५. ६. ३
 भूम्यां देवेभ्यो ददति १२. १. २२
 भूयसीः शरदः शतम् १९. ६७. ८
 भूयानरात्याः शच्याः १३. ४. ४७
 भूयानिन्द्रो नमु० १३. ४. ४६
 भूयम् शरदः शतम् १९. ६७. ७
 भारि त इन्द्र वीर्यं २०. १५. ५
 भार्यो भवदथो १०. ८. २२
 भ्रातृव्यक्षयणमसि २. १८. १
 मखस्य ते तविषस्य २०. ११. २
 मङ्गलिकेभ्यः स्वाहा १९. २३. २८
 मज्जा मज्जा सं घीयतां ४. १२. ४
 मतयः श्लोमपामुरुं २०. २३. ५
 मत्स्वा सुशिप्र २०. ७१. ९
 मदेमदे हि नो ददिः २०. ५६. ४
 मधु जनिषीय ९. १. १४
 मधुमतीरोषधीः २०. १४३. ८
 मधुमती स्थ मधुमतीं १६. २. २
 मधुमन्मूलं मधुमदं ८. ७. १२
 मधुमन्मे निक्रमणं १. ३४. ३
 मधुमान् भवति ९. १. २३
 मधोः कशामजनयन्त ९. १. ५
 मधोरस्मि मधुतरो १. ३४. ४
 मध्यन्दिन उद्गायति ९. ६. (५) ५
 मध्यमेतदनडुहो ४. ११. ८
 मध्वा पृथ्वे नयः ६. १२. ३
 मध्वा यज्ञं नक्षति ५. २७. ३
 मनसस्पत इमं नो ७. ९७. ८
 मनसाज्ञादेनाज्ञमसि १५. १४. २
 मनसा सं कल्पयति १२. ४. ३१
 मनसा होमेहैरसा ६. ९३. २

मनसे चेतसे धियः ६. ४१. १
 मनो अस्या अन १४. १. १०
 मन्त्रमखर्वं सुधितं २०. ५९. ४
 मन्थ दर्भ सप्तान् १९. २२. ५
 मन्युनाज्ञादेनाज्ञमसि १५. १४. २०
 मन्युरिन्द्रो मन्युः ४. ३२. २
 मन्वे वां यावापृथिवी ४. २६. १
 मन्वे वां मित्रावरुणौ ४. २९. १
 मम त्वा दोषणिश्रिषं ६. ९. २
 मम देवा विहवे ५. ३. ३
 ममाने वचो विहवेषु ५. ३. १
 ममेयमस्तु पोष्या १४. १. ५२
 मया गावो गोपतिना ३. १४. ६
 मया सोऽज्ञमसि ४. ३०. ४
 मयि क्षत्रं पर्णमणे ३. ५. २
 मयि देवा द्रविणमा ५. ३. ५
 मयि वचो अथो यशो ६. ६९. ३
 मय्यग्रे अग्निं गृह्णामि ७. ८२. २
 मरीचीर्धुमान् प्र ६. ११३. २
 मरुतः पर्वतानाम् ५. २४. ६
 मरुतः पोत्रात् सुष्टुभः २०. २. १
 मरुतां पिता पशूनाम् ५. २४. १२
 मरुतां मन्वे अधि ४. २७. १
 मरुतो मा गणैरवन्तु १९. ४५. १०
 मरुतो यस्य हि क्षये २०. १. २
 मर्माणि ते वर्मणा ७. ११८. १
 मर्माविधं रोक्षतं ११. १०. २६
 मत्वं विभ्रती गुरुभृद् १२. १. ४८
 मस्तिष्कमस्य यतमो १०. २. ८
 महत्काण्डाय स्वाहा १९. २३. १८
 महत्पयो विश्वरूपं ९. १. २
 महत्सवस्थं महती १२. १. १८
 महदेषाव तपति १२. ४. ३९
 महयक्षं भुवनस्य १०. ७. ३८
 महौ इन्द्रः परश्च २० ७१. १
 महौ इन्द्रो य ओजसा २०. १३८. १
 महागणेभ्यः स्वाहा १९. २२. १७
 महादेव एनमिष्वासः १५. ५. १७
 महानग्नी कृकवाकं २०. १३६. १०
 महानग्नी महानम्रं २०. १३६. ११

महानग्न्युत्प्रदि २०. १३६. ५
 महानग्न्युप ब्रूते २०. १३६. ७-९
 महानग्न्युल्लखलम् २०. १३६. ६
 महान्तं कौशमुदचाभि ४. १५. १६
 महान् वै भद्रो बिल्वो २०. १३६. १५
 महावृषान् मूजवतो ५. २२. ८
 महीमू षु मातरं ७. ६. २
 महो महानि पतयन्ति २०. ११. ६
 मध्यं यजन्तां मम ५. ३. ४
 मध्यं त्वा मित्रावरुणौ ६. ८९. ३
 मध्यमापो मधुमदे० ६. ६१. १
 मांसान्यस्य शातय १२. ५. ६९
 मा गतानामा ८. १. ८
 माः चिदन्यद्वि २०. ८५. १
 मा ज्येष्ठं वधीदयम् ६. ११२. १
 मातरिश्वा च पवमानश्च १५. २. ७, १५, २३, ३१
 मातली कव्यैर्यमो १८. १. ४७
 मातादित्यानां ९. १. ४
 माता पितरमृत आ ९. ९. ८
 मातुष्टे किरणौ द्वौ २०. १३३. २
 मा ते अस्यां सहसावन् २०. ३७. ७
 मा ते प्राण उप ५. ३०. १५
 मा ते मनस्तत्र गान्मा ८. १. ७
 मा ते मनो मासो० १८. २. २४
 मात्रे नु ते सुमिते २०. ७६. ६
 मा त्वा क्रव्यादभि ८. १. १२
 मा त्वा जम्भः सहनुः ८. १. १६
 मा त्वा दभन्तलिले १७. १. ८
 मा त्वा दभन् परि० १३. २. ५
 मा त्वाभि सखा नो २०. १३०. १४
 मा त्वा मूरा अविष्यवो २०. २२. २
 मा त्वा वृक्षः सं १८. २. २५
 मादयस्व सुते सचा २०. ५६. ५
 मा न आपो मेधां १९. ४०. २
 मा नः पश्चान्मा १२. १. ३२
 मा नः पाशं प्रति ९. ३. २४
 मानस्य पत्नि शरणा ३. १२. ५
 मा नो अज्ञाता वृजना २०. ७९. २
 मा मो गोषु पुरुषेषु ११. २. २१
 मा नो देवा अहिः ६. ५६. १

मा नो निदे च वक्तवे २०. १८. ५
 मा नोऽभि स्या मत्यं ११. २. १९
 मा नो मर्ता अभि २०. ६९. ८
 मा नो महान्तमुत ११. २. २९
 मा नो मेधां मा नो १९. ४०. ३
 मा नो रक्षो अभि ८. ४. २३
 मा नो रुद्र तक्मना ११. २. २६
 मा नो विदन् विव्याधिनो १. १९. १
 मा नो हासिपुर्कपयो ६. ४१. ३
 मा नो हिंसीरधि ११. २. २०
 मा प्र गाम पथो १३. १. ५९
 मा विभेर्न मरिष्यसि ५. ३०. ८
 मा भूम निष्ठया इव २०. ११६. १
 मा भ्राता भ्रातरं ३. ३०. ३
 मा मा वोचन्नराधसं ५. ११. ८
 मा मां प्राणो हासीन्मो १६. ४. ३
 मायाभिरुत्तिसृप्तसत २०. २९. ४
 मारे अस्मद्वि मुमुचो २०. २३. ८
 मा वनि मा वाच ५. ७. ६
 मा वः प्राणं मा वो १९. २७. ६
 मा विदन् परिपन्थिनो १४. २. ११
 माध्वानां भद्रे १९. ४७. ७
 मा सं वृत्तो मोष ८. ६. ३
 मा स्मैतान्सखीन् ५. २२. ११
 मा हिंसिष्टं कुमार्य १४. १. ६३
 मित्र ईक्षमाणः ९. ७. २३
 मित्र एनं वरुणो २. २८. २
 मित्रः पृथिव्योदक्रामत् १९. १९. १
 मित्रदच त्वा वरुणश्च १९. ४४. १०
 मित्रदच वरुणदच ३. २२. २; ९. ७. ७
 मित्रावरुणयोः १०. ५. ११
 मित्रावरुणा परि १८. ३. १२
 मित्रावरुणौ वृष्ट्या० ५. २४. ५
 मुखाय ते पशुपते ११. १. ५
 मुग्धा देवा उत ७. ५. ५
 मुच्यन्तु मा शपथ्या ६. ९६. २; ७. ११२. २
 मुच्यन्तु मा शपथ्यादहोरात्रे ११. ६. ७
 मुच्य शीर्षित्या उत १. १२. ३
 मुद्याभि त्वा वैदवानराद् १. १०. ४
 मुद्यामे त्वा हविषा ३. ११. १; २०. ९६. ६

मुमुक्तमस्मान् दुरिताद् ५. ६. ८
 मुमुचाना ओषधयो ८. ७. १६
 मुहुर्गृह्यैः प्र वदति १२. २. ३८
 मुह्यन्त्वेषां बाहवः ११. ९. १३
 मूढा अमित्रा न्यवृद्धे ११. १०. २१
 मूढा अमित्राश्चरता ६. ६७. २
 मूर्णा मृगस्य दन्ता ४. ३. ६
 मूर्धानमस्य संसीव्या १०. २. २६
 मूर्धाहं रयीणाम् १६. ३. १
 मूर्ध्नो देवस्य बृहतो १९. ६. १६
 मूलबर्हणी पर्या १२. ५. ३३
 मृगो न भीमः कुचरो ७. ८४. ३
 मृण दर्भ सपत्नान् १९. २९. ४
 मृत्यवेऽमूर्त् प्र ८. ८. १०
 मृत्युः प्रजानामधि ५. २४. १३
 मृत्युरीशे द्विपदा ८. २. २३
 मृत्युर्हिंष्टृण्वति १२. ५. २१
 मृत्योरहं ब्रह्मचारी ६. १३३. ३
 मृत्योरापमा पद्यन्तां ८. ८. १८
 मृत्योः पदं योपयन्त १२. २. ३०
 मेदस्वता यजमानाः ६. ११४. ३
 मेधामहं प्रथमां ६. १०८. २
 मेधां सायं मेधां ६. १०८. ५
 मेनिः शतवधा १२. ५. १६
 मेनिः शरव्या १२. ५. ५९
 मेनिर्दुह्यमाना १२. ५. २३
 मेमं प्राणो हासीन्मो ७. ५३. ४
 मेघ इव वै सं च वि ६. ४९. २
 मैतं पन्थामनु गा ८. १. १०
 मैनमग्ने वि दहे १८. २. ४
 मो पु ब्रह्मेव तन्द्रयुः २०. ६०. ३
 मो पु वो अस्मदभि २०. ६७. २
 ओक्कानुओक्क पुनवो २. २४. ३
 ओक्को मनोहा खनो १६. १. ३
 य आक्ताक्षः सुभ्यक्तः २०. १२८. ७
 य आगेर मृगयन्ते ४. ३६. ३
 य आत्मदा बलदा ४. २. १; १३. ३. २४
 य आत्मानमति ८. ६. १३
 य आदित्यं क्षत्रं १५. १०. ११
 य आमं मांसमदन्ति ८. ६. २३

य आर्षेयेभ्यो याचद्भ्यो १२. ४. १२
 य आशानामाशा १. ३२. २
 य आस्ते यश्चरति ४. ५. ५
 य इन्द्र इव देवेषु ९. ४. ११
 य इन्द्र सोमपातमो २०. ६३. ७
 य इन्द्रेण सरथं ३. २१. ३
 य इमां देवो मेखलाम् ६. १३३. १
 य इमे धावापृथिवी ५. १२. ९; १३. ३. १
 य इह पितरो जीवा १८. ४. ८७
 य ईशे पशुपतिः २. ३४. १
 य ई चकार न सो ९. १०. १०
 य उग्रः सन्ननिष्ठृत २०. ५३. ३; ५७. १३
 य उग्रीणामुग्रबाहुः ४. २४. २
 य उत्तरतो जुह्वति ४. ४०. ४
 य उदानत् परायणं ६. ७७. २
 य उदचीन्द्र देवगोपाः २०. २१. ११
 य उपरिष्ठाज्जुह्वति ४. ४०. ७
 य उभाभ्यां प्रहरसि ७. ५६. ८
 य उशता मनसा २०. ९६. ३
 य ऊरु अनुसर्पति ९. ८. ७
 य ऋते चिदभि १४. २. ४७
 य ऋणवो देव १९. ३५. ५
 य एक इद्धव्यः २०. ३६. १
 य एक इद्विदयते २०. ६३. ४
 य एकश्चर्षणीनां २०. ७०. १५
 य एतं देवमेकवृतं १३. ४. १५, २४
 य एनामवशामाह १२. ४. १७
 य एनं परिषीदन्ति ६. ७६. १
 य एनं हन्ति मृदुं ५. १८. ५
 य एनां वनिमायन्ति १२. ४. ११
 य एवापरिमिताः १५. १३. १०
 य एवं विदुषे १२. ४. २३
 य एवं विदुषो १२. ५. ४६
 य एवं विद्यात् स १०. १०. २७
 यं याचाम्यहं ५. ७. ५
 यं वयं मृगयामहे १०. ५. ४२
 यं वातः परि शुम्भति १३. १. ५१
 यं वां पिता पचति १२. ३. ५
 यं विश्वे देवाः स्मर ६. १३२. २
 यं स्मा पृच्छन्ति २०. ३४. ५

यः कीकसाः प्रशृणाति ७. ७६. ३
यः कुक्षिः सोमपातमः २०. ७१. ३
यः कुमारी पिङ्गलिका २०. १३६. १६
यः कृणोति प्रमोत० ९. ८. ४
यः कृणोति मृतवत्सा० ८. ६. ९
यः कृत्याकृन्मूल० ४. २८. ६
यः कृष्णः केदयसुर ८. ६. ५
यः परस्याः परावतः ६. ३४. ३
यः परुषः पारुषेयो ५. २२. ३
यः पर्वतान् व्यदधाद् २०. १२८. १४
यः पृथिवीं बृहस्पतिं १५. १०. ९
यः पृथिवीं व्यथमानां २०. ३४. २
यः पौरुषेयेण ८. ३. १५
यः प्रथमः कर्म० ४. २४. ६
यः प्रथमः प्रवत० ६. २८. ३
यः प्राणतो निमिषतो ४. २. २
यः प्राणदः प्राण० ४. ३५. ५
यः प्राणेन द्यावापृथिवी १३. ३. ४
यः शतौदनां पचति १०. ९. ४
यः शम्बरं पर्यत० २०. ३४. १२
यः शम्बरं पर्वतेषु २०. ३४. ११
यः शश्वतो महेनो २०. ३४. १०
यः श्रमात् तपसो १०. ७. ३६
यः संग्रामान्नयति ४. २४. ७
यः सपत्नो योऽसपत्नो १. १९. ४
यः सप्तरदिमर्षभः २०. ३४. १३
यः समेयो विदध्यः २०. १२८. १
यः सामान्यो वरुणो ४. १६. ८
यः सहमानश्चरसि ३. ६. ४
यः सुन्वते पचते २०. ३४. १८
यः सुन्वन्तमवति २०. ३४. १५
यः सोमकामो हर्यश्वः २०. ३४. १७
यः सोमे अन्तर्यो ३. २१. २
यं क्रन्दसी अवत० ४. २. ३
यं क्रन्दसी संयती २०. ३४. ८
यं ग्राममाविशत ४. ३६. ८
यच्चक्षुषा मनसा ६. ९६. ३
यच्च प्राणति प्राणेन ११. ७. २३
यच्च वर्चो अक्षेषु १४. १. ३५
याचिद्धि त्वा जना २०. ८५. ३

याचिद्धि सत्य सोमपा २०. ७४. १
यच्छक्रा वाचमा० २०. ४९. १
यच्छयानः पर्या० १२. १. ३४
यजमानब्राह्मणं ९. ६. (२) १८
यजूंषि यज्ञे समिधः ५. २६. १
यज्जाग्रद्यत् सुतो १६. ७. १०
यज्जामयो यद्यु० १४. २. ६१
यज्ञ इन्द्रमवर्धयद् २०. २७. ५
यज्ञ एति विततः १८. ४. १३
यज्ञं यन्तं मनसा ६. १२२. ४
यज्ञं दुहानं सद० ११. १. ३४
यज्ञपतिमृषयः २. ३५. २
यज्ञपदीराक्षीरा १०. १०. ६
यज्ञं ब्रूमो यजमानं ११. ६. १४
यज्ञ यज्ञं गच्छ ७. ९७. ५
यज्ञतो दक्षिणीयो ८. १०. (१) ७
यज्ञस्य चक्षुः प्रभृतिः २. ३५. ५; १९. ५८. ५
यज्ञायज्ञियस्य १५. २. १२
यज्ञायज्ञियाय १५. २. ११
यज्ञेन यज्ञमयजन्त ७. ५. १
यज्ञैरथर्वा प्रथमः २०. २५. ५
यज्ञैरिधूः संनममानो ८. ३. ६
यज्ञैः संमिश्राः पृषतीभिः २०. ६७. ४
यज्ञो दक्षिणाभिः १९. १९. ६
यज्ञो बभूव स आ ७. ५. २
यत् इन्द्र भयामहे १९. १५. १
यत् सूर्य उदेसि १०. ८. १६
यतो दष्टं यतो धीतं ७. ५६. ३
यत् कशिपूपवर्हणं ९. ६. १०
यत् काम कामय० १९. ५२. ५
यत् किं चासौ मनसा ७. ७०. १
यत् किं चेदं पतयति १९. ४८. ३
यत् किं चेदं वरुण ६. ५१. ३
यत् कृषते यद्वसुते १२. २. ३६
यत् क्षत्तारं हयत्या ९. ६. ४९
यत् क्षुरेण मर्चयता ८. २. १७
यत् त आत्मनि तन्वां १. १८. ३
यत् तच्छरीरमश० ११. ८. १६
यत् तर्पणमाहरन्ति ९. ६. ६
यत् ते अङ्गमतिहितं १८. २. २६

यत् ते अन्नं भुवस्पत १०. ५. ४५
 यत् ते अपोदकं विषं ५. १३. २
 यत् ते काम शर्म ९. २. १६
 यत् ते कृष्णः शकुन १८. ३. ५५
 यत् ते कुब्धो धनपतिः १०. १०. ११
 यत् ते ह्योमा यद् १०. ९. १५
 यत् ते चन्द्रं कदयप १३. ३. १०
 यत् ते चर्म शतौदने १०. ९. २४
 यत् ते तनूध्वनह्यन्त १९. २०. ३
 यत् ते दर्भं जरामृत्युः १९. ३०. १
 यत् ते देवा अकृष्णन् ७. ७९. १
 यत् ते देवी निर्ऋतिः ६. ६३. १
 यत् ते नदं विश्ववारि ९. ३. २
 यत् ते नाम सुहवं ७. २०. ४
 यत् ते नियानं रजसं ८. २. १०
 यत् ते पितृभ्यो ददतो १०. १. ११
 यत् ते पुच्छं ये ते बाला १०. ९. २२
 यत् ते प्रजायां पशुषु १४. २. ६२
 यत् ते भूमे विश्वनामि १२. १. ३५
 यत् ते मज्जा यदस्थि १०. ९. १८
 यत् ते मध्यं पृथिवि १२. १. १२
 यत् ते माता यत् ते पिता ५. ३०. ५
 यत् ते यकृद्ये मतस्ने १०. ९. १६
 यत् ते रिष्टं यत् ते ४. १२. २
 यत् ते वचो जातवेदो ३. २२. ४
 यत् ते वासः परिधानं ८. २. १६
 यत् ते शिरो यत् ते १०. ९. १३
 यत् परममवमं १०. ७. ८
 यत् परिवेष्टारः ९. ६. ५१
 यत् पिबामि सं पिबामि ६. १३५. २
 यत् पुरा परिवेष्टात् ९. ६. १२
 यत् पुरुषेण हविषा ७. ५. ४; १९. ६. १०
 यत् पुरुषं व्यदधुः १९. ६. ५
 यत् प्रतिशृणोति ९. ६. ५०
 यत् प्रत्याहन्ति ८. १०. (६) ३
 यत् प्राङ् प्रत्यङ् १३. २. ३
 यत् प्राण ऋतावा० ११. ४. ४
 यत् प्राण स्तनयित्नु० ११. ४. ३
 यत् प्रेषिता वरुणे० ३. १३. २
 यत् ऋषयः प्रथमजा १०. ७. १४

यत् तपः पराक्रम्य १०. ७. ११
 यत् देवा ब्रह्मविदो १०. ७. २४
 यत् देवाश्च मनुष्याः १०. ८. ३४
 यत् नावप्रश्रंशनं १९. ३९. ८
 यत् ब्रह्मविदो १९. ४३. १
 यत् ब्रह्म० । आपो १९. ४३. ७
 यत् ब्रह्म० । इन्द्रो १९. ४३. ६
 यत् ब्रह्म० । चन्द्रो १९. ४३. ४
 यत् ब्रह्म० । ब्रह्मा १९. ४३. ८
 यत् ब्रह्म० । वायुः १९. ४३. २
 यत् ब्रह्म० । सूर्यो १९. ४३. ३
 यत् ब्रह्म० । सोमो १९. ४३. ५.
 यत् ब्रेह्मा हरिता ४. ३७. ५
 यत् लोकांश्च कोशांश्च १०. ७. १०
 यत् स्कम्भः प्रजनयन् १०. ७. २६
 यत्रादित्याश्च रुद्राश्च १०. ७. २२
 यत्रामूर्तिस्तः शिशपाः २०. १२९. ७
 यत्रामृतं च मृत्युश्च १०. ७. १५
 यत्रावत्था न्यमोधा ४. ३७. ४
 यत्रा सुपर्णा अमृतस्य ९. ९. २२
 यत्रा सुहार्दः सुकृतो ३. २८. ५; ६. १२०. ३
 यत्रा सुहार्दा सुकृता ३. २८. ६
 यत्रेदानीं पश्यसि ८. ३. ५
 यत्रैषामग्ने जनिमानि १. ८. ४
 य त्वं शीतोऽथो ५. २२. १०
 यत् त्वा कुब्जाः प्रचक्रुः १२. २. ५
 यत् त्वाभिचेरुः पुरुषः ५. ३०. २
 यत् त्वा शिकन्तः परावर्थात् १०. ६. ३
 यत् त्वा सोम प्रपिबन्ति १४. १. ४
 यत् संयमो न वि ४. ३. ७
 यत् समुद्रो अभि १९. ३०. ५
 यत् समागयति ९. ६. ५४
 यत् समुद्रमनु श्रितं १३. २. १४
 यत् सुपर्णाविवक्ष्वो २. ३०. ३
 यत् सोममिन्द्र विष्णवि २०. १११. १
 यत् स्वप्ने अन्नम् ७. १०१. १
 यथा कलां यथा शर्फं ६. ४६. ३; १९. ५७. १
 यथाखरो मधवं० २. ३६. ४
 यथाग्ने त्वं वनस्पते १९. ३१. ९
 यथा चक्रुर्देवासुरा ६. १४१. ३

यथाज्यं प्रगृहीत० १२. ४. ३४
 यथा त्वमुत्तरोऽसौ १९. ४६. ७
 यथादित्या वसुभिः ६. ७४. ३
 यथा देवा असुरान् ९. २. १८
 यथा देवेष्मृतं १०. ३. २५
 यथा द्यां च पृथिवीं १. २. ४
 यथा द्यौश्च पृथिवी २. १५. १
 यथा नकुलो विच्छिद्य ६. १३९. ५
 यथा नडं कशिपुने ६. १३८. ५
 यथा पसस्तायादरं ६. ७२. २
 यथा प्रधिर्यथो० ६. ७०. ३
 यथा प्राण बलि० ११. ४. १९
 यथा बाणः सुसंशितः ६. १०५. २
 यथा बीजमुर्वरायां १०. ६. ३३
 यथा ब्रह्म च क्षत्रं २. १५. ४
 यथा भूतं च भव्यं २. १५. ६
 यथा भूमिर्मृतमना ६. १८. २
 यथा मक्षा इदं मधु ९. १. १७
 यथा मधु मधुकृतः ९. १. १६
 यथा मनो मनस्कैः ६. १०५. १
 यथा मम स्मरादसौ ६. १३०. ३
 यथा मांसं यथा ६. ७०. १
 यथा मृगाः संविजन्त ५. २१. ४
 यथा यमाय हर्म्य १८. ४. ५५
 यथा यशः कन्यायां १०. ३. २०
 यथा यशः पृथिव्यां १०. ३. १९
 यथा यशः प्रजापतौ १०. ३. २४
 यथा यशश्चन्द्रमसि १०. ३. १८
 यथा यशः सोमपीथे १०. ३. २
 यथा यशो अग्निहोत्रे १०. ३. २२
 यथा यशो यजमाने १०. ३. २३
 यथा याद्यमसाद० १२. ५. ६४
 यथायं बाहो अध्विना ६. १०२. १
 यथा वातश्चाग्निश्च १०. ३. १४
 यथा वातेन प्रक्षीणा १०. ३. १५
 यथा वातो यथा १. ११. ६
 यथा वातो वनस्पतीन् १०. ३. १३
 यथा वातश्चयावयति १०. १. १३
 यथा वृकादजावयो ५. २१. ५
 यथा वृक्षमशनिः ७. ५०. १

यथा वृक्षं लिबुजा ६. ८. १
 यथा वृत्र इमा आप० ६. ८५. ३
 यथा शेषो अपायार्तं ७. ९०. ३
 यथा शेषधिर्निहितो १२. ४. १४
 यथा शाम्याकः १९. ५०. ४
 यथा श्येनात् पतत्रिणः ५. २१. ६
 यथाश्वत्थ निरभनो ३. ६. ३
 यथाश्वत्थ वानस्पत्यान् ३. ६. ६
 यथा सत्यं चानृतं २. १५. ५
 यथा सिन्धुर्नदीनां १४. १. ४३
 यथासितः प्रथयते ६. ७२. १
 यथा सुपर्णः प्रपतन् ६. ८. २
 यथा सूर्यश्च चन्द्रश्च २. १५. ३
 यथा सूर्यस्य रश्मयः ६. १०५. ३
 यथा सूर्यो नक्षत्राणां ७. १३. १
 यथा सूर्यो मुच्यते १०. १. ३२
 यथा सूर्यो अतिभाति १०. ३. १७
 यथा सो अस्य परिधिः ५. २९. ३
 यथा सोम ओषधीनां ६. १५. ३
 यथा सोमः प्रातःसवने ९. १. ११
 यथा सोमस्तृतीये ९. १. १३
 यथा सोमो द्वितीये ९. १. १२
 यथा स्म ते विरोहते ४. ४. ३
 यथा हव्यं वहसि ४. २३. २
 यथाहश्च रात्री २. १५. २
 यथा हस्ती हस्तिन्याः ६. ७०. २
 यथाहान्यनुपूर्वं १२. २. २५
 यथेदं भूम्या अधि २. ३०. १
 यथेन्द्र उद्वाचनं ५. ८. ८
 यथेन्द्रो द्यावापृथिव्योः ६. ५८. २
 यथेमे द्यावापृथिवी ६. ८. ३
 यथेयं पृथिवी मही ६. १७. १-४; ५. २५. २
 यथेषुका परापतदव० १. ३. ९
 यथोदक्रमपुषो ६. १३९. ४
 यदक्षेषु वदा १२. ३. ५२
 यदम एषा समितिः १८. २६. १
 यदग्निरापो अदहत् १. २५. १
 यदग्ने अद्य मिथुना ८. ३. १२; १०. ५. ४८
 यदग्ने तपसा तपः ७. ६१. १
 यदग्ने यानि कानि १९. ६४. ३

यदग्नौ सूर्ये विषं १०. ४. २२
 यददः संप्रयती० ३. १३. १
 यददीव्यवृणमहं ६. ११९. १
 यददोअदो अभि १६. ७. ९
 यददो देवा असुरान् ४. १९. ४
 यदद्य कच्च वृत्रहन् २०. ११२. १
 यदद्य त्वा प्रयति ७. ९७. १
 यदद्य वां ज्ञासत्या २०. १४०. ४
 यदद्या रात्रि सुभगे १९. ५०. ६
 यदद्याक्षिनावहं २०. १४१. ३
 यदन्चीन्द्रमैरा० १०. १०. १०
 यदन्तरं तदवाह्यं २. ३०. ४
 यदन्तरा यावापृथिवी १०. ८. ३९
 यदन्तरा परावत० २०. ६. ९
 यदन्तरिक्षे यद्वि २०. १३९. २
 यदन्तरिक्षं पृथिवी० ६. १२०. १
 यदन्नमग्नि बहुधा ६. ७१. १
 यदन्नमद्वयवृतेन ६. ७१. ३
 यदन्ये शतं याचेयुः १२. ४. २२
 यदप्सु यद्वनस्पतौ २०. १३९. ५
 यदभिवदति दीक्षां ९. ६. ४
 यदयातं शुभस्पती १४. १. १५
 यदर्वाचीनं त्रैहायणाद् १०. ५. २२
 यदल्पिका खल्पिका २०. १३६. ३
 यदशनकृतं ह्वयन्ति ९. ६. १३
 यदश्रामि बलं कुर्वे ६. १३५. १
 यदश्रासि यत् पिबसि ८. २. १९
 यदक्षिना पृच्छमानौ १४. १. १४
 यदसावमुतो देवाः ५. ८. ३
 यदस्मासु दुध्वग्न्यं १९. ४५. २
 यदस्मृति चक्रम् ७. १०६. १
 यदस्य दक्षिणम० १५. १८. २
 यदस्य हृतं विहृतं ५. २९. ५
 यदस्या अंहुमेद्याः २०. १३६. १
 यदस्या गोपतौ १२. ४. ८
 यदस्याः कस्मै चिद् १२. ४. ७
 यदस्याः पल्पूलनं १२. ४. ९
 यदहरहरभि० १६. ७. ११
 यदा केशानस्थि ११. ८. ११
 यदा गार्हपत्य० १४. २. २०

यदाञ्जनं त्रैककुदं ४. ९. ९
 यदाञ्जनाभ्यञ्ज० ९. ६. ११
 यदा त्वष्टा व्यतृणत् ११. ८. १८
 यदादित्यैर्ह्वयमाना १०. १०. ९
 यदान्त्रेषु गवीन्योः १. ३. ६
 यदापीतासो अंशवो २०. १४२. ४
 यदापो अग्न्या इति १९. ४४. ९
 यदा प्राणो अभ्य० ११. ४. ५, १७
 यदाबध्नन् दाक्षायणा १. ३५. १
 यदा वज्रं हिरण्य० २०. ७३. ४
 यदा वलस्य पीयतो २०. १६. ६
 यदावसथान् कल्प० ९. ६. ७
 यदा वाजमसनद् २०. ९१. १०
 यदाशसा वदतो मे ७. ५७. १
 यदा श्रुतं कृणवो १८. २. ५
 यदासन्ध्यामुपधाने १४. २. ६५
 यदासुतेः क्रियमाणायाः ३. ७. ६
 यदा स्थूलेन पससाणौ २०. १३६. २
 यदाह भूय उद्धरेति ९. ६. १९
 यदि कर्त पतित्वा ४. १२. ७
 यदि कामादप० ९. ८. ८
 यदि क्षितायुर्यदि ३. ११. २; २०. ९६. ७
 यदि चतुर्वृषो ५. १६. ४
 यदि चिन्तु त्वा धना ५. २. ४; २०. १०७. ७
 यदि जाग्रद्यदि ६. ११५. २
 यदि त्रिवृषोऽसि ५. १६. ३
 यदि दशवृषोऽसि ५. १६. १०
 यदि द्विवृषोऽसि ५. १६. २
 यदि नववृषोऽसि ५. १६. ९
 यदि नो गां हंसि १ १६. ४
 यदिन्द्र प्रागपागुद० २०. १२०. १
 यदिन्द्र ब्रह्मणस्पते ६. ४५. ३
 यदिन्द्र यावत्स्त्वं २०. ८२. १
 यदिन्द्रादो दाशराज्ञे २०. १२८. १२
 यदिन्द्राहं यथा २०. २७. १
 यदिन्द्रेण सरथं २०. १४१. २
 यदि पञ्चवृषोऽसि ५. १६. ५
 यदि प्रेयुर्देवपुरा ५. ८. ६; ११. १०. १७
 यदि वासि तिरोजनं ७. ३८. ५
 यदि वासि त्रैककुदं ४. ९. १०

यदि वासि देवकृता ५. १४. ७
 यदि बाहमनृतदेवो ८. ४. १४
 यदि वृक्षादभ्यपसत् ६. १२४. २
 यदि शोको यदि १. २५. ३
 यदि षड्वृषोऽसि ५. १६. ६
 यदि सप्तवृषोऽसि ५. १६. ७
 यदि स्त्री यदि वा ५. १४. ६
 यदि स्थ क्षेत्रियाणां २. १४. ५
 यदि स्थ तमसावृता १०. १. ३०
 यदि हुतां यदि १२. ४. ५३
 यदीदं मातुर्यदि ६. ११६. ३
 यदीदिदं मरुतो ४. २७. ६
 यदीमे केशिनो जना १४. २. ५९
 यदीयं दुहिता तव १४. २. ६०
 यदीयं हनत् कथं २०. १३२. १०
 यदुदञ्चो वृषाकपे २०. १२६. २२
 यदुदरं वरुणस्य १०. १०. २२
 यदुदीरत आजयो २०. ५६. ३
 यदुपरिशयनमाहरन्ति ९. ६. ९
 यदुपस्तृणन्ति वह्निः ९. ६. ८
 यदुवक्थानृतं १. १०. ३
 यदुषो यासि भानुना २०. १४२. ३
 यदुस्त्रियास्वाहुतं ७. ७३. ४
 यदेजति पतति १०. ८. ११
 यदेनमाहवात्य १५. ११. ३-६, ८, १०
 यदेनसो मातृकृता ५. ३०. ४
 यद् गायत्रे अधि ९. १०. १
 यद् गिरामि सं गिरामि ६. १३५. ३
 यद् गिरिषु पर्वतेषु ९. १. १८
 यद् दण्डेन यदिष्वा ५. ५. ४
 यद् दधिषे प्रदिवि २०. ८७. २
 यद् दारुणि बध्यसे ६. १२१. २
 यद् दुद्रोहिथ शेषिषे ५. ३०. ३
 यद् दुर्भगां प्रस्नपितां १०. १. १०
 यद् दुष्कृतं यच्छमलं ७. ६५. २; १४. २. ६६
 यद् देवा देवहेडनं ६. ११४. १
 यद् देवा देवान् हविषा ७. ५. ३
 यद् देवासो ललामयुं २०. १३६. ४
 यद् प्राचीरजग २०. १३७. १
 यद्गस्ताभ्यां चक्रम ६. ११८. १

अथर्व ६४

यद् धावसि त्रियोजनं ६. १३१. ३
 यद्धिरण्यं सूर्येण १९. २६. २
 यद् ब्रह्मभिर्यदापिभिः ६. १२. २
 यद् भद्रस्य पुरुषस्य २०. १२८. ३
 यद्यग्निः कव्याद् १२. २. ४
 यद्यज्जाया पचति १२. ३. ३९
 यद्यत् कृष्णः शकुन १२. ३. १३
 यद्यन्तरिक्षे यदि ७. ६६. १
 यद्यर्चिर्यदि वासि १. २५. २
 यद्यष्टवृषोऽसि ५. १६. ८
 यद्यामं चकुर्नि ६. ११६. १
 यद् द्याव इन्द्र ते २०. ८१. १; ९२. २०
 यथेकवृषोऽसि ५. १६. १
 यथेकादशोऽसि ५. १६. ११
 यथेयथ द्विपदी १०. १. २४
 यथोधया महतो २०. ८७. ४
 यद् राजानो विभजन्त ३. २९. १
 यद् रिप्रं शमलं १२. २. ४०
 यद् रोदसी रेजमाने १. ३२. ३
 यद् वः सहः सहमाना ८. ७. ५
 यद् वदामि मधु १२. १. ५८
 यद् वा अतिथिपतिः ९. ६. ३, ५३
 यद् वां कक्षीवाँ उत् २०. १४०. ५
 यद् वा कृणोष्योषधीः १३. ४. ४३
 यद् वा प्रवृद्ध सत्पते २०. ११२. २
 यद् वा रुमे रुशमे २०. १२०. २
 यद् वा शक्र परावति २०. १११. २
 यद् वासि सुन्वतो २०. १११. ३
 यद् विद्वांसो यद ६. ११५. १
 यद् द्विपाञ्चतुष्पाच्च १९. ३१. ४
 यद् वीध्रे स्तनयति ९. १. २४
 यद् वीलाविन्द्र यत् २०. ४३. २
 यद् वेद राजा वरुणो ५. २५. ६; १९. २६. ४
 यद् वो अभिरज १८. ४. ६४
 यद् वो देवा उपजीका ६. १००. २
 यद् वो मनः परागतं ७. १२. ४
 यद् वो मुद्रं पितरः १८. ३. १९
 यद् वो वयं प्रमिनाम १९. ५९. २
 यन्तासि यच्छसे ६. ८१. १
 यं ते मन्थं यमोदनं १८. ४. ४२

यन्त्यस्य देवा देव० ८. १०. ५
 यन्त्यस्य सभां सभ्यो ८. १०. ९
 यन्त्यस्य समितिं ८. १०. ११
 यन्त्यस्यामन्त्रणमा० ८. १०. १३
 यं त्वमग्ने समदह० १८. ३. ६
 यं त्वा पृषती रथे १३. १. २१
 यं त्वा वेद पूर्व १९. ३९. ९
 यं त्वा होतारं ३. २१. ५
 यं देवा अंशुमा० ७. ८१. ६
 यं देवाः पितरो १०. ६. ३२
 यं देवाः स्मरम० ६. १३२. १
 यं द्विष्मो यच्च नो १६. ६. ४
 यन्न इन्द्रो अखनद् ७. २४. १
 यज्ञासत्या पराके २०. १४१. ५
 यज्ञासत्या भुरण्यथो २०. १४०. १
 यं निदधुर्वनस्पतौ ३. ५. ३
 यन्नूनं धीभिरश्विना २०. १४२. ६
 यन्मन्युर्जाया० ११. ८. १
 यन्मातली रथ० ११. ६. २३
 यन्मा हुतमहुतमा० ६. ७१. २
 यन्मे अक्ष्योरादि० ६. २४. २
 यन्मे छिद्रं मनसो १९. ४०. १
 यन्मेदमभिश्चोचति ४. २६. ७
 यन्मे मनसो न प्रियं ९. २. २
 यन्मे माता यन्मे १०. ३. ८
 यमः परोऽवरो १८. २. ३२
 यमः पितृणाम् ५. २४. १४
 यमव० । तं राजा १०. ६. १५
 यमव० । तं सूर्यः १०. ६. ९
 यमव० । तं सोमः १०. ६. ८
 यमव० । तं देवा १०. ६. १६
 यमव० । तमग्निः १०. ६. ६
 यमव० । तमापो १०. ६. १४
 यमव० । तमिन्द्रः १०. ६. ७
 यमव० । तमिमं १०. ६. १७
 यमव० । तं विभ्रत् १०. ६. १०, १३
 यमव० । तेनेमां १०. ६. १२
 यमव० । सो अस्मै १०. ६. ११
 यमव० । स मायं मणिरागमत् तेजसा १०. ६. २७
 यमव० । स मायं मणिरागमत् सर्वाभिः १०. ६. २८

यमव० । स मायं मणिरागमत् सह १०. ६. २३-२४
 यमव० । स मायं मणिरागमदूर्जया १०. ६. २६
 यमव० । स मायं मणिरागमद् रसेन १०. ६. २९
 यमव० । स मायं मणिरागमन्मधोः १०. ६. २५
 यममी पुरोदधिरे ५. ८. ५
 यमराते पुरोधस्ते ५. ७. २
 यमस्य भाग स्थ १०. ५. १२
 यमस्य मा यम्यं १८. १. ८
 यमस्य लोकादध्या १९. ५६. १
 यमाय घृतवत् पयो १८. २. ३
 यमाय पितृमते १८. ४. ७४
 यमाय मधुमत्तमं १८. २. २
 यमाय सोमः पवते १८. २. १
 यमिन्द्र दधिषे २०. ५५. ३
 यमिन्द्राग्नी स्मर० ६. १३२. ४
 यमिन्द्राणी स्मर० ६. १३२. ३
 यमिमं त्वं वृषाकपिं २०. १२६. ४
 यमु पूर्वमहुवे तमिदं २०. ६७. ७
 यमोदनं प्रथमजा ४. ३५. १
 यमो नो गातुं प्रथमो १८. १. ५०
 यमो मृत्युरघमारो ६. ९३. १
 यं परिहस्तमबिभः ६. ८१. ३
 यं बल्वजं न्यस्यथ १४. २. २२
 यं ब्राह्मणे निदधे ९. ५. १९
 यं मित्रावरुणौ ६. १३२. ५
 यं मे दत्तो ब्रह्म० १४. २. ४२
 यया द्यौर्यया पृथिवी १०. १०. ४
 ययो रथः सत्य० ४. २९. ७
 ययोरभ्यध्व उत ४. २८. २
 ययोरोजसा स्कमिता ७. २५. १
 ययोर्वधाज्ञापपद्यते ४. २८. ५
 यथोः संख्याता ४. २५. २
 यवानो यतिस्त्रिभिः २०. १३०. ७
 यशसं मेन्द्रो मघवान् ६. ५८. १
 यशा इन्द्रो यशा ६. ३९. ३; ५८. ३
 यशा यासि प्रदिशो १३. १. ३८
 यशो हविर्वर्धताम् ६. ३९. १
 यश्च कवची यश्च ११. १०. २२
 यश्चकार न शशाक ४. १८. ६; ५. ३१. ११
 यश्चकार स निष्क० २. ९. ५

यश्च गां पदा १३. १. ५६
यश्च पणि रघुजिष्ठयो २०. १२८. ४
यश्चर्षणिप्रो वृषभः ४. २४. ३
यश्च सापन्नः शपथो २. ७. २
यश्चिद्धि त्वा बहुभ्यः २०. ६३. ६
यस्त आस्यत् पञ्च० ४. ६. ४
यस्त ऊरु विहरति २०. ९६. १४
यस्तस्तम्भ सहसा २०. ८८. १
यस्तिग्मशृङ्गो वृषभो २०. ३७. १
यस्तिष्ठति चरति ४. १६. २
यस्ते अग्ने सुमति १८. १. २४
यस्ते अप्सु महिमा १९. ३. २
यस्ते केशोऽवपद्यते ६. १३६. ३
यस्ते गन्धः पुष्करं १२. १. २४
यस्ते गन्धः पुरुषेषु १२. १. २५
यस्ते गन्धः पृथिवि १२. १. २३
यस्ते गर्भममीवा २०. ९६. १२
यस्ते गर्भं प्रति० ८. ६. १८
यस्तेऽङ्कुशो वसुदानो ६. ८२. ३
यस्ते देवेषु महिमा १९. ३. ३
यस्ते परुषि संदधौ १०. १. ८
यस्ते पृथु स्तनयितुः ७. ११. १
यस्ते प्राणेदं वेद ११. ४. १८
यस्ते ग्लाशिर्यो १०. ९. १७
यस्ते मदोऽवकेशो ६. ३०. २
यस्ते मदो युज्यश्वाहः २०. ११७. २
यस्ते मन्योऽविधद् ४. ३२. १
यस्ते शृङ्गवृषो नपात् २०. ५. ७
यस्ते शोकाय तन्वं ५. १. ३
यस्ते सपो वृश्चिकः १२. १. ४६
यस्ते स्तनः शशयुः ७. १०. १
यस्ते हन्ति पतयन्तं २०. ९६. १३
यस्ते हवं विवदत् ३. ३. ६
यस्त्वा कृत्याभिः ८. ५. १५
यस्त्वा पिबति जीवति ५. ५. २
यस्त्वा भ्राता पतिः २०. ९६. १५
यस्त्वा शाले प्रतिगृह्णाति ९. ३. ९
यस्त्वा शाले निमिमाय ९. ३. ११
यस्त्वा स्वपन्ती त्सरति ८. ६. ८

यस्त्वा स्वप्नेन तमसा २०. ९६. १६
यस्त्वा स्वप्ने निपद्यते ८. ६. ७
यस्त्वौवाच परेहि १०. १. ७
यस्मा ऋणं यस्य ६. ११८. ३
यस्मात् कोषादुद० १९. ७२. १
यस्मात् पक्वादमृतं ४. ३५. ६
यस्मादचो अपात० १०. ७. २०
यस्माद् वाता ऋतुथा १३. ३. २
यस्मान्न ऋते विजयन्ते २०. ३४. ९
यस्मान्मासा निर्मिताः ४. ३५. ४
यस्मिन्त्समुद्रो ११. ३. २०
यस्मिन्त्स्तब्ध्वा १०. ७. ७
यस्मिन् देवा अमृजत १२. २. १७
यस्मिन् देवा मन्मनि १८. १. ३६
यस्मिन् देवा विदथे १८. १. ३५
यस्मिन्नुक्तानि रण्यन्ति २०. ४४. २
यस्मिन् भूमिरन्तरिक्षं १०. ७. १२
यस्मिन् वयं दधिमा २०. ८९. ६
यस्मिन् विराट् परमेष्ठो १३. ३. ५
यस्मिन् विश्वा अधि २०. ११०. २
यस्मिन् वृक्षे मध्वदः ९. ९. २१
यस्मिन् षड्रुवाः पञ्च १३. ३. ६
यस्मै त्वा यज्ञवर्धन १०. ६. ३४
यस्मै हस्ताभ्यां १०. ७. ३९
यस्य कृष्णो हविर्गृहे ६. ५. ३
यस्य क्रूरमभजन्त १९. ५६. ५
यस्य चतस्रः प्रदिशो १०. ७. १६
यस्य जुष्टि सोमिनः ४. २४. ५
यस्य तक्मा कासिका ११. २. २२
यस्य ते वासः प्रथम० २. १३. ५
यस्य ते विश्वमानुषो २०. ४३. ३
यस्य त्रयस्त्रिंशद् देवाः १०. ७. १३, २३, २७
यस्य देवा अकल्पन्त ११. ३. २१
यस्य द्यौर्द्वी पृथिवी ४. २. ४
यस्य द्विर्हसो २०. ६१. ५; ६२. ९
यस्य नेशे यज्ञपतिः ४. ११. ५
यस्य ब्रह्म मुखमाहुः १०. ७. १९
यस्य भीमः प्रतीकाशः ९. ८. ६
यस्य भूमिः प्रमा० १०. ७. ३२
यस्य वशास ऋषभासः ४. २४. ४

यस्य वातः प्राणापानौ १०. ७. ३४
 यस्य विश्वे हिमवन्तो ४. २. ५
 यस्य व्रतं पशवो ७. ४०. १
 यस्य शिरो वैश्वानरः १०. ७. १८
 यस्य सूर्यश्चक्षुः १०. ७. ३३
 यस्य संस्थे न वृण्वते २०. ६९. २
 यस्य हेतोः प्रच्यवते ९. ८. ३
 यस्यां वृक्षा वानस्पत्या १२. १. २७
 यस्यां वेदि परि० १२. १. १३
 यस्यां सदोहविधाने १२. १. ३८
 यस्यां समुद्र उत १२. १. ३
 यस्यां कृष्णमरुणं १२. १. ५२
 यस्यां गायन्ति नृत्यन्ति १२. १. ४१
 यस्याञ्जन प्रसर्पसि ४. ९. ४
 यस्यामन्नं व्रीहियवौ १२. १. ४२
 यस्यामापः परिचराः १२. १. ९
 यस्यामितानि वीर्या २०. ६५. ३
 यस्यां पूर्वे पूर्वजना १२. १. ५
 यस्यां पूर्वे भूतकृतः १२. १. ३९
 यस्याः पुरो देवकृताः १२. १. ४३
 यस्याश्चतस्रः प्रदिशः १२. १. ४
 यस्याश्वासः प्रदिशि २०. ३४. ७
 यस्यास्त आसनि घोरे ६. ८४. १
 यस्थेदमा रजो ६. ३३. १
 यस्थेदं प्रदिशि यद् ४. २३. ७; ७. ३५. २
 यस्थोरुषु त्रिषु ७. २६. ३
 या अकृन्तन्नव० १४. १. ४५
 या अक्षेषु प्रमोदन्ते ४. ३८. ४
 या आपो दिव्याः ४. ८. ५
 या आपो याश्च ११. ८. ३०
 या इन्द्र भुज आभरः २०. ५५. २
 या एव यज्ञ आपः ९. ६. ५
 या ओषधयः सोम० ६. ९६. १
 या ओषधयो या १४. २. ७
 यां रक्षन्त्यस्वप्ना १२. १. ७
 यां कल्पयन्ति बहवो १०. १. १
 याः कृत्या आङ्गिरसीः ८. ५. ९
 याः क्लृन्दास्तमिषी० २. २. ५
 या गुदा अनुसर्पन्ति ९. ८. १७
 या गृत्स्यस्त्रिपद्माशीः १९. ३४. २

या ग्रैव्या अपचितो ७. ७६. २
 यां जमदग्निरखनद् ६. १३७. १
 यात इन्द्र तनूरसु १७. १. १३
 यातं छर्दिष्पा उत २०. १४१. १
 यातुधानस्य सोमपः १. ८. ३
 यातुधाना निर्ऋतिः ७. ७०. २
 या ते प्राण प्रिया ११. ४. ९
 या ते वसोर्वात इषुः १९. ५५. २
 या दुर्हादो युवतयो १४. २. २९
 या देवीः पञ्च प्रदिशो ११. ६. २२
 या द्विपक्षा चतुष्पक्षा ९. ३. २१
 या नः पीपरदध्विना १९. ४०. ४
 यानसावतिसरां० ५. ८. ७
 यानावह उशतो ७. ९७. ३
 यानि कानि चिच्छान्तानि १९. ९. १३
 यानि चकार भुवनस्य १९. २०. २
 यानि तेऽन्तः शिक्त्यानि ९. ३. ६
 यानि त्रीणि बृहन्ति ८. ९. ३
 यानि नक्षत्राणि १९. ८. १
 यानि भद्राणि बीजानि ३. २३. ४
 यान्युल्लखलमुसलानि ९. ६. १५
 यां ते कृत्यां कूपे ५. ३१. ८
 यां ते चक्रुः कृक० ५. ३१. २
 यां ते चक्रुः पुरुषास्थे ५. ३१. ९
 यां ते चक्रुः समायां ५. ३१. ६
 यां ते चक्रुः सेनायां ५. ३१. ७
 यां ते चक्रुरमूलायां ५. ३१. ४
 यां ते चक्रुरामे पात्रे ४. १७. ४; ५. ३१. १
 यां ते चक्रुरेकशफे ५. ३१. ३
 यां ते चक्रुर्गार्हपत्ये ५. ३१. ५
 यां ते धेनुं निवृणामि १८. २. ३०
 यां ते बर्हिषि यां १०. १. १८
 यां ते रुद्र इषुं ६. ९०. १
 यां त्वा गन्धर्वो ४. ४. १
 यां त्वा देवा असृजन्त १. १३. ४
 यां त्वा पूर्वे भूतकृतः ६. १३३. ५
 यां देवा अनुतिष्ठन्ति ११. १०. २७
 यां देवाः प्रतिनन्दन्ति ३. १०. २
 यां द्विपादः पक्षिणः १२. १. ५१
 याप सर्प विजमाना १२. १. ३७

याः पार्श्वे उपर्षन्ति ९. ८. १५
 या पुरस्ताद् युज्यते १०. ८. १०
 या पूर्वं पतिं वित्त्वा० ९. ५. २७
 या प्लीहानं शोषयति ३. २५. ३
 या बभ्रवो याश्च ८. ७. १
 याभ्यामजयन् ७. ११०. २
 या मज्ज्ञो निर्धयन्ति ९. ८. १८
 यामन्यामन्नुपयुक्तं ४. २३. ३
 यामन्वैच्छद्दविषा १२. १. ६०
 यामश्विनावमिमातां १२. १. १०
 या महती महोन्माना ५. ७. ९
 यामापीनामुपसीदन्ति ९. १. ९
 या मा लक्ष्मीः पतया० ७. ११५. २
 यामाहुतिं प्रथमां १९. ४. १
 यामाहुस्तारकैषा ५. १७. ४
 यामिन्द्रेण संधां ११. १०. ९
 यामृषयो भूतकृतो ६. १०८. ४
 या मे प्रियतमा १४. २. ५०
 यां प्रच्युतामनु ८. ९. ८
 यां मृतायानु० ५. १९. १२
 या मेधामृभवो ६. १०८. ३
 यायैः परिचृत्यति ४. ३८. ३
 या रोहन्त्याङ्गिरसीः ८. ७. १७
 या रोहिणीर्देवत्या १. २२. ३
 यार्णवेऽधि सलिलं १२. १. ८
 यावङ्गिरसमवथो ४. २९. ३
 यावच्चतस्रः प्रदिशः ३. २२. ५
 यावतीः क्रियतीः ८. ७. १३
 यावतीः कृत्या उप० १४. ४९. २
 यावती यावापृथिवी ४. ६. २; ९. २. २०
 यावतीनामोषधीनां ८. ७. २५
 यावतीषु मनुष्या ८. ७. २६
 यावतीर्दिशः प्रदिशो ९. २. २१
 यावतीर्भृङ्गा जत्वः ९. २. २२
 यावत् तेऽभि विपद्यामि १२. १. ३३
 यावत् सत्त्रसद्येन ९. ६. ४२ (६)
 यावदग्निष्टोमेन ९. ६. ४० (२)
 यावदङ्गीनं पारस्वतं ६. ७२. ३
 यावदतिरात्रेण ९. ६. ४१ (४)
 यावदस्या गोपतिः १२. ४. २७

यावद् दाताभिमन० ११. ३. २५
 यावद् द्वादशाहेन ९. ६. ४३ (८)
 यावन्तो अस्याः पृथिवीं १२. ३. ४०
 यावन्तो मा सपत्नानां ७. १३. २
 या वशा उदकल्पयन् १२. ४. ४१
 यावारेभाथे बहु ४. २८. ४
 या विस्पत्नीन्द्रमसि ७. ४६. ३
 या शशाप शपनेन १. २८. ३; ४. १७. ३
 याश्चाहं वेद वीरुधो ८. ७. १८
 यासां देवा दिवि १. ३३. ३
 यासां द्यौः पिता पृथिवी ३. २३. ६
 यासां नाभिरारेहणं ६. ९. ३
 यासां राजा वरुणो १. ३३. २
 याः सीमानं विरुजन्ति ९. ८. १३
 याः सुपर्णा आङ्गिरसीः ८. ७. २४
 या सुबाहुः स्वङ्गुरिः ७. ४६. २
 यास्तिरश्चीरुपर्षन्ति ९. ८. १६
 यास्ते ग्रीवा ये स्कन्धा १०. ९. २०
 यास्ते जङ्घा याः कुष्ठिकाः १०. ९. २३
 यास्ते धाना अनुकिरामि १८. ३. ६९; ४. २६, ४३
 यास्ते प्राचीः प्रदिशो १२. १. ३१
 यास्ते राके सुमतयः ७. ४८. २
 यास्ते रुहः प्ररुहो १३. १. ९
 यास्ते विशस्तपसः १३. १. १०
 यास्ते शतं धमनयो ६. ९०. २
 यास्ते शिवास्तन्वः ९. २. २५
 यास्ते शोचयो रंहयो १८. २. ९
 या हस्तिनि द्वीपिनि ६. ३८. २
 या हृदयमुपर्षन्ति ९. ८. १४
 युक्ता मातासीद्गुरि ९. ९. ९
 युजे रथं गवेषणं २०. १२. ३
 युज्यमानो वैश्वदेवो ९. ७. २४
 युञ्जन्ति ब्रध्नमरुषं २०. २६. ४; ४७. १०; ६२. १०
 युञ्जन्ति हरी इषिरस्य २०. १००. ३
 युञ्जन्त्यस्य काम्या २०. २६. ५; ४७. ११; ६९. १०
 युध एकः सं सृजति १०. १०. २४
 युधा युधमुप धेदेषि २०. २१. ७
 युधेन्द्रो महा वरिवः २०. ११. ७
 युनक्त सीरा वि युगा ३. १७. २
 युनक्तु देवः सविता ५. २६. २

युनज्मि त उत्तरा० ४. २२. ५
 युवं भगं सं भरतं १४. १. ३१
 युवं श्रियमधिना २०- १४३. २
 युवं सुराममधिना २०. १२५. ४
 यूयं गावो मेदयथा ४. २१. ६
 यूयं नः प्रवतो १. २६. ३
 यूयमग्ने शंतमाभिः १८. ४. १०
 यूयमुग्रा मरुतः ३. १. २; ५. २१. ११; १३. १. ३
 ये अग्नयो अप्सव० ३. २१. १
 ये अग्निजा ओषधिजा १०. ४. २३
 ये अग्निदग्धा ये १८. २. ३५
 ये अप्रवः शशमानाः १८. २. ४७
 ये अज्ञानि मदयन्ति ९. ८. १९
 ये अत्रयो अङ्गिरसो १८. ३. २०
 ये अन्ता यावतीः १४. २. ५१
 ये अपीषन्त्ये अदि० ४. ६. ७
 ये अमृतं बिभृथो ४. २६. ४
 ये अम्नो जातान् ८. ६. १९
 ये अर्वाह मध्य १०. ८. १७
 ये अर्वाहस्ता उ ९. ९. १९
 ये उल्लिया बिभृथो ४. २६. ५
 ये कीलानेन तर्पय० ४. २६. ६; २७. ५
 ये कुकुन्धाः कुकुरभाः ८. ६. ११
 ये क्रिमयः पर्वतेषु २. ३१. ५
 ये क्रिमयः शितिकक्षा ५. २३. ५
 ये गन्धर्वा अप्सरसो १२. १. ५०
 ये गर्भा अवपद्यन्ते ५. १७. ७
 ये गव्यता मनसा २०. ८३. २
 ये गोपतिं पराणी० १२. ४. ५२
 ये ग्रामा यदरप्यं १२. १. ५६
 ये ग्राम्याः पशवो २. ३४. ४
 ये च जीवा ये च १८. ४. ५७
 ये च देवा अयजन्त २०. १२८. ५
 ये च धीराः ये चाधीराः ११. ९. २२
 ये चित् पूर्व ऋतसाता १८. २. १५
 ये त आरण्याः पशवो १२. १. ४९
 ये त आसन् दश ११. ८. १०
 ये त आसीद्भूमिः ११. ८. ७
 ये तातृषुर्देवत्रा १८. ३. ४७
 ये ते देवि शमितारः १०. ९. ७

ये ते नाड्यौ देवकृते ६. १३८. ४
 ये ते पन्थानो ७. ५५. १; १२. १. ४७
 ये ते पाशा वरुण ४. १६. ६
 ये ते पूर्वे परागता १८. ३. ७२
 ये ते रात्रि नृचक्षसो १९. ४७. ३
 ये ते रात्र्यनड्वाहः १९. ५०. २
 ये ते शृङ्गे अजरे ८. ३. २५
 येऽत्र पितरः पितरो १८. ४. ८६
 ये त्रयः कालकाङ्क्षा ६. ८०. २
 ये त्रिषप्ताः परियन्ति १. १. १
 ये त्वा कृत्वालिभिरे १०. १. ९
 ये त्वामिन्द्र न २०. ११५. ३
 ये त्वा श्वेता अजै० २०. १२८. १६
 ये दक्षिणतो जुहति ४. ४०. २
 येदं पूर्वागन् रशना० १४. २. ७४
 ये दस्यवः पितृषु १८. २. २८
 ये दिवि पुण्या लोकाः १५. १३. ६
 ये दिशामन्तर्देशेभ्यो ४. ४०. ८
 ये देवा अन्तरिक्ष १९. २७. १२
 ये देवा दिविषदो १०. ९. १२; ११. ६. १२
 ये देवा दिवि छ ये १. ३०. ३
 ये देवा दिव्येकादश १९. २७. ११
 ये देवानामृत्विजो १९. ११. ५; ५८. ६
 ये देवाः पृथिव्यां १९. २७. १३
 ये देवा राष्ट्रमृतो १३. १. ३५
 ये देवास्तेन हासन्ते ४. ३६. ५
 येऽधस्ताज्जुहति ४. ४०. ५
 ये धीवानो रथकाराः ३. ५. ६
 येन ऋषयो बलम० ४. २३. ५
 ये नः पितुः पितरो १८. २. ४९; ३. ४६, ५९
 ये नः सप्तना अप ते ५. ३. १०
 येन ज्योतीष्यायवे २०. ६१. २
 येन कृशं वाजयन्ति ६. १०१. २
 ये नदीनां संखयन्ति १. १५. ३
 येन देवं सवितारं १९. २४. १
 येन देवा अमृतम० ४. २३. ६
 येन देवा असुराणां ६. ७. ३
 येन देवा असुरान् ९. २. १७
 येन देवा ज्योतिषा ११. १. ३७
 येन देवा न वियन्ति ३. ३०. ४

येन देवाः स्वरा० ४. ११. ६
 येन धनेन प्रपणं ३. १५. ५-६
 येन महानध्न्या १४. १. ३६
 येन मृतं लपयन्ति ५. १९. १४
 येन वृक्षौ अभ्यभवो ६. १२९. २
 येन वेहद् बभूविथ ३. २३. १
 येन सिन्धुं मही० २०. ६३. ९
 येन सूर्या सावित्रीं ६. ८२. २
 येन सोम साहन्त्या० ६. ७. २
 येन सोमादितिः ६. ७. १
 येन हस्ती वर्चसा ३. २२. ३
 येनाभिरस्या भूम्या १४. १. ४८
 येनातरन् भूतकृतो ४. ३५. २
 येना दशगवमग्निं २०. ६३. ८
 येनादित्यान् हरि १३. ३. १७
 येना निचक आसु० ७. ३८. २
 येना पावक चक्षसा १३. २. २१; २०. ४७. १८
 येनावपत् सविता ६. ६८. ३
 येना श्रवस्यवश्चरथ ३. ९. ४
 येना समुद्रमसृजो २०. ९. ४; ४९. ७
 येना सहस्रं वहसि ९. ५. १७
 येनासौ गुप्त आदित्यः ११. १०. ११
 ये निखाता ये १८. २. ३४
 येनेन्द्राय समभरः १. ९. ३
 येनेमा विश्वा च्यवना २०. ३४. ४
 येऽन्तरिक्षाज्जुहति ४. ४०. ६
 येऽन्तरिक्षे पुण्या १५. १३. ४
 ये पन्थानो बहवो ३. १५. २; ६. ५५. १
 ये पर्वताः सोमपृष्ठा ३. २१. १०
 ये पश्चाज्जुहति ४. ४०. ३
 ये पाकशंसं ८. ४. ९
 ये पितरो वधूदर्शा १४. २. ७३
 ये पुण्यानां पुण्या १५. १३. ८
 ये पुरस्ताज्जुहति ४. ४०. १
 ये पुरुषे ब्रह्म विदुः १०. ७. १७
 ये पूर्वे वध्वो यन्ति ८. ६. १४
 ये पृथिव्यां पुण्या १५. १३. २
 ये बध्यमानमनु २. ३४. ३
 ये बाहवो या इषवो ११. ९. १
 ये बृहत्सामानमा० ५. १९. २

ये ब्राह्मणं प्रत्यष्टी० ५. १९. ३
 ये भक्षयन्तो न २. ३५. १
 येभिः पाशैः परि० ६. ११२. ३
 येभिर्वात इषितः १०. ८. ३५
 ये मा क्रोधयन्ति ४. ३६. ९
 येऽमावास्यां रात्रिं १. १६. १
 ये मृत्यव एकशतं ८. २. २७
 ये यक्ष्मासो अर्मका १९. ३६. ३
 ये गुध्यन्ते प्रधनेषु १८. २. १७
 ये रथिनो ये अरथा ११. १०. २४
 ये राजानो राजकृतः ३. ५. ७
 ये रात्रिमनुतिष्ठ १९. ४८. ५
 ये व आपोऽपामग्नयो १०. ५. २१
 ये वध्वश्चन्द्रं वहतुं १४. २. १०
 ये वर्मिणो येऽवर्माणो ११. १०. २३
 ये वशाया अदानाय १२. ४. ५१
 येवापासः कक्कपासः ५. २३. ७
 ये वां दंसांस्त्यद्विना २०. १३९. ३
 ये वो देवाः पितरो १. ३०. २
 ये व्रीहयो यवा ९. ६. १४
 ये शालाः परि० ८. ६. १०
 ये श्रद्धा धनकाम्या १२. २. ५१
 येषामध्येति प्रवसन् ७. ६०. ३
 येषां पद्चात् प्रपदानि ८. ६. १५
 येषां प्रयाजा उत १. ३०. ४
 ये सत्यासो हविः १८. ३. ४८
 ये सपिषः संखवन्ति १. १५. ४
 ये सहस्रमराजन्ना० ५. १८. १०
 ये सूर्यात् परिसर्पन्ति ८. ६. २४
 ये सूर्यं न तितिक्षन्त ८. ६. १२
 ये सोमासः परावति २०. ११२. ३
 येऽस्माकं पितरः १८. ४. ६८
 येऽस्यां स्थ दक्षिणायां ३. २६. २
 येऽस्यां स्थ ध्रुवायां ३. २६. ५
 येऽस्यां स्थ प्रतीच्यां ३. २६. ३
 येऽस्यां स्थ प्राच्यां ३. २६. १
 येऽस्यां स्थोदीच्यां ३. २६. ४
 येऽस्यां स्थोर्ध्वायां ३. २६. ६
 ये स्नाक्त्यं मणिं जना ८. ५. ७
 यैरिन्द्रः प्रक्रीडते ५. २१. ८

यो अकन्दयत् ८. ९. २
 यो अक्ष्यौ परिसर्पति ५. २३. ३
 यो अग्निः क्रव्यात् १२. २. ७
 यो अग्नौ रुद्रो यो ७. ८७. १
 यो अग्रतो रोचनानां ४. १०. २
 यो अङ्गयो यः कण्ठो ६. १२७. ३
 यो अद्य देव सूर्य १३. १. ५८
 यो अद्य सेन्यो वधो १. २०. २; ६. ९९. २
 यो अद्य स्तेन आयति ४. ३. ५; १९. ४९. ९
 यो अद्रिभित् प्रथ० २०. ९०. १
 यो अनिष्मो दीदयद् १४. १. ३७
 यो अन्तरिक्षेण ४. २०. ९
 यो अन्धो यः पुनःसरो ३. १२९. ३
 यो अन्नादो अन्नपतिः १३. ३. ७
 यो अन्येषु रुभयद्यु० ७. ११६. २
 यो अस्य पारे रजसः ६. ३४. ५
 यो अस्य विद्वजन्मनः ११. ४. २३
 यो अस्य समिधं ६. ७६. ३
 यो अस्य सर्वजन्मनः ११. ४. २४
 यो अस्य स्याद् १२. ४. १३
 यो अस्या ऊधो १२. ४. १८
 यो अस्या ऋचः १२. ४. २८
 यो अस्याः कर्णा० १२. ४. ६
 यो गिरिष्वजायथा ५. ४. १
 योगेयोगे तवस्तरं १९. २४. ७; २०. २६. १
 यो जात एव प्रथमो २०. ३४. १
 यो जाम्या अप्रथयः २०. १२८. २
 यो जायमानः पृथिवीं १९. ३२. ९
 यो जिनाति तमन्विच्छ ६. १३४. ३
 योऽतिथीनां स ९. ६. ३०
 योऽथर्वाणं पितरं ४. १. ७
 यो ददाति शिति० ३. २९. ३
 यो दध्रे अन्तरिक्षे १८. ३. ६३
 यो दाधार पृथिवीं ४. ३५. ३
 यो देवाः कृत्यां कृत्वा ४. १८. २
 यो देवो विधाद्यमु ३. २१. ४
 यो न इदमिदं २०. १४. ३; ६२. ३
 यो न जीवोऽसि न मृतो ६. ४६. १
 यो नः पाप्मन्न जहासि ६. २६. २
 यो नः शपादशपतः ६. ३७. ३; ७. ५९. १

यो नः सुप्तान् जाग्रतो ७. १०८. २
 यो नः सोम सुशंसिनो ६. ६. २
 यो नः सोमाभिदासति ६. ६. ३
 यो नस्तायद् दिप्सति ७. १०८. १
 यो नः स्त्रो यो अरणः १. १९. ३
 योऽनाक्ताक्षो अनभ्यक्तो २०. १२८. ६
 यो नो आग्निर्गार्हपत्यः १९. ३१. २
 यो नो अग्निः पितरो १२. २. ३३
 यो नो अश्वेषु वीरेषु १२. २. १५
 यो नो दिप्सददिप्सतो ४. ३६. २
 यो नो द्युवे धनमिदं ३. १०९. ५
 यो नो द्वेषत् पृथिवि १२. १. १४
 यो नो भद्राहमकरः ६. १२८. ४
 यो नो मर्तो मरुतो ७. ७७. २
 यो नो रसं दिप्सति ८. ४. १०
 योऽन्तरिक्षे तिष्ठति ११. २. २३
 योऽप्स्वमिरति १६. १. ७
 योऽभियातो निलयते ११. २. १३
 यो भूतं च भव्यं च १०. ८. १
 यो ममार प्रथमो १८. ३. १३
 यो मा पाकेन मनसा ८. ४. ८
 यो माभिच्छायमत्येषि १३. १. ५७
 यो मायातुं यातुधाना ८. ४. १६
 यो मारयति प्राणयति १३. ३. ३
 यो यज्ञस्य प्रसा० १३. १. ६०
 यो रक्षांसि निजूर्वति ६. ३४. २
 यो रघ्रस्य चोदिता २०. ३४. ६
 यो राजा चर्षणीनां २०. ९२. १६; १०५. ४
 यो रायोऽवनिर्महा० २०. ६८. १०
 यो रोहितो वृषभः १३. १. २५
 यो व आपोऽग्निराविवेश १६. १. ८
 यो व आपोऽपामश्मा १०. ५. २०
 यो व आपोऽपामूर्मिः १०. ५. १६
 यो व आपोऽपां भागो १०. ५. १५
 यो व आपोऽपां वत्सो १०. ५. १७
 यो व आपोऽपां वृषभो १९. ५. १८
 यो व आपोऽपां हिरण्य० १०. ५. १९
 यो वा अभिभुवं ९. ५. ३६
 यो वा उद्यन्तं नामर्तु ९. ५. ३५
 यो वाचा विवाचो २०. ७३. ६

यो वः शिवतमो १. ५. २
 यो वः शुष्मो हृदयेषु ६. ७३. २
 यो विद्यात् सप्त १०. १०. २
 यो विद्यात् सूत्रं विततं १०. ८. ३७
 यो विद्याद् ब्रह्म प्रत्यक्षं ९. ६. १
 यो विश्वचर्पणि० १३. २. २६
 यो विश्वाभि विपश्यति ६. ३४. ४
 यो वेतसं हिरण्ययं १०. ७. ४१
 यो वेदानडुहो ४. ११. ९
 यो वेहतं मन्यमानो १२. ४. ३८
 यो वै कशायाः सप्त ९. १. २२
 यो वै कुर्वन्तं नामर्तु ९. ५. ३२
 यो वै तां ब्रह्मणो १०. २. २९
 यो वै ते विद्यादरणी १०. ८. २०
 यो वै नैदाघं नामर्तु ९. ५. ३१
 यो वै पिन्वन्तं नामर्तु ९. ५. ३४
 यो वै संयन्तं नामर्तु ९. ५. ३३
 यो व्यतीरफाणयत् २०. ९२. १०
 योऽस्मान् द्वेष्टि तं १६. ७. ५
 योऽस्मान् द्वेष्टि यं ७. ८१. ५
 योऽस्मान् ब्रह्मणस्पते ६. ६. १
 योऽस्मांश्चक्षुषा ५. ६. १०
 योऽस्य दक्षिणः कर्णोऽयं १५. १८. ३
 यो हत्वाहिमरिणात् २०. ३४. ३
 यो हरिमा जायान्यः १९. ४४. २
 यौ त ऊरू अष्टौवन्तौ १०. ९. २१
 यौ त ओष्ठौ ये नासिके १०. ९. १४
 यौ ते दूतौ निर्ऋते ६. २९. २
 यौ ते बलास तिष्ठतः ६. १२७. २
 यौ ते बाहू ये दोषणी १०. ९. १९
 यौ ते मातोन्ममार्ज ८. ६. १
 यौ ते श्वनौ यम १८. २. १२
 यौ भरद्वाजमवथो ४. २९. ५
 यौ मेधातिथिमवतो ४. २९. ६
 यौ व्याघ्राववरुदौ ६. १४०. १
 यौ श्यावाश्वमवथो ४. २९. ४
 रक्षन्तु त्वाग्नयो ये ८. १. ११
 रक्षा माकिनो अघ० १९. ४७. ६
 रक्षांसि लोहितम् ९. ७. १७
 रक्षोहणं वाजिनमा ८. ३. १

अथर्व० ६५

रथजितां राथजिते० ६. १३०. १
 रथे अक्षेष्टृषभस्य ६. ३८. ३
 रपद्रन्धर्वोरप्या १८. १. १९
 रयिं मे पोषं सविता ४. २५. ५
 रश्मिभिर्नभ १३. ४. २, ९
 राकामहं सुहवा ७. ४८. १
 राजन्ये दुन्दुभावा० ६. ३८. ४
 राजसूयं वाजपेयं ११. ७. ७
 राज्ञो वरुणस्य १०. ५. ४४
 राज्ञो विश्वजनीनस्य २०. १२७. ७
 रात्रि मातरुषे नः १९. ४८. २
 रात्रिरात्रिमप्रयातं १९. ५५. १
 रात्रिरात्रिमरिष्यन्तः १९. ५०. ३
 रात्रिभिरस्मा अहभिः १८. १. १०
 रात्री माता नभः ५. ५. १
 राद्धिः प्राप्तिः समाप्तिः ११. ७. २२
 राया वयं सुमनसः १४. २. ३६
 रारन्धि सवनेषु २०. २३. ४
 रिश्यपदीं वृषदतीं १. १८. ४
 रिश्यस्येव परीक्षासं ५. १४. ३
 रुक्मप्रस्तरणं वह्यं १४. २. ३०
 रुचिरसि रोचोऽसि १७. १. २१
 रुजन् पारिरुजन् १६. १. २
 रुजश्च मा वेनश्च मा १६. ३. २
 रुद्र एनमिष्वासो १५. ५. १४
 रुद्र जलाषभेषज २. २७. ६
 रुद्रस्य मूत्रमस्य० ६. ४४. ३
 रुद्रस्यैलवकारेभ्यो ११. २. ३०
 रुद्रो वो ग्रीवा अशरैत् ६. ३२. २
 रुद्धि दर्भ सपत्नान् १९. २९. ३
 रुहो रुरोह रोहित १३. १. ४
 रूपं रूपं वयोवयः १९. १. ३
 रेवतीरनाश्रुपः ६. २१. ३
 रेवतीर्नः सधमाद २०. १२२. १
 रेभ्यासीदनुदेयी १४. १. ७
 रोचसे दिवि रोचसे १३. २. ३०
 रोहण्यसि रोहणी ४. १२. १
 रोहितः कालो अभवद् १३. २. ३९
 रोहिते द्यावापृथिवी १३. १. ३७
 रोहितेभ्यः स्वाहा १९. २३. २३

रोहितो दिवमारुहत् १३. १. २६; २. २५
 रोहितो द्यावापृथिवी अहंहत् १३. १. ७
 रोहितो द्यावापृथिवी जजान १३. १. ६
 रोहितो यज्ञस्य जनिता १३. १. १३
 रोहितो यज्ञं व्यदधाद् १३. १. १४
 रोहितो लोको अभवद् १३. २. ४०
 रोहिम शरदः शतम् १९. ६७. ४
 लाङ्गलं पवीरव० ३. १७. ३
 लोम लोम्ना सं कल्पया ४. १२. ५
 लोमान्यस्य सं छिन्धि १२. ५. ६८
 लोहितेन स्वधितिना ६. १४१. २
 वच्यस्व रेभ वच्यस्व २०. १२७. ४
 वज्रापवसाध्यः २०. ४८. ३
 वज्रेण शतपर्वणा १२. ५. ६६
 वज्रो धावन्ती वैश्वानर १२. ५. १८
 वत्सो विराजो वृषभो १३. १. ३३
 वध्रयस्ते खनितारो ४. ६. ८
 वनस्पतिः सह देवैः १२. ३. १५
 वनस्पतीन् वानस्पत्यान् ८. ८. १४; ११. ९. २४
 वनस्पतेऽव सृजा ५. २७. ११
 वनस्पते वीड्वज्रो हि ६. १२५. १
 वनस्पते स्तीर्णमा १२. ३. ३३
 वनिष्ठा नाव गृह्यन्ति २०. १३१. ९
 वने न वा यो न्यधायि २०. ७६. १
 वनोति हि सुन्वन् २०. ६७. १
 वयं शूरेभिरस्तुभिः २०. ७०. २०
 वयं घ त्वा सुतावन्त २०. ५२. १; ५७. १४
 वयं जयेम त्वया ७. ५०. ४
 वयं तदस्य संभृतं ७. ९०. २
 वयमिन्द्र त्वायवो २०. १८. ४; २३. ७
 वयमु त्वा तदिदृशी २०. १८. १
 वयमु त्वामपूर्व्य २०. १४. १; ६२. १
 वयमेनमिदा २०. ९७. १
 वयो न वृक्षं सुपला० २०. १७. ४
 वरणेन प्रव्यथिता १०. ३. ९
 वरणो वारयाता ६. ८५. १; १०. ३. ५
 वराहो वेद वीरुधं ८. ७. २३
 वरुणं त आदित्य० १९. १८. ४
 वरुणस्य भाग स्थ १०. ५. १०

वरुणोऽपामधिपतिः ५. २४. ४
 वरुणो मादित्यैः १९. १७. ४
 वरुणो याति वस्वभिः २०. १३१. ३
 वर्च आ वेहि मे १९. ३७. २
 वर्चसा मां पितरः १८. ३. १०
 वर्चसा मां समनक्तु १८. ३. ११
 वर्चसो द्यावापृथिवी १९. ५८. ३
 वर्म मल्लमयं मणिः १०. ६. २
 वर्म मे द्यावापृथिवी ८. ५. १८; १९. २०. ४
 वर्ये वन्दे सुभगे १९. ४९. ३
 वर्षमाज्यं ग्रंसो १३. १. ५३
 वर्ष वनुष्वापि १२. ३. ५३
 ववक्ष इन्द्रो अमि० २०. ७७. ५
 वंशानां ते नहनानां ९. ३. ४
 वशा चरन्ती बहुधा १२. ४. २९
 वशा दग्धामिमा० २०. १३६. १३
 वशा द्यौर्वशा पृथिवी १०. १०. ३०
 वशां देवा उप जीवन्ति १०. १०. ३४
 वशा माता राजन्यस्य १०. १०. १८; १२. ४. ३३
 वशामेवास्तुत् १०. १०. २६
 वशा यज्ञं प्रत्य० १०. १०. २५
 वशाया दुरधं पीत्वा १०. १०. ३१
 वशायाः पुत्रमा २०. १३०. १५
 वषट्कारेणावा० १५. १४. १८
 वषट् ते पूषन्नस्मि० १. ११. १
 वषड्ढुतेभ्यो वष० ७. ९७. ७
 वसवस्त्वा दक्षिणतः १०. ९. ८
 वसोरिन्द्रं वसुपतिं २०. ७१. १५
 वसोर्या धारा मधुना १२. ३. ४१
 वस्योभूयाय वसुमान् १६. ९. ४
 वाङ्म आसन् नसोः १९. ६०. १
 वाचमष्टापदीमहं २०. ४२. १
 वाचस्पत ऋतवः १३. १. १८
 वाचस्पते पृथिवी १३. १. १७
 वाचस्पते सोमनसं १३. १. १९
 वाजस्य जु प्रसवे ३. २०. ८; ७. ६. ४
 वाजेषु सासहिर्भव २०. १९. ६
 वाञ्छ मे तन्वं पादौ ६. ९. १
 वात इव वृक्षाग्नि० १०. १. १७
 वातरंहा भव वाजिन् ६. ९२. १

वातं वृमः पर्जन्यं ११. ६. ६
 वाताज्जातो अन्तरिक्षाद् ४. १०. १
 वातात् ते प्राणमविदं ८. २. ३
 वानस्पत्यः संभृतः ५. २१. ३
 वानस्पत्या प्रावाणो ३. १०. ५
 वायुं तेऽन्तरिक्षे १९. १८. २
 वायुरन्तरिक्षस्थ ५. २४. ८
 वायुरन्तरिक्षेण १९. १९. २
 वायुरभिवाणा ११. १०. १६
 वायुरेनाः समाकरत् ६. १४१. १
 वायुर्मान्तरिक्षेण १९. १७. २
 वायोः पूतः पवित्रेण ६. ५१. १
 वायोः सवितुर्विदधानि ४. २५. १
 वायो यत् ते तपस्तेन २. २०. १
 वायो यत् ते तेजस्तेन २. २०. ५
 वायो यत् तेऽर्चिस्तेन २. २०. ३
 वायो यत् ते शोचिस्तेन २. २०. ४
 वायो यत् ते हरस्तेन २. २०. २
 वारिदं वारयातै वरणा ४. ७. १
 वार्षं त्वा यव्याभिः २०. १००. २
 वार्त्रहत्याय शनसे २०. १९. १
 वार्षिकावेनं मासौ १५. ४. ९
 वार्षिकौ मासौ गोप्तारौ १५. ४. ८
 वावाता च महिषी २०. १२८. ११
 वावृधानस्य ते वयं २०. २७. ६
 वावृधानः शवसा ५. २. २; २०. १०७. ५
 वासन्तावेनं मासौ १५. ४. ३
 वासन्तौ मासौ गोप्तारौ १५. ४. २
 वि ग्राम्याः पशवः ३. ३१. ३
 वि चिद् वृत्रस्य दोधतो २०. १०७. ३
 विचिन्वतीमाकि ४. ३८. २
 वि जिहीष्व बार्ह ५. २५. ९
 वि जिहीष्व लोकं ६. १२१. ४
 विजेषकृदिन्द्र ४. ३१. ५
 वि ज्योतिषा बृहता ८. ३. २४
 वि तर्तुर्यन्ते मघवन् २०. ८५. ४
 विततौ किरणौ द्वौ २०. १३३. १
 वि तिष्ठध्वं मरुतो ८. ४. १८
 वि तिष्ठन्तां मालुः १४. २. २५
 वि ते भिनक्षि मेहनं १. ११. ५

वि ते मदं मदावति ४. ७. ४
 वि ते मुञ्चामि रश्मनां ७. ७८. १
 वि ते हनव्यां शराणि ६. ४३. ३
 वि त्वा ततस्त्रे मिथुना २०. ७२. २; ७५. १
 विदुष्टे अस्य वीर्यस्य २०. ७५. २
 विदेवस्त्वा महान २०. १३६. १४
 वि देवा जरसा ३. ३१. १
 विद्य ते सभे नाम ७. १२. २
 विद्य ते सर्वाः परिजाः १९. ५६. ६
 विद्य ते स्वप्न जनित्रमभूत्याः १६. ५. ५
 विद्य ते स्वप्न जनित्रं ग्राह्याः १६. ५. १
 विद्य ते स्वप्न जनित्रं देव ६. ४६. २; १६. ५. ८
 विद्य ते स्वप्न जनित्रं निर्ऋत्याः १६. ५. ४
 विद्य ते स्वप्न जनित्रं निर्भूत्या १६. ५. ६
 विद्य ते स्वप्न जनित्रं पराभूत्याः १६. ५. ७
 विद्य वै ते जायान्य ७. ७६. ५
 विद्या शरस्य पितरं चन्द्रं १. ३. ४
 विद्या शरस्य पितरं पर्जन्यं १. २. १; ३. १
 विद्या शरस्य पितरं मित्रं १. ३. २
 विद्या शरस्य पितरं वरुणं १. ३. ३
 विद्या शरस्य पितरं सूर्यं १. ३. ५
 विद्या हि त्वा धनंजयं २०. २४. ६
 वि द्यामेभि रज १३. २. २२; २०. ४७. १९
 विद्याद्य वा अविद्याश्च ११. ८. २३
 विद्युज्जिह्वा मरुतो ९. ७. ३
 विद्युत् पुंश्चली स्तनयितुः १५. २. २९
 विद्योतमानः प्रति ९. ६. (५) ७
 विद्रथस्य बलासस्य ६. १२७. १
 विधुं दद्राणं सलिलस्य ९. १०. ९
 विध्य दर्भं सपत्नान् १९. २८. १०
 विध्याम्यासां प्रथमां ७. ७४. २
 वि न इन्द्र मृधो जहि १. २१. २
 विपश्चितं तरणि १३. २. ४
 विभिन्ना पुरं शय २०. ९१. ५
 विभिन्दती शतशाखा ४. १९. ५
 विभ्राजं ज्योतिषा २०. ६२. ७
 वि मिमीष्व पयस्वती १३. १. २७
 विमृग्वरीं पृथिवीं १२. १. २९
 विमोकथ्य मार्द्रपविध्य १६. ३. ४
 वि य और्णोत् पृथिवीं १३. ३. २२

वि रक्षो वि मृधो १. २१. ३
 विराजश्च वै स १५. ६. २४
 विराजाच्चाद्याजमति १५. १४. १०
 विराडग्रे समभवद् १९. ६. ९
 विराड् वा इदमग्र ८. १०. १
 विराड् वाग्विराड् ९. १०. २४
 वि रोहितो अमृशद् १३. १. ८
 वि लपन्तु यातुधाना १. ७. ३
 विलिप्ती या बृहस्पते १२. ४. ४६
 विलिप्त्या बृहस्पते १२. ४. ४४
 विलोहितो अधि० १२. ४. ४
 विवस्थानो अभयं १८. ३. ६१
 विवस्थानो अमृतत्वे १८. ३. ६२
 विवाहां ज्ञातीन्तर्वाण १२. ५. ४४
 विशतिः स्वाहा १९. २३. १७
 विशंविशं मघवा २०. १७. ६
 विशां च वै स १५. ८. ३
 विश्वकर्माणं ते १९. १८. ७
 विश्वकर्मा मा सप्त० १९. १७. ७
 विश्वजित् कल्याण्यै ६. १०७. ३
 विश्वजित् प्रायमाण्यै ६. १०७. १
 विश्वस्वस्तस्सायधमा १९. ३८. २
 विश्वमन्यामभीवार १. ३२. ४
 विश्वंभर विश्वेन २. १६. ५
 विश्वंभरा वसुधानी १२. १. ६
 विश्वं वायुः स्वर्गो ९. ७. ४
 विश्वरूपं चतुरक्षं २. ३२. २
 विश्वरूपां सुभगां ६. ५९. ३
 विश्वव्यचा घृतपृष्ठो १२. ३. १९
 विश्वव्यचाश्चर्मो ९. ७. १५
 विश्वस्वं मातरं १२. १. १७
 विश्वाः पृतना अभिभू० २०. ५४. १
 विश्वानि शक्रो नर्याणि २०. ७७. ६
 विश्वान् देवानिदं ११. ६. १९
 विश्वान्येवास्य १५. ३. ११
 विश्वामित्र जमदग्ने १८. ३. १६
 विश्वाहा ते सदमिद् ३. १५. ८
 विश्वे देवा उपरिष्टाद् ८. ८. १३
 विश्वे देवा मरुतः ६. ४७. २
 विश्वे देवा वसवो १. ३०. १

विश्वेषु हि त्वा सवनेषु २०. ७२. १
 विषं गवां यातुधाना ८. ३. १६
 विषं प्रयस्यन्ती १२. ५. ३१
 विषमेतद् देवकृतं ५. १९. १०
 विषमेवास्याग्रिणं ८. १०. (६) ४
 विषाणा पाशान् वि ६. १२१. १
 विषासहिं सहमानं १७. १. १-५
 विषासह्यै स्वाहा १९. २३. २७
 विषितं ते वस्तिबिलं १. ३. ८
 वि पु विश्वा अरातयो २०. ९५. ४
 विपूच्येतु कृन्तती १. २७. २
 विपूत्रदिन्द्रो अमते० २०. १७. ३
 विषेण भङ्गुरावतः ८. ३. २३
 विष्टारिणमोदनं ४. ३४. ३-४
 विष्णुर्गुनकतु बहुधा ५. २६. ७
 विष्णुर्योनिं कल्पयतु ५. २५. ५
 विष्णोः कर्माणि ७. २६. ६
 विष्णोः क्रमोऽसि १०. ५. २५-३५
 विष्णोर्तु कं प्रा वोचं ७. २६. १
 विष्वक्षो अस्मच्छरवः १. १९. २
 विसत्पस्य विद्रधस्य ९. ८. २०
 विहहो नाम ते पिता ६. १६. २
 वि हि सोतोरसृक्षत २०. १२६. १
 विहृदयं वेमनस्यं ५. २१. १
 वीदं मध्यमवा० १९. ४४. ७
 वीमां मात्रां मिमीमहे १८. २. ४१
 वीमे देवा अक्रंसत २०. १३५. ४
 वीमे यावापृथिवी ३. ३१. ४
 वीळु चिदारुजत्नुभिः २०. ७०. १
 वीहि स्वामाहुतिं ६. ८३. ४
 वृकश्चिदस्य वारणः २०. ९७. २
 वृक्षं यद्गावः परि० १. २. ३
 वृक्षं वृक्षमा रोहसि ५. ५. ३
 वृश्च प्र वृश्च सं १२. ५. ६२
 वृश्च दर्भ सपत्नान् १९. २८. ७
 वृषणं त्वा वयं २०. १०२. ३
 वृषभं वाजिनं वयं ७. ८०. २
 वृषभो न तिग्मश्चक्षो २०. १२६. १५
 वृषभोऽसि स्वर्ग ११. १. ३५
 वृषाकपायि रेवति २०. १२६. १३

वृषा न कुद्धः पतयद् २०. १७. ८
 वृषा मतीनां पवते १८. ४. ५८
 वृषा मे रवो नभसा ५. १३. ३
 वृषायमाणो अवृणीत २. ५. ७
 वृषा यूधेव वंसगः २०. ७०. १४
 वृषा वृष्णे दुदुहे १८. १. १८
 वृषासि त्रिष्टुप् छन्दा ६. ४८. ३
 वृषेन्द्रस्य वृषा ६. ८६. १
 वृषेव यूथे सहसा ५. २०. ३
 वृषो अग्निः समिध्यते २०. १०२. २
 वेत्था हि निर्ऋतीनां २०. ६६. ३
 वेद आस्तरणं ब्रह्म १५. ३. ७
 वेद तत् ते अमर्त्य १३. १. ४४
 वेद वै रात्रि ते नाम १९. ४८. ६
 वेदः स्वस्तिर्दुघणः ७. २८. १
 वेदाहं पयस्वन्तं ३. २४. २
 वेदाहं सप्त प्रवतः १०. १०. ३
 वेदाहं सूत्रं विततं १०. ८. ३८
 वेदिष्टे चर्म भवतु १०. ९. २
 वेदिं भूमिं कल्पयित्वा १३. १. ५२
 वेनस्तत् पश्यत् परमं २. १. १
 वैक्लृतेनेध्मेन ५. ८. १
 वैयाघ्रो मणिर्वारुधां ८. ७. १४
 वैरं विकृत्यमाना २०. ५. २८
 वैरूपस्य च वै स १५. २. २०
 वैरुपाय च वै स १५. २. १९
 वैवस्वतः कृणवद् ६. ११६. २
 वैश्वदेवी ह्युच्यसे १२. ५. ५३
 वैश्वदेवीं वर्चस आ १२. २. २८
 वैश्वानरः पविता ६. ११९. ३
 वैश्वानरस्य दंष्ट्राभ्यां १०. ५. ४३
 वैश्वानरस्य प्रतिमा ८. ९. ६
 वैश्वानरस्यैनं दंष्ट्रयोः १६. ७. ३
 वैश्वानराय प्रति ६. ११९. २
 वैश्वानरीं वर्चस आ ६. ६२. ३
 वैश्वानरीं सूनुतामा ६. ६२. २
 वैश्वानरे हविरिदं १८. ४. ३५
 वैश्वानरो न आगमः ६. ३५. २
 वैश्वानरो न ऊतये ६. ३५. १
 वैश्वानरोऽङ्गिरसां ६. ३५. ३

वैश्वानरो रश्मिभिः ६. ६२. १
 व्यचस्वतीरुर्विया ५. १२. ५
 व्यन्तरिक्षमतिः २०. २८. १; ३९. २
 व्यवात् ते ज्योतिः ८. १. २१
 व्यस्यै मित्रावरुणौ ३. २५. ६
 व्याकरोमि हविषा १२. २. ३२
 व्याकृतय एषाम् ३. २. ४
 व्याघ्रं दत्वतां वयं ४. ३. ४
 व्याघ्रेऽङ्गथजनिष्ट वीरो ६. ११०. ३
 व्याघ्रो अधि वैयाघ्रे ४. ८. ४
 व्यानलिन्द्रः पृतनाः २०. ७६. ८
 व्याप पूरुषः २०. १३१. १७
 व्यार्त्या पवमानो ३. ३१. २
 व्रजं कृणुध्वं स हि १९. ५८. ४
 व्रतेन त्वं व्रतपते ७. ७४. ४
 व्रात्य आसीदीयः १५. १. १
 व्रात्याभ्यां स्वाहा १९. २३. २५
 व्रीहिमतं यवमतं ६. १४०. २
 शं रुद्राः शं वसवः १९. ९. ११
 शक्रधूमं नक्षत्राणि ६. १२८. १
 शक्र बलिः २०. १३१. १३
 शक्रमयं धूममाराद् ९. १०. २५
 शक्ररी स्थ पशवो १६. ४. ७
 शक्रो वाचमशृष्टाः २०. ४९. २
 शक्रो वाचमशृष्णुहि २०. ४९. ३
 शग्ध्युषु शचीपत २०. ११८. १
 शङ्खेनामीवाममर्ति ४. १०. ३
 शचीव इन्द्र पुरुकृद् २०. २१. ३
 शं च नो मयश्च नो ६. ५७. ३
 शणश्च मा जङ्घिडश्च २. ४. ५
 शतं या भेषजानि ६. ४४. २
 शतं वा भारती शवः २०. १३१. ४
 शतं वीरानजनयः १९. ३६. ४
 शतं सहस्रमयुतं १०. ८. २४
 शतकाण्डो दुश्च्यवनः १९. ३२. १
 शतं कंसा शतं दोगधारः १०. १०. ५
 शतं च न प्रहरन्तो १९. ४६. ३
 शतं च मे सहस्रं च ५. १५. ११
 शतं जीव शरदो ३. ११. ४; २०. ९६. ९
 शतधारं वायुमर्क १८. ४. ३९

शतं ते दर्भं वर्माणि १९. ३०. २
 शतं तेऽयुतं हायनात् ८. २. २१
 शतमहं दुर्णाम्नीनां १९. ३६. ६
 शतमाध्वा हिरण्ययाः २०. १३१. ५
 शतयार्जं स यजते ९. ४. १८
 शतवारो अनीनशद् १९. ३६. १
 शतस्य धमनीनां १. १७. ३
 शतहस्त समाहार ३. २४. ५
 शतानीका हेतयो २०. ५१. ४
 शतानीके प्र जिगाति २०. ५१. २
 शतापाष्ठां नि गिरति ५. १८. ७
 शतेन पाशैरभि ४. १६. ७
 शतेन मा पारं पाहि ४. १९. ८
 शत्रूषाणीषाडभिः ५. २०. ११
 शं त आपो धन्वन्थाः १९. २. २
 शं त आपो हैमवतीः १९. २. १
 शं तप माति तपो १८. २. ३६
 शन्तिवा सुरभिः स्योना १२. १. ५९
 शं ते अग्निः सहाद्भिः २. १०. २
 शं ते नीहारो भवतु १८. ३. ६०
 शं ते वातो अन्तरिक्षे २. १०. ३
 शं ते हिरण्यं शमु १४. १. ४०
 शं न आपो धन्वन्थाः १. ६. ४
 शं न इन्द्राग्नी भवतां १९. १०. १
 शं न इन्द्रो वसुभिः १९. १०. ६
 शं नः सत्यस्य पतयो १९. ११. १
 शं नः सूर्य उरुचक्षा १९. १०. ८
 शं नः सोमो भवतु १९. १०. ७
 शं नो अग्निर्ज्योतिः १९. १०. ४
 शं नो अज एकपाद् १९. ११. ३
 शं नो आदितिर्भवतु १९. १०. ९
 शं नो ब्रह्मन्वान्द्रमसाः १९. ९. १०
 शं नो देवः सविता १९. १०. १०
 शं नो देवा विश्वदेवा १९. ११. २
 शं नो देवी पृथिवी २. २५. १
 शं नो देवीरभिष्टय १. ६. १
 शं नो द्यावापृथिवी १९. १०. ५
 शं नो धाता शमु १९. १०. ३
 शं नो भगः शमु नः १९. १०. २

शं नो भवन्त्वपः २. ३. ६
 शं नो भूमिर्वैष्यमाना १९. ९. ८
 शं नो मित्रः शं वरुणः १९. ९. ६-७
 शं नो वातो वातु शं ७. ६९. १
 शप्सारमेतु शपथो २. ५. ७
 शफेन इव ओहते २०. १३१. ७
 शमभयः समिद्धा १८. ४. १२
 शममे पश्चात् तप शं १८. ४. ११
 शमीमश्वत्थ आरुढः ६. ११. १
 शं मे परस्मै गात्राय १. १२. ४
 शम्या ह नाम दधिषे १९. ४९. ७
 शयो हत इव २०. १३१. १७
 शरदे त्वा हेमन्ताय ८. २. २२
 शरव्या मुखेऽपि १२. ५. २५
 शर्कराः सिकता अस्मानः ११. ७. २१
 शर्म यच्छत्वोषधिः ६. ५९. २
 शर्म वंमेतदा हरास्यै १४. २. २१
 शर्व एनमिष्वास १५. ५. ५
 शर्वः क्रुद्धः पिश्यमाना १२. ५. ३६
 शल्यादिषं निरवोचं ४. ६. ५
 शवसा ह्यसि श्रुतो १८. १. ३८
 शाचिगो शाचिपूजनार्थं २०. ५. ६
 शान्ता द्यौः शान्ता पृथिवी १९. ९. १
 शान्तानि पूर्वरूपाणि १९. ९. २
 शान्तो अग्निः क्रव्यात् ३. २१. ९
 शारदावेनं मासौ १५. ४. १२
 शारदौ मासौ गोक्षारौ १५. ४. ११
 शास इत्था महौ असि १. २०. ४
 शिशुमारा अजगराः ११. २. २५
 शिक्षेयमस्मै दिसेयं २०. २७. २
 शिक्षेयमिन्महयते २०. ८२. २
 शिखिभ्यः स्वाहा १९. २२. १५
 शितिपदी सं द्यतु ११. १०. ६
 शितिपदी सं पततु ११. १०. २०
 शिप्रिन् वाजानां पते २०. ७४. २
 शिरो हस्तावथो ११. ८. १५
 शिला भूमिरश्मा १२. १. २६
 शिवः कपोत इषितो ६. २७. २
 शिवां रात्रिमनुसूर्यं १९. ४९. ५
 शिवानमीनप्सुषदो १६. १. १३

शिवानारीयमस्त० १४. २. १३
 शिवा नः शतमा भव ७. ६८. ३
 शिवा भव पुरुषेभ्यो ३. २८. ३
 शिवाभिष्टे हृदयं २. २९. ६
 शिवास्त एका अशिवास्त ७. ४३. १
 शिवास्ते सन्त्वोषधयः ८. २. १५
 शिवे ते स्तां यावापृथिवी ८. २. १४
 शिवेन मा चक्षुषा १. ३३. ४; १६. १. १२
 शिवो वो गोष्ठो भवतु ३. १४. ५
 शिवो ते स्तां व्रीहि० ८. २. १८
 शीर्षं शीर्षामयं ९. ८. १
 शीर्षं नस्वती १०. १. २
 शीर्षलोकं तृतीयकं १९. ३९. १०
 शीर्षामयमुपहृत्या० ५. ४. १०
 शुक्रेषु (सुक्रेषु) ते हरिमाणं १. २२. ४
 शुकं वहन्ति हरयो १३. ३. १६
 शुक्रोऽसि भ्राजोऽसि २. ११. ५; १७. १. २०
 शुचा विद्धा व्योषया ३. २५. ४
 शुची ते चक्रे यात्या १४. १. १२
 शुद्धा न आपस्तन्वे १२. १. ३०
 शुद्धाः पूता योषितो ६. १२२. ५; ११. १. १७, २७
 शुनं वाहाः शुनं नरः ३. १७. ६
 शुनं सुफाला वि तुदन्तु ३. १७. ५
 शुनं हुवेम मघवानं २०. ११. ११
 शुनासीरेह स्म मे ३. १७. ७
 शुने कोष्ठे मा शरीराणि ११. २. २
 शुम्भनी यावापृथिवी ७. ११२. १; १४. २. ४५
 शुम्भन्तां लोकाः १८. ४. ६७
 शुष्मिन्तमं न ऊतये २०. २०. १; ५७. ४
 शुष्यतु मयि ते हृदयं ६. १३९. २
 शूद्रकृता राजकृता १०. १. ३
 शूर्पं पवित्रं तुषा ९. ६. १६
 शृङ्ग उत्पन्न २०. १३०. १३
 शृङ्गं धमन्त आसते २०. १२९. १०
 शृङ्गाभ्यां रक्ष ऋषति ९. ४. १७
 शृङ्गाभ्यां रक्षो नुदते १९. ३६. २
 शृतमजं शृतया ४. १४. ९
 शृतं त्वा हव्यमुप ११. १. २५
 शेरभक शेरभ २. २४. १
 शेवृधक शेवृध २. २४. २

शैशिरावेनं मासौ १५. ४. १८
 शैशिरौ मासौ गोप्तरौ १५. ४. १७
 शोचयामसि ते हार्दि ६. ८९. २
 श्याममयोऽस्य ११. ३. ७
 श्यामश्च त्वा मा शबलः ८. १. ९
 श्यामा सरूपं करणी १. २४. ४
 श्यावदता कुनखिना ७. ६५. ३
 श्यावादवं कृष्णमसितं ११. २. १८
 श्येनः क्रोडोऽन्तरिक्षं ९. ७. ५
 श्येनीपती सा २०. १२९. १९
 श्येनो नृचक्षा दिव्यः ७. ४१. २
 श्येनोऽसि गायत्रच्छन्दा ६. ४८. १
 श्येनो हव्यं नयत्वा ३. ३. ४
 श्यैतस्य च वै स १५. २. २८
 श्यैताय च वै स १५. २. २७
 श्रद्धा पुंश्चली मित्रो १५. २. ५
 श्रद्धाया दुहिता तपसो ६. १३३. ४
 श्रमेण तपसा सृष्टा १२. ५. १
 श्रातं मन्य ऊधनि ७. ७२. ३
 श्रातं हविरो ध्विन्द्र ७. ७२. २
 श्राम्यतः पचतो विद्धि ११. १. ३०
 श्रायन्त इव सूर्य २०. ५८. १
 श्रियं च वा एष ९. ६. ३६
 श्रुतं च विश्रुतं च १५. २. ३०
 श्रुत्कर्णाय कवये १९. ३. ४
 श्रुधी नो अग्ने सदने १८. १. २५
 श्रेयांसमेनमात्मनो १५. १०. २
 श्रेयःकेतो वसुजित् ५. २०. १०
 श्रेष्ठमसि भेषजानां ६. २१. २
 श्रोत्रमसि श्रोत्रं मे दाः २. १७. ५
 श्लक्ष्णायां श्लक्ष्णिकायां २०. १३३. ५
 श्वन्वतीरप्सरसो ११. ९. १५
 श्वेवैकः कपिरिवैकः ४. ३७. ११
 षट् त्वा पृच्छाम ऋषयः ८. ९. ७
 षट् च मे षष्टिश्च मे ५. १५. ६
 षडाहुः शीतान् षड् ८. ९. १७
 षड् जाता भूता ८. ९. १६
 षळ्वेभ्यः स्वाहा १९. २३. ३
 षष्टिश्च षट् च रेवति १९. ४७. ४
 षष्ठ्यां शरत्सु १२. ३. ३४

पछाय स्वाहा १९. २२. २
 षोडशर्चभ्यः स्वाहा १९. २३. १३
 स इच्छकं सघाघते २०. १२९. १२
 स इत् तत् स्योनं हरति १४. १. ३०
 स इद् व्याघ्रो भवति ८. ५. १२
 स इषुहस्तैः स निष० १९. १३. ४
 स ई सत्येभिः सखिभिः २०. ९१. ७
 स उत्तमां दिशमनु १५. ६. ७
 स उत्तिष्ठ प्रेहि ४. १२. ६
 स उदतिष्ठत् स १५. २. १, ९, १७, २५
 स उपहूत उपहूतः ९. ६. ६०
 स उपहूतः पृथिव्यां ९. ६. ५५
 स उपहूतो दिवि ९. ६. ५७
 स उपहूतो देवेषु ९. ६. ५८
 स उपहूतोऽन्तरिक्षे ९. ६. ५६
 स उपहूतो लोकेषु ९. ६. ५९
 स ऊर्ध्वा दिशमनु १५. ६. ४
 स एकत्रात्योऽभवत् १५. १. ६
 स एति सविता १३. ४. १
 स एव मृत्युः सोऽमृतं १३. ४. २५
 स एव सं भुवनानि १९. ५३. ४
 संयतं न वि प्परद् १०. ४. ८
 सं राजानो अगुः १९. ५७. २
 सं वः पृच्यन्तां ६. ७४. १
 सं वः सृजत्वर्थमा ३. १४. २
 संवत्सरं शशायाना ४. १५. १३
 संवत्सरस्य प्रतिमा ३. १०. ३
 संवत्सरीणं पयः ८. ३. १७
 संवत्सरीणा मरुतः ७. ७७. ३
 संवत्सरो रथः परि० ८. ८. २३
 संवननी समुष्पला ६. १३९. ३
 सं वर्चसा पयसा ६. ५३. ३
 संवसव इति वो ७. १०९. ६
 सं विशन्तिवह पितरः १८. २. २९
 सं वो गोष्ठेन सुषदा ३. १४. १
 सं वो मनांसि सं ३. ८. ५; ६. ९४. १
 सं वोऽवन्तु सुदानवः ४. १५. ७
 संशितं म इदं ब्रह्म ३. १९. १
 सं सं स्रवन्तु नद्यः १९. १. १
 सं सं स्रवन्तु पशवः २. २६. ३

सं सं स्रवन्तु सिन्धवः १. १५. १
 संसमिद्युवसे वृष० ६. ६३. ४
 संसिचो नाम ते देवा ११. ८. १३
 सं सिञ्चामि गवां २. २६. ४
 संसृष्टं धनमुभयं ४. ३१. ७
 सं हि वातेनागत १०. १०. १४
 सं हि शीर्षाण्यग्रभं १०. ४. १९
 सं हि सूर्येणागत १०. १०. १५
 सं हि सोमेनागत १०. १०. १३
 संहोत्रं स्म पुरा नारी २०. १२६. १०
 सखाय आ शिषामहे १८. १. ३७
 सखायाविव सचा० ६. ४२. २
 सखासावस्मभ्यं १. २६. २
 स ग्राह्याः पाशान्मा १६. ८. ३
 सघाघते गोमीद्या २०. १२९. १३
 स घा नो देवः सविता ६. १. ३
 स घा नो योग आ २०. ६९. १
 संकर्षन्ती करुकरं ११. ९. ८
 संकसुको विकसुको १२. २. १४
 सं काशयामि वहतुं १४. २. १२
 संक्रन्दनः प्रवदो ५. २०. ९
 संक्रन्दनेनानिमिषेण १९. १३. ३
 सं क्रामतं मा जहीतं ७. ५३. २
 सं क्रौशतामेनान् ८. ८. २१
 संख्याता स्तोकाः पृथिवीं १२. ३. २८
 सं गच्छस्व पितृभिः १८. ३. ५८
 सं गोभिराङ्गिरसो २०. १६. २
 सं गोमदिन्द्र वाजवद् २०. ७१. १३
 स चातिसृजेषुहुयात्र १५. १२. ३
 सचेतसौ द्रुहणो ४. २९. २
 स जङ्घिडस्य महिमा १९. ३४. ५
 सं चेध्यस्वामे प्र च २. ६. २
 सं चेजयाथो अश्विना २. ३०. २
 सं चोदय चित्रमर्वाग् २०. ७१. ११
 संजग्माना अबिभ्युषीः ३. १४. ३
 संजयन् पृतना ऊर्ध्वम् ५. २०. ४
 सं जानीध्वं सं पृच्यध्वं ६. ६४. १
 सं जानामहे मनसा ७. ५२. २
 संजीवा स्थ सं जीव्यासं १९. ६९. ३
 संज्ञपनं वो मनसो ६. ७४. २

संज्ञानं नः स्वेभिः ७. ५२. १
 स तांश्चोक्तान्स० १०. ९. ६
 स तौ प्र वेद स उ तौ ९. १. ७
 सत्तो होता न ऋत्विगः २०. २३. २
 स दिशोऽनु व्यचलत् १५. ६. २२
 सदासि रण्वो यवसेव १८. १. २२
 सत्यजितं शपथ० ४. १७. २
 सत्यं चर्त च चक्षुषी ९. ५. २१
 सत्यमहं गभीरः ५. ११. ३
 सत्यं बृहद्वत्सुपं १२. १. १
 सत्याय च तपसे १२. ३. ४६
 सत्यामाशिषं कृणुता २०. ९१. ११
 सत्ये अन्यः समाहितो १३. १. ५०
 सत्येनावृता श्रिया १२. ५. २
 सत्येनोत्तमिता भूमिः १४. १. १
 सत्येनोर्ध्वस्तपति १०. ८. १९
 सत्रासाहं वरेण्यं २०. ११. ८
 स त्वं न इन्द्र वाजेभिः २०. ४६. ३
 स त्वं नश्चित्र वज्र० २०. ९८. २
 सदान्वाक्षयणमसि २. १८. ५
 स देवानामीशां १५. १. ५
 सद्यश्चिन्तु ते मघवन् २०. ३७. ९
 सद्यो जातो व्यमिमीत ५. १२. ११
 स धाता स विधर्ता १३. ४. ३
 सघ्नीचीनान् वः ३. ३०. ७
 स ध्रुवां दिशमनु १५. ६. १
 स न इन्द्र शिवः २०. ७. ३
 स नः पप्रिः पारयाति २०. ४६. २
 स नः पिता जनिता २. १. ३
 स नः सिन्धुमिव ४. ३३. ८
 सनातनमेनमाहुः १०. ८. २३
 सना ता त इन्द्रः २०. ३७. ६
 सनादग्ने मृणसि ५. २९. ११; ८. ३. १८
 सन्तुच्छिष्टे असंश्रोभौ ११. ७. ३
 सनेमि चक्रमजरं ९. ९. १४
 स नो ददातु तां ६. ३३. ३
 स नो नियुद्धिः पुरुहूत २०. ३६. ११
 स नो भवः परि वृणक्तु ११. २. ८
 स नो रक्षतु जज्ञिडो १९. ३५. २
 स नो वृषजसुं चरं २०. ७०. १२
 अथर्व० ६६

सं ते मज्जा मज्जा ४. १२. ३
 सं ते शार्ङ्गः कपालानि ९. ८. २२
 सं ते हन्मि दत्ता दत्तः ६. ५६. ३
 सं त्वा नद्यामि पयसा १४. २. ७०
 संदानं वो बृहस्पतिः ६. १०३. १
 संदंशानां पलदानां ९. ३. ५
 स पचामि स ददामि ६. १२३. ४
 सप्तनक्षयणं दर्भ १९. ३०. ४
 सप्तनक्षयणमसि २. १८. २
 सप्तनक्षयणो वृषाभिः १. २९. ६
 सप्तनहनमृषभं ९. २. १
 सप्तनहा शतकाण्डः १९. ३२. १०
 स परमां दिशमनु १५. ६. १३
 सप्तशर्षीनभ्यावर्ते १०. ५. ३९
 सप्त क्षरन्ति शिशवे ७. ५७. २
 सप्त चक्रान् वहति १९. ५३. २
 सप्त च मे सप्ततिश्च ५. १५. ७
 सप्त च याः सप्ततिश्च ६. २५. २
 सप्त च्छन्दांसि चतुः ८. ९. १९
 सप्त जातान् न्यवुद ११. ९. ६
 सप्त त्वा हरितो रथे १३. २. २३; २०. ४७. २०
 सप्तदशर्चेभ्यः स्वाहा १९. २३. १४
 सप्त प्राणानष्टौ २. १२. ७
 सप्त प्राणाः सप्तापानाः १५. १५. २
 सप्त मर्यादाः कवयः ५. १. ६
 सप्तमाष्टमाभ्यां स्वाहा १९. २२. ३
 सप्त मेधान् पशवः १२. ३. १६
 सप्त युजन्ति रथम् ९. ९. २; १३. ३. १८
 सप्तर्चेभ्यः स्वाहा १९. २३. ४
 सप्तर्षान् वा इदं ब्रूमो ११. ६. ११
 सप्त सूर्यो हरितो १३. २. ८
 सप्त होमाः समिधो ८. ९. १८
 सप्ताध्वगर्भा भुवनस्य ९. १०. १७
 सप्तास्यासन् परिधयः १९. ६. १५
 स प्रजापतिः सुवर्ण १५. १. २
 स प्रजाभ्यो वि पश्यति १३. ४. ११
 सवन्धुश्चासवन्धुः ६. १५. २; ५४. ३
 स बुध्यादाष्ट्रं अनुषो ४. १. ५
 स बृहतीं दिशमनु १५. ६. १०
 सभा च मा समितिः ७. १२. १

सभायाश्च वै स समितेः १५. ९. ३
 समग्नयो विदुरन्यो १२. ३. ५०
 समध्वरायोषसा ३. १६. ६
 स मन्दस्वा ह्यन्धसो २०. २३. ६
 समस्मिन्नेके समु १२. ३. ३.
 समस्य मन्यवे विशो २०. १०७. १
 समहमेषां राष्ट्रं ३. १९. २
 स माहिमा सद्भुत्वान्तं १५. ७. १
 समाचिनुस्वाणु ११. १. ३६
 स मा जीवीत्तं प्राणो १६. ७. १३
 समानलोको भवति ९. ५. २८
 समानां मासामृतु १. ३५. ४
 समानी प्रपा सह ३. ३०. ६
 समानी व आकृतिः ६. ६४. ३
 समानो मन्त्रः समितिः ६. ६४. २
 समा नौ बन्धुर्वरुण ५. ११. १०
 समास्त्वाग्न ऋतवो २. ६. १
 समाहर जातवेदो ५. २९. १२
 समिद्धो अग्न आहुत १२. २. १८
 समिद्धो अग्निरश्विना ७. ७३. २
 समिद्धो अग्निर्गण ७. ७३. १
 समिद्धो अग्निः समिधानो १३. १. २८
 समिद्धो अग्ने समिधा ११. १. ४
 समिद्धो अद्य मनुषो ५. १२. १
 समिन्द्र गर्दभं मृण २०. ७४. ५
 समिन्द्र नो मनसा ७. ९७. २
 समिन्द्र राया समिषा २०. २१. ५
 समिन्धते अमर्त्य १८. ४. ४१
 समिन्धते संक्रसुक् १२. २. ११
 समिमां मात्रां मिमीमहे १८. २. ४४
 समीं रेभासो अस्वरन् २०. ५४. २
 समीक्षयन्तु तविषाः ४. १५. २
 समीक्षयस्व गायतो ४. १५. ३
 समुत्पतन्तु प्रदिशो ४. १५. १
 समुद्र ईशे स्रवतामग्निः ६. ८६. २
 समुद्रं वः प्र हिणोमि १०. ५. २३
 समुद्राजातो मणिः ४. १०. ५
 समुद्रो नदीभिः १२. १९. ७
 स मृत्योः पङ्क्तीनात् १६. ८. ३२
 समृद्धिरोज आकृतिः ११. ७. १८

समेत विश्वे वचसा ७. २१. १
 समोहे वा य आशत २०. ७१. २
 समं ज्योतिः सूर्येण ४. १८. १
 सं परमान्समवमानथो ६. १०३. २
 सं पितरावृत्विष्ये १४. २. ३७
 सं बर्हिरक्तं हविषा ७. ९८. १
 संभले मलं सादयित्वा १४. २. ६७
 सं माने वर्चसा सृज ७. ८९. २; ९. १. १५; १०. ५. ४७
 सं मा सिञ्चन्तु मरुतः ७. ३३. १
 सम्यङ् तन्तुं प्रदिशो १३. ३. २०
 सम्राज्येधि श्वशुरेषु १४. १. ४४
 सम्राडस्यसुराणां ६. ८६. ३
 स य एवं विदुष ११. ३. ५४
 स य एवं विदुषा १५. १२. ४
 स य एवं विद्वानुद ९. ६. ४४ (९)
 स य एवं विद्वान् न ९. ६. २४
 स य एवं विद्वान् क्षीरं ९. ६. ४० (१)
 स य एवं विद्वान्स ९. ६. ४१ (३)
 स य एवं विद्वान् मधु ९. ६. ४२ (५)
 स य एवं विद्वान् मांसं ९. ६. ४३ (७)
 स य ओदनस्य ११. ३. २३
 स यज्ञः प्रथमो भूतो १३. १. ५५
 स यज्ञस्तस्य यज्ञः १३. ४. ४०
 स यत् पशन्तु १५. १४. ११
 स यत् पितृन्तु १५. १४. १३
 स यत् प्रजा अनु १५. १४. २१
 स यत् प्रतीचीं दिश १५. १४. ५
 स यत् प्राचीं दिशमनु १५. १४. १
 स यत् सर्वानन्तर्देशान् १५. १४. २३
 स यदुदीचीं दिशमनु १५. १४. ७
 स यदूर्ध्वा दिशमनु १५. १४. १७
 स यद् दक्षिणां दिशमनु १५. १४. ३
 स यद् देवाननु व्यचलद् १५. १४. १९
 स यद् ध्रुवां दिशमनु १५. १४. ९
 स यन्मनुष्याननु १५. १४. १५
 सरस्वति या सरथं १८. १. ४३; ४. ४७
 सरस्वति व्रतेषु ते ७. ६८. १
 सरस्वतीं देवयन्तो १८. १. ४१; ४. ४५
 सरस्वतीं पितरो १८. १. ४२; ४. ४६
 सरस्वतीमनुमतिं ५. ७. ४

स राजसि पुरुषुतै २०. ६१. ६; ६२. १०
 स रुद्रो वसुवनिः १३. ४. २६
 सरूपा नाम ते माता १. २४. ३
 सरूपौ द्वौ विरूपौ ५. २३. ४
 सर्पानुसर्प पुनर्वौ २. २४. ४
 सर्वज्यानिः कर्णौ १२. ५. २२
 सर्वदा वा एष युक्तग्रा० ९. ६. २७ (१०)
 सर्वं तद्राजा वरुणो ४. १६. ५
 सर्वं परिक्रौशं जहि २०. ७४. ७
 सर्वाण्यस्यां क्रूराणि १२. ५. १४
 सर्वाण्यस्यां घोराणि १२. ५. १३
 सर्वानग्ने सहमानः १२. २. ४६
 सर्वान् कामान् पूरय० ३. २९. २
 सर्वान् कामान् यम० १२. ४. ३६
 सर्वान् देवानिदं ११. ६. २०
 सर्वान्समागा अभि० १२. ३. ३६
 सर्वा दिशः समचरद् १३. २. ४१
 सर्वाँल्लोकान्स० ११. १०. १२
 सर्वास्याज्ञा पर्वा १२. ५. ४२
 सर्वास्याज्ञा पर्वाणि १२. ५. ७१
 सर्वाः समग्रा ओषधीः ८. ७. १९
 सर्वे अस्मिन् देवाः १३. ४. २१
 सर्वे गर्भाद्वेपन्त १०. १०. २३
 सर्वे देवा अत्याय० ११. १०. १४-१५
 सर्वे देवा उपाशिक्ष० ११. ८. १७
 सर्वेभ्योऽङ्गिरोभ्यो १९. २२. १८
 सर्वेषां च क्रिमीणां ५. २३. १३
 सर्वो वा एष जग्ध० ९. ६. २५ (८)
 सर्वो वा एषो जग्ध० ९. ६. २६ (९)
 सर्वो वै तत्र जीवति ८. २. २५
 स वरुणः सायमग्निः १३. ३. १३
 स वा अग्नेरजायत १३. ४. ३६
 स वा अद्रव्योऽजायत १३. ४. ३७
 स वा अन्तरिक्षा० १३. ४. ३१
 स वा अल्लोऽजायत १३. ४. २९
 स वा ऋग्भ्योऽजायत १३. ४. ३८
 सवितः श्रेष्ठेन रूपेण ५. २५. १२
 सविता प्रसवाना० ५. २४. १
 स विशः सबन्धूनक्षम० १५. ८. २
 स विशोऽनु व्यचलत् १५. ९. १

स विश्वा प्रति चाक्लृप ६. ३६. २
 स वेद पुत्रः पितरं ७. १. २
 स वै दिग्भ्योऽजायत १३. ४. ३४
 स वै दिवोऽजायत १३. ४. ३३
 स वै भूमेरजायत १३. ४. ३५
 स वै यज्ञादजायत १३. ४. ३९
 स वै रात्र्या अजायत १३. ४. ३०
 स वै वायोरजायत १३. ४. ३२
 स संवत्सरसूय्वो० १५. ३. १
 ससन्तु त्या अरातयो २०. ७४. ४
 स सर्वस्मै वि पश्यति १३. ४. १९
 स सर्वानन्तर्देशाननु १५. ६. २५
 ससानात्यो उत सूर्य २०. ११. ९
 स सुष्टुभा स ऋक्वता २०. ८८. ५
 स सुत्रामा स्वर्वा ७. ९२. १; २०. १२५. ७
 स स्तनयति स वि १३. ४. ४१
 ससुषीस्तदपसो ६. २३. १
 स स्वर्गमा रोहति १०. ९. ५
 सहमानेयं प्रथमा २. २५. २
 सहस्रकुणपा शेता० ११. १०. २५
 सहस्रणीथाः कवयो १८. २. १८
 सहस्रधामन् विशिखान् ४. १८. ४
 सहस्रधार एव ते ५. ६. ३
 सहस्रधारं शतधारं १८. ४. ३६
 सहस्रधारः पवते २०. १३७. ६
 सहस्रपृष्ठः शतधारो ११. १. २०
 सहस्रबाहुः पुरुषः १९. ६. १
 सहस्रशृङ्गो वृषभो ४. ५. १; १३. १. १२
 सहस्राक्षमतिपदयं ११. २. १७
 सहस्राक्षेण शत० ३. ११. ३; २०. ९६. ८
 सहस्राक्षौ वृत्रहणा ४. २८. ३
 सहस्रार्धः शतकाण्डः १९. ३३. १
 सहस्राह्वयं वियता १०. ८. १८; १३. २. ३८; ३. १४
 सहस्र नो अभिमार्ति १९. ३२. ६
 सहस्र मन्यो अभि० ४. ३१. ३
 स हि दिवः स पृथिव्याः ४. १. ४
 सहृदयं सामनस्थं ३. ३०. १
 सहे पिशाचान्सह० ४. ३६. ४
 सहोऽसि सहो मे २. १७. २
 साकंजानां सप्त० ९. ९. ६६

साकं सजातैः पयसा ११. १. ७
 सा ते काम दुहिता ९. २. ५
 साधुं पुत्रं हिरण्ययम् २०. १२९. ५
 साध्या एकं जालदण्डं ८. ८. १२
 साध्वर्या अतिथिः २०. १६. ३
 सा नो भूमिरा दिशतु १२. १. ४०
 स्मंतपना इदं हविः ७. ७७. १
 सा पश्चात् पाहि सा १२. ४८. ४
 सा ब्रह्मज्यं देवपीयुं १२. ५. १५
 सा मन्दसाना मनसा १४. २. ६
 सामानि यस्य लोमानि ९. ६. २
 सामासाद उद्गीथो १५. ३. ८
 सायंसायं गृहपतिः १९. ५५. ३
 सावीहि देव प्रथमाय ७. १४. ३
 साहस्रस्त्वेष ऋषभः ९. ४. १
 सिंह इवास्तानीद् ५. २०. २
 सिंहप्रतीको विशो ४. २२. ७
 सिंहस्य रात्र्युशती १९. ४९. ४
 सिंहस्येव स्तनयोः ८. ७. १५
 सिंहे व्याघ्र उत या ६. ३८. १
 सिनात्वेनाभिर्कृतिः ३. ६. ५
 सिनीवालि पृथुष्टुके ७. ४६. १
 सिन्धुपत्नीः सिन्धुराज्ञीः ६. २४. ३
 सिन्धोर्गर्भोऽसि विद्युतां १९. ४४. ५
 सिलाची नाम कानी ५. ५. ८
 सीताः पर्ववः सिकता ११. ३. १२
 सीते वन्दामहे त्वा ३. १७. ८
 सीरा युजन्ति कवयो ३. १७. १
 सीसायाभ्याह वरुणः १. १६. २
 सीसे मलं सादयित्वा १२. २. २०
 सीसे मृड्ढ्वं नडे १२. २. १९
 सुकर्माणः सुरुचो १८. ३. २२
 सुर्किशुकं वहतुं १४. १. ६१
 सुकेषु (शुकेषु) ते हरिमाणं १. २२. ४
 सुक्षेत्रिया सुगातुया ४. ३३. २
 सुखं सूर्य रथमशु १३. २. ७
 सुगा वो देवाः सदना ७. ९७. ४
 सुजातं जातवेदसं ४. २३. ४
 सुतपात्रे सुता दमे २०. ६९. ३
 सुतासो मधुमत्तमाः २०. १६७. ४

सुतेसुते न्योकसे २०. ७१. १६
 सुत्रामाणं पृथिवीं ७. ६. ३
 सुदेवस्त्वा महानग्नी २०. १३६. १२
 सुदेवो असि वरुण २०. ९२. ९
 सुनोता सोमपात्रे ६. २. ३
 सुपर्णसुवने गिरौ ५. ४. २
 सुपर्णस्त्वा गरुत्मान् ४. ६. ३
 सुपर्णस्त्वान्वविन्दत् २. २७. २; ५. १४. १
 सुपर्णा वाचमक्रतोप ६. ४९. ३
 सुपर्णो जातः प्रथमः १. २४. १
 सुप्रमाणा च वेशन्ता २०. १२८. ९
 सुमङ्गली प्रतरणी १४. २. २६
 सुमङ्गलीरियं वधूः १४. २. २८
 सुयामंश्चाक्षुष १६. ७. ७
 सुरूपकृत्तनुमृतये २०. ५७. १; ६८. १
 सुविज्ञानं चिकितुषे ८. ४. १२
 सुश्रुतिश्च मोषश्रुतिश्च १६. २. ५
 सुश्रुतौ कर्णौ भद्रश्रुतौ १६. २. ४
 सुपूदत मृडत १. २६. ४
 सुष्ठामा रथः सुयमा २०. ९४. २
 सुहवमग्ने कृत्तिका १९. ७. २
 सूनुतावन्तः सुभगा ७. ६०. ६
 सूनुता सनन्तिः क्षेमः ११. ७. १३
 सूयवसाद् भगवती ७. ७३. ११; ९. १०. २०
 सूरिरसि वचोधा २. ११. ४
 सूर्य एनं दिवः प्र १२. ५. ७३
 सूर्यदक्षुर्वातः प्राणं ११. ८. ३१
 सूर्यं चक्षुषा मा पाहि २. १६. ३
 सूर्यं चक्षुषा गच्छ १८. २. ७
 सूर्यं नावमारुक्षः १७. १. २६
 सूर्यं ते धावापृथिवी १९. १८. ५
 सूर्यमृतं तमसो २. १०. ८
 सूर्यं यत् ते तपस्तेन २. २१. १
 सूर्यं यत् ते तेजस्तेन २. २१. ५
 सूर्यं यत् तेऽर्चिस्तेन २. २१. ३
 सूर्यं यत् ते शोचिस्तेन २. २१. ४
 सूर्यं यत् ते हरस्तेन २. २१. २
 सूर्यश्चक्षुषामधिपतिः ५. २४. ९
 सूर्यस्य रश्मीननु ४. ३८. ५
 सूर्यस्यावृतमन्वावर्ते १०. ५. ३७

सूर्यस्याश्वा हरयः १३. १. २४
 सूर्याभ्यां स्वाहा १९. २३. २४
 सूर्याया वहतुः प्रागात् १४. १. १३
 सूर्यायै देवेभ्यो मित्राय १४. २. ४६
 सूर्यो दिवोदक्रामत् १९. १९. ३
 सूर्यो देवीमुपसं २०. १०७. १५
 सूर्यो यां सूर्यः १३. १. ४५
 सूर्यो मा धावापृथिवीभ्यां १९. १७. ५
 सूर्यो माहः पात्वग्निः १६. ४. ४
 सूर्यो मे चक्षुर्वातः ५. ९. ७
 सूर्या व्यूणोतु वि १. ११. ३
 सेदिरुग्रा व्यृद्धिरःति० ८. ८. ९
 सेदिरुपतिष्ठन्ती १२. ५. २४
 सैवा भीमा ब्रह्मगवी १२. ५. १२
 सो अग्निः स उ १३. ४. ५
 सो अस्य वज्रो हरितो २०. ३०. ३
 सो चिन्नु भद्रा क्षुमती १८. १. २०
 सो चिन्नु वृष्टिर्यूध्या २०. ७३. ५
 सोदक्रामत् सा गन्ध० ८. १०. (५) ५
 सोदक्रामत् सा गार्ह० ८. १०. २
 सोदक्रामत् सा दक्षि० ८. १०. ६
 सोदक्रामत् सा देवा० ८. १०. (३) ५; (५) १
 सोदक्रामत् सान्तरि० ८. १०. (२) १
 सोदक्रामत् सा पितृ० ८. १०. (३) ३; (४) ५
 सोदक्रामत् सा मनु० ८. १०. (३) ७; (४) ९
 सोदक्रामत् सा मन्त्र० ८. १०. १२
 सोदक्रामत् सा वन० ८. १०. (३) १
 सोदक्रामत् सा सप्त० ८. १०. (४) १३
 सोदक्रामत् सा सभायां ८. १०. ८
 सोदक्रामत् सा समितौ ८. १०. १०
 सोदक्रामत् सा सर्पा० ८. १०. (५) १३
 सोदक्रामत् सासुरा० ८. १०. (४) १
 सोदक्रामत् सा हव० ८. १०. ४
 सोदक्रामत् सेतर० ८. १०. (५) ९
 सोऽनादिष्टां दिशमनु १५. ६. १६
 सोऽनावृतां दिशमनु १५. ६. १९
 सोऽब्रवीदासन्दी १५. ३. २
 सोम एकेभ्यः पर्वते १८. २. १४

सोम ओषधीभिः १९. १९. ५
 सोमं राजानमवसे ३. २०. ४
 सोमजुष्टं ब्रह्मजुष्टं २. ३६. २
 सोमं ते रुद्रवन्त० १९. १८. ३
 सोममेनामेके दुहे १०. १०. ३२
 सोमं मन्यते पपि० १४. १. ३
 सोम राजन्तसंज्ञानमा ११. १. २६
 सोमस्त्वा पात्वोषधीभिः १९. २७. २
 सोमस्य जाया प्रथमं १४. २. ३
 सोमस्य पर्णः सह ३. ५. ४
 सोमस्य भाग स्थ १०. ५. ९
 सोमस्यांशो युधां ७. ८१. ३
 सोमस्येव जातवेदो ५. २९. १३
 सोमाय पितृमते १८. ४. ७२
 सोमाह्ना युवमेता० ७. ४२. २
 सोमाह्ना वि बृहतं ७. ४२. १
 सोमेन पूर्णं कलशं ९. ४. ६
 सोमेनादित्या वलिनः १४. १. २
 सोमो ददद् गंधर्वाय १४. २. ४
 सोमो मा रुद्रैर्दक्षिणाया १९. १७. ३
 सोमो मा सौम्येन १९. ४५. ८
 सोमो युनक्तु बहुधा ५. २६. १०
 सोमो राजाधिपा १०. १. २२
 सोमो राजा प्रथमो ५. १७. २
 सोमो राजा मस्तिष्को ९. ७. २
 सोमो वभ्रूयुरभवद् १४. १. ९
 सोमो मा विश्वैर्देवैः १८. ३. २८
 सोमो वीरुधामधिपतिः ५. २४. ७
 सोऽरज्यत ततो १५. ८. १
 सोऽरिष्टं न मरिष्यसि ८. २. २४
 सोऽर्थमा स वरुणः १३. ४. ४
 सोऽवर्द्धत स महान० १५. १. ४
 सोषामविन्दत् स २०. १६. ९
 स्कम्भेनेमे विष्टमिते १०. ८. २
 स्कम्भे लोकाः स्कम्भे १०. ७. २९
 स्कम्भो दाधार द्यावा० १०. ७. ३५
 स्तनयित्नुस्ते वाक् ९. १. १०, २०

स्तुता मया वरदा १९. ७१. १
 स्तुवानमग्न आ वह १. ७. १
 स्तुष्व वर्धन् पुरु० ५. २. ७; २०. १०७. १०
 स्तुहि ध्रुतं गर्तसदं १८. १. ४०
 स्तुहीन्द्रं व्यश्ववद० २०. ६६. १
 स्तेगो न क्षामलोषि १८. १. ३९
 स्तेयं दुष्कृतं वृजिनं ११. ८. २०
 स्तोत्रं राधानां पते २०. ४५. २
 स्तोमस्य नो विभावारि १९. ४९. ६
 स्तोमा आसन् प्रतिधयः १४. १. ८
 त्रियः सतीस्तां उ मे ९. ९. १५
 स्थोनाद्योनेरधि १४. २. ४३
 स्थोना भव श्वशुरेभ्यः १४. २. २७
 स्थोनास्मै भव पृथिवि १८. २. १९
 स्थोनं ध्रुवं प्रजायै १४. १. ४७
 सक्त्योऽसि प्रतिसरोऽसि २. ११. २
 साक्त्येन मणिन ८. ५. ८
 शुग्दर्विर्नेक्षणमा० ९. ६. १७
 शुचा हस्तेन प्राणे ९. ६. २२
 शुवेव यस्य हरिणी २०. ३१. ४
 स्वधया परिहिता १२. ५. ३
 स्वधाकारेण पितृभ्यो १२. ४. ३२
 स्वधाकारेणाज्ञा० १५. १४. १४
 स्वधा पितृभ्यो अन्त० १८. ४. ७९
 स्वधा पितृभ्यो दिवि० १८. ४. ८०
 स्वधा पितृभ्यः पृथिवि० १८. ४. ७८
 स्वधास्तु मित्रावरुणां ६. ९७. २
 स्वप्तु माता स्वप्तु पिता ४. ५. ६
 स्वप्नं सुप्त्वा यदि १०. ३. ६
 स्वप्न स्वप्नाभिकरणेन ४. ५. ७
 स्वप्नो वै तन्दीर्घिर्ऋतिः ११. ८. १९
 स्वमेतदच्छायन्ति १२. ४. १५
 स्वयमेनमभ्युदेत्य १५. ११. २; १२. २
 खरन्ति त्वा मुते २०. ५२. २; ५७. १५
 स्वर्गं लोकमभि नो १२. ३. १७
 स्वर्गदेदि सुदृशीकं २०. ७७. ४
 स्वर्ग्यन्तो नापेक्षन्त ४. १४. ४

स्वर्विदो रोहितस्य १३. १. ४८
 स्वस्ति ते सूर्य चरसे १३. २. ६
 स्वस्तितं मे सुप्रातः १९. ८. ३
 स्वस्तिदा विशां पतिः १. २१, १; ८. ५. २२
 स्वस्ति नो अस्त्वभयं १९. ८. ७
 स्वस्ति मात्र उत पित्रे १. ३१. ४
 स्वस्त्यद्योषसो दोषसः १६. ४. ६
 स्वाक्तं मे थावापृथिवी ७. ३०. १
 स्वादुष्टे अस्तु संसुदे २०. ४. ३
 स्वादुष्किलायं मधुमां १८. १. ४८
 स्वादोरित्था विधूवतो २०. १०९. १
 स्वायसा असयः सन्ति १०. १. २०
 स्वावृग्देवस्यामृतं १८. १. ३२
 स्वासदसि सूषा १६. ४. २
 स्वासस्थे भवतमिन्दवे १८. ३. ३९
 स्वाहाकृतः शुचिः ७. ७३. ३
 स्वाहाकारेणाज्ञा० १५. १४. १६
 हंसैरिव सखिभिः २०. ९१. ३
 हतं तर्दं समङ्गमा० ६. ५०. १
 हतासो अस्य वेशसो २. ३२. ५; ५. २३. १२
 हतास्तिरश्चिराजयो १०. ४. १३
 हतो येवाषः किमीणां ५. २३. ८
 हतो राजा किमीणां २. ३२. ४; ५. २३. ११
 हन्त्वेनान् प्र दहतु १३. १. २९
 हन्वोर्हि जिह्वामदधात् १०. २. ७
 हरिं हि योनिमभि २०. ३०. २
 हरिः सुपर्णां दिवं १९. ६५. १
 हरिणस्य रघुप्यदो ३. ७. १
 हरिक्रिके किमिच्छसि २०. १२२. ४
 हरितेभ्यः स्वाहा १९. २२. ५
 हरिमाणं ते अङ्गेभ्यो ९. ८. ९
 हरिश्मशारुर्हरिकेशः २०. ३१. ३
 हर्यश्वं सत्पतिं चर्षणी० २०. १४. ४; ६२. ४
 हविर्धानमग्निशालं ९. ३. ७
 हस्ताभ्यां दशशाखाभ्यां ४. १३. ७
 हस्तिवर्चसं प्रथतां ३. २२. १
 हस्ती मृगाणां सुषदा० ३. २२. ६
 हस्तेनैव प्राढ्यः ५. १७. ३
 दिङ्करिकृती वृक्षी ९. १. ८

हिरण्यवती वसुपत्नी ७. ७३. ८; ९. १०. ५
 हिमं ग्रसं चाधाय १३. १. ४७
 हिमवतः प्र स्रवन्ति ६. २४. १
 हिमस्य त्वा जरायुणा ६. १०६. ३
 हिमेव पर्णा मुषिता २०. १६. १०
 हिरण्यं इत्येके अन्नवीत् २०. १३२. १४
 हिरण्यगर्भं पर० १०. ७. २८
 हिरण्यगर्भः सम० ४. २. ७
 हिरण्यपाणिं सविता० ३. २१. ८
 हिरण्ययाः पन्थानः ५. ४. ५
 हिरण्ययी नौरचरद् ५. ४. ४; ६. ९५. २; १९. ३९. ७
 हिरण्ययेन पुरुभू २०. १४३. ४
 हिरण्यवर्णाः शुचयः १. ३३. १
 हिरण्यवर्णा सुभगा ५. ७. १०
 हिरण्यवर्णे सुभगे ५. ५. ६-७
 हिरण्यवर्णे अजरः १९ २४. ८

हिरण्यशृङ्ग ऋषभः १९. ३६. ५
 हिरण्यस्रगयं मणिः १०. ६. ४
 हिरण्यानामेकोऽसि ४. १०. ६
 हुवे सोमं सवितारं ३. ८. ३
 हृदयात् ते परि क्लोत्रो २. ३३. ६; २०. ९६. १९
 हृदा पूतं मनसा ४. ३९. १०
 हेडं पशूनां न्येति १२. ४. २१
 हेतिः पक्षिणी न ६. २७. ३
 हेतिः शफानुत्खिदन्तां १२. ५. १९
 हैमनावेनं मासौ १५. ४. १५
 हैमनौ मासौ गोप्सरो १५. ४. १४
 ह्वयन्तु त्वा प्रतिजनाः ३. ३. ५
 ह्वयामि ते मनसा १८. २. २१

* तस्या विरोचनः ८. १०. (४) २

SRI JAGADGURU VISHWARADHYA
 JNANA SIMHASANA JNANAMANDIR
 LIBRARY
 Jangamawadi Math, Varanasi
 Acc. No. 3840

ACC NO - 3840

SRI JAGADGURU VISHWARADHYA
 JNANA SIMHASANA JNANAMANDIR
 LIBRARY.
 Jangamwadi Math, VARANASI,

Acc. No. 3840

1786

